

Universitat Autònoma de Barcelona

LA TERRA I LA PAU. DILEMES DE LA DRETA REVISIONISTA DAVANT DEL CONFLICTE DE PALESTINA (1977-2009)

Adrià Fortet i Martínez

ADVERTIMENT. L'accés als continguts d'aquesta tesi doctoral i la seva utilització ha de respectar els drets de la persona autora. Pot ser utilitzada per a consulta o estudi personal, així com en activitats o materials d'investigació i docència en els termes establerts a l'art. 32 del Text Refós de la Llei de Propietat Intel·lectual (RDL 1/1996). Per altres utilitzacions es requereix l'autorització prèvia i expressa de la persona autora. En qualsevol cas, en la utilització dels seus continguts caldrà indicar de forma clara el nom i cognoms de la persona autora i el títol de la tesi doctoral. No s'autoritza la seva reproducció o altres formes d'explotació efectuades amb finalitats de lucre ni la seva comunicació pública des d'un lloc aliè al servei TDX. Tampoc s'autoritza la presentació del seu contingut en una finestra o marc aliè a TDX (framing). Aquesta reserva de drets afecta tant als continguts de la tesi com als seus resums i índexs.

ADVERTENCIA. El acceso a los contenidos de esta tesis doctoral y su utilización debe respetar los derechos de la persona autora. Puede ser utilizada para consulta o estudio personal, así como en actividades o materiales de investigación y docencia en los términos establecidos en el art. 32 del Texto Refundido de la Ley de Propiedad Intelectual (RDL 1/1996). Para otros usos se requiere la autorización previa y expresa de la persona autora. En cualquier caso, en la utilización de sus contenidos se deberá indicar de forma clara el nombre y apellidos de la persona autora y el título de la tesis doctoral. No se autoriza su reproducción u otras formas de explotación efectuadas con fines lucrativos ni su comunicación pública desde un sitio ajeno al servicio TDR. Tampoco se autoriza la presentación de su contenido en una ventana o marco ajeno a TDR (framing). Esta reserva de derechos afecta tanto al contenido de la tesis como a sus resúmenes e índices.

WARNING. The access to the contents of this doctoral thesis and its use must respect the rights of the author. It can be used for reference or private study, as well as research and learning activities or materials in the terms established by the 32nd article of the Spanish Consolidated Copyright Act (RDL 1/1996). Express and previous authorization of the author is required for any other uses. In any case, when using its content, full name of the author and title of the thesis must be clearly indicated. Reproduction or other forms of for profit use or public communication from outside TDX service is not allowed. Presentation of its content in a window or frame external to TDX (framing) is not authorized either. These rights affect both the content of the thesis and its abstracts and indexes.

**LA TERRA I LA PAU. DILEMES DE LA DRETA
REVISIONISTA DAVANT DEL CONFLICTE DE
PALESTINA (1977-2009).**

***THE LAND AND THE PEACE. DILEMMAS OF THE
REVISIONIST RIGHT TOWARDS THE PALESTINIAN
CONFLICT (1977-2009).***

Adrià Fortet i Martínez

Universitat Autònoma de Barcelona

Doctorat en Història Comparada, Política i Social

TESI DOCTORAL

Tutor: Joan B. Culla i Clarà

2022

ABSTRACT

Aquesta tesi doctoral desenvolupa un estudi dels plantejaments formulats per la dreta revisionista israeliana entre el govern de Menachem Begin i la tornada al poder de Benjamin Netanyahu el 2009, amb una panoràmica que abasta des de l'irredemptisme jordà fins a l'acceptació del model de dos Estats, així com les reaccions que han provocat les retirades territorials (del Sinaí, del Líban i de Gaza). A partir d'aquests elements, hom analitza el canvi en la relació de forces dels diversos grups que conformen aquest sector ideològic i les repercussions que això ha tingut en la línia política governamental i en l'estabilitat regional.

Paraules clau: Relacions internacionals, Israel, Palestina, Cisjordània, revisionisme, conflicte araboisraelià, Orient Mitjà, solució de dos Estats, procés d'Oslo, retirada de Gaza.

This dissertation develops a study of the approaches formulated by the Israeli revisionist Right between the government of Menachem Begin and the return to power of Benjamin Netanyahu in 2009, with a panorama that includes the transition from Jordanian irredentism to the acceptance of a two-State solution, and also the reactions generated by disengagement plans and territorial withdrawals (from Sinai, Lebanon and Gaza). With all these factors it is possible to analyze the change in the balance of powers of each group that belongs to this ideological camp and the reactions that affected governmental policies and regional stability.

Keywords: International relations, Israel, Palestine, West Bank, revisionism, Arab-Israeli conflict, Middle East, Two-State solution, Oslo process, Gaza withdrawal.

A en Joan Culla, el meu mestre, per haver acceptat la investigació i haver-hi cregut des del primer dia, per haver-me donat els consells i suggeriments que han fet d'aquesta tesi el que és, per l'amistat que m'ha demostrat al llarg de tots aquests anys i per haver-me ensenyat amb els seus llibres, fins i tot abans de conèixer-lo personalment, les claus de l'ofici d'historiador.

A en Josep Punga per la seva amistat lleial i sincera i per tantes hores de converses sobre qüestions vinculades directament o tangencialment amb aquesta tesi, en el transcurs de les quals m'ha compartit reflexions, preguntes, matisos i explicacions que l'han feta millor i que han incorporat nous temes i perspectives que sol no hauria estat capaç de tractar.

A na Mireia Gironès per haver conviscut pacientment amb aquesta tesi durant tot el temps que ha requerit, pel suport incondicional en cada projecte que emprenc, per la companyia en totes les situacions, per l'afecte i l'amor que em dona i per tots els petits moments de cada dia al seu costat que em fan ésser més feliç que no hauria imaginat mai.

Us estimo.

ÍNDIX

Introducció, metodologia i marc teòric	8-29
Capítol 1: La dreta	30-123
Classificació del sionisme en l'eix ideològic	
La preocupació econòmica i la territorial. Revisionistes i sionistes generals	
El Cherut de Menachem Begin. Doctrina i praxi política	
Del Gachal al Mahapach. Unió i camí cap al centre	
Capítol 2: L'Estat	124-203
Règim polític (Lleis bàsiques, president, govern, Knesset, poder judicial)	
Grups socioètnics i migracions	
Sistema de partits i història electoral	
Capítol 3: L'esfera exterior: Israel i el problema àrab	204-387
Guerra de Desgast, Guerra del Yom Kippur. <i>Mahapach</i> . Pau amb Egipte, pinça Dayan-Weizman, escissió del Techia. Operació Litani. Osirak, annexió del Golan. Operació Pines, trauma libanès, dimissió de Begin.	
Capítol 4: L'esfera interior: Israel i el problema palestí	388-503
Govern d'unitat. I <i>Intifada</i> , negociacions amb Jordània, "maniobra prudent". Conferència de Madrid. Migració russa i crisi del préstec de garanties. Procés d'Oslo, divisió revisionista i polarització social. Marc d'Oslo per a Jordània i Síria. Acord de Wye i retirada d'Hebron.	
Capítol 5: Aproximacions revisionistes per a la resolució del conflicte	504-605
Retirada unilateral del Líban. II <i>Intifada</i> . Iniciativa de pau àrab. Guerra contra el terrorisme. Full de Ruta i Desconnexió. <i>Hitnatkut</i> , Gaza, Cisjordània. Fractura del Likud i formació del Kadima. Insurgència a Gaza i II Guerra del Líban. Netanyahu i la "gestió del conflicte".	
Conclusions	606-621
Bibliografia	622-649
Annexos	664-741

INTRODUCCIÓ

El 7 de juliol de 1937 va presentar-se a Londres l'informe final de la comissió Peel, creada per l'executiu britànic amb l'objectiu d'investigar les raons de l'onada de violència que s'havia manifestat al Mandat de Palestina des de l'any anterior i les solucions que el govern anglès podia posar damunt la taula. Aquesta comissió l'encapçalava William Peel, gran cavaller comandant de l'Orde de l'Estrella de l'Índia i de la Gran Creu, el qual havia rebut la Condecoració Territorial i era membre del Molt Honorable Consell Privat de Sa Majestat. Era també nét del primer ministre Robert Peel, havia servit com a ministre als governs de Lloyd George i de Stanley Baldwin (el qual l'havia proposat com a redactor de l'informe) i, de la mateixa manera que Churchill, havia estat elegit diputat al Parlament tant pel Partit Liberal com pel Partit Conservador.

Vell i malalt, Lord Peel va acceptar el càrrec com un últim acte de servei a l'Estat i va desplaçar-se a Palestina per a coordinar les entrevistes, els estudis i les reflexions en què havia de fonamentar-se l'informe. La presentació de juliol de 1937 va ésser un dels darrers actes públics de l'estadista, el qual renunciava per endavant a qualsevol gestió ulterior del conflicte¹. Potser aquesta situació va ajudar-lo a redactar un document sense embuts ni mitges tintes que apuntava a la insostenibilitat del Mandat² i a la ingenuïtat del govern que l'havia establert.

Quan va comprometre's a desenvolupar el Mandat, [el poble anglès] no va adonar-se del tot de les dificultats que implicava la tasca que se li havia atribuït. Ha intentat de superar-les, no sempre amb èxit. I les dificultats han anat fent-se cada vegada més grans fins que ara semblen gairebé insuperables³.

¹ Dos mesos després, la insuficiència renal crònica que patia se l'enduria a la tomba. Vegi's sobre aquesta qüestió «Lord Peel, Family Tradition of Statesmanship», *The Times*, 30 de setembre de 1937, p. 14.

² PHILBY, Harry St. John (1937) «The Arabs and...» p. 160. Philby, que havia estat un dels oficials més antisionistes del Mandat i que havia demanat la revocació del projecte de llar nacional jueva després dels disturbis de 1929 perquè considerava impossible “fer justícia als àrabs amb un instrument tan esbiaixat en favor dels jueus”, criticava de totes maneres que l'informe era massa suau i que no tenia en compte la gravetat de la traïció que la declaració Balfour havia implicat per als arranjaments d'Anglaterra amb el món àrab. Malgrat que a aquestes alçades Philby era considerat un excèntric — s'havia convertit a l'islam el 1930 i signava com a xeic Abdullah — la seva visió era compartida per un segment important dels cercles arabistes de la Gran Bretanya.

³ Pot consultar-se el text complet a goo.gl/Umdx2J. La traducció és pròpia.

La consideració del conflicte de Palestina com una realitat de “dificultats cada vegada més grans”, “gairebé insuperables”, no resultarà estranya al lector d’avui, més de vuitanta anys després de la publicació de l’informe⁴. També la proposta de Peel per a resoldre el problema és familiar: la partició del territori seguint el principi de “dos Estats per a dos pobles⁵”. L’enorme controvèrsia que aquesta possibilitat va generar, particularment al dedins de l’Agència Jueva, pot veure’s igualment com un auguri dels fets que vindrien després.

Damunt del terreny, la incidència de l’informe Peel va ésser més aviat escassa. L’autor va morir gairebé immediatament, el govern anglès va renunciar de seguida a implementar-lo, i quan Israel aconseguí la seva independència ho féu de la mà d’una institució distinta, d’un pla de partició que diferia substancialment del que Peel havia traçat i d’una situació internacional que havia canviat enormement ran de la II Guerra Mundial. Des del punt de vista de la filosofia política, però, el pla Peel va ésser pioner a identificar i oferir respostes al repte del conflicte. Per primera vegada va parlar-se de “dos Estats per a dos pobles⁶”. De partició del territori. De negociacions bilaterals i de compromisos entre àrabs i jueus. Per primera vegada també, van sentir-se amb claredat veus irredemptistes que rebutjaven qualsevol mena de compromís que impliqués renúncies a la integritat territorial. Encara que els mapes fossin diferents, la música de l’informe Peel no divergia gaire de la que va poder escoltar-se a l’Assemblea General de les Nacions Unides el 1947, a les converses d’Oslo dels anys noranta o a la Conferència d’Annapolis de 2008.

⁴ L’intel·lectual libanès Charles Malik reflexionava el 1956 sobre les dificultats particulars que impediien la pau a Palestina. “Quan la gent parla de ‘pau’ entre Israel i els àrabs normalment equiparen el problema a altres conflictes internacionals; França i Alemanya van lluitar i després van arribar a la pau, així mateix van fer-ho els Estats Units i Espanya i també és el cas de Corea del Nord i del Sud”. A Palestina en canvi es donaven “tres diferències radicals” que feien que “les categories de pensament aplicables a altres guerres no siguin aplicables aquí”, a saber: “en alguns dels altres conflictes hi havia un guanyador que podia imposar pau al vençut; no hi ha cap guanyador amb aquest grau de poder en l’escenari present. En molts casos hi havia una unitat de fons quant a cultura o raça o religió [...] que no existeix en aquest cas. I en altres casos la guerra va esclatar entre Estats que ja existien, mentre que en aquesta instància els àrabs veuen Israel com la creació per la força d’un Estat que els ha desplaçat de llur pròpia terra”. Els tres problemes que Malik identificava aleshores han romàs ben vius al llarg de les set dècades següents. MALIK, Charles (1956) «Call to Action...» p. 642.

⁵ GALNOOR, Itzhak (2009) «The Zionist Debates...» pp. 77-80. En una decisió que també es reproduiria en la proposta de les Nacions Unides de deu anys més tard, els àrabs van rebutjar la partició (a despit de les obertures negociadores de Ragheb Nashashibi, alcalde de Jerusalem entre 1920 i 1934 i gran rival del muftí) mentre els jueus, “després de moltes vacil·lacions privades i debats públics, han decidit d’acceptar el principi de partició des del plantejament que mitja llesca és millor que no quedar-se sense pa i amb l’esperança que el diminut Estat jueu pugui en el futur proper o distant estendre’s a tot Palestina”. WOOLBERT, Robert Gale (1938) «Pan Arabism and...» p. 311.

⁶ MAGNES, Judah (1943) «Toward Peace in...» pp. 240-241.

Hi ha una altra raó que m'ha fet situar l'episodi de juliol de 1937 al capdavant d'aquesta introducció. De vegades ha volgut veure's en la creació d'Israel una conseqüència tardana de l'Holocaust. Però el 1937 no hi havia hagut Holocaust ni ningú a Europa podia imaginar-se allò, encara que les ombres dels totalitarismes ja es discernissin pertot. També s'ha vist el conflicte araboisraelià com una manifestació regional de la Guerra Freda, de la mateixa manera que podrien considerar-se els casos de Cuba, de Corea o del Vietnam. El 1937, però, el món no es trobava encara en una dinàmica de Guerra Freda, i el rol dels Estats Units a l'Orient Mitjà era molt limitat. Cal cridar l'atenció sobre aquestes qüestions, perquè és massa freqüent trobar en la historiografia anàlisis simplificades que fan del conflicte de Palestina una realitat molt més dependent de la geopolítica internacional que no és.

Fa gairebé dues dècades que vaig començar a interessar-me pel conflicte de Palestina. A l'Orient Mitjà eren els dies en què es discutia el pla de retirada de Gaza impulsat pel primer ministre Ariel Sharon, i les enormes complexitats del sistema polític israelià —i la sorprenent decisió de fer concessions territorials des de la unilateralitat— van cridar-me l'atenció. En l'àmbit internacional, el terrorisme islamista estava en auge i havia disparat l'alarma social amb actes com la voladura del World Trade Center de setembre de 2001 o els atemptats de la xarxa de Rodalies de Madrid de 2004; fets tots ells que presentaven similituds amb els atacs suïcides de la II *Intifada* i que s'esdevenien en un ambient tensionat per l'esclat de la Guerra de l'Iraq i de la gran contestació social que va generar a les capitals occidentals. Més a casa nostra, la publicació del llibre del professor Culla *Israel, el somni i la tragèdia* va reactivar l'interès social que sempre han despertat els assumptes de Terra Santa, i que pot intuir-se amb una breu ullada a la cobertura que donaven al conflicte els mitjans de comunicació generalistes en aquells anys.

D'aleshores ençà he mantingut l'interès per les qüestions relacionades amb Palestina, el sionisme, la situació contemporània del judaisme i de l'islam i l'enfrontament entre Israel i els Estats àrabs i entre Israel i la població àrab palestina que es troba sota la seva autoritat. Un interès que d'antuvi es manifestava en la lectura regular de la premsa israeliana, en un coneixement progressiu de la bibliografia anglesa i francesa sobre el tema i en algun petit projecte d'investigació, com el que va dur-me a entrevistar a

Madrid Lior Chaiat, aleshores portaveu de l'ambaixada israeliana, com a part del meu treball de fi d'estudis secundaris.

Només després d'haver-me graduat com a historiador el setembre de 2016 vaig decidir-me a transformar aquest interès gairebé ocios en un projecte d'investigació que pogués servir-me de base per a desenvolupar una tesi doctoral. Amb aquest objectiu, i sota el guiatge del mateix professor Culla que sense saber-ho havia estimulat el meu interès adolescent per la qüestió amb la seva obra, vaig ressenyar i sistematitzar les desenes de llibres i d'articles que havia llegit al llarg dels anys i vaig acotar l'estudi a les perspectives territorials de la dreta revisionista israeliana entre l'arribada al poder de Menachem Begin i els governs de Benjamin Netanyahu. D'aquí va sortir-ne primer un treball de fi de màster i ara aquesta tesi doctoral, facilitada per la col·laboració del Departament d'Història Moderna i Contemporània i del Grup de Política, Institucions i Corrupció a l'Època Contemporània de la Universitat Autònoma de Barcelona, als quals he estat adscrit en la meua condició de personal investigador en formació amb una beca predoctoral FPU.

És de justícia que faci aquí un reconeixement a totes les persones de la universitat, del departament i del grup de recerca que m'han ajudat en l'elaboració de la tesi o en les altres tasques docents i investigadores que he realitzat en el transcurs d'aquests quatre anys llargs. Sense ànim d'ésser exhaustiu, vull agrair en particular al director del programa de doctorat Pere Ysàs i a la professora Carme Molinero, que van ésser els qui van introduir-me al món de la recerca quan encara era estudiant de grau i feia de becari de col·laboració al departament a temps parcial; al director del grup de recerca Lluís Ferran Toledano i als professors Just Casas i Gemma Rubí pel suport i la confiança dispensats; als professors Jordi Figuerola, Joan Serrallonga, Francisco Veiga i Francesc Vilanova per la participació en les comissions de seguiment del doctorat; als secretaris del departament Gabriel Gómez, Montserrat Moreno i Purificació Perona per l'agilitat i l'eficiència en tots els tràmits administratius, i als amics i companys Jordi Estarlich, Miquel Gil i Joan Torrents per ésser-hi sempre, en tot i per tot. També als meus pares, Jordi Fortet i Caritat Martínez, i a tota la família que hi ha estat, que hi és i que hi serà.

L'interès historiogràfic del conflicte —per la importància que el tema té en les relacions amb el món àrab, per la implicació de les grans potències i per altres raons més

simbòliques entre les quals no és menor el fet de trobar-se Palestina al bell mig d'un territori sagrat per a les tres grans religions monoteistes i escenari d'esdeveniments que han condicionat enormement la nostra història i la nostra cultura— és tan evident que seria gairebé reiteratiu insistir-hi en aquesta introducció. En canvi, el fil conductor de l'estudi i la seva focalització en l'evolució de la dreta revisionista en les darreres quatre dècades sí que requereix d'una explicació preliminar.

Una primera raó és la necessitat d'estudiar el revisionisme per a interpretar correctament el passat i el present del conflicte. Des dels anys noranta, la comunitat internacional ha treballat amb la hipòtesi d'una partició que permetria l'establiment de dos Estats seguint aproximadament les fronteres de 1967, però aquesta vegada amb la proclamació d'una Palestina independent en el lloc que anteriorment havia ocupat una administració militar egípcia (a Gaza) i una administració civil jordana (a Cisjordània). Aquesta ha estat la base dels acords d'Oslo, dels Paràmetres Clinton, del Full de Ruta i de la conferència d'Annapolis.

Cal tenir en compte, però, que aquesta via per a assolir una pau negociada ha estat fonamentalment una aposta de l'esquerra israeliana. El Likud, partit que ha estat al poder durant trenta-cinc dels darrers quaranta-cinc anys, mai no l'ha compartida del tot, malgrat que hagi experimentat transformacions notables i hagi estat l'artífex de dues grans retirades territorials, al Sinai i a Gaza. Sembla natural, per tant, procedir a l'estudi de les posicions del Likud (i de la dreta israeliana en el seu conjunt) sobre la viabilitat de la solució de dos Estats o, en el seu defecte, sobre les alternatives que poden proporcionar una pau definitiva a Palestina.

Treballar la dreta revisionista també significa aprofundir en un aspecte relativament poc analitzat per la historiografia. No és que no hi hagi estudis sobre les actituds i les preocupacions d'aquest entorn ideològic⁷, però en termes generals el cert és que els seus postulats han tendit a ignorar-se o a minimitzar-se en analitzar el desenvolupament dels esdeveniments i, sobretot, les perspectives futures. En altres paraules, la diplomàcia internacional ha intentat de forjar acords de pau des de la convicció que el que calia era arribar a una transacció entre les posicions de l'esquerra *mainstream* israeliana (el laborisme que va emprendre el procés d'Oslo) i les de la PLO. L'afebliment d'aquests dos actors amb el pas dels anys ha comportat que aquest criteri anés allunyant-se

⁷ Vegi's, per exemple, el volum 10.3 d'*Israel Studies* (2005), dedicat monogràficament al revisionisme.

progressivament de la realitat, tant en el costat àrab —l'establiment d'un govern paral·lel a la Franja de Gaza el 2007 n'és un bon exemple— com en el jueu. Només si s'integren les preocupacions i els objectius d'altres actors rellevants podrà aconseguir-se una interpretació apropiada de la realitat de l'Orient Mitjà que permeti de formular estratègies diplomàtiques susceptibles de reeixir.

Crec necessari també fer explícit un advertiment que el lector ja haurà sobreentès: aquest és un estudi sobre la dreta revisionista israeliana i, per tant, el seu fil conductor és l'experiència històrica d'Israel, i més en particular la seva història política. Aquesta tria ve determinada pels coneixements previs de l'autor —llegeixo l'hebreu però no l'àrab i tinc més familiaritat amb la realitat israeliana que no amb la de qualsevol altre Estat o comunitat de la regió— però també per la voluntat de plantejar, a partir de les tendències i evolucions del revisionisme, un projecte que evaluï a la vegada el conflicte «interior» d'Israel amb les comunitats àrabs palestines i el conflicte «exterior» que manté amb el món arabomusulmà. La major extensió, heterogeneïtat i complexitat de l'escenari àrab faria impossible una anàlisi que en l'extensió d'una tesi doctoral fos capaç d'abastar aquests dos conflictes des de l'experiència històrica àrab amb una profunditat equivalent. La combinació d'aquests dos arguments va empènyer-me des del principi a descartar projectes que poguessin cercar respostes similars a partir de l'estudi de la comunitat àrab d'Israel, del baasisme o de l'islamisme polític, per posar tres exemples. El meu objectiu en fer aquesta tria no ha estat altre que el de maximitzar el potencial del projecte sense renunciar a plantejar una comprensió global i sense introduir tampoc biaixos en les seves conclusions.

La metodologia d'aquesta investigació és senzilla: en primer lloc s'ha procedit a acumular dades i informacions provinents de fonts primàries i secundàries que han permès de dotar el projecte d'una primera estructura i d'unes hipòtesis. Posteriorment, la sistematització d'aquestes dades i llur processament —així com la incorporació de nous elements que han anat apareixent com a conseqüència de l'aprofundiment en la matèria— han permès de confirmar o de descartar aquestes hipòtesis i d'elaborar unes conclusions més sòlides.

Aquestes fonts que s'han consultat i que sostenen el projecte de recerca són fonamentalment de sis menes, a saber: les hemeroteques dels principals diaris israelians

(*Jerusalem Post*, *Haaretz*, *Yedioth Ahronoth* i, per als darrers anys, també *Times of Israel* i *Israel HaYom*), les actes de les sessions plenàries i de les comissions de la Knesset, les biografies i memòries de dirigents i personalitats destacades, els llibres i articles d'anàlisi que s'emmarquen en la producció historiogràfica sobre el conflicte de l'Orient Mitjà, els assajos que pretenen de formular noves línies polítiques o reinterpretar les actuacions passades i una gran quantitat de material audiovisual (entrevistes, discursos, documentals) de caràcter tant secundari com —sobretot— primari. Crec convenient fer aquí cinc cèntims d'algunes d'aquestes fonts, per bé que el lector en trobarà la llista completa a la bibliografia annexa al final d'aquesta tesi.

Pel que fa a la perspectiva pròpia del revisionisme —aquelles fonts que ofereixen una visió interior del moviment i de les seves tendències, «emic» en la terminologia de Marvin Harris⁸— cal fer notar un gran canvi de discurs en els anys que són objecte del nostre estudi. Així, mentre a la fi dels setanta hom encara reivindicava la integritat del mandat britànic original com a territori jueu —“Jordània és Palestina”, com s'afirmava aleshores⁹— i fins i tot un episodi com la retirada del Sinaí significava un trauma per a una part del moviment¹⁰, als anys noranta van començar a mantenir-se negociacions amb els palestins, procés que va culminar amb l'acceptació del principi de dos Estats, primer per Sharon i més tard per Netanyahu. La involució que s'ha produït posteriorment en aquest paradigma, i que en qualsevol cas ha estat només parcial, desborda el marc temporal d'aquesta tesi, si bé hom pot identificar-ne les arrels amb força claredat en aquest document.

Tots aquests canvis poden veure's amb detall a partir de les manifestacions públiques que els dirigents revisionistes van expressar en entrevistes, discursos davant la Knesset o en els parlaments dels comitès centrals del Likud o d'altres partits afins. Aquesta tesi incorpora moltes d'aquestes fonts, com els discursos a la Knesset de Geula Cohen després de l'escissió del Likud que va liderar en resposta a la retirada del Sinaí¹¹; les declaracions de Begin, Sharon i Eitan davant la Comissió Kahan¹²; l'enfrontament entre

⁸ Sobre aquesta classificació, consulti's HARRIS, Marvin (1981) *Introducción a la...* pp. 153-155.

⁹ Vegi's LANDAU, Maurice David (2014) *Arik. The Life...*, pp. 322-328 per a una narració detallada de com Sharon va desenvolupar aquest paradigma durant el seu mandat com a ministre als governs de Shamir.

¹⁰ SCHATTNER, Marius (1990) *Histoire de la...* p. 312.

¹¹ Poden consultar-se a LUKACS, Yehuda (1991) *The Israeli-Palestinian Conflict...* pp. 286-289.

¹² L'informe Kahan pot consultar-se íntegrament a goo.gl/09fmDs.

Sharon i Shamir a la “nit dels micròfons” de 1990¹³, o la crisi que va experimentar el Likud entre l’anunci de la retirada de Gaza el 2003 i la formació d’un nou partit de la mà del primer ministre i de tretze diputats més el novembre de 2005. Algunes obres publicades, com l’*Arik* de David Landau, també contenen fragments importants de discursos i d’articles de premsa de dirigents de la dreta política.

Summing Up: An Autobiography, les memòries de Yitzhak Shamir que van sortir a la llum el 1994, és útil com a marc de referència del pensament de qui va ésser un dels exponents més destacats del revisionisme durant mig segle, sense que això fos obstacle per a mantenir posicions polítiques que, vistes des del Likud d’avui, podrien considerar-se prou heterodoxes¹⁴. La seva anàlisi dels fets i del rol que van exercir els principals protagonistes s’ha contrastat en aquesta tesi amb el relat que ofereix Rafal Eitan —*A Soldier’s Story* (1992)— i Ariel Sharon —*Warrior* (1989)—, els quals van detenir càrrecs importants a l’exèrcit i a l’administració i compartien a grans trets la mateixa línia política de Shamir mal que tinguessin amb ell una relació personal tempestuosa.

Les obres descrites en el paràgraf anterior van ésser elaborades com a llibres autobiogràfics, per dirigents que es trobaven ja cap al final de llurs carreres i que analitzaven des de la distància els esdeveniments i llurs conseqüències. Evidentment, mantenien unes determinades conviccions i la voluntat d’impulsar una agenda no estava del tot absent, però no era el motor que els empenyia a escriure¹⁵. En canvi, va haver-n’hi d’altres que van redactar llibres a manera de programa polític, per a exposar els problemes del present però sobretot per a oferir solucions per a l’avenir. Dos exemples que s’han emprat a bastament són *Broken Covenant: American Foreign Policy and the Crisis Between the U.S. and Israel*, escrit pel ministre de Defensa Arens el 1995 i centrat en els problemes que dificultaven les relacions entre Washington i Tel Aviv, i *A Place Among the Nations: Israel and the World*, obra de Netanyahu publicada el 1993

¹³ Una bona narració d’aquest episodi pot trobar-se a LANDAU, Maurice David (2014) *Arik. The Life...*, pp. 331-335.

¹⁴ Sense anar més lluny, en una entrevista amb Leon Charney el 22 d’octubre de 1995 Shamir afirmava que era “un gran admirador de Mao Tse-Tung” perquè “va fer una gran cosa per a la gent xinesa, per primera vegada els va donar menjar perquè no passessin gana”. L’entrevista completa pot consultar-se a rb.gy/x26wg2.

¹⁵ Això és particularment evident en el cas de Shamir, que tenia setanta-nou anys en el moment de la publicació del llibre i s’havia retirat de la política després de perdre les eleccions generals de 1992. Eitan, malgrat que seguia essent diputat, ja no va ocupar càrrecs significatius després d’aquesta data. Sharon, per descomptat, sí que va arribar després a primer ministre el 2001 per una combinació de factors que seria prolix d’exposar aquí, però convé advertir que en aquell moment no se’l considerava un contendent seriós per al càrrec, tenint en compte la seva edat i els seus precedents.

just una setmana després d'esdevenir líder del Likud i cap de l'oposició al govern de Rabin.

Un altre camp que s'ha explorat és el dels assajos, sovint elaborats per periodistes o ideòlegs amb una afinitat política clara i amb l'objectiu d'impulsar un programa determinat. *The Israeli Solution: A One-State Plan for Peace in the Middle East*, escrit per la llavors redactora en cap del *Jerusalem Post* Caroline Glick, n'és un bon exemple. La seva tesi central és l'annexió de Cisjordània, i els seus arguments (demogràfics¹⁶ i de seguretat) han estat adoptats per una part del Likud i per quasi tot l'espectre polític que queda a la seva dreta. Però l'obra, escrita originalment en anglès i plena de comparacions amb els Estats Units, té també com a objectiu influir en el públic americà. Els elogis rebuts per gent propera a l'administració Trump, com l'assessor de Seguretat Nacional John Bolton o el mateix vicepresident Pence, són bona mostra de la influència que aquesta mena d'escrits tenen a les *kitchennettes* governamentals.

Naturalment, la investigació també ha recollit obres de fora del marc mental revisionista —fonts «etic» en la terminologia de Harris—. En general les recerques historiogràfiques rarament parteixen de zero, ja que l'exploració d'un tema verge és pràcticament impossible en una ciència tan consolidada com aquesta. El cas araboisraelià no és pas una excepció a aquest fet (ben al contrari) i l'estudi del revisionisme tampoc. Així, el periodista Maurice David Landau, jueu britànic de naixement i posteriorment nacionalitzat israelià, va escriure força sobre aquests temes des de la seva posició com a director del principal diari d'esquerres d'Israel, el *Haaretz*. Entre les seves obres més importants cal destacar *Piety and Power: The World of Jewish Fundamentalism*, publicada el 1993, abans que l'assassinat de Rabin no despertés l'interès internacional pels cercles extremistes que havien crescut a l'empena del moviment colon. Encara més útil per a aquest projecte ha estat la magistral biografia d'Ariel Sharon que va esbossar el mateix Landau a *Arik. The Life of Ariel Sharon* (2014)¹⁷, una obra gairebé pòstuma en què analitzava el personatge durant els seus anys a l'exèrcit i a la política i aprofitava per a explicar també la resolució dels dilemes més importants que va afrontar el govern israelià abans i durant el seu mandat, complementant-ho amb una selecció de documents

¹⁶ Un desmentiment d'aquests arguments pot consultar-se a GOODMAN, Micah (2017) *Catch-67: The Left...* pp. 83-84.

¹⁷ També és força recent la publicació de *Menachem Begin and the Battle for Israel's Soul* (GORDIS, Daniel [2014]), una altra biografia monumental, en aquest cas sobre el principal dirigent del revisionisme des de la fundació de l'Estat fins a la seva dimissió com a primer ministre a finals de 1983.

diplomàtics als annexos i una bibliografia molt detallada que va servir per a impulsar la recerca de fonts d'informació en les primeres etapes d'aquesta investigació.

Un altre periodista destacat, que es defineix sovint —de la mateixa manera que ho feia Landau— com un “religiós d'esquerrres”, és Gershom Gorenberg¹⁸. *The Accidental Empire: Israel and the Birth of the Settlements, 1967-1977* és una obra mestra per a comprendre l'origen del moviment colon, i en particular la seva conversió des d'una iniciativa principalment de seguretat establerta per un govern laborista devers una causa messiànica hegemnitzada per la dreta religiosa. Moltes idees seves figuren en aquesta tesi, tot i que aquest entorn també s'explora amb detall en obres com *For the Land and the Lord: Jewish Fundamentalism in Israel* (Ian S. Lustick, 1988) o *The Triumph of Israel's Radical Right* (Ami Pedahzur, 2012). Aquesta darrera obra, juntament amb *The Political Right in Israel: Different Faces of Jewish Populism* (Dani Filc, 2010) aporten una anàlisi de l'evolució de la dreta en els darrers anys del marc cronològic que aquí es treballa, de forma equivalent a com l'*Histoire de la droite israélienne. De Jabotinsky à Shamir* (Marius Schattner, 1990) ho fa per a les primeres dècades. Paral·lelament, s'ha recorregut a *Israeli Rejectionism: A Hidden Agenda in the Middle East Peace Process* (Zalman Amit i Daphna Levit, 2011) per a aconseguir una visió més propera a les perspectives àrabs del conflicte. Una altra figura que convé esmentar, amb una popularitat major a l'exterior, és la del periodista Ari Shavit, conegut per obres de divulgació d'èxit considerable com *My Promised Land*. El 2005 va escriure *Partition: Disengagement and Beyond*, una recopilació dels esdeveniments que havien conduït a una retirada militar pràcticament sense violència de la Franja de Gaza que, en aquell moment, va entendre's fugaçment com una manera de plasmar damunt del terreny (encara que fos de manera unilateral) l'anhelada solució de dos Estats.

Juntament amb aquestes obres, és obligat fer menció a alguns articles que també han estat de gran utilitat. *Israel Studies* és una revista multidisciplinària que conté treballs i assajos sobre la història, la política, la societat i la cultura israelianes¹⁹. El tercer lliurament del seu desè volum, el 2005, va estar orientat monogràficament a l'evolució de la dreta israeliana. Van publicar-s'hi articles sobre la confluència entre el Likud i el

¹⁸ “Jueu sionista, ortodox, escèptic i d'esquerrres” és com va descriure's, per exemple, en un reportatge de Susie Linfield per a *Boston Review* que pot consultar-se a goo.gl/VFL4Bg.

¹⁹ *Israel Studies* s'ha publicat ininterrompudament des de 1996. Amb més de cent vint articles citats en aquesta tesi i la contribució de les principals referències historiogràfiques contemporànies en assumptes israelians, ha estat la publicació secundària més utilitzada per a fonamentar les conclusions d'aquest document.

moviment neoconservador nord-americà («Netanyahu's Second Coming: A Neoconservative Policy Paradigm?», de Guy Ben-Porat), els canvis ideològics impulsats pels diferents primers ministres del Likud («Hawks' Beaks, Doves' Feathers: Likud Prime Ministers Between Ideology and Reality», d'Aryeh Naor), l'equilibri mantingut entre l'irredemptisme ideològic i la necessitat d'adaptar-se a la realitat existent damunt del terreny («The Zionist Right and Constructivist Realism: Ideological Persistence and Tactical Readjustment», d'Ilan Peleg) o les transformacions que s'han produït al dedins de la dreta israeliana com a conseqüència del moviment colon («From Hitnachalut to Hitnatkut: The Impact of Gush Emunim and the Settlement Movement on Israeli Politics and Society», de David Newman). També a *Israel Studies*, nou anys després, Eliezer Don-Yehiya va publicar un article brillant sobre la transformació del sionisme religiós des d'un grup de pressió per a proporcionar serveis a la comunitat devers pedra angular de la colonització de Cisjordània: «Messianism and Politics: The Ideological Transformation of Religious Zionism».

Hi ha hagut altres publicacions que també han estat útils per al projecte. L'especial sobre Israel que va publicar *Foreign Affairs* l'estiu de 2016, amb articles sobre la comunitat àrab, l'exèrcit, les relacions amb els Estats Units o l'enfrontament entre la ministra de Justícia Shaked i la Cort Suprema és rellevant en la seva totalitat²⁰. També s'han trobat articles d'interès al *Journal of Palestine Studies*, a l'*Annuaire Français de Droit International*, al *Middle East Review of International Affairs*, a *Constellations* o a *Theory and Society*. Pel que fa referència a les fonts primàries, el ministeri d'Afers Exteriors d'Israel permet l'accés a un recopilatori de documents destacats produïts per les autoritats nacionals entre 1947 i 2001 que pot consultar-se lliurement des de goo.gl/uLzU6Z. La selecció va ésser elaborada per l'historiador Meron Medzini i inclou, entre d'altres informacions, tractats de pau, correspondència diplomàtica, informes de comissions d'investigació, discursos de personalitats polítiques i entrevistes i reportatges publicats per un gran nombre de diaris²¹.

Fins aquí s'han descrit articles, assajos, biografies i obres historiogràfiques que o bé estaven elaborades per personalitats properes al revisionisme o bé versaven sobre aquest assumpte des d'una perspectiva més externa. Això no obstant, aquesta aproximació

²⁰ Pot consultar-se digitalment a www.foreignaffairs.com/issues/2016/95/4#in-this-issue.

²¹ La selecció de Medzini, que va publicar-se també en paper en tretze volums i un documental audiovisual, és una compilació de fonts primàries summament rellevant per a qualsevol projecte en què es treballi la història política israeliana.

hauria estat poc profitosa si no hagués disposat d'un marc de referència més ampli que inclogués reflexions sobre l'evolució política i social dels altres col·lectius israelians, del món àrab, de l'acció diplomàtica i estratègica internacional i de la realitat canviant del conflicte. En aquest sentit, la ja citada obra *Israel, el somni i la tragèdia. Del sionisme al conflicte de Palestina*, publicada per Joan B. Culla el 2004, ha estat la més important de les obres de referència que s'han emprat en el projecte. Ofereix una síntesi del sorgiment del sionisme, la migració jueva a Palestina, l'establiment de l'Estat i la seva evolució fins al mandat de Sharon com a primer ministre, amb moltes referències a bibliografia francesa i una cobertura exhaustiva de les informacions que en tot aquest temps van transmetre els mitjans de comunicació espanyols, amb particular atenció a *La Vanguardia* i *El País*. Una obra semblant i que també s'ha utilitzat per a aquest fi és *Cicatrices de guerra, heridas de paz*, escrita per l'historiador (i exministre d'Exteriors israelià) Shlomo Ben-Ami poc després que acabés el seu mandat amb la frustració de no haver arribat a un acord amb Arafat sobre les fronteres definitives d'Israel i Palestina.

My Promised Land, d'Ari Shavit, és també una obra rellevant encara que no tingui el format d'un llibre d'història. Amb un enfocament periodístic clar —Shavit, de la mateixa manera que Landau, ha estat col·laborador del *Haaretz* durant molts anys— l'autor aprofita petites històries (fotografies, records familiars, monuments) per a explicar a partir de cadascuna d'aquestes una part de la història d'Israel. Una altra obra de referència a la qual he acudit sovint és *A History of the Jew* de Paul Johnson, mal que en aquest cas gairebé tot el llibre se centri en un període històric anterior al que es treballa a la tesi. També m'ha estat útil *Procesos de securitización en Israel: El camino hacia la segunda intifada examinado desde la sociología del poder*, tesi doctoral de Fernando Navarro, llegida el 2015 a la meua universitat i dirigida pel doctor Ferran Izquierdo Brichs²², per tal com s'hi interpreten els esdeveniments que van menar a la II *Intifada* des de la teoria de la *securitització* i s'argumenta que el fracàs del procés de pau va ésser conseqüència d'un canvi en les relacions de poder dins de les elits israelianes, que haurien anat perdent gradualment l'hegemonia esquerrana i asquenazita que havia estat majoritària des de la creació de l'Estat²³. Igualment, he emprat alguns

²² Professor de Relacions Internacionals a la UAB, Izquierdo Brichs és autor d'una *Breve introducción al conflicto palestino-israelí* (2011).

²³ Aquesta idea dels "dos Israels" —un d'esquerrà, asquenazita i elitista que busca la pau a canvi de concessions territorials i un altre de dretà, sefardita i conformat per treballadors de coll blau— és recurrent entre els qui pensen que el predomini del Likud des de 1977 ençà s'explica per la capacitat de Menachem Begin i dels seus successors de traçar aquesta línia divisòria en l'electorat i esdevenir

escrits que aprofundien en decisions concretes preses per governs israelians i que les examinaven des de la perspectiva de llur impacte regional i de les dinàmiques que les precediren o succeïren, com és el cas d'un destacat article que Dalia Dassa Kaye va publicar a *Political Science Quarterly* sobre les raons que havien dut a la retirada del sud del Líban («The Israeli Decision to Withdraw from Southern Lebanon: Political Leadership and Security Policy», 2002). Tot i que el revisionisme es trobava a l'oposició en aquella hora, va afrontar l'assumpte amb certa divisió interior²⁴, com ja li havia passat des del govern quan Begin va decidir de sortir del Sinaí i com tornaria a passar-li a Sharon quan va fer el mateix amb Gaza.

Finalment, la consulta de llibres de divulgació sobre aspectes particularment arcans de la idiosincràsia israeliana també és necessària. Julien Bauer, professor de ciències polítiques a la Sorbona, ha publicat tres petits llibres a Presses Universitaires de France explicant el món chassídic (*Les juifs hassidiques*, 1994), l'evolució dels partits religiosos (*Les partis religieux en Israël*, 1998) i les complexitats del seu sistema polític (*Le système politique israélien*, 2000). Aquest darrer afer també l'ha explorat Claude Klein (*La démocratie d'Israël*, 1997) i, més recentment, Gregory Mahler a la seva obra *Politics and Government in Israel. The Maturation of a Modern State*. L'estructura d'aquest darrer llibre, amb una primera part d'exposició històrica, una segona dedicada a l'anàlisi institucional i una tercera orientada vers la diplomàcia i les relacions exteriors, el fan particularment amè com a obra de consulta. Així mateix, *El sistema político de Israel y su impacto en el proceso de paz con los palestinos*, tesi doctoral de Natalia Pérez Velasco llegida a Madrid el 2012 i dirigida per Ana Isabel Planet

capdavaners del "segon Israel", i és innegable que alguns comentaristes conservadors, com Avichai Ben-Chaim, han fet d'aquest contrast dialèctic el crit de guerra per a unificar revisionistes, nacionalreligiosos i ultraortodoxos sota el lideratge del Likud. Vegi's sobre aquest assumpte la reflexió del primer ministre Ehud Olmert, el qual havia personificat aquest "segon Israel" (malgrat ésser personalment asquenazita) durant el seu mandat com a alcalde de Jerusalem i que posteriorment ha evolucionat cap a posicions d'esquerra, a OLMERT, Ehud. "Israel's Divisions Have Reached Near-Violent Levels" *Jerusalem Post*, 4 de setembre de 2020.

²⁴ Sharon, líder provisional de l'oposició després de la retirada de Netanyahu, va donar suport al govern sense gaire convicció en aquella maniobra, malgrat que no tots els quadros del partit van seguir-lo en aquesta doctrina i que, en qualsevol cas, ell mateix va ésser molt crític amb la gestió logística de la retirada. L'extensió de la política de retirades unilaterals a Gaza i a quatre assentaments del nord de Cisjordània, anunciada el 2005 per Sharon ja com a primer ministre, va provocar una agitació molt més gran i la fractura en dues meitats del partit oficialista. Per a l'episodi libanès vegi's LANDAU, Maurice David (2014) *Arik. The Life...* pp. 429-432 i CULLA, Joan B. (2004) *Israel, el somni...* pp. 535-536. Per a la retirada de Gaza, és força il·lustrativa l'obra *Partition: Disengagement and Beyond* d'Ari Shavit, tot i que també s'analitza amb profunditat a LANDAU, Maurice David (2014) *Arik. The Life...* pp. 634-677.

Contreras, és també d'utilitat per a adquirir una perspectiva general de la història institucional del país.

Cal igualment fer esment de l'estructuració formal del projecte. En aquest sentit, aquesta tesi està formada per cinc grans blocs temàtics que procuren de desenvolupar els objectius i problemes que s'han plantejat en les pàgines anteriors i que es veuen complementats per unes conclusions, una relació bibliogràfica exhaustiva i uns annexos documentals que aspiren a facilitar-li al lector la consulta de fonts primàries particularment importants o difícils de localitzar i a clarificar-li per mitjà d'esquemes, taules i mapes algunes confusions recurrents en l'estudi d'aquest conflicte centenari.

El primer bloc introdueix el lector al coneixement de la dreta israeliana i, més en particular, del revisionisme. Això implica una història cronològica de l'evolució del Cherut de Menachem Begin i de la fusió d'aquest amb el gruix dels sectors liberals per a establir una coalició que en darrera instància seria capaç de desbancar el laborisme amb el *Mahapach* de 1977, així com el camí contrari —una progressiva fragmentació de la dreta en partits i ideologies divergents— que s'ha seguit des d'aleshores. Igualment, aquest bloc té també l'objectiu de resoldre problemes aparentment més bàsics però que no sempre són tan clars com podria pensar-se. Per exemple, escriure sobre el naixement de la dreta sionista —que per a molts autors no va fer acte de presència fins a la tercera dècada del segle XX al dedins d'un moviment que fins llavors era inherentment d'esquerreres— contrasta amb la posició de la historiografia àrab i de bona part de la marxista, que tendeix a veure en el sionisme un moviment colonialista i reaccionari que caldria situar a la dreta des del començament. També la seva delimitació ideològica és important. ¿Què distingeix els liberals dels *cherutniks* en el fons? ¿És només un problema d'accent (els uns en l'economia, els altres en el territori) o hi havia discrepàncies més profundes? ¿Com ubiquem els nacionalreligiosos, antany socis preferents de Ben-Gurion²⁵, enguany part indestruïble del pinyol revisionista? ¿Té sentit considerar els moviments ultraortodoxos com a part de la dreta a efectes de classificació

²⁵ Caldria matisar aquí, però, la profunditat de l'idillí entre l'Avi i els nacionalreligiosos que tant han difós certs corrents historiogràfics. Així, el 1959 Ben-Gurion afirmava en una entrevista amb el diari *Panim el Panim* que preferia com a socis els ultraortodoxos, «més propers a mi i més honestos», en un comentari que reflecteix la frustració per les bones relacions existents entre la cúpula nacionalreligiosa i la vella guàrdia del Mapai que li era hostil. Vegi's sobre aquesta qüestió ZAMERET, Tzvi (1999) «Judaism in Israel...» p. 68.

del panorama parlamentari, com està tan en voga avui de fer? Seria absurd afrontar l'estudi del món revisionista sense aquestes reflexions de base sobre què és i com s'estructura, raó per la qual és la primera cosa que plantejo al lector.

Si l'aprofundiment en els termes «dreta» i «revisionisme» és important, no ho és pas menys el coneixement del cos polític en què llur evolució ha tingut lloc, que no és altre que l'Estat d'Israel. Així, convé presentar amb cert detall el sistema polític —les Lleis Bàsiques que substitueixen una Constitució mai no redactada—, els grups socioètnics i les migracions que han alterat al llarg dels anys la realitat demogràfica del país i l'estructura dels partits i el funcionament parlamentari, conegut internacionalment com un exemple proverbial de multipartidisme i d'instabilitat però que ha experimentat altres transformacions que sovint passen més desapercebudes àdhuc en la bibliografia especialitzada. Per exemple, ¿com el revisionisme, ideologia fundada per Jabotinsky que tingué una especial incidència entre els jueus de l'est d'Europa i que ha estat encapçalada a la Knesset històricament per quatre asquenazites (Begin, Shamir, Netanyahu i Sharon), ha pogut convertir-se en el defensor per antonomàsia de la població sefardita? ¿Quina incidència ha tingut la ideologia liberal en la definició de les estructures de l'Estat? (Tingui's en compte, per posar només dos casos, que Aharon Barak provenia de l'entorn *likudnik* i que les dues lleis bàsiques que la Cort Suprema va aprovar per a instaurar el principi de la revisió judicial van aprovar-se el 1992 sota el govern de Shamir). ¿Com és possible que avui Haneen Zoabi i el seu influent clan siguin un dels principals exponents de la lluita contra el sionisme i la legitimitat d'Israel, mentre el seu oncle servia d'alcalde de Natzaret als anys cinquanta com a simpatitzant de Ben-Gurion i el seu cosí havia arribat a ésser viceministre de Salut de la mà dels laboristes? O, per expressar-ho en termes més generals, ¿què va motivar el final de la profitosa col·laboració política entre la comunitat àrab i el govern de l'Estat, cap a finals de la dècada dels setanta? ¿I quina implicació ha tingut en la política israeliana l'arribada massiva d'immigrants russos a principis dels noranta, a la vegada ardentment laics (quelcom que els aproximava a l'esquerra) i irredemptistes en llurs perspectives territorials (cosa que els feia acostar-se a la dreta)? Són aquesta mena de qüestions i de problemes els que centren l'estudi del segon bloc d'aquest projecte.

Havent aprofundit en aquestes dues qüestions de base (l'evolució de la dreta i la de l'Estat), la tercera part de la tesi se centra en el que denomino l'«esfera exterior» del conflicte, que no és altra que l'enfrontament entre Israel i els Estats àrabs circumdants,

constant dels darrers setanta anys que ha tingut la seva culminació en quatre guerres araboisraelianes (1948, 1956, 1967, 1973) i dues operacions militars al Líban (1982, 2006). S'analitza d'una manera especial aquesta situació a partir de l'arribada de la dreta al poder el 1977, quelcom que inclou la pau amb Egipte —i les tensions que va causar a la coalició governamental, amb Weizman i Dayan empenyent cap a l'esquerra i Cohen i Neeman fent el mateix cap a la dreta—, l'annexió del Golan, el trauma libanès, les negociacions amb Jordània en el marc del govern d'unitat nacional, la Conferència de Madrid, el procés de pau d'Oslo en la mesura que oferia un marc de normalització de relacions per a Jordània i (fallidament) per a Síria, la retirada unilateral del Líban, la iniciativa de pau àrab de 2003, la II Guerra del Líban, les actituds d'Israel en relació amb l'anomenada *primavera àrab* i la gestió del desafiament iranià en els darrers anys. Aquest apartat és més cronològic i recull una major quantitat de fonts primàries que els anteriors, i es planteja naturalment des de la voluntat de comprendre les perspectives revisionistes a la regió a cada moment dels descrits.

El quart bloc de la tesi, plantejat formalment en uns termes molt similars als del tercer, afronta l'«esfera interior» del conflicte, és a dir, la gestió del problema palestí com a realitat distinta de l'enfrontament general amb el món àrab per un fet diferencial: la localització dels palestins en un territori administrat per Israel des del final de la Guerra dels Sis Dies. L'estudi en aquest cas remunta a 1967 i a les primeres construccions d'assentaments, però se centra especialment en el tractament que va rebre l'*Eretz Yisrael* als acords de pau amb Egipte de Camp David, en la consolidació de la PLO com a grup de resistència i en els fets posteriors, entre els quals pot destacar-s'hi la I *Intifada* i l'intent de circumscriure el cas palestí a un conflicte territorial entre Israel i Jordània, la primera topada seriosa amb els Estats Units sobre la qüestió (la crisi del préstec de garanties amb l'administració Bush), el procés d'Oslo —i la fractura que provoca entre la dreta revisionista—, la II *Intifada*, el desenvolupament de la idea de *hitnatkut* a Gaza (i fugisserament a Cisjordània), l'abandonament de la via unilateral després de 2006 i la «gestió del conflicte» en els anys que van seguir. A fi d'evitar que les narracions de les dues esferes s'encavalquessin i dificultessin la comprensió dels temes de fons he optat per fer una divisió cronològica dels capítols 3 i 4, de manera que aquell analitza l'evolució d'ambdós aspectes entre la Guerra dels Sis Dies i la Conferència de Madrid —quan l'«esfera exterior» era predominant— i aquest la que s'ha esdevingut en els anys

del procés d'Oslo en què el debat sobre política exterior i defensa a Israel ha giravoltat essencialment a l'entorn del problema palestí.

Finalment, el cinquè bloc de la tesi planteja les aproximacions teòriques que han sorgit des del revisionisme per a resoldre el conflicte. La finalitat d'això no és la de jugar a endevinar l'avenir plantejant escenaris futurs —malgrat que en certa manera pugui utilitzar-se així, quelcom que no és del tot involuntari— sinó la de desenvolupar les receptes que el revisionisme ha formulat per a resoldre la qüestió palestina o, si es vol enunciar de manera més pessimista, els seus plantejaments per a l'esdevenidor del país i el rumb que cal donar-li al conflicte en el mitjà i el llarg termini. L'interès d'aquest assumpte em sembla inqüestionable per tal com, malgrat que sovint el revisionisme és vist com el moviment que rebutja la pau *sicut illud statutum*, hom para molta menys atenció a les alternatives que ofereix i a la cosmovisió que dibuixa per als propers temps. Així, tot i que faig un recorregut cronològic per aquestes propostes, l'apartat es concentra particularment en els darrers anys i en plantejaments com el que van fer Sharon amb el Pla de Desconnexió, Netanyahu a Bar-Ilan —coexistència entre l'Estat israelià i «gairebé un Estat» palestí—, la solució ètnica que ha defensat incansablement Avigdor Liberman, l'autonomia en els termes que la dibuixen els nacionalreligiosos de Bennett i Shaked o l'annexionisme pur i dur que han preconitzat figures com el president Rivlin o la influent periodista Caroline Glick.

Faig encara un advertiment sobre nomenclatura i transliteracions, un veritable galimaties que tot acadèmic ha d'afrontar quan treballa assumptes de l'Orient Mitjà. En el meu cas, després de sospesar-ho llargament m'he decidit a no seguir les normes de transliteració de l'Institut d'Estudis Catalans i a adoptar un criteri propi, del qual n'explico les raons i les particularitats a continuació.

A diferència de la majoria de llengües europees, l'hebreu s'escriu amb un alfabet propi format per vint-i-dos caràcters —tots ells consonàntics a priori— que no són recognoscibles per al lector català no versat. En conseqüència, és implantejable escriure coses com שרון o נתניהו per significar “Sharon” i “Netanyahu”: generaria una confusió en el lector superior a l'avantatge de mantenir la grafia original com sí que fem en les llengües estrangeres que empren l'alfabet llatí. El que correspon, doncs, és una transliteració. L'IEC va acordar una proposta de transcripció de l'hebreu per a textos

escrits en català el 2002²⁶ que planteja tres criteris de transliteració diferents, un de complet que abasta més de noranta caràcters, un altre de “simplificat” que en comprèn una cinquantena i un tercer adaptat a l’alfabet català que està en línia —malgrat algunes diferències que no són del tot menors— amb el criteri de l’Associació Bíblica de Catalunya. Tal com Pere Casanellas va desenvolupar en un article a l’ÉsADir el 2009, el criteri per als noms propis si adoptem el tercer sistema (l’únic que satisfà la voluntat de simplificació que hi ha darrere la meua decisió de transliterar) quedaria així:

Segons la «Proposta» de l’IEC els noms propis de jueus contemporanis es transcriuen mitjançant el sistema de transcripció simplificada de l’hebreu modern (vegeu § 1.3), «llevat que es conegui amb seguretat quina és la grafia oficial del nom (o cognom) o la preferència personal del portador». La «preferència personal del portador» és difícil, si no impossible, de saber en la majoria dels casos. En els casos en què hem pogut consultar als interessats quina era la forma que preferien per a la transcripció del seu nom, ens han respost que no tenien cap altra preferència que no fos que la forma transcrita fos ben llegida pels destinataris de la transcripció. Quant a la «grafia oficial», observem que, si bé és cert que els israelians porten en el passaport la forma transcrita en caràcters llatins del seu nom a més de la forma en caràcters hebreus, cadascú pot fer servir els criteris que vulgui per a aquesta; en aquest sentit, és significatiu que mentre que les normes de transcripció de l’Acadèmia de la Llengua Hebrea de l’any 1957 indicaven com una de les finalitats del sistema de transcripció simplificada la transcripció de noms propis de persona en passaports i documents oficials que havien de ser llegits a l’estranger, la nova norma de l’any 2006 ja només parla de retolació i cartografia. De tot això es desprèn que normalment caldrà transcriure els noms de persona segons el sistema de transcripció simplificada de l’hebreu modern establert per la «Proposta» de l’IEC. Exemples: Binyamín (o Bibbi) Netanyahu, Menahem Beguín, Tsippi (o Tsipporà) Livni, Ximon Peres, Yitshaq Rabbín; Balad, Israel Betenu, Likkud, Merets, Molédet, Qadima, Tsàhal, Xas²⁷.

Aquesta proposta presenta dos problemes bàsics. El primer, que allunya el català de la resta de llengües europees (i del que el mateix lector espera de trobar en el text): fins i tot a la persona versada pot costar-li a primera vista adonar-se que “Yitshaq Rabbín” és

²⁶ «Proposta de transcripció de l’hebreu en textos escrits en català. Acord del 14 de juny de 2002». Institut d’Estudis Catalans. Pot consultar-se digitalment el text complet a goo.gl/etqVXs.

²⁷ CASANELLAS, Pere. «La transcripció dels noms propis hebreus», I Jornada ÉsADir, SCEHB, 20 de febrer de 2009.

Yitzhak Rabin o que el “Xas” és el Shas. El segon, que planteja al redactor una dificultat insuperable en introduir la variable de la “preferència personal del portador” que obre la porta a criteris dispars. El primer d’aquests problemes és també aplicable als noms de lloc: “Hefà” i “Rixon le-Tsiyyon” són massa diferents a Haifa i Rishon leTzion com per a poder emprar-los còmodament. Tot i que és cert que algunes altres llengües europees introdueixen variants similars —vegi’s el “Nétanyahou” francès o el “Scharon” alemany, per exemple— continuo pensant que genera un divorci entre idiomes totalment innecessari, més quan el gruix de les lectures amb què l’especialista es documenta sol estar escrit en llengües diferents del català. Addicionalment, a diferència de les propostes francesa i alemanya que he indicat més amunt, cal advertir que la proposta de l’IEC no és tampoc del tot útil per a reflectir la pronúncia hebrea moderna.

En conseqüència, he desestimat aquesta proposta i l’he substituïda per una de pròpia que s’adiu amb les transliteracions més emprades en l’àmbit internacional (i especialment en l’anglòfon). Com que no tots els escrits en anglès empen el mateix criteri, però, aclareixo el model que s’utilitza en aquesta tesi per als casos que poden resultar dubtosos:

- En els noms propis, empro sempre la forma oficial, és a dir, la transliteració que figura als passaports dels israelians en caràcters llatins, que normalment és també la forma emprada en anglès (Menachem Begin, Benjamin Netanyahu, Ehud Olmert, Shimon Peres). Hi ha algun cas en què coexisteixen diverses formes en anglès, en el qual cas faig prevaler el criteri de transcripció que s’indica en el tercer punt d’aquesta enumeració (Avigdor Liberman i no Avigdor Lieberman, Binyamin Ben-Eliezer i no Benjamin Ben-Elazar).
- En els topònims, quan hi ha una forma tradicional assentada en català (Tiberíades, Natzaret, Betlem, Jerusalem) la faig servir. Quan no, opto pel criteri que exposo al tercer punt, i que gairebé sempre es correspon amb la transliteració majoritària en anglès (Rishon leTzion, Tel Aviv).
- En els noms d’organització, frases transcrits o topònims sense forma en català, procuro de reflectir la pronúncia hebrea moderna a la vegada que —en la mesura del possible— la seva ortografia. Així:

- Afegeixo les vocals (a, e, i, o, u) inexistents en el text hebreu en funció de la pronúncia moderna, que no sempre es correspon amb els *nikud* masorètics (així, escric *Sfarad* i no *Sefarad*).
- La lletra iod la transcriu com una “y” tant quan és consonàntica com quan és *mater lectionis* a principi de paraula, però no la transcriu quan és muda o quan fa de *mater lectionis* a meitat o a final de mot (per exemple, *Shalom Achshav* i no *Shalom Achshayv*). Quan és *mater lectionis* en qualsevol altra posició l’ometo i em limito a afegir la vocal corresponent.
- La lletra vau només la transcriu quan funciona com a consonant; si és *mater lectionis* l’ometo i em limito a afegir la vocal corresponent com en el cas de la iod.
- Transcriu sempre la lletra he per “h” i les lletres het i caf sense *dagesh* per “ch” d’acord amb la pronúncia actual de l’hebreu, que no fa més que dos sons per a aquestes lletres. Ometo, però, la he a final de mot llevat dels casos en què ve acompanyada d’un *mapik* (*Kadima* i no *Kadimah*), i transcriu la het per “h” quan va precedida d’una tzade (*Yitzhak* i no pas *Yitzchak*).
- La zain la transcriu sempre per “z” a excepció dels casos en què es troba entre vocals, en el qual cas opto per “s”.
- No transcriu mai ni la lletra àlef ni la lletra ain, sinó que segueixo el mateix criteri que amb la vau quan fa de *mater lectionis*.
- Les lletres a les quals el *dagesh* fa variar el so les tracto com si fossin lletres diferents: “b” per a la bet i “v” per a la vet, “ch” per a la *khaf* i “k” per a la caf, “p” per a la pe i “f” per a la *fe*. Anàlogament, també transcriu “s” per a la *sin* i “sh” per a la xin, però en el cas de la *sin* (igual que en el de la sàmec) transcriu “ss” en posició intervocàlica perquè la pronúncia quedi més clara per al lector no avesat. En canvi, no faig cap diferència en la transcripció d’aquelles lletres (la tau, la guímel i la dàlet) en què el *dagesh* no fa canviar el so en la llengua moderna.
- No faig distinció entre les lletres caf i cof, perquè malgrat que seria útil per a reflectir l’ortografia hebrea, donaria lloc a grafies massa minoritàries (*Qadima* en comptes de *Kadima*). Aquest mateix criteri l’empro amb les lletres tet i tau (així, escric *Tel Aviv* i no *Thel Aviv*).

També en les sigles prioritzo la forma anglesa, a excepció d'aquelles que tenen una forma oficial en un idioma (normalment, el francès) que les fa idèntiques a la forma que tindrien en català, com és el cas d'ONU o OTAN. Evito d'aquesta manera sigles l'ús de les quals ha tingut molt poc recorregut en la nostra llengua, com ara “OAP” per PLO (volent significar Organització per a l'Alliberament de Palestina) o ITL per Etzel (per a expressar Irgun Tzvai Leumi). M'adhereixo així al corrent que ha preconitzat recentment contra una excessiva proliferació d'acrònims diferents en funció de l'idioma —són molts els llibres de ciències que empren en català i en castellà formes com DNA en comptes d'ADN²⁸— i que ha rebut l'acceptació explícita de l'EsADir, que en l'apartat 12.3.1. de l'entrada corresponent a Sigla reconeix que en les sigles provinents de llengües amb alfabet no llatins «de vegades es fa servir també la sigla més difosa internacionalment (que sol correspondre a la transcripció del nom en anglès)²⁹».

²⁸ Vegi's, per exemple, CELA CONDE, Camilo José i AYALA, Francisco (2013) *Evolución humana* p. 21: «DNA és un acrònim que es correspon amb el terme anglosaxó *DeoxyriboNucleic Acid* [...] Si hem mantingut aquí les [sigles] pròpies de l'anglès és amb la intenció de conservar en la major mesura possible els termes tècnics tal com es coneixen internacionalment. Aquest és també el criteri que seguirem en el cas d'altres acrònims». La traducció és pròpia.

²⁹ Vegi's en aquest sentit esadir.cat/entrades/fitxa/node/sigles#traduccio.

LA DRETA

El 17 de març de 2015 van celebrar-se eleccions generals a Israel. La campanya havia estat molt polaritzada entre el Likud de Benjamin Netanyahu i la Unió Sionista de Yitzhak Herzog i Tzipi Livni, els quals havien acordat en el pacte de coalició de rotar-se com a primers ministres en cas que reeixissin a bastir un govern³⁰. A la premsa, al llarg de tota la cobertura informativa de la campanya i independentment de la ideologia de cada mitjà de comunicació, no hi havia cap dubte que Netanyahu encarnava “la dreta” i Herzog i Livni eren “l’esquerra”³¹. Tampoc no hi havia dubtes sobre els partits petits que podien associar-se a cadascun d’ells³², i per això quan van anunciar-se els resultats electorals, tothom va donar per descomptat que el primer ministre repetiria en el càrrec malgrat que la seva força política només havia aconseguit trenta dels cent vint escons de la Knesset.

Jeremy Saltan, veterà analista polític que gestiona KnessetJeremy, un dels portals d’enquestes i seguiment de tasques parlamentàries més populars d’Israel, classificava els partits que es presentaven en aquelles eleccions en dos grans blocs: els partits de la dreta (amb les plataformes religioses incloses en aquest grup) i la suma dels partits de centre i d’esquerra amb l’aliança sectorial àrab. El criteri emprat es fonamentava que els segons havien descartat donar suport a un nou govern de Netanyahu mentre que els primers s’hi havien mostrat oberts³³. Finalment, la coalició de govern que va configurar-se comprenia només partits del primer bloc, i amb la incorporació del Yisrael Beitenu d’Avigdor Liberman de resultes d’una crisi de govern el maig de 2016, tots els partits del primer bloc van passar a formar part de l’executiu a la vegada que tots els del segon conformaven l’oposició.

Aquests elements semblen suficients per a ordenar els partits israelians en dos grans grups de la manera que és habitual per a totes les democràcies occidentals. Així, els seixanta-set diputats que a les eleccions del 2015 conformaven la suma del Likud, el Kulanu, el Bayit Yehudi, el Shas, el Yisrael Beitenu i la Yahadut HaTorah serien “la

³⁰ KERSHNER, Isabel. «Alliance Adds Twist to Israeli Elections». *The New York Times*, 10 de desembre de 2014.

³¹ Vegi’s, per exemple, HELLER, Aron. «Israeli Center-left Alliance Looks to Unseat Netanyahu». *Associated Press*, 29 de gener de 2015.

³² De fet, dos dies abans de les eleccions la dreta va celebrar un acte conjunt a Jerusalem que va comptar amb la participació del primer ministre Netanyahu i del líder del Bayit Yehudi Naftali Bennett.

³³ Sobre els criteris de classificació de Jeremy Saltan, pot consultar-se una breu explicació seva sobre llur funcionament a goo.gl/dPZBbW.

dreta”, alhora que els cinquanta-tres diputats que reunien la Unió Sionista, la Llista Conjunta, el Yesh Atid i el Meretz serien “l’esquerra”.

PARTIT	SECTOR	BLOC	ESCONS	TOTAL
Likud	Revisionista	Dreta	30	67
Kulanu	Revisionista	Dreta	10	
Bayit Yehudi	Nacionalreligiós	Dreta	8	
Shas	Ultraortodox	Dreta	7	
Yisrael Beitenu	Revisionista	Dreta	6	
Yahadut Torah	Ultraortodox	Dreta	6	
Unió Sionista	Laborista	Esquerra	24	53
Llista Conjunta	Sectorial àrab	Esquerra	13	
Yesh Atid	Liberal	Esquerra	11	
Meretz	Socialista	Esquerra	5	

Font 1. Resultats de les eleccions a la Knesset de 2015. Elaboració pròpia.

No tot és tan senzill, però. Tres dels caps de llista dels partits que segons aquesta classificació quedarien a l’esquerra han servit en governs de Netanyahu, bé com a ministra de Justícia (Tzipi Livni, 2013-2014), bé com a ministre de Finances (Yair Lapid, 2013-2014), bé com a ministre de Benestar Social (Yitzhak Herzog, 2009-2011), i quan aquest darrer va ésser substituït en unes primàries per al lideratge laborista, el seu successor, Avi Gabbay, també va resultar haver estat ministre de Medi Ambient amb Netanyahu (2015-2016)³⁴. El cas de Livni és encara més significatiu perquè la diputada no només ha format part de governs de coalició presidits per Netanyahu, sinó que ha estat també elegida a la Knesset com a parlamentària del Likud en dues ocasions i ha exercit des de la bancada d’aquest partit com a ministra de Cooperació Regional (2001), ministra d’Agricultura (2002-2003), ministra d’Immigració (2003-2006) i ministra d’Habitatge (2004-2005).

Algú podria al·legar que aquestes dades només reflecteixen una subutilització excessiva de la realitat, una imperfecció inevitable en l’intent d’encaixar qualsevol model teòric en un escenari empíric, de la qual podrien trobar-se nombroses analogies. Al capdavant,

³⁴ De fet, Gabbay ni tan sols havia començat la legislatura com a laborista, sinó com a membre del Kulanu, partit fundat per un exmilitant del Likud i que va incorporar els seus deu escons a la coalició de Netanyahu el 2015.

també els dos principals contendents a les eleccions nord-americanes de 2016 havien militat als partits oposats en altres èpoques de llurs vides. Igualment, des de l'any 2005, i a excepció del parèntesi 2009-2013, Alemanya ha estat regida per una coalició de govern formada pels principals partits de la dreta i l'esquerra. Així mateix, al govern francès d'Emmanuel Macron hi ha representants de Les Républicains i del Partit Socialista. I encara, a Hongria, el primer ministre Viktor Orban i el seu Fidesz vacillen entre l'ala dreta del Partit Popular Europeu i els grups euroescèptics, malgrat que aquests mateixos home i partit es posicionaven a finals dels noranta al dedins de l'ALDE de centre liberal-demòcrata. Com va afirmar Jacques Chirac sobre Édouard Balladur en una famosa entrevista durant la campanya presidencial de 1995, en política *“il y a des choses qui évoluent et des amis qui changent”*.

En escriure sobre la dreta israeliana tinc presents aquestes paradoxes i les dificultats que arreu sorgeixen quan hom intenta d'encaixar les diversitats i especificitats polítiques de cada lloc i moment en dues macrocategories poc definides, i aquest apartat planteja, per tant, un debat epistemològic sobre el significat de “dreta” i “esquerra” que seria necessari en qualsevol document que aspirés a analitzar el comportament d'un partit —o d'un grup de partits— al llarg del temps. Però ultra tot això, convé remarcar que en el cas d'Israel la problemàtica va un pas més enllà. La Llista Conjunta, classificada com un partit d'esquerreres en el model anterior, inclou entre els seus membres el xeic Khamal Khatib, vicepresident del Moviment Islàmic. El 15 de maig de 2015, ran de la boda del primer ministre luxemburguès Xavier Bettel amb el seu marit Gauthier Destenay, Khatib va escriure un article a *Yaffa*⁴⁸ que recollia el paràgraf següent:

Les societats occidentals ja no poden caure més baix. Encara que intentin tant com puguin d'anomenar a això “matrimoni”, o “fenomen natural”, o encara que vulguin demanar respecte per a les decisions personals, aquestes societats estan sucumbint no a les armes d'un exèrcit hostil, sinó a la degradació moral que implica la renúncia a la natura humana. És ben notable que hi hagi organitzacions locals, diaris i escriptors esbiaixats que estiguin defensant aquesta perversió. Per a tots aquests, jo no els dic “tant de bo que us vagi bé i tingueu criatures” sinó més aviat “tant de bo que sigueu infeliços i patiu de plagues i de sida, colla de pervertits³⁵!”

³⁵ MILLER, Elhanan. «Homophobic Op-Ed by Islamic Leader Raises Arab Israeli Ire». *Times of Israel*, 17 de juny de 2015. La traducció del fragment és pròpia.

Una verinor com aquesta només podria trobar-se, arreu del món occidental, en els confins —normalment extraparlamentaris— de l'extrema dreta. No és, però, que Israel sigui una societat particularment homòfoba: de fet, el mateix Likud té entre les seves files un diputat homosexual, Amir Ochana, que ha donat suport en la legislatura 2015-2019 a diverses mesures dedicades a reconèixer pensions de viduitat per al col·lectiu gai o a prohibir les pseudocientífiques “teràpies de conversió”³⁶ i que posteriorment ha exercit com a ministre de Justícia (2019-2020) i com a ministre de Seguretat Interior (2020-2021). Tampoc no és que en la qüestió del reconeixement de les minories sexuals la dreta i l'esquerra es comportin a Israel d'una manera particular, com sí que podria ésser el cas de Romania. Més aviat, el problema rau que la classificació de “dreta” i “esquerra” sol reflectir aquí, en realitat, la posició dels partits i de les personalitats en relació amb el conflicte araboisraelià. Quan s'analitzen altres elements, com ara els drets del col·lectiu gai, però també el posicionament —per posar uns quants exemples més— envers l'economia, el benestar social, els subsidis, les energies renovables o les infraestructures, el model comença a trontollar.

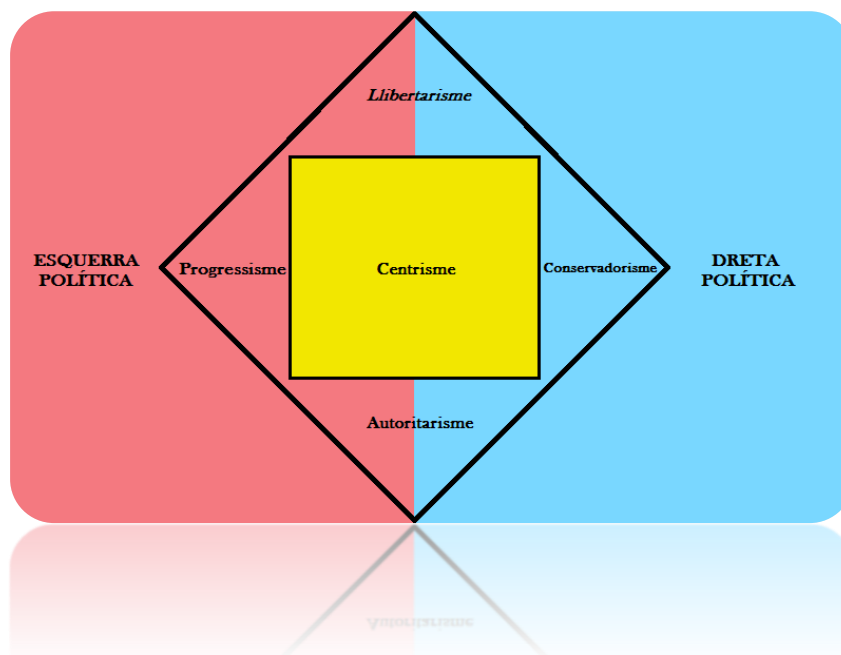
Abans d'afrontar aquestes dificultats cal, doncs, formular una definició de “dreta política” genèrica que ens permeti després de plantejar els matisos i les particularitats del cas israelià.

La idea de classificar els partits i els individus a partir d'un espectre polític lineal que abastaria des de l'extrema esquerra fins a l'extrema dreta no és un producte de la politicologia moderna ni ha sorgit tampoc d'un model ponderat amb les ideologies de diverses cultures i realitats històriques. Lluny de tot això, va ésser originàriament una categorització francesa per a la situació particular que havia creat la revolució de 1789. De criteris conjunturals com aquest n'hi ha hagut una bona pila al llarg de totes les èpoques —*optimates* contra *populares*, *güelfs* contra *gibel·lins*, *busca* contra *biga*, *cavaliers* contra *roundheads*— però a diferència dels anteriors, l'esquema dreta-esquerra va generalitzar-se i convertir-se en un patró de mesura, primer per a realitats franceses posteriors que ja no es corresponien amb les ideologies en voga a la fi del

³⁶ KARNI, Yuval. «Likud's First Openly Gay MK Skips Vote on LGBT Rights Legislation». *Yedioth Ahronoth*, 25 de febrer de 2016. En la darrera setmana de campanya per a les eleccions del 2021 aquest problema va manifestar-se una altra vegada quan la número 4 de la llista del Meretz, l'araboisraeliana Jida Rinawi-Zoabi, va declarar que en cas d'ésser elegida s'abstindria en la votació per a prohibir les teràpies de conversió, una de les propostes estrella del seu partit. BARAK, Jeff. «The Homophobic Skeleton in the Closet». *Jerusalem Post*, 15 de març de 2021, p. 9.

segle XVIII i més endavant per a la resta de sistemes polítics europeus, occidentals i internacionals.

Naturalment, a mesura que el criteri va anar expandint el seu marc temporal i espacial també va veure's forçat a incórrer en imprecisions o contradiccions. La dreta i l'esquerra, enteses originàriament com un enfrontament entre noblesa i burgesia, van transformar-se a mesura que els valors d'Antic Règim perdien importància a Europa i sorgien noves ideologies proletàries que desbordaven el liberalisme doctrinari burgès, en el que constituïa un desplaçament de tot l'eix cap a l'esquerra o «sinistrisme», com va denominar-ho Thibaudet en una expressió que va fer fortuna a la França d'entreguerres³⁷.

Font 2. Diagrama de Nolan. Elaboració pròpia.

Paral·lelament, el patró francès de dreta-esquerra va adaptar-se a la política britànica com a sinònim d'un eix —el *tory-whig*— que no era pas idèntic, quelcom que ha provocat paradoxes com la consideració d'Ed-

mund Burke com a pare del conservadorisme malgrat haver estat tota sa vida un militant liberal. Les successives aparicions de plantejaments comunistes, socialistes, feixistes, anarquistes o democristians van contribuir a entortolligar en major mesura aquest galimaties classificatori que s'emprava sovint més com a arma llancívola contra els rivals polítics que no pas amb un interès autènticament epistemològic³⁸.

Des de la II Guerra Mundial ençà hi ha hagut diverses temptatives d'articular un model més racional i eficient per a categoritzar les ideologies. Un primer intent destacat va

³⁷ THIBAUDET, Albert (1932) *Les idées politiques...* pp. 13-32.

³⁸ És inevitable recordar aquí la fina ironia amb què el cèlebre filòsof Émile "Alain" Chartier va respondre el 1931 als escèptics sobre l'eix dreta-esquerra: "Quan algú em pregunta si encara té sentit establir una divisió entre els partits de la dreta i els partits de l'esquerra, i entre la gent de la dreta i la gent de l'esquerra, la primera cosa que em ve al cap és que la persona que m'està fent la pregunta no és pas un home d'esqueres".

ésser la classificació en tres grans eixos —religiositat, humanisme i nacionalisme— que Leonard Ferguson va proposar el 1950, a partir del perfeccionament d'un model propi que ja havia presentat al *Journal of Psychology* nou anys abans³⁹. El controvertit psicòleg anticomunista Hans Eysenck va identificar el 1956 dues variables: el radicalisme (R), que coincidia grosso modo amb el que comunament s'entenia per dreta i esquerra en l'esfera socioeconòmica, i la tendresa (T), que reagrupava els partidaris de la democràcia liberal ensems que els confrontava amb comunistes i nazis per llur «totalitarisme» comú⁴⁰. Aquest polèmic model, més tard esmenat pel mateix autor⁴¹, va ésser reproduït en certa manera per Milton Rokeach el 1973, amb les variables R i T transformades en les etiquetes “Igualtat” i “Llibertat”, respectivament⁴². Una línia similar es presenta al diagrama que David Nolan va elaborar el 1969, en el qual l'eix dreta-esquerra estava complementat per un eix llibertarisme⁴³-autoritarisme que tendia a reagrupar en els seus extrems ambdues tendències. Tals idees han estat posteriorment simplificades per Jean-Pierre Faye amb la seva “teoria de la ferradura”, segons la qual l'eix dreta-esquerra no ha de representar-se linealment sinó amb forma de ferradura de cavall, de manera que els extrems estiguin més a prop l'un de l'altre que no les formes més moderades⁴⁴. Malgrat les crítiques acadèmiques⁴⁵, el símil ha fet fortuna en la cultura popular anglosaxona, com ho mostra l'èxit del film homònim que Jonathan Brown va presentar al Festival Slamdance de 2017⁴⁶. Paral·lelament, en els darrers decennis hi ha hagut esforços acadèmics per a presentar models més ambiciosos que prenguessin en consideració no només eixos ideològics abstractes sinó també les divergències culturals de les diferents civilitzacions. Un dels intents més reeixits en aquesta línia va ésser l'*Inglehart-Welzel cultural map of the world* elaborat el 2003 per Ronald Inglehart i Christian Welzel, i que de totes maneres no ha estat pas exempt de

³⁹ Per a la formulació original, vegi's FERGUSON, Leonard (1941) «The Stability of...» pp. 283-288.

⁴⁰ EYSENCK, Hans (1960) *Psicología de la...* pp. 195-211 i Figura 30 de la p. 262.

⁴¹ El 1976, Eysenck va plantejar un nou sistema regit per tres variables, el qual mantenia la R i la T però afegia una variable “Socialista” (S) que avaluava l'eix individualisme-col·lectivisme aplicat a l'economia i la redistribució. En la pràctica totalitat dels sistemes polítics occidentals que analitzava, els resultats de la variable S presentaven una estreta correlació amb els de la variable R. Per a aquest estudi, consulti's EYSENCK, Hans (1976) «The Structure of...» pp. 463-466.

⁴² ROKEACH, Milton (1973) *The Nature of...* pp. 165-188.

⁴³ Empro aquest neologisme per a traduir la forma anglesa *libertarianism*, seguint el criteri del TermCat que pot consultar-se a goo.gl/mUb5mo.

⁴⁴ FAYE, Jean-Pierre (1996) *El siglo de...* pp. 121-136.

⁴⁵ Vegi's, per exemple, la crítica al plantejament de Faye que el professor de teoria política de la Kingston University Simon Choat va formular a CHOAT, Simon «'Horseshoe Theory' Is Nonsense —The Far-Right and Far-Left Have Little in Common». *The Conversation*, 12 de maig de 2017.

⁴⁶ El film pot ésser visualitzat a goo.gl/v7hvDC.

polèmica ni de temptatives simplificadores que resumien les divergències culturals en un eix obert-tancat en funció de les posicions ideològiques que hom sosté davant la globalització⁴⁷.

Cap d'aquests intents no ha substituït, però, l'eix dreta-esquerra com a principal criteri de classificació ideològica internacional tant a l'acadèmia com al carrer. El model tradicional ha pogut mantenir-se per la seva gran simplicitat i perquè les seves moltes imperfeccions no han arribat a ésser prou grans per a impedir que el gruix de posicionaments ideològics pugui encabir-s'hi, mal que de vegades calgui emprar un

calçador. A continuació s'identifiquen, doncs, els trets ideològics més característics de la dreta i de l'esquerra tal com han estat enteses al llarg del segle XX.

És bastant forta la vinculació que es fa entre l'esquerra i la igualtat social, en el sentit que l'esquerra percep la necessitat de reduir el nivell de desigualtat —i de jerarquia— de les societats. En paraules de Barry Clark, aquest sector polític “creu que

Font 3. Mapa Inglehart-Welzel. Versió de Wikimedia Commons.

el desenvolupament humà es produeix quan els individus emprenen relacions cooperatives i mútuament respectuoses que només poden florir quan s'han eliminat les

⁴⁷ La importància de l'«eix obert-tancat» va ésser reivindicada pel primer ministre britànic Tony Blair el 2006. Blair, un dels impulsors del gir a la dreta del Partit Laborista en el marc de la *Third Way*, va formular que els partits polítics estaven reagrupant-se cada vegada més en funció de si eren favorables (“oberts” en la seva terminologia) a la lliure circulació de persones, al comerç i a la globalització o si n'eren contraris (“tancats”). Tal criteri li permetia de dibuixar un panorama de centre ampli i “obert” al qual es contraposarien els extrems “tancats” de l'arc parlamentari, reagrupats per llur manifesta oposició a l'aposta centrista.

excessives diferències d'estatus, poder i riquesa⁴⁸». En termes econòmics, això abasta des de la simpatia per un model keynesià —en oposició al neoliberalisme de l'escola de Chicago— fins a l'aposta per un sistema de planificació central o per l'assemblearisme anarquista, però en qualsevol cas reuneix un suport genèric a l'existència de sindicats i a la idea d'intervenció del govern en l'economia. En termes mediambientals, malgrat que històricament la Unió Soviètica i la Xina maoista van desdenyar la tímida preocupació ecologista del mateix Marx⁴⁹, des dels anys setanta el moviment ecologista s'ha associat amb l'esquerra, en part perquè el canvi climàtic s'ha vist també com un problema de classe atès que els seus efectes es fan notar amb més intensitat a les àrees empobrides. En termes religiosos, l'esquerra ha estat sempre més anticlerical que la dreta, encara que això hagi pogut abastar des de la mera reivindicació de la separació entre Església i Estat fins a l'intent d'eradicar els cultes, vistos ja com l'«opi del poble» en una de les frases més cèlebres de Marx. En termes socials, les esquerres han estat capdavanteres en l'objectiu de subvertir els models tradicionals en benefici de causes com l'abolicionisme, el sufragi femení, els drets civils o el multiculturalisme, i en l'actualitat reivindiquen amb particular èmfasi el dret al matrimoni gai i a l'avortament, així com l'oposició a la pena capital.

Enfront d'això, la dreta sempre ha entès que l'existència d'una certa jerarquia en l'ordre social era quelcom inevitable i convenient per a mantenir la tradició, la prosperitat econòmica o la llei natural⁵⁰. El fet d'organitzar-se des d'un primer moment com una reacció als processos revolucionaris impulsats per l'esquerra dificulta l'elaboració d'una definició positiva, tal com ja va advertir Steven Lukes en la seva classificació de cinc fases històriques que el moviment hauria experimentat, a saber:

1. Dreta reaccionària amb aspiració de retornar al model d'Antic Règim, al predomini de l'aristocràcia i a una religió oficial. Primera meitat del segle XIX.

⁴⁸ CLARK, Barry (1998) *Political Economy: A...* p. 34.

⁴⁹ Sobre la preocupació ecologista de Marx, un bon estudi és el de BURKETT, Paul (1999) *Marx and Nature: A Red and Green Perspective*. Sobre la gestió de l'assumpte per Stalin, pot consultar-se el capítol de GARE, A. «Soviet Environmentalism: The...» a BENTON, Edward (1996) *The Greening of...* pp. 111-128. Pel que fa a Mao, vegi's l'obra de SHAPIRO, Judith (2001) *Mao's War Against Nature: Politics and the Environment in Revolutionary China*.

⁵⁰ SMITH, Alexander i TATALOVICH, Raymond (2003) *Cultures at War...* p. 30. El lector em disculparà que no abordi aquí l'assumpte de la divisió en aquest espai polític entre iusnaturalistes i iuspositivistes, qüestió tractada a bastament a CLINTON, Robert Lawry (1997) *God and Man...* pp. 11-44.

2. Dreta moderada que aposta per un govern limitat i desconfia dels intel·lectuals. Segona meitat del segle XIX.
3. Dreta radical que exalça un nacionalisme romàntic i agressiu. Primer quart del segle XX.
4. Dreta extremista, xenòfoba, contrària a la immigració, autoritària i explícitament racista. Segon quart del segle XX.
5. Dreta neoliberal que combina una economia de mercat poc regulada amb el patriotisme, la llei i l'ordre. Segona meitat del segle XX⁵¹.

Roger Eatwell ha coincidit a grans trets amb Lukes sobre l'existència d'aquestes tendències, però sense negar que la força de cadascuna ha variat en funció del lloc i el moment, ha desestimat en els seus models el criteri cronològic com a guia principal de classificació. En comptes d'això, identifica també en l'actualitat una dreta reaccionària —aristocràtica, religiosa i autoritària—, una dreta moderada —continuadora, amb modificacions successives, de la línia marcada per Edmund Burke a la fi del XVIII—, una dreta radical i una dreta extremista, així com una quinta «nova dreta» que seria més difícil de fer encaixar en el model indicat més amunt⁵².

De totes maneres, igual que succeeix amb l'esquerra, és possible identificar trets comuns quan s'exploren les polítiques concretes. En aquest sentit, la dreta s'associa amb l'anticomunisme, ideologia que adquirí una extraordinària puixança com a resposta a la Revolució d'Octubre i a la proliferació de partits adscrits a la III Internacional també a l'Europa Occidental, i que contribuï en bona mesura a l'auge dels feixismes. La defensa de les «institucions tradicionals» com l'Església, la família o l'Estat també s'ha associat a la dreta, així com la reivindicació de la propietat privada⁵³.

El nacionalisme mereix una menció a part, tant per la seva importància en les qüestions tractades en aquesta tesi com per les dificultats de la seva classificació en l'eix dreta-esquerra. Convencionalment se l'ha considerat una ideologia «nova», apareguda

⁵¹ LUKES, Steven «Epilogue: The Grand...» a BALL, Terence i BELLAMY, Richard (2003) *The Cambridge History...* pp. 610-612.

⁵² Vegi's EATWELL, Roger «Introduction: The New...» a EATWELL, Roger i MUDDLE, Cas (2004) *Western Democracies and...* pp. 7-8.

⁵³ Colin Dueck sintetitza els valors del conservadorisme en sis característiques, a saber: 1) creença en una natura humana estable i imperfecta, 2) visió escèptica i restringida del rol del govern i consciència dels perills que pot comportar ampliar-lo, 3) valor de la tradició com a culminació d'una experiència de generacions més valuosa que no la racionalitat d'un sol individu, 4) necessitat de l'ordre sociopolític per a garantir la justícia i la llibertat, 5) rol central de la família i de l'església en la societat, 6) defensa de la propietat privada i del patriotisme. DUECK, Colin (2010) *Hard Line. The...* pp. 24-25.

juntament amb el liberalisme a cavall entre els segles XVIII i XIX. Això pot ésser cert en el sentit més estricte de la seva formulació política moderna, però entès *lato sensu* com el sentiment d'identitat i la reivindicació d'un col·lectiu amb determinades característiques comunes és ben clar que poden trobar-s'hi múltiples equivalències des de l'Antiguitat⁵⁴. D'una manera o d'una altra, el seu camp natural d'acció durant la Revolució Francesa i la primera meitat del segle XIX va situar-se a l'esquerra política, per tal com implicava la identificació d'una nació que volia viure junta i que arrencava al monarca el concepte de sobirania, molt més dispers en els imperis de l'Edat Moderna, sovint formats per poblacions, llengües i codis legals diversos.

L'associació del nacionalisme amb l'esquerra va afeblir-se, però, a la segona meitat de la centúria. En part, això va ésser conseqüència del rebuig explícit de Karl Marx i de tot el corrent que va acabar representant. El pensador alemany va formular la necessitat de l'internacionalisme dels treballadors i veia el nacionalisme com una estratègia burgesa de *divide et vincit* similar en aquest punt a les apel·lacions al racisme o a la religió⁵⁵. D'altra banda, la vinculació del nacionalisme amb l'exaltació de les particularitats de cada territori va tendir des de molt aviat a evolucionar cap a l'acceptació de la desigualtat ètnica i cap a la lloança de la tradició, idees que es contradeien clarament amb l'esquerra. Hi havia hagut exemples fugissers d'aquesta realitat en les oposicions patriòtiques a Napoleó, com la que s'articulà a Espanya després dels fets del Dos de Mayo o la que es desenvolupà en terres germàniques a l'escalf de l'establiment de la Confederació del Rin, però el canvi de percepció general va arribar quan el nacionalisme es féu servir amb aquests propòsits a la pròpia França, primer amb el moviment boulangista⁵⁶ i més tard amb el cas Dreyfus. De totes maneres, els vincles entre l'esquerra i el nacionalisme van continuar existint i tingueren grans implicacions en la geopolítica del segle XX per llur presència en doctrines com el «socialisme en un

⁵⁴ Només si hom té en consideració aquesta variable poden entendre's episodis com el rebuig dels catòlics francesos als soldats que Felip II oferia a la Lliga Catòlica, la candidatura del prior de Crato al tron portuguès durant la crisi dinàstica de 1580 —plantejada obertament ja en aquell moment com una “alternativa patriòtica”— o el trencament de la Unió de Kalmar, per posar tres exemples de gran transcendència geopolítica circumscrits al segle XVI. Per a una primera aproximació a aquesta qüestió, que no és altra que la controvèrsia entre perennalistes i modernistes, consulti's JOIREMAN, Sarah Fullerton (2003) *Nationalism and Political...* pp. 19-35. Per a una contextualització més aprofundida dels exemples que cito vegi's FLORISTÁN, Alfredo (2002) *Historia Moderna Universal* pp. 163-165, 209 i 234-235.

⁵⁵ Un estudi detallat d'aquesta qüestió pot consultar-se a SZPORLUK, Roman (1991). *Communism and Nationalism*.

⁵⁶ Vegi's, en aquest sentit, FULLER, Robert Flynn (2012) *The Origins of...* pp. 47-71.

sol país», el maoisme o la major part de moviments de descolonització a l'Àsia i a l'Àfrica⁵⁷.

Cal, a partir de tots aquests elements, afrontar una primera qüestió fonamental per a la definició de la dreta sionista, que no és altra que la ubicació del sionisme —entès com a moviment en el seu conjunt— en l'espectre ideològic.

El sionisme va començar a desenvolupar-se com a moviment organitzat i distint durant la darrera dècada del segle XIX, encara que hi havia hagut temptatives anteriors en la mateixa línia —avui agrupades sota la comuna denominació de “protosionisme”— al llarg de quasi tota la centúria⁵⁸. En el moment de la seva eclosió, doncs, el nacionalisme ja no es considerava una ideologia inherentment d'esquerres i el sionisme de la primera època tampoc no tenia per què considerar-se així, atès que aquest era l'ingredient fonamental de les seves reivindicacions⁵⁹. La consideració del sionisme com un moviment progressista que aspirava a construir una societat ideal a Palestina, en el si del qual acabaren apareixent grups conservadors que prengueren el poder després de 1977, és una simplificació de la realitat que va emergir posteriorment i que no té en compte les veritables motivacions del primer sionisme.

Theodor Herzl no va ésser mai socialista, en cap de les accepcions que aquesta paraula hagi pogut tenir. Si hom hagués de descriure'l ideològicament d'alguna manera, l'etiqueta que millor li escauria seria la de *liberal*, no tant per convicció com pels seus orígens i per la impregnació que les seves reflexions destil·len dels marcs intel·lectuals de la *Belle Époque*, en què el liberalisme era àmpliament vist com un estadi assolit irreversiblement en el progrés de la humanitat. Però Herzl no va ésser tampoc un

⁵⁷ Per a una anàlisi del nacionalisme anterior a la II Guerra Mundial i la seva relació amb el sionisme vegi's la Conferència Anual Chaim Weizmann d'Humanitats de 1995, a càrrec del catedràtic d'Història de la Universitat de Wisconsin-Madison (i jueu alemany emigrat als Estats Units el 1933) George Mosse. N'he consultat la transcripció a MOSSE, George (1997) «Can Nationalism Be...» pp. 156-173.

⁵⁸ Sobre aquesta qüestió consulti's CULLA (2004), *Israel, el somni...* pp. 26-38. Igualment, convé tenir present que el “vell *yishuv*” va expandir-se durant els segles XVIII i XIX en una mesura més gran del que de vegades s'ha reconegut per l'arribada de jueus europeus seguidors del Baal Shem Tov i del Gaó de Vilnius. Aquest fet ha estat ressaltat en diverses ocasions per destacats líders ultraortodoxos gens sospitosos de sionisme. Així, després de la Declaració d'Independència, el futur diputat Meir David Loewenstein va afirmar que el manteniment de l'*Eretz Yisrael* havia estat possible per «l'*aliyah* de Ramban i dels deixebles del Gaó de Vilnius i del Baal Shem Tov». Vegi's, en aquest sentit, l'article d'Eretz Yisrael Forever “Wallish and the Declaration of Independence”, publicat originalment al *Jerusalem Post* el 1998 i consultable digitalment a goo.gl/MQSZv7.

⁵⁹ SHENHAV, Yehouda (2007) «Modernity and the...», pp. 10-12.

ideòleg i la seva aspiració de construir un Estat jueu no anava acompanyada de cap model socioeconòmic concret. Mai, ni tan sols a l'obra utòpica d'*Altneuland*, Herzl no va deixar escrites les seves conviccions sobre la línia política que el seu Estat hauria de seguir un cop creat en una qüestió tan important com la de l'idioma⁶⁰. És ben clar que aquestes preocupacions no li semblaven prioritàries, en cas que en algun moment hagués arribat a plantejar-se-les.

L'únic objectiu que va perseguir el fundador del sionisme després de la publicació de *Der Judenstaat* va ésser l'establiment d'un Estat jueu. A diferència de molts moviments vinculats al socialisme utòpic o al *Third Great Awakening*, la seva no era una iniciativa que estigués motivada per la voluntat de crear, en aquest territori, una experiència religiosa, econòmica o comunitària particular: de fet, Herzl no només no tenia clar quin idioma s'hi hauria de parlar sinó tampoc quin emplaçament concret hauria d'ocupar. Així mateix no era, com s'ha malinterpretat posteriorment massa sovint, una reacció envers el puixant antisemitisme de l'Europa del moment que aspirés a convertir Palestina en una nació refugi en la qual els jueus, rebutjats a tot arreu, fossin acceptats i poguessin viure dignament. La seva proposta era més senzilla —i a la vegada més ambiciosa— que tot això. Herzl volia crear un Estat jueu perquè pensava que d'aquesta manera l'antisemitisme europeu desapareixeria i els hebreus podrien esdevenir una nació com qualsevol altra. La fundació d'Israel no havia d'ésser la solució a l'antisemitisme per la seva capacitat d'oferir protecció als jueus, sinó que havia d'ésser-hi la solució en un grau molt més absolut: gràcies a l'existència d'Israel, l'antisemitisme deixaria d'existir.

⁶⁰ *Altneuland*, publicada el 1902, és una obra difícil d'interpretar i de classificar, en la qual hi ha qui ha volgut veure-hi una transformació política radical del primer líder sionista, que en aquest darrer document abans de morir abraçava el socialisme i plantejava que l'Estat jueu en darrera instància es dissoldria per a permetre un renaixement del poble jueu amb clares reminiscències anarquistes i conformat per cooperatives de productors. Sense ànim d'entretenir el lector amb una polèmica molt allunyada de les qüestions centrals d'aquesta tesi, és convenient ressaltar que Herzl no parlava de socialisme sinó de "mutualisme" i que tenia la voluntat explícitament declarada d'escriure una utopia futurista: com després afirmaria en resposta a les crítiques d'Ahad Haam, *Altneuland* no havia d'entendre's com una rectificació de *Der Judenstaat* sinó com un somni idíl·lic que no tenia en compte els constrenyiments de la realitat que sí que s'havien considerat en aquest darrer llibre. Per a aprofundir en aquesta qüestió vegi's ZILBERSHEID, Uri (2004) «The Utopia of...» pp. 80-114. Una visió diferent, més generosa amb la importància i transcendència històrica d'*Altneuland*, l'ofereix el catedràtic de Ciència Política Shlomo Avineri, que ressalta el fet que la utopia inclogui el sufragi femení o la lluita contra el racisme. "No conec cap altre moviment nacional que tingui un full de ruta de com serà la societat després d'obtenir la independència. Herzl va fer exactament això, el llibre descriu el país, les institucions i la vida social. No és només sobre el dret que tenen els jueus, sinó sobre què en faran d'aquest dret un cop aconseguixin l'Estat". KALEV, Gol «Herzl's 'Altneuland' Can Be Used as a Mirror to Judge Our Society Today». *Jerusalem Post Magazine*, 30 d'agost de 2019, p. 14.

Aquesta idea pot semblar messiànica i ingènua des dels ulls d'avui. Però a l'Europa del segle XIX, era un plantejament que tenia molt de sentit. El nacionalisme, ideologia dominant que havia forjat els Estats nacionals europeus que dominaven més de tres quartes parts del món, entenia el taulell d'equilibris internacional com una «família de nacions». Més que en cap altre moment anterior, Anglaterra era anglesa, França era francesa, Alemanya era germànica. Les minories nacionals eren reprimides o assimilades. I els vells imperis que, com en el cas austrohongarès, no havien estat capaços de construir un Estat-nació, eren vistos com a realitats decadents que no podien competir, ni en el comerç ni en les colònies ni en l'estabilitat interior, amb el plantejament nacional que havia industrialitzat França i Anglaterra i havia unificat Alemanya i Itàlia.

Font 4. Theodor Herzl (centre) i el seu successor David Wolffsohn (segon per l'esquerra) acompanyats de Joseph Zeidner, Moshe Shnirer i Max Bodenheimer en una visita a Jerusalem el 1898. Col·lecció Nacional de Fotografies del Govern d'Israel.

Per Herzl, el nou antisemitisme de rel ètnica que estava florint era una conseqüència lògica de la constatació que els jueus eren arreu una minoria nacional que representava una amenaça per a la uniformització a què tendia la família de les nacions. A la llarga

aquesta perspectiva era insostenible: en el millor dels casos, els jueus acabarien assimilant-se a les poblacions gentils; en el pitjor, acabarien essent objecte de la ira i dels pogroms de la majoria nacional del lloc en què es trobessin. Però si el jueu disposava d'una pàtria, de la mateixa manera que en disposaven els francesos o els alemanys, aleshores aquesta situació canviaria radicalment. Europa ja no miraria els jueus amb la suspicàcia amb què són mirats els intrusos, sinó que els identificaria d'igual a igual com a estrangers. De la mateixa manera que un londinenc podia visitar França sense despertar recels, un jerosolimità també podria fer-ho⁶¹.

La convicció de Herzl, per tant, era que l'Estat jueu faria desaparèixer l'antisemitisme pel mer fet de crear-se i independentment de quina configuració social i administrativa adoptés. Calia convertir-lo en una realitat al més aviat possible, per tant, i només quan això s'assolís convindria reflexionar sobre les seves institucions polítiques, econòmiques i religioses; aspectes tots ells sobre els quals Herzl no tenia preferències gaire definides. Tampoc l'emplaçament de l'Estat era important: era lògic, per raons històriques evidents, que l'Estat jueu es construís a Palestina, però si finalment s'establí a Uganda o a la Pampa argentina, l'objectiu de dissipar l'antisemitisme podia aconseguir-se de la mateixa manera. I per descomptat, si en darrera instància acabava construïnt-se a Palestina, no calia pas que les fronteres coincidissin amb les del període bíblic.

Entre molts jueus assimilats, sovint pertanyents a les classes altes dels països occidentals, aquesta indefinició de Herzl reforçava llur escepticisme davant els propòsits del moviment i els mitjans amb què pretenien de realitzar-se. D'altra banda, però, aquest mateix fet va permetre que el sionisme fos divers i plural des del principi, atès que donava cabuda a conservadors i progressistes, socialistes i capitalistes, ateu i religiosos.

Tal diversitat no passava desapercebuda als contemporanis. Monsenyor Pere Voltas i Montserrat, claretà i orientalista proper a Pius XI, bon coneixedor de l'hebreu i de les interioritats del moviment sionista, va escriure el 1928 una llarga crònica sota el títol *El*

⁶¹ El Dr. Micah Goodman va exposar magistralment algunes d'aquestes idees a la seva conferència "Three Narratives of the Arab-Israeli Conflict" impartida a Herzl Ner-Tamid, Mercer Island, Washington State, el 16 de novembre de 2015. Pot visualitzar-se digitalment a goo.gl/qfYcY6.

sionisme o la qüestió nacional hebraica, en la qual definia el sionisme com a “més que un moviment nacional i polític en la significació europea del vocable, un moviment de renaixença espiritual i de redempció social⁶²” que era clarament nacionalista, fins al punt d’afirmar que “cap moviment nacionalista no ha demanat major entusiasme, fe més viva, optimisme més segur que el moviment sionista⁶³”. Igualment Voltas s’adonava de l’heterogeneïtat de tendències que compartien el denominador comú de cercar un Estat per als jueus:

[El moviment sionista] ha arribat a l’actual moment en què tenim una orientació general dominant i d’altres alhora de secundàries, o paral·leles, o convergents, o divergents i contràries, o favorables. Se’ns presenta el sionisme dividit en centre, dreta i esquerra per motius religiosos, polítics, socials o d’oportunitat⁶⁴.

Encara que la seva classificació no va tenir més recorregut després de la publicació de l’obra, és interessant remarcar que Voltas va fer l’esforç de categoritzar les tendències del moviment sionista en funció de llur grau d’*assimilacionisme*, *internacionalisme*, *religiositat* i *consciència de classe*, i que a partir d’aquests elements va distingir entre una dreta nacionalreligiosa, una esquerra formada per diversos partits obrers i un centre en el qual coexistirien els sionistes generals de Weizmann i els revisionistes de Jabotinsky⁶⁵. Més enllà de la utilitat concreta del model de Voltas per a interpretar el sionisme d’entreguerres, el lector advertirà d’aquest testimoni que el sionisme era vist com un moviment heterogeni que tenia el nacionalisme com a denominador comú⁶⁶.

Seguint aquesta mateixa lògica, en aquesta tesi s’interpreta el sionisme com un paraigua que a partir del nacionalisme jueu va reagrupar nombroses ideologies sense una preferència institucional clara per cap model durant les primeres tres dècades i, més endavant, a partir dels anys trenta, amb una direcció netament socialista dominada pel Mapai com a conseqüència de canvis que es detallen més endavant en aquest mateix document, i que en qualsevol cas no van impedir que la resta de grups — nacionalreligiosos, liberals, revisionistes i agrupacions ètniques— continuessin ocupant-

⁶² VOLTAS, Pere (1928) *El sionisme o...* p. 12.

⁶³ VOLTAS, Pere (1928) *El sionisme o...* p. 27.

⁶⁴ VOLTAS, Pere (1928) *El sionisme o...* p. 29.

⁶⁵ VOLTAS, Pere (1928) *El sionisme o...* pp. 91-107.

⁶⁶ Per a una comparació entre el primer sionisme i altres nacionalismes contemporanis vegi’s KIDRON, Hedva Ben-Israel (2003) «Zionism and European...» pp. 91-104.

ne un espai que en darrera instància aniria creixent fins a guanyar unes eleccions el 1977.

Aquesta visió dista molt d'ésser unànime en la historiografia. Les crítiques que se li plantegen tendeixen a convergir en alguna de les dues interpretacions que s'exposen a continuació, a saber:

- La concepció del sionisme com a moviment inherentment d'esquerres, idealista, que hauria vingut a Palestina a establir una societat igualitària i que només després de la Gran Guerra, com a conseqüència dels canvis demogràfics i de la creixent hostilitat àrab, hauria vist desenvolupar-se al seu dedins un sector dretà⁶⁷.
- La concepció del sionisme com un moviment que, pel fet d'ésser nacionalista — i de la particularitat d'ésser un nacionalisme que aspirava a una terra que no dominava— és incompatible amb l'esquerra en la seva totalitat i ha d'entendre's, independentment de la preocupació social que alguns dels seus membres poguessin mostrar, com una ideologia colonialista i reaccionària⁶⁸.

La primera crítica em sembla, en la majoria dels casos, la conseqüència d'una sinècdoke més que no d'una veritable discrepància. Encara que el sionisme remunti al segle XIX, no va ésser conegut pel gruix de la població europea fins al període d'entreguerres en el millor dels casos, quan no fins a la immediata preindependència. En aquell moment, el socialisme era molt majoritari al *yishuv* i la visió d'Israel que arribava a la resta del món occidental es resumia en els *moshavim*, els quibuts i la Histadrut. Era fàcil que aquesta realitat es confongués amb la totalitat del sionisme i que quan les coses van començar a canviar als anys setanta es busqués l'origen ideològic del revisionisme —principal agent del canvi polític de 1977— i es datés en algun moment de la dècada de 1920, donant implícitament per fet que tot el que no era revisionisme havia estat sionisme socialista.

⁶⁷ És, per exemple, la tesi defensada a PÉREZ VELASCO, Natalia (2012) *El sistema político...* pp. 153-154.

⁶⁸ L'obra més representativa d'aquesta posició és RODINSON, Maxime (1985) *Israël, État colonial?*, ampliació d'una tesi que ja havia exposat a RODINSON, Maxime (1967) «Israël, fait colonial...» pp. 17-88. A partir d'aquest plantejament s'han formulat proposicions més extremes, com ara l'equiparació entre sionisme i racisme que féu Edward Said i que esdevingué la base de la Resolució 3379 de l'Assemblea General de les Nacions Unides. Vegi's, sobre aquesta qüestió, CAMARGO, Jesús (2015) *El conflicto palestino-israelí...* pp. 167-168 i SAID, Edward (1978) *Orientalism* pp. 318-319, així com KRAMER, Martin (2016) *The War on...* pp. 9-18 per a una refutació d'aquestes teories.

La segona crítica, provinent sobretot de la historiografia marxista, és més de fons perquè deslegitima la reivindicació esquerrana d'una part —majoritària durant molts anys— del moviment sionista. Cal dir abans de res que si el nacionalisme es considera un obstacle insalvable per a poder formar part de l'esquerra política, aleshores el concepte “sionisme d'esquerres” és efectivament una *contradictio in terminis*. Ja s'han exposat més amunt, però, els problemes que comporta una classificació tan estricta que exclouria, sense anar més lluny, els processos de construcció del comunisme a la Unió Soviètica i a la Xina o la pràctica totalitat dels moviments de descolonització d'inspiració marxista, per no entrar en les realitats de l'esquerra no marxista, també molt influïda pel nacionalisme en diversos llocs i moments⁶⁹. Igualment, si es pretengués de limitar la significació d'“esquerra política” a una mera equivalència amb el marxisme (quelcom que també s'allunyaria enormement del sentit que aquest mot pren correntment), llavors podria convenir-se que el sionisme no ha estat mai majoritàriament marxista perquè el socialisme de Ben-Gurion ja havia abandonat aquest corrent abans de començar a detenir poder, però encara així caldria afegir decididament que sí que van existir tendències marxistes al seu dedins. Les singularitats del cas sionista, inclosa la polèmica sobre la possible natura colonial de la seva empresa que tant va preocupar Maxime Rodinson, no poden comportar una doble vara de mesurar en comparació amb els criteris emprats en qualsevol altre indret del món. Encara menys quan aquest canvi de barem s'ha derivat sovint d'una realitat posterior —la ruptura entre Israel i la Unió Soviètica, particularment manifesta a partir de la Guerra dels Sis Dies— que ha volgut retrotreure's fins als orígens del conflicte.

Resolta la qüestió de l'encaix del moviment sionista en l'espectre ideològic i havent convingut la presència al seu si de grups que se situarien en punts molt diversos d'aquest eix classificatori, convé ara procedir a una identificació més exacta d'aquests grups i de llur evolució al llarg del temps.

“Israel és un somni fet realitat i, com a tal, és decebedor”, solia dir Amos Oz. Certament, l'única manera que el model herzlià de *Der Judenstaat* romangués equidistant entre totes les possibles tendències ideològiques hauria estat no fer-lo

⁶⁹ El lector delerós d'aprofundir en aquest assumpte trobarà interessant la perspectiva comparada entre el sionisme i els nacionalismes europeus que es fa a BEN-ISRAEL, Hedva (2003) «Zionism and European...» pp. 91-104.

realitat. En el moment en què va començar a impulsar-se una nova presència jueva organitzada a Palestina —encara en vida de Herzl— emergiren també discrepàncies sobre els procediments, els objectius i els mètodes d'aquesta migració.

A posteriori, la historiografia israeliana ha identificat una «primera *aliyah*» formada pels prop de 30 000 jueus que van arribar a Palestina entre 1882 i 1903. En realitat, és difícil separar aquesta migració de la que havia anat esdevenint-se des de començaments del segle a instàncies dels deixebles del Gaó de Vilnius i, més en general, del corrent de comunicacions i intercanvis que des de les albors de l'Edat Moderna havia reforçat el «vell *yishuv*» i l'havia mantingut en contacte amb les jueries asquenazites⁷⁰. Sí que és veritat, però, que la migració de les dues darreres dècades del segle XIX va tenir un desencadenant original diferent —els pogroms russos posteriors a l'assassinat del tsar Alexandre II— i va introduir al dedins de la comunitat jueva palestina una voluntat d'independència econòmica i una visió laica de la cultura i de l'educació que eren inexistents fins aleshores. De totes maneres, convé apuntar que el trencament entre un «vell *yishuv*» i un «nou *yishuv*» només es visualitzaria anys després ran de la segona *aliyah*, ja que l'escàs nombre de nouvinguts fins a 1903 i l'alt grau d'abandonament que va caracteritzar-los els impediren de disposar de la força suficient per a provocar una ruptura cultural. Igualment, el lector observarà que per la seva cronologia precoç aquesta primera *aliyah* no pot considerar-se pròpiament sionista ni va ésser estimulada o coordinada per aquesta organització.

De fet, Herzl es mirava la migració cap a Palestina amb molt d'escepticisme. El líder sionista, que no havia estat físicament a Jerusalem fins el 1898 —i encara llavors hi havia anat per a coincidir amb el kàiser Guillem II, de visita a la zona— i no tenia cap interès a abandonar la seva residència austríaca, considerava que “una colonització sense garanties de les potències [europees] sempre acabarà malament, perquè sempre arriba un moment en què el govern, a instàncies de la població local que se sent amenaçada, atura l'afluència de jueus⁷¹”. La seva estratègia passava per construir un

⁷⁰ Així, el rabí sefardita de la ciutat sèrbia de Zemun, Judah Alkalai, havia publicat en una data tan primerenca com 1834 una obra en què formulava la necessitat de recrear el sanedrí i d'elegir un líder polític per a tots els jueus. Sobre aquest cas particular, que no constitueix pas una excepció absoluta malgrat que sigui cert que l'aposta emancipadora fos majoritària, vegi's el reportatge de SHNIDMAN, Ronen «Celebrating Zionism's Roots in Serbia», *Jerusalem Post Magazine*, 2 de novembre de 2018, pp. 6-8. Des de 1860 la ciutat de Jerusalem comptava amb un lideratge rabínic asquenazita separat encapçalat per dos immigrants polonesos: Meir Auerbach i Shmuel Galant.

⁷¹ HERZL, Theodor (1896) *L'État juif [Der Judenstaat]*, p. 44.

Estat jueu des de dalt: primer calia arribar a un acord amb alguna gran potència que permetés un desplaçament legal i ordenat de migrants a Palestina, i només després d'haver-se aconseguit això podia procedir-se al moviment físic de jueus cap a Terra Santa. En els anys que van seguir a la seva prematura mort el 1904, aquesta filosofia rebé cada vegada més el nom de «sionisme polític» i es contraposà a la d'aquells que volien fomentar una infiltració gradual a Palestina —que de fet ja estava produint-se espontàniament— i utilitzar-la per a reforçar les reivindicacions sionistes, idea que s'identificà amb l'etiqueta de «sionisme pràctic».

L'existència damunt del terreny d'una migració sionista —o en tot cas amb objectius equiparables als del sionisme— a Palestina i els escassos èxits diplomàtics de l'Organització Sionista Mundial van resultar una combinació fatídica per als defensors del «sionisme polític», dividits el 1905 entre els partidaris de prosseguir amb l'aposta de Terra Santa i els defensors d'un emplaçament alternatiu que presentés menys impediments en la línia del projecte Uganda⁷². Aquests segons, dits territorialistes, van esllanguir-se fins a la mort de llur líder, Israel Zangwill, el 1925. Els primers, encapçalats per David Wolffsohn, van liderar un oficialisme cada vegada més qüestionat pel sector «pràctic» fins a llur derrota al Congrés de Basilea de 1911, en què Otto Warburg va fer-se amb el lideratge i va conformar una direcció en la qual ben aviat hi destacaria la figura de Chaim Weizmann.

La coalició que va posar Warburg al capdavant del moviment sionista era ja llavors prou heterogènia, agrupada pel rebuig comú al «sionisme polític» que des de la mort de Herzl havia retingut el poder de l'organització sense pena ni glòria. D'una banda hi havia el col·lectiu «culturalista» d'Ahad Haam⁷³, que reivindicava la necessitat que els jueus tornessin a retrobar-se amb llur passat nacional a través de la migració a Palestina, el conreu de la terra i la parla quotidiana de l'hebreu, elements que retreia a Herzl que hagués subordinat a la creació d'un “Estat dels jueus” que sense això no seria mai un

⁷² Sobre aquesta qüestió vegi's ROVNER, Adam (2014) *In the Shadow...* pp. 45-78.

⁷³ Fora d'Israel, Haam és més conegut per haver escrit el 1891 *La veritat d'Eretz Yisrael*, un article premonitori en què advertia de les dificultats d'una hipotètica tornada massiva de jueus a Palestina, i afirmava: “els àrabs, i en especial els de les ciutats, entenen molt bé el que volem i fem en el país. Però es comporten com si no se n'adonessin perquè de moment no veuen en les nostres activitats cap perill ni per a ells ni per a llur futur, i a més intenten d'explotar-nos i de treure benefici dels nous hostes. Però el dia que el nostre poble hagi progressat fins al punt de desplaçar la població local, aleshores aquesta no cedirà el seu lloc fàcilment”. KUSHNER, Tony i SOLOMON, Alisa (2003) *Wrestling with Zion...* pp. 14-15, la traducció és pròpia. Vegi's també SEIDLER, Meir (2012) «Zionism's Conflicting Founding...» pp. 184-186.

“Estat jueu⁷⁴”. També hi havia els sionistes religiosos, que veien en la migració a Palestina una manera d’avançar en la redempció i d’acostar l’arribada del Messies, i que s’havien dotat el 1902 d’una facció política (el Mizrachi) i del guiatge espiritual del rabí Abraham Isaac Kook. Igualment s’hi comptaven els socialistes, ideologia força dominant ja entre els arribats a Palestina durant la primera *aliyah* i que el 1905 va dotar-se d’una plataforma política marxista que identificava una doble lluita (nacional i de classes) a Palestina: el Poalei Tzion⁷⁵. L’èxit de conjuminar aquests col·lectius tan dispersos en una mateixa junta directiva fou en bona part l’obra de Chaim Weizmann, que a partir de 1907 havia preconitzat la unió de tots els partidaris d’una migració immediata per a moure l’aparell del sionisme en aquesta direcció, idea que ell resumia amb el nom de «sionisme sintètic⁷⁶».

L’any 1914, els esforços de la nova direcció havien contribuït a potenciar una migració addicional de 40 000 jueus, majoritàriament russos i socialistes, en el que s’ha conegut com la segona *aliyah*. Molt més ideologitzats i conscients de llur pròpia força, aquests nous nous intentaren d’establir una agricultura col·lectivista pròpia sense emprar la mà d’obra àrab, quelcom que va implicar la primera constatació pràctica damunt del terreny d’una divergència ideològica dins del sionisme i va marcar diferències amb l’agricultura que el *yishuv* desenvolupava des de feia dècades a les àrees litorals i amb treballadors autòctons⁷⁷. De retruc, aquesta realitat reforçà el paper del socialisme entre les moltes tendències i sensibilitats que coexistien en equilibri inestable a la junta sionista que liderava Otto Warburg.

L’esclat de la I Guerra Mundial va commocionar Europa i va canviar per sempre més l’ordre mundial i els equilibris entre països. Per als jueus, que habitaven a totes les grans potències implicades, prendre partit va resultar una tasca difícil, divisiva i no exempta

⁷⁴ En fer aquesta afirmació, Haam jugava amb l’ambigüitat del títol de l’obra fundacional del sionisme, el *Judenstaat* de Herzl, que tant pot significar una cosa com l’altra en alemany.

⁷⁵ Hi havia una altra força més petita que també reivindicava el treball manual (i sobretot agrícola) com a forma d’establir una societat igualitària, el HaPoel HaTzair. La seva doctrina era més propera al socialisme utòpic que no pas al marxista.

⁷⁶ Weizmann no només va voler unificar les tendències del «sionisme pràctic» sinó que també aspirava a reconciliar-les amb el «sionisme polític» anterior, quelcom que va aconseguir amb la integració de membres de la direcció de Wolffsohn a la nova junta de Warburg. En els següents quaranta anys, el seu compromís amb el sionisme estaria també caracteritzat per l’esforç d’unir, cosir i crear complicitats entre les diferents branques del sionisme, que de vegades van arribar a estar molt allunyades entre si.

⁷⁷ CULLA, Joan B. (2004) *Israel, el somni...* p. 86.

de contradiccions. El sionisme, una facció encara petita dins de la jueria global, va trobar-se amb aquests mateixos problemes.

CONGRESSOS DE L'ORGANITZACIÓ SIONISTA MUNDIAL			
Núm.	Emplaçament	Any	Lideratge
Primer	Basilea	1897	Theodor Herzl
Segon	Basilea	1898	Theodor Herzl
Tercer	Basilea	1899	Theodor Herzl
Quart	Londres	1900	Theodor Herzl
Quint	Basilea	1901	Theodor Herzl
Sisè	Basilea	1903	Theodor Herzl
Setè	Basilea	1905	David Wolffsohn
Vuitè	L'Haia	1907	David Wolffsohn
Novè	Hamburg	1909	David Wolffsohn
Desè	Basilea	1911	Otto Warburg
Onzè	Viena	1913	Otto Warburg
Dotzè	Karlovy Vary	1921	Chaim Weizmann
Tretzè	Karlovy Vary	1923	Chaim Weizmann
Catorzè	Viena	1925	Chaim Weizmann
Quinzè	Basilea	1927	Chaim Weizmann
Setzè	Zuric	1929	Chaim Weizmann
Dissetè	Basilea	1931	Nahum Sokolow
Divuitè	Praga	1933	Nahum Sokolow
Dinovè	Lucerna	1935	Chaim Weizmann
Vintè	Zuric	1937	Chaim Weizmann
Vint-i-unè	Ginebra	1939	Chaim Weizmann
Vint-i-dosè	Basilea	1946	David Ben-Gurion
Vint-i-tresè	Jerusalem	1951	David Ben-Gurion

Font 5. Congressos de l'Organització Sionista Mundial. Elaboració pròpia.

Seria difícil exagerar els recels que l'Imperi Rus generava entre els pobles situats al seu marge occidental, característica que travessava fronteres ideològiques i ètniques. Ja l'abril de 1848, el líder nacionalista txec Frantisek Palacký havia justificat la

conveniència de mantenir la unitat dels dominis Habsburg perquè “imagineu-vos l’Imperi austríac fragmentat en una multitud de repúbliques petites i grans. Quina base tan bona per a una monarquia russa universal⁷⁸!” Si Palacký argumentava des de posicions conservadores, el 1915 un socialdemòcrata suec com Gustaf Steffen manifestava el seu suport a les potències centrals amb una descripció més detallada de la por que generava Petrograd:

La religió de l’imperialisme moscovita és primitiva i medieval, literalment mig bàrbara. La seva cultura nacional i camperola pertany eminentment a la mateixa categoria inferior en el millor dels casos, perquè podria descriure’s també com a íntegrament asiàtica. No només la percepció de la llei, sinó també tota la moralitat i tot el sentiment social beuen de les fonts més endarrerides del centre i de l’oest d’Àsia, no pas d’Europa. [...] Consegüentment, l’aliança de França i de la Gran Bretanya amb Rússia en contra d’Alemanya i d’Àustria-Hongria és una aliança no només contra Alemanya i Àustria-Hongria, sinó també contra els inseparables interessos de convivència de tot Europa⁷⁹.

Aquesta descripció de Rússia era compartida de manera quasi unànime entre els jueus, que hi vivien sota un permanent estigma als *stetls* embotits de la Zona de Residència. Per tant, més enllà de la divisió d’opinions que hi havia sobre el desenllaç desitjable al front occidental, gairebé tothom anhelava una derrota del tsar a la guerra⁸⁰.

Les coses començaren a canviar, però, amb l’atac sorpresa del 29 d’octubre contra les bases militars russes a Sebastopol que va marcar l’entrada de l’Imperi Otomà a la conflagració. A partir d’aquell moment, la possibilitat d’una derrota dels Imperis Centrals implicava també l’oportunitat que Palestina canviés de mans i passava a afectar el sionisme d’una manera molt més directa.

Cal advertir que això no va traduir-se immediatament en un gir de cent vuitanta graus en les posicions de la cúpula sionista. Encara que les negociacions per a blindar amb les autoritats otomanes un assentament massiu de jueus a Palestina no havien fructificat — quelcom que havia conduït al descrèdit de l’aposta del «sionisme polític» en els anys anteriors—, el cert era que les dues primeres *aliyot* havien pogut esdevenir-se per la

⁷⁸ JUDT, Tony (2005) *Postguerra. Una historia...* p. 201. La traducció és pròpia.

⁷⁹ STEFFEN, Gustav (1915) *Weltkrieg und Imperialismus*, pp. 49-51. La traducció és pròpia.

⁸⁰ Aquesta era, per exemple, la tesi del jove Jabotinsky, que el setembre de 1914 esperava que les coses acabessin amb un empat a l’Oest i una victòria alemanya a l’Est que acabés amb l’autocràcia de Sant Petersburg. Vegi’s, en aquest sentit, SCHATTNER, Marius (1990) *Histoire de la...* p. 38.

relativa aquiescència otomana i que Alemanya era el país amb el qual més contactes havia mantingut el moviment sionista, en part per l'origen germànic tant de Herzl com de Wolffsohn i Warburg, en part perquè el kàiser s'havia mostrat genuïnament favorable al sionisme en més d'una ocasió⁸¹. Ara que els otomans depenien en major mesura de Berlín també era més probable que cedissin a pressions alemanyes a favor de la causa jueva, i en qualsevol cas hi havia reticències naturals a una aliança amb el bàndol del tsar Nicolau II i de la França que, amb l'antisemitisme derivat del cas Dreyfus, havia convençut el mateix Herzl de llançar el moviment sionista en primer terme. És amb aquest esperit que un jove David Ben-Gurion va treballar amb el moviment HeChalutz amb l'arrauxada aspiració de reunir 10 000 jueus per a servir a l'exèrcit turc⁸² i que els contactes entre el Reich i l'Organització Sionista es mantingueren fins el 1917.

La por otomana davant la possibilitat que els jueus acabessin constituint una quinta columna a Palestina, herència de les amargues experiències balcàniques amb les poblacions no musulmanes durant el segle XIX, va acabar per esdevenir una profecia autocomplerta. La progressiva actitud antisemita que va adoptar Istanbul —el propi Ben-Gurion va ésser desterrat a Egipte i hagué de refugiar-se posteriorment als Estats Units— va reforçar els sectors minoritaris del sionisme que des de 1914 havien anat apostant per una aliança amb Anglaterra, en especial a la vista de la repressió contra els armenis de l'any següent. Londres, conscient que l'entrada otomana a la guerra havia estat en part conseqüència dels errors de la diplomàcia anglesa en la gestió de la crisi de juliol⁸³, no va pas desaprofitar l'oportunitat que se li presentava i va negociar amb Weizmann un compromís d'establir una llar nacional jueva a Palestina que va manifestar-se primer amb la declaració Balfour⁸⁴ i, ja en la postguerra, amb la constitució del Mandat Britànic de Palestina. Tots aquests fets van possibilitar una

⁸¹ FRIEDMAN, Isaiah (1977) *Germany, Turkey, Zionism...* p. 76. Vegi's també, d'aquest mateix autor, FRIEDMAN, Isaiah (2004) «Theodor Herzl: Political...» pp. 48-60 per a les relacions entre el primer sionisme i les autoritats de l'Alemanya guillemina i pp. 61-65 per a la diplomàcia d'avantguerra mantinguda entre sionistes i otomans.

⁸² Aquesta posició de Ben-Gurion era molt comuna entre els joves sionistes del moment. Moshe Sharett, col·laborador seu i futur primer ministre, va servir a l'exèrcit otomà amb aquesta mateixa aspiració fins el 1918, després de la Declaració Balfour. Sobre aquest assumpte vegi's ABRAMSON, Glenda (2015) «'Perhaps We'll Meet...'» pp. 18-38.

⁸³ Sobre aquesta qüestió vegi's FINKEL, Caroline (2007) *Osman's Dream: The...* p. 527, HOWARD, Michael (2002) *The First World...* p. 52 i, per a una perspectiva otomana, les memòries pòstumes del ministre de l'Interior (1913-1917) Mehmet Talat Pasha, consultables íntegrament a goo.gl/XvJNQL.

⁸⁴ Sobre els detalls d'aquesta famosa declaració i les seves conseqüències immediates fins a l'informe de la Comissió King-Crane vegi's CATTAN, Henry (1969) *Palestina, los árabes...* pp. 22-32.

estranya unanimitat al dedins del sionisme a favor de la via anglesa i de l'aposta de Chaim Weizmann, que al primer congrés d'entreguerres seria elegit president de l'Organització Sionista en una mena d'*Era of Good Feelings* que no tardaria a acabar-se. En aquell mateix congrés, celebrat a Karlovy Vary, seria elegit membre de l'executiva sionista Vladimir Ze'ev Jabotinsky, figura cabdal en l'organització de la Legió Jueva de combatents sionistes al servei dels britànics el 1917, la importància posterior del qual mereix que se'n faci aquí una petita digressió.

Els homes de la generació fundacional del sionisme, com el rabí nacionalreligiós Abraham Isaac Kook, el culturalista Ahad Haam, el socialista Ber Borochov o el mateix Herzl, havien coincidit en dues qüestions clau: la concepció del judaisme com un moviment més nacional que no religiós i la creença en la necessitat del poble jueu de tornar a Palestina si volia subsistir en el món modern. Jabotinsky, tot i que era una mica més jove que aquests dirigents⁸⁵, va adoptar-ne els dos principis i va fer-ho, també com ells, entrat en l'edat adulta. Havia nascut a Odessa, en una família adinerada que es considerava russa malgrat que sempre va mantenir contactes amb la resta de les juries europees. Son pare havia estat comerciant i sa mare regentava una papereria a la ciutat. Tots dos eren, com la família de Herzl havia estat, el que els alemanys de l'època anomenaven *Dreitagenjuden*: jueus que es recordaven de llurs tradicions en les tres dates més assenyalades del calendari hebreu i que feien vida secular durant la resta de l'any.

El jove Vladimir somniava d'ésser escriptor i va introduir-se precoçment al món de la poesia i de la novel·la, on va ésser aplaudit per personalitats de la talla de Maxim Gorki o del mateix Tolstoi⁸⁶. Després de l'onada de pogroms que va seguir a la guerra russojaponesa, però, va donar un gir radical a sa vida, va abandonar la literatura i va centrar el seu talent en la ploma a contribuir a la resolució de la “questió jueva” que, de sobte, havia aparegut davant seu amb tota la seva tràgica complexitat⁸⁷.

⁸⁵ Amb l'excepció, per descomptat, del joveníssim Borochov, nat el 1881, i que ésser el principal artífex de la fundació del Poalei Tzion el 1905, quan comptava només amb vint-i-quatre anys.

⁸⁶ VAN PAASSEN, Pierre «As I Remember Him», p. 12, al pròleg (pp. 7-21) de l'obra pòstuma de JABOTINSKY, Vladimir Ze'ev (1942) *The War and the Jew*.

⁸⁷ En certa manera, aquest plantejament havia anat madurant dins seu com a mínim des d'abans del pogrom de Kishinev de 1903. Simon Dubnow, a les seves memòries, té un record significatiu de la nit del 7 d'abril de 1903. “Com a conseqüència de la Pasqua russa no havien sortit diaris en els dos dies

Malgrat el canvi que va representar per a ell l'adopció del sionisme (i d'un nom hebreu, Ze'ev), en cert sentit Jabotinsky va continuar essent el mateix home que havia estat. Va deixar d'identificar-se amb Rússia —identitat que de totes maneres mai no havia estat gaire forta⁸⁸— però va seguir sentint-se plenament europeu⁸⁹. Com a fill d'una família adinerada de comerciants que havien abandonat la precarietat dels *stetls* mercès als esforços de les dues generacions anteriors, era un capitalista de pedra picada que donava molta importància a la iniciativa individual. Per temperament, el jove activista tenia una oratòria carismàtica, una prosa atractiva i li trobava el gust a les polèmiques i a l'exposició pública de les seves discrepàncies amb altres sionistes. Per ideologia, no compartia la fascinació pel socialisme de molts dels seus correligionaris, ni tampoc el fervor religiós que caracteritzava la comunitat jueva històrica de Palestina i els seguidors del rabí asquenazita Kook. A mesura que la seva importància a l'escalafó sionista va anar augmentant —va ésser primer conegut com a propagandista des de Turquia als anys deu i més tard popularitzat per haver organitzat (juntament amb Joseph Trumpeldor) la Legió Jueva— va anar fent-se més i més difícil que les seves posicions heterodoxes encaixessin en la rígida cadena de comandament de l'Organització Sionista.

Acabada la Gran Guerra, l'establiment del Mandat Britànic a Palestina va proporcionar una breu treva a les lluites internes que ja s'havien fet quotidianes al dedins del sionisme. Tothom coincidia en l'èxit de l'aposta anglesa de Weizmann i en el seu talent com a negociador, però a mesura que aquest fet anava allunyant-se en el temps i que calia afrontar el dia a dia de l'empresa palestina, les discrepàncies van tornar a aflorar.

anteriors, de manera que no sabíem res del que estava passant a la resta del món. Aquella nit el públic jueu va concentrar-se al club Beseda per a escoltar el discurs d'un jove sionista, el *wunderkind* d'Odessa V. Jabotinsky [...] El jove agitador parlava de manera particularment emotiva i va tenir un gran èxit entre l'audiència". Vegi's, en aquest sentit, l'article de J. J. Goldberg al diari judeoamericà *Forward* del 4 d'abril de 2003, consultable digitalment a goo.gl/96p6m9.

⁸⁸ Jabotinsky mateix reconeixia que la seva identitat local com a ciutadà d'Odessa sempre havia estat més forta que no la seva consciència d'ésser súbdit rus. Així, el 1933 escrivia que "fins i tot durant la meua joventut jo em sentia força indiferent en relació amb Rússia. Recordo que sempre estava molt content quan tenia ocasió de marxar i trist quan hi tornava, però Odessa era una altra cosa: quan m'acostava al carrer de Razdalnya ja sentia vibrar festivament el meu cor, i si avui pogués tornar a passejar-m'hi, estic segur que les meves mans tremolarien d'emoció". El fragment va publicar-se en hebreu al tercer volum de la col·lecció d'escrits de Jabotinsky editats a Tel Aviv el 1947 (כתובים p. 237), però originalment l'havia escrit en rus catorze anys abans.

⁸⁹ La juevia russa sempre va identificar-se més aviat poc amb l'Estat antisemita en què residia, de manera que els jueus del camp es vinculaven als *stetls* i els jueus de la ciutat mantenien relacions estretes amb llurs correligionaris europeus. Jabotinsky va passar diverses temporades de la seva joventesa a Itàlia i Alemanya, on son pare s'havia desplaçat per a intentar infructuosament de trobar un remei per a la seva malaltia terminal durant els anys 1885 i 1886.

A diferència de les ocasions anteriors, aquesta vegada va veure's clar que el sector socialista tenia la paella pel mànec, en part perquè les condicions diplomàtiques per a fer efectiva la migració de persones que tant havien demanat alguns sectors del sionisme semblaven haver-se assolit ja i en part perquè amb la conversió de Palestina en una «llar nacional jueva» on es reconeixia la llengua hebrea i unes institucions representatives de la voluntat d'aquest col·lectiu, el pes del *yishuv* al dedins de l'Organització Sionista va augmentar exponencialment. I el *yishuv* tenia, després de les dues primeres *aliyot*, una composició majoritàriament socialista.

Tot i que no ho era quan va ésser elegit com a membre de l'executiva sionista el 1921 amb suports prou transversals, Jabotinsky es convertí aviat en un dissident, primer al dedins de l'Organització Sionista amb el propòsit de “revisar-ne” la doctrina⁹⁰, després com a líder d'una Nova Organització Sionista paral·lela a la dels hereus de Herzl. Els motius que van causar tal ruptura van ésser fonamentalment dos: l'organització econòmica del *yishuv* i la concreció de la “llar nacional jueva” només a l'oest del riu Jordà.

Sobre la qüestió econòmica, el líder revisionista estava convençut que l'estratègia de comprar territoris per a establir-hi un sistema de producció col·lectivitzat —quibuts i *moshavim*⁹¹— que proporcionés la sustentació de la comunitat jueva era un doble error. Era un error de principi, perquè aquella economia tendiria al comunisme, a l'eliminació de les llibertats individuals i al col·lapse de la prosperitat, i també era un error tàctic, perquè colonitzar Palestina d'aquella manera seria un procés dilatat i tortuós, massa lent perquè pogués evitar-se una reacció àrab com la que havia començat a entreveure's amb els disturbis de Jaffa de 1921.

La seva solució era invertir els termes: establir un Estat jueu i, des de la seva autoritat, imposar el repartiment de la terra i obrir les portes a la migració sionista abans que l'agitació àrab no pogués frustrar-ne els plans. Per a fer-ho confiava a aconseguir la protecció de l'Imperi Britànic, del qual esperava que complís amb els termes ambigus de la declaració Balfour en la interpretació més favorable als interessos del sionisme.

⁹⁰ D'aquí el nom de “revisionistes” amb què van ésser coneguts primer els simpatitzants de Jabotinsky i, més endavant, els seguidors del moviment polític que va originar.

⁹¹ Tant els quibuts com els *moshavim* eren assentaments en els quals es produïen béns (normalment agrícoles) de manera col·lectiva. La diferència rau que en els primers no hi existia la propietat privada, mentre que en els segons sí, per bé que totes les parcel·les tendien a ésser de la mateixa mida per a correspondre a la filosofia igualitària que els inspirava.

Mal que vist en retrospectiva pugui semblar oportunista, probablement Jabotinsky era sincer en els seus objectius. Sempre va sentir-se profundament europeu i estava imbuït de la creença de superioritat pròpia de la cultura de la *Belle Époque*. Havia format part de l'exèrcit britànic i n'admirava l'Imperi. Des del seu punt de vista, la nació anglesa i la nació jueva podien agermanar-se i ajudar-se mútuament d'una manera que resultaria beneficiosa tant per a Londres com per a Jerusalem⁹². Si allò no estava fent-se realitat era una conseqüència de la matusseria de l'Organització Sionista —massa ocupada a construir un sistema econòmic utòpic com per a preocupar-se de la construcció de l'Estat— i de la desconfiança que despertava en els anglesos la possibilitat que acabés establint-se a Palestina un experiment judeocomunista⁹³. En conseqüència, el líder revisionista tenia la ferma convicció que n'hi hauria prou de provocar un canvi de rumb en el lideratge del sionisme perquè s'eliminessin aquests obstacles i s'obtinguessin d'Anglaterra les concessions esperades.

Jabotinsky va veure's a si mateix com la persona indicada per a canviar el rumb del sionisme. Al seu costat es posicionaren els sectors més nacionalistes i les classes acomodades del *yishuv*, que només constituïen una part molt petita del total. Per a canviar aquesta relació de forces, va crear una organització juvenil (el Betar) i un cos paramilitar (l'Etzel) que tenia en el Betar el seu planter. Ben aviat va advertir també que les jueries alemanya i polonesa eren, per llurs nivells socioeconòmics i llurs circumstàncies, molt més proclius a recelar del socialisme predominant a Palestina i a apostar per alternatives d'ordre com la que ell encapçalava. Quan finalment va arribar a adonar-se que Anglaterra no concediria mai la independència del Mandat a favor del sionisme, va cercar altres aliances des de les coordenades que sempre havia defensat: l'oposició al comunisme, l'irredemptisme territorial a les dues ribes del Jordà⁹⁴ i la

⁹² Cal fer notar que Ben-Gurion compartia aquesta admiració per Anglaterra i adoptaria anys després molts elements del sistema constitucional de Westminster. Aquest assumpte ha estat tractat a bastament per ARONSON, Shlomo (1998) «David Ben-Gurion and...» pp. 193-214. Sobre les aspiracions de Jabotinsky d'integrar el *yishuv* a la Commonwealth vegi's NAOR, Aryeh (2017) «The Purifying Effect...» pp. 31-47.

⁹³ Aquesta no era exclusivament una dèria de Jabotinsky, sinó una percepció força estesa a Europa i particularment a la seva meitat oriental. Marx provenia de família jueva, i la presència de gran quantitat de jueus entre els dirigents comunistes dels temps de la generació de 1917 (Trotsky, Rosa Luxemburg, Eduard Bernstein, Bela Kun o Kurt Eisner, entre d'altres) va generar una associació entre els jueus i el bolxevisme que alimentaria l'antisemitisme en les tres dècades següents.

⁹⁴ Una cançó escrita pel propi Jabotinsky i molt cantada a les joventuts del Betar d'entreguerres era *La riba esquerra del Jordà*, la tornada de la qual feia així: "Pobre i petit el meu país potser és | Però és meu des del cap fins als peus | S'estén del desert a la mar | Amb el Jordà a meitat de camí | Dues ribes té el Jordà | Aquesta és nostra, l'altra també". NAOR, Aryeh (2017) «The Security Argument...» p. 150.

creença en la superioritat cultural europea, fàcil de sostenir en un moment en què “jueu” i “asquenazita” eren encara mots gairebé sinònims⁹⁵.

Com el lector haurà observat, les “coordenades” descrites al paràgraf anterior no exclouïen pas el feixisme, que era el moviment de moda, amb totes les variants i matisos que vulguin donar-se-li, a l'Europa del moment. Jabotinsky, que tant per ideologia com per temperament se sentia més proper a les dretes que no a les esquerres, va observar la transformació que tenia lloc al dedins de l'univers conservador europeu i el progressiu esquinçament del liberalisme, que havia estat més o menys assumit pels cercles d'ordre després de la primavera dels pobles de 1848.

El feixisme podia atraure el que hi havia de radical i de revolucionari dins de Jabotinsky. Va admirar la capacitat de mobilitzar les masses, els uniformes, l'ordre i la disciplina, els èxits enfront del comunisme i l'entusiasme que semblava emergir pertot. Els joves del Betar van vestir camises marrons. L'organització paral·lela que va establir s'anomenava Nova Organització Sionista i era “nova” perquè pretenia de transformar els fonaments del món antic, corcats després de l'experiència de la Gran Guerra. No obstant això, en el fons sempre va desdenyar els feixismes, més enllà del fet que aquests moviments apleguessin sentiments antisemites. Jabotinsky era un admirador de l'Europa d'avantguerra, la qual cosa el convertia en un conservador a la seva manera. Creia en els valors del liberalisme capitalista i admirava la cultura europea vuitcentista que els havia forjats i que havia portat el Vell Continent fins a una posició d'absoluta supremacia mundial. Hitler, Mussolini i la resta d'aspirants a cabdills li semblaren des del començament poc menys que tanoques que no podien ésser mirats sinó amb una mescla de menyspreu i desconfiança.

⁹⁵ El 80% de la juderia mundial anterior a la II Guerra Mundial era asquenazita, i malgrat que els contactes amb el judaisme sefardita havien existit des del començament —i, de fet, des de molt abans que no s'iniciés el moviment sionista—, l'Organització Sionista va ésser fins després de l'Holocaust una organització formada per asquenazites i pensada també per als asquenazites, la qual cosa va generar amb el temps un sentiment de greuge entre els sefardites que és crucial per a entendre llur alineament amb el revisionisme. De fet, en una trobada amb Adenauer en una data tan tardana com el 14 de març de 1960, Ben-Gurion va explicar amb franquesa la divisió que feia entre jueus i per què la juderia europea era el motor del sionisme. “Pots dividir la juderia mundial en tres parts”, va dir-li. “La juderia europea, els jueus americans i els jueus dels països musulmans. Els jueus americans es consideren a ells mateixos americans, la qual cosa és lògica perquè Amèrica és un país d'immigrants. Els jueus dels països musulmans vivien en països que eren il·letrats i endarrerits i van assimilar-se a la gent amb qui vivien. Els jueus europeus en canvi mai no van considerar-se part de cap dels països en què vivien. Jo vaig néixer i vaig créixer a Rússia però mai no vaig considerar-me rus. Un jueu de Bulgària mai no va considerar-se a si mateix búlgar, i així successivament. Per això la juderia europea va ésser la base del moviment sionista”. SHALOM, Zaki (1997) «Document: David Ben-Gurion...» pp. 56-57. La traducció és pròpia.

Prolífic escriptor i assagista, hom no pot trobar en la producció de Jabotinsky obres en què justifiqués, aplaudís o s'adherís al feixisme com a ideologia, ni tampoc a cap dels seus líders com a guia o referent. No va fer-ho mai en públic i segurament tampoc no va fer-ho en privat, per les raons ja dites. Sens dubte, l'intel·lectual era també, malgrat la seva merescuda reputació de vers lliure⁹⁶, el líder d'una força política que s'enfrontava al socialisme imperant al *yishuv* i, cada vegada més, també a la gestió que Anglaterra feia del mandat. La possibilitat d'establir aliances amb grups autoritaris de la dreta va estar damunt la taula ben aviat.

Independentment de si la Revolució Russa suposava o no una amenaça per als jueus en tant que jueus, Jabotinsky tenia clar que representava una amenaça per als jueus en tant que homes que perdrien llurs tradicions, llur mode de vida i llur capacitat de prosperar sota el jou comunista. Per tant, a diferència del gruix de l'Organització Sionista, no va pas contemplar aquells esdeveniments amb aquiescència, sinó amb preocupació i temor. El 1921, davant del curs favorable als soviètics que estava prenent la guerra civil a Ucraïna, Jabotinsky va plantejar-li a Symon Petliura un pacte que va escandalitzar el *yishuv* i que va ésser vist pel sionisme socialista com un precedent de futures aliances deturpadores⁹⁷.

Tot i que mai no va renegar de tal pacte, el seu fracàs final i la mala propaganda que va comportar-li a Palestina el dugueren a canviar d'estratègia. Al llarg dels anys següents, va esforçar-se més a convèncer les jueries europees que no el *yishuv* —cosa a la qual va veure's forçat de totes maneres a partir de 1930, quan els britànics van desterrar-lo de Palestina a perpetuïtat— amb l'objectiu de potenciar la migració de revisionistes convençuts. Dins del Mandat, el jove periodista Abba Ahimeir va adquirir un pes cada vegada més gran entre els revisionistes i va conduir el moviment cap a posicions progressivament més antibritàniques i més similars a les de les faccions feixistes.

⁹⁶ Jabotinsky no va tenir mai una idea gaire estricta de "disciplina de partit", ni quan formava part de la ZO ni tampoc quan va establir la seva pròpia organització. Per a les polèmiques amb altres dirigents revisionistes, vegi's SCHATTNER, Marius (1990) *Histoire de la...* pp. 106-107.

⁹⁷ Tot i que Petliura tenia orígens socialistes i no era personalment un antisemita, la guerra civil ucraïnesa va empènyer-lo a formar un front comú amb la resta de forces antisoviètiques del país i a tolerar els pogroms. Schattner constata que "l'eslògan 'mort als jueus i als bolxevics' s'havia convertit en el crit de guerra de les tropes de Petliura, els exèrcits blancs i les bandes d'irregulars a l'alçada de 1919" (SCHATTNER, Marius [1990] *Histoire de la...* p. 70). De totes maneres, la seva vinculació amb la violència antijueva ha estat discutida des del començament i continua estant-ho en la historiografia actual. Sobre aquesta qüestió, vegi's la discussió entre els acadèmics Taras Hunczak i Zosa Szajkowski al *Journal of Jewish Studies*, vol. 32 nº 3 (1970), pp. 246-263. Per a l'intercanvi posterior de correspondència sobre l'assumpte entre Hunczak i Szajkowski, consulti's goo.gl/VASvkA.

Jabotinsky va tenir, des de l'exterior, un paper clau en l'ascens d'Ahimeir. Va beneir en un primer moment l'establiment d'un comando elitista a l'Etzel, els Brit HaBirionim (Aliança dels Bandits), sota el seu lideratge. També va donar suport a la seva campanya de boicot contra el cens del Mandat de la tardor de 1931 i als disturbis que impediren, el febrer de 1932, l'establiment d'una càtedra de la Pau a la Universitat Hebrea de Jerusalem. Més endavant va sentir-se, però, amb l'obligació de distanciar-se del seu jove protegit, que l'agost de 1932 va declarar a Viena que el liberalisme era un sistema caduc i que «el segle pertany a la joventut i a les dictadures⁹⁸». El març de 1933, quan Ahimeir va afirmar que Hitler tenia coses bones (l'antimarxisme) i coses dolentes (l'antisemitisme), Jabotinsky replicà que veure elements positius en el líder nazi era “propi d'analfabets⁹⁹”. Encara que pogués no compartir aquelles afirmacions exaltades, el líder revisionista es resistia nogensmenys a cessar-lo perquè “per a crear l'Estat jueu ens cal tothom, hem de menester l'aigua però també el foc¹⁰⁰”.

La carrera política d'Abba Ahimeir va tenir un final abrupte pocs mesos després, com a conseqüència del misteriós assassinat del líder de la majoria del *yishuv* en aquell moment, Chaim Arlozorov¹⁰¹. De totes maneres, probablement Jabotinsky l'hauria sacrificat encara que aquell crim no s'hagués esdevingut, perquè en la seva correspondència es mostrava cada vegada més alarmat davant l'auge del nazisme i manifestava la necessitat que el sionisme, tant revisionista com socialista, es reconciliés

⁹⁸ Arxiu Jabotinsky, secció 11/4/7, apartat 2 λ.

⁹⁹ “Considero nefast qualsevol moviment que negui el principi d'igualtat entre els ciutadans; no sento cap mena d'admiració, sinó únicament menyspreu envers un moviment [el nazi] que intenta de difondre els pitjors prejudicis contra el meu poble. És per això que et considero, Ahimeir, com un adversari polític. Digues-ho a aquesta joventut fascinada per la teva influència: no tinc cap ordre per donar-li, i certament que no faré camí amb ella!” Arxiu Jabotinsky, secció 11/4/7, apartat 2.

¹⁰⁰ SCHATTNER, Marius (1990) *Histoire de la...* p. 109. Cal no exagerar la importància del revisionisme a Palestina en aquell moment; el liberal britànic Andrew McFadyean informava el 1934 que “els revisionistes són relativament escassos en nombre, i com la majoria d'extremistes molt sorollosos en comparació amb llur força i importància real”. MCFADYEAN, Andrew (1934) «Immigration and Labor...» p. 682.

¹⁰¹ Arlozorov va ésser assassinat a trets a la platja de Tel Aviv mentre passejava amb la seva dona després de sopar al passeig marítim la nit del 16 de juny de 1933. El revisionisme va acusar els àrabs del crim, mentre que l'Organització Sionista va apuntar una autoria revisionista. La seva vídua, única testimoni, va decantar-se per aquesta darrera opció i va identificar dos activistes del Betar (un d'ells era el company de pis d'Ahimeir) que van resultar tenir coartades. L'assumpte va dividir el sionisme durant dècades i quan Menachem Begin va arribar al poder, va ordenar la creació d'una comissió d'investigació per a netejar el nom dels revisionistes acusats. El juny de 1985, quan van complir-se cinquanta-dos anys de l'homicidi, la comissió va determinar que era “impossible establir qui eren els assassins ni si el crim havia estat políticament motivat i havia estat comès per instigació d'un partit polític determinat”. SCHATTNER, Marius (1990) *Histoire de la...* pp. 111-122.

mútuament o, com a mínim, arribés en alguna mena d'acord que en permetés la coexistència¹⁰².

Després de la mort d'Arlozorov, Ben-Gurion va emergir cada vegada més com el líder del *yishuv*. Més conciliador aleshores que no ho seria posteriorment, comprenia també la necessitat de dialogar amb Jabotinsky, i malgrat que mai no van arribar a implementar-se acords concrets¹⁰³, tots dos van moderar llurs formes i acostaren llurs objectius. Definitivament decebuts amb Anglaterra, van buscar la protecció italiana amb alguns èxits abans que Mussolini no es llancés definitivament als braços de Hitler el 1938¹⁰⁴.

L'acostament a Mussolini va ésser l'últim flirteig de Jabotinsky amb el feixisme, intent que va realitzar amb el plàcet de la majoria socialista del *yishuv* i com un acte desesperat en què mai no va creure de veritat. L'intel·lectual estava convençut que només amb la protecció d'alguna gran potència el sionisme podria aconseguir un Estat, de manera que va oposar-se a l'estratègia que va plantejar el coordinador general del Betar polonès, Menachem Begin, que apostava per una guerra total a Palestina: contra els anglesos, contra els àrabs i contra les potències de l'Eix si en algun moment intentaven de penetrar-hi¹⁰⁵.

La doctrina de Begin, aquest “esperit de Massada¹⁰⁶” de resistència a ultrança, de vèncer o morir, va imposar-se en un món revisionista cada vegada més impotent davant de les

¹⁰² Sobre les relacions entre Jabotinsky i Abba Ahimeir vegi's HELLER, Joseph (1995) *The Stern Gang...* pp. 11-22.

¹⁰³ Va anar de poc, però, perquè Ben-Gurion i Jabotinsky s'havien trobat a Londres a finals de 1934 i havien subscrit un esborrany de compromís que evités la fractura de l'Organització Sionista, el qual va ésser rebutjat en referèndum per la Histadrut el març de 1935. Aquesta qüestió és àmpliament tractada a les memòries de Ben-Gurion: BEN-GURION, David (1976) *זיכרונות*, vol. 3, pp. 186-214.

¹⁰⁴ El 1934, Mussolini va dir-li a Nahum Goldmann que ell era sionista. “Heu de crear un veritable Estat i no la ridícula llar nacional que els anglesos us han ofert. El més important és que us mantingueu esperançats i que no us deixeu pas impressionar per aquest imbècil de Berlín” (DRAENGER, Jacob [1956] *Nahoum Goldmann*, p. 229). El 1941, en canvi, el Duce es proclamava davant del muftí com una “espasa de l'islam” enfront d'Anglaterra i el moviment sionista i es declarava “*antisionista da lungo tempo*” (*Documents on German Foreign Policy, 1918-1939*, sèrie D, vol. XI, Londres 1961, pp. 48-49).

¹⁰⁵ Sobre l'enfrontament entre Jabotinsky i Begin vegi's KAPLAN, Eran (2005) «A Rebel with...» pp. 88-89.

¹⁰⁶ Massada va ésser una fortalesa jueva on un grup de prop d'un miler de zelotes va refugiar-se a les acaballes de la rebel·lió de Bar-Kochba. Assetjats irremissiblement pels romans, preferiren suïcidar-se abans d'ésser capturats. El revisionisme va reivindicar llur memòria en aquells anys i era habitual que els joves del Betar visitessin les ruïnes de l'emplaçament.

dramàtiques circumstàncies¹⁰⁷. Jabotinsky no va voler donar-se per vençut i va intentar de plantejar l'establiment d'un exèrcit jueu juntament amb els aliats, una mena de repetició millorada de la Legió Jueva de la Gran Guerra que tanta fama i reconeixement li havia reportat. En la seva darrera cosmovisió, els Estats Units havien substituït Anglaterra com a garants del concert internacional i com a futurs protectors del *yishuv* i defensors de la seva independència¹⁰⁸, de manera que va traslladar-se a Nova York per a recaptar fons i convèncer jueus i gentils de la conveniència de donar suport al sionisme i al revisionisme en el marc de la nova filosofia que havia concebut. El 4 d'agost de 1940, quan faltaven quatre mesos per al seu seixantè aniversari, un infart de miocardi va interposar-se-li en el camí i va trencar, a més de sa vida, una determinada concepció del nacionalisme jueu a Palestina.

Per descomptat, el revisionisme va sobreviure —encara que amb modificacions que no són del tot menors— a la mort de Jabotinsky, per bé que alguns analistes del moment li auguessin un magre futur. Hom no pot pas culpar-los. Quan el 20 de juliol de 1949 els armistícis van posar un punt i final precari a la guerra entre el recentment creat Estat d'Israel i les potències àrabs circumdants, el més probable és que un observador neutral jutgés la trajectòria vital de Vladimir Jabotinsky com un fracàs. La independència d'Israel havia vingut de la mà del sionisme socialista de Ben-Gurion, que amb l'incident de l'*Altalena* havia destruït el potencial militar del revisionisme¹⁰⁹. Les armes amb què aquesta independència s'havia defensat havien vingut de Txecoslovàquia —ergo, en el fons, de Moscou— i trobaven llur origen, per tant, en aquell comunisme que el difunt líder revisionista havia dedicat tants d'esforços a intentar de destruir. La cosa més semblant que hi havia al seu moviment que comptés amb representació parlamentària era el Cherut de Menachem Begin, el mateix home que se li havia enfrontat a Polònia el 1939, i encara que hom vulgui considerar-lo hereu seu a tots els efectes, només disposava de 14 diputats en una cambra de 120 i era la quarta força política per darrere del socialisme, del comunisme heterodox i del bloc religiós.

¹⁰⁷ Més precisament, va imposar-se a l'Etzel, el braç militar del revisionisme que Begin comandà des de 1943. La facció política mai no va arribar a subscriure-la del tot, però va anar perdent influència i visibilitat a mesura que el *yishuv* entrava en els seus anys de plom.

¹⁰⁸ JABOTINSKY, Vladimir Ze'ev (1942) *The War and...* pp. 102-107.

¹⁰⁹ Ben-Gurion va ordenar disparar contra el vaixell revisionista *Altalena*, carregat d'armament i d'homes de l'Etzel, aconseguint així d'imposar la seva autoritat i la de la Haganah enfront de les milícies dretanes en un episodi que va estar a punt de provocar una guerra civil dins del sionisme. *Altalena*, que vol dir *balanci* en italià, era un dels noms de ploma que Jabotinsky havia fet servir.

Però els anys han tractat bé el vell *Jabo*. El Likud, que es proclama seguidor de les seves tesis i que li ha dedicat el nom de la seva seu central a Jerusalem, ha encapçalat el govern en trenta-cinc dels quaranta-quatre anys que han transcorregut des de 1977. El fill del secretari que va mecanografiar els escrits de Jabotinsky en els seus darrers mesos de vida ha estat durant tres lustres primer ministre d'Israel. Fa molt de temps que la seva tomba ja no és al cementiri jueu novaiorquès de Montefiore, sinó en un lloc d'honor de l'exclúsiu Mont Herzl de Jerusalem. La jueria russa que va arribar a Israel després de la dissolució de la Unió Soviètica el té com a referent, i el líder del partit que defensa els seus interessos ha ocupat en els darrers anys les tres carteres ministerials més cobejades, Exteriors (2009-2012, 2013-2015), Defensa (2016-2018) i Finances (2021). I més important encara, la seva visió d'un Israel capitalista i liberal sota la protecció dels Estats Units ha acabat fent-se realitat, encara que pel camí hagi calgut fer més d'una marrada.

Nogensmenys, és ben cert que la vida sovint en dóna una de freda i una de calenta, i cal concedir que en el llegat de Jabotinsky no tot han estat flors i violes. El seu somni de construir un Estat jueu a les dues ribes del Jordà està descartat per tothom: la riba est és jordana, la riba oest està disputada i molta gent —fins i tot al dedins del Likud— no tanca pas la porta a l'establiment, amb determinades condicions, d'un Estat palestí a Cisjordània. Igualment, així com Jabotinsky va intentar de forjar una majoria a partir de les classes mitjanes seculars asquenazites, avui els suports de la dreta es compten més entre els sefardites i un món religiós pel qual el líder revisionista mai no va sentir cap afecció. No obstant això, aquests matisos són, vistos en conjunt, petits detalls que no alteren pas el panorama final. Al capdavant, veient les transformacions que la seva ideologia va experimentar a mesura que es veia superada pels esdeveniments, res no impedeix de pensar que Jabotinsky hauria beneït aquestes modificacions al full de ruta si hagués viscut per a veure-les.

Entre aquestes transformacions n'hi hagué algunes que, per llur vinculació amb les dretes radicals del període d'entreguerres, han estat objecte d'una polèmica que convé clarificar. Jabotinsky no pot ésser considerat un feixista, com va difondre la propaganda socialista en els moments de més fractura interna del *yishuv*: mai no va professar aitals tendències, ni va sentir admiració pels seus líders ni va intentar d'establir en el món jueu un partit de valors equiparables. De fet, va condemnar alguns impulsos en aquest sentit, primer amb la boca petita, i en els darrers anys d'una manera molt més oberta. Sí

que és cert, en canvi, que va prioritzar la lluita contra el comunisme i que va aprovar — d'una manera molt clara en el cas d'Ucraïna, però també si es mira des d'una perspectiva més general— les aliances entre l'autoritarisme dretà i el món liberal per a enfrontar-se a l'amenaça roja. La mort va arribar-li quan Stalin era encara un subjecte neutral a la II Guerra Mundial que havia signat un tractat de no agressió amb Alemanya. Aquell pacte Ribbentrop-Molotov va ésser vist per Jabotinsky com la confirmació que la seva estratègia de combat a ultrança del comunisme havia estat un encert.

El revisionisme d'entreguerres va cometre un pecat més greu que quatre declaracions escadusseres pronunciades en moments de creixement de l'extremisme arreu d'Europa. Sens dubte, aquest va ésser el dels atemptats contra interessos civils britànics i, sobretot, àrabs, que van convertir-se en actes quotidians a partir de 1936¹¹⁰. L'estratègia de guerra total de l'Etzel i la negativa a distingir entre civils i milicians expliquen bona part de l'oprobri internacional que el revisionisme va experimentar durant la postguerra. Jabotinsky no podia trepitjar Palestina i mai no va estar al corrent d'aquelles operacions, però sí que en coneixia l'estratègia general i no va pas condemnar-la. El fet que les milícies àrabs recorreguessin a les mateixes tècniques¹¹¹ i el suport incontrovertible que el muftí de Jerusalem donà a Hitler durant la II Guerra Mundial han ajudat que aquesta part de la seva biografia, que va condicionar l'opinió de molta gent sobre el revisionisme de les dècades successives, hagi pogut empetitir-se amb el pas del temps i fer-se compatible amb un llegat presentable, si més no al dedins del món jueu.

El recorregut vital de Jabotinsky que s'ha descrit en els paràgrafs anteriors permet d'entendre com el revisionisme va desenvolupar-se a l'interior del moviment sionista d'entreguerres com una ideologia plena de contrastos: ardentment nacionalista però

¹¹⁰ Per a una enumeració exhaustiva d'aquests episodis vegi's SCHATTNER, Marius (1990) *Histoire de la...* pp. 168-177.

¹¹¹ Sovint s'infravalora l'impacte dels feixismes europeus en l'acció política de les elits àrabs i de llur joventut. "Entre 1910 i 1935 l'evolució dels Estats de l'Orient Mitjà va beneficiar-se de les activitats metòdiques d'una classe governant moderna entrenada en escoles i universitats sota influència francesa, americana i britànica", escrivia l'antropòleg i orientalista francès Robert Montagne en una data tan primerenca com 1952. "Però vers el 1935, a mesura que es desenvolupaven els règims dictatorials italià i alemany, un gran canvi va esdevenir-se. La joventut estudiant va abandonar ràpidament els principis liberals i va començar a emmirallar-se en les organitzacions feixistes que empenyien les noves generacions europees a creure en la força bruta. De sobte —a l'Iraq, a Síria, al Líban, a Palestina, a Egipte— van florir organitzacions paramilitars juvenils, amb camises de diversos colors i emblemes vistosos, que van posar aquests batallons, adés disciplinats adés anàrquics, al servei dels polítics». MONTAGNE, Robert (1952) «Modern Nations and...» p. 585. La traducció és pròpia.

sense renunciar a un bagatge liberal¹¹², minoritària al *yishuv* però molt més popular a les jueries de l'Europa de l'Est on es concentrava —mal que ja per poc temps— el gruix de la població jueva mundial i sota un predomini intel·lectual inqüestionable del líder que no es corresponia amb la seva escassa significació en la presa de decisions. Encara que des d'aquest prisma el lector haurà pogut entreveure moltes de les altres transformacions que van experimentar-se en aquells anys, crec convenient d'explicitar tres qüestions que evitin llacunes posteriors en el relat: els canvis en l'estructura organitzativa del sionisme, les relacions de forces dels partits polítics del *yishuv* i la progressiva militarització de la comunitat jueva a Palestina.

Sobre el primer punt, immediatament després del final de la Gran Guerra, abans i tot que es produís alguna concreció dels termes del futur Mandat britànic, l'Organització Sionista va entendre que el sistema de funcionament que hi havia hagut fins al moment havia de desdoblarse, de manera que el president del moviment restringís les seves competències a la logística i la propaganda de la migració i s'elegissin autoritats representatives de la població jueva que ja vivia a Palestina per a administrar les tasques que els britànics deleguessin i per a negociar amb les autoritats del Mandat.

ELECCIONS A L'ASSEMBLEA DE REPRESENTANTS DEL YISHUV				
	1920	1925	1931	1944
Socialisme	111 (35,4%)	85 (38,5%)	30 (42,3%)	104 (60,1%)
Sionistes generals	70 (22,3%)	25 (11,3%)	11 (15,5%)	26 (15,0%)
Ultraortodoxos	57 (18,2%)	Boicot	Boicot	Boicot
Grups sectorials	18 (5,7%)	31 (14,0%)	6 (8,5%)	14 (8,1%)
Nacionalreligiosos	11 (3,5%)	18 (8,1%)	5 (7,0%)	25 (14,5%)
Revisionistes	No existeixen	15 (6,8%)	15 (21,1%)	Boicot
Altres, no adscrits	47 (15,0%)	47 (21,3%)	4 (5,6%)	4 (2,3%)

Font 6. Eleccions a l'Assemblea de Representants del Yishuv. Elaboració pròpia.

Amb aquest objectiu va establir-se, paral·lelament a l'executiva sionista d'Otto Warburg, una Assemblea de Representants elegida per sufragi dins del *yishuv*. La iniciativa, acceptada per gairebé tothom en una convenció sionista celebrada a Jaffa el desembre de 1918, no comptava amb reconeixement britànic i necessitava d'una gran horitzontalitat logística per a poder plasmar-se damunt del terreny. Per aquest motiu les

¹¹² PELEG, Ilan (2005) «The Zionist Right...», p. 132.

eleccions a aquesta assemblea es posposaren diverses vegades, i quan finalment van celebrar-se (entre abril i maig de 1920) van organitzar-se des de baix: cada comunitat va fer el seu cens i va supervisar la seva votació, cosa que explica que, per exemple, el sufragi fos només masculí entre l'electorat religiós i universal entre els altres col·lectius. Igualment, la manca d'una autoritat central dificultava l'establiment d'un *numerus clausus*, situació que va resoldre's amb l'acord d'assignar un representant per cada vuitanta votants (en el cas de la comunitat religiosa, a fi de compensar el greuge numèric que implicava l'exclusió de les dones, va ésser-ne un per cada quaranta).

L'Assemblea havia d'elegir un braç executiu, el Consell Nacional Jueu, que funcionaria a manera de govern. No obstant això, les reserves britàniques a reconèixer aquests procediments —davant la impossibilitat manifesta de desenvolupar un òrgan equivalent per als àrabs de Palestina¹¹³— van debilitar-lo ben aviat. També l'Assemblea era contestada: davant la decisió d'organitzar verticalment els comicis el 1925 i amb sufragi també femení, els ultraortodoxos van boicotejar-los, posició en què es reafirmaren a la resta d'eleccions. Igualment, després que els revisionistes sortissin de l'Organització Sionista el 1935 tampoc ells no van reconèixer més aquest òrgan, que va anar esdevenint un consell consultiu —amb convocatòries electorals cada vegada més espaiades— mentre les veritables decisions s'organitzaven des de la direcció sionista o des de l'Agència Jueva, que a partir de 1931 va convertir-se cada vegada més en el govern de facto del *yishuv* palestí.

La taula de la pàgina anterior mostra els resultats d'aquesta Assemblea de Representants en les quatre ocasions que van celebrar-s'hi comicis: 1920, 1925 (única vegada que va respectar-se el mandat de cinc anys que havia estat fixat), 1931 (amb una petita demora per discrepàncies sobre els procediments electorals) i 1944 (després de molts anys sense convocar-se, amb l'objectiu de legitimar l'acció de govern de Ben-Gurion de cara al final de la guerra i a una possible independència). Convé advertir que es tracta d'una agrupació simplificada en corrents ideològics —en realitat, les llistes amb representació oscil·laren entre les divuit de 1931 i les vint-i-sis de 1925, en una clara anticipació del model multipartidista que després s'imposaria a Israel— però que il·lustra prou bé dues

¹¹³ El govern britànic del Mandat va fer algunes temptatives en aquesta línia, la més seriosa de les quals va ésser la convocatòria d'eleccions per a un Consell Legislatiu de Palestina el febrer de 1923. Els àrabs, però, van mantenir-se fermes en llur decisió de boicotejar-lo, la qual havia estat adoptada l'agost de l'any anterior al V Congrés Àrab Palestí, celebrat a Nablus. Sobre aquesta qüestió, vegi's KAYYALI, Abdul-Wahhab (1978) *Palestine. A Modern...* pp. 113-114.

tendències significatives: la progressiva ideologització de l'Assemblea (els membres no adscrits, que havien arribat a constituir una cinquena part del total el 1925, arribaven a penes a un 2% el 1944) i l'hegemonia cada vegada més rotunda del socialisme, ajudada per la decisió d'alguns dels seus competidors directes de boicotejar les eleccions.

Això ens porta de dret cap a la segona qüestió, la de l'evolució de les tendències polítiques del *yishuv* durant les dues dècades d'entreguerres. Des del començament el socialisme s'havia revelat com a nova força dominant però sense una majoria que li permetés de fer-se amb el poder. Per contra, Chaim Weizmann —que havia agrupat el centre a l'entorn del moviment de “sionistes generals”, successor del calaix de sastre de “sionistes sintètics” que ell mateix havia establert el 1909— va empescar-se-les per a retenir una majoria bastida a partir d'aliances estratègiques tant al *yishuv* com a l'Organització Sionista, la qual presidia des de 1921. Aquesta estratègia va anar fent-se cada cop més difícil de sostenir a mesura que els socialistes reunien xifres de votants majors, i al XVII Congrés Sionista celebrat a Basilea el 1931 Weizmann —abandonat també pels revisionistes, que li retreien la política contemporitzadora amb Anglaterra— va acabar caient. Després d'això el vell maniobrer va esforçar-se a refer els vincles amb el sionisme socialista per a recuperar —previ acord amb aquesta facció— la presidència de l'Organització Sionista, cosa que succeiria el 1935 al Congrés de Lucerna¹¹⁴. Però els socialistes només van accedir a aquesta concessió després d'haver aconseguit, ja a Basilea, una important victòria estratègica: deslligar l'executiu del *yishuv* tant de l'Organització Sionista com de l'Assemblea i posar-lo en mans d'una Agència Jueva controlada per ells¹¹⁵ i encapçalada primer per Chaim Arlozorov (1931-1933) i, després del seu assassinat i d'un breu interregne d'Arthur Ruppin (1933-1935), pel fins aleshores secretari general del sindicat majoritari i posterior home fort indiscutible del socialisme israelià, David Ben-Gurion.

Paradoxalment, però, a mesura que el socialisme es feia hegemònic també s'incrementaven les distàncies entre les faccions del seu dedins. L'estratègia de govern de Ben-Gurion, malgrat algunes contradiccions inicials, va passar per excloure el revisionisme —al qual atribuïa, com s'ha vist, l'assassinat d'Arlozorov— i més

¹¹⁴ Amb aquesta estratègia Weizmann va passar a encarnar els interessos de la burgesia pactista del *yishuv*, disposada a arribar a consensos amb la majoria socialista —i amb els anglesos i els àrabs si era possible— a canvi de condicionar en clau liberal la línia econòmica. D'aquesta manera, molts liberals van distanciar-se de Jabotinsky i van acostar-se a Weizmann, quelcom que al seu torn va radicalitzar la importància del nacionalisme al dedins del moviment revisionista.

¹¹⁵ YEGAR, Moshe (2010) «Moshe Sharett and...» p. 3.

endavant també el comunisme, per ignorar els grups ultraortodoxos i per teixir aliances amb el sionisme general (tasca senzilla si hom té en compte la inclinació natural de Weizmann pels pactes i els consensos), amb els grups sectorials i amb el col·lectiu nacionalreligiós com a companys de viatge preferents¹¹⁶. Aquesta estratègia va consolidar-lo com a líder del *yishuv* a tots els efectes, però va tenir un preu. Durant molts anys, l'agrupació ultraortodoxa Agudat Yisrael va ésser declaradament antisionista i va debilitar enormement la capacitat de Ben-Gurion de presentar-se al món com “el representant dels jueus¹¹⁷”. Igualment, els revisionistes, sentint-se exclosos, van articular llur propi sionisme, llurs pròpies organitzacions i llurs forces paramilitars particulars. Poc va faltar, arribat el moment, perquè aquesta forma de *retraimiento* no desemboqués en una guerra civil oberta.

Aquest assumpte de les forces paramilitars és la tercera cosa que convé explicitar aquí. Des d'abans de la I Guerra Mundial hi havia hagut algunes milícies jueves clandestinament compromeses amb la defensa del *yishuv*, sovint articulades com a braç armat d'algun partit polític, com va ésser el cas de Bar-Giora per al Poalei Tzion¹¹⁸. El 1917 el sionisme féu un pas més en comprometre's a oferir una unitat de suport als britànics a canvi de la declaració Balfour, la qual ja no va desmobilitzar-se sinó que va convertir-se en la Haganah: una unitat pensada per a tota la comunitat jueva palestina, responsable de protegir els assentaments i de repel·lir atacs àrabs. L'organització sempre va tenir un peu dins la legalitat —en col·laboració amb els britànics per a mantenir l'ordre al Mandat— i un peu fora —amb accions de represàlies no autoritzades— i, a mesura que la situació general va deteriorar-se, va convertir-se cada vegada més en un cos massiu en què hi participaven d'una manera o d'una altra quasi tots els homes jueus no ancians de Palestina¹¹⁹. Com era d'esperar, aquest creixement va implicar també un

¹¹⁶ Cal fer notar aquí el gran creixement del col·lectiu nacionalreligiós en els anys d'entreguerres. Si a l'Assemblea de 1920 representaven un 3,5% del total d'electes (enfront del 18,2% d'ultraortodoxos), el 1944 eren un 14,5%, i a les eleccions a la primera Knesset, quan va fer-se una llista conjunta entre els dos grups, ningú no va negar-los ja la primacia.

¹¹⁷ Sobre les relacions de Ben-Gurion amb el món religiós, vegi's ZAMERET, Tzvi (1999) «Judaism in Israel...» pp. 64-89.

¹¹⁸ FAURE, Claude (2005) *Dictionary of the...* p. 63. El nom del grup derivava de Shimon Bar-Giora, líder d'una de les faccions jueves durant la I Guerra Judeo-Romana de 66-73. El lector farà bé de veure en aquesta referència, així com en la de Massada descrita anteriorment, una mostra de la importància que l'Antiguitat —en contrast explícit amb els segles de diàspora— tenia per als dirigents sionistes d'una i altra ideologia, assumpte que es tracta amb més detall al capítol 2 d'aquest document.

¹¹⁹ El propi Ben-Gurion manifestava no haver tingut la certitud que l'enfrontament amb els àrabs era inevitable fins que Musa al-Alami va dir-li, el març de 1934, que preferia que Palestina fos pobra i desolada cent anys més si això implicava el fracàs de l'empresa sionista. SUSSER, Asher (2009) «Partition

major control de l'organització per part de les autoritats del *yishuv*, que el 1931, després del Congrés de Basilea i de l'arribada d'Arlozorov al lideratge de l'Agència Jueva, va passar a estar en les mans centralitzadores del socialisme del Mapai, partit fundat el 1930 després que el HaPoel HaTzair es fusionés amb el més majoritari Achdut HaAvodah, que al seu torn era una nova encarnació del vell Poalei Tzion.

Una conseqüència natural d'aquest procés va ésser que la Haganah s'identifiqués amb el poder socialista i, més particularment, amb les polítiques de certa aquiescència envers l'acció de govern britànica al Mandat que els revisionistes qüestionaven. Aquell mateix any el revisionisme va desconèixer l'organització i va fundar la seva pròpia lliga paramilitar, l'Irgun Tzvai Leumi o Etzel¹²⁰, que actuava sense control o coordinació de cap altra entitat del *yishuv* i que atacava interessos britànics i àrabs (incloent-hi civils), quelcom que la Haganah havia prohibit en instaurar la doctrina de la *havlagah* o “contenció”. Dotada de prop de 3000 membres mobilitzats, enfront dels 10 000 de la Haganah, va experimentar el 1937 una escissió moderada que va tornar a la Haganah i una escissió radical el 1940 que va conformar el Lechi¹²¹ d'Avraham Stern, i va mantenir una relació tempestuosa amb els líders socialistes del *yishuv* que encara empitjoraria més quan, acabada la II Guerra Mundial i la forçosa cohesió de mínims que l'amenaça nazi havia comportat¹²², calgué redefinir les estratègies del sionisme.

Per a afrontar aquest afer cal abans aturar-se i examinar la situació en què es trobava el *yishuv* —i, en termes més generals, la juevia mundial— quan el nacionalsocialisme va ésser finalment derrotat el maig de 1945.

El final de la II Guerra Mundial representava un relatiu alleujament per al *yishuv*, que havia estat confrontat durant els anys anteriors a la possibilitat real de la seva total exterminació. La situació, però, estava molt lluny d'ésser confortable. Amb prou feines

and the...» p. 107. Abans d'aquest moment, tant el Poalei Tzion com el HaPoel HaTzair s'havien plantejat un Estat binacional com a possible solució futura. Sobre aquesta qüestió, vegi's GHANEM, Assad (2009) «The Bi-National State...» p. 129.

¹²⁰ Acrònim hebreu del nom de l'organització, ארגון הצבאי הלאומי בארץ ישראל o Organització Militar Nacional a la Terra d'Israel.

¹²¹ Acrònim hebreu del nom de l'organització, לוחמי חרות ישראל o Lluitadors per la Llibertat d'Israel.

¹²² El propi Ben-Gurion va sintetitzar aquest consens en una frase que va fer fortuna: “Cal lluitar contra Hitler com si no existís el Llibre Blanc, i cal lluitar contra el Llibre Blanc com si no existís Hitler”. Naturalment, el “Llibre Blanc” feia referència a la decisió britànica de maig de 1939 que restringia dràsticament la immigració jueva a Palestina a efectes immediats i la prohibia a perpetuïtat a partir de 1944.

comptava amb 579 000 membres, a penes un 31,5% de la població total del Mandat¹²³. Només disposava d'un 6,3% de la terra en règim de propietat, feia front a l'hostilitat implacable de la majoria àrab, estava enfrontat a les autoritats britàniques i profundament dividit en el seu interior entre els partidaris i els detractors del lideratge de David Ben-Gurion. Entre aquests darrers, com ja s'ha vist, una part significativa boicotejava els organismes de govern del sionisme i àdhuc comptava amb grups armats propis que li'n disputaven la primacia.

Tots aquests greus elements esdevenien ben poca cosa si es comparaven amb la situació de la juevia mundial. Les xifres de baixes de la II Guerra Mundial, particularment al front oriental —vint-i-cinc milions de soviètics morts, set milions d'alemanys, sis milions de polonesos i deu milions de civils en l'àrea de front que comprèn Polònia, Ucraïna, Bielorrússia, els Països Bàltics i l'occident rus—, són estremidores en tots els casos, però d'una manera molt especial per als jueus. Si bé és cert que l'espiral dels racismes i del menyspreu més absolut per la vida i la dignitat humana va colpir tots els col·lectius, només per a ells s'havia preparat una “solució final” que preveia, en la seva planificació el gener de 1942, l'execució d'onze milions de persones que incloïen habitants de llocs tan diversos com Anglaterra, Finlàndia, Portugal o Turquia, i que no era més que la mostra més extrema d'una estigmatització salvatge que havia precedit de molt a la guerra. Ràpidament va fer-se evident que més de la meitat dels objectius numèrics d'aquest pla macabre havien quedat assolits i que en algunes àrees de l'Europa de l'Est els percentatges eren encara molt més elevats¹²⁴.

Sovint s'ha dit, no sempre de bona fe, que l'Holocaust va proporcionar al sionisme la plataforma propagandística que li calia per a guanyar-se la simpatia i la legitimitat internacional que conduïren a l'establiment d'Israel. Certament, és veritat que l'amplitud i brutalitat de l'Holocaust reforçaven els arguments sionistes sobre la necessitat d'establir un Estat jueu. Aquesta afirmació és particularment ben trobada en el cas de la pròpia comunitat hebrea, dins la qual hi havia hagut tradicionalment una forta oposició interior al sionisme que la guerra va fer desaparèixer. En canvi, sense

¹²³ CULLA, Joan B. (2004) *Israel, el somni...* p. 183.

¹²⁴ KERSHAW, Ian (2015) *L'Europe en enfer*, pp. 417-418.

ésser falsa, sí que és molt més matisable pel que fa al seu impacte entre la població no jueva¹²⁵.

Europa venia el 1945 de segles d'antisemitisme que s'havien manifestat igualment en els mons catòlic, protestant i ortodox. Mirant-ho des d'una perspectiva presentista, és ben clar que la negació o minimització de l'Holocaust ha quedat reduïda a segments extremistes —mal que no sempre insignificants— de les societats del Vell Continent, però no era pas aquesta la situació de la immediata postguerra. A tot això s'hi afegia la destrucció general, que feia que el drama jueu quedés diluït enmig de les penúries i de les privacions que experimentaven la resta de pobles. El concepte de “neteja ètnica” — anomenat aleshores “desplaçament de població”— no tenia les connotacions negatives amb què sí que compta en l'actualitat i va ésser posat en pràctica a bastament: si després de la I Guerra Mundial les fronteres van canviar però la gent va romandre essencialment al mateix lloc on fins llavors havia viscut¹²⁶, després de 1945 les fronteres no van bellugar-se tant i va ésser en canvi la població civil qui va haver d'abandonar casa seva i buscar penosament refugi molts quilòmetres enllà. Els jueus, vistos en el millor dels casos com un poble més enmig de tanta misèria, van haver de suportar les mateixes contrarietats i patiments que la resta de col·lectius.

Aquests elements expliquen que l'antisemitisme no s'acabés pas ensems amb la vida del seu màxim exponent, mort en els compartiments d'un búnquer berlinès a la fi de l'abril. Ja uns dies abans, dimecres 18, uns quants centenars de manifestants s'havien congregat al crit de *La France aux Français!* al districte 4 de París per a protestar perquè un jueu retornat dels camps de la mort intentava de reclamar la seva antiga llar, ara ocupada per una família francesa. Mesos després, el filòsof catòlic Gabriel Marcel encara criticava en un article a *Témoignage Chrétien* la “presumptuositat dels jueus i l'afany que tenen sempre de fer-se amb tot”. Com va explicar Simone Weil en una ocasió, “teníem la

¹²⁵ Ben-Gurion sempre va disputar aquesta interpretació, i argumentava per contra que l'Holocaust havia complicat moltíssim l'establiment d'Israel perquè va deixar el poble jueu sense sis milions d'ànimes que eren vitals per a assolir una majoria demogràfica a Palestina. “Hitler no només va matar sis milions de jueus”, va dir-li a Adenauer el 1960. “A finals del segle XIX hi havia deu milions de jueus al món. Ara després de la guerra, n'hi ha dotze una altra vegada, i potser a finals del segle XX n'hi haurà divuit. Però el que Hitler gairebé sí que va aconseguir de matar va ésser l'Estat jueu, la nostra esperança i herència de tres mil anys. No ens resignarem a aquest destí, el combatrem i el superarem”. SHALOM, Zaki (1997) «Document: David Ben-Gurion...» p. 59.

¹²⁶ Naturalment el Tractat de Lausana signat entre grecs i turcs el 1923 va constituir una notable excepció a aquest paradigma.

sensació que les nostres vides no comptaven, i tanmateix n'havíem quedat tan pocs...¹²⁷,

El problema no era només popular o de la intel·lectualitat reaccionària, sinó que es manifestava també entre les elits governants que s'havien mostrat indubtablement antifeixistes. Fins l'agost de 1945 Truman no va donar l'ordre de tractar els jueus dels camps de refugiats nord-americans a Europa com si tinguessin una nacionalitat pròpia i distinta. Churchill i De Gaulle culpaven el militarisme prussià d'haver provocat la guerra, però procuraven d'evitar incloure la qüestió jueva en l'equació. Als judicis de Nuremberg, el fiscal francès François de Menton no va fer ni una sola menció específica als jueus malgrat que la seva tasca consistia a mostrar al tribunal l'enormitat dels crims nazis. El seu homòleg nord-americà Telford Taylor sí que va fer-ne, però ni tan sols va adonar-se de l'omissió de Menton, que només amb el pas dels anys i després d'ésser preguntat sobre l'assumpte va acabar per sobtar-li. Bèlgica havia decidit uns mesos abans que qualsevol jueu que hi hagués al país i que no pogués demostrar la ciutadania belga seria considerat “alemany” a efectes administratius, i el govern holandès faria prova de la seva insensibilitat¹²⁸ en negar-se a participar en el monument commemoratiu d'Auschwitz, que considerà “propaganda comunista”.

Les coses no eren pas millors per als jueus de l'Est. El professor de la Universitat de Varsòvia Witold Kula va presenciar, en el transcurs d'un viatge en tren des de Lodz fins a Breslàvia, les burles i humiliacions a què era sotmesa una família jueva en una data tan tardana com l'estiu de 1946. Va escriure una reflexió sobre l'assumpte, en què lamentava l'antisemitisme arrelat al seu país i l'actitud aquiescent que adoptaven les classes dirigents:

L'intel·lectual polonès mitjà no s'adona que avui dia a Polònia un jueu no pot conduir un cotxe, no s'arrisca a pujar en un tren, no gosa enviar el seu fill en una excursió escolar, no pot pas viatjar a localitats apartades, fins i tot prefereix les ciutats grans a les mitjanes i sap que no és aconsellable passejar després de la posta

¹²⁷ JUDT, Tony (2005) *Postguerra. Una historia...* pp. 1147.

¹²⁸ Significativament, Tony Judt cita l'anècdota d'una jueva d'Àmsterdam deportada pels nazis, Rita Koopman, que en tornar va trobar-se amb una veïna que, en to recriminatori, li deia, “prou deus estar contenta de no haver estat aquí durant la guerra! Amb la gana que hem passat!”

del sol. Caldria ésser un heroi per a seguir vivint en aquestes condicions després de sis anys de patiment¹²⁹.

Qui no tenia aquesta vocació d'heroi enfilava el camí de la fugida, i Israel era un dels pocs destins que, després de la independència el 1948, estava disposat a acollir la jueria europea. Entre 1948 i 1951, 332 000 jueus van deixar el Vell Continent per a trobar una nova llar a Terra Santa. Entre els que s'hi van quedar o van trobar un altre refugi, la possibilitat —immediata o llunyana— d'anar a Israel també seguia damunt la taula. Malgrat la pervivència d'alguns nuclis irreductibles, hom pot afirmar que quasi tot el món jueu compartia ja en aquell moment un sentiment sionista o, en tot cas, de simpatia envers el sionisme.

¿Com va coordinar-se, un *yishuv* assetjat de poc més de mig milió d'ànimes i esqueixat per les divisions internes, per a remuntar la situació, acollir els immigrants, obtenir la independència i guanyar la guerra subseqüent contra les potències àrabs veïnes? Convé, per a donar resposta a aquesta pregunta, analitzar des d'una perspectiva general l'evolució dels cercles de poder sionistes al llarg dels quatre anys transcorreguts entre 1945 i 1949 i, d'una manera més específica, el rol que hi tingueren les dues organitzacions —llavors encara paramilitars— més destacades de la dreta: l'Etzel i el Lechi, el sorgiment de les quals s'ha detallat anteriorment.

El 5 de juliol de 1945 van celebrar-se eleccions generals al Regne Unit per primera vegada en gairebé deu anys. Els resultats van ésser una sorpresa gairebé absoluta: el Partit Conservador no capitalitzava pas l'èxit de l'esforç bèl·lic i Winston Churchill cedia quasi dotze punts percentuals i perdia, amb un 36,2% dels vots, davant dels laboristes de Clement Attlee que pujaven gairebé deu punts i reunien el 47,7% dels sufragis. En escons, el veredict a les urnes era encara més inapelable: 393 diputats laboristes enfront de només 197 de conservadors, diferència que des de llavors encara mai no ha tornat a ésser tan gran.

A priori, un govern laborista no tenia per què ésser una mala notícia per al *yishuv*, car aquest partit havia mostrat històricament una major simpatia pels plantejaments

¹²⁹ JUDT, Tony (2005) *Postguerra. Una historia...* p. 1150. Per a més detalls sobre pogroms i agressions a jueus a l'Europa de la immediata postguerra vegi's l'assaig «Desde la casa de los muertos» incorporat com a epíleg a JUDT, Tony (2005) *Postguerra. Una historia...* pp. 1145-1183.

sionistes, compartia ideològicament moltes característiques amb el lideratge de l'Agència Jueva i significava un canvi després de la llarga legislatura conservadora 1935-1945, en la qual, malgrat que Churchill mai no va ésser un personatge particularment impopular al Mandat, les relacions entre jueus i britànics havien estat innegablement hostils.

El problema era que les eleccions havien estat, pel que refereix a la política exterior, una tria entre el plantejament conservador de preservar l'Imperi i l'estatus de la Gran Bretanya com a gran potència al preu que fos i l'aposta laborista per a admetre un pas enrere en la diplomàcia internacional —davant la puixança dels Estats Units i de la Unió Soviètica— a fi de prioritzar una agenda domèstica d'ampliació de serveis socials i d'establiment d'un Estat del Benestar. La contundència del resultat va donar un mandat clar a Attlee per a desenvolupar aquest darrer programa, i el Regne Unit va començar ben aviat una política de replegament que tindria la seva culminació en la retirada de l'Índia dos anys després.

L'objectiu del primer ministre era, doncs, trobar un arranament pel qual les regions conflictives de l'Imperi, focus de conflictes i de desgast durant tot el període d'entreguerres, poguessin ésser abandonades en unes condicions de mínima estabilitat que permetessin el manteniment de vincles comercials i de patronatge amb la vella metròpoli. En el cas palestí, envoltat de milions d'àrabs decididament contraris a l'establiment d'un Estat jueu en qualsevol porció del territori del Mandat, semblava clar que només una política antisionista podia garantir una transició ordenada del rol anglès a tot l'Orient Mitjà, i Attlee va decantar-se ràpidament per la interrupció de la migració jueva d'acord amb el Llibre Blanc de 1939. Tal política infravalorava tres elements que van fer-la progressivament ineficient, a saber:

1. La negativa del *yishuv* en el seu conjunt a admetre-la, quelcom que els duia a posar-se literalment en peu de guerra contra l'administració britànica del Mandat.
2. L'enorme pressió migratòria de jueus europeus refugiats i desplaçats que cercaven, amb l'estímul constant de les organitzacions sionistes, una nova llar a Israel.

3. La creixent simpatia que, amb les limitacions que s'han vist anteriorment, es manifestava per la causa sionista arreu d'Occident —i en particular als Estats Units— a la vista del calvari de l'Holocaust.

El primer dels elements ja estava coent-se des d'abans de l'arribada d'Attlee al poder, car el maig de 1945 l'Etzel s'havia declarat en guerra contra el Mandat britànic per les polítiques antisionistes que realitzava, decisió que el Lechi havia adoptat també al mes de juliol. Però no va ésser fins a la tardor d'aquell any que, després de constatar la voluntat governamental de forçar l'aplicació del Llibre Blanc, la Haganah s'uní a la campanya i començà a comprometre d'una manera greu la governabilitat del territori.

La segona qüestió va causar danys irreparables al prestigi i a la imatge internacional d'Anglaterra. Entre 1945 i 1948, prop de 80 000 persones van intentar d'entrar a Palestina desafiant el bloqueig marítim britànic, en un esforç que el sionisme va denominar *aliyah bet*¹³⁰. Només 3000 van reeixir llur propòsit, però l'acció de les forces armades contra vaixells enxubats de refugiats, seguida d'un penós periple en què sovint aquesta mateixa gent refusava de desembarcar, o era rebutjada als ports on arribava, o iniciava vagues de fam, representava un desgast per a la marina britànica que va acabar revelant-se inassumible¹³¹.

El tercer aspecte, molt alimentat pel segon, era particularment important en un moment de canvi estratègic que feia Londres vulnerable a les pressions diplomàtiques, particularment si venien de l'altra banda de l'Atlàntic. El setembre de 1945, Truman va demanar a Attlee que autoritzés l'entrada de 100 000 refugiats jueus a Palestina. El primer ministre no podia accedir a aquesta demanda sense renunciar a tota l'estratègia política que havia dissenyat per a Palestina, però tampoc no gosava rebutjar-la atesa la dependència econòmica que el lligava a Washington en aquella saó. La seva decisió, salomònica, va ésser precipitar l'anunci de retirada britànica del Mandat i l'establiment

¹³⁰ La bet (ב) és la segona lletra de l'alfabet hebreu, equivalent a la B llatina. Com passa també en la nostra llengua, fer una cosa "en B" té en hebreu una connotació de clandestinitat o d'il·legalitat.

¹³¹ El cas del vaixell *Exodus* arribat a Haifa el juliol de 1947 amb 4500 refugiats jueus dels camps europeus és paradigmàtic i va convertir-se ràpidament en una referència mítica per als sionistes de tota una generació, amb l'ajuda de la novel·la homònima de Leon Uris de 1956 i del film d'Otto Preminger de 1960.

d'una comissió mixta angloamericana de dotze membres que, l'1 de maig de 1946, va recomanar l'admissió dels 100 000 jueus i la transició cap a un Estat binacional¹³².

Attlee, conscient del polvorí que implicaria una tal decisió després d'haver-se compromès amb els àrabs a fer respectar el Llibre Blanc, va voler invertir-ne els termes i que s'establís primer l'Estat binacional. Una nova comissió bilateral va encarregar-se de traçar una proposta que, quan va ésser presentada, tenia la galdosa virtut de no resoldre cap dels problemes a què havia d'enfrontar-se: no era un pla binacional perquè contemplava l'establiment d'una província àrab (40% del territori) i d'una de jueva (17% del territori), i no alliberava la Gran Bretanya perquè, a més de mantenir un rol de supervisora de les dues províncies, havia de retenir directament tota l'administració del 43% del territori restant¹³³. Truman va considerar que la proposta era manifestament insuficient per als jueus i va mostrar per primera vegada el seu suport a la declaració d'un Estat hebreu, idea que va estimular més les posicions maximalistes del *yishuv*. Les autoritats àrabs, rotundament oposades a qualsevol cosa que impliqués la legitimació del sionisme, van rebutjar-la també. Només Chaim Weizmann va mostrar-se disposat a parlar-ne, però va ésser ràpidament desautoritzat per Ben-Gurion. Després d'uns agitats mesos d'endemig, Attlee va donar-se per vençut i va anunciar el 28 d'abril de 1947 la decisió britànica de renunciar al més aviat possible al Mandat que la Societat de Nacions li havia conferit el 1923 i de fer-ho sense aportar cap solució futura, assumpte del qual hauria d'encarregar-se la seva recentment creada successora, l'Organització de les Nacions Unides.

Ben-Gurion s'havia anat convencent, al llarg de 1946, que una retirada no tutelada dels britànics podia menar el *yishuv* a una independència immediata que no era mal vista ni per Washington ni per Moscou¹³⁴. Per això les posicions contemporitzadores de Weizmann, sempre anglòfil i inclinat a les sortides negociades, l'incomodaven cada vegada més. Quan després del dictamen de la Comissió Morrison-Grady va donar la

¹³² HOWLETT, Charles i TUCKER, Spencer (2008) «Anglo-American Committee of Inquiry» a TUCKER, Spencer (2008) *The Encyclopedia of...* pp.105-106. Vegi's també SUSSER, Asher (2009) «Partition and the...» p. 36.

¹³³ Sobre aquest nou esforç diplomàtic, conegut com a Pla Morrison-Grady pel nom dels representants britànic i estatunidenc a la comissió, vegi's COHEN, Michael (1982) *Palestine and the Great...* pp. 116-134.

¹³⁴ «Israel va néixer ficant-se pel mig d'una bretxa històrica fortuïta, que va obrir-se breument durant uns pocs mesos de 1947-1948», ha escrit Paul Johnson. Sobre la qüestió de les relacions del *yishuv* amb els Estats Units i la Unió Soviètica durant el procés d'independència vegi's JOHNSON, Paul (1987) *Historia de los...* pp. 769-772. Per al ràpid deteriorament de les relacions amb el bloc soviètic que vindria després, consulti's PODEH, Elie (1999) «The Desire to...» pp. 121-149.

sensació que Truman posava un llistó més alt que no pas Weizmann a l'extensió de la futura província hebrea¹³⁵, el líder de l'Agència Jueva va decidir de trencar amb l'equilibri de forces que havia pactat el 1935 i que essencialment li donava el control del *yishuv* mentre mantenia a Weizmann al capdavant de l'Organització Sionista. Reforçat per l'àmplia majoria absoluta que —sota l'ombra del boicot d'ultraortodoxos i revisionistes— havia obtingut el 1944, el desembre de 1946 va plantar cara a Weizmann i va assumir també personalment el lideratge sionista mundial, en una maniobra que els revisionistes —secessionats de l'organització i, per tant, sense veu ni vot— van veure amb bons ulls per tal com representava la victòria d'una línia més combativa que també ells, per llur compte, havien preconitzat.

Però l'oficialisme del *yishuv* tenia clar que el combat per a expulsar els britànics no podia radicalitzar-se fins al punt d'amenaçar les simpaties que el moviment sionista rebia de l'estranger. De fet, Ben-Gurion preferia que la Haganah estigués en un segon pla i que la responsabilitat de les accions més innegablement terroristes recaigués en els grups revisionistes, criteri que va reflectir-se en les accions d'aquells mesos. L'1 de març de 1947 va haver-hi un atemptat de l'Etzel contra el Club d'Oficials de Jerusalem amb un balanç de dotze morts i quinze ferits. El 4 de maig de 1947 va assaltar-se la presó de Sant Joan d'Acre i dos-cents cinquanta-un presos van ésser alliberats. En conjunt, tres-cents trenta-vuit britànics van morir en aquella campanya. Quan el 22 de juliol de 1947 l'atemptat —també de l'Etzel— a l'Hotel King David va fer noranta-un morts, Ben-Gurion va decidir de desmarcar-se'n, en part perquè considerava que la revolta del *yishuv* ja havia aconseguit l'objectiu d'una immediata retirada britànica i la seva continuïtat només podia resultar contraproductiva¹³⁶, i en part també perquè temia que els grups revisionistes acabessin essent vistos pel gruix de la població com els veritables alliberadors de Palestina. D'aquesta manera, el líder sionista va recuperar la seva antiga aliança amb Weizmann i el sector liberal que representava i va tornar-se a enfrontar al revisionisme en un procés que aniria pujant de to fins a tenir greus conseqüències.

¹³⁵ SHINDLER, Colin (2009) «Opposing Partition: The...» pp. 94-95.

¹³⁶ El 30 de juliol l'Etzel va executar dos ostatges britànics en represàlia per la condemna a mort de cinc dels seus homes. Aquest fet, sumat a la voladura de l'Hotel King David una setmana abans, va disparar els nivells d'antisemitisme a la Gran Bretanya. El diplomàtic israelià Yehuda Avner (1928-2015), que aleshores era un adolescent jueu anglès de Manchester, recordava haver vist cartells amb la llegenda "Hang the Jew Terrorist Begin" als carrers i haver patit les agressions de companys de classe a la tornada de les vacances d'estiu.

Una comissió designada expressament per a aquesta tasca a les Nacions Unides elaborà un pla de partició per al Mandat de Palestina que repartia el territori en dues porcions: un 62% per als jueus i un 38% per als àrabs, amb Jerusalem com a *corpus separatum*, idea que va ésser aprovada per l'Assemblea General de l'ONU amb algunes modificacions menors¹³⁷ el 29 de novembre de 1947 i que fou portada a la pràctica amb la declaració d'independència d'Israel i la retirada definitiva de la Gran Bretanya del Mandat, fets esdevinguts els dies 14 i 15 de maig de 1948, respectivament.

Mentre Ben-Gurion va acceptar immediatament el Pla de Partició, les autoritats àrabs — no només de Palestina¹³⁸ — i els revisionistes van coincidir a refusar-lo. Això va donar lloc a un enfrontament obert entre les forces de la Haganah i els paramilitars revisionistes, el qual va anar *in crescendo* en els mesos previs a la independència. David Landau, biògraf d'Ariel Sharon, ha recollit algunes escenes de la violència que es vivia a propòsit de la participació de l'Arik, llavors un adolescent, en les activitats de la Haganah:

Durant la segona *saison*¹³⁹, el 1947, no va haver-hi cap mena de col·laboració [de la Haganah] amb les forces britàniques. Aquestes continuaven reforçant el bloqueig de les platges palestines i impeding l'entrada als immigrants i refugiats jueus que fugien de l'Europa del post Holocaust, i eren vistes com a enemigues irreconciliables per David Ben-Gurion, líder del *yishuv* i de l'organització sionista *mainstream*. La Haganah va practicar detencions i agressions contra activistes de l'Etzel. A l'àrea de Kfar Malal, els membres de l'Etzel van ésser advertits, i quan

¹³⁷ A grans trets, els canvis van consistir en l'addició de Beersheba i Jaffa a la zona àrab (en aquest darrer cas, en forma d'enclavament amb sortida a la Mediterrània) a canvi de la incorporació a la zona jueva d'una franja de la costa de la Mar Morta que s'havia atribuït originalment als àrabs. Després d'aquests canvis, la mida de l'Estat jueu quedava reduïda al 55% del territori total. Sobre aquesta qüestió, GALNOOR, Itzhak (2009), p. 84.

¹³⁸ La intransigència àrab de rebutjar tota oferta sense plantejar alternatives o cercar aliances internacionals va ésser important per a la victòria diplomàtica israeliana i repetia un patró que s'havia manifestat ja amb l'informe Peel de 1937 que per primera vegada havia plantejat una partició del territori en uns termes molt favorables a la causa àrab i que a despit d'això havia estat rebutjat pel muftí. Un comentarista tan filoàrab com Harry St. John Philby havia afirmat aleshores amb exasperació que "els àrabs són mals negociadors. En aquest cas nou de cada deu demandes que han fet els han estat concedides. I rebutgen les concessions amb l'esperança d'aconseguir-ne deu de deu. És inconcebible que puguin assolir un tal resultat. El que sí que és concebible és que perdin el que ara se'ls ha ofert. I no obstant això persisteixen en llur rebuig obstinat. Si acceptessin la idea del pla podrien assegurar modificacions substancials a favor llur. En oposar-s'hi amb ungles i dents poden quedar-se confrontats a triar entre el pla tal com ara està o bé res de res". PHILBY, Harry St. John (1937) «The Arabs and...» pp. 162-163.

¹³⁹ Per *saison* l'autor es refereix als dos episodis d'enfrontament violent entre la Haganah i les milícies revisionistes: el primer esdevingut en els darrers mesos de la II Guerra Mundial i el segon en els anys 1947 i 1948.

els advertiments no van ésser prou, van desarmar-ne un i van clavar-li els braços en un canal d'irrigació. A un altre van tancar-lo en una planta de refrigeració durant vint-i-quatre hores. L'Arik estava llavors vinculat a la recentment formada branca d'intel·ligència de la Haganah, i s'ha dit que va facilitar la informació per a aquests assalts. En un altre incident, l'Arik va seguir el rastre de cinc homes de l'Etzel que duïen pistoles britàniques i va empescar-se-les perquè els embosqués una unitat de la Haganah. Aquesta vegada, però, van obrir foc i s'escaparen, tot deixant un home de la Haganah ferit a la natja.

Periòdicament, al llarg dels anys, algunes persones han tret a la llum records d'aquells dies que segurament l'Arik, com a adult, s'hauria estimat més oblidar. "Ell era molt, molt actiu en tot el que anava contra l'Etzel", afirmà en Dedi Zalmanson, un dels companys de l'Arik a la Haganah, el 1983. "Va perseguir-me amb un pic", diria Yossef Menkes, un veterà de l'Etzel, el 1990. "Va destrossar la meva cafeteria", va recalcar Ben-Ami Zamir, un altre home de l'Etzel, el 1995. L'Arik, recordava, va arribar en un camió amb un escamot d'homes de la Haganah. "Va demanar-me una soda, assenyalant una caixa que hi havia a terra. Quan vaig ajupir-me per a donar-la-hi, va colpejar-me el cap amb un pal de fusta que portava. Desafortunadament per a ell, mon germà, que estava al Palmach, era prop de casa i va fer-los fugir. Ma germana, que estava bullint aigua per a fer cafè, va tirar-los-la tota per sobre perquè marxessin¹⁴⁰".

Més enllà d'aportar algunes dades significatives sobre els orígens d'una de les persones que més van influir en el desenvolupament de la dreta revisionista en el període que abasta aquesta tesi, els testimonis citats per Landau il·lustren l'ambient de fractura social que vivia el *yishuv* en aquell moment i que va crear rivalitats duradores entre partits, famílies i grups socials. Aquestes constituïen innegablement una font de discòrdies amenaçadora per a una comunitat petita que havia d'afrontar en el futur immediat una guerra de pura supervivència.

Tant Ben-Gurion com el líder de l'Etzel, Menachem Begin, volien evitar que l'enfrontament intern dels jueus de Palestina distraigués unes energies precioses per al combat amb els àrabs que, ja des d'abans de la proclamació d'independència, procuraven de prendre posicions per a envair les parts jueves del Mandat. El problema era que cap dels dos no podia abstreure's del llarg conflicte que separava les organitzacions que representaven. Per Ben-Gurion, Begin era un feixista perillós que

¹⁴⁰ LANDAU, Maurice David (2014) *Arik. The Life...* pp. 19-20.

amb el seu irredemptisme posava en perill les complicitats internacionals de què el sionisme depenia. Per Begin, Ben-Gurion havia esdevingut el continuador de la política derrotista de Weizmann, un home incapacitat per a independitzar l'*Eretz Yisrael* i que a la vegada pretenia de sotmetre el *yishuv* al jou del seu socialisme autoritari.

Ara bé, les dues parts no estaven pas en igualtat de condicions. Ben-Gurion tenia al seu servei un aparell polític i militar que li donava el control efectiu del *yishuv* i que també el feia portaveu dels interessos jueus a Palestina des dels seus càrrecs de cap de l'Agència Jueva i de l'Organització Sionista. Begin, en canvi, no tenia un partit polític efectiu —els revisionistes havien boicotejat les institucions i s'havien dispersat després de la mort de Jabotinsky (amb qui ell havia manifestat sonades discrepàncies en els darrers mesos) el 1940— i només comptava amb els prop de 3000 homes de l'Etzel i, circumstancialment, amb el suport del Lechi, una milícia encara més menuda¹⁴¹. A més a més, la principal bandera del revisionisme era la demanda de proclamació immediata d'un Estat jueu. Un cop això va assolir-se, el moviment va quedar-se sense proclama principal —clarament la seva substitució per l'irredemptisme, mal que assajada, no podia funcionar eficaçment— i comminat a fer una difícil tria sobre el grau de reconeixement que donava a l'Estat recentment creat i a les seves autoritats.

Begin, conscient de la inferioritat de les seves forces, va apostar des del començament per reconèixer l'Estat d'Israel i les seves institucions tal com estaven establertes, amb l'objectiu d'integrar-s'hi i de poder, en darrer terme, desplaçar el laborisme com a força directora del *yishuv*. Durant els mesos de preindependència, els seus esforços van anar destinats a sortir de la clandestinitat i a cercar el reconeixement de la seva força política en vistes a unes futures eleccions si es guanyava la guerra. En paral·lel, però, aspirava a mantenir l'Etzel com una milícia que combatés els àrabs pel seu compte i que només després de la guerra negociaria amb la Haganah una fusió en un sol exèrcit, culminació en el pla militar de la integració que també anhelava en el pla polític.

¹⁴¹ L'actitud del Lechi al llarg d'aquells mesos va ésser erràtica perquè partia d'una contradicció que el grup mai no va saber superar, i que en darrera instància menà a la seva desaparició com a milícia i com a partit. D'una banda, es consideraven hereus del revisionisme de Jabotinsky i hi compartien la fixació per un Estat jueu a les dues ribes del Jordà, però de l'altra rebutjaven el liberalisme burgès que aquest encarnava perquè s'identificaven amb l'esperit revolucionari dels moviments descolonitzadors. Aquesta darrera faceta els feia també insistir a centrar l'enfrontament en els britànics i no pas en els àrabs, quelcom que era, a l'alçada de 1947-1948, poc menys que un disbarat estratègic i tàctic.

Aquesta estratègia partia del càlcul que Ben-Gurion, malgrat la seva insistència que al *yishuv* només havia d'haver-hi una autoritat, no gosaria iniciar un enfrontament a mata-degolla amb l'Etzel sense provocació prèvia i que preferiria fer els ulls grossos i esperar a la postguerra per a arranjar les coses amb un compromís raonable. I és possible que li hagués funcionat¹⁴² si no s'haguessin produït, l'abril de 1948, els fets de Deir Yassin, en què l'Etzel va massacrar més d'un centenar de civils àrabs en aquest poble per a guanyar posicions i intentar (infructuosament) d'aixecar el setge a la comunitat jueva de Jerusalem¹⁴³. Tals esdeveniments van convèncer Ben-Gurion que la presència de milícies revisionistes que servissin l'Estat sense que l'Estat pogués controlar-les era un perill més gran que el d'una guerra civil al *yishuv* i que calia afrontar-lo a la primera ocasió que es presentés. Dos mesos després, davant l'arribada a la costa de Tel Aviv del vaixell *Altalena* carregat d'armes per a les forces revisionistes, la Haganah intentà de requisar-les i, en ésser rebutjada, va bombardejar la nau en un incident que va acabar amb dinou morts, setze de revisionistes i tres de la pròpia Haganah.

Després de l'enfonsament de l'*Altalena* era ben clar que la combinació revisionista de reconèixer les institucions de l'Estat i de mantenir una milícia independent de l'oficialisme al mateix temps ja no era possible. L'Etzel va dividir-se en tres grups, a saber:

1. Una minoria extremista que prioritzava el manteniment de la milícia i que era partidària de rebutjar la legitimitat de l'Estat i de sabotejar-ne militarment les institucions.
2. Els seguidors de Menachem Begin, que prioritzava el reconeixement de l'Estat i l'exercici de la lluita política i que per tant estava disposat a claudicar immediatament davant Ben-Gurion i lliurar les armes, entre els quals es

¹⁴² Al capdavant, el febrer de 1948 l'intent de la Haganah d'impedir una recaptació de fons per a l'Etzel porta a porta havia estat a punt de desencadenar un conflicte entre les dues organitzacions, i en aquella ocasió havia estat Ben-Gurion qui havia frenat les pulsions més antirevisionistes de la seva tropa. NAOR, Moshe (2006) «From Voluntary Funds...» p. 69.

¹⁴³ Sobre la discussió historiogràfica en relació amb aquests fets i llurs implicacions, vegi's MORRIS, Benny (2005) «The Historiography of...» pp. 79-107. Per a una perspectiva més àmplia de l'èxode palestí de 1947-1948, vegi's també MORRIS, Benny (2007) *Making Israel*, pp. 124-146. No obstant això, convé tenir presents les al·legacions al panorama general dibuixat per Morris que planteja PARSONS, Laila (1997) «The Palestinian Druze...» pp. 85-86 i l'impacte dels esdeveniments entre la societat palestina descrit per SHEMESH, Moshe (2004) «The Palestinian Society...» pp. 86-98. Finalment, per a una visió més general de tota la polèmica historiogràfica que envolta aquest assumpte vegi's BAR-ON, Mordechai (2000) «Small Wars, Big...» pp. 107-127.

comptaven dirigents revisionistes importants posteriorment com Yaakov Meridor, Chaim Landau o Eitan Livni.

3. Els partidaris de lliurar les armes i integrar-se a la Haganah que creien que s'havia arribat en aquesta situació per culpa del lideratge disfuncional de Begin i que en demanaven la dimissió.

Finalment Begin va aconseguir d'imposar-se en aquesta discussió, però la debilitat que representava que li haguessin aparegut dues faccions contràries al dedins del mateix Etzel va passar-li factura: va haver de transigir amb els extremistes que volien mantenir-se com a milícia i consentir que marxessin a Jerusalem, on la secció local de l'Etzel continuaria viva a diferència del que passava a la resta del país. Aquesta particularitat va portar-li molts maldecaps en els mesos següents, perquè treia serietat a la seva aposta per la integració en l'Estat i evidenciava de portes enfora l'existència d'una crisi no resolta sobre el seu lideratge.

El Lechi, a diferència de l'Etzel, tenia l'avantatge que Ben-Gurion no el veia com una amenaça. De fet, encara que políticament estigués més dividit i presentés més contradiccions de doctrina, en el pla militar mai no havia aspirat a disputar la primacia a la Haganah i es conformava a ésser un petit grup d'elit que canviava la realitat amb accions puntuals i limitades en què fins i tot havia arribat a comptar amb la col·laboració del Palmach. Després dels fets de l'*Altalena*, però, els dirigents del Lechi compregueren que si Ben-Gurion s'havia arriscat a una guerra per desmantellar l'Etzel tampoc no consentiria insubordinacions d'un grup d'entitat molt més reduïda. Sense que hi hagués cap decisió oficial, doncs, hom pot constatar un perfil molt més baix en els actes del grup a partir d'aquesta data, a excepció de Jerusalem, que va esdevenir un cas particular perquè estava aïllat de la resta del territori jueu del Mandat i perquè l'Etzel sí que hi operava i oferia, per tant, una certa pantalla protectora¹⁴⁴.

L'excepció a aquest fet va ésser, naturalment, l'assassinat del mitjancer de les Nacions Unides, el comte Folke Bernadotte, el 17 de setembre de 1948, que va constituir el cant del cigne del Lechi. Malgrat un primer intent de defugir la responsabilitat atribuint l'acte a un grup inexistent —els Hazit HaMoledet—, quan Ben-Gurion va deixar clar

¹⁴⁴ Sobre la qüestió dels moviments revisionistes a Jerusalem durant la Guerra d'Independència, vegi's GRUWEIS-KOVALSKY, Ofira (2016) «Between Ideology and...» pp. 99-125.

que estava disposat a dissoldre el Lechi per la força i va donar un ultimàtum, la direcció del grup va capitular i va acceptar-ne la dissolució.

A Jerusalem la situació era més complicada perquè, com s'ha vist, tant l'Etzel com el Lechi havien continuat operant-hi a ple rendiment, quelcom que havia estimulat que els sectors més radicals d'ambdós grups s'hi desplaressin per a evitar les restriccions imposades per llur pròpia comandància. D'una banda, això era possible perquè la comunitat jueva jerosolimitana era majoritàriament conservadora i donava suport als revisionistes en una escala que no es manifestava enlloc més del país. En segon lloc, Jerusalem estava separada per forces àrabs de la resta del *yishuv* i, per tant, Ben-Gurion no podia exercir la força contra la facció jueva que assumia damunt de les seves esquenes la responsabilitat de resistir al setge. A més a més, el líder revisionista de Jerusalem, Joseph Klausner, havia teixit bones relacions amb els liberals i havia reagrupat la majoria conservadora de la ciutat a l'entorn de la seva "petició" de centrar la guerra en la lluita per l'aixecament del setge i de convertir Jerusalem en la capital del futur Estat jueu¹⁴⁵.

Encara així, Ben-Gurion no descartava desarticular la branca jerosolimitana de l'Etzel —uns set-cents membres dotats de quatre camps d'entrenament— de manera indirecta, fent pressió amb l'empresonament de dirigents revisionistes de les altres parts del *yishuv*. Els riscos que una confrontació d'aquesta mena implicava, la insistència de la resta de partits —i notablement dels liberals de Weizmann, pactistes en general però socis de Klausner en aquest punt a despit de l'opinió de llur home fort— en una solució negociada i la consciència que Begin no controlava completament l'Etzel jerosolimità contenien Ben-Gurion, però el líder revisionista sabia que el manteniment d'aquella situació era temptar la sort cada dia¹⁴⁶, de manera que va esforçar-se a trobar-hi una solució. Ja al mes de juliol hi havia enviat el seu lloctinent Shmuel Katz per a intentar de dissoldre la secció, esforç que va resultar infructuós. A l'agost va anar-hi ell personalment, amb l'excusa de solidaritzar-se amb la "petició" de Klausner i de presentar la nova encarnació política del revisionisme, el partit Cherut (Llibertat) que també encapçalaria ell mateix. Conscient que les coses encara no estaven madures per a

¹⁴⁵ «Dr. Joseph, Military Governor of Jerusalem». *Haaretz*, 2 d'agost de 1948.

¹⁴⁶ Ben-Gurion, de la seva banda, temia sincerament que l'aliança Etzel-Lechi no tingués la temptació de fer servir Jerusalem per a disputar-li l'autoritat al *yishuv* i tornar-li el cop de l'*Altalena*, per mitjà de la proclamació d'un Estat de Judea independent (i rival) a la ciutat santa. No seria la primera vegada que aquesta possibilitat causaria preocupació a l'*establishment* israelià, vegi's sobre l'assumpte NAVARRO, Fernando (2015) *Procesos de securitzación...* p. 385.

una dissolució, va concentrar-se a transmetre un missatge per als militants revisionistes de la ciutat (i també, indirectament, per a Ben-Gurion): l'Etzel havia de transformar-se enterament en el Cherut perquè els temps de la clandestinitat havien passat i ara calia aconseguir els objectius per la via política i seguint els procediments de les institucions establertes al *yishuv*. La visita va servir per a tranquil·litzar els ànims i va permetre que, quan Ben-Gurion va llançar el seu ultimàtum contra el Lechi a mitjan setembre, la secció jerosolimitana de l'Etzel es dissolgués també voluntàriament i sense violència. Amb aquests passos s'havia iniciat definitivament el camí cap a la integració del revisionisme a l'Estat d'Israel i la normalització de la seva participació institucional¹⁴⁷.

No va ésser, però, un camí curt. A finals de novembre de 1948 Menachem Begin va desplaçar-se als Estats Units per a recaptar fons per al Cherut amb vista a les eleccions constituents que s'havien acordat quan va proclamar-se la independència i posposat com a conseqüència de la guerra. Davant d'aquesta visita, el 2 de desembre de 1948 un grup d'intel·lectuals entre els quals es destacaven Hannah Arendt i Albert Einstein va enviar una carta a la redacció del *New York Times* amb les paraules següents:

Entre els fenòmens més preocupants del nostre temps es compta el sorgiment en el recentment creat Estat d'Israel del Partit de la Llibertat (*Tnuat HaCherut*), un partit polític estretament vinculat en els seus mètodes, organització, filosofia política i suport social als partits nazis i feixistes. S'ha format a partir dels membres i seguidors de l'extinta Irgun Tzvai Leumi [l'Etzel], una organització terrorista, dretana i *chauvinista* establerta a Palestina.

La present visita de Menachem Begin, líder d'aquest partit, als Estats Units s'ha fet naturalment amb el càlcul de [...] forjar vincles polítics amb els elements sionistes conservadors que hi ha a Amèrica. Diversos estatunidencs amb reputació nacional han cedit llurs noms per a donar la benvinguda a aquesta visita. És inconcebible que qualsevol que s'hagi enfrontat al feixisme arreu del món, si està prou ben informat de l'història política del Sr. Begin i dels seus objectius, pugui afegir el seu nom i el seu suport al moviment que ell representa.

Ans no s'esdevingui un dany irreparable com a conseqüència de les contribucions econòmiques, de les manifestacions públiques en suport de Begin i de la creació a Palestina de la impressió general que un gran segment de la societat nord-

¹⁴⁷ Una anàlisi particularment útil de l'evolució del revisionisme durant les tres primeres dècades d'Israel pot trobar-se a WEITZ, Yechiam (2005) «The Road to...» pp. 54-86.

americana dona suport als elements feixistes dins d'Israel, el públic americà ha d'ésser informat sobre l'història i els objectius del Sr. Begin i del seu moviment.

Els pronunciaments públics del partit de Begin no poden servir com a guia per a definir-ne el caràcter real. Avui parlen de llibertat, de democràcia i d'antiimperialisme, per bé que fa molt poc predicaven obertament la doctrina de l'Estat feixista. És en les seves accions que aquest partit terrorista reflecteix el seu caràcter real; és de les seves accions passades que podem jutjar què pot esperar-se'n en el futur¹⁴⁸.

Ben segur que Ben-Gurion hauria subscrit aquestes paraules si li ho haguessin ofert, perquè el líder del *yishuv* estava convençut que el feixisme era la veritable ideologia amagada rere el revisionisme i es mantenia ferm en la seva voluntat d'excloure'l de qualsevol coalició de govern¹⁴⁹, criteri que adoptava igualment per als comunistes del Maki. Entre les classes conservadores —i particularment en els entorns liberals majoritaris a la diàspora— aquesta mena de missatges van incrementar els recels cap a Begin i van ésser un obstacle insalvable en l'aspiració d'aquest de convertir-se, ja en el curt termini, en el principal opositor al sionisme socialista.

A la Declaració d'Independència proclamada per David Ben-Gurion el 14 de maig de 1948¹⁵⁰ s'havia establert que Israel estaria regit per un govern provisional —encapçalat per ell i format també per ministres socialistes, nacionalreligiosos, ultraortodoxos i liberals— i per un parlament també provisional en què els socialistes detindrien una àmplia majoria relativa de quinze membres d'un total de trenta-set. Tals institucions havien de substituir-se per una Assemblea Constituent elegida sota sufragi universal abans de l'1 d'octubre, però la guerra va obligar a retardar-ne dues vegades la convocatòria, fins el 25 de gener de 1949. En l'endemig, paral·lelament amb l'esforç bèl·lic, els partits i els dirigents de les diverses branques del sionisme van organitzar-se

¹⁴⁸ L'article original pot consultar-se digitalment a goo.gl/EQy25H.

¹⁴⁹ Ben-Gurion també va bloquejar els intents de la primera Knesset de reconèixer en un cert pla d'igualtat els combatents de l'Etsel del període de la preindependència, atès que el primer ministre entenia que una tal actitud equivaldria a legitimar a posteriori llurs accions. LEBEL, Udi (2005) «"Beyond the Pantheon..."» p. 116.

¹⁵⁰ La mateixa proclamació va ésser una nova demostració d'autoritat de Ben-Gurion, perquè el secretari d'Estat americà George Marshall havia demanat un ajornament que el gabinet s'inclinava a concedir. Només després d'una llarga discussió al consell de ministres Ben-Gurion va aconseguir ajustadament que es tirés pel dret, amb sis vots a favor, quatre en contra i tres abstencions. Sobre aquesta qüestió vegi's FRILING, Tuvia (1998) «Proclaiming Independence: Five...» pp. 170-172.

per a arribar al dia de les eleccions en les millors condicions possibles. En particular, van produir-se quatre esdeveniments que per llur importància convé consignar, a saber:

- El sector socialista que quedava a l'esquerra de Ben-Gurion —i que per tant no havia renegat com ell del marxisme però no encaixava tampoc amb el comunisme ortodox— decidí definitivament de reagrupar-se i de presentar-se a les eleccions amb una llista única i independent de l'oficialista: el Mapam.
- Els dos partits que representaven la comunitat ultraortodoxa (l'Agudat Yisrael i el Poalei Agudat Yisrael) i els dos que representaven els nacionalreligiosos (el Mizrachi i el Poalei Mizrachi¹⁵¹) van decidir de fer front comú i de presentar-se als comicis en una llista única encapçalada per aquests darrers, malgrat les enormes diferències programàtiques que subsistien entre ells.
- Chaim Weizmann va decidir de no concórrer a les eleccions i de no disputar-li —ni tan sols per la via indirecta de donar suport a un partit alternatiu— el govern a Ben-Gurion. En part, aquesta determinació venia per l'edat i la mala salut, però en part també perquè havia vist com el “sionisme general” s'havia apartat d'ell per a donar suport a la línia més dura de Klausner en l'assumpte de Jerusalem, i en qualsevol cas perquè sabia que l'entorn liberal no podia aspirar a guanyar aquelles eleccions. Privats de l'únic líder que podia haver-los cohesionat, l'espai centrista va presentar dues candidatures: els Sionistes Generals, d'orientació clarament burgesa, i el Partit Progressista, format per professionals liberals i treballadors de coll blanc més proclius a entendre's amb Ben-Gurion¹⁵².
- El món revisionista va concórrer a les eleccions sota el lideratge de Menachem Begin i amb la marca electoral de Cherut. Malgrat que aquest havia pretès de reagrupar tot l'espai ideològic jabotinskià —esforç culminat amb la presència d'Ari Jabotinsky, fill d'en Ze'ev, a les paperetes— no va poder evitar que el Lechi presentés la seva pròpia cèdula (amb el nom de Llista dels Combatents) i

¹⁵¹ Tant entre els ultraortodoxos com entre els nacionalreligiosos era tradicional que els partits comptessin amb un apèndix obrer, el qual s'havia establert primer com a sindicat però havia acabat reorientant-se cap a la lluita política davant la puixança de la Histadrut. Reflectint la diferent composició social dels dos grups, cal advertir que mentre entre els nacionalreligiosos la llista obrera era més nombrosa que l'agrupació purament política (que va acabar essent conseqüentment absorbida), en el cas ultraortodox s'esdevenia a la inversa.

¹⁵² Durant els anys següents, els Sionistes Generals van posar sempre l'accent en el liberalisme econòmic, mentre que els progressistes se centraven en la qüestió sociocultural.

que el vell col·laborador de Jabotinsky Aryeh Altman presentés també una candidatura independent als comicis¹⁵³.

	NOMS DELS PARTITS DE LA KNESSET								RESULTATS ELECTORALS							
	1ª	2ª	3ª	4ª	5ª	6ª	7ª	8ª	49	51	55	59	61	65	69	73
Socialisme marxista	Mm	Mm	Mm	Mm	Mm	Mm	Ma	R	19	15	9	9	9	8	56	3
			Ac	Ac	Ac	Ma		Ma			10	7	8	45		
Socialisme no marxista	Mi	Mi	Mi	Mi	Mi	Rf	Ln	Li	46	45	40	47	42	10	4	51
Revisionisme	He	He	He	He	He	Ga	Cl		14	8	15	17	17	26	2	
Liberalisme	Sg	Sg	Sg	Sg	Lb		Ls	Ga	7	20	13	8	17	5	4	4
Nacional religiosos	Fr	Pm	Mf	Mf	Mf	Mf	Mf	Mf	16	8	11	12	12	11	12	10
		M														
Ultra ortodoxos		A	To	To	A	A	A	To	3	6	6	4	4	4	5	
		Pa			Pa	Pa	2									2
Comunistes	Mk	Mk	Mk	Mk	Mk	Mk	Mk	Mk	4	5	6	3	5	1	1	1
						Rk	Rk	Rk						3	3	4
						Me	Me							1	2	
Llistes àrabs	Lt								2	3	2					
		Pt								1	2					
		Ad								1	1	1				
						Cg						2	2	2	2	
						Ps						2	2	2	2	2
							La									1
Altres	Sf	Sf							4	2						
	Le								1							
	Wi								1							
	Ie								1	1						

Font 7. Eleccions a la Knesset entre 1949 (1ª) i 1973 (8ª). Elaboració pròpia. A l'esquerra hi figuren les ideologies, al centre els noms amb què els partits van concórrer als comicis i a la dreta el nombre d'escons que van obtenir-hi. Les sigles corresponen a:

A -> Agudat Yisrael¹⁵⁴.

¹⁵³ Altman havia estat des de 1940 l'hereu de Jabotinsky al capdavant del vell braç polític revisionista, la Unió de Sionistes Revisionistes (més coneguda pel seu acrònim hebreu HaTzohar) i de fet d'acord amb aquesta legitimitat havia ocupat juntament amb dos col·laboradors seus els tres espais revisionistes en el parlament provisional de la postindependència. No obstant això, el pobre balanç d'accions del revisionisme polític en comparació amb el seu braç militar (l'Etzel) i el major grau de coneixement popular de Menachem Begin van transmetre la sensació que el Cherut era la plataforma principal i que el HaTzohar d'Altman n'era una escissió sense, d'altra banda, grans diferències programàtiques.

Ac -> Achdut HaAvodah.
Ad -> Agricultura i Desenvolupament¹⁵⁵.
Cg -> Cooperació i Germanor¹⁵⁵.
Cl -> Centre Lliure.
Fr -> Front Unit Religiós.
Ga -> Gachal.
He -> Cherut.
Ie -> Llista Iemenita¹⁶⁰.
La -> Llista Beduïna¹⁵⁵.
Lb -> Partit Liberal.
Le -> Llista dels Combatents (ex Lechi).
Li -> Likud.
Ln -> Llista Nacional.
Ls -> Partit Liberal Independent.
Lt -> Llista de Natzaret¹⁵⁵.
M -> Mizrahi¹⁵⁶.
Ma -> Maarakh.
Me -> Meri¹⁵⁷.
Mf -> Partit Nacional Religiós (Mafdal¹⁵⁶).
Mi -> Mapai.
Mk -> Maki¹⁵⁸.
Mm -> Mapam.
Pa -> Poalei Agudat Yisrael¹⁵⁴.
Pm -> Poalei Mizrahi¹⁵⁶.

¹⁵⁴ L'Agudat Yisrael s'havia fundat el 1912 amb voluntat d'ésser pal de paller dels ultraortodoxos asquenazites tant a Israel com a la diàspora. Des dels anys vint l'organització l'encapçalava un consell de rabins amb autoritat suprema i tenia un caràcter netament antisionista que se substituiria en el pacte de l'"statu quo" de 1947 amb Ben-Gurion per la "tolerància envers el sionisme". La filial obrera del partit, Poalei Agudat Yisrael, tenia un caràcter més independent i proper al sionisme, però va anar perdent influència a mesura que els sectors ultraortodoxos s'allunyaven de l'activitat laboral, fins a quedar sense representació el 1981.

¹⁵⁵ Les plataformes que apareixen consignades com a "Llistes àrabs" a la font eren meres marques electorals del Mapai que apel·laven a la població àrab a partir d'aliances que Ben-Gurion teixia amb llurs dirigents. Durant el predomini laborista de les primeres dècades el Mapai va ésser capaç de mobilitzar el vot àrab en benefici propi d'una manera més eficient que les altres dues candidatures (el Mapam i el Maki) que també van intentar-ho.

¹⁵⁶ Establert el 1890 com a paraigua de les organitzacions religioses filosionistes, el 1921 va establir una llista obrera integrada en les institucions del *yishuv* que va fer-se tan gran que va acabar absorbint el partit original el 1955, amb la consegüent formació del Partit Nacional Religiós. Els nacionalreligiosos van participar dels governs laboristes de les tres primeres dècades i van ésser els grans constructors de les mesures per a judaïtzar els tribunals, l'exèrcit i la xarxa d'ensenyament.

¹⁵⁷ El Meri era el partit establert pel curiós escriptor i activista Uri Avnery (1923-2018). Nascut com a Helmut Ostermann en una família benestant judeoalemanya, va emigrar a Palestina amb l'arribada de Hitler al poder i a quinze anys va unir-se a l'Etzel. Decebut amb el revisionisme, va abandonar l'organització el 1942 i ràpidament va renegar del sionisme i va proposar de substituir-lo per un "nacionalisme compartit" d'àrabs i jueus, idea que intentaria de promoure primer amb el seu propi partit i després com a activista proper al Chadash.

¹⁵⁸ Maki era l'acrònim de Partit Comunista Israelità. Originàriament cercava la unió de jueus i àrabs per a la construcció del comunisme a Palestina i era ambigu sobre el sionisme; no fomentava la migració de jueus però sí la integració dels nouvinguts. El 1948 el partit va abraçar efímerament el sionisme d'acord amb les consignes de Stalin, sense que això assuavis la determinació de Ben-Gurion de marginalitzar-lo. A principis de la dècada dels seixanta la deriva antisionista de Moscou va empènyer el Maki cap a posicions cada vegada més antisoviètiques, i el 1965 va produir-se una escissió del sector prosoviètic, el Rakach, ràpidament reconegut per l'URSS com a nou partit comunista "oficial". La militància àrab va decantar-se majoritàriament per l'escissió, mentre que la jueva va romandre al Maki. El Rakach va adoptar el nom de Chadash a partir de 1977.

Pr -> Partit Progressita.
Ps -> Progrés i Solidaritat¹⁵⁵.
Pt -> Progrés i Treball¹⁵⁵.
R -> Ratz¹⁵⁹.
Rf -> Rafi.
Rk -> Rakach¹⁵⁸.
Sf -> Llista Sefardita¹⁶⁰.
Sg -> Sionistes Generals.
To -> Front Unit de la Torah¹⁵⁴.
Wi -> WIZO (Organització Internacional de Dones Sionistes¹⁶¹).

El Cherut va fer una campanya agressiva per a les eleccions de 1949, en la qual acusà Ben-Gurion d'haver claudicat davant dels àrabs amb l'acceptació del Pla de Partició i prometé de recuperar per als jueus tot el territori del Mandat original a les dues ribes del Jordà. Paral·lelament, Begin va esforçar-se a presentar-se com l'home que havia expulsat els britànics de Palestina i com una personalitat nova que, en no haver participat de les dissensions internes del *yishuv* d'entreguerres podia ara exercir un rol d'unificador.

Hi havia una part de veritat en el raonament de Begin, puix que bona part de l'opinió pública li reconeixia a l'Etzel un paper important en l'obtenció de la independència i sentia certes reserves envers la manera autoritària de governar de Ben-Gurion. De fet, dins del mateix oficialisme, tot i que no va pensar-se mai seriosament que el Cherut pogués guanyar les eleccions, es tenia força coll avall que seria la principal força d'oposició i que podria reunir sense dificultats més de vint escons. Ara bé, la campanya que presentava Begin com l'"adult responsable" que podia teixir complicitats entre diversos sectors quedava completament desautoritzada quan el líder *cherutnik* prometia la conquesta de Jordània i menyspreava les Nacions Unides, asseveracions inacceptables en un Israel que havia guanyat la guerra ajustadament, després de pagar un alt preu en vides i sempre conscient de la seva dependència de la comunitat internacional. En darrera instància, aquestes consideracions van influir a la baixa en les expectatives electorals de la plataforma.

¹⁵⁹ El Ratz va ésser el partit creat pel sector més esquerrà del vell Mapam, el qual sempre havia recel·lat de la fusió amb el Maarach i va trobar el seu espai després de la Guerra dels Sis Dies en la reivindicació del retorn dels territoris ocupats.

¹⁶⁰ Tant la Llista Sefardita com la més específica Llista Iemenita aspiraven a fomentar la migració de jueus del món àrab i llur posterior integració. Després de perdre la representació als comicis de 1955, totes dues organitzacions van ésser absorbides pels Sionistes Generals.

¹⁶¹ Creada originàriament com a secció femenina de l'Organització Sionista, la WIZO va concórrer a les eleccions de 1949 amb l'objectiu de desenvolupar el paper de la dona en la societat israeliana. El 1951 va decidir de no presentar-se als comicis i de reconvertir-se en una fundació apolítica. Vegi's sobre aquesta plataforma LEVIN, Leah Simmons (1999) «Setting the Agenda...» p. 40.

La tasca de David Ben-Gurion com a líder del *yishuv* i cap del govern provisional va sortir àmpliament revalidada de les eleccions, en què va obtenir 46 diputats i un 36% dels vots. Naturalment era un descens sobre el 60% que el sionisme socialista havia aconseguit als comicis de l'Assemblea de 1944, però en aquella ocasió no hi havien participat ni els revisionistes ni els ultraortodoxos, i el Mapam no estava encara separat de l'oficialisme. A més, el Mapai tenia ara diverses possibilitats de formar coalicions viables sense haver de comptar ni amb els comunistes (a penes quatre diputats) ni amb els revisionistes.

En canvi, per a Menachem Begin els comicis van resultar una immensa decepció. El Cherut havia aconseguit només un 11,5% dels vots i 14 escons, convertint-se en la quarta força política per darrere del Mapai, el Mapam i la llista conjunta de nacionalreligiosos i ultraortodoxos¹⁶². Calia sumar a aquesta xifra l'escó solitari que Natan Yellin-Mor havia aconseguit com a representant del Lechi i el 0,7% dels vots malgastats en la llista legitimista d'Aryeh Altman. Si la immensa majoria de forces van llegir aquests resultats com un imperatiu dels votants perquè s'entenguessin amb Ben-Gurion, els revisionistes no podien pas fer-ho, no només per conviccions ideològiques sinó també perquè el primer ministre era fermament contrari a tancar qualsevol pacte o aliança amb aquest espai.

El fiasco electoral tenia el potencial de generar problemes dins del Cherut, que havia heretat de l'Etzel una manca d'unanimitat en l'acceptació del lideratge de Begin, i tanmateix va acabar provocant-los. Quan les eleccions municipals del 14 de novembre de 1950 van confirmar que el revisionisme ocupava un espai electoral al voltant del 10%, les discrepàncies van transformar-se en una guerra oberta pel control del partit. Com havia passat amb l'Etzel, hi havia dissidents radicals que no acceptaven l'aposta per la via política i també n'hi havia de moderats que, sense posar en dubte el rumb ideològic de Begin, sí que en qüestionaven el lideratge. Aquests darrers, més nombrosos, tenien llur líder en el diputat Shmuel Merlin, que al desembre va establir un corrent crític amb el nom de Lamerchav i amb la reivindicació de retornar al partit la vida intel·lectual que havia tingut als anys vint i trenta¹⁶³.

¹⁶² Per a una visió més general de les relacions polítiques entre nacionalreligiosos i ultraortodoxos vegi's DON-YEHIYA, Eliezer (2014) «Messianism and Politics...» pp. 248-249.

¹⁶³ *Merchav* (מרחב) vol dir 'espai' en hebreu, especialment en el sentit de territori, i així *merchav michiah* (מרחב מחיה) és 'espai vital' i *lamerchav* significa '(cap) a l'espai' o '(cap) al territori'. A més

En aquestes condicions, el 26 de febrer de 1951 va celebrar-se la II Convenció Nacional del Cherut, on va demostrar-se una realitat que seguiria essent vàlida durant les tres dècades següents: Begin comptava amb un pinyol d'incondicionals prou gran entre els militants de base per a resoldre al seu favor qualsevol crisi interna. Això sí, mal que numèricament el líder revisionista en sortís revalidat, va haver de pagar un preu alt. Ari Jabotinsky, fill del fundador, va criticar-lo obertament¹⁶⁴; dos diputats van escindir-se¹⁶⁵, i un discurs apocalíptic de Begin en què proposava l'enviament a l'estranger de tots els menors de quinze anys per tal com “els adults seran capaços de lluitar quan sàpiguen que les vides i futur de llurs fills estan assegurats” va fer que molts dubtessin del bon estat de les seves facultats mentals.

A tot això va afegir-se la inesperada convocatòria d'eleccions anticipades que Ben-Gurion fixà per al 30 de juliol¹⁶⁶. Més enllà de la imatge de divisió que la convenció havia transmès a l'electorat, el discurs del Cherut estava allunyant-se perillosament de les preocupacions de l'opinió pública. El 1949, les promeses de reunificar Jerusalem i de conquerir la resta de l'*Eretz Yisrael* podien sonar radicals i generar temors, però com a mínim estaven vinculades a les principals preocupacions socials del moment: la seguretat i l'amenaça àrab. El 1951, després de dos anys de pau i sense que hi hagués a la vista la perspectiva immediata d'una nova guerra, la població israeliana anhelava sobretot reformes socioeconòmiques que liberalitzessin el mercat i posessin fi al

d'aquest col·lectiu dissident, *Lamerchav* (למרחב) era el nom d'un diari d'esquerres dels anys cinquanta i seixanta que no hi tenia res a veure.

¹⁶⁴ Sobre les diferències ideològiques entre Begin i Jabotinsky, causa principal de la sortida de son fill del partit, vegi's PELEG, Ilan (2005) «The Zionist Right...» pp. 134-143.

¹⁶⁵ Hillel Kook —coordinador del revisionisme als Estats Units durant els anys de la II Guerra Mundial— va ésser l'altre diputat escindit, juntament amb Ari Jabotinsky, i amb el temps va evolucionar cap a posicions cada vegada més crítiques amb l'Estat d'Israel, fins al punt de considerar-lo una teocràcia i declarar-se antisionista. Per a una narració detallada d'aquesta evolució vegi's KAPLAN, Eran (2005) «A Rebel with...» pp. 87-103.

¹⁶⁶ Ben-Gurion havia volgut des del començament del mandat centralitzar tot el sistema educatiu israelià i acabar amb els ensenyaments sectorials (general, laborista, nacionalreligiós i ultraortodox), proposta inacceptable per al Bloc Unit Religiós. Davant les dificultats de tancar un acord, el primer ministre va dimitir el 15 d'octubre de 1950 i el president Weizmann va encarregar-li altra vegada la formació d'un govern amb els mateixos membres. Com que la maniobra no havia servit per a assuavir les posicions religioses, Ben-Gurion va tornar a dimitir el 14 de febrer de 1951, i aquesta vegada va caldre anar a eleccions. El govern que va formar-se posteriorment contenia els mateixos partits, però va assumir en bona part les exigències de Ben-Gurion per a tancar la crisi. Aquest episodi il·lustra prou bé la forma —autoritària a parer dels seus crítics— que tenia Ben-Gurion d'imposar al gabinet la seva agenda política. Sobre la qüestió de l'ensenyament i de la religió en els primers governs de Ben-Gurion, vegi's YANAI, Natan (1996) «The Citizen as...», pp. 134-136.

racionament d'aliments¹⁶⁷. Begin, que personalment no tenia gaires nocions d'economia, va intentar de fitxar personalitats burgeses per a la seva llista, però clarament aquest terreny continuava estant molt més abonat per als partits liberals, i la campanya va anar polaritzant-se entre el Mapai i el Sionisme General de l'alcalde de Tel Aviv Yisrael Rokach.

En darrera instància els votants van revalidar la confiança en Ben-Gurion (37,3% dels vots i 45 diputats) i van expressar llur frustració per la situació econòmica amb un gran creixement per al Sionisme General (16,3% dels vots i 20 escons, tretze més que en les eleccions passades). La major part del creixement general s'explica per la davallada del Cherut, que va perdre cinc punts percentuals i va quedar-se amb només 8 escons. Menachem Begin, que havia acusat un gran desgast personal amb tota la crisi que havia envoltat la celebració de la II Convenció del partit, va anunciar immediatament la seva dimissió i retirada de la política activa.

No va ésser un moviment tàctic. Begin, que havia perdut gairebé tot el seu cercle familiar i d'amistats a l'Holocaust, havia hagut de lluitar des dels seus temps com a líder clandestí amb el fantasma de la depressió, i ja durant la crisi generada per l'escissió del Lamerchav havia manifestat als seus allegats que no se sentia amb forces per a remuntar la situació des del capdavant del partit. Aquests mateixos dubtes tornarien a assaltar-lo el 1960, coincidint amb un altre moment difícil, i el portarien a renunciar a tota activitat política —i de fet, a recloure's a casa seva fins el dia de la seva mort— després de dimitir sobtadament el setembre de 1983, quan exercia de primer ministre. Més endavant en aquest mateix document s'analitzen a fons aquests assumptes, però convé que el lector tingui clar des d'ara aquest aspecte, no sempre prou conegut, de la personalitat del líder revisionista.

En qualsevol cas, el 1951 una concatenació improbable de circumstàncies empenyé Begin altra vegada al lideratge del Cherut. Primerament, el seu successor designat, Aryeh Ben-Eliezer, va patir un infart unes setmanes després i va haver d'apartar-se temporalment de la vida política¹⁶⁸. El buit va omplir-lo Yaakov Rubin, director del diari del partit —una capçalera que també duia el nom de *Cherut*—, però malgrat ésser

¹⁶⁷ Una bona síntesi contemporània dels problemes econòmics de l'Israel dels primers anys pot consultar-se a PATTERSON, Gardner (1954) «Israel's Economic Problems», pp. 310-322.

¹⁶⁸ Ben-Eliezer va romandre nogensmenys com a diputat i va reprendre les activitats a la Knesset uns mesos després; al llarg dels següents dinou anys seguiria essent parlamentari del Cherut i un aliat fidel de Begin fins que una nova crisi cardíaca se l'endugué a la tomba el 1970.

una figura popular, no era diputat i ben aviat van emergir conflictes amb el grup parlamentari que van atribuir-se majoritàriament a la seva inexperiència política. Begin va acceptar de tornar per a pilotar una nova successió, però en aquell moment va esclatar una controvèrsia que va insuflar nova vida al Cherut i noves energies al seu líder, que finalment va decidir d'optar altra vegada a la presidència de la formació.

Aquesta controvèrsia va ésser l'acord de David Ben-Gurion amb Konrad Adenauer perquè Alemanya pagués tres mil milions de marcs a Israel en concepte de reparacions per l'Holocaust. Malgrat que també el Mapam va oposar-s'hi —adduint que l'acceptació de les reparacions era equivalent a perdonar la massacre—, va ésser el Cherut qui va liderar les mobilitzacions contràries, amb dos grans actes a Jerusalem (7 de gener de 1952) i a Tel Aviv (25 de febrer de 1952) en què Menachem Begin va condemnar un pacte que creia immoral i va fer ressaltar la presència al dedins de l'administració Adenauer de persones amb un passat nazi innegable.

Font 8. Menachem Begin es dirigeix a la multitud a Tel Aviv el 25 de febrer de 1952. Al davant, una pancarta adverteix, "el nostre honor no es vendrà per diners; la nostra sang no serà compensada amb béns materials. Acabarem amb aquesta turpitud!". Col·lecció Nacional de Fotografies del Govern d'Israel.

En certa manera l'actitud de Begin en aquella crisi podia equiparar-se a altres episodis que l'havien penalitzat electoralment en anys anteriors, per tal com reflectia un excés d'idealisme i unes posicions que no s'adeien amb la realitat de l'escenari nacional i

internacional. Sens dubte, en aquest cas particular no va sortir-ne perjudicat, en part perquè l'Holocaust era un assumpte en què les emocions es trobaven a flor de pell i en part també perquè les seves conviccions tenien bona acollida més enllà de les fronteres ideològiques del revisionisme. A més a més, l'episodi va consolidar la seva fama de bon orador i va convertir-lo de facto en el cap de l'oposició a Ben-Gurion, enfront dels Sionistes Generals, dividits sobre l'assumpte, que van manifestar una actitud erràtica i procuraren de mantenir un perfil baix al llarg de tota la crisi¹⁶⁹.

Des d'aquesta perspectiva s'entén que la III Convenció Nacional del Cherut, celebrada el 1954, fos ben diferent de l'anterior. No hi havia una oposició real a Begin, i els únics dissidents que quedaven eren els nostàlgics de l'estructura clandestina de l'Etzel que acabdillava el diputat Chaim Landau. Aquesta vegada, sabent-se segur de la seva victòria, Begin va decidir-se a plantar batalla per a resoldre el problema d'una vegada per totes. Aprofitant un discurs de Landau en què identificava dues possibilitats d'arribar al poder —les urnes i una ambigua però autoritària “mobilització de la gent al carrer”—, el cap del Cherut va respondre amb contundència que “per a arribar al poder potser hi haurà més d'una via, però per a governar només hi ha la de guanyar unes eleccions¹⁷⁰”. El Cherut va aprovar amb una amplíssima majoria el compromís de respectar sempre la llei israeliana i la democràcia, i mai més va tornar a haver-hi veus autoritzades al seu dedins que se'n desmarquessin. L'irredemptisme territorial sí que va continuar essent part indestruïble del moviment, però va passar en un segon pla en els programes i en els discursos, substituït per l'estímul de la migració de jueus a Israel i per una preocupació socioeconòmica que pretenia d'atraure votants del laborisme i del sionisme general.

En aquestes condicions van celebrar-se les eleccions generals de 1955. “El Cherut ha crescut fins a convertir-se en el segon partit, vet aquí el resultat més destacable d'aquestes eleccions¹⁷¹”, podia llegir-se l'endemà al *Haaretz*. Efectivament, Begin havia aconseguit de recuperar tots els vots perduts el 1951 i encara una mica més, i obtenia amb un 12,6% i 15 diputats els seus millors resultats. Ben cert és que no hi havia una gran diferència amb l'escenari de 1949, però en aquesta ocasió les expectatives eren molt més baixes i per tant l'escrutini va llegir-se com una gran victòria. A més, els

¹⁶⁹ BIALER, Uri (2002) «Top Hat, Tuxedo...» pp. 45-48.

¹⁷⁰ SHAPIRO, Yonatan (1989) ...דרכה של תנועת... p. 96.

¹⁷¹ «Rebelling Against Mapai Rule», *Haaretz*, 28 de juliol de 1955.

principals competidors del revisionisme, els Sionistes Generals, experimentaven una destacable disminució de llur suport electoral i havien de conformar-se amb 13 escons, i també l'oficialista Mapai —que havia experimentat certes divisions internes després de la retirada (i posterior retorn) de Ben-Gurion— retrocedia en cinc diputats i més de cinc punts percentuals.

A la pràctica, aquestes lectures dels resultats eren una manera de suavitzar la realitat nua i crua: les portes del poder continuaven tancades per al Cherut, i Ben-Gurion va poder formar un govern d'ampli espectre que reunia, a més del seu partit, elements a la seva esquerra —el Mapam i l'Achdut HaAvodah— i a la seva dreta —els progressistes—, ultra els seus aliats tradicionals àrabs i nacionalreligiosos. Però hi havia la percepció, particularment en els rengles revisionistes, que el Mapai estava sotmès a una tensió interna cada vegada més gran que acabaria per fer-lo explotar, i que d'aquesta inestabilitat Begin n'esdevindria, com a cap de l'oposició, el més beneficiat.

No era una perspectiva forassenyada a l'alçada de 1955. Efectivament, hi havia un element que enverinava les relacions entre la vella guàrdia del Mapai i David Ben-Gurion, un episodi obscur que es coneixia aleshores a Israel com el «mal negoci»¹⁷² i que ha passat a la història com a «cas Lavon». Malgrat que impliqui fer una petita digressió, convé analitzar-lo aquí per a adquirir una comprensió suficient dels esdeveniments posteriors.

El 6 de desembre de 1953 Ben-Gurion va dimitir com a primer ministre al·legant motius personals i va retirar-se al quibuts de Sdeh Boker, al desert del Negev. Tenia seixanta-set anys i pretenia de deslliurar-se de les obligacions diàries del càrrec però retenint al mateix temps un cert ascendent en el rumb polític general del país, des del prestigi que li donaven els seus anys de servei¹⁷³. Quan va anunciar la retirada a l'octubre, Ben-Gurion comptava que Levi Eshkol seria el seu successor, però aquest va refusar-ho i el càrrec va assumir-lo el fins llavors ministre d'Exteriors Moshe Sharett¹⁷⁴, un veterà del laborisme amb qui el primer ministre havia tingut algunes topades ja en els temps de l'Agència Jueva perquè el considerava poc resolutiu en l'àmbit militar. Fos per aquesta

¹⁷² En hebreu, העסק הביש.

¹⁷³ Sobre aquesta qüestió vegi's WEITZ, Yechiam (2001) «To Fantasy and...» pp. 59-78.

¹⁷⁴ Una bona síntesi biogràfica de Sharett pot trobar-se a SHEFFER, Gabriel (2015) «The Sharett Legacy» pp. 1-17.

raó o per la seva inclinació natural a delegar, Sharett no va voler ocupar a la vegada el ministeri de Defensa com havia fet el seu antecessor i va deixar-lo en mans d'un altre veterà laborista, el fins llavors ministre d'Agricultura Pinchas Lavon.

Font 9. En temps més feliços. David Ben-Gurion (assegut, segon per l'esquerra), Levi Eshkol (dempeus, segon per l'esquerra), Pinchas Lavon (dempeus, tercer per l'esquerra) i Moshe Sharett (dempeus, tercer per la dreta) en una fotografia del consell de ministres el desembre de 1952, abans de l'afer que enverinaria llurs relacions. També hi figuren la futura primera ministra Golda Meir (dempeus, al centre), el líder progressista Pinchas Rosen (dempeus, quart per la dreta) i els líders del Sionisme General Peretz Bernstein i Yisrael Rokach (dempeus, primer i segon per la dreta). Col·lecció Nacional de Fotografies del Govern d'Israel.

Lavon no disposava d'experiència militar directa, però tenia feta una llarga carrera com a sindicalista —havia encapçalat la Histadrut— i molta ambició política. Creia que el Comitè Central del Mapai no havia d'ésser un òrgan merament deliberatiu sinó que havia de comptar amb poder polític real, quelcom que l'havia enemistat amb la forma de govern autoritària de Ben-Gurion i que igualment el predisposava a veure amb mals ulls els col·laboradors més estrets de l'ex primer ministre, com l'aleshores cap de l'exèrcit Moshe Dayan. Al llarg de 1954, les males relacions entre Dayan i Lavon anaren fent-se cada vegada més notòries i Ben-Gurion va constatar amb indignació com el ministre de Defensa combatia també els seus esforços per influenciar les decisions governamentals.

En aquella mateixa circumstància, l'estabilitat política egípcia es veia compromesa per l'auge d'un grup d'oficials nacionalistes —tots ells ferventment antiisraelians— que havien donat un cop d'Estat contra el rei Faruq el 1952 i havien abolit la monarquia l'any següent. Israel volia empènyer la Gran Bretanya a intervenir per a reconduir la situació i evitar que un règim tan hostil es consolidés a la seva frontera, i amb aquest propòsit va fer servir jueus egipcis reclutats per a col·locar explosius en àrees amb interessos occidentals que donessin una impressió d'anarquia i d'insurrecció suficient per a justificar una acció militar de Londres¹⁷⁵. La trama va descobrir-se, diversos agents van ésser executats, els jueus egipcis van ésser objecte d'un pogrom i Israel va quedar avergonyit davant de tota la comunitat internacional.

Qui havia ordenat aital desastre? Sharett va negar conèixer res de l'assumpte, Lavon va acusar Dayan i Dayan va acusar Lavon, sense que les successives investigacions que s'han fet des de llavors hagin pogut treure'n l'aigua clara¹⁷⁶. Ben-Gurion va tenir des del primer dia, però, la convicció profunda que tot allò havia estat obra de Lavon. Va demanar el seu cap i Sharett va cedir i va destituir-lo, nomenant-lo a ell com a successor al ministeri de Defensa, malgrat que la majoria de membres del Comitè Central creien en la innocència de Lavon. A les eleccions següents, les de 1955, Ben-Gurion va tornar a encapçalar la llista del Mapai i no va escatimar acusacions i paraules gruixudes contra Lavon, malgrat la incomoditat d'un sector del partit que creia que el vell líder laborista estava aprofitant la situació per a cobrar-se una venjança personal.

El «cas Lavon» tenia certament el potencial d'esdevenir un cavall de Troia que destruís des de dins el laborisme, com en certa manera va acabar passant, i Begin va apressar-se a donar-li suport i a criticar l'autoritarisme del primer ministre. Però en el curt termini les coses no van anar més enllà perquè altres assumptes acapararen l'atenció de l'opinió pública. Les relacions entre Israel i Egipte van continuar empitjorant i van acabar desembocant en la guerra de Suez de 1956, en què els jueus van demostrar un potencial

¹⁷⁵ TEVETH, Shabtai (1996) *Ben-Gurion's Spy: the...* p. 81. Sobre els objectius de la política exterior britànica del moment en relació amb Egipte vegi's WATRY, David (2014) *Diplomacy at the...* pp. 12-13.

¹⁷⁶ Malgrat els anys que han passat, l'obra d'Aviezer Golan *Operation Susannah*, publicada el 1978 amb el recull dels testimonis dels espies Victor Levy, Robert Dassa, Phillip Natanson i Marcelle Ninio, amb pròleg de Golda Meir, continua essent una referència ineludible per a introduir-se en aquesta qüestió. Per a una perspectiva més general de la Intel·ligència Militar en els temps del «cas Lavon» vegi's LESLAU, Ohad (2015) «Love/Hate Story: Moshe...» pp. 77-101.

inesperat i van ésser capaços de conquerir Gaza i la península del Sinaí en pocs dies. Després d'això, Ben-Gurion va recuperar el seu prestigi com a estrateg imprescindible i no va haver-hi més qüestionaments del seu lideratge¹⁷⁷. En acostar-se les eleccions de 1959, a més, el primer ministre va llançar una campanya de desqualificacions contra el Cherut, al qual acusava d'ésser un partit antisistema disposat a enarborar qualsevol bandera per a desgastar el govern, ja fos la de Pinchas Lavon o la dels manifestants de Wadi Salib¹⁷⁸.

Les eleccions de 1959 van celebrar-se, doncs, en un moment dolç per a Ben-Gurion i de cert descrèdit per a Begin. De totes maneres, la seva notorietat com a cap de l'oposició l'havia ajudat a visualitzar-se com a alternativa al primer ministre i va permetre-li una modesta millora electoral: 13,5% dels vots i 17 diputats. No obstant això, les perspectives de “trencar el sostre de vidre” i d'arribar al poder s'esvaïen, perquè el Mapai es mantenia cohesionat i aconseguia els millors resultats de la seva història: 47 escons amb el 38,2% dels vots.

Una altra lectura que no va passar desapercebuda la nit electoral va ésser la del progressiu col·lapse del món liberal¹⁷⁹. Si el 1951 els Sionistes Generals havien esdevingut segona força política amb vint diputats —als quals podien afegir-se encara els quatre diputats progressistes—, el 1955 aquest estatus l'havien ocupat els revisionistes, atès que els generals només sumaven tretze escons i la suma dels dos partits liberals baixava de vint-i-quatre a divuit. Quatre anys després, els generals s'esllanguien amb vuit diputats, i ni tan sols amb la suma dels progressistes podien igualar les xifres que Begin obtenia en solitari.

¹⁷⁷ Sobre els qüestionaments previs i les discrepàncies en el gabinet davant del pacte amb França i Anglaterra per a anar a la guerra contra Egipte vegi's SHARETT, Yaakov (2015) «Moshe Sharett — Right...» pp. 158-175, i també WEITZ, Yechiam (2015) «Why Was Moshe...» pp. 131-157. Per a una exposició detallada dels interessos francobritànics i de l'enfrontament que aquests generaven amb l'administració Eisenhower consulti's WATRY, David (2014) *Diplomacy at the...* pp. 111-137. Per a una narració de la guerra des del punt de vista israelià vegi's LAHAV, Pnina (2010) «A Small Nation...» pp. 61-86.

¹⁷⁸ L'estiu de 1959 els nous immigrants sefardites de Wadi Salib van protestar pels greuges que percebien en el tractament governamental de llur comunitat. Begin, que intuïa la importància que la immigració jueva dels països àrabs aniria prenent en la demografia d'Israel i volia atraure's la comunitat, va presentar-s'hi i va fer-los costat. Malgrat que a la llarga el flirteig amb la comunitat sefardita es revelaria una estratègia encertada per a eixamplar la base electoral revisionista, en aquell moment més aviat va tenir l'efecte d'espantar la classe mitjana. Pel que fa a Pinchas Lavon, el suport entusiasta de Begin a un home que l'havia qualificat de feixista moltes vegades no semblava en cap cas menys oportunista que les motivacions que Ben-Gurion tenia contra ell.

¹⁷⁹ Una bona síntesi del recorregut polític dels sectors liberals i de llur relació amb el revisionisme pot consultar-se a GOLDSTEIN, Amir (2011) «We Have a...» pp. 26-52.

Hi havia, per tant, un sentiment de frustració comú als dirigents dels dos grans blocs ideològics que volien ésser alternativa al laborisme: els uns —que veien tancades les portes del govern— perquè guanyaven massa poc i massa lentament, els altres —que havien optat per influenciar el laborisme des de dins— perquè perdien un llençol a cada bugada i llur ascendent al govern era consegüentment minvant. La possibilitat d'una unió entre revisionistes i sionistes generals, en què uns aportessin el programa nacionalista i els altres la doctrina econòmica, apareixia cada vegada més com una opció viable. L'aposta per una fusió dels dos partits liberals, en què els generals proporcionarien l'orientació econòmica i els progressistes les polítiques socials, també semblava obrir una possible via de creixement. Així doncs, gairebé tothom tenia coll avall que el manteniment de l'estatu quo no aportava cap benefici i que no convenia pas que s'allargués.

El problema raïa en el fet que les dues possibles confluències —la convergència general-revisionista i la general-progressista— no eren mútuament compatibles. No ho eren en part perquè els electorats eren massa diferents i la percepció (sobretot entre els progressistes) era que seria una d'aquelles sumes que acaben restant, però hi havia una altra raó, de caràcter tàctic, que empenyia a descartar-la. El Cherut volia ampliar la base electoral per a reemplaçar el Mapai, volia ésser-ne l'alternativa de govern. Els progressistes volien ampliar la base electoral per a tenir més influència al govern, del qual ja en formaven part de totes maneres. No volien ésser alternativa, sinó complement. I no els anava malament amb aquesta estratègia: en les tres primeres eleccions havien oscil·lat entre els quatre i els cinc diputats, i el 1959 els havien augmentat fins a sis.

La pressió requeia, naturalment, damunt dels Sionistes Generals, que eren els únics que podien decidir cap a on inclinaven el pèndol i també els més delerosos de fer un moviment, ateses llurs pèrdues electorals sostingudes des de 1951 ençà. La preferència tradicional dels Sionistes Generals era la de fer pinya amb els progressistes: al capdavant, havien constituït un sol partit en els temps d'entreguerres i ambdós es reconeixien hereus del llegat de Weizmann. Als anys cinquanta, havien estat més aviat els progressistes els recel·losos d'acostar posicions, conscients que la mida del bloc general tendiria a marginalitzar-los. La proporció de vuit a sis que havia sortit dels comicis de 1959, en canvi, permetia de parlar d'una fusió d'igual a igual, i en conseqüència la disposició progressista va variar.

Un pacte amb els progressistes implicava, però, assumir que el bloc no aspiraria a ésser alternativa de govern sinó a ésser-ne crossa, i això desagradava al sector més conservador —i per tant antisocialista— del Sionisme General. De fet, ja el 1958 hi havia hagut per part d'alguns diputats temptatives d'obrir negociacions amb Begin —el qual, de la seva banda, feia temps que hi tenia la porta oberta de bat a bat— però Yisrael Rokach les havia aturades en entendre que un pacte amb el revisionisme (amb el qual ell, exponent del sector més esquerrà del partit, no combregava personalment) requeriria pagar el preu d'una escissió. El seu successor com a líder general, Yossef Sapir, tenia unes conviccions més filorevisionistes, però tàcticament compartia el criteri de Rokach, i la mala maror que es desencadenà al dedins del Cherut en l'escenari postelectoral va convèncer-lo més encara que l'aposta per una aliança estable amb el Partit Progressista era el camí més encertat.

Les agrupacions sindicals dels dos partits eren les més entusiastes d'una fusió, atès que eren les dues úniques seccions no socialistes de la Histadrut¹⁸⁰ i veien en l'entesa una manera d'incrementar llur força. El gener de 1961 les dues branques sindicals van mostrar el camí als partits i van fusionar-se. Entre els progressistes no van faltar-hi recels provinents de llur ala esquerra, que temia de veure's distanciada dels entorns polítics amb els quals sempre s'havia identificat, però la pressió que exercia Pinchas Rosen des de la direcció i el temor que els generals no s'inclinessin cap als revisionistes si el pacte no reeixia acabaren duent-la a una acceptació no traumàtica. Això sí: els progressistes van negar-se rotundament a acceptar la possibilitat d'una incorporació, present o futura, del Cherut a l'aliança, condició que els Sionistes Generals van acceptar a desgrat i amb poca convicció.

El pacte entre els Sionistes Generals i el Partit Progressista va bastir-se com un acord d'igual a igual, ignorant el petit avantatge electoral que els generals encara havien retingut el 1959. Un problema greu que va emergir va ésser el del lideratge del nou partit, no només perquè ambdues faccions volguessin ocupar-lo, sinó perquè ni Yossef Sapir ni Pinchas Rosen eren oradors comparables a Ben-Gurion o a Menachem Begin. Va ésser aleshores quan el nou partit va cercar un revulsiu que permetés de multiplicar

¹⁸⁰ Els progressistes sempre havien tingut presència a la Histadrut per mitjà d'una secció denominada HaOved HaTzioni. Els generals, que en un primer moment havien volgut boicotejar-la i constituir una central sindical pròpia, havien acabat cedint i incorporant-hi llur Igud HaOvdim el 1952. El Cherut era, doncs, l'únic grup polític que a aquestes alçades mantenia un rebuig prísti a sumar-se a la Histadrut i a reconèixer-la com a sindicat únic.

les seves expectatives de vot, i va creure haver-lo trobat en la figura de Nahum Goldmann.

Goldmann, nat a Vishneva —el mateix *stetl* bielorrús on va veure la llum Shimon Peres— el 1895, era un sionista convençut que des de la seva joventut havia conclòs que l'establiment d'Israel i el seu manteniment futur serien inviables sense una àmplia tasca diplomàtica internacional. Decebut per les disfuncions que el faccionalisme de l'Organització Sionista generava, va establir el 1936 el Congrés Jueu Mundial, no com a escissió sinó com a complement centrat en la difusió del sionisme arreu del món i mancat de divisions ideològiques o de posicionaments polítics susceptibles d'entorpir la tasca propagandística. No va nacionalitzar-se israelià fins el 1962 i mai no va viure a Palestina, sinó que va passar la major part de la seva joventut a Alemanya i després de 1935 visqué entre els Estats Units i Suïssa, i la seva enorme projecció i contactes amb les juries d'arreu del món van convertir-lo progressivament en un representant oficiós de la diàspora¹⁸¹.

Durant els difícils anys de la guerra i de la immediata postguerra, Goldmann va guardar-se d'enemistar-se amb Ben-Gurion o de contraprogramar el seu lideratge, des de la creença que la cooperació plena amb les altres institucions sionistes —l'Organització i l'Agència Jueva— era necessària per a l'èxit de l'empresa¹⁸². Les seves conviccions, però, eren liberals, sentiment compartit per una majoria de la jueria estatunidenca, que era la que li resultava més propera. Per això durant els anys cinquanta va lamentar diverses vegades la divisió entre Sionistes Generals i progressistes, que a parer seu impedia el sorgiment d'una veritable oposició a Ben-Gurion i podia, a la llarga, tenir el

¹⁸¹ Ben-Gurion havia criticat subtilment aquesta opció en més d'una ocasió. El 1960, en una conversa amb Adenauer, li deia: "Has esmentat abans les diferències entre Goldmann i jo mateix. Et diré quina és la diferència real. Som bons amics, i Goldmann és un bon sionista, però la meua concepció del sionisme és la de viure a Sió. Quan era jove, vaig decidir de marxar a viure-hi. I això és tot, en altres assumptes som bons amics". SHALOM, Zaki (1997) «Document: David Ben-Gurion...» p. 58.

¹⁸² De fet, Goldmann havia estat clau el 1947 per a inclinar els entorns liberals a favor de la partició de Palestina. En un moment en què els revisionistes intentaven d'atraure's el suport de comunistes, sionistes generals i nacionalreligiosos per a aturar la partició, havia declarat inequívocament el seu suport a la direcció de l'Agència Jueva i havia advertit lacònicament que "ja no hi ha prou jueus europeus per a ésser majoria en una Palestina sense partir". SHINDLER, Colin (2009) «Opposing Partition: The...» pp. 88-89. Als anys cinquanta, però, el rebuig de Ben-Gurion a la participació de la diàspora (sense fer *aliyah*) en la vida política israeliana n'havia refredat progressivament la relació: "els parents porten regals al nen, però només els pares l'han dut en aquest món. Si voleu tenir passaport i participar dels nostres assumptes feu-vos israelians", havia dit després de la independència. Sobre aquest darrer tema, vegi's YANAI, Natan (1996) «The Citizen as...», p. 131 i «Una muerte que es también una herida» *La Vanguardia*, 27 de febrer de 1969, p. 17.

perniciós efecte d'empènyer el Cherut de Begin a desenvolupar aquest paper¹⁸³. Després de les eleccions de 1951, Goldmann havia mantingut contactes discrets per a propiciar una fusió que reforçés el rol dels generals com a segona força política, però havia topat amb l'obstinada resistència dels progressistes i no havia pogut avançar tal idea, de manera que s'havia centrat a promoure l'*aliyah* dels jueus a la diàspora des del seu càrrec, incrementat a partir de 1956 amb la presidència —ara ja eminentment simbòlica— de l'Organització Sionista que va llegar-li Ben-Gurion.

A diferència de 1951, el líder de la diàspora jueva¹⁸⁴ no havia participat en les negociacions de fusió entre generals i progressistes que sí que fructificaren després dels comicis de 1959. No obstant això, va emergir a les converses com un líder de consens, i el nou grup parlamentari va demanar-li, el febrer de 1961, que renunciés a la presidència de la ZO i es desplaçés a Israel per a encapçalar el bloc liberal. Goldmann va esfullar la margarida durant més de dos mesos¹⁸⁵, però finalment va rebutjar l'oferta perquè no volia abandonar els compromisos a la diàspora, era conscient de deure el seu càrrec a Ben-Gurion i sabia que la consolidació —electoral i parlamentària— de la plataforma que acabava de crear-se no seria pas cosa de poc temps. Davant d'aquesta renúncia, els liberals van elegir com a cap de llista el veterà diputat general Peretz Bernstein, un dels signataris de la declaració d'independència i home de reconegut prestigi, però ja septuagenari i mancat de l'energia i del carisma que la posada en funcionament del nou partit hauria requerit. La seva principal virtut, la d'ésser un home de consens, il·lustrava les divisions que continuaven existint al dedins de la família liberal: una cosa tan senzilla i òbvia com la denominació de Partit Liberal va requerir setmanes de negociacions en què els generals suggerien el nom de Partit Central i els progressistes el de Partit Demòcrata.

¹⁸³ Aquest rebuig que Goldmann sentia envers el Cherut i el revisionisme era compartit pel gruix de la jueria americana, quelcom que ajuda a explicar el desplaçament cap a l'esquerra d'aquest sector després de la victòria electoral de Begin el 1977 i de la progressiva consolidació d'una aliança entre revisionistes, liberals, nacionalreligiosos i ultraortodoxos.

¹⁸⁴ Per a les relacions entre Israel i la diàspora en els primers anys, vegi's SHEFFER, Gabriel (2010) «Moshe Sharett, the...» pp. 27-46.

¹⁸⁵ Encara el 17 d'abril de 1961 Goldmann presentava públicament el seu programa de regeneració centrat en la prohibició del finançament d'infraestructures i serveis socials per part de partits polítics i organitzacions vinculades, ensems que advertia de la necessitat d'articular una alternativa de govern per salut democràtica. Malgrat que en cap moment no va acceptar d'encapçalar-la, aquesta mena de declaracions van fer que en molts cercles es donés per fet que acabaria assumint l'encàrrec, de manera que per als liberals va ésser un cop dur d'entomar la compareixença de Goldmann en què rebutjava l'oferta i es limitava a declarar-se "amic i simpatitzant del nou partit, potser aviat membre". *Daily News Bulletin* de la Jewish Telegraphic Agency, vol. XXVIII núm. 81, 27 d'abril de 1961, p. 2.

Els liberals no eren pas els únics a tenir problemes. Per al Cherut, els disset diputats obtinguts el 1959 eren els millors resultats de la seva història, però implicaven una legislatura més a l'oposició i l'esvaïment de les expectatives d'un possible trencament del Mapai, atès que Ben-Gurion havia aconseguit també grans guanys electorals i tornava a tenir un domini complet del partit, almenys en aparença. Quan els Sionistes Generals van optar per fusionar-se amb el Partit Progressista, el Cherut va veure tancada l'única porta al creixement de què disposava entre els partits amb representació parlamentària. Encara que Menachem Begin no va veure's discutit interiorment aquesta vegada, la seva quarta derrota electoral consecutiva va empènyer-lo de nou cap a la depressió. Al llarg de 1960 la seva activitat a la Knesset i al Comitè Central del partit va reduir-se, i anys després confessaria que havia pres la determinació de renunciar al lideratge revisionista¹⁸⁶. Una vegada més, però, les circumstàncies donaren un gir inesperat que va reforçar-lo al capdavant del partit.

El succés imprevist va ésser la caiguda del govern el 31 de gener de 1961 i la posterior convocatòria d'eleccions anticipades. Si el novembre de 1959 Ben-Gurion havia aconseguit una victòria històrica que l'havia dut a conformar, ja al desembre, un govern sostingut en una amplíssima majoria de vuitanta-sis diputats, a penes un any després aquest govern s'esfondrava i Israel es veia abocat a uns nous comicis en què el Mapai es trobava internament dividit i l'oposició censurava unànimement el comportament del primer ministre, a qui atribuïa la responsabilitat de tot l'episodi d'inestabilitat política.

Superficialment, la crisi de govern era conseqüència del «cas Lavon» descrit anteriorment. Ja s'ha vist que Ben-Gurion s'havia conformat el 1955 amb la destitució de Lavon —que havia esdevingut l'any següent líder de la Histadrut— i amb una crítica pública de la seva gestió, conscient que no comptava amb la unanimitat del partit per a prendre mesures més dràstiques. Però després de guanyar amb contundència els comicis de 1959 va voler recuperar el tema i imposar la seva convicció que el llavors ministre de Defensa havia estat responsable de la fallida operació a Egipte, i va establir una comissió d'investigació —presidida pel progressista Rosen, ministre de Justícia— amb l'encàrrec d'analitzar les evidències disponibles. Quan el desembre de 1960 la comissió va dictaminar que Lavon no havia donat l'ordre, Ben-Gurion va desautoritzar-la, va

¹⁸⁶ GOLDSTEIN, Amir (2015) «Crisis and Development...» p. 113.

expulsar Lavon del Mapai i va instar (amb èxit) la Histadrut a destituir-lo. Aquesta demostració de força havia indignat els seus socis de coalició —i el sector favorable a Lavon del Mapai— però Ben-Gurion no va donar-se per satisfet i va voler establir una nova comissió d'investigació sobre el tema. En negar-se la resta de grups que donaven suport al govern, el primer ministre va dimitir i va intentar de formar un nou govern que s'amotllés a aquestes demandes, sota l'amenaça d'anar a eleccions anticipades si no ho aconseguia. La resta de partits van mantenir-se fermes i Ben-Gurion va demanar al president que convoqués eleccions. Una facció del Mapai va plantejar-se fins i tot la possibilitat de formar un govern sense Ben-Gurion per a evitar aquest escenari, però el primer ministre tenia encara prou suports dins del partit i va poder avortar la conjura en contra seva i encapçalar novament la llista del Mapai als comicis del 15 d'agost.

Sense cap mena de dubte, el «cas Lavon» havia deixat una ferida profunda entre la classe política i la comandància militar, i havia commocionat l'opinió pública per les implicacions ètiques que tenia i per la incapacitat de les investigacions posteriors de dilucidar les veritats i els perjurs que enterbolien la perspectiva dels fets. Però aquesta constatació no estava pas renyida amb una altra: la tornada del cas a la primera línia política havia estat conseqüència dels esforços de Ben-Gurion per a imposar —malgrat l'absència de proves— la que havia estat la seva convicció personal sobre l'assumpte des del mateix dia que havia sortit a la llum pública. Darrere d'aquest fet poden cercar-se dues explicacions complementàries entre elles, a saber: la lluita pel poder entre dues faccions del Mapai cada vegada més distintes i la pròpia personalitat del primer ministre, aspectes que van ésser tractats a bastament al llarg de la campanya electoral.

Ben-Gurion mai no havia estat un home flexible. Tenia una alta concepció de l'autoritat i de la jerarquia i sempre havia estat procliu a confondre la discrepància amb la insubordinació. Durant els anys del Mandat, aquests trets havien permès que el lideratge del *yishuv* prenguéss decisions ràpides i conseqüents i que parlés amb una sola veu, quelcom que havia reforçat l'autoritat de Ben-Gurion i que per tant també li havia permès d'aconseguir més èxits des d'aquests mateixos mètodes. Un cop l'Estat va establir-se i la democràcia va consolidar-s'hi, però, alguns quadros polítics —incloent-hi personalitats destacades del mateix Mapai— van començar a dubtar de la conveniència de tal estratègia. Lluny de replantejar-la, Ben-Gurion va veure aquest fet com una amenaça que calia conjurar i va radicalitzar tant la seva retòrica com les seves accions. Es negava a dirigir-se a Begin pel nom, i emprava en el seu lloc l'expressió “el

diputat que s'asseu al costat del Sr. Bader¹⁸⁷». Durant la campanya de 1959 havia anat més enllà i l'havia titllat de “feixista arrogant i destructiu mancat de tota decència humana¹⁸⁸”. Quan emergien discrepàncies al dedins de la coalició, Ben-Gurion imposava el seu criteri amb l'amenaça de tombar el govern i convocar eleccions en cas contrari, extrem al qual ja havia demostrat el 1951 que estava disposat a arribar. Amb Pinchas Lavon passava el mateix: l'havia vist com un enemic ja abans de l'escàndol perquè defensava una presa de decisions més col·laborativa, i després l'havia jutjat culpable en el seu fur intern i estava disposat a arribar on fes falta per tal que ho pagués. Davant d'això hi havia molta gent que dubtava que Lavon fos efectivament culpable, que creia que encara si fos així els mètodes emprats per Ben-Gurion no eren els més correctes, i que en qualsevol cas havia començat a dubtar de la bona fe del primer ministre i dels veritables motius pels quals podia estar menant aquella campanya¹⁸⁹.

El Cherut i el nou Partit Liberal tenien una posició comuna sobre el «cas Lavon», compartida també per tota la resta de partits —dins i fora del govern— altres que el Mapai: consideraven que l'actitud de Ben-Gurion era inacceptable en una democràcia i que reflectia una mentalitat autoritària impròpia d'un sistema parlamentari. Més enllà d'aquesta qüestió, però, hi havia una competència clara entre els dos per a assolir la segona posició electoral. Igualment, mal que ningú no pensava que el Mapai anés a perdre les eleccions, sí que hi havia la percepció que el comportament de Ben-Gurion li passaria factura i es vivia una certa expectació per a conèixer-ne l'abast.

Arribada la nit electoral, certament els laboristes pagaven un preu —per bé que modest— amb la pèrdua de cinc diputats i quatre punts percentuals, però amb 42 escons i un 34,7% dels vots continuaven essent necessaris per a la formació de qualsevol govern. El Cherut mantenia els 17 escons obtinguts en els comicis anteriors, que era

¹⁸⁷ RABINOVICH, Avraham. «The First Casualty in War». *Jerusalem Post Magazine*, 20 d'abril de 2006. Ben-Gurion feia així referència al diputat que s'asseia al costat de Begin, Yochanan Bader, revisionista de pedra picada que va acompanyar-lo en els vint-i-vuit anys de travessa pel desert a l'oposició i que va dissenyar el sistema electoral amb què Israel s'ha regit des de 1973 ençà.

¹⁸⁸ BEN-GURION, David. «After the Knesset Elections». *Davar*, 6 de novembre de 1959.

¹⁸⁹ Un assumpte relativament poc estudiat que va ajudar a enverinar les relacions entre Lavon i Ben-Gurion va ésser la proposta de reclutar els àrabs al servei militar, idea que Sharett també contemplava amb simpatia i que era en canvi enèrgicament condemnada pel seu predecessor. Sobre aquesta qüestió i l'esborrany de reclutament que va elaborar-se vegi's GELLER, Randall (2014) «Defense Minister Pinhas...» pp. 1-23.

exactament la mateixa xifra que assolía la suma liberal, malgrat que Begin es mantenia —a penes amb un miler de vots d'avantatge— com a segona força política.

Els resultats del sufragi de 1961 tindrien conseqüències a llarg termini, però en el pla immediat el que corresponia era configurar un govern. Davant d'aquest escenari, hi havia dues coses que eren clares: el Mapai era l'únic que estava en condicions d'encapçalar-lo i el Cherut en restaria exclòs. Però encara que les urnes haguessin evidenciat que bona part del país no compartia els escrúpols constitucionals que havien justificat l'ambient d'hostilitat a Ben-Gurion, els caps de la resta de partits opositors van exigir al primer ministre que renunciés a prosseguir amb la campanya contra Lavon com a condició per a iniciar les converses. Ben-Gurion va negar-s'hi indignat i va comunicar al president que no podia formar govern, de manera que el país semblava abocar-se a un perllongament de la inestabilitat i a una repetició de les eleccions. Yitzhak Ben-Tzvi, però, va respondre amb una maniobra audaç: encarregar la formació de govern al ministre de Finances Levi Eshkol, home de consensos i d'una dilatada carrera política que remuntava als anys previs a la Gran Guerra, al llarg de la qual s'havia caracteritzat per una decidida aposta dialogant que no estava renyida amb la fidelitat al fins llavors cap de govern¹⁹⁰.

Levi Eshkol va deixar clar que acceptava l'encàrrec per lleialtat envers el president i que qualsevol govern que aconseguís de formar estaria encapçalat per Ben-Gurion¹⁹¹. Aquesta clarificació, feta en benefici de la cohesió interna laborista, no podia dissimular la humiliació que representava per al primer ministre quedar exclòs del procés de configuració del seu propi govern, però va permetre de sortir de l'*impasse*. Ràpidament la resta de partits van baixar de to i van accedir també a entaular negociacions. Els liberals, conscients malgrat les crítiques de l'ala dreta dels vells Sionistes Generals de

¹⁹⁰ Convé recordar, en aquest sentit, que Eshkol havia estat el candidat proposat per Ben-Gurion per a substituir-lo en la seva primera retirada, el 1953, i que només el seu refús havia dut Moshe Sharett al càrrec. Posteriorment, aquell mateix 1961, alguns quadros laboristes s'havien acostat a Eshkol per a suggerir-li que formés un govern i evités les eleccions anticipades, però el ministre va mantenir-se fidel al cap de govern i va rebutjar la petició. No podia dir-se el mateix de Moshe Sharett, que va desaprovar des del primer moment la gestió que Ben-Gurion havia fet del "cas Lavon" i va acabar trencant públicament amb ell amb la seva dimissió com a ministre d'Exteriors el 18 de juny de 1956. CAPLAN, Neil (2002) «The 1956 Sinai...» pp. 81-82.

¹⁹¹ Aquesta tracamanya quedaria prohibida a partir de 1968 per la Llei Bàsica del Govern, que en el seu article 14 establia que "el diputat que ha format el govern ha d'encapçalar-lo", però el 2020 la porta va quedar altre cop entreoberta amb les modificacions d'aquesta Llei Bàsica que van formar part del pacte de govern entre Benjamin Netanyahu i Benny Gantz. Seria a través aquesta escletxa legal que Naftali Bennett acabaria essent investit primer ministre el juny de 2021 malgrat que l'encàrrec presidencial per a formar govern l'havia rebut el diputat Yair Lapid.

les implicacions del pacte que els havia fundats, van sumar-se a les converses per a entrar al govern. Com va deixar clar el diputat Moshe Kol, “la gent espera que formem part de l’executiu, car qui volia quedar-se a l’oposició ja va votar al Cherut¹⁹²”. A finals d’octubre Eshkol va presentar-li a Ben-Gurion dues possibilitats de reunir una majoria parlamentària: l’una amb els nacionalreligiosos i els liberals i l’altra amb els nacionalreligiosos i l’Achdut HaAvodah, que era una escissió de l’ala dreta del Mapam.

Ben-Gurion va optar pel pacte amb els liberals i així va fer-ho saber a la comissió negociadora d’aquest grup parlamentari. Els seus arguments eren triples: d’una banda volia donar poder i influència als liberals per a evitar-los qualsevol temptació de fusionar-se amb el Cherut, de l’altra sabia que el pacte reforçaria els vincles entre un Israel majoritàriament socialista i una diàspora eminentment liberal, i era conscient també que els liberals eren favorables a la seva proposta de canvi del sistema electoral per a incorporar circumscripcions i elevar-ne el llindar¹⁹³. Però quan va plantejar-ho al Comitè Central del Mapai el 27 d’octubre de 1961, aquest va negar-se a ratificar l’acord i va votar —en una mostra eloqüent de la poca autoritat que retenia el primer ministre després del «cas Lavon»— per un pacte amb l’Achdut HaAvodah que també tenia dues virtuts: permetia d’aplanar el camí per a una fusió entre les dues formacions i demostrava la independència del màxim òrgan de govern del partit després de molts anys de submissió a Ben-Gurion¹⁹⁴. El primer ministre no va tenir més remei que callar i acceptar un govern que no només no havia pogut negociar sinó que tampoc no havia pogut elegir d’entre les opcions que un altre li havia presentat. En els mesos següents, la seva actitud va anar fent-se més erràtica i les mostres de discrepància —dins i fora del Mapai— van incrementar-se, en un procés que alguns van atribuir obertament a la senilitat del primer ministre, el qual va acabar dimitint el juny de 1963 i va ésser substituït per Eshkol, sense que això posés punt i final a una carrera política cada vegada més desordenada¹⁹⁵.

¹⁹² GOLDSTEIN, Amir (2011) «We Have a...» p. 42.

¹⁹³ YANAI, Natan (1996) «The Citizen as...» p. 140.

¹⁹⁴ L’Achdut HaAvodah va ésser, aleshores i també posteriorment, un gran aliat de la vella guàrdia del Mapai (i d’Eshkol, que acabaria personificant-la en els anys posteriors) en el seu enfrontament amb Ben-Gurion. Quan Eshkol va morir el febrer de 1969, també esdevingué una força instrumental per a frenar les aspiracions del bengurionista Moshe Dayan; seria Golda Meir, capaç de generar un consens molt més ampli en la família laborista, qui assumiria el càrrec de primera ministra en aquella saó.

¹⁹⁵ David Ben-Gurion va morir el desembre de 1973 a l’edat de vuitanta-set anys. Fins al moment de la seva mort no va mostrar mai símptomes inequívocs de patir una demència, circumstància que en qualsevol cas no va ésser-li diagnosticada. Nogensmenys, col·laboradors seus de molts anys havien

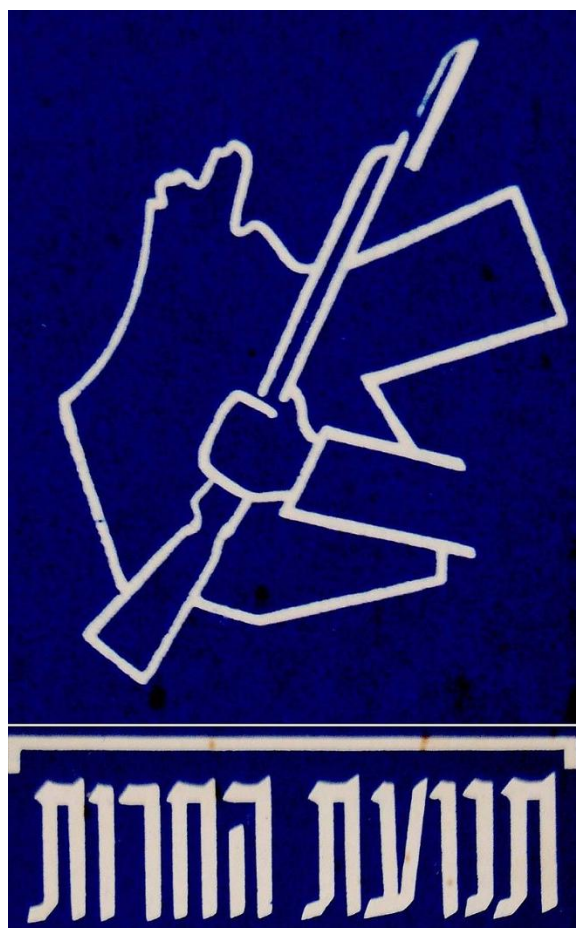
Tant els liberals com els revisionistes es trobaven, doncs, a la fi de 1961 sense capacitat d'influir en el govern, quelcom que era particularment humiliant per als primers, que havien arribat a tancar un acord en aquesta línia abans que la direcció del Mapai no els n'expulsés en el darrer moment. Aquest escenari fou aprofitat per Begin per a fer una «revisió del revisionisme¹⁹⁶»: un canvi en l'estratègia política del Cherut que pogués alterar significativament el panorama polític dels primers dotze anys d'història parlamentària del país, i que es resumia en tres mesures rupturistes.

La primera d'aquestes mesures era l'establiment d'una secció revisionista a la Histadrut. El 1934, en el moment de la ruptura entre Jabotinsky i l'Organització Sionista, el revisionisme havia abandonat totes les institucions del *yishuv* i n'havia creades de pròpies, però la seva Federació del Treball Nacional mai no havia arribat a funcionar. Després de la independència, fins i tot els Sionistes Generals s'havien afegit a la Histadrut, i només el Cherut havia continuat boicotejant-la. Begin s'havia adonat que tal plantejament no era realista i distanciava el partit de l'electorat i dels possibles socis de coalició que hi havia en els entorns liberals, motius pels quals va proposar-se de modificar-lo.

La segona decisió que Begin va fixar-se després dels resultats de 1961 va ésser l'actualització del plantejament irredemptista de “plena restauració de la pàtria”. En aquell moment Israel no incloïa ni Gaza ni Cisjordània i plantejar-ne la conquesta —per no parlar de la reivindicació de la riba est, és a dir, de la totalitat de Jordània— més aviat tenia l'efecte d'espantar els votants i d'allunyar els aliats. Si el Cherut volia esdevenir un partit de govern, el seu líder estava convençut de la necessitat d'assuavir d'alguna manera aquests postulats.

percebut a principis de la dècada dels seixanta un deteriorament en el seu raciocini i en la capacitat de mesurar les conseqüències de les seves decisions. El propi Menachem Begin, que malgrat l'hostilitat oberta que sempre havia mantingut va suggerir que encapçalés el govern d'unitat nacional de 1967, va quedar sorprès de la seva negativa i de la ignorància que demostrava sobre la situació de la diplomàcia i de l'exèrcit israelians a la vigília de la Guerra dels Sis Dies, i va concloure que “Ben-Gurion s'ha fet gran”. El seu enfrontament amb Levi Eshkol després que aquest darrer esdevingués primer ministre, que va dur-lo a escindir-se i a crear un partit nou (el Rafi), del qual també va acabar escindint-se per a formar-ne un altre d'encara més petit (la Llista Nacional), o la seva frustració per les dificultats que experimentava en intentar d'escriure unes memòries en els seus últims temps són altres evidències que apunten cap en aquesta direcció. Per a una anàlisi més detallada de l'assumpte, vegi's LAOR, Yitzhak «What Happened to Ben-Gurion When He Finally Quit Israel's Government?» *Haaretz*, 2 de novembre de 2013.

¹⁹⁶ Sobre aquest concepte i les seves implicacions, vegi's GOLDSTEIN, Amir (2015) «Crisis and Development...» pp. 110-133.

Font 10. El carnet de militància del Cherut encarnava tot allò que Begin volia canviar amb la seva “revisió del revisionisme”. Observi’s, damunt de les lletres Tnuat HaCherut (Moviment per la Llibertat), la silueta irredemptista del Mandat a les dues ribes del Jordà i el fusell que ha de conquerir-lo. Wikimedia Commons.

El tercer punt que el revisionisme havia de reconsiderar era la seva política d’aliances. Entre 1949 i 1961, la concurrència en solitari a les eleccions només havia reportat al Cherut un augment de tres escons. Begin sabia que disputar-li la primacia al Mapai passava per ampliar, mitjançant aliances permanents, l’espai social a què apellava el revisionisme, i en bona part havia articulat les dues altres propostes amb aquesta intenció, des de la consciència que l’entrada dels generals a la Histadrut havia anticipat llur pacte amb els progressistes i que la qüestió irredemptista havia estat el principal obstacle en les converses que el Cherut i el Sionisme General havien mantingut després dels comicis de 1955.

Ara bé, una cosa era formular aquestes receptes i l’altra aconseguir que fossin aprovades. El revisionisme sempre havia estat un grup minoritari i des dels temps de la clandestinitat s’havia acostumat a la seva situació i havia interioritzat una lògica purista que donava més importància als valors i als principis que no a llurs implicacions —i

conseqüències— pràctiques. Malgrat que la qüestió de la Histadrut havia estat plantejada per Begin poc després de les eleccions, no va ésser fins a finals de 1962 que va gosar presentar-la al Comitè Central, on va ésser aprovada per trenta-set vots a trenta-quatre. Només després d'aquest èxit va atrevir-se a formular el seu programa de reforma complet a la VII Convenció Nacional que va celebrar-se el gener de 1963. Com era d'esperar, el contingut del discurs de Begin va generar un gran rebombori i l'acusació —subscrita per dos diputats a la Knesset, Aryeh Altman i Eliezer Shostak— d'estar renunciant als principis jabotinskians. Begin va argumentar que les seves propostes no eren més que la conseqüència lògica del principi, ja aprovat a la III Convenció, d'acceptar les institucions i els procediments del sistema com a pas previ a poder canviar-los, i va emprar tota la capacitat oratòria per a reivindicar la seva lleialtat a l'herència de Jabotinsky:

Cada vegada que es fa realitat una part de la ideologia del líder del Betar [Jabotinsky], en aquest acte hi ha una gota de sang del meu cor. Si hi ha algun membre del partit que creu poder dir que també hi ha dues gotes de sang seves, no seré pas jo qui li ho discuteixi. Jo em conformo a tenir-hi una gota i ningú no me la pot negar. Quan presento una proposta, us prego que no em digueu que contradiu la ideologia del líder del Betar. Argumenteu-hi a favor o en contra, parleu lliurement. Però dir-me que estic presentant una proposta que topa amb la ideologia del líder del Betar és anar massa enllà, senyors meus¹⁹⁷.

Finalment la VII Convenció donà llum verda al pla de Begin amb 342 vots a favor i 257 en contra, i el líder revisionista va disposar-se a integrar el partit a la Histadrut i a emprendre negociacions amb els sectors més propers del Partit Liberal, al mateix temps que es reservava la possibilitat de modificar el postulat irredemptista, quelcom que condicionava a l'èxit d'aquesta seva proposta d'aliança.

Al començament, els liberals van rebre amb fredor els cants de sirena de Begin. Sabien que un pacte amb el Cherut implicava necessàriament desfer tot el camí recorregut amb la unió de Sionistes Generals i progressistes, i instintivament volien allunyar-se d'una estratègia de divisió que el líder revisionista feia patent quan en una carta oberta apel·lava a Bernstein a obrir negociacions de fusió perquè malgrat l'existència de discrepàncies, “per damunt de tot hi ha la necessitat nacional, estatal i històrica

¹⁹⁷ Arxius Ze'ev Jabotinsky (ZJA), secció H12/2-1, “Compareixença de Begin davant del Comitè Central, 21 de desembre de 1961”.

d'establir una força alternativa a l'actual equip de govern al més aviat possible¹⁹⁸». Ara bé, tot i rebutjar la proposta, va crear-se aviat un pinyol de diputats —quasi tots procedents del vell partit general— que n'eren favorables i que ho dissimulaven cada vegada menys, de manera que al llarg de la legislatura el Cherut va exercir com a cap de l'oposició i els liberals —també a l'oposició a desgrat llur— van anar perdent el control de l'agenda política perquè romania en llur interior un debat somort sobre la integració al principal bloc opositor.

A partir de 1963 la sordina que la direcció liberal havia imposat sobre la qüestió va començar a esquerdar-se. D'una banda, en els darrers mesos de govern de Ben-Gurion el primer ministre va radicalitzar els seus atacs a Begin, arribant a comparar-lo amb Hitler, i va provocar una onada de simpatia pel líder revisionista que va permetre-li d'exercir un qüestionament del discurs públic del govern que trobava suports molt més enllà de l'entorn estrictament *cherutnik*, i de manera particular entre els sectors burgesos. Després que Levi Eshkol passés a encapçalar el govern al juny, el Mapai va fusionar-se amb la més esquerrana Achdut HaAvodah, en el que va entendre's com una reafirmació en la línia d'exclusió dels liberals que ja s'havia materialitzat en el procés de formació de govern de 1961 i com un procés d'unificació de tota l'esquerra que animava la dreta a emprendre una iniciativa anàloga. El 1964 el Comitè Central del Partit Liberal va aprovar, amb vint vots a favor i quinze en contra¹⁹⁹, l'obertura de negociacions amb el Cherut. Després que Begin acceptés un compromís sobre la qüestió irredemptista, que va revelar-se l'obstacle més gran, el 26 d'abril de 1965 va inaugurar-se formalment el Gachal o Bloc del Cherut i dels Liberals. Com era d'esperar, aquests darrers van haver de pagar el preu de l'escissió de set diputats i de la major part dels vells quadros progressistes.

Samuel Noah Eisenstadt va afirmar que el 1965 “per primera vegada va haver-hi un enfrontament entre govern i oposició” per tal com “fins llavors a les eleccions simplement es decidien els propers socis del Mapai²⁰⁰”. Certament, en la campanya per als comicis del 2 de novembre d'aquell any va presentar-se per primer cop una

¹⁹⁸ Arxius de l'Institut Jabotinsky (JIA), secció P 20-3-2. Carta de Begin a Bernstein i Rosen, 20 d'agost de 1961.

¹⁹⁹ WEITZ, Yechiam (2014) «The Road to...» p. 72.

²⁰⁰ Conferència de Samuel Noah Eisenstadt a la Universitat de Haifa sobre la figura històrica de Levi Eshkol, març de 1999.

candidatura que aspirava de manera creïble a ésser una alternativa de govern. La suma de revisionistes i liberals havia donat quatre anys abans la respectable xifra de trenta-quatre escons, una diferència relativament petita amb els quaranta-dos diputats oficialistes. A més a més, malgrat la fusió del Mapai amb l'Achdut HaAvodah, Levi Eshkol havia d'afrontar un greu element d'incertitud: no només era la primera vegada que la llista governamental no anava encapçalada per Ben-Gurion, sinó que hauria de concórrer al sufragi contra Ben-Gurion: el vell exprimer ministre s'havia escindit quan Eshkol va negar-se a presentar a la Cort Suprema una querella contra Lavon, i acudia als comicis amb una llista pròpia, el Rafi o Llista dels Obrers d'Israel.

Arribats a l'hora de la veritat, els resultats foren una decepció per al nou Gachal, que obtenia 26 escons i un 21,3% dels vots enfront dels 45 diputats (36,7%) aconseguits per Levi Eshkol, el qual havia pogut compensar amb els vots de l'Achdut la pèrdua d'electors que s'havien mantingut fidels a Ben-Gurion (10 diputats amb un 7,9% dels sufragis). De llur banda, els vells progressistes, ara reagrupats sota l'etiqueta de Liberals Independents i el lideratge de Moshe Kol, reunien 5 diputats i un 3,8% dels vots.

Mirats fredament, els resultats no equivalien pas a un fracàs absolut de l'aventura liberal-revisionista. Certament la suma era més baixa que els trenta-quatre escons obtinguts pel Cherut (disset) i el Partit Liberal (disset) quatre anys abans, però aquesta suma mai no havia estat real atès que els liberals contenien en llur interior una facció antirevisionista que s'havia escindit. Només nou dels disset diputats liberals de 1961 provenien del vell Sionisme General, de manera que la suma d'aquests amb els revisionistes era de vint-i-sis diputats ja en l'anterior Knesset. El bloc parlamentari del Gachal abans de les eleccions només havia estat marginalment més gran que això: vint-i-set parlamentaris, disset del Cherut, nou dels vells generals i un de sol dels vells progressistes, car els set exprogressistes restants s'havien escindit per a formar els Liberals Independents.

Però dins del Gachal es creia que la fusió estimularia els electors a inclinar-se, en nom del vot útil, a favor de l'única força que podia reemplaçar el laborisme com a partit de govern. Havent-se fixat un objectiu tan ambiciós, certament el resultat era insuficient, sobretot si es té en compte el relatiu monolitisme que mantenia el sector socialista i que li permetia a Eshkol de formar un govern fàcilment àdhuc si havia de prescindir de Ben-Gurion, decidit obstinadament a passar a l'oposició. Encara així, el primer ministre,

donant mostres d'un tarannà ben diferent al del seu antecessor, va convidar el Gachal a entrar al govern. Begin va negar-s'hi de seguida, però van sentir-se veus —no només dels liberals, sinó també dels *cherutniks*— que n'eren partidàries. Una d'aquestes era la del veterà diputat i fins aleshores revisionista de pedra picada Eliezer Shostak, a qui Begin va replicar agressivament que “per anar per aquesta via, Shostak, hauràs d'eliminar-me a mi primer. Si vols anar cap a on suggereixes que jo vagi, a convertir-me en el Mafdal o en els liberals independents, hauràs de desfer-te primer de mi”²⁰¹.

Aquest ambient enrarit feia pensar que la VIII Conferència Nacional del Cherut²⁰², celebrada el juny de 1966, seria babèlica. I bé prou que ho va ésser. Eliezer Shostak i Shmuel Tamir van canalitzar amb habilitat la frustració que existia entre els militants de base. A més, conscients de la veneració que per Begin sentia una part important de la militància, van decidir de donar suport a la seva candidatura a la reelecció, però de presentar candidats alternatius per a la resta de càrrecs. D'aquesta manera evitaven que el pinyol més incondicional els acusés de traïdoria —com sí que havia passat en moviments previs contra Begin— i a la vegada no es veien obligats a detallar un programa alternatiu i podien atraure's malcontents per raons diverses, des d'aquells que pensaven que Begin havia renunciat als principis jabotinskians en emprendre la seva «revisió del revisionisme» fins als que creien que estava actuant de manera massa dogmàtica en negar-se en rodó a entrar al govern d'Eshkol.

La maniobra va funcionar i Begin, àmpliament reelegit, va trobar-se privat dels seus col·laboradors més estrets, substituïts per militants propers a Shostak i Tamir. Com a resposta, en un cop de geni bengurionesc, va acusar els dissidents d'haver conspirat contra ell, va presentar la dimissió i va reptar-los que li trobessin un substitut amb prou suports per a encapçalar el Cherut. Naturalment no van pas trobar-lo, i la Convenció va quedar suspesa, sense un líder clar per a coordinar el partit i el grup parlamentari i amb

²⁰¹ Arxius Ze'ev Jabotinsky (ZJA), secció H 1-2/16, “Protocol del Comitè Central del Cherut de 14 de novembre de 1965”. Naturalment, en parlar del Mafdal i dels liberals independents Begin feia referència a la coneguda subordinació d'aquests dos partits a l'hegemonia laborista.

²⁰² Conscients de les diferències que seguien existint entre els liberals i el Cherut, i amb el precedent ben recent de la fusió dels Sionistes Generals i dels progressistes per a escindir-se altra vegada a penes tres anys després, la formació del Gachal no va implicar la dissolució dels dos organismes que l'havien creat. Ans al contrari, tant el Partit Liberal com el Cherut van retenir llurs institucions, estatuts i procediments, als quals va afegir-se una direcció conjunta i un sistema de quotes. Aquest procediment, anàleg al que Convergència i Unió va emprar a casa nostra entre 1978 i 2015, va mantenir-se més endavant quan el Gachal va unir-se a altres partits per a formar el Likud. Només el 1988 el Likud va deixar d'ésser una coalició de partits per a convertir-se en un partit unitari.

una situació de guerra freda insostenible en el temps²⁰³. Al llarg dels mesos següents, fins el març de 1967, la paràlisi va ésser total, i els vells líders liberals van arribar a plantejar-se la dissolució del Gachal per a recuperar perfil propi i no veure's arrossegats per les dinàmiques internes del Cherut cap a una espiral descendent devers la irrellevància.

A diferència d'ocasions anteriors, però, Menachem Begin estava en pau amb si mateix i decidit a recuperar el control de la formació, en espera que els dissidents cometessin algun error. El juliol de 1966 Chaim Amsterdam, un assessor de Shmuel Tamir, havia redactat un article d'opinió al *Haaretz* en què criticava de manera oberta el lideratge del Cherut²⁰⁴. Begin ho véu com un acte d'insubordinació i va demanar al comitè d'arbitratge del partit que el suspengués de militància a ell i a Tamir, a qui acusava d'haver instigat l'acció. Després d'uns mesos de dubtes i vacil·lacions, el comitè va accedir-hi el febrer de 1967. Com a resposta, tres diputats (Tamir, Shostak i Tiar) van escindir-se per a formar el Centre Lliure, i la resta de dissidents o bé van unir-se a ells o bé van hissar la bandera blanca. Begin va recuperar el ple control del partit, ara purgat d'elements díscols, i també el protagonisme que li donava el seu rol com a cap de l'oposició.

De totes maneres, el líder revisionista havia d'atendre, a l'alçada de març de 1967, un munt de maldecaps. Havia recuperat el domini del Cherut, però per a fer-ho havia hagut de forçar els procediments dues vegades: primer amb una dimissió que implicava desconèixer els resultats d'una convenció sobirana, i després amb un procediment disciplinari contra un dels seus rivals que no va percebre's precisament com la quinta essència del *fair play*. Més aviat havia estat una victòria per esgotament, perquè l'altre bàndol sabia que tampoc no comptava amb la força suficient per a imposar-se i perquè a ningú no convenia que la situació quedés enrocada gaire més temps. Però per molta gent —particularment dins del Partit Liberal— Begin estava convertint-se en un problema més que no en un rèdit i això tenia molts números d'acabar passant factura. De fet, els tres diputats escindits van formar un grup propi, el Centre Lliure, i van demanar d'integrar-lo en el Gachal malgrat trobar-se fora del Cherut, proposta que els liberals van acollir amb simpatia.

²⁰³ Entre els opositors a Begin va destacar llavors un jove militant de vint-i-un anys, el futur primer ministre Ehud Olmert, que va demanar-li que s'apartés des de la tribuna. PEDAHZUR, Ami (2012) *The Triumph of...* p. 129.

²⁰⁴ WEITZ, Yechiam (2005) «The Road to...» p. 75.

El maig de 1967, però, totes aquestes qüestions van passar en un segon pla com a conseqüència de la crisi que s'esdevingué en les relacions amb Egipte²⁰⁵. Ben-Gurion havia criticat molt, després de la seva ruptura amb el Mapai de 1965, les credencials militars d'Eshkol, i certament a Israel es vivia amb ansietat la perspectiva d'entrar en guerra sense la presència de personalitats bregades a la primera magistratura i al ministeri de Defensa. El 28 de maig, una declaració pública del primer ministre va encendre encara més totes les alarmes. Segueixo, sobre aquesta qüestió, el testimoni de Yehuda Avner:

Va anunciar-se per ràdio que Eshkol estava a punt de dirigir-se a la nació. Juntament amb centenars de milers de persones arreu del país, esperàvem d'escoltar paraules encoratjadores, de manera que vam deixar tot el que estàvem fent i vam enganxar l'orella a l'emissora. El que vam sentir va ésser un soroll de papers, seguit d'un accés de tos, un intent d'aclarir-se la gorja i una veu inconfusible i greu. Eshkol va parlar obertament de l'ansietat que les concentracions de tropes àrabs estaven causant al país, entre altres coses pel bloqueig d'Eilat, i va continuar amb una explicació de com el govern havia plantejat fórmules que permetessin de prosseguir amb la política de cercar una iniciativa internacional liderada pels Estats Units que evités la guerra.

Llavors va sentir-se altra vegada soroll de passar papers, acompanyat aquest cop de grunyets repetits, “ehm, ehm”, com si Eshkol s'hagués perdut entre les pàgines o tingués problemes per a desxifrar la “presa de decisions responsable” o la “unitat

²⁰⁵ El 13 de maig els soviètics havien informat el president del parlament egipci Anwar Sadat —de visita oficial a Moscou en aquell moment— que Israel estava acumulant tropes al nord per a atacar Síria. Paral·lelament, l'ambaixador soviètic al Caire va comunicar-ho també al president Nasser. S'ha discutit molt sobre per què l'URSS va transmetre aquesta informació, que era clarament falsa, sense que s'hagi arribat a un consens historiogràfic sobre l'assumpte, si bé la tesi que compta avui amb més acceptació és la que sosté que l'URSS pretenia amb l'acció d'aturar el programa nuclear israelià; per a una defensa sòlida d'aquesta teoria consulti's GINOR, Isabella (2006) «The Spymaster, the...» pp. 88-130. En qualsevol cas, Nasser va reaccionar amb l'enviament de dues divisions cap al Sinaí, i mal que Israel va esforçar-se a desmentir la situació i dissipar la crisi —Eshkol fins va convidar l'ambaixador soviètic al nord perquè inspeccionés la regió amb els seus propis ulls—, el moviment inicial de Nasser havia creat un clima d'exaltació i popularitat a Egipte que va empènyer-lo a prendre altres mesures: la retirada de les forces de la UNEF, la prohibició del pas de la flota israeliana per l'estret de Tiran o el reclutament de 100 000 homes dementre al Caire es cridava “arribarem fins a Tel Aviv”. A partir d'un determinat moment, la inèrcia que empenyia cap a la guerra va ésser inaturable. LANDAU, Maurice David (2014) *Arik. The Life...* pp. 81-82. Vegi's també sobre aquesta qüestió OREN, Michael (2006) *La Guerra de...* pp. 93-102. Finalment, per a una interpretació que posa l'èmfasi en els problemes interns entre Israel i els Estats àrabs i les guerrilles palestines, i en particular en les disputes dels recursos hídrics, consultin-se els treballs de Moshe Shemesh SHEMESH, Moshe (2004) «Prelude to the...» pp. 1-45, SHEMESH, Moshe (2006) «The Fida'iyyun Organization's...» pp. 1-34 i SHEMESH, Moshe (2002) «The IDF Raid...» pp. 139-167.

de propòsit”. [...] Anava encallant-se una vegada i una altra, parlant a mitges i començant frases, murmurant “ehm, ehm” ara sí i ara també. [...] La seva audiència era una població espantada, i com més s’encallava en la lectura més indecís i atemorit semblava, mal que acabés el discurs amb l’asseveració que Israel sabia com defensar-se si era atacat.

L’emissió va colpir els nervis de tothom. De cop i volta el país semblava impotent i mancat de lideratge. Les notícies posteriors reportaven com els enemics d’Israel ho celebraven mentre els soldats a les trinxeres llençaven els transistors i es posaven a plorar.

Menachem Begin escoltava l’emissió des de casa seva, a Tel Aviv, i quedà garratibat. [...] Va apagar la ràdio i va dir a la seva dona Aliza, “sé que Eshkol té un refredat, però sonava com si estigués tenint un atac de cor”. I després, fermament, va afirmar, “no hi ha dubte que cal que dimiteixi i deixi pas a Ben-Gurion, al mateix temps que ha de cedir el ministeri de Defensa a Moshe Dayan”. L’endemà al matí el primer diari d’Israel, el *Haaretz*, deia si fa no fa la mateixa cosa²⁰⁶.

Begin ben aviat va treure’s del cap la idea que Ben-Gurion tornés al capdavant del govern, no només per la ferma negativa d’Eshkol a concedir-ho sinó perquè va anar a veure’l i va trobar-lo totalment desconnectat de la realitat política i militar del moment²⁰⁷. Però sí que volia —i va aconseguir— que es formés un govern d’unitat nacional que inclogués el Rafi, amb Moshe Dayan com a ministre de Defensa, i el Gachal amb ell i el líder liberal Yossef Sapir com a ministres sense cartera. Va ésser aquest govern qui desafiant totes les previsions apocalíptiques va aconseguir una contundent victòria militar en a penes sis dies contra la coalició d’Egipte, Síria i Jordània. Una de les conseqüències d’aquest èxit va ésser la conquesta israeliana del Sinaí, els alts del Golan, Cisjordània i la Franja de Gaza, quelcom que generaria més

²⁰⁶ AVNER, Yehuda (2010) *The Prime Ministers* pp. 147-148. La traducció és pròpia.

²⁰⁷ Begin no era l’únic que detectava traces de senilitat en el comportament del vell fundador sinó que també el seu número dos al Rafi Moshe Dayan ho manifestava, com es fa palès en l’entrada del diari de Ben-Gurion corresponent al 27 de maig: “Reunió del Rafi avui. En Moshe [Dayan] s’hi presenta. Expresso breument el meu parer sobre la crisi i el que cal fer en les qüestions que depenguin de nosaltres. Esmento de passada que l’IDF va rebre ordres d’atacar els egipcis a Gaza ahir al matí però que l’ordre va ésser cancel·lada en el darrer moment. En Moshe marxa de la sala indignat i en Yaakov Dori explica de seguida que aquesta informació m’havia estat proporcionada confidencialment per en Moshe i que jo havia promès de no repetir-la. Aquesta és la raó per què ha marxat. Li he dit a en Dori que si Dayan ha dit això m’imagino que serà veritat, però que no me’n recordo”. TROEN, Ilan (1999) «Ben-Gurion’s Diary for...» pp. 203-204.

endavant problemes de gestió dels territoris i canvis en la percepció social de les fronteres d'Israel que són l'objecte d'estudi principal d'aquesta tesi.

No hi ha dubte que la formació del govern d'unitat nacional va obeir a una preocupació sincera pel futur i la continuïtat del país. Però des d'un punt de vista estrictament polític, va ésser un episodi molt oportú per a Menachem Begin. El líder revisionista havia esgotat ja tots els avantatges d'ésser cap de l'oposició, i havia percebut entre les seves files un cert cansament envers la situació. El nou escenari li permetia d'entrar al govern sense que això es percebés —atesa la greu situació d'emergència nacional— com un incompliment dels seus reiterats compromisos anteriors de no fer-ho.

Subsidiàriament, Begin va obtenir altres beneficis d'aquest moviment. El més evident de tots és que va poder atribuir-se una part del mèrit de l'èxit que s'havia esdevingut, però també va recuperar la iniciativa dins del Gachal i va silenciar les crítiques contra el seu lideratge. Igualment va adquirir certa legitimitat com a estadista —cal recordar que mai no havia seguit en cap govern en els seus dinou anys com a líder d'un partit, cosa que el situava en aquest terreny en inferioritat de condicions amb els liberals— i va poder forjar un cert vincle d'afecte amb el vell Ben-Gurion, el qual va apreciar sincerament el fugaç suggeriment de Begin que tornés a encapçalar el govern. Però per damunt de tot això, la victòria israeliana va tornar a posar en primer pla la qüestió irredemptista de la “indivisibilitat de l'*Eretz Yisrael*”, idea que havia semblat gairebé llunàtica des de 1949. En acabar la guerra, Begin va decidir de romandre al govern i de convertir-se en el “protector dels fruits de la victòria”, programa que es resumia a oposar-se a iniciatives que conduïssin a retirades territorials i a promoure la construcció d'assentaments a les noves àrees conquerides (i molt particularment a Cisjordània).

Les eleccions del 28 d'octubre de 1969 van celebrar-se, doncs, enmig d'un clima de satisfacció i complaença que repetia en certa manera l'*Era of Good Feelings* que el *yishuv* havia sentit a començaments dels anys vint i que la historiografia posterior, amb el desastre del Yom Kippur en ment, ha denominat *konseptzyah*²⁰⁸. Levi Eshkol havia mort a començaments de l'any, i la seva successora, Golda Meir, havia format un nou govern amb la mateixa composició i es presentava a les eleccions amb una coalició que per primera vegada des de la creació de l'Estat incloïa tots els partits d'esquerra no

²⁰⁸ En hebreu, הקונספציה, literalment “el concepte”. LANDAU, Maurice David (2014) *Arik. The Life...* p. 121.

estrictament comunista, fins i tot el Mapam i el Rafi de Ben-Gurion²⁰⁹. Ningú no aspirava a disputar la victòria a una coalició com aquesta després d'una legislatura tan plàcida, i com era d'esperar Meir va endur-se uns resultats històrics: 46,2% dels vots i 56 diputats, un rècord absolut aleshores que tampoc mai després no ha estat superat. Com a segona força venia el Gachal, amb els mateixos 26 diputats de quatre anys abans i amb un percentatge de vot lleugerament superior, que ara arribava al 21,7%, i que contrastava pregonament amb els dos diputats que Shmuel Tamir —líder dels dissidents del Cherut en la crisi de 1966-1967— i el seu Centre Lliure havien obtingut.

Font 11. Els dos principals exponents militars del *konseptzyah*: el cap de l'Estat Major Chaim Bar-Lev (extrem esquerre, impulsor de la línia Bar-Lev) i el ministre de Defensa Moshe Dayan (dreta). Al centre hi figura el llavors general i posteriorment primer ministre Ariel Sharon. Fotografia extreta de LANDAU (2014) *Arik. The Life...* p. 337.

Matemàticament, la primera ministra podria haver prescindit del Gachal sense cap mena de problema, però va convidar-lo a formar part de la coalició una altra vegada, i Begin va acceptar-ho. Aquesta vegada el grup detenia quatre carteres ministerials (Comerç i Indústria, Comunicacions, Desenvolupament i Transports) i per a la darrera va aconseguir de fitxar el popular general de divisió Ezer Weizman, responsable del

²⁰⁹ De fet el Rafi havia tornat a la família laborista però sense Ben-Gurion, que s'oposava fermament a la decisió i que als seus vuitanta-tres anys va tornar a escindir-se i va establir un nou partit, la Llista Nacional, que va entrar a la Knesset amb quatre diputats i un 3,1% dels vots. Aquesta nova plataforma acabaria fusionant-se amb el Gachal i el Centre Lliure per a formar el Likud el 1973.

decisiu bombardeig contra les forces aèries egípcies durant les primeres hores de la Guerra dels Sis Dies i nebot del president Chaim Weizmann.

Incontestat com a líder de la dreta, havent adquirit prestigi d'estadista amb els seus anys al govern i capaç d'atraure per primer cop figures de l'*establishment* militar com els generals Weizman o Ariel Sharon, Begin tampoc no volia que una presència massa continuada del Gachal com a soci de coalició de l'oficialisme dissipés davant dels votants la seva voluntat d'esdevenir alternativa de govern. Per aquesta raó, des del començament de la legislatura marcà perfil propi i va deixar clar que la seva presència a l'executiu només tenia sentit si servia per a "protegir els fruits de la victòria". Quan Golda Meir va acceptar de negociar amb Egipte sobre la base del pla Rogers —proposta nord-americana que plantejava en darrera instància una retirada israeliana de la península del Sinaí— Begin va treure el Gachal del govern²¹⁰. Va ésser una maniobra controvertida a la qual tant els liberals com alguns membres del Cherut (Weizman entre ells) van oposar resistència, però el líder revisionista va fer valer la seva autoritat i va imposar-se. Més que una tornada a posicions radicals o fantasioses, la sortida del govern permetia a Begin de recuperar la llibertat de moviments que li donava encapçalar l'oposició i feia més senzill que els diputats escadussers que presentaven una ideologia compatible amb el bloc liberal-revisionista i que volien acabar amb les dues dècades d'hegemonia socialista s'hi sumessin. El 1973, per iniciativa d'Ariel Sharon i amb el beneplàcit de Menachem Begin, el Gachal va ampliar-se per a absorbir el Centre Lliure de Tamir, la Llista Nacional dels hereus de Ben-Gurion i el Moviment per a un Israel Major dels primers colons, i va canviar el seu nom a Unió Nacional i Liberal o Likud.

La sortida del govern va tenir un altre benefici inesperat per a Begin: va lliurar-se d'haver de compartir responsabilitats per la manca de previsió en què es trobava l'exèrcit a la vigília de l'atac sorpresa d'egipcis i sirians durant el Yom Kippur de 1973 i de les deficiències que presentava el sistema de bases defensives israelianes a la península del Sinaí, conegut com a "línia Bar-Lev". Malgrat que Sharon havia qüestionat amb molta contundència l'estratègia castrense en els anys anteriors —i aquesta havia estat una de les principals raons de la seva sortida de l'exèrcit per a

²¹⁰ OLIVARES, Ángela (2005) *Golda Meir*, p. 176.

impulsar l'establiment del Likud²¹¹—, aquesta no havia pas estat una de les majors preocupacions de Begin i de fet ni tan sols havia figurat en primer pla a la campanya electoral d'octubre de 1973, la qual va haver d'interrompre's per l'esclat de la conflagració.

La Guerra del Yom Kippur va ésser en molts sentits l'anticlímax de la Guerra dels Sis Dies. Si el 1967 s'havia experimentat molt vivament la por de l'anihilació, ràpidament substituïda per un sentiment d'eufòria que va donar pas a una prolongada percepció d'invulnerabilitat, el 1973 les circumstàncies van ésser les contràries. En declarar-se la guerra, ningú no podia creure's que Egipte i Síria haguessin gosat desafiar Israel una altra vegada, però a mesura que passaven els dies i que els egipcis anaven avançant posicions al Sinaí, la incredulitat va deixar pas al torbament i al temor. Finalment el Tzahal va recuperar les posicions prèvies a l'atac, però les tres setmanes de guerra, els gairebé tres mil morts israelians i la incertitud viscuda en l'endemig van causar un gran impacte i van posar un punt i final traumàtic a l'*Era of Good Feelings* que s'havia iniciat un sexenni abans.

Les eleccions s'havien posposat com a conseqüència de la guerra i se celebraren tan bon punt va ésser possible, el 31 de desembre de 1973. Els soldats encara no havien estat desmobilitzats —quelcom que va complicar i endarrerir l'escrutini— i l'opinió pública no havia assimilat plenament les causes i les conseqüències de l'episodi bèl·lic. En tals circumstàncies, Golda Meir va revalidar el seu càrrec malgrat deixar-s'hi cinc escons i set punts percentuals i quedar-se amb només 51 diputats i un 39,6% dels vots. Molt més a prop que en qualsevol elecció anterior venia el nou Likud de Menachem Begin, que recollia els beneficis de la unió de la dreta i aprofitava la canalització del vot de protesta per a guanyar nou punts percentuals i tretze escons, arribant fins al 30,2% i els 39 diputats.

Tècnicament, els laboristes retenien un avantatge suficient per a formar govern, però a mesura que els morts van anar essent enterrats i que el país reprenia l'activitat amb més informació sobre el que havia passat, l'opinió pública va començar a moure's en una

²¹¹ Sobre la discussió en termes militars, en especial pel que refereix a les fortificacions del Sinaí conegudes com a "línia Bar-Lev", vegi's LANDAU, Maurice David (2014) *Arik. The Life...* pp. 90-92. Sobre el *konseptzyah* i el rol de Sharon, LANDAU, Maurice David (2014) *Arik. The Life...* pp. 108-110.

altra direcció i les manifestacions contra el govern van fer-se constants. “No era només la meua dimissió i la de Dayan el que demanaven els manifestants en aquella onada de protestes”, recordava Golda Meir a les seves memòries. “Allò era una crida per a eliminar de l’escena tota la gent que pogués considerar-se responsable del que havia passat, i per a començar de nou amb nova gent, més jove i que no estigués tacada per la càrrega d’haver portat la nació pel camí del pedregar. Era una reacció extrema davant de la situació límit en què ens havíem trobat, i malgrat que fos molt dolorós, era comprensible²¹²”.

Menachem Begin va saber llegir bé les implicacions d’aquest estat d’ànim col·lectiu. D’una banda, va criticar amb duresa la gestió del conflicte i la manca de preparació per a la guerra que s’havia posat de manifest. De l’altra, va mantenir la pressió també contra la política governamental posterior, i va oposar-se amb rotunditat als armistícis amb Egipte i Síria de després de la guerra, qualificats d’“inici de la retirada de l’exèrcit i de la partició del territori” i de “maniobres que magnifiquen el risc per als assentaments²¹³”.

El Partit Laborista va entendre finalment que la situació era insostenible i va reaccionar. Golda Meir i el ministre de Defensa Moshe Dayan van dimitir el 10 d’abril de 1974 i van ésser substituïts per Yitzhak Rabin i Shimon Peres, respectivament²¹⁴. Però en molts sentits era massa tard. L’oficialisme estava deslegítimat i per primera vegada hi havia una majoria social que percebia la necessitat d’un canvi al govern. Els escàndols de corrupció que van esquitxar membres de l’executiu reforçaren aquesta impressió —el mateix Rabin va haver de renunciar al lideratge del partit després de descobrir-se que la seva dona havia mantingut obert un compte bancari als Estats Units que violava la normativa de divises israeliana, aleshores encara molt draconiana²¹⁵— i el progressiu apropament entre el revisionisme i la comunitat nacionalreligiosa, tradicional aliada dels laboristes però reconvertida cada vegada més en defensora dels assentaments als

²¹² MEIR, Golda (1975) *My Life* p. 378.

²¹³ Diari de Sessions de la Knesset (דִּיבְרֵי הַכְּנֶסֶת), vol. 70, p. 1509, corresponent a l’acta del 30 de maig de 1974.

²¹⁴ Cal fer notar, com a mostra del grau de divisió que havia generat dins del laborisme el lideratge de David Ben-Gurion, que encara a l’alçada de 1974, onze anys després de la seva dimissió, els analistes polítics continuaven analitzant els candidats d’aquest entorn polític en funció de llur afinitat amb el primer cap de govern o amb la vella guàrdia que li havia plantat cara. Rabin i Peres van passar a ésser considerats, respectivament, els caps de la vella guàrdia i del bengurionisme, en el que seria l’inici d’una rivalitat a la cúpula laborista que es perllongaria durant les dues dècades següents.

²¹⁵ Sobre aquesta qüestió vegi’s FORTET, Adrià (2019) «Liberalización económica y...» a SECO, Mónica (2019) *Asociación de Historia...* pp. 789-797.

territoris guanyats a la Guerra dels Sis Dies, va representar l'estocada final per al govern, que va haver d'anticipar les eleccions per al 17 de maig de 1977.

Era una oportunitat històrica incomparable per a Menachem Begin, la culminació d'un camí de trenta anys cap a la construcció d'una majoria política. Malgrat tot, quan aquell vespre els israelians van asseure's davant de la ràdio i la televisió disposats a seguir el programa especial que la corporació de mitjans audiovisuals oferia per a donar a conèixer els resultats d'uns comicis tan decisius, van fer-ho amb dubtes sobre si l'incombustible líder revisionista que havia perdut vuit eleccions consecutives aconseguiria aquesta vegada de fer-se amb la primera magistratura. Aquests dubtes s'havien vist accentuats pels problemes de salut del veterà excombatent de l'Etzel, que va patir un infart al començament de la campanya electoral i va restar hospitalitzat fins després dels comicis.

El conductor del programa era Chaim Yavin, que va ésser també presentador del noticiari de la televisió pública entre 1968 i la seva jubilació quatre dècades més tard. Aquella tarda, les seves primeres paraules van quedar gravades a la memòria col·lectiva del país. «*Gvirotai veRabotai, yesh mahapach!*» «Senyores i senyors, hi ha hagut una revolució». Amb el temps, el concepte de “la Revolució” (en hebreu, *haMahapach*²¹⁶) ha passat a ésser sinònim per antonomàsia de l'àmplia victòria electoral que Menachem Begin va aconseguir aquell dia i que va iniciar el primer govern del Likud, el partit — llavors encara coalició de partits— que ha encapçalat l'executiu durant trenta-cinc dels quaranta-quatre anys que han transcorregut des d'aleshores.

L'expressió de Yavin féu fortuna perquè tothom intuïa, en aquell moment, que el canvi que s'havia esdevingut tindria un gran impacte per a l'avenir d'Israel. El fet que quatre dècades després continuï essent un terme recurrent, tant en la historiografia com en les converses quotidianes, evidencia que efectivament l'actual Estat jueu és diferent, en molts sentits, a l'Israel de 1977. L'objectiu d'aquest capítol ha estat plantejar al lector una exposició sumària de la història del sionisme anterior al *Mahapach* i, més en particular, dels entorns liberals i revisionistes que van acabar convergint per a establir el

²¹⁶ המהפך. El terme també pot traduir-se per “capgirament” o “agitació”. L'episodi ha continuat present en la memòria col·lectiva del país fins al punt que el juny de 2021 va estrenar-se un film homònim que recreava la nit electoral de 1977. Sobre aquesta qüestió vegi's TOLZ, Ken «Menachem Begin's Upheaval Heads to the Silver Screen» *Jerusalem Post*, 28 de maig de 2021, p. 12.

Likud. Tenir aquests elements presents facilita enormement la comprensió de les actituds que el revisionisme, ara ja des del govern, mantindria en relació amb el territori i el problema àrab en les dècades següents, estudi que es planteja en els capítols que segueixen.

L'ESTAT

El 19 de juliol de 2018 la Knesset va aprovar la Llei Bàsica *Israel com a Estat-nació del poble jueu* amb seixanta-dos vots a favor, cinquanta-cinc en contra i dues abstencions. Durant el debat final per a ratificar-la van viure's, dins i fora del plenari, escenes de gran dramatisme. Els diputats de la Llista Conjunta, dempeus a llurs escons amb el text de la llei a la mà, cridaven «*apartheid!*» a ple pulmó²¹⁷. El diputat del Likud Benny Begin, fill de l'històric líder revisionista i protagonista d'una momentània escissió per la dreta del partit el 1999, va denunciar que la nova legislació trencava la delicada balança entre democràcia i judaisme i va procedir a abstenir-s'hi²¹⁸. El president del país Reuven Rivlin va rompre l'habitual silenci sobre les mesures adoptades per la Knesset per a expressar la seva preocupació. Tota l'oposició en bloc va denunciar la llei com una provocació innecessària, l'Autoritat Palestina va qualificar-la de “perillosa i racista”²¹⁹ i milers de manifestants van concentrar-se a Tel Aviv per a rebutjar-la i per a solidaritzar-se amb la minoria drusa, la qual s'havia sentit prou humiliada perquè els seus representants a la mateixa coalició de govern en trenquessin la disciplina de vot. Fora del país, els pronunciaments que arribaven —de l'Església catòlica, la Unió Europea o àdhuc d'organitzacions jueves americanes com l'històric American Jewish Committee— també oscil·laven entre el recel i l'hostilitat oberta a la mesura impulsada pel govern.

A l'hora de jutjar el contingut i les peripècies de la tramitació parlamentària de la llei, però, convé que el lector no obliidi les sàvies paraules del vell publicista liberal britànic Ernest Benn, quan deia que “la política és l'art de buscar problemes, ja siguin reals o imaginaris, per a poder diagnosticar-los incorrectament i aplicar-hi els remeis equivocats”. *Israel com a Estat-nació del poble jueu* s'havia registrat per primera vegada a la mesa de la Knesset el 2011 pel diputat Avi Dichter, el mateix que va presentar-la set anys després, amb la diferència que la primera vegada va fer-ho com a

²¹⁷ JACOBS, Harrison. «Trump Is Meeting with Netanyahu after a Tense Summer in Israel When his Party Championed a Law Many Call “Outright Racism”. I Was There When It Passed: Here's What It Was Like». *Business Insider*, 22 de setembre de 2018.

²¹⁸ LIS, Jonathan i LANDAU, Noa. «Israel Passes Controversial Jewish Nation-State Bill After Stormy Debate». *Haaretz*, 19 de juliol de 2018.

²¹⁹ TREW, Bel. «Israel Passes Jewish Nation Law Branded “Racist” by Critics». *The Independent*, 19 de juliol de 2018.

militant del Kadima i la segona²²⁰ com a membre del Likud. En aquell precedent, la líder del Kadima i cap de l'oposició Tzipi Livni havia donat ple suport a la proposta de llei, mentre que en aquesta altra ocasió —a punt de tornar a convertir-se altra vegada en cap de l'oposició, també de la mà d'un partit diferent— la denunciava amb molta gravetat i contundència²²¹.

Més enllà dels oportunismes i dels canvis de parer de molts dels diputats prou veterans per a haver presenciat les dues tramitacions de la llei, és oportú desgranar quins canvis concrets comportava. En realitat, com admetia gairebé tothom —el govern, per a treure ferro a l'aprovació; l'oposició, per a destacar que era una provocació inútil—, ben poca cosa. Les referències a la terra d'Israel (*Eretz Yisrael*) com a pàtria històrica del poble jueu i el seu dret exclusiu a l'autodeterminació nacional ja havien quedat recollides a la declaració d'independència i a la Llei del Retorn de 1950, la promoció de l'establiment d'assentaments ha estat la pràctica —per bé que amb matisos que no són del tot menors— de tots els governs des de la Guerra dels Sis Dies, i la capitalitat indivisible de Jerusalem ja havia quedat consagrada en una altra Llei Bàsica de 1980. Només el reconeixement de l'hebreu com a única llengua oficial hauria tingut alguna incidència, si no fos perquè immediatament després s'afegia que “aquesta clàusula no perjudica l'estatus que disposava la llengua àrab abans que aquesta llei no entrés en vigor²²²”.

¿Vol dir això que tot el soroll generat per aquesta aprovació era una mera sobreactuació interessada? Aquesta afirmació va ésser recurrent en els cercles revisionistes durant les setmanes següents, però és tendenciosa. Realment hi havia una preocupació genuïna en amplis sectors —majoritàriament, però no exclusivament, vinculats a l'esquerra política— dins i fora d'Israel sobre les conseqüències de la catorzena Llei Bàsica. Però passa que les raons d'aquesta inquietud, més que en la lletra positiva de la llei, han de cercar-se en un canvi de rumb més general de l'entramat institucional israelià, dels seus

²²⁰ En realitat, la tercera, perquè la llei havia tornat a tramitar-se l'any 2014, sense que resultés possible aprovar-la davant l'oposició de dos dels partits membres de la coalició: el Yesh Atid i el Hatnuah. De fet, la convocatòria d'eleccions anticipades per al març de 2015 a instàncies del cap de govern va atribuir-se a la incapacitat governamental de donar sortida a aquesta llei, malgrat que més endavant el primer ministre Netanyahu va admetre que el veritable desencadenant havia estat la consciència que, malgrat la seva rotunda oposició personal, l'aprovació de la *Llei Israel Hayom* era imminent.

²²¹ Sobre aquesta giragonsa en particular, vegi's HAREL, Israel «When Livni Gave the Nation-State Law Her Blessing». *Haaretz*, 12 d'octubre de 2018 i WEINBERG, David «Not Livni». *Jerusalem Post*, 15 d'octubre de 2021, p. 20.

²²² El redactat oficial i complet de la llei en anglès pot consultar-se a goo.gl/1qCfGE.

valors i dels seus equilibris de poder, del qual canvi els fets del 19 de juliol van representar per a aquests col·lectius una confirmació més²²³.

Són moltes les ocasions en la història que un país ha alterat significativament la seva manera de funcionar amb modificacions molt menors de la seva estructura constitucional, o fins i tot deixant-la intacta. Sense anar més lluny, els Estats Units han legalitzat a nivell federal l'avortament (1973) i el matrimoni homosexual (2015) a partir d'una determinada interpretació judicial d'una esmena de la Constitució que duia allà més d'un segle sense que ningú li hagués atribuït abans aquestes implicacions²²⁴. També a Anglaterra, el 1947, la Cort d'Apel·lacions va reconèixer als tribunals el dret de tombar una decisió legislativa o executiva que fos "irracional" si complia determinats paràmetres, idea que no s'havia practicat anteriorment i que no trobava justificació en cap llei nova²²⁵. Sovint aquesta mena de decisions s'apliquen per primera vegada en casos que no són polèmics perquè hi ha un consens sobre el fons de l'assumpte que aparta el focus d'atenció de les formes emprades, però generen una jurisprudència que s'allega en casos més controvertits i que té el potencial de desencadenar crisis constitucionals. La declaració de Donald Trump de l'estat d'emergència per a construir un mur a la frontera sud el 2019, l'aprovació d'una nova llei de la judicatura a Polònia el 2018 o la decisió de Boris Johnson de sol·licitar un recés del Parlament quan havia perdut la majoria parlamentària per a executar un Brexit sense acord són tres exemples recents d'aquesta mena de torcebraços que contraposen diversos poders i legitimitats, els resultats dels quals modifiquen subtilment el funcionament dels entramats institucionals sense deixar rastre en la legislació positiva.

²²³ En el fons, quan es tracta aquest assumpte el que està fent-se és plantejar dues qüestions recurrents en la historiografia sobre Israel: la de si el país és una veritable democràcia i, en cas afirmatiu, la de si aquesta democràcia està deteriorant-se. Una anàlisi exhaustiva, mal que una mica antiquada, sobre les discussions de fons i de forma que envolten aquest debat pot trobar-se a DOWTY, Alan (1999) «Is Israel Democratic...» pp. 1-15. També és interessant l'intercanvi de plantejaments que van mantenir a l'*Israel Studies* el catedràtic de Sociologia Sammy Smooha, creador del concepte "democràcia ètnica" per a referir-se a Israel, i el palestí Assad Ghanem, professor d'Estudis Palestins a la Universitat de Haifa. Els articles respectius poden trobar-se a SMOOHA, Sammy (1997) «Ethnic Democracy: Israel...» pp. 198-241 i GHANEM, Assad (1998) «Questioning "Ethnic Democracy" ...» pp. 253-267. La catedràtica de Dret i originalista convençuda Ruth Gavison també va escriure sobre l'assumpte, en defensa de la compatibilitat entre els caràcters jueu i democràtic de l'Estat d'Israel, a GAVISON, Ruth (1999) «Jewish and Democratic...» pp. 44-73.

²²⁴ Una bona descripció de l'episodi de *Roe v Wade* pot trobar-se a PERLSTEIN, Rick (2014) *The Invisible Bridge...* pp. 300-302.

²²⁵ Aquesta decisió va ésser pedra angular del *judicial review* al Regne Unit durant tota la segona meitat del segle XX, atès que Anglaterra no va comptar amb una Cort Suprema per a assumir les velles funcions judicials de la Cambra dels Lords fins l'any 2009.

Israel és particularment vulnerable a situacions com aquestes perquè, per raons relacionades amb la seva diversitat interna que intenten d'exposar-se en aquest capítol, ha procurat de legislar poc sobre qüestions de principi —per no tenir, no té ni tan sols una Constitució escrita— i ha deixat un marge d'ambigüitat que satisfés les aspiracions contradictòries de les diverses legislacions d'on beu: l'europea continental que havia estat llar de la majoria asquenazita que fundà el país, l'anglosaxona que encarnava l'Anglaterra del Mandat primer i l'aliat estratègic nord-americà després, l'otomana que continua aplicant-se als territoris ocupats el 1967 i la llei tradicional jueva, que tampoc no és uniforme i que troba les arrels en el redactat veterotestamentari, en la tradició oral recopilada als Talmuds de Jerusalem i Babilònia, en l'estructura catedrocràtica medieval i en l'autogovern dels *stetls* i de les jueries que va perllongar-se, en alguns casos, fins al mateix segle XX. Com més flexible és la interpretació d'una llei, més pes acaba tenint la jurisprudència en el resultat final, i la presència d'actors interessats a decantar aquesta jurisprudència cap a una o altra direcció ha tensionat les estructures estatals israelianes des de fa diverses dècades.

El lector probablement coneix, si més no superficialment, les implicacions pràctiques de tot això en l'Israel d'avui i l'enfrontament que el revisionisme ha mantingut des dels anys noranta amb una judicatura que entén polititzada i decidida a mantenir —a despit de la voluntat popular— els valors de l'elit laborista que va fundar el país; així com la preocupació contrària de l'esquerra per l'excés de poder de la Knesset, la vulneració de drets individuals i la possible conversió d'Israel en el que podria denominar-se, per emprar un terme de Fareed Zakaria que ha fet fortuna, una “democràcia il·liberal”²²⁶. Però una anàlisi profunda de la qüestió ha d'anar necessàriament més enllà. En les properes línies plantejo algunes indicacions de la teoria de l'Estat al llarg del temps, amb especial atenció a les nocions que han tingut un impacte més gran en la història jueva. Partint d'aquesta base, i després d'una detallada exposició de l'entramat institucional i de la seva evolució —formal i efectiva— al llarg de les dècades que són objecte d'estudi, formulo també el model d'Estat que el revisionisme ha defensat històricament, la concreció que ha experimentat en els seus anys de govern i les

²²⁶ ZAKARIA, Fareed (1997) «The Rise of...» pp. 22-43.

implicacions que ha tingut per al model territorial israelià i per a la seva concepció de sobirania.

La Convenció de Montevideo de 1933 elaborà una definició d'Estat que sol citar-se encara a dia d'avui com a marc de referència en estudis de legislació internacional, a saber:

Organització política que compta amb: 1) població permanent, 2) territori definit, 3) govern i 4) capacitat per a mantenir relacions amb altres Estats²²⁷.

El context era una trobada d'Estats americans que aspiraven a deixar per escrit —amb certa vocació exemplificadora en un moment de col·lapse de l'ordre mundial d'entreguerres— els drets i deures que els lligaven a llurs homòlegs i a llurs poblacions²²⁸.

En termes pràctics, les sistemàtiques vulneracions de la legalitat internacional i l'espiral genocida de violacions dels drets humans que van caracteritzar les dècades de 1930 i 1940 il·lustren prou bé les limitacions del propòsit, i el fet que no hi hagi un text normatiu aprovat per les Nacions Unides i continuï emprant-se aquest de manera oficiosa, malgrat que ni tan sols tots els països presents en aquella conferència van ratificar-lo, és una mostra eloqüent de les dificultats amb què hom topa per a determinar què és un Estat.

Des d'un punt de vista teòric, la definició tampoc no està exempta de problemes, especialment —però no només— pel que refereix al punt 4, el que estableix la “capacitat per a mantenir relacions amb altres Estats” com a requisit²²⁹. Moltes entitats que comunament no s'admeten com a Estats, des de Xipre del Nord fins a Transnístria o Somalilàndia, tenen el reconeixement formal de més d'un Estat que compta amb veu i vot a l'ONU. *A contrario sensu*, hi ha països fermament assentats i que desenvolupen un rol important en l'escena internacional sense comptar amb un reconeixement unànime. Israel, l'existència del qual és posada en qüestió per trenta-dos membres de ple dret de les Nacions Unides n'és un exemple clar però ni de bon tros l'únic: fins i tot

²²⁷ Les resolucions de la Convenció poden consultar-se íntegrament a bit.ly/2Q65JnO.

²²⁸ HERRING, George (2008) *From Colony to...* pp. 499-500.

²²⁹ També la referència a una “població permanent” posaria en entredit la condició d'Estat de països observadors de l'ONU com la Ciutat del Vaticà.

un membre permanent del Consell de Seguretat com la Xina és rebutjat pels setze Estats de ple dret que continuen reivindicant els drets de Taipei a la sobirania continental²³⁰.

El lector difícilment se sorprendrà que el concepte d'Estat, com el de nació, acabi resultant —per emprar una expressió connotada a casa nostra— “discutit i discutible en la ciència política”, en especial si el que s'intenta és discriminar realitats estatals i no estatals en forma de llista positiva. Però malgrat totes les limitacions que hom vulgui trobar-li, la Convenció de Montevideo no va fer més que reflectir una evidència que s'ha definit de manera implícita en tractats internacionals, doctrines ideològiques i assajos de tota mena des de fa centúries. Així, sense abandonar el segle XX, Robert Dahl ha vist en l'Estat l'element natural per a determinar —en un context de democràcia— les polítiques volgudes per una majoria²³¹, mentre Jürgen Habermas ha posat l'accent en la seva importància com a regulador de l'economia i en el seu rol com a major productor i consumidor amb nous poders de redistribució gràcies a la consolidació de l'Estat de benestar²³². Altres autors com Theda Skocpol o Michel Foucault han afrontat l'estudi de l'Estat d'una manera més crítica, veient-lo bé com un ens amb interessos propis allunyats dels de la majoria de ciutadans o bé com una abstracció mítica d'importància limitada per a entendre les accions dels governs²³³. L'atac frontal a l'Estat, de fet, ha estat històricament la pedra angular de la ideologia anarquista, que l'ha vist com un instrument de dominació i repressió innecessari i immoral, i tot i que el marxisme va distingir des del començament entre Estats capitalistes i Estats postcapitalistes a efectes de valorar-ne la utilitat social, el mateix Lenin admetia que “mentre l'Estat existeix no hi ha llibertat i quan hi hagi llibertat no hi haurà pas Estat²³⁴”.

²³⁰ A això s'hi suma que hi ha països reconeguts per tothom i que són membres de ple dret de l'ONU, però dels quals hom ha sembrat sovint dubtes sobre llur capacitat efectiva d'exercir una sobirania plena. Un exemple particularment escaient és el de la República de Nauru i la seva relació clientelar amb Austràlia, descrit a DOHERTY, Ben. «This is Abyn's Story, and it is Australia's Story». *The Guardian*, 28 d'octubre de 2015. Un altre cas similar és el del Regne de Tonga, país que va ésser protagonista de les notícies internacionals el febrer de 2002 després que un vaixell amb la seva bandera fos aturat amb un gran arsenal de contraband per a la PLO en el marc de la *intifada*, com es detalla en pàgines posteriors.

²³¹ DAHL, Robert (1984) «Polyarchy, Pluralism and...» pp. 225-240.

²³² EDGAR, Andrew (2005) *The philosophy of...* pp. 5-6 i 44.

²³³ FOUCAULT, Michel (2007) *Security, Territory, Population...* pp. 311-332. Una crítica interessant sobre el rol de l'Estat de cara al segle XXI enfocada cap al cas israelià pot llegir-se a SHEFFER, Gabriel (1997) «Individualism vs. National...» pp. 126-127.

²³⁴ LENIN, Vladimir (1917) *The State and Revolution*, capítol 5 apartat 4. L'obra pot consultar-se íntegrament a bit.ly/2VBmDvg.

Adicionalment, convé afegir que l'existència damunt del terreny de situacions intermèdies que se situen a la frontera entre el que és un Estat i el que no ho és no impedeix que les organitzacions, ideologies i pensadors que s'han citat més amunt no distingissin aquest fenomen, present sense interrupcions des de l'Antiguitat i caracteritzat per l'existència d'organitzacions polítiques amb governs centralitzats que mantenen un monopoli de l'ús legítim de la força en un determinat territori. Malgrat els enormes canvis estructurals que han experimentat aquestes realitats des de les primeres dinasties faraòniques fins al dia d'avui, hom pot percebre'n clarament una continuïtat històrica que ha emmotllat amb el pas del temps nombroses teories sobre llur raó d'ésser i llur legitimitat. Si aquest fet es deixa sentir encara en la concepció general de l'Estat, és tant més perceptible en un cas com el sionista, que es proclama hereu d'un regne fundat el segle X aC i desaparegut molt abans de l'ensorrament del món clàssic.

Abans d'afrontar pròpiament les implicacions d'aquesta reflexió per a la formació d'Israel, crec convenient fer encara esment de dos temes que mereixen ésser formulats primer des d'una perspectiva general: la legitimitat dels Estats i el rol de la religió en llur formació i estructura, qüestions que —com bé advertí el sociòleg i economista alemany Max Weber— estan fortament entrelaçades. De fet, Weber va distingir tres grans fonts de legitimitat²³⁵, a saber:

- La tradició, basada en el costum i la continuïtat, i vinculada gairebé sempre a una dinastia monàrquica o a institucions tribals equivalents.
- El carisma, sostingut per l'ideari i l'encant que genera un individu particular, i associat sovint a problemes successoris quan el personatge carismàtic desapareix.
- La llei i la raó, que fan residir la força estatal en unes institucions pretesament fonamentades en l'interès públic.

Cap de les tres fonts citades per Weber es contraposa necessàriament a la religió, però el lector observarà que mentre en les dues darreres la presència d'un culte és en el millor dels casos una característica complementària i subordinada, és molt habitual que en la primera sigui l'element que infongui sentit a la tradició i que la doti d'una transcendència capaç de cohesionar un Estat. D'aquesta manera s'entén que ja a l'Antiguitat la religió tingués un paper molt més important per a legitimar les dinasties

²³⁵ WALLERSTEIN, Immanuel (1999) *The End of...*, p. 158.

de l'Egipte faraònic (com prova la crisi de Tell el-Amarna) que no pas per a les realitats molt més carismàtiques de Sargó d'Akkad o del mateix Alexandre el Gran, i un examen de les construccions estatals en el món modern i contemporani ha de portar-nos inevitablement a conclusions anàlogues. Quan la religió arriba a ésser prou hegemònica per a sotmetre l'Estat al seu control, aleshores es parla d'una teocràcia, terme encunyat al segle I per Flavi Josep per a referir-se a la forma de govern dels jueus, i emprat comunament amb més propietat per al període que la Bíblia descriu entre la mort de Moisès i la unció de Saül com a rei.

Arribats aquí, les referències a les diverses tradicions i concepcions d'Estat de què beu Israel m'obliguen a fer un aclariment terminològic. En aquest text s'empren amb profusió els termes “Estat”, “estatal”, “nació” i “nacional”, que han tingut històricament interpretacions diferents en funció de l'espai i del temps, de les quals interpretacions en són herència alguns matisos de significat entre les diverses llengües europees, quelcom que es fa encara més palpable en el cas d'un idioma mil·lenari —i reviscut sota una forta influència de la cultura centreeuropea— com és l'hebreu. Així, malgrat que al llarg d'aquest document hagi procurat de limitar les referències metalingüístiques a succintes notes al peu, tant la importància del concepte estatal com la complexitat que la traducció presenta en aquest cas —i que és significativa dels avatars de la construcció nacional israeliana— em suggereixen de fer-hi una excepció i d'oferir una explicació més completa.

El mot amb què comunament es designa “Estat” en hebreu modern és *medinah* (מדינה), que en la llengua antiga volia dir “província” i que en àrab ha acabat significat “ciutat”, i així sovint les discussions de plantejaments irredemptistes es caracteritzen per un contrast entre l'*Eretz Yisrael* (terra d'Israel, entesa com a totalitat del territori a la riba oest o, més genèricament, com a terra de promissió bíblica) i la *Medinat Yisrael* (Estat d'Israel, amb unes fronteres definides i una autoritat central). *Eretz* (ארץ) també pot significar “país” en l'hebreu antic i modern, però els derivats “estatal” o “nacional” no es treuen comunament de cap de les dues paraules anteriors. De fet, *eretz* és una rel fossilitzada de difícil derivació, i *medinah* es relaciona més amb la concepció jurídica de l'Estat que no amb el territori, de manera que el seu radical forma paraules com *din* (דין, llei) o *dayan* (דיין, jutge).

Enfront d'aquests dos termes, a l'Antiguitat era molt més corrent referir-se a l'Estat emprant la rel de *melech* (מֶלֶךְ, rei) i encara avui *Malchut Yisrael* (מַלְכוּת יִשְׂרָאֵל, regne d'Israel) és la denominació comuna per a referir-se tant a l'època de Saül, David i Salomó com a l'aspiració messiànica d'un Estat regit enterament per l'ortodòxia jueva. Però per bé que en hebreu modern no s'empri *malchut* (ni el seu sinònim *mamlachah*) per a referir-se a un Estat que no sigui una monarquia, és una paraula d'aquesta rel, *mamlachtiyut* (מַמְלַכְתִּיּוּת) la que designa en hebreu “nacionalitat” o “estatisme” i, en la forma adjectiva *mamlachti* (מַמְלַכְתִּי), “nacional” o “estatal”.

Aquesta particularitat no és pas una herència de la llengua antiga, atès que *mamlachtiyut* és un terme que va encunyar David Ben-Gurion al començament del període d'entreguerres. S'ha especulat que, en fer aquesta tria, el líder sionista estava condicionat per la llengua russa que encara llavors emprava quotidianament, en la qual “regne” (*gosudarstvo*) ha passat a significar “Estat”²³⁶. Però encara que això pugui explicar l'origen del mot, el cert és que Ben-Gurion féu servir des dels anys vint *medinah* per a referir-se a “Estat” (encara en un context en què el sionisme no s'havia decantat clarament per la independència i es pensava sovint en un Estat binacional) i va reservar *mamlachtiyut* com un concepte polític dialèctic, inqüestionablement jueu, que implicava una consciència nacional no només del poder sinó també del deure cívic, la democràcia i la llei, i que tant va fer servir posteriorment per a justificar el desmantellament de les milícies jueves rivals de la Haganah com per a establir una educació pública i unitària (educació *mamlachti*). La innegable modernitat d'aquestes idees buscava expressament, doncs, una referència clàssica (messiànica) que vinculés el concepte —i els nous immigrants— amb el regne d'Israel i que trenqués així implícitament amb la diàspora que tant avorria.

Però si als anys vint semblava que els conceptes *medinah* i *mamlachtiyut* estaven evolucionant cap a les equivalències catalanes d’“Estat” i “nació”, de manera que el primer es referia a Palestina *sicut illud statutum* i el segon a l'activisme nacional del *yishuv*, això va tornar a canviar a mesura que la violència s'incrementava i les possibilitats d'un Estat binacional disminuïen de manera inversament proporcional a la

²³⁶ Sembla clar que, almenys en un principi, Ben-Gurion emprava aquests termes a la manera russa, perquè s'havia referit a l'Estat francès com a *mamlachah*. Així mateix, en una carta a la família el 1911 els havia comunicat que faria un examen oficial, i va denominar-lo *bechinah mamlachtit* (בְּחִינָה מַמְלַכְתִּית), a imatge i semblança de l'estructura russa *gosudarstvenni eksamen*, que literalment voldria dir “examen reial”. Sobre aquesta qüestió, vegi's KEDAR, Nir (2002) «Ben-Gurion's Mamlakhtiyut: Etymological...» pp. 122-123.

determinació de la cúpula sionista d'apostar per la plena independència. A l'hora de remodelar el significat del mot, Ben-Gurion va mantenir un curiós i eloqüent paral·lelisme amb el vocable rus anàleg que li havia donat la idea en primer terme.

La transformació de *gosudarstvenni* de “reial” a “estatal” va esdevenir-se al llarg del segle XIX ajudada perquè mal que la intel·lectualitat russa —així liberal com socialista— rebutjava el règim tsarista, entenia nogensmenys que era l'única organització amb caràcter transètnic i transnacional, i que per tant el manteniment futur de Rússia requeriria que aquests atributs romanguessin, ja fos per mitjà d'una reforma o d'una substitució del règim per un altre que tingués aquesta mateixa aspiració. Per a expressar-ho en altres paraules, si a Occident “nació” sol entendre's —no pas sempre, però ja em disculparà el lector que no abordi aquí l'espinos assumpte de les nacions sense Estat al nostre continent— com l'element cohesionador del qual l'“Estat” n'és l'estructura, a Rússia la situació era (i en certa manera continua essent) la contrària, i terminològicament no té gaire sentit, per exemple, parlar d'una “biblioteca nacional” i s'empraria, en el seu lloc, l'adjectiu *gosudarstvennaja*. La diferenciació espontània que hom fa entre “Estat” i “nació” no existeix en el terme rus *gosudarstvenni* ni, originàriament, tampoc en el *mamlachti* hebreu que n'és un calc, i aquesta és la causa de molts dels malentesos posteriors. Al mateix temps, però, i fent les coses una mica més complicades, la realitat hebrea no es correspongué amb la russa en la mesura que l'“Estat” va contenir des del començament un percentatge molt significatiu de població no jueva i que la “nació” es trobava —molt clarament durant els primers anys, i encara avui en sentit estricte— majoritàriament a la diàspora.

Essent conscient d'aquesta realitat, Ben-Gurion va apostar per prioritzar a Israel la *mamlachtiyut* en el sentit integrador rus i va voler donar-li la significació de “responsabilitat cívica” que els malaurats *cadets*²³⁷ havien intentat d'imbuir al mot anàleg *gosudarstvennost* durant els anys de reforma que van seguir als fets de 1905. En aquesta línia, des de finals dels anys trenta el líder de l'Agència Jueva va començar a parlar, a més d'interessos i institucions *mamlachtiim*, també d'objectius, actituds i àdhuc pensaments *mamlachtiim*, en un canvi que reflectia la seva convicció que calia no només un Estat, sinó també una revolució en gairebé tots els aspectes de la vida jueva

²³⁷ Els cadets (de la sigla russa ca-de, KD) eren els seguidors del Partit Constitucional Democràtic que després de la insurrecció fallida de 1905 havia aspirat a transformar l'autocràcia dels Romanov en una monarquia liberal occidental.

que va batejar amb el nom —no mancat de reminiscències de la *Kulturkampf*— de “batalla per la *mamlachtiyut*²³⁸”. D’aquesta manera el terme, a més de traduir el “nacional” de les llengües europees en un entorn en què “nació” i “Estat” tenien implicacions diferents, també permetia de definir l’esforç per a construir una consciència cívica a partir d’institucions estatals, una “nacionalització”. Per aquestes raons, en les pàgines que segueixen i a efectes d’oferir al lector una major exactitud, tradueixo *medinah* per “Estat”, *eretz* per “terra”, *malchut* per “regne” i *mamlachti* per “estatal”, “nacional” o “dotat de consciència nacional”, seguint el criteri que l’historiador Nir Kedar va exposar el 2002 i que diferencia aquestes significacions en funció del moment en què van ésser escrites i del sentit que volia donar-se al mot²³⁹.

L’aclariment terminològic dels paràgrafs anteriors posa en evidència que el sionisme bevia, en els anys previs a la creació d’Israel, de tres idees d’Estat diferents²⁴⁰, a saber:

- La concepció antiga mantinguda —i subtilment modificada al llarg dels segles— a partir de les exegesis de la Bíblia i de les composicions talmúdiques.
- La visió oriental, herència de la construcció històrica de Rússia, però també de la concepció tradicional de la monarquia i dels lligams particulars entre jueu i sobirà que havien estat base de les jueries europees durant segles i continuaven essent-ho en les províncies àrabs.
- La perspectiva occidental que s’havia format amb els intents d’integració vuitcentistes i amb la consolidació de les nacions modernes després de la Il·lustració.

Vegem-les breument. Sobre la primera, és significatiu que la narració bíblica vegi en l’establiment del Regne d’Israel poc menys que una heretgia, atès que el nomenament de Saül com a rei s’interpreta com una revolta del poble contra el govern directe de Déu a través dels jutges, dels quals Samuel va ésser-ne l’últim exponent. L’ortodòxia religiosa del moment no va veure amb bons ulls la monarquia i va interpretar-la com una concessió arrencada de mal grat i que portava problemes: de fet, Saül va regnar

²³⁸ Sobre aquesta qüestió vegi’s DON-YEHIYA, Eliezer (2007) «Mamlakhtiyut, Education and...» pp. 229-250.

²³⁹ KEDAR, Nir (2002) «Ben Gurion’s Mamlakhtiyut...» pp. 117-133.

²⁴⁰ Per a les tensions entre aquestes tres idees remeto el lector al treball de DOWTY, Alan (1998) «Zionism’s Greatest Conceit» pp. 1-23.

només dos anys i enmig d'enfrontaments civils que aquesta mateixa ortodòxia interpretava com una mostra de la manca de suport diví per al nou sistema.

Amb la caiguda i mort de Saül i l'arribada de David al tron la monarquia va aconseguir de consolidar-se, en part perquè el nou monarca reconegué la limitació de poder que implicava l'existència d'una teocràcia i rebaixà conscientment la seva posició en admetre pecats contra l'home i contra Déu, però no contra l'Estat. De totes maneres, el sistema era inestable i no va trobar-se mai un equilibri funcional²⁴¹: si la religió era forta, l'Estat no tenia marge per a funcionar; i si l'Estat es feia fort la religió perdia poder, quedava absorbida i en darrera instància es revoltava contra la monarquia i provocava una implosió. La història de l'Israel antic es visualitza als dos llibres dels Reis com una successió de conflictes entre la institució monàrquica i la religiosa: la mateixa construcció del Temple, el trencament de Salomó amb els recabites, la partició definitiva entre Roboam i les tribus del nord o el suport dels profetes Isaïes i Jeremies a l'ocupació babilònica —per tal com implicaria la destrucció del Regne i de les actituds herètiques amb què el relacionaven— són exemples d'una tendència que continuaria encara segles després amb l'enfrontament entre jueus hellenitzats i macabeus²⁴².

Així doncs, durant el mil·lenni llarg que transcorre entre la proclamació de la monarquia a finals del segle X aC i les grans revoltes contra el domini romà del segle II, l'estructura política israelita va veure's tensionada per la concurrència de dues tendències irreconciliables: l'una, encarnada en diferents èpoques per la casta sacerdotal dels dos Temples, el Sanhedrí, els profetes dissidents proassiris i la dinastia herodiana, era partidària d'una religió forta i ortodoxa que regís la vida moral dels jueus i que descansés en una estructura governativa feble i —en la mesura que fos possible— forània per a evitar la temptació d'intervenir la religió en benefici del poder; l'altra, que va agrupar les forces monàrquiques de Judà i posteriorment el règim macabeu²⁴³ i la revolta de Bar-Kochba, defensava la submissió de la religió al govern dels jueus i mantenia unes posicions que des d'una perspectiva perennalista poden qualificar-se de “protonacionalistes”²⁴⁴. En termes generals, aquesta segona tendència va ésser predominant fins a la caiguda de Judà el 587 aC, moment a partir del qual van imposar-

²⁴¹ Un exemple d'aquesta qüestió en relació amb la visió del “jueu” i de l’“estranger” a la mateixa Bíblia pot trobar-se a DAVIES, William David (1984) *The Cambridge History...* pp. 269-277.

²⁴² JOHNSON, Paul (1987) *La historia de...* pp. 85-108.

²⁴³ Sobre la qüestió macabea, vegi's DAVIES, William David (1989) *The Cambridge History...* pp. 297-351.

²⁴⁴ Per a una explicació més detallada d'aquesta qüestió pot consultar-se HAYWARD, Jack (2003) *The British Study...* pp. 330-332.

se —amb la Bíblia com a poderós altaveu— els partidaris de la primera posició, que van quedar com a únics exponents del pensament jueu després que llurs rivals fossin anorreats amb l'esclafament romà de la rebel·lió de Bar-Kochba l'any 136.

És doncs a partir del segle II que el judaisme passa a ésser definitivament una religió de comunitats tancades i disperses que viuen majoritàriament a la diàspora i sota un govern forani, situació en part forçada per les circumstàncies de la derrota però en part també acceptada com a culminació d'una tendència molt antiga dins de la pròpia comunitat. La coexistència d'aquests dos factors és clau per a explicar l'absència de revoltes posteriors: ni les persecucions religioses ni l'antisemitisme en els segles que vingueren no van pas canviar l'element essencial de la interacció entre jueus i no jueus: la confiança —per expressar-ho en els termes despectius amb què s'hi referia Ben-Gurion— en “la protecció de Déu i de les autoritats gentils” com a fórmula per a conjurar els perills tant de l'assimilació com de les agressions contra les jueuries²⁴⁵. Amb el pas del temps, la llarga diàspora féu que els jueus esdevinguessin més dissemblants entre si i que per tant la idea de la reunificació es percebés cada vegada com a menys realista: l'hebreu va desaparèixer com a llengua parlada a començaments del segle IV i les jueuries van anar adoptant les parles dels països on es trobaven, mentre al seu torn la fragmentació política que seguiria a la caiguda de l'Imperi Romà —amb el consegüent increment de les diferències jurídiques, culturals i socials dels diferents territoris— va condicionar prou la vida de les comunitats per a generar diferències en els rituals, els costums i la pròpia aplicació de la llei jueva.

En certa manera, però, el llegat de l'Antiguitat no va desaparèixer mai del tot de la consciència de la diàspora. A diferència del cristianisme i de l'islam, el judaisme no és una religió proselitista sinó que és la religió d'un “poble” amb una història i un destí. En la mesura que ésser jueu volia dir formar part d'aquest poble —és a dir, ésser descendent d'Abraham, Isaac i Jacob i honorar el pacte que Déu va fer amb aitals ancestres— era impossible negar-lo, més quan el seu llibre sagrat no deixa d'ésser principalment la crònica de la història d'aquest poble en els temps en què era sobirà de la Terra d'Israel. És una gran paradoxa que la Bíblia, escrita —amb alguna contradicció— en la defensa d'una religió forta i incompatible amb un “govern dels

²⁴⁵ Conferència de Micah Goodman, «Three Narratives of the Arab-Israeli Conflict». Herzl Ner-Tamid, Mercer Island, Washington State, 16 de novembre de 2015. Pot consultar-se digitalment a goo.gl/qfYcY6.

jueus”, fos al seu torn l’instrument que recordava a cada generació les gestes passades, els regnats de David i de Salomó, el concepte de “terra promesa” i la sempiterna aspiració de l’“any que ve, a Jerusalem²⁴⁶”. Malgrat que totes aquestes generacions visquessin i morissin sense pensar realment que ells —o llurs successors immediats— tornarien triomfants a Terra Santa (idea que significativament no va mai contemplar-se seriosament a despit dels molts canvis polítics que Palestina experimentaria a l’Edat Mitjana), convé no infravalorar els efectes d’aquest messianisme en la mentalitat col·lectiva. Al capdavant, ni l’èxit inesperat del moviment sabateu després de 1666²⁴⁷ ni el sorgiment del sionisme més de dos segles després no poden entendre’s completament sense tenir en consideració aquest element²⁴⁸.

Font 12. Els espadats de Massada, objecte de les expedicions de l’oficial del Palmach Shmarya Gutman amb adolescents durant la II Guerra Mundial, a fi d’imbuir-los *mamlachtiyut* i sentit de transcendència de la història jueva. Elaboració pròpia a partir de dues fotos de Wikimedia Commons.

En molts sentits el sionisme, en el moment de la seva fundació i també després, ha buscat en el judaisme antic una part de la seva legitimació²⁴⁹. Ben-Gurion, que en més

²⁴⁶ Una breu síntesi de les tensions que comporta aquesta paradoxa, a partir de la figura de Maimònides, pot trobar-se a ROIZ, Javier (2008) pp. 58-69.

²⁴⁷ Sobre aquesta qüestió vegi’s JOHNSON, Paul (1987) *La historia de...* pp. 393-405. Per a una visió més aprofundida del col·lapse del lurianisme, el moviment sabateu i la seva evolució cap al chassidisme consulti’s SCHOLEM, Gershom (1974) *Las grandes tendencias...* pp. 268-378.

²⁴⁸ Una bona síntesi de l’impacte de la història antiga i medieval del judaisme en el sionisme modern pot consultar-se a LUSTICK, Ian (1988) *For the Land...* pp. 30-39.

²⁴⁹ El diplomàtic i intel·lectual cristià libanès Charles Malik va plantejar el 1952 que els grans problemes d’Israel —el rebuig del món cristià a assimilar-los i el rebuig del món musulmà a concedir-los un Estat a

d'una ocasió havia qualificat de “parèntesi” els dos mil anys de diàspora, va referir-se a la Bíblia com a prova de la pertinença de Palestina als jueus en la seva declaració davant la Comissió Peel el 1937²⁵⁰, i quan Shmarya Gutman organitzava durant la II Guerra Mundial expedicions “d’adoctrinament i reeducació” per a la joventut a Massada²⁵¹, naturalment cercava la identificació entre el sacrifici de Ben-Yair i la resistència a ultrança davant de l’Holocaust. I no cal anar a cercar situacions tan concretes: la mateixa aspiració sionista de construir l’Estat a Israel —en comptes de fer-ho en qualsevol altre indret com proposaven els territorialistes de Zangwill— es basava en el precedent històric de dos mil·lennis enrere passat pel sedàs de la Bíblia. Ara bé, el concepte d’“Estat” a començaments del segle XX no tenia gaire a veure amb els regnes orientals anteriors a l’era cristiana, i naturalment les conviccions del lideratge sionista sobre la qüestió no podien per tant fonamentar-se en aquest precedent i prou. Era inevitable, tant per la formació il·lustrada dels seus dirigents com pels requeriments del moment, recórrer al model rus —ja descrit anteriorment en esmentar la controvèrsia sobre la significació del mot *mamlachtiyut*— i, d’una manera més general, a la idea de nació sorgida a cavall de la Il·lustració i de l’auge del liberalisme a Europa.

Quina era aquesta idea? En pàgines anteriors se n’han detallat ja algunes característiques²⁵², però convé aprofundir una mica més en la qüestió. En la definició d’“Estat” oferta en aquest mateix capítol s’ha advertit que serveix tant a realitats antigues com modernes. En canvi, l’“Estat-Nació” —la idea d’una autoritat única i sobirana per a produir les lleis i fer-les complir en un territori rigorosament definit— és un concepte inherentment modern que es fonamenta en la voluntat del poble i que

Palestina— eren fonamentalment bíblics: el primer era l’assumpte candent del Nou Testament (la qüestió del “vell Israel” dins del “nou Israel”) i el segon era l’enfrontament entre Isaac i Ismael, el gran misteri del Vell Testament. I en cert sentit és veritat que el sionisme, creat per a resoldre el primer litigi, va acabar generant el segon. MALIK, Charles (1952) «The Near East...» pp. 245-246. També Elie Wiesel va explorar aquest assumpte a WIESEL, Elie (1975) *Celebración bíblica: Retratos...* p. 78.

²⁵⁰ SEGEV, Tom (1999) *One Palestine, Complete...* p. 401. Sobre la Comissió Peel vegin-se les pp. 8-9 d’aquest document.

²⁵¹ SHAVIT, Ari (2013) *Mi tierra prometida...* p. 102. També és útil la descripció que se’n fa a ENCEL, Frédéric (2004) *Géopolitique d’Israël. Dictionnaire...* pp. 278-279. Per a la simbologia posterior de Massada com a aplec de l’extrema dreta jueva vegi’s SASSON, Theodore (2008) «From Shrine to...» pp. 146-163.

²⁵² Vegin-se, sobre el nacionalisme, les pp. 38-40 d’aquest document.

comença a manifestar-se amb les revolucions burgeses del segle XVIII²⁵³. Això no significa, com s’ha sostingut de vegades abusivament, que no hi hagués unitats polítiques amb homogeneïtat ètnica, religiosa o lingüística des de molt més enrere, però sí que vol dir que la ideologia que veu aquest fenomen com a natural i ideal va aparèixer aleshores²⁵⁴. El nacionalisme, però, tendeix per la seva pròpia idiosincràsia a ressaltar les particularitats en comptes de les coincidències, i això li ha impossibilitat —com s’ha vist també que passa en el cas dels Estats— de dotar-se d’una definició exhaustiva de les propietats de tota nació que permeti de discriminar-les en forma de llista positiva. Malgrat aquesta inconcreció, de la qual la coexistència a la majoria d’Estats actuals de sistemes paral·lels d’obtenció de ciutadania per mitjà de *ius sanguinis* i *ius solis* n’és un exemple revelador, hi ha cinc elements que tradicionalment s’han considerat definidors d’una realitat nacional i als quals els nacionalismes han tendit idealment a aspirar²⁵⁵, a saber:

1. La idea d’una “unitat natural” de la societat en qüestió que la distingeix de qualsevol altra societat, i que fa que els elements foranis que hi arribin hagin d’assimilar-se en un cos ja existent.
2. La concreció d’aquesta “unitat natural” en elements que van més enllà dels aspectes formals de la ciutadania, i que solen evidenciar-se en contrastos lingüístics, culturals i religiosos, però també sovint amb altres de més banals, des de la gastronomia fins al folklore.
3. La necessitat de disposar d’una organització política pròpia que gairebé sempre reivindica, si més no com a objectiu últim, la forma d’Estat sobirà.
4. El dret inalienable a viure damunt d’un territori concret i definit que s’assimila amb la pàtria i que es considera propietat col·lectiva del poble.

²⁵³ Observi’s, en aquest cas, el “We the People” de l’encapçalament de la Constitució estatunidenca de 1787 o les referències a la ciutadania de la Declaració dels Drets de l’Home i del Ciutadà sortida de la Revolució Francesa.

²⁵⁴ Sobre aquesta qüestió, que no és altra que la discussió entre perennalistes i modernistes pel que fa al concepte de “nació”, vegi’s ANDERSON, Benedict (1983) *Imagined Communities. Reflections...* pp. 39-48. En la historiografia de l’Orient Mitjà, la visió modernista més influent ha estat probablement la d’Elie Kedourie, que no dubtava a afirmar que “el nacionalisme és una doctrina inventada a Europa a començaments del segle XIX”.

²⁵⁵ Una exposició similar d’aquests cinc elements pot trobar-se a TIVEY, Leonard (1981) *El Estado Nación*, pp. 14-15. La flexibilitat d’aquests criteris ha fet que quasi totes les ideologies hagin establert en un moment o altre aliances amb el nacionalisme, les quals han llegat un sistema internacional que no nega les nacions sinó que procura d’organitzar-les i d’assimilar-les als Estats. És significatiu, en aquest punt, que l’ONU sigui l’acrònim d’Organització de les Nacions Unides.

5. La recerca d'un reconeixement internacional i d'elements que permetin de destacar-se i de generar un sentiment d'orgull i reivindicació entre els integrants de la unitat nacional.

A començaments del segle XX la cultura europea determinava la cosmovisió de la gran majoria d'integrants de les juries mundials i de la pràctica totalitat de pioners sionistes. Aquests prohoms coneixien, per tant, el procés pel qual les potències europees havien passat en menys de dos segles d'ésser, en paraules de Tocqueville, “països en el si dels quals les províncies i les ciutats constituïen nacions diferents²⁵⁶” a convertir-se en els països “on els homes s'assemblen més entre ells²⁵⁷”. No és objectiu d'aquesta tesi afrontar les peripècies històriques —racionalisme, capitalisme, revolucions liberals i processos d'unificació— per les quals al llarg del XIX els Estats van anar complint cada vegada més amb les cinc característiques assenyalades més amunt²⁵⁸, en un procés que culminà quan aquestes van ésser sancionades en l'ordre mundial d'entreguerres per insistència del president Wilson. En canvi, sí que cal que assenyalem com es trobaven els jueus a les albers del sionisme en relació amb aquests criteris. La situació, per a analitzar-ho seguint el mateix ordre amb què s'han descrit anteriorment, era la següent:

1. No hi havia “unitat natural” ni capacitat d'integració d'elements foranis; *a contrario sensu*, hi havia una forta tendència cap a l'assimilació a les societats gentils que debilitava els llaços comuns. Des de la caiguda en desgràcia del lurianisme després del fiasco del moviment sabateu a mitjan segle XVII no hi havia hagut tampoc un corrent de pensament homogeni a totes les juries, si bé quedava encara una forta mobilitat —i sentiment de solidaritat— entre les diverses comunitats asquenazites i una reminiscència de la vella unitat global que es manifestava en les subvencions als jueus del vell *yishuv*²⁵⁹.

²⁵⁶ TOCQUEVILLE, Alexis de (1835) *Democracy in America*, p. 389.

²⁵⁷ NAVARI, Cornelia (1981) «Los orígenes del...» a TIVEY, Leonard (1981) *El Estado Nación*, p. 25.

²⁵⁸ Una síntesi d'aquesta qüestió amb particular èmfasi en el constitucionalisme pot consultar-se a THORNHILL, Chris (2011) *A Sociology of...* pp. 158-274.

²⁵⁹ L'estudi més detallat de l'evolució d'aquestes subvencions, conegudes com a *chalukah*, al llarg dels segles és probablement el *Chalukah* de Meir Menachem Rothschild, publicat a Jerusalem el 1969 per Reuven Mass Publishing. No he tingut accés directe a aquesta obra i la conec només per l'àmplia ressenya que s'hi fa al Butlletí d'Informació de l'Organització Sionista Mundial (número 9, any 1969). En molts sentits, el primer sionisme imitava els procediments de la *chalukah* i així el vescomte Samuel explicava el 1937 com per a l'empresa sionista s'havien recollit “contribucions voluntàries arreu del món, majoritàriament petites quantitats donades per gent pobre, fins a arribar als setanta milions de dòlars que s'han fet servir en compres de terra, construcció d'habitatges, desplaçament i integració

2. El problema principal era la manca d’“elements formals de ciutadania”, però més enllà d’això les diferències entre sefardites i asquenazites eren molt notables en tots els camps, i també dins de les dues comunitats —i particularment quant a aquesta darrera— havien aparegut distincions significatives en poc temps, com a conseqüència de la pressió que la Il·lustració havia exercit sobre les formes de vida tradicionals. Per a exemplificar-ho amb poques paraules, el banquer anglès Nathaniel Mayer Rothschild (1840-1915, primer baró Rothschild) tenia ben poc en comú amb el seu contemporani el rabí chassídic polonès Yissachar Dov Rokeach (1854-1926, tercer *rebbe* de Belz). En canvi, Moses Kalman Rothschild (1656-1735, quadravi del primer) no s’havia criat en un entorn gaire diferent del d’Eleazar Rokeach (1665-1742, quadravi del segon): tots dos havien passat la infantesa en calls germànics de parla jiddisch i havien començat a formar-se en un *cheder*, abans que el segon no decidís de marxar cap a Palestina a combatre el sabateisme²⁶⁰ i que els seus successors abraressin el nou model de judaisme preconitzat pel Baal Shem Tov.
3. No hi havia res que s’assemblés a una entitat política pròpia per als jueus del món, molt menys encara l’aspiració que això arribés a esdevenir un Estat. De fet, l’escepticisme que va despertar l’Organització Sionista en els seus orígens semblava incapacitar-la per a complir amb aquesta funció.
4. Naturalment no hi havia tampoc un territori definit per a fer realitat l’aspiració de l’Estat jueu. Aquesta mancança posava la dificultat més immediata i insuperable a tota l’empresa, raó per la qual va ésser la màxima prioritat del primer sionisme.
5. Sí que hi havia una consciència col·lectiva del que significava ésser jueu, i en molts sentits aquest element va ésser el que va permetre una cohesió nacional relativament ràpida quan les aspiracions sionistes van començar a veure’s, si no encara probables, almenys no del tot forassenyades. Ara bé, els fenòmens —indubtablement relacionats entre si— de l’antisemitisme i de l’assimilació evidenciaven que el fet d’ésser jueu no gaudia de prestigi ni entre els gentils ni entre certs sectors de la pròpia comunitat —cada vegada més integrats en les

d’immigrants, edificació d’escoles i hospitals, preparació de la terra per al conreu i una pila d’altres propòsits”. SAMUEL, Herbert Louis (1937) «Alternatives to Partition» p. 144.

²⁶⁰ GINZBERG, Louis i FREIDBERG, Bernhard (1906) Entrada «Eleazar ben Samuel» a la *Jewish Encyclopedia*. Pot consultar-se digitalment a shorturl.at/blpJ9.

estructures de llurs Estats— que s'estimaven més oblidar o dissimular llurs orígens.

Com s'ha vist al capítol anterior, el sionisme va buscar en un primer moment el suport d'alguna gran potència com a via per a organitzar un desplaçament massiu de jueus cap a Palestina que preparés el camí cap a un Estat, però la incapacitat d'aconseguir avanços en aquest sentit i el sorgiment espontani d'una migració des de les jueries de l'Europa de l'Est devers Palestina va fer que ben aviat s'imposessin els partidaris d'una construcció estatal damunt del terreny i gradualista. Posteriorment aquest nou consens seria discutit pels revisionistes, que veien qualsevol migració sense l'empata d'una potència estrangera excessivament fràgil i que van afanyar-se amb un èxit creixent (primer amb Anglaterra, després fugisserament amb Itàlia, amb els Estats Units en els últims mesos de vida de Jabotinsky, amb França en els primers anys de l'Estat²⁶¹, i altre cop amb els Estats Units des dels anys seixanta) per a trobar-ne una. En el fons, però, aquesta discussió no deixava d'ésser més tàctica que no estratègica: en darrera instància totes les parts entenien que per a establir un Estat calien tant els suports internacionals com la presència jueva a Palestina i l'èmfasi en l'un o en l'altra va variar més en funció de les circumstàncies que no de la ideologia. Tampoc la tria de l'aliat en qüestió no va ésser un element divisiu: tots els pactes que van perseguir-se, incloent-hi el flirt fugisser amb la Itàlia de Mussolini, van estar consensuats entre el revisionisme i l'oficialisme²⁶².

En canvi, hi havia més diferències sobre el model d'Estat, element que seria determinant quan, en la immediata postguerra mundial, les institucions del *yishuv* van començar a transformar-se a gran velocitat per a esdevenir les estructures essencials d'una nació sobirana.

²⁶¹ L'amistat i el suport de França en els primers anys de l'Estat d'Israel, abans que De Gaulle no assumís la presidència, va ésser essencial per a les capacitats militars de Tel Aviv i va arribar fins al desenvolupament d'una cooperació nuclear. Una narració d'aquest assumpte per un dels seus protagonistes, el llavors director general del ministeri de Defensa Shimon Peres, pot trobar-se al documental *Mi historia de Israel* (2007), en què tracta de la seva relació personal amb Guy Mollet i Bourgès-Maunoury i del trencament que va representar l'establiment de la V República. Sobre la qüestió específica de la proliferació nuclear conjunta, vegi's PINKUS, Benjamin (2002) «Atomic Power to...» pp. 104-138 i COHEN, Avner (1998) «Before the Beginning...» pp. 112-139, així com SHALOM, Zaki (1996) «Kennedy, Ben-Gurion and...» pp. 3-23 per a la posició americana del moment. Per a una visió alternativa (i poc convincent a parer meu) que ressalta les continuïtats en la política exterior de la Quarta i de la Quinta República vegi's HEIMANN, Gadi (2010) «Diverging Goals: The...» pp. 104-126.

²⁶² En certa manera s'exceptua d'aquest fet el pacte entre Jabotinsky i Symon Petliura (vegi's la p. 58 d'aquest document) que només va tenir una incidència marginal en la diplomàcia jueva d'entreguerres.

Herzl no va acabar de definir mai un model concret de govern per al seu *Judenstaat*²⁶³, però tant ell com els seus successors en les diferents famílies polítiques en què va fracturar-se el sionisme estaven imbuïts, en major o menor mesura, del liberalisme europeu, i eren també hereus d'unes circumstàncies particulars que havien de fer encaixar. Ningú no va plantejar-se, per exemple i a despit dels precedents de l'Antiguitat, la institució d'una monarquia que hauria estat totalment artificiosa. La idea d'una representació parlamentària i proporcional també estava allà des del principi: no hi havia hagut dirigents forts en el sionisme anterior a Ben-Gurion (Wolffsohn i Warburg van encapçalar l'Organització Sionista en moments de molta divisió interna, Weizmann va necessitar fer moltes concessions per a bastir una majoria al seu voltant, Arlozorov a penes si va tenir temps de consolidar-se i Ruppin no va passar mai d'ésser un dirigent de transició), el govern dels calls tenia una llarguíssima tradició de permetre discrepàncies i debats interminables, i calia mostrar-se integrador perquè cap de les comunitats no es despengés de l'empresa comuna. Des de l'elecció d'una Assemblea de Representants del *Yishuv* el 1920 aquest esperit es plasmava a la pràctica amb un parlament elegit per sufragi universal, malgrat que amb el pas dels anys alguns sectors van acabar per boicotejar-lo (els ultraortodoxos, disgustats amb el sufragi femení i més en general descontents amb la possibilitat que s'establís un Estat jueu sense prèvia iniciativa messiànica; els revisionistes, indignats amb la nova forma de govern més autoritària i centralitzada que Ben-Gurion va implementar a partir de 1935) i van fer-lo caure en l'oblit.

Un cop arribat al lideratge del *yishuv* a través de la presidència de l'Agència Jueva, Ben-Gurion no va fer cap gest per a preservar la unitat i el rol preponderant de l'Assemblea. Més aviat al contrari, el futur primer ministre veia perillosa la diversitat de veus discordants que caracteritzava l'òrgan i se sentia molt més còmode amb una estructura bicèfala en la qual Weizmann era el representant sionista a l'exterior i ell exercia el control del *yishuv* i tenia la darrera paraula, de iure o de facto, sobre qualsevol tema. El preu a pagar va ésser la ruptura total amb ultraortodoxos i revisionistes, crisi que va compensar guanyant-se la complicitat dels nacionalreligiosos i —fins a un cert punt— dels liberals. Quan el pitjor de l'amenaça nazi sobre Palestina va haver passat, però, Ben-Gurion va rectificar subtilment el rumb i va convocar unes noves eleccions a

²⁶³ Vegin-se les pp. 40-41 d'aquest document. També a BAUER, Julien (1998) *Les partis religieux...* pp. 13-14 s'esbossa el pensament del fundador de l'Organització Sionista.

l'Assemblea per primera vegada en catorze anys. Els grups distanciats van mantenir llur boicot, però els comicis ja eren per si mateixos un indicador clar de les intencions oficialistes de recórrer a un sistema parlamentari i de buscar un consens més ampli en accions futures. En la immediata preindependència, Ben-Gurion va accedir a moderar el seu secularisme a canvi que la comunitat ultraortodoxa renunciés a fer campanya activa contra l'establiment d'Israel (l'acord de l'"statu quo"²⁶⁴) i va fer servir el pal i la pastanaga per a desactivar l'amenaça d'una paraestructura estatal revisionista i empènyer Begin cap a la plena cooperació amb les institucions oficialistes.

L'estratègia va funcionar, en part per l'encert d'aquesta gestió i en part per les circumstàncies dels anys trenta i quaranta que ja s'han analitzat, però l'Estat d'Israel que va proclamar-se el 14 de maig de 1948 continuava tenint molts reptes pendants.

En relació amb la "unitat natural" de la societat, la progressiva penetració de l'activisme sionista a les jueries s'havia vist complementat per la migració forçada que la guerra i el genocidi havien ocasionat, i malgrat que els jueus que van desplaçar-se a Palestina eren una clara minoria en proporció amb el total mundial, les repercussions d'aquest desplaçament eren innegables i havien generat una consciència col·lectiva que es feia palesa en totes les comunitats jueves. Ben-Gurion va saber moure's amb astúcia per a convertir aquesta consciència col·lectiva en un acord de mínims que permetés l'establiment d'un Estat, però era conscient que hauria de gestionar una població asquenazita enormement diversa conformada per revisionistes, socialistes, liberals, nacionalreligiosos i ultraortodoxos, als quals calia afegir una incipient migració sefardita i la presència dels pobladors àrabs que ja residien d'abans a Palestina. Malgrat els seus impulsos autoritaris, el primer ministre era molt realista en el que referia al poder i a les capacitats de l'Estat tant en l'esfera interior com en l'exterior, i ben aviat es veuria clara la seva intenció d'apostar per un sistema polític que pogués reflectir aquesta diversitat i encaixar amb les demandes de les diferents comunitats.

²⁶⁴ Ben-Gurion, malgrat que creia en l'existència d'un Déu perquè "no puc entendre com hi ha un ordre en la natura, en el món i en l'univers, si no és perquè hi ha una força superior", no compartia els manaments ritualistes de la religió jueva, que entenia obsolets en el món modern i condemnats a desaparèixer. No obstant això, estava també convençut que una *Kulturkampf* entre religiosos i seculars destruiria Israel i impediria la integració de més jueus, de manera que en la postguerra va decidir-se a deixar aquesta qüestió en mans de generacions futures. Això el portaria a formar coalicions amb partits religiosos —i fins a preferir, com va ésser el cas el 1959, un pacte amb els ultraortodoxos que no amb els nacionalreligiosos— i a accedir a algunes peticions significatives que s'analitzen en les pàgines següents, com ara l'autoritat religiosa sobre el matrimoni, l'educació i el treball. Per a una visió general del pensament de Ben-Gurion envers la religió vegi's ZAMERET, Tzvi (1999) «Judaism in Israel...» pp. 64-83.

Paradoxalment la qüestió idiomàtica, un dels problemes generats per aquesta diversitat i que s'havia fet tan evident —i particularment difícil de resoldre— a ulls dels primers sionistes, ja no semblava una dificultat significativa a l'alçada de 1948. El quixotes projecte de renaixement de la parla litúrgica que Eliezer Ben-Yehuda havia emprès a partir de 1882, amb la decisió de criar el seu fill amb l'hebreu com a primera llengua, havia estat ben acollit pels immigrants joves i idealistes que havien format el pinyol de la segona *aliyah*. Aquest fet va anar convertint a poc a poc l'hebreu en una *lingua franca* competitiva a Palestina en paral·lel amb el jiddisch i l'alemany, i el suport que els dirigents sionistes van donar-li a partir dels anys vint va ajudar que la balança acabés de decantar-se en aquesta direcció. Quan als anys trenta van començar a arribar jueus a Palestina més com a refugiats que no com a sionistes ideològicament convençuts, l'hebreu havia esdevingut la llengua del *yishuv* i aprendre-la semblava ja un pas natural en el procés d'integració²⁶⁵.

Font 13. Eliezer Ben-Yehuda el 1912 en el procés d'elaboració del seu diccionari d'hebreu modern. La seva tasca de codificador va ésser imprescindible per a la recuperació d'aquest idioma com a parla quotidiana d'Israel. Col·lecció d'imatges David B. Keidan.

¿Com una llengua que es limitava a usos litúrgics i a la qual li mancaven tantíssims mots necessaris per a la vida moderna pogué passar per davant de les llengües de prestigi internacionals i del jiddisch que era parla quotidiana de la majoria dels jueus

²⁶⁵ La referència clàssica per a la vida i obra d'Eliezer Ben-Yehuda és l'obra de Robert St. John *The Life Story of Ben-Yehuda: Tongue of the Prophets*, publicada el 1951.

arribats? En primer lloc per l'entusiasme juvenil característic de la segona *aliyah* i complementat pel treball d'adaptació i codificació del mateix Ben-Yehuda²⁶⁶. A aquest fet cal afegir, però, dos elements més que van acabar essent determinants: d'una banda, que l'ús de l'hebreu permetia de trencar amb el marc cultural de la diàspora que sempre havia desplaçat Ben-Gurion i la seva generació de sionistes; de l'altra, que l'hebreu era la llengua d'identificació de tot el poble jueu i no només dels asquenazites, quelcom que va adquirir una nova dimensió després de la guerra a mesura que la migració sefardita anava guanyant força en el nou Estat²⁶⁷.

L'ús de la llengua hebrea servia per tant com a instrument de cohesió d'una nació conformada per comunitats molt diverses i també com a manera d'expressar rebuig envers el marc mental submís —anomenat *galuti* o “exílic” per Ben-Gurion— que havia caracteritzat les juderies de la diàspora. Les autoritats del *yishuv* veien amb bons ulls tots dos elements i el resultat va ésser la revitalització definitiva de l'hebreu com a llengua materna de les noves generacions. Els nascuts abans de la guerra, malgrat tenir el jiddisch o alguna de les grans llengües europees com a idioma propi —o el judeoespanyol, l'àrab i el persa en el cas dels sefardites—, van limitar conscientment l'ús de la llengua de llurs pares en la comunicació pública i la majoria va optar àdhuc per no transmetre-la als fills.

Aquest renaixement de l'hebreu era una mostra més de la revitalització de la consciència col·lectiva que acompanyava l'episodi més important de 1948: l'assoliment de la independència, d'un Estat pel qual lluitar amb unes fronteres determinades pel Pla de Partició. Bé és cert que amb divergències i hostilitats internes, amb un escenari internacional convuls, amb l'amenaça imminent d'una guerra per a la qual hom no estava del tot preparat, i amb les juderies asquenazites en una situació encara molt precària després de l'Holocaust i les juderies sefardites en una situació cada vegada més precària com a conseqüència de l'auge de l'antisemitisme en els territoris de majoria musulmana. Però amb tot i amb això la independència d'Israel havia pogut proclamar-se i les seves autoritats sabien que l'èxit del país dependria de l'adopció de mesures

²⁶⁶ Com altres codificadors de llengües minoritàries, Ben-Yehuda tenia clares les finalitats nacionals de la seva empresa. “La llengua hebrea només sobreviurà si revivim la nació i la retornem a la pàtria”. Sobre aquesta qüestió vegi's BALINT, Benjamin «Confessions of a Polyglot». *Haaretz*, 23 de novembre de 2008.

²⁶⁷ L'Holocaust va tenir una particular significació en aquesta nova importància dels sefardites. Ja el 1942 el president de la ZO Weizmann advertia que la responsabilitat de fer avançar el projecte sionista hauria de recaure en “les comunitats jueves que han escapat del destí de llurs germans europeus”. WEIZMANN, Chaim (1942) «Palestine's Role in...» p. 325.

encertades en el pla social, polític i militar, entre les quals ni l'estructura de l'Estat ni la gestió de la gran migració que ja s'esdevenia damunt del terreny podien considerar-se qüestions menors.

Ben-Gurion era ben conscient que el sionisme implicava necessàriament un trencament amb la mentalitat de la diàspora, en la qual el jueu buscava la protecció exterior —adés de Déu, adés de les autoritats gentils— i renunciava a controlar aspectes fonamentals de la vida col·lectiva del seu poble. Creia també que aquesta “revolta negativa” iniciada per Herzl havia de complementar-se amb una “revolta positiva” que construís una identitat israeliana, un model d'Estat funcional i una ideologia dominant; objectius que podien assolir-se a partir de la base socialista del Mapai i d'una autoritat executiva forta que havia anat encarnant des de 1935 però que no exclouïa negociacions i cessions —des d'una posició de preeminència— que en darrera instància havien de permetre d'arrossegar el gruix del *yishuv* cap als seus postulats.

¿I quins havien d'ésser aquests postulats, en el que es referia a l'estructura constitucional del nou Estat? En el període d'entreguerres, Ben-Gurion veia en Anglaterra l'exemple d'un model capaç de cohesionar el país —idea que va reforçar-se amb la transició, sense necessitat de passar per eleccions, entre Chamberlain i Churchill enmig de la II Guerra Mundial— i d'integrar l'oposició²⁶⁸. El contraexemple l'oferia l'URSS, i malgrat la importància de Moscou en les primeres passes diplomàtiques d'Israel Ben-Gurion sabia que no podria mantenir unes relacions estretes amb el món comunista sense acabar subordinant-se a Stalin, quelcom que hauria equivalgut a abandonar l'objectiu de plena independència que era raó fundacional del sionisme.

Per aquest motiu Ben-Gurion va plantejar-se des de la primera hora la conveniència d'excloure els comunistes israelians del govern del país, en una decisió que va veure's reforçada pel rol de quinta columna que els comunistes estaven exercint des dels governs dels països alliberats de l'Europa de l'Est. El cap de l'Agència Jueva volia fer extensiu aquest veto no només al comunisme ortodox reconegut per la Unió Soviètica sinó també al socialisme marxista que representava el Mapam, posició que implicava

²⁶⁸ Sobre aquesta qüestió consulti's ARONSON, Shlomo (1998) «David Ben-Gurion and...» pp. 193-214. També a la Gran Guerra Anglaterra ofería un exemple d'aquesta capacitat, amb la crisi de govern que va substituir Asquith per Lloyd George el desembre de 1916 sense que això trenqués el govern d'*union sacrée*.

trencar per la meitat l'àmplia majoria socialista de més del 60% dels sufragis emesos a la convocatòria electoral de l'Assemblea de Parlamentaris de 1944²⁶⁹. Aquest trencament el deixava en una posició precària en termes de legitimitat, que encara ho era més si es considerava que aquestes eleccions havien estat boicotejades tant pels ultraortodoxos com pels revisionistes. El camí passava, doncs, per establir una aliança amb liberals i nacionalreligiosos i per integrar en les institucions oficialistes els sectors que les boicotejaven.

El primer objectiu no era particularment complicat: malgrat que els liberals desconfiaven de l'acumulació de poder i de l'estil autoritari de Ben-Gurion, tant el model britànic com l'anticomunisme eren punts de trobada i el tarannà pactista de Weizmann també hi ajudava. Els nacionalreligiosos compartien l'objectiu d'establir un Estat viable i sabien que Ben-Gurion era el millor posicionat per a aconseguir-lo, de manera que també estaven predisposats a fer-li costat. Això sí, demanaven concessions en l'àmbit religiós que posaven a prova les fermes conviccions seculars del líder oficialista. Ben-Gurion decidí que estava disposat a arribar a un compromís, però només en la mesura que això permetés d'atraure també el sector ultraortodox cap al pacte²⁷⁰.

I és que mentre Ben-Gurion es conformava a desmuntar les estructures estatals revisionistes i a forçar llur integració en les institucions oficialistes del *yishuv* però sense pretendre en cap moment d'incorporar-los al govern, sí que volia que els ultraortodoxos s'hi incorporessin plenament i fossin partícips de la construcció de l'Estat des del primer dia. En part això era perquè veia en el revisionisme una amenaça —havien estat durant molts anys una força rebel, que associava amb el feixisme i que en qualsevol cas estava poc predisposada a acceptar la seva autoritat— que no percebia en els entorns ultraortodoxos, però en part també era perquè calculava que el nacionalisme inherent al revisionisme acabaria portant-lo a la lleialtat envers l'Estat sense necessitat de fer cap concessió, i en canvi calia oferir alguna mena de pacte perquè l'Agudat Yisrael, que sempre s'havia mostrat molt escèptica amb aquesta empresa, acabés acceptant-la. Vincular els nacionalreligiosos amb els ultraortodoxos a efectes de conduir la negociació, baldament semblés una manera d'incrementar la força del sector religiós,

²⁶⁹ Sobre les circumstàncies d'aquesta convocatòria electoral, vegin-se les pp. 66-67 i 84-88 d'aquest document. Ben-Gurion reiteraria en diverses ocasions, particularment cap al final de la seva carrera, la seva oposició al comunisme i l'equiparació moral entre aquest i els feixismes. Vegi's, com a exemple, el documental *Epilogue* produït per Yariv Mozer a partir d'entrevistes inèdites amb el primer ministre i estrenat el 13 de juliol de 2016.

²⁷⁰ ZAMERET, Tzvi (1999) «Judaism in Israel...» p. 68.

era també una victòria tàctica de Ben-Gurion en la mesura que associava els *charedim* amb un partit sionista abans i tot d'emprendre les negociacions sobre la conformació de l'Estat.

La maniobra va ésser un èxit que va permetre que els contorns de la relació entre religió i Estat quedessin dibuixats des d'abans de la proclamació de la independència, quelcom que eliminava un escull que hauria estat molt més difícil de resoldre en els debats més ideologitzats de l'Assemblea Constituent. Aquests contorns, que són comunament coneguts a Israel com a “statu quo”, continuen essencialment vigents a dia d'avui perquè les temptatives de canviar-los sempre han topat amb un risc massa gran de fractura social.

El pacte entre Ben-Gurion i l'Agudat Yisrael²⁷¹, al qual s'hi sumava el Mizrachi com a garant, abusava de vegades de les ambigüitats per a salvar els obstacles, com en l'ús de la paraula “jueu” amb una significació que tant podia interpretar-se de manera religiosa com etnocultural. Així, s'establia que l'Estat no podia ésser confessional perquè havia d'incloure també ciutadans àrabs, si bé els drets col·lectius —a diferència dels individuals, que havien d'ésser idèntics per a tot ciutadà— pertanyien exclusivament als jueus. A més, la separació entre la religió i l'Estat havia de manifestar-se no com una imposició de l'Estat sobre la religió sinó com una renúncia d'entrar a certes esferes que pertanyerien a les autoritats rabíniques. A la pràctica això es concretava en cinc grans concessions:

1. L'Estat evitaria d'oferir qualsevol servei o de realitzar qualsevol activitat no essencial en dissabte, a fi de permetre que es preservés la santedat del sàbat.
2. Els organismes estatals servien per defecte menjar caixer.
3. El sistema d'ensenyament oferiria a les famílies interessades la possibilitat d'una educació religiosa.
4. L'Estat s'inhibiria, en benefici de la religió, en el matrimoni, el divorci i els enterraments²⁷².

²⁷¹ L'acord, en forma de carta de Ben-Gurion a la Federació de l'Agudat Yisrael en què s'enumeren els compromisos a adoptar, pot consultar-se a RABINOVICH, Itamar (2008) *Israel in the...* pp. 58-59.

²⁷² Això implicava que el nou Estat, a més d'una jurisdicció ordinària i d'una de militar administrada des del Ministeri de Defensa, comptava també amb una jurisdicció religiosa per a aquestes qüestions, amb una organització autònoma per a cada confessió reconeguda i un Ministeri d'Afers Religiosos que tenia l'encàrrec de fer-ne una supervisió general.

5. Un percentatge de joves religiosos estarien exempts de fer el servei militar per a poder centrar-se en llurs estudis en un entorn més propici²⁷³.

La contrapartida d'aquestes concessions era, naturalment, que l'Agudat Yisrael abandonés la seva oposició al sionisme com a moviment i a l'Estat d'Israel com a entitat. De totes maneres, l'acceptació abstracta d'aquests cinc principis deixava la porta oberta a problemes d'interpretació que al llarg dels anys següents anirien manifestant-se, en especial pel que fa als tres darrers punts.

Salvada la qüestió religiosa, calia consensuar l'estructura de l'Estat amb els altres corrents que reconeixien i participaven de l'Agència Jueva. L'unicameralisme en un marc d'Estat unitari era una característica que ja tenia l'Assemblea de Parlamentaris del mandat i que per tant va ésser fàcil de traslladar a la nova realitat²⁷⁴. La democràcia representativa a l'estil de Westminster (amb un govern dependent del parlament, un poder judicial que controla el govern i un parlament que fa lleis per a controlar la justícia) era també el sistema amb què estava més familiaritzat el gruix de l'elit política del *yishuv* i tampoc no fou discutit. En canvi, Ben-Gurion va haver de cedir en la qüestió del sistema electoral, que seria proporcional i no majoritari, i també —mal que només provisionalment— en la seva voluntat d'evitar una Constitució escrita per a no encotillar el nou govern en un marc excessivament rígid quan caldria afrontar greus reptes i amenaces²⁷⁵.

Aquesta darrera cessió va durar ben poc. Les eleccions constituents que van celebrar-se a Israel el 25 de gener de 1949 col·locaven Ben-Gurion a només tretze escons de la majoria absoluta, a la qual podia per tant arribar només amb els setze escons de la coalició entre nacionalreligiosos i ultraortodoxos, que tampoc no volien una Constitució escrita cadascun per sengles raons (els uns perquè la veien prematura amb tanta

²⁷³ Sobre les implicacions d'aquest punt concret i les relacions posteriors entre l'exèrcit i la comunitat ultraortodoxa vegi's MAMAN, Daniel (2001) *Military, State and...* pp. 173-202.

²⁷⁴ El Regne Unit té una estructura bicameral, és clar, però des del 1911 la Cambra dels Lords no té potestat per a suspendre una llei aprovada pels Comuns, de manera que a la pràctica l'autoritat legislativa efectiva recau en aquesta darrera. Ben-Gurion no veia cap necessitat d'establir una Cambra alta perquè a Israel no hi havia cap sensibilitat o particularitat regional que la fes aconsellable.

²⁷⁵ El govern provisional va encarregar la redacció de fins a tres esborranys de carta magna a l'expert constitucionalista Leo Kohn, els postulats del qual eren estretament compartits pel ministre de Justícia Pinchas Rosen. Sobre els problemes que van generar aquests esborranys i que en darrera instància reforçarien el criteri de Ben-Gurion de prescindir d'una Constitució vegi's RADZYNER, Amichai (2010) «A Constitution for...» pp. 1-24. Per a una visió més internacional del constitucionalisme en aquest període consulti's VALADÉS, Diego (2011) *Ideas e instituciones...* pp. 13-38.

població jueva a la diàspora susceptible de desplaçar-se a Israel²⁷⁶, els altres perquè temien que aquell text profà pogués rivalitzar amb la Torah com a font d'organització dels jueus). Malgrat l'oposició de liberals i revisionistes²⁷⁷, el primer ministre va aprofitar l'oportunitat per a convidar l'Assemblea Constituent a declarar-se parlament ordinari (primera Knesset) i renunciar a l'elaboració d'una Constitució, si bé les dinàmiques parlamentàries posteriors —que l'obligaven a buscar altres suports davant l'empitjorament de les seves relacions amb els partits religiosos— van dur-lo a acceptar el 13 de juny de 1950 el compromís plantejat pel diputat progressista Yizhar Harari, d'acord amb el qual Israel sí que es dotaria d'una Constitució, però que aniria compilant-se amb el pas del temps mitjançant l'aprovació de capítols separats que rebrien el nom de Lleis Bàsiques²⁷⁸.

A la pràctica, però, això significava que no hi havia una Constitució, i Ben-Gurion va aprofitar aquest escenari per a fixar una jurisprudència favorable al seu model d'Estat, de manera que les sis primeres Lleis Bàsiques —la de la Knesset (1958), la de Terres d'Israel (1960), la del President (1964), la del Govern (1968), la d'Economia (1975) i la de l'Exèrcit (1976)— no foren sinó codificacions escrites molt posteriors dels criteris que havien anat seguint-se des de la fundació de l'Estat²⁷⁹. No seria fins més tard, després del trencament de l'hegemonia laborista, que les Lleis Bàsiques començarien a ésser emprades per a intentar de canviar el model d'Estat en comptes de descriure'l.

Fins i tot amb l'acceptació del compromís Harari, convé observar que la primera Llei Bàsica no va ésser aprovada fins el 1958, és a dir, deu anys després de la independència, amb un Estat consolidat i amb el lideratge de Ben-Gurion reforçat per la victòria a la guerra de Suez de 1956. I és que el primer ministre, que havia aspirat a una victòria més

²⁷⁶ GOLDBERG, Giora (1998) «Religious Zionism and...» pp. 213-217. Cal fer notar que aquesta posició nacionalreligiosa només va manifestar-se després que Ben-Gurion s'oposés públicament a l'elaboració d'una Constitució; abans d'això tant el líder del Poalei Mizrahi, Zerach Vaarhaftig, com els dos Grans Rabins s'hi havien mostrat favorables.

²⁷⁷ Ambdós grups defensaven una Constitució escrita per la mateixa raó: limitar el poder de Ben-Gurion i evitar la repetició d'una deriva autoritària com la que havien percebut en el seu llarg mandat com a cap de l'Agència Jueva. “¿Podem quedar satisfets amb les lleis que faci el govern o volem que el nostre país estigui regit per l'imperi de la llei?” havia preguntat Begin retòricament en el debat a l'Assemblea Constituent. “Aquesta és la diferència entre tenir o no una Constitució i és el que ha de determinar el nostre posicionament”. *Divrei haKnesset*, vol. 4 (any 1950), p. 737. La traducció és pròpia.

²⁷⁸ KLEIN, Claude (1997) *La démocratie d'Israël* pp. 117-139.

²⁷⁹ En el cas de la Llei Bàsica El Govern de 1968 sí que va haver-hi una subtil modificació intencionada per a evitar que tornés a constituir-se un govern format per una persona i encapçalat per una altra, com havia passat el 1961 amb Eshkol i Ben-Gurion. Sobre aquesta qüestió vegin-se les pp. 105-106 i 163 d'aquest document.

àmplia a les eleccions de 1949²⁸⁰, va reeixir de totes maneres en el seu propòsit de cedir en qüestions d'imatge però de fer poques concessions en els assumptes de fons. El prestigi que la victòria a la Guerra d'Independència li havia proporcionat, el precedent —assumit com a èxitós per bona part del *yishuv*— del seu lideratge autoritari en els dies de l'Agència Jueva i l'habilitat per a traçar aliances amb els partits liberals i amb els religiosos van possibilitar que l'estructura institucional d'Israel, en comptes de debatre's en seu parlamentària, emergís dels precedents creats pel poder executiu, els quals, encara que formalment aprovats al consell de ministres, eren decidits a la pràctica per l'inquilí de la Casa Julius Jacobs²⁸¹ situada al número 46 del carrer Ben-Maimon de Jerusalem.

En aquesta nova estructura institucional, un assumpte cabdal era el de garantir el manteniment de la realitat demogràfica que havia sorgit de la guerra, en què la població àrab del territori controlat per Israel havia passat de representar la meitat del total a ésser-ne a penes un 10% com a conseqüència de l'èxode d'uns 750 000 àrabs palestins que havien anat a refugiar-se en els Estats circumdants. La historiografia ha debatut llargament sobre fins a quin punt les autoritats jueves van propiciar aquest desenllaç que va ésser-los tan favorable, però del que no hi ha dubte és que un cop la fugida massiva va ésser un *fait accompli*, Ben-Gurion va actuar per a fer-la irreversible.

Ja des d'abans que no se celebressin les eleccions de 1949, el govern provisional va fer servir les regulacions britàniques d'emergència per a garantir el control estatal de les terres i béns dels fugitius en àrees controlades per Israel. Posteriorment, les Lleis d'Emergència de la primera Knesset facilitarien la cessió d'aquestes terres a agricultors privats (jueus en llur immensa majoria) en règim d'usdefruit, i la Llei d'Adquisició de la Terra de 1953 mostraria el camí perquè aquests agricultors poguessin passar de la “possessió” a la “propietat” de la terra que conreaven. Encara el 1959 la Llei de Propietats amb Amos Absents va permetre que l'Estat s'apropriés de tres-cents cinquanta pobles i 60 000 habitatges que no s'havien vist afectats per les regulacions anteriors

²⁸⁰ De fet, després de veure els resultats el primer ministre va intentar de fer aprovar una reforma electoral en clau majoritària que el reforçés; aspiració recurrent al llarg de la seva dècada llarga al capdavant d'Israel però que mai no va poder realitzar. HARRIS, Michael (1999) «Assessing the Electoral...» p. 22.

²⁸¹ Avui la residència oficial del primer ministre fa cantonada entre els carrers Balfour i Smolenskin i rep el nom de Casa Aghion pel seu primer inquilí, el mercader judeogrec Edward Aghion. La vella Casa Julius Jacobs, rebatejada com a Casa Levi Eshkol, serveix com a museu i lloc d'homenatge de qui va ésser cap de govern entre 1963 i 1969.

perquè no encaixaven en els supòsits de grans extensions rurals que aquestes comprenien²⁸².

LLEIS BÀSIQUES D'ISRAEL		
Any	Llei Bàsica	Objectiu
1958	Knesset	Descriure els procediments legislatius
1960	Terres d'Israel	Descriure l'accés a la propietat del sòl
1964	President	Descriure les competències del president
1968	<i>Govern</i>	<i>Fixar nomenament i competències del govern</i>
1975	Economia	Fixar els procediments de pagament i encuny
1976	Exèrcit	Descriure l'organització militar
1980	Jerusalem	Declarar Jerusalem capital indivisible d'Israel
1984	Judicatura	Descriure els procediments judicials
1988	Auditor	Descriure les competències de l'auditor general
1992	Llibertat i Dignitat Humanes	Proclamació de drets ciutadans
1992	<i>Llibertat d'Ocupació</i>	<i>Proclamació de drets ciutadans</i>
1992	<i>Govern</i>	<i>Establiment d'un sistema semipresidencialista</i>
1994	Llibertat d'Ocupació	Restringir l'abast de la proclamació de 1992
2001	Govern	Derogar la reforma semipresidencialista
2014	Referèndum	Dificultar futures retirades territorials
2018	Estat-Nació del Poble Jueu	Canvi en l'equilibri entre 'jueu' i 'democràtic'

Font 14. Enumeració de les Lleis Bàsiques d'Israel²⁸³. Elaboració pròpia. En cursiva hi figuren les lleis que han estat derogades per una llei homònima posterior.

Malgrat que el resultat d'aquestes transaccions fos que unes terres que havien estat propietat d'àrabs acabessin majoritàriament en mans de jueus, l'Estat no va fer una discriminació formal entre els seus habitants per raó d'ètnia. De totes maneres, és cert que una part d'aquestes terres no es transferí directament a agricultors particulars sinó al Fons Nacional Jueu, una institució privada fundada el 1901 amb l'objectiu d'acumular

²⁸² PÉREZ VELASCO, Natalia (2012) *El sistema político...* pp. 75-78.

²⁸³ Excepcionalment, quan un govern israelià ha volgut incomplir les regulacions establertes en una Llei Bàsica sense crear un precedent jurisprudencial, ha recorregut a la tracamanya d'aprovar una nova norma amb rang de Llei Bàsica i data de caducitat per a la circumstància concreta que volia esmenar. Així, per exemple, malgrat que la Llei Bàsica d'Economia (1975) estableix que els pressupostos són anuals, el govern de Netanyahu va aprovar un pressupost biennal el 2017 sota el títol Llei Bàsica dels Pressupostos de l'Estat per a 2017 i 2018. Aquesta mena de regulacions de marcada provisionalitat no tenen l'esperit constitucional d'una Llei Bàsica malgrat llur rang formal i no figuren en aquesta taula.

terres per a llogar-les a jueus, i en el cas de les decàrees que van ésser transferides al Fons —mai directament des d'un ministeri, sinó a través de l'Autoritat de Desenvolupament— sí que hi havia una discriminació, a la qual s'ha aferrat una part de la historiografia per a acusar el Fons Nacional Jueu d'ésser una pantalla del mateix govern per a poder discriminar sense que pogués acusar-se'l obertament de fer-ho. En el fons, aquest assumpte és anàleg al de l'èxode palestí de 1947-1948: encara que el *yishuv* indiscutiblement en sortís beneficiat i fomentés la situació quan va anar veient-se clar cap a on conduïa, això no fa menys cert que el Fons Nacional Jueu tenia una existència autònoma i s'havia fundat amb uns objectius altres que els de rebre terres expropiades per un govern amic. De fet tant el llegat preestatal com la necessitat de realitzar tasques urgents que l'Estat no estava encara preparat per a assumir ajudaria al manteniment d'organitzacions d'aquesta mena, formalment privades i de vegades independents en llur actuació, però que mai no desobeïen les consignes directes de Ben-Gurion²⁸⁴. A més del Fons Nacional, poden posar-se com a exemples d'aquesta realitat la mateixa Organització Sionista Mundial, l'Agència Jueva que controlava bona part de la migració a Terra Santa o la central sindical Histadrut.

Una altra normativa especial que se sostenia en les Lleis d'Emergència de 1949 i que va tenir una incidència en el repartiment de la terra —per tal com restringia l'accés a l'habitatge— va ésser el govern militar que Ben-Gurion va implementar en les àrees de majoria àrab. Instituït l'octubre de 1948 com una mesura provisional per a les àrees ocupades per Israel que haurien hagut de formar part de l'Estat àrab dissenyat al Pla de Partició de 1947, les lleis aprovades l'any següent van donar-li un cert caràcter de permanència i l'administració militar va mantenir-se vigent fins el 1966, amb permís per a expropiar terres i propietats i per a restringir la lliure circulació dels seus habitants. Entre les decisions establertes per la legislació ordinària i les disposicions d'aquesta autoritat castrense, el cert és que la quantitat de terres en mans àrabs va passar d'una mitjana de 19 decàrees per habitant el 1945 a només 3,4 decàrees el 1950. Trenta anys

²⁸⁴ En el cas del Fons Nacional, el grau d'implicació del govern pot veure's en el fet que el seu president era el diputat progressista Avraham Granot. Sobre les relacions entre el Fons, el govern i l'Autoritat de Desenvolupament vegi's HANANEL, Ravit i ALTERMAN, Rachelle (2015) ... *נטורי קרקע: הערכים*, pp. 53-120.

després, amb el gran creixement demogràfic de la comunitat àrab d'Israel, aquesta xifra es reduïa fins a 0,84 decàrees²⁸⁵.

Aquesta tesi té com a objecte d'estudi la gestió que el revisionisme ha fet en les quatre darreres dècades de la contradicció entre les seves aspiracions irredemptistes i la realitat damunt del terreny que l'obligava a reconèixer l'existència d'actors àrabs —estatals i no estatals— que operaven en sentit contrari. L'autor ha cregut convenient dedicar dues de les cinc parts en què es divideix el document a fer una llarga introducció que aportés context i perspectiva a aquest propòsit, però ha procurat de limitar-se en aquests punts a una visió general descriptiva i s'ha refrenat d'enfarfegar el lector amb discussions historiogràfiques que, com segurament s'afigurarà, són ben vives. En el cas que ara afrontem, que no és altre que el del tractament que Israel va fer de la població àrab sota el seu control durant la Guerra d'Independència i en les dues dècades posteriors, és necessari fer una excepció. Al capdavant, la qüestió que està tractant-se té dues implicacions que toquen de ple el moll de l'os d'aquest document, a saber:

- La legitimitat de la composició demogràfica del territori que Israel controla des de 1948, la qual la PLO sempre ha rebutjat explícitament amb la petició de retorn dels refugiats.
- Les conseqüències a llarg termini de la política israeliana envers la seva minoria àrab i l'impacte que va tenir en el rebuig a l'Estat d'una part important dels seus membres, tema que va adquirir una importància primordial amb els disturbis d'octubre de 2000 i la posterior Comissió Or²⁸⁶.

Un element incontrovertible és que Ben-Gurion, independentment de quina fos la seva actitud concreta sobre la fugida massiva d'àrabs al llarg de 1948, va determinar davant

²⁸⁵ La decàrea, equivalent a la desena part d'una hectàrea, és una mesura emprada arreu de l'Orient Mitjà amb el nom de *dunum* per assimilació de la vella unitat de mesura homònima otomana, que era només marginalment més petita (0,92 decàrees). BEUTTEL, Ashley (1997) «Politics of Ethnic...» pp. 159-176. Les transferències de terres entre àrabs i jueus i les polèmiques associades remuntaven, de totes maneres, a molt més enrere. En una reflexió sobre l'evolució del Mandat el 1934, el liberal britànic Andrew McFadyean havia advertit que els intents de regulació fracassarien perquè "mentre la terra sigui més valuosa per a un jueu que no per a un àrab, la terra es vendrà a jueus" i denunciava l'actitud dels terratinents àrabs que "no tenen objeccions a vendre la terra a jueus a un preu que els fa més rics que no podien imaginar-se en llurs somnis més salvatges abans que la Terra Promesa no fos fertilitzada amb capital jueu" però que després protestaven contra la presència jueva perquè feia que el valor de la mà d'obra àrab s'incrementés i que aquesta esdevingués menys dòcil. MCFADYEAN, Andrew (1934) «Immigration and Labor...» pp. 682-688.

²⁸⁶ Aquest darrer assumpte va tornar a la primera línia de l'actualitat informativa el maig de 2021 amb els greus aldarulls experimentats als barris i ciutats de majoria àrab d'Israel en el transcurs de l'Operació Guardià de les Muralles contra Hamas i altres milícies de la Franja de Gaza.

del curs de la guerra que els àrabs que romandrien sota sobirania israeliana serien una amenaça de primer ordre per a la seguretat del país. A partir d'aquesta base s'instituí el govern militar amb permís per a expropiar terres i propietats i per a restringir la circulació de persones. La mesura no va ésser gaire contestada en aquell moment, però a partir de començaments de la dècada dels cinquanta sí que van sentir-se veus, tant del nacionalisme àrab com de l'esquerra jueva, que veien en el govern militar una vulneració dels principis d'Estat democràtic i d'igualtat dels ciutadans davant la llei, idea que l'anomenada historiografia postsionista generalitzaria als anys noranta. Mentre Ben-Gurion va ésser primer ministre, però, va negar-se en rodó a considerar qualsevol flexibilització o modificació en el govern militar²⁸⁷, que només seria derogat el desembre de 1966 sota el govern de Levi Eshkol i amb la justificació que la raó principal per la qual s'havia imposat —el risc d'infiltració de combatents àrabs amb complicitat de la població local²⁸⁸— havia disminuït considerablement amb l'estabilització de les fronteres²⁸⁹.

La fi del govern militar va acabar amb la discussió somorta entre els bengurionistes partidaris de mantenir-lo i els sectors més preocupats pels valors liberals i democràtics²⁹⁰, de manera que al llarg dels anys setanta el consens historiogràfic a Israel sobre aquesta qüestió veia en la mesura un sacrifici necessari per a garantir la seguretat

²⁸⁷ PELEG, Ilan (1998) «Israel's Constitutional Order...» pp. 238-242.

²⁸⁸ Una perspectiva filoàrab de les raons i natura d'aquesta infiltració pot trobar-se a GLUBB, John (1954) «Violence on the...» pp. 552-562; testimoni del britànic John Bagot Glubb, cap de l'exèrcit jordà (Legió Àrab) entre 1939 i la seva destitució el 1956. La rèplica israeliana d'aquestes al·legacions, de la mà del llavors cap de l'Estat Major Moshe Dayan, va publicar-se a DAYAN, Moshe (1955) «Israel's Border and...» pp. 250-267. Per a una visió contemporània més equilibrada del problema vegi's PERETZ, Don (1954) «The Arab Refugee...» pp. 134-148.

²⁸⁹ Una anècdota d'octubre de 1966, dos mesos abans de la derogació del govern militar, denota com Ben-Gurion vivia d'esquena a la població àrab d'Israel. L'exprimer ministre i líder del Rafi va entrevistar-se amb el diputat àrab comunista Tewfik Toubi i en començar la conversa va esdevenir-se l'intercanvi següent.

BEN-GURION: Una pregunta personal, el nom Tewfik Toubi és un nom de pila o hi ha una part que és el cognom?

TOUBI: *Toubi* és el cognom i *Tewfik* és el prenom.

BEN-GURION: I tothom a la vostra comunitat té cognoms? Us ho pregunto perquè no n'hi havia en temps dels turcs.

TOUBI: Cada llogarret és una família estesa a la qual hom anomena amb el nom del patriarca.

BEN-GURION: Ah, així tothom té un cognom, totes les famílies en tenen?

TOUBI: Sempre.

El fet que el fundador del país no hagués tingut interès a informar-se d'aquesta mena de canvis en els quaranta anys anteriors és prou significatiu. SHALOM, Zakai (2003) «Ben-Gurion and Tewfik...» pp. 45-69.

²⁹⁰ Un exemple paradigmàtic d'aquesta tensió és la polèmica que va envoltar la reforma de l'Ordenança d'Assentament de la Terra de 1960, estudiada a FORMAN, Jeremy (2010) «Liberal Reform in...» pp. 47-72.

de l'Estat en els primers anys i àdhuc un estímul per al desenvolupament econòmic de les regions àrabs. Aquest consens estava representat majoritàriament per gent que havia estat implicada en el procés de construcció estatal i que per aquesta raó sovint no escrivia com a historiadora sinó com a testimoni de primera mà dels fets que narrava, gent com Amnon Linn²⁹¹ (diputat laborista entre 1967 i 1969, després elegit de la mà del Likud el 1973 i trànsfuga altra vegada cap als laboristes el 1982), Isser Harel²⁹² (director del Mossad entre 1952 i 1963 i bengurionista convençut que va acompanyar-lo en la seva última aventura política, la Llista Nacional) o Raanan Cohen²⁹³ (sefardita nascut a Bagdad i migrat a Israel als deu anys, responsable de la secció laborista dirigida a àrabs i drusos entre 1975 i 1986 i ministre de Treball en el govern d'Ehud Barak). Malgrat que aquest consens era rebutjat per l'antisionisme dins i fora d'Israel, no hi havia obres rigoroses amb investigació i fonts que el desmentissin, motiu pel qual els principals entorns acadèmics israelians només discutien assumptes més tangencials, com ara si la durada del govern militar havia estat la correcta o si per contra s'havia allargat una mica massa en el temps.

La primera esquerra seriosa a aquest consens va venir dels Estats Units amb la publicació el 1980 de l'obra de Ian Lustick *Arabs in the Jewish State: Israel's Control of a National Minority*, en la qual plantejava que les accions del govern militar havien pretès d'aconseguir un triple objectiu: la separació entre àrabs i jueus, la dependència àrab de la majoria jueva i la cooptació de les elits àrabs (aquest darrer assumpte, evidenciat políticament en les llistes electorals àrabs subodinades al Mapai). Una nova generació d'israelians, desvinculada de les accions del govern militar tant per edat com per càrrecs i formada essencialment per historiadors (Tom Segev²⁹⁴, Sarah Ozackylazar²⁹⁵, Yair Bäuml²⁹⁶, Hillel Cohen²⁹⁷) i periodistes (Simcha Flapan, Uzi Benziman,

²⁹¹ Particularment destacable és la seva obra *Stormy Skies: Jews and Arabs in Israel* publicada el 1999.

²⁹² Autor de *ביטחון ודמוקרטיה* [Seguretat i Democràcia] el 1989.

²⁹³ Destaca per la seva crònica de 1990 בסבך הנאמנויות [Embolc de Lleialtats], la qual duu per subtítol *Societat i política en el sector àrab d'Israel*.

²⁹⁴ Nat a Jerusalem el 1945 fill de jueus alemanys, va entrar en aquesta polèmica amb la publicació de *1949: The First Israelis* el 1984. Posteriorment s'ha destacat com a estudiós dels primers anys de l'Estat, de les relacions amb Alemanya i els Estats Units i com a biògraf de Ben-Gurion.

²⁹⁵ La seva contribució principal al debat és el capítol sobre les relacions entre àrabs i jueus publicat a SHAPIRA, Anita (2001) *... החברה בדרכ: מדינה* pp. 61-72.

²⁹⁶ Per a un coneixement aprofundit de la posició de Bäuml en relació amb aquest assumpte, consulti's ROUHANA, Nadim (2017) *Israel and Its...* pp. 103-136.

²⁹⁷ L'estudi de Cohen sobre el tractament de la minoria àrab en el govern militar, potser el més exhaustiu de tots els estudis postsionistes, va publicar-se el 2006 amb el nom provocador d'*ערים טובים* [Bons Àrabs].

l'autodefinit "palestí cristià" Atallah Mansour²⁹⁸) va fer seu el paradigma de Lustick i va complementar-lo amb una nova interpretació de les fonts d'arxiu i amb la idea formulada primerament pel sociòleg Sammy Smootha que les polítiques discriminatòries aplicades contra els àrabs s'havien efectuat en molts casos per vies informals que no deixaven documentació positiva, i particularment per mitjà de les ordres directes donades per comitès regionals²⁹⁹. "A manca d'una política clara o d'unes instruccions explícites de l'escalafó polític", escrivia Hillel Cohen el 2006, "els comitès regionals, els membres dels quals incloïen representants de la burocràcia de l'estament de seguretat, determinaven el destí de les comunitats, dels pobles i dels individus, per a bé o per a mal. Com a conseqüència de l'autoritat il·limitada de què disposaven i de la capacitat d'executar llurs decisions damunt del terreny, els comitès van esdevenir el govern de facto del sector àrab³⁰⁰".

Els protagonistes de la vella historiografia sionista que seguien vius van llançar-se a defensar les decisions dels primers governs davant del que percebien com un assalt injust d'una nova generació incapaç de copsar plenament ni la precarietat de la situació de seguretat de l'Israel dels anys cinquanta ni la cosmovisió menys sensible que aleshores es tenia arreu del món occidental en relació amb les minories nacionals; de fet, tant Isser Harel com Amnon Linn publicaren nous llibres sobre la qüestió, en els quals feien referència a la gravetat de l'amenaça àrab. "La presència d'una minoria hostil a l'Estat d'Israel", recalcava Harel, "constituïa llavors una greu preocupació de seguretat. Malgrat els acords d'alto el foc, les crides a la revenja i a una segona onada de combats se sentien arreu de la frontera. Hi havia raons sòlides per a creure que els àrabs d'Israel farien el paper d'una 'quinta columna' dins de l'Estat jueu i que els vincles amb llurs germans transfronterers desembocaria en activitats subversives³⁰¹". Paralelament, "les noves normes imposades per Israel", deia Linn en una referència inequívoca al govern militar, "van comportar una onada de desenvolupament i de progrés que ni tan sols els crítics més durs no poden negar. Potser es podrà dir que aquesta onada va quedar lluny de satisfer les necessitats, o que era inferior en

²⁹⁸ Nat el 1935 al Mandat i breument refugiat al Líban juntament amb tota la família el 1935, Mansour va tornar a Israel el 1951, va viure dos anys en el quibuts Shaar HaAmakim i va graduar-se en Periodisme a Oxford el 1973. Des d'aleshores ha estat actiu en els cercles antisionistes com a reivindicador dels drets de la minoria àrab.

²⁹⁹ SMOOHA, Sammy (1982) «Existing and Alternative...» pp. 71-98.

³⁰⁰ COHEN, Hillel (2006) ... *המודיעין: ערבים טובים* p. 263. La traducció és pròpia.

³⁰¹ HAREL, Isser (1989) *ביטחון ודמוקרטיה* p. 440. La traducció és pròpia.

comparació amb la prosperitat de la població jueva d'Israel, però cap persona assenyada no pot negar que va existir, i de manera molt clara si es pren com a referència la situació original³⁰²».

En aquest darrer fragment poden intuir-se algunes concessions a la historiografia crítica, autodenominada “postsionista” i escrita per un grup de personalitats conegudes com a *Nous Historiadors*³⁰³. Linn en particular anava més enllà en afirmar que “no estic intentant de descriure l'administració militar d'aquell temps com una apoteosi de la virtut; certament que puc enumerar una sèrie de defectes en la seva funció i no dubto que va durar més del compte”. D'aquí a admetre que hi hagués una voluntat deliberada de discriminar els àrabs al marge de les circumstàncies excepcionals que es vivien hi havia, però, un camí que Linn no estava disposat a recórrer. “Crec que no hem d'oblidar l'altra cara d'aquesta moneda. No tinc dubtes que si sospesem tots els aspectes de l'afer, a grans trets la balança és favorable [al govern militar]”, insistia el 1999. “Per tant gosaria determinar que el govern provisional encapçalat per Ben-Gurion va estar enterament justificat en imposar un règim militar a tots els assentaments àrabs durant la Guerra d'Independència [...] i també tinc clar que hi havia raons de pes per a mantenir l'administració militar després d'haver signat els armistícis amb els Estats àrabs³⁰⁴”.

¿A quines conclusions han dut aquestes discrepàncies i les investigacions posteriors? Sense que pugui dir-se que el debat està tancat, sí que és cert que s'ha allunyat una mica de la primera línia de foc de les discussions ideològiques i té lloc en els entorns acadèmics, des d'on s'ha tendit a fer una síntesi de les dues visions que pugui desenvolupar un paradigma més equilibrat. Els exponents principals d'aquest esforç (Elie Reches³⁰⁵, Eyal Kafafi³⁰⁶, Alisa Rubin-Peled³⁰⁷, Yoav Gelber³⁰⁸) són tots historiadors, de vegades denominats “post-postsionistes”, i malgrat que no escriuen amb

³⁰² LINN, Amnon (1999) *Stormy Skies. Jews...* p. 94. La traducció és pròpia.

³⁰³ En hebreu, ההיסטוריונים החדשים, *HaHistorionim HaChadashim*. Són també molt coneguts amb el nom anglès de New Historians. Per a una breu síntesi de les discussions entre “nous” i “vells” historiadors a Israel vegi's LUSTICK, Ian (1996) «To Build and...» pp. 196-198.

³⁰⁴ LINN, Amnon (1999) *Stormy Skies. Jews...* pp. 123-124.

³⁰⁵ Reches, nat el 1945, és professor d'Història Política dels Àrabs a Israel a la Universitat de Tel Aviv. Una bona introducció al seu pensament sobre l'assumpte pot llegir-se a SILBERSTEIN, Lawrence (1991) *New Perspectives on...* pp. 103-123, si bé el lector especialitzat trobarà més concreció en la seva pròpia descripció a RECHES, Elie (2007) «The Evolvement of...» pp. 1-28.

³⁰⁶ Vegi's per al posicionament de l'autor KAFKAFI, Eyal (1998) «Segregation or Integration...» pp. 347-367.

³⁰⁷ RUBIN-PELED, Alisa (2002) «The Other Side...» pp. 84-103.

³⁰⁸ GELBER, Yoav (2013) «Israel's Policy towards...» pp. 51-81.

el to apologetic de la primera historiografia israeliana, també sostenen que l'explicació postsionista és esbiaixada.

Postsionistes i “post-postsionistes” coincideixen a veure discriminació en les accions del govern militar, però discrepen essencialment en dues qüestions, a saber:

- Mentre els postsionistes consideren que la voluntat deliberada del govern militar era generar una discriminació que beneficiés els jueus per damunt dels àrabs, la tercera onada historiogràfica sosté que l'administració militar pretenia de garantir la seguretat de la població jueva d'Israel i que la discriminació sempre va ésser una conseqüència d'aquest objectiu i no una finalitat en ella mateixa.
- La historiografia postsionista veu un consens bàsic entre les forces polítiques jueves —amb l'excepció dels comunistes del Maki i d'alguns elements de l'esquerra del Mapam³⁰⁹— per a mantenir la discriminació dels àrabs, mentre que la historiografia sintètica posa l'accent en la voluntat genuïna d'honorar la Declaració d'Independència i els valors democràtics que hi estaven vinculats i recorda les discussions que hi havia al consell de ministres sobre la integració de la comunitat àrab³¹⁰.

Totes dues crítiques formulades per la historiografia sintètica són enraonades a parer meu. D'una banda, no pot negar-se que les consideracions de seguretat eren la raó de fons que guiava tota la política israeliana en relació amb la comunitat àrab: no només era això el que es donava sempre com a justificació oficial, també era la qüestió sobre la qual giraven els debats públics en seu parlamentària i les deliberacions privades al consell de ministres; àdhuc algú prou temerari per a afirmar que el temor d'Israel per la seva seguretat no estava justificat tindria problemes per a discutir que aquesta no fos tanmateix la percepció dels governants israelians del moment. De l'altra, l'existència d'un consens entre les elits israelianes per a mantenir la discriminació és incompatible amb la presència de nombroses iniciatives que demanaven la revocació o flexibilització de l'administració militar des de principis de la dècada dels cinquanta, provinents de diversos partits i sectors ideològics; així com amb altres esforços paral·lels d'integració

³⁰⁹ Sobre aquesta qüestió és particularment interessant el cas del rotatiu *Al-Mirsad*, publicat entre 1951 i 1976, originàriament òrgan del Mapam en àrab però que també va acollir comunistes heterodoxos i protonacionalistes palestins a les seves pàgines. Una crònica de la seva història pot consultar-se a MAGAL, Aryeh (2010) «*Al-Mirsad: Mapam's Voice...*» pp. 115-146.

³¹⁰ Per a una descripció exhaustiva de tota aquesta discussió historiogràfica vegi's RUDNITZKY, Arik (2014) «*The Contemporary Historiographical...*» pp. 330-353.

dels àrabs que s'havien articulat des del govern, essent el més destacat de tots ells el ministeri d'Afers Minoritaris encapçalat per Bechor Shalom-Shitrit³¹¹.

Sovint el problema és que s'entén implícitament que admetre aquestes realitats implica menystenir o dissimular el patiment dels ciutadans àrabs i l'empremta profunda que el govern militar va causar-los, molt particularment en la qüestió de la propietat de la terra. És important, però, que les dues coses no es confonguin i que la voluntat de reivindicar els drets d'un col·lectiu no difumini les circumstàncies i les motivacions per què van adoptar-se determinades mesures. També cal ésser molt circumspecte en l'ús de criteris actuals quant a minories nacionals per a jutjar els esdeveniments d'un món de mitjan segle XX que tot just acabava de segellar l'ordre de postguerra amb desplaçaments massius de població per raons ètniques.

La minoria àrab, i més en general el problema de seguretat interior que afrontava Israel a la fi de la Guerra d'Independència, no era pas l'únic obstacle que Ben-Gurion havia de salvar per a fer realitat l'objectiu de *mamlachtiyut* i cohesió nacional que s'havia proposat. El control estatal de l'ensenyament era un instrument de primer ordre per a assolir aquest objectiu i ja s'ha vist que Ben-Gurion forçà unes eleccions anticipades el 1951 per la resistència dels seus socis de govern a transformar el vell model del *yishuv* (en què els sectors general, laborista, nacionalreligiós i ultraortodox comptaven amb una àmplia autonomia de criteris) per un sistema més centralitzat des de la Knesset i el ministeri d'Ensenyament³¹².

També de manera tempestuosa i amb la fèrria oposició ultraortodoxa el primer ministre va aconseguir l'aprovació de la Llei del Retorn el 5 de juliol de 1950, per la qual

³¹¹ Alina Korn, malgrat arreglar-se amb el postsionisme en els aspectes fonamentals d'aquesta controvèrsia, admet els esforços de Shalom-Shitrit per a la integració de la minoria àrab i veu en la supressió del ministeri d'Afers Minoritaris el 1949 el moment en què els defensors del govern militar van guanyar la partida als partidaris de la integració. Però això no es correspon ni amb els motius donats per Ben-Gurion per a la supressió del ministeri —“el ministeri d'Afers Minoritaris es cancel·la perquè ja no n'hi ha necessitat; els àrabs no seran una minoria sinó que seran ciutadans i l'únic que caldrà és regular les comunitats cristiana i musulmana [per mitjà del ministeri d'Afers Religiosos]” — ni amb la continuïtat de Shalom-Shitrit als gabinets de Ben-Gurion, al partit del qual va afegir-se el 1951 després d'haver estat elegit el 1949 de la mà de la Llista Sefardita. Sobre tota aquesta qüestió vegi's RUBIN-PELED, Alisa (2002) «The Other Side...» pp. 84-103. També el ministre d'Exteriors (i breument primer ministre) Moshe Sharett havia impulsat esforços integradors que es descriuen a RAN, Yaron (2015) «Moshe Shertok and...» pp. 39-62.

³¹² Vegi's la p. 90 d'aquest document.

qualsevol jueu tenia dret a migrar a Israel i a aconseguir la ciutadania, independentment que la seva judaïtat es correspongués o no amb l'ortodòxia de la Halachah. En un discurs a la Knesset durant el debat de la llei, Ben-Gurion va advertir que no estava aprovant-se una cosa nova sinó que simplement s'afegia a la legislació positiva quelcom que ja era evident abans, “un dret inherent al fet d'ésser jueu; l'Estat no ofereix el dret de retorn als jueus de la diàspora perquè aquest dret precedeix l'Estat i ha construït l'Estat. La connexió entre el poble jueu i la seva pàtria està arrelada en la història i no s'ha trencat mai³¹³”. El símbol més evident d'aquesta connexió, la ciutat de Jerusalem, havia estat declarada capital de l'Estat el 23 de gener del mateix any, malgrat que la guerra l'havia deixada dividida i els barris cristià i musulmà del casc antic romanien sota control jordà.

Chaim Weizmann, ideador del sionisme sintètic abans de la I Guerra Mundial, artífex de les negociacions amb Anglaterra que havien dut a la Declaració Balfour, líder del *yishuv* fins a 1931 i posteriorment president de l'Organització Sionista Mundial, havia acceptat ja el 1935 que la correlació de forces a Palestina havia canviat i que la seva permanència com a símbol i representant de les aspiracions sionistes passava per l'acceptació del lideratge efectiu de Ben-Gurion³¹⁴. Les relacions entre els dos homes s'havien tensat en la immediata postguerra, quan l'excessiva moderació de Weizmann en la recerca d'una independència efectiva va provocar que Ben-Gurion assumís també personalment la presidència de la ZO en el Congrés de Basilea de 1946, moviment que va ésser aprovat pels revisionistes —i tàcitament acceptat pels liberals— en una mostra que Weizmann estava perdent la connexió amb l'espai polític que sempre havia sentit com a propi³¹⁵.

De totes maneres, Weizmann seguia essent el dirigent sionista més conegut a l'exterior i una personalitat de consens dins del *yishuv* per la llarga llista de serveis prestats. Víctima d'una insuficiència cardíaca i progressivament cec per un glaucoma, el bioquímic de Motele semblava molt més vell que els seus setanta-quatre anys i no podia

³¹³ EDELMAN, Martin (1998) «Who Is an...» pp. 84-115. Durant els anys cinquanta les ambigüitats de la Llei del Retorn van fer-se sentir, en especial quant a la judaïtat dels fills dels matrimonis mixtos. Ben-Gurion va procurar d'implicar la diàspora en aquest debat i és particularment significatiu el dictamen del filòsof jueu britànic Isaiah Berlin a la qüestió, consultada a BERLIN (1959) «"Who Is a..."» pp. 170-177.

³¹⁴ Aquesta coordinació funcionaria particularment bé en la gestió de la situació creada pel Llibre Blanc de 1939. Sobre aquesta qüestió vegi's ADERET, Ofer «This Founding Father of the Jewish State Was a Serial Cheater Who Hated Israel», *Haaretz*, 12 de setembre de 2020.

³¹⁵ GORNY, Yossef (2015) «"Between Two Mountains"..."» pp. 63-75.

aspirar a desenvolupar un rol actiu en el dia a dia del govern de l'Estat. En canvi, encaixava perfectament en la presidència cerimonial que Ben-Gurion tenia al cap; una institució sense poder efectiu però que simbolitzés i cohesionés l'Estat i que donés una pàtina de pluralitat per a satisfer els qui pensaven que el primer ministre tenia un tarannà massa autoritari. Amb aquest esperit Ben-Gurion li cedí la presidència del Consell d'Estat Provisional el 16 de maig de 1948, amb la competència de signar les lleis i els tractats internacionals, fer el nomenament dels alts càrrecs institucionals a proposta del govern (director del Banc d'Israel, president de la Corporació de Radiodifusió o magistrats de la Cort Suprema) i encarregar la formació d'un nou executiu després d'unes eleccions o d'una crisi de govern. Seguint el model de la majoria de repúbliques parlamentàries, i d'acord amb la voluntat de Ben-Gurion de no donar una legitimitat excessiva al càrrec que pogués restar-li autoritat al primer ministre, va acordar-se que l'elecció del president seria feta per la Knesset amb majoria absoluta immediatament després de cada elecció, i d'aquesta manera Weizmann va ésser confirmat en el càrrec el 16 de febrer de 1949, dos dies després de la constitució de la primera Knesset, aleshores encara Assemblea Constituent³¹⁶.

Les funcions presidencials, concretades posteriorment en la Llei Bàsica de 1964, han restat essencialment intactes. La durada del mandat sí que ha variat, perquè a la mort de Weizmann el 1952 va modificar-se la llei perquè el president fos elegit per a un mandat de cinc anys, amb reelecció indefinida i la possibilitat que la Knesset el destituís amb noranta vots favorables. Sota aquests preceptes va ésser elegit Yitzhak Ben-Tzvi el 1952 i reelegit el 1957 i el 1962, i a la Llei Bàsica de 1964 va tornar a esmenar-se el procediment perquè només fos possible una sola reelecció. Tots els casos, tant abans com després d'aquestes reformes, en què el president sortint s'havia presentat a la reelecció (el vell Weizmann davant la dissolució de la Knesset el 1951, Ben-Tzvi el 1957 i el 1962, Shazar el 1968 i Herzog el 1988) ho havia fet sense oposició de cap altre candidat, com a gest de deferència a la cerimoniositat del càrrec. Aquesta norma no escrita va trencar-se el 1998, en el marc de les tensions generades pel procés d'Oslo, quan el president sortint Ezer Weizman va afrontar la candidatura alternativa del diputat del Likud Shaul Amor. Tot i que Weizman va ésser reelegit, la Knesset va veure en

³¹⁶ L'única oposició va ésser la dels diputats revisionistes, que van presentar com a candidat llur cap de secció a Jerusalem, Joseph Klausner.

l'episodi una degradació de la dignitat del càrrec presidencial i va esmenar altre cop la norma perquè el mandat passés de cinc a set anys sense possibilitat de reelecció.

El president té també una responsabilitat en el procés de formació del govern, la qual s'ha considerat de vegades com la més destacada de les seves funcions per la gran atomització parlamentària que caracteritza el país. En realitat, però, el rol del president en aquest camp es limita a encarregar a un diputat la formació del govern amb un marge de vint-i-vuit dies perquè el presenti davant la Knesset, els quals són prorrogables fins a dues setmanes més a discreció presidencial. En un primer moment no s'especificava que l'encarregat de formar el govern i el cap d'aquest govern haguessin d'ésser la mateixa persona, per bé que aquest era l'esperit de la llei i l'única circumstància que hi havia al cap dels legisladors quan va aprovar-se en el marc de la Llei de Transició de 1949. Després que Ben-Tzvi aprofités aquesta zona grisa per a encarregar a Levi Eshkol la formació d'un govern presidit per Ben-Gurion en el marc de la crisi política de 1961, la legislació s'esmenà per a fer constar explícitament aquesta condició³¹⁷. En cas que el candidat fracassi, el president pot encarregar la formació del govern a un altre diputat, amb un marge de vint-i-vuit dies que en aquest cas no és prorrogable, i si aquest també fracassa la Knesset té vint-i-un dies perquè un candidat reuneixi les signatures de seixanta-un diputats i, si és el cas, formi govern en un termini de catorze dies, última possibilitat abans d'anar a una repetició electoral³¹⁸. Malgrat la coneguda inestabilitat política israeliana, en els primers setanta anys d'història del país hom no va haver de repetir mai els comicis, i de fet només en una sola ocasió —la “jugada bruta” de 1990, tractada en pàgines posteriors— la primera persona designada pel president havia fracassat en l'esforç de formar un govern. La crisi política de 2019-2021, que va abocar els israelians a quatre convocatòries a les urnes en menys de dos anys, va fer que es possessin en pràctica aquests mecanismes i va evidenciar de retruc les disfuncions d'un sistema parlamentari estrictament proporcional en una circumstància de gran polarització política.

³¹⁷ Vegin-se, sobre aquest assumpte, les pp. 105-106 d'aquest document.

³¹⁸ Durant els anys en què va estar vigent la reforma semipresidencialista el president no tenia aquesta funció, i el primer ministre directament elegit a les urnes tenia quaranta-cinc dies per a formar govern i en cas contrari el que procedia eren unes noves eleccions. Abans de 1996 el rol sí que corresponia al president com després de 2001, però els terminis eren diferents: vint-i-un dies (prorrogables vint-i-un dies més a discreció presidencial) per a qualsevol dels dos candidats nomenats pel president i catorze dies per al candidat nomenat per la Knesset. Per a una consulta sobre aquest i altres aspectes de la Llei Bàsica del Govern hom pot consultar-ne l'històric d'esmenes i modificacions (en hebreu) a bit.ly/3HnBTVs.

Un cop format, el govern només pot dissoldre's de cinc maneres, a saber:

1. Perquè s'han esgotat els quatre anys de legislatura³¹⁹, circumstància rara que no s'esdevé des de 1988, en temps del govern d'unitat nacional.
2. Perquè la Knesset decideix una convocatòria electoral anticipada.
3. Per la dimissió, incapacitació física o defunció del primer ministre.
4. Per la incapacitat del govern d'aprovar els pressupostos anuals.
5. Per una moció de censura aprovada a la Knesset.

En les dues primeres circumstàncies la dissolució del govern va seguida d'uns comicis, en el cas de la tercera i la quarta s'obre un nou període de formació de govern en què el president (o, subsidiàriament, la Knesset) han d'administrar els terminis descrits anteriorment, i en la quinta el primer ministre i el seu govern són reemplaçats immediatament pel diputat que ha aconseguit de guanyar la moció de censura, atès que aquesta ha d'ésser constructiva des del 2001. (Abans d'això n'hi havia prou de reunir una majoria contra el govern sortint, davant del qual fet s'obria un nou període de formació de govern). En el primer ordenament jurídic provisional, qualsevol crisi de govern havia de passar per la dimissió del primer ministre i la constitució d'un nou gabinet prèvia intervenció presidencial i obtenció de la confiança de la Knesset, però la Llei Bàsica de 1968, en un esforç per a oferir més estabilitat, va permetre que el cap de govern canviés lliurement els ministres sense haver de recórrer a aquest procediment.

Aquest és el sistema amb què s'han constituït els governs israelians al llarg de tota la història de l'Estat, amb l'excepció del període que va de 1996 a 2003, en què va fer-se una reforma semipresidencialista ràpidament revocada³²⁰. L'impuls per a aquesta reforma va ésser la percepció, generalitzada als anys vuitanta, que el sistema de govern fomentava els partits petits perquè, malgrat que les dues forces polítiques principals — Likud i laboristes— reunien àmplies majories a la Knesset, en darrera instància no tenien més remei que fer concessions desproporcionades als partits minoritaris o aliar-se

³¹⁹ En realitat la Llei Bàsica de la Knesset no prescriu exactament que la legislatura duri quatre anys, sinó que "les eleccions es convocaran en el tercer dimarts del mes de Cheshvan de l'any en què la legislatura hagi complert quatre anys de durada", llevat dels anys que són de traspàs en el calendari jueu en què es convoquen el primer dimarts de Cheshvan. Com que Cheshvan cau sempre a la tardor, si les eleccions anteriors s'han convocat a la primavera la legislatura pot arribar a ésser fins una mica més de mig any més llarga.

³²⁰ El text de la fallida reforma pot consultar-se digitalment a shorturl.at/GNSV2.

entre ells, com havien fet en els sis anys de govern d'unitat nacional que van de 1984 a 1990.

El lector ha vist en el capítol anterior l'evolució del revisionisme —i per extensió, dels diferents partits— al llarg dels primers trenta anys de vida de l'Estat, i veurà en els dos capítols posteriors la continuació d'aquest procés en el transcurs dels trenta anys següents, en la mesura que ha afectat la governabilitat i l'actitud d'Israel envers els països del seu entorn i la qüestió palestina. D'una manera breu i només a l'efecte d'explicar la fallida reforma semipresidencialista dels anys noranta, però, convé analitzar els resultats electorals de la dècada dels vuitanta.

	NOMS DELS PARTITS DE LA KNESSET								RESULTATS ELECTORALS							
	9 ^a	10	11	12	13	14	15	16	77	81	84	88	92	96	99	03
Socialisme marxista	R	R	R	R	Me	Me	Me	Me	1	1	3	5	12	9	10	6
				Mm								3				
Socialisme no marxista	Ma	Ma	Ma	Ma	La	La	Ui	La		47	44	39	44	34	26	19
		Te	Ya						32	2	3					
Liberalisme	Ls	Sh	Sh	Sh	Tv	Sh	Sh	Sh	1				4	6	15	
	Da								15	2	3	2				
	Sn								2		1	40		7	6	2
Revisionisme	F	Li	Li	Li	Li	Li	Ce	Li	1	48			32	32	6	38
			Li	Tz	Tz	Li	Li	Li			41	2				
	Li	Ta	Ta	Mo	Mo	Mo	Yb	Ul	43		5	2	3	2	4	7
Nacional religiosos	Mf	Ka	Ta	Ta	Mf	Mf	Ul	Ul		3	1	3	6	9	4	6
		Tm	Tm	Mf			Mf	Mf	12	3	1	5				
		Mf	Mf						6	4						
Ultra ortodoxos	A	A	Ss	Ss	Ss	Ss	Ss	Ss	4	4	4	6	6	10	17	11
			A	A	Ut	Ut	Ut	Ut			2	5	4	4	5	5
	Pa		Mr	De					1		2	2				
Comunisme	Si	C	C	C	C	C	C	C	2	4	4	4	3	5	3	3
	C								5							
Llistes àrabs		Lp	Lp	Md	Md	Md	B	B				1	2	4	5	2
	LI								1		2	1				

Font 15. Eleccions a la Knesset entre 1977 (9^a) i 2003 (16^a). Elaboració pròpia. A l'esquerra hi figuren les ideologies, al centre els noms amb què els partits van concórrer als comicis i a la dreta el nombre d'escons que van obtenir-hi. Les sigles corresponen a:

A -> Agudat Yisrael¹⁵⁴.

B -> Balad³²¹.

³²¹ Balad o Aliança Nacional Democràtica és un partit fundat per intel·lectuals nacionalistes i seculars àrabs sota el lideratge original d'Azmi Bishara. Proper al nasserisme i a Al-Fatah, ha estat considerat

C -> Chadash¹⁵⁸.
Ce -> Partit del Centre³²².
Da -> Dash³²³.
De -> Degel HaTorah³²⁴.
F -> Partit de Shmuel Flatto-Sharon³²⁵.
Ka -> Kach³²⁶.
La -> Partit Laborista.
Li -> Likud.
Ll -> Llista Àrab Unida de 1977¹⁵⁵.
Lm -> Llista Àrab Unida³²⁷.

generalment com el més antisionista dels partits àrabs, particularment des que Bishara va fugir d'Israel el 2007 acusat d'espitar en benefici de Hezbollah.

³²² Plataforma establerta el 1999 amb l'aspiració de trencar la polarització entre el laborisme i el Likud, el Partit del Centre reunia perfils tecnòcrates i una aproximació vagament liberal oberta al procés de pau, amb el lideratge de l'exministre de Defensa de Netanyahu Yitzhak Mordechai i la presència del cap d'Estat Major entre 1995 i 1998, Amnon Lipkin-Shahak, figura propera al laborisme. El partit va sumar-se a la coalició de Barak, però les discrepàncies internes i la retirada forçada de Mordechai van d'un escàndol sexual van enfonsar-lo ràpidament.

³²³ El Dash va ésser una plataforma vagament liberal i poc ideologitzada que el 1977 va presentar-se com una alternativa tecnocràtica a la dicotomia entre revisionistes i laboristes, amb l'excap de l'Estat Major Yigael Yadin com a líder i un programa basat en la renovació i la transparència. Sense una ideologia clara que els unís i amb un lideratge carismàtic però superficial, el partit va implosionar ràpidament i les seves restes van dispersar-se entre els laboristes i el Likud. A la següent legislatura, només dos diputats (Amnon Rubinstein i Mordechai Virshubsky) van mantenir-se com a exponents d'una alternativa liberal més consolidada, el Shinui, que defensava una liberalització de la judicatura i de les institucions, el secularisme i la democràcia directa, i que amb aquest programa va sobreviure fins al 2006 (entre 1992 i 1999 com a part de la coalició Meretz).

³²⁴ Escissió de l'Agudat Yisrael en protesta per la creixent hegemonia chassídica del partit, el Degel HaTorah va aparèixer com a abanderat de la ultraortodòxia antichassídica que defensa el llegat del Gaó de Vilnius. Encara que un dels seus patrocinadors va ésser el Gran Rabí sefardita Ovadia Yossef i que en el seu moment va plantejar-se l'opció de concórrer electoralment en una llista conjunta amb el Shas, des de 1992 Degel HaTorah ha format una federació estable —per bé que no exempta de tensions— amb un Agudat Yisrael que ha deixat d'ésser el pal de paller de la ultraortodòxia asquenazita per a esdevenir el partit del chassidisme. Aital federació rep el nom de Yahadut HaTorah.

³²⁵ Shmuel Flatto-Sharon ha estat una de les personalitats més curioses que ha servit mai a la Knesset. Nat a Lodz el 1930, va endurar de nen el trasllat precipitat de la seva família a França després de la invasió germanosoviètica de Polònia i la mort de son pare i de bona part dels seus familiars a l'Holocaust. Sol des dels catorze anys, la seva era una extraordinària història de superació que l'havia dut des de vendre cigarrets a estudiants i soldats fins a erigir un imperi de paper reciclat i, més tard, també de propietats immobiliàries, hotels i mitjans de comunicació. Quan França va processar-lo per frau fiscal als anys setanta, Flatto-Sharon va fugir a Israel i, malgrat que no parlava l'hebreu, va saber presentar-se com una víctima de l'antisemitisme a qui, després d'haver-lo forçat a començar de zero amb l'Holocaust, ara hom volia prendre-li també els fruits que havia reprès amb el seu esforç i talent. Va ésser elegit diputat independent el 1977 amb aquest missatge i va ésser un soci de Menachem Begin, si bé el descobriment de més activitats irregulars, dins i fora d'Israel, van desprestigiar-lo i el 1981 va quedar per sota del llindar electoral.

³²⁶ Fundat pel rabí Meir Kahane, el Kach s'havia establert el 1971 com una organització nacionalreligiosa radical que pretenia la revocació de la ciutadania a tots els no-jueus i la prohibició dels matrimonis mixtos. El partit va aconseguir un diputat (Kahane mateix) el 1984, quelcom que va empènyer la Knesset a modificar la llei per a impedir que els partits racistes poguessin concórrer als comicis. El Kach va ésser desqualificat el 1988 per aquesta raó, i l'organització fou prohibida definitivament el 1994 després que es demostrés la seva participació en un atemptat al mercat de Jerusalem el 1992. Meir Kahane havia estat assassinat dos anys abans per un islamista egipci, i el lema Kahane Chai continua essent un dels clams habituals en les trobades del sector més radical del món nacionalreligiós, representat avui per figures com Baruch Marzel o Itamar Ben-Gvir.

Lp -> Llista de la Pau³²⁸.
Ls -> Partit Liberal Independent.
Ma -> Maarach.
Md -> Mada³²⁷.
Me -> Meretz³²⁹.
Mf -> Partit Nacional Religiós¹⁵⁶.
Mm -> Mapam (nou)³²⁹.
Mo -> Moledet³³⁰.
Mr -> Morasha³³¹.
Om -> Ometz³³².
Pa -> Poalei Agudat Yisrael¹⁵⁴.
R -> Ratz¹⁵⁹.
Sh -> Shinui³²⁹.
Si -> Sheli³²⁸.
Sn -> Shlomtzion³³³.

³²⁷ El 1971 el xeic Abdullah Darwish (1948-2017) va fundar el Moviment Islàmic d'Israel per a reforçar el paper de l'islam en el si de la comunitat àrab. L'agrupació va convertir-se ben aviat en un nucli d'activisme antisionista ben relacionat amb les forces islàmiques palestines i amb els Germans Musulmans egipcis. La discussió sobre si presentar-se a les eleccions israelianes de 1996 va escindir el moviment en dues parts, la Branca Nord (contrària i més radical) i la Branca Sud. Aquesta darrera va presentar-se finalment integrada en el Partit Democràtic Àrab (Mada) i, des de 1999, de manera independent com a Llista Àrab Unida. Encara que el nom sigui el mateix, el partit no té res a veure amb la vella Llista Àrab Unida de 1977, que no era sinó una marca electoral laborista per a atraure votants àrabs.

³²⁸ La Llista de la Pau va ésser una iniciativa d'activistes d'esquerres, predominantment però no exclusiva àrabs, que aspiraven a construir un Israel binacional des d'una perspectiva en molts sentits equiparable a la del Chadash però sense professar l'ortodòxia comunista; un plantejament que ja havien explorat abans tant el Meri d'Uri Avnery com el Sheli d'Aryeh Eliav. Va obtenir representació a la Knesset el 1984 i va revalidar-la el 1988, però l'elevació del llindar electoral a l'1,5% per a les eleccions de 1992 va ésser-ne la fi.

³²⁹ Plataforma formada el 1992 com una coalició electoral entre el Ratz, el Mapam i el Shinui per a defensar polítiques laiques i promoure el procés de pau amb els palestins, el Meretz va convertir-se aviat en el referent dels entorns sionistes situats a l'esquerra del laborisme, amb un discurs social cada vegada més accentuat que va empènyer els liberals del Shinui a presentar-se altre cop en solitari a partir de 1999, si bé sense llur vell líder, Amnon Rubinstein, que va optar per quedar-se al Meretz.

³³⁰ Moledet va ésser el partit establert pel general Rechavam Zeevi, el qual va encapçalar-lo primer com a partit independent (1988-1999) i després com a part de la Unió Nacional, una aliança que comprenia diversos partits de dreta radical, així religiosa com laica, units per llur oposició a qualsevol concessió territorial o de sobirania a Estats o poblacions àrabs. Dins d'aquestes coordenades ideològiques, el Moledet es destacava per reivindicar que el govern encoratgés la migració voluntària de la població àrab d'Israel (Cisjordània inclosa) cap a altres indrets del món.

³³¹ Morasha va ésser un intent d'establir un partit per als *chardalim*, un petit sector a cavall entre els entorns ultraortodoxos (d'on n'extreu la cosmovisió bàsica) i els nacionalreligiosos (amb els quals comparteix el sionisme militant). Va aconseguir dos diputats el 1984: el cap de llista Chaim Druckman, provinent del Mafdal, i l'exdiputat del Poalei Agudat Yisrael Avraham Verdiger. Finalment Druckman i Verdiger no van poder superar les contradiccions dels respectius entorns d'on procedien i el partit va trencar-se el 1986: Druckman va tornar al Mafdal i Verdiger a l'Agudat.

³³² Ometz va ésser el partit format pel bengurionista Yigal Hurvitz, el qual havia acompanyat Ben-Gurion en la seva darrera aventura política (la Llista Nacional amb què va obtenir quatre diputats el 1969) i l'havia integrada al Likud després que el vell fundador abandonés la política activa el 1970. La decisió d'escindir-se del Likud no venia per una veritable controvèrsia política sinó pel desig de promoure's després d'haver exercit com a ministre d'Economia entre 1979 i 1981; en vista dels magres resultats va reintegrar-se al Likud.

³³³ L'Shlomtzion va ésser el partit amb què el general Ariel Sharon va presentar-se als comicis de 1977. Sharon havia estat un dels fundadors del Likud el 1973 (com a membre del Partit Liberal, atès que en aquella hora el Likud no era encara un partit unificat sinó una federació que comprenia el Cherut i el

Ss -> Shas³³⁴ .
Ta -> Techiya³³⁵ .
Te -> Telem³³⁶ .
Tm -> Tami³³⁴ .
Tv -> Tercera Via³³⁷ .
Tz -> Tzomet³³⁵ .
Ui -> Un Israel.
Ul -> Unió Nacional³³⁰ .
Un -> Una Nació³³⁸ .
Ut -> Yahadut HaTorah³²⁴ .
Ya -> Yachad³³⁶ .
Yb -> Yisrael Beitenu³³⁹ .
Yi -> Yisrael BAliyah³³⁹ .

Partit Liberal), però va abandonar-lo per a fundar la seva pròpia plataforma quatre anys més tard, després d'enfrontar-se amb el líder liberal Simcha Ehrlich i de sentir-se relegat a les llistes. Com li havia passat a Hurvitz, els magres resultats electorals van empènyer-lo a tornar al Likud, on faria carrera com a ministre de Defensa i finalment com a primer ministre.

³³⁴ El Shas va emergir el 1984 de la mà del Gran Rabí sefardita Ovadia Yossef (i amb la complicitat del líder antichassídic Eleazar Shach, posterior fundador del Degel HaTorah) amb el doble objectiu d'ampliar l'espectre ultraortodox més enllà d'un Agudat Yisrael cada vegada més chassídica i d'estendre aquesta cosmovisió a sectors sefardites que malgrat no professar-la sí que tenien una sensibilitat religiosa fortament arrelada que no trobava acollida en cap dels partits israelians. Paral·lelament també els nacionalreligiosos sefardites van intentar de crear un partit propi, el Tami d'Aharon Abuchatzira, i quan aquest va fracassar el Shas va esdevenir també, més enllà de la qüestió religiosa, el vehicle per a fer valer al govern les reivindicacions sefardites, quelcom que explica uns resultats electorals que van arribar a depassar de molt el que hom hauria pogut obtenir només amb els votants pròpiament ultraortodoxos. Vegi's sobre aquest afer PELED, Yoav (1998) «Towards a Redefinition...» pp. 703-727 i LEON, Nissim (2008) «The Secular Origins...» pp. 22-42.

³³⁵ El Techiya va ésser el partit fundat pel doctor Yuval Neeman i la diputada del Likud Geula Cohen en protesta per la decisió de Begin de retirar-se del Sinaí com a part del tractat de pau amb Egipte. Va representar així els postulats més intransigents del revisionisme en la qüestió territorial al llarg dels anys vuitanta, fins que va quedar-se sense representació el 1992, en part per l'augment del llinar electoral i en part per la competència amb uns altres dos partits de dreta radical, el Moledet (v. nota 300) i el Tzomet de Rafi Eitan, que combinava l'irredemptisme amb una cosmovisió secular i amb la defensa de l'agricultura a la manera del *tzabar*.

³³⁶ La pau de Camp David amb Egipte va portar molts problemes interns al Likud. Si d'una banda van aparèixer grups irredemptistes que proliferarien als anys vuitanta com a partits de dreta radical, de l'altra els sectors més vinculats al bengurionisme (com Moshe Dayan i Yigal Hurvitz) i les personalitats més moderades del revisionisme (com Ezer Weizman) abandonarien el partit en protesta pel que percebien com una excessiva rigidesa de Begin davant d'una oportunitat històrica per a normalitzar les relacions entre Israel i el món àrab. Els primers van fer-ho a través del Telem, el qual va desintegrar-se amb la malaltia i mort de Dayan; els segons per mitjà del Yachad, que acabaria integrant-se al Partit Laborista el 1988.

³³⁷ Partit fundat pel general Avigdor Kahalani el 1996 amb el propòsit essencial d'oposar-se a una eventual retirada dels Alts del Golan en el marc d'un acord de pau amb Síria. Ni una cosa ni l'altra van arribar a produir-se.

³³⁸ Escissió del Partit Laborista protagonitzada pel líder de la Histadrut Amir Peretz amb l'objectiu de promoure les qüestions socials al capdavant de l'agenda laborista, en contrast amb els lideratges més orientats cap a assumptes de seguretat i defensa de Barak i Ben-Eliezer. El 2004, després de la dimissió de Mitzna com a líder laborista, Peretz va tornar al partit i l'any següent va guanyar les primàries i va esdevenir-ne el cap de llista.

³³⁹ La gran arribada d'immigrants russos a Israel que va seguir a la dissolució de la Unió Soviètica i a la consegüent fi de les restriccions que durant molts anys aquests havien tingut per a fer *aliyah* va portar al sorgiment de partits polítics que reivindicaven inversions i mesures per a afavorir la integració dels nousvinguts, una cosmovisió secular que es correspongués amb llurs creences i, en general, una posició

El sistema de partits de les primeres dècades, caracteritzat per una hegemonia del Mapai que sempre necessitava pactar amb algunes altres candidatures mitjanes o petites per a salvar els quinze o vint diputats que li faltaven per a una majoria absoluta, va reconvertir-se substancialment en un bipartidisme cada vegada més clar entre el Maarach (l'hereu del Mapai per l'absorció del Mapam, l'Achdut HaAvodah i el Rafi) i el Likud revisionista. Si el 1965 aquestes dues forces havien sumat setanta-un escons de cent vint, el 1969 la xifra augmentà a vuitanta-dos, el 1973 va enfilarse fins a noranta, i després d'un breu descens el 1977 com a conseqüència d'un fort vot de càstig contra el laborisme en el marc del *Mahapach*, el 1981 va arribar al seu màxim de noranta-cinc. Durant tota la dècada que va seguir, cap força política diferent d'aquestes dues va arribar a disposar de més de sis diputats a la Knesset.

Els partits petits van beneficiar-se així de la rivalitat entre laboristes i *likudniks* per a disposar d'una incidència en la línia política molt més gran que no els hauria correspost d'acord amb el suport popular que tenien, i això va empènyer els dos grans partits a aliar-se entre ells en una gran coalició entre 1984 i 1990, escenari que malgrat permetre una major estabilitat tenia l'inconvenient de centrifugar el descontentament cap als partits petits —i generalment més radicals— de cada banda de l'espectre polític. Cada vegada més el debat va orientar-se a resoldre aquest problema amb una reforma del sistema electoral o de les atribucions de la Knesset i del primer ministre.

No era un debat nou. Ben-Gurion ja havia aspirat des del seu primer mandat a modificar el sistema electoral perquè el trobava “podrit i destructiu” i creia que conduiria a la paràlisi institucional i a “discussions inútils i escissions per excés de filar prim³⁴⁰”. La seva idea passava tant per crear circumscripcions més petites (idealment, uninominals) com per establir un llindar electoral a la turca del 10%, però l'oposició frontal dels seus socis de govern i del mateix Mapai van impedir-li'n l'execució. Durant les dècades que van seguir van aprovar-se algunes reformes marginals (l'adopció del mètode Bader-Ofer el 1973³⁴¹, l'elecció directa dels alcaldes o el desenvolupament de primàries internes en

irredemptista en la qüestió territorial que coincidia amb la predilecció de molta d'aquesta gent per un Estat fort. Fonamentalment aquests partits van ésser dos: el Yisrael BAliyah del *refusenik* Natan Sharansky, que va pactar amb revisionistes i laboristes abans d'acabar fusionant-se amb el Likud; i el Yisrael Beitenu d'Avigdor Liberman, que malgrat el canvi ideològic que ha experimentat posteriorment s'ubicava en aquella hora a la dreta del Likud i havia arribat a integrar la Unió Nacional.

³⁴⁰ AVI-HAI, Avraham (1974) *Ben-Gurion, State-BUILDER. Principles...* pp. 251-274.

³⁴¹ El mètode Bader-Ofer no és més que la Llei d'Hondt complementada amb la possibilitat que els partits signin acords bilaterals perquè la plataforma que més a prop queda d'aconseguir un altre escó

alguns partits) però no es tocà, per la resistència a ultrança dels partits minoritaris, el moll de l'os del sistema. Als anys vuitanta, la creixent inoperància del govern d'unitat nacional i la constatació dels partits petits que una gran coalició entre Likud i laboristes podia deixar-los fora del govern va assuavir les resistències a explorar el terreny de la reforma. A aquest estat d'esperit va contribuir-hi notablement el moviment cívic Constitució per a Israel, proper a Aharon Barak i a l'activisme judicial, al qual la Knesset va encarregar el 1986 un informe sobre la reforma del model electoral. Dos anys després aquest grup lliurava les seves conclusions, en què es proposava un sistema mixt en què la meitat dels diputats seguirien essent elegits en circumscripció única però on els altres seixanta s'elegirien en vint circumscripcions de tres diputats cadascuna, amb un llindar electoral nacional del 3,3% que garantiria que cap llista no podria entrar al parlament amb menys de quatre escons³⁴².

La reforma va ésser desestimada ajustadament per la Knesset, però va obrir el camí a un comitè parlamentari que, després dels mesos d'interinitat provocats per la crisi política de 1990, va proposar una modificació en els procediments electorals. Aquest comitè estava conformat pel laborista David Lebai, el *likudnik* Uriel Lynn, Amnon Rubinstein del Shinui i Yoash Tzidon del Tzomet; tots quatre actuaven una mica per lliure perquè hi havia veus dins de llurs respectius partits que volien mantenir el sistema electoral, i sabien que l'única forma d'evitar que la proposta acabés de la mateixa manera que la del grup Constitució per a Israel seria un canvi de plantejament: en comptes de perjudicar el pes parlamentari dels partits petits, el que corresponia era fer un primer ministre menys dependent de la Knesset, i la millor manera d'aconseguir-ho era dotar-lo de legitimitat popular amb una elecció directa.

El comitè ben aviat va constatar que potser amb aquesta estratègia aconseguiria complicitats entre els partits petits, però que en canvi el primer ministre no tenia cap interès a veure els seus poders ampliat d'aquesta manera. Yitzhak Shamir era un polític molt més conegut pels seus silencis que no per les seves paraules. Vell dirigent del

pugui veure els vots romanents de l'altra plataforma signatària sumats als seus per a arribar-hi, quelcom que fa que en casos molt excepcionals un partit pugui aconseguir menys escons que un altre malgrat tenir més vots i ésser un sistema de circumscripció única. La Llei d'Hondt ja s'havia aplicat en les eleccions a l'Assemblea Constituent de 1949, però en tots els comicis posteriors fins a 1973 s'havia emprat el mètode Hamilton, encara més proporcional. Les diferències entre un mètode de mitjanes altes com la Llei d'Hondt i un mètode de major romanent com el Hamilton són, de totes maneres, molt petites. BAUER, Julien (2000) *Le système politique...* p. 15.

³⁴² HARRIS, Michael (1999) «Assessing the Electoral...» p. 25.

Lechi, reconvertit en agent del Mossad i després en ministre d'Exteriors i successor de Menachem Begin, no impressionava ni per la presència (amb el seu metre cinquanta-dos solia ésser la persona més menuda de l'habitació) ni per l'oratòria, però s'havia guanyat el respecte i l'autoritat de tota la família política revisionista amb la seva gestió del govern d'unitat sorgit de les eleccions de 1984 i la seva posterior victòria a les eleccions de 1988. Shamir tenia una concepció negativa del poder i havia forjat la seva coalició amb la suma de tots els sectors —revisionistes, nacionalreligiosos, ultraortodoxos— que temien o bé els intercanvis de territoris per pau o bé les polítiques secularistes; dues idees que anaven agafant força dins del Partit Laborista. El primer ministre intuïa, però, que aquesta fórmula no li donaria tan bon resultat si en comptes de practicar-la als despatxos l'endemà de les eleccions, eren els votants els qui havien de decidir entre dues paperetes, l'una amb el seu nom i l'altra amb el de Yitzhak Rabin. L'única concessió que estava disposat a fer era la de prohibir les mocions de censura sense majoria alternativa, una forma de corregir el precedent de 1990 restrictivament i sense reformes més àmplies³⁴³.

Uriel Lynn pensava que tenia prou suports a les seves pròpies files per a aprovar la reforma, amb vots de l'oposició, independentment del parer del primer ministre. I segurament sigui veritat que va arribar a tenir aparellada aquesta majoria, però entre les gestions de Shamir per a disciplinar els seus rengles i les maniobres dilatòries del president de la Knesset Dov Shilansky ben aviat se li n'anà en fum. En darrera instància Lynn va trobar una manera de salvar les aparences: Shamir va comprometre's a no obstaculitzar activament la reforma (mal que hi votaria en contra de totes maneres) si quedava establert que no s'aplicaria a les següents eleccions a la Knesset, sinó a les que vindrien després. Al capdavant el primer ministre tenia setanta-set anys i havia decidit que les de 1992 serien les darreres eleccions en què concorreria com a cap de llista. I efectivament Lynn va aconseguir de reunir una majoria a favor de la reforma quan va arribar el moment de la tercera i decisiva votació; Shilansky, sempre gelós de protegir els interessos de Shamir, va deixar-la igualment per al darrer dia abans de la dissolució de la Knesset per a evitar sorpreses.

D'aquesta manera va substituir-se la Llei Bàsica del Govern de 1968 per una Llei Bàsica homònima que va aplicar-se per primera vegada en les eleccions generals de

³⁴³ Per a una contextualització sobre aquestes qüestions, des del funcionament del govern d'unitat nacional fins a la "jugada bruta" de 1990, vegin-se les pp. 413-440 d'aquest document.

1996. En comptes d'ésser unes eleccions parlamentàries amb una sola urna com ho havien estat totes les anteriors, el nou sistema establia dues urnes: una per a la Knesset, amb competències i procediments d'elecció intactes; l'altra per al primer ministre, al qual càrrec només podia presentar-s'hi qui rebés l'aval de deu diputats³⁴⁴. La legislació també preveia la possibilitat que se celebressin eleccions només per a aquesta segona urna i sense renovar la Knesset en cas que el primer ministre quedés incapacitat o dimitís, circumstància aquesta darrera que acabaria esdevenint-se en el marc de la crisi política de 2000-2001.

Ben aviat va constatar-se que la reforma tenia greus defectes de plantejament que feien que, en comptes de reforçar la figura del primer ministre com s'havia pretès, en realitat la debilités. Cal tenir en compte en aquest sentit que la reforma no eximia en cap cas el primer ministre de bastir una majoria favorable a la Knesset que donés la confiança al govern; l'únic que realment canviava era que el procediment tradicional pel qual el president encarregava la formació de govern a un diputat desapareixia perquè l'electorat ja havia determinat qui havia de formar-lo. I ja s'ha vist també que el que era realment important en el sistema no era l'encarregat de formar govern —al capdavant, el president podia nomenar una altra persona si la primera no reeixia, i si aquesta segona tampoc no ho aconseguia el mandat retornava a la Knesset— sinó la forja d'una coalició parlamentària que aprovés el govern i que el sostingués en el temps. I aquest procediment, que era la pedra angular de tot el sistema, es mantenia intacte, només amb l'esperança que els partits petits, davant d'un primer ministre reforçat per un mandat popular directe, es mostrarien més circumspectes en llurs condicions i exigències. Una esperança ben vana, perquè la circumspecció no ha estat mai una característica del joc polític israelià.

El problema no era només que els partits petits es mostressin inflexibles i exigissin concessions —tant de línia política com de càrrecs governamentals— per a afegir llur necessari suport perquè el primer ministre *in pectore* arribés a la xifra de seixanta-un diputats; comptat i debatut, aquesta era una deficiència que el vell sistema també tenia. Aquesta vegada, però, l'electorat va veure's empès a beneficiar els partits petits per una

³⁴⁴ Cada diputat podia signar només un aval i calia que la persona avalada figurés en una llista electoral. En el cas excepcional que les eleccions fossin només a primer ministre i no impliquessin la renovació de la Knesset, aleshores els candidats a primer ministre havien d'ésser necessàriament diputats en exercici, si bé aquesta clàusula va esmenar-se el novembre de 2000 per a permetre que qualsevol israelià major de trenta-cinc anys amb l'aval de deu diputats pogués concórrer-hi, modificació que va fer-se perquè Netanyahu, que llavors no era diputat, pogués presentar la seva candidatura.

raó senzilla: ja que en l'urna de primer ministre havia hagut d'inclinar-se pel Likud o pel Partit Laborista³⁴⁵, en comptes de repetir aquesta tria a l'urna de la Knesset semblava que hom trauria més bon partit del vot si el dedicava a una de les llistes que farien de crossa dels dos grans, i que addicionalment aportaria un matís favorable als interessos de l'elector perquè potser ressaltaria la necessitat d'incrementar inversió i serveis en les àrees de majoria sefardita, o tal vegada perquè tenia una agenda laica que es corresponia amb la cosmovisió del nostre votant, o encara perquè era molt ferma — més i tot que el Likud— en la determinació d'evitar noves retirades territorials.

En definitiva, doncs, per a molta gent tenia més sentit que la tria de la Knesset, que abans havia anat a un dels dos grans partits per mor del vot útil, anés a una formació minoritària que aportaria a la futura coalició la prioritat que més interessava a cada elector. D'aquesta manera, si el Likud i els laboristes sumats havien reunit una amplíssima majoria de vuitanta-quatre diputats el 1992, el 1996 a penes depassaven la meitat de la Knesset amb seixanta-sis, i el 1999 en quedaven ben lluny amb només quaranta-cinc diputats. Això complicava molt la tasca de formació de govern i el feia decididament més inestable: entre 1977 i 1992 només s'havien anticipat dues eleccions (1984 i 1992) i en ambdós casos les legislatures havien durat encara així més de tres anys, en canvi la coalició que Netanyahu va aconseguir el maig de 1996 va desmuntar-se el gener de 1999, i el triomf aparentment decisiu d'Ehud Barak el maig de 1999 era paper mullat ja al novembre de 2000³⁴⁶. Barak, de fet, havia hagut d'ampliar el govern de divuit a vint-i-quatre ministres en arribar al poder i havia admès que l'única raó per a fer-ho era donar cabuda a les exigències dels seus socis de coalició³⁴⁷. Ateses aquestes circumstàncies, ningú no pot estranyar-se que una de les primeres votacions que es dugueren a la Knesset després de la victòria d'Ariel Sharon a les eleccions a primer ministre de 2001 fos la derogació de la reforma presidencialista i la tornada a un sistema

³⁴⁵ Malgrat que tècnicament podia haver-hi més candidatures a l'urna de primer ministre (l'única condició era la de reunir deu avals a la Knesset), en les tres eleccions directes que va haver-hi els partits petits van preferir avalar (a canvi de concessions preelectorals) una de les dues grans forces i centrar llurs recursos en les eleccions legislatives. En l'escenari excepcional de 2001 en què no va haver-hi renovació de la Knesset sí que va plantejar-se una tercera candidatura a l'esquerra d'Ehud Barak encapçalada per Shimon Peres, però els diputats del Meretz que havien d'avalar-la van decidir en el darrer moment de no dividir el vot de l'esquerra entre dos candidats. Irònicament Peres abandonaria quatre anys després el Partit Laborista en direcció contrària, per a fer costat al líder de la dreta i vencedor dels comicis de 2001 Ariel Sharon en l'escissió del Likud que va protagonitzar.

³⁴⁶ L'objectiu d'aquest passatge és merament l'explicació del sistema electoral, però el lector trobarà context d'aquestes crisis polítiques a les pp. 485-502 (quant a Netanyahu) i 508-539 (quant a Barak) d'aquest document.

³⁴⁷ *Jerusalem Post*, 12 de juliol de 1999, p. 1.

purament parlamentari com el que hi havia hagut fins a 1992, proposta que va ésser aprovada amb un ampli suport parlamentari que incloïa tant el Likud com el Partit Laborista i que va dur-se al plenari com una iniciativa conjunta del *likudnik* Uzi Landau i del laborista Yossi Beilin.

Tant amb el sistema parlamentari que ha regit Israel durant la immensa major part de la seva història com amb el sistema semipresidencialista vigent entre 1996 i 2003³⁴⁸, la Knesset ha romàs sempre al centre de la vida política, amb dos períodes de sessions que sumats abasten vuit dels dotze mesos de l'any i la possibilitat de celebrar sessions extraordinàries a petició del govern o de trenta diputats. Els projectes de llei poden ésser registrats pel govern, pels comitès parlamentaris o per diputats individuals, i en qualsevol dels tres casos s'aproven en tres fases: una votació plenària que n'autoritza la tramitació, una votació fraccionada al comitè que s'hagi assignat en la qual es prenen en consideració les esmenes i una nova votació plenària en la qual es presenta un redactat definitiu que és aprovat si hi ha més vots a favor que en contra. Només en el cas de les lleis l'execució de les quals requereix d'un pressupost superior als quatre milions de xéquel·s es demana un mínim de cinquanta diputats favorables per a considerar-les aprovades, i en el cas de les Lleis Bàsiques en què així s'especifica cal una majoria absoluta per a fer-ne modificacions, si bé això no impedeix que puguin aprovar-se noves Lleis Bàsiques —o modificar-ne les actuals en què no hi figura aquesta clàusula— amb una mera majoria simple³⁴⁹.

El president de la Knesset³⁵⁰ és elegit pels diputats després de cada elecció i abans de la conformació d'un nou govern, i disposa d'un gran poder per a marcar l'agenda

³⁴⁸ En el moment d'implementació i de funcionament del semipresidencialisme hom l'interpretava sovint —i de manera volguda— com a part d'un procés que havia d'allunyar Israel dels models parlamentaris europeus per a aproximar-lo al presidencialisme americà. Vegi's, per a una anàlisi en aquesta línia, ARONOFF, Myron (2000) «The "Americanization" of...» pp. 92-101.

³⁴⁹ Ben-Gurion va fer constar explícitament aquesta possibilitat en el debat sobre l'elaboració de la Llei Bàsica de la Knesset de 1958, la primera que va aprovar-se, a fi de rebaixar deliberadament la importància d'aquestes lleis i la urgència per a fer-les esdevenir una Constitució efectiva. Les Lleis Bàsiques també poden establir majories agreujades per a fer modificacions d'altres lleis, com és el cas del sistema electoral —que requereix d'una majoria absoluta per a modificar-se d'acord amb la Llei Bàsica de la Knesset— o de les concessions territorials, les quals han d'aprovar-se amb majoria agreujada o sotmetre's a referèndum d'acord amb la Llei Bàsica de Referèndum.

³⁵⁰ El càrrec és *cap de la Knesset* (ראש הכנסת) en hebreu. En anglès era tradicionalment traduït per *Knesset chairman*, però en els darrers anys s'ha generalitzat el terme *speaker*, a imitació del nom que designa el president de la Cambra dels Comuns britànica i de la Cambra de Representants nord-

legislativa, de manera que un *speaker* oposat a la línia política del govern pot paralitzar-la a la pràctica. Aquest poder es fa encara més evident si es considera que un *speaker* elegit només pot ésser destituït amb una majoria de noranta diputats, tres quartes parts del total. La presidència de les sessions constitutives d'una nova Knesset prèvies a l'elecció d'un *speaker* corresponia tradicionalment al diputat de més edat, però el 2003 aquesta norma va modificar-se perquè fos el diputat que més temps duia a la Knesset (en cas d'empat, es recorria al vell sistema del diputat més provecte) i el 2019 va tornar a modificar-se perquè fes aquest paper l'*speaker* sortint en cas d'ésser reelegit com a diputat, quelcom que seria causa immediata d'una crisi constitucional per la negativa de l'*speaker* sortint Edelstein a convocar immediatament la votació per a elegir el seu successor, en una mostra més de la importància que aquest càrrec tenia en l'enfrontament obert en aquell moment entre partidaris i detractors de la continuïtat del primer ministre Benjamin Netanyahu³⁵¹.

Hi ha dues institucions estatals, l'auditoria general i la fiscalia general, que també cal examinar breument. Totes dues han existit des del començament de l'Estat amb l'objectiu de garantir una mínima transparència en el funcionament del govern, i totes dues han vist incrementades llurs funcions amb el pas dels anys i han acabat provocant topades amb el poder executiu que cal emmarcar en l'auge —dins i fora d'Israel— d'un activisme judicial que ha acabat essent bandera de l'esquerra i fermament oposat pel revisionisme, malgrat que quan l'assumpte va manifestar-se per primer cop, després del *Mahapach*, les posicions eren gairebé les oposades.

L'auditor de l'Estat és elegit per la Knesset en votació secreta per a un mandat de set anys, amb possibilitat d'ésser destituït si hi ha una majoria agreujada favorable de vuitanta diputats. La seva tasca original era simplement la d'informar regularment la Knesset de l'estat general de l'economia, de les despeses del govern i de la gestió de les propietats públiques, qüestions sobre les quals té ple accés a totes les dades. La Llei Bàsica de l'Auditor de 1988 va atorgar-li igualment poder, seguint una jurisprudència

americana. En aquest document empro també aquesta denominació, que és molt útil en contextos en què 'president de la Knesset' resulta excessivament prolix i 'president' es fa ambigu per l'existència paral·lela del president de l'Estat.

³⁵¹ Una descripció detallada i ponderada d'aquest episodi pot trobar-se a RETTIG GUR, Haviv. «Edelstein Showed Us the Rules of Israeli Politics Are Changing Fast». *Times of Israel*, 26 de març de 2020. Consultable digitalment a shorturl.at/wFY17.

que remuntava a 1971, per a examinar també la comptabilitat de qualsevol institució que es beneficiï de diners públics, i encara que els informes de l'auditor es trameten només a la Knesset i que aquest no té poder per a fer que se'n derivin conseqüències judicials, el cert és que els principals escàndols de corrupció política dels darrers trenta anys a Israel, incloent-hi els que dugueren a la garjola el primer ministre Ehud Olmert i el ministre de l'Interior Aryeh Deri, van ésser originalment destapats per un informe de l'auditor general.

El fiscal general d'Israel és elegit pel govern per a un mandat de sis anys no reelegible, amb les funcions d'encapçalar la fiscalia, representar l'Estat en qualsevol procediment legal i exercir de principal assessor del govern en l'àmbit judicial; així mateix, té dret a personar-se com a defensor de l'interès públic en qualsevol matèria de lleis que li sembli convenient. La combinació en una mateixa persona de les funcions d'assessor de l'Executiu i de màxim responsable de l'aparell d'acusació de l'Estat ha generat problemes en diverses ocasions, però totes les temptatives per a separar les dues responsabilitats han fracassat³⁵².

De fet, a diferència de l'auditor, la tasca del qual, per bé que ambigua al principi, va acabar essent recollida per la Llei Bàsica de l'Auditor General el 1988, el fiscal general no se sosté en cap legislació específica sinó en una jurisprudència que ha anat evolucionant des de la creació de l'Estat. En un primer moment, com a hereu de la figura d'assessor legal del Mandat que havia acabat personificant Norman Bentwich, el fiscal general estava subordinat a la pràctica al ministre de Justícia, però les coses van començar a canviar quan Aharon Barak, designat fiscal general el 1975, va obrir una causa penal contra la dona del primer ministre Yitzhak Rabin que va acabar precipitant la dimissió d'aquest³⁵³. Menachem Begin va veure l'acció de Barak com un precedent valent que l'ajudaria a desmantellar l'aparell estatal laborista i a fer més neutrals les institucions de l'Estat, i de fet només arribar al poder va impulsar la seva candidatura a jutge de la Cort Suprema i va convertir en norma que el fiscal general participés dels consells de ministres.

³⁵² Per a una visió recent d'aquest debat, novament d'actualitat ran de l'enfrontament entre Netanyahu i el fiscal general Mandelblit, vegi's BOB, Yonah Jeremy «The Coming Legal Revolution — Will the Attorney General's Position Be Split in Two?» *Jerusalem Post*, 21 de març de 2021.

³⁵³ Sobre aquest episodi vegi's la p. 120 d'aquest document.

El precedent d'Aharon Barak amb Rabin s'ha repetit en múltiples ocasions des d'aleshores, i de fet els quatre primers ministres que ha tingut Israel entre 1996 i 2021 han estat tots investigats pel fiscal general, dos d'ells imputats i un d'ells finalment condemnat a presó per corrupció. Alguns sectors han vist en aquestes accions una garantia de la transparència i de la independència del sistema judicial israelià, mentre que d'altres han ressaltat els problemes que genera que una sola persona tingui el poder de desestabilitzar el govern amb la imputació de ministres que, per una controvertida decisió de la Cort Suprema que no està basada en la llei positiva, han de deixar immediatament el càrrec quan s'esdevé aquesta circumstància³⁵⁴. La situació es fa encara més complicada perquè, d'acord amb la jurisprudència prèvia, el govern podria cessar el fiscal general a discreció, quelcom que naturalment avortaria potencials investigacions incòmodes. Per a impedir-ho, el consell de ministres va aprovar l'agost de 2000 les recomanacions d'un informe signat pel cap de la Cort Suprema Meir Shamgar en què es limitava el dret del govern a interrompre abans d'hora el mandat del fiscal general que aquest cometés un delictes flagrant o que hi hagués diferències d'opinió substancials i prolongades que fessin insostenible la col·laboració entre govern i fiscalia³⁵⁵. L'ambigüitat d'aquesta darrera frase ha ressonat en totes les investigacions que els fiscals generals han dut a terme contra membres del govern des d'aleshores ençà, i molt especialment en l'enfrontament entre el fiscal general Avichai Mandelblit i el primer ministre Netanyahu de 2019-2021.

Tota aquesta controvèrsia vinculada a la fiscalia general és en el fons part d'un problema més ampli sobre quin ha d'ésser el rol del poder judicial a Israel i les seves relacions amb els altres dos poders coordinats del govern. Malgrat haver-se definit com un Estat liberal des de la mateixa Declaració d'Independència³⁵⁶, Ben-Gurion havia acostumat el *yishuv* a una supeditació de facto a la voluntat governamental, i ja s'ha vist

³⁵⁴ Vegi's sobre aquesta qüestió la p. 185 d'aquest document.

³⁵⁵ Aquest informe era, al seu torn, una conseqüència de la crisi generada el 1997 pel nomenament irregular i posterior dimissió de Roni Bar-On com a fiscal general. Per a una anàlisi aprofundida d'aquest episodi, conegut a Israel com a "afer Bar-On", vegi's SEGAL, Zeev (1998) «... על צללים מרחפים» pp. 587-665.

³⁵⁶ Sobre la jurisprudència generada per la Declaració vegi's RUBINSTEIN, Elyakim (1998) «The Declaration of...» pp. 195-210. Fins a la "revolució constitucional" aquesta jurisprudència partia sempre del principi que "quan hi ha una llei explícita de la Knesset que no deixa marge per a la interpretació, aleshores ha de complir-se àdhuc si no es correspon amb els principis de la Declaració", idea que la Cort d'Aharon Barak modificaria posteriorment.

en alguns dels episodis descrits que el primer ministre exercia uns poders molt superiors als que legalment li corresponien i arribava, per exemple, a poder decidir qui liderava la poderosa central sindical Histadrut o qui presidia l'Organització Sionista o el Congrés Jueu Mundial. En un context així, el poder judicial ocupava un espai reduït en què, sota supervisió del ministeri de Justícia, s'estructurava una burocràcia de tres nivells amb vint-i-nou tribunals de magistratura, cinc tribunals de districte i una Cort Suprema³⁵⁷. Els jutges són nomenats per un comitè format per tres jutges de la Cort Suprema, dos diputats assignats pel comitè judicial de la Knesset (convencionalment un del govern i un de l'oposició), dos ministres (el de Justícia i un altre qualsevol) i dos lletrats designats per les agrupacions d'advocacia; el càrrec els dura fins a la jubilació obligatòria a setanta anys.

Des dels temps de Ben-Gurion que hi havia una tendència transversal en l'espectre polític que veia en la gran concentració de poder en l'Executiu un mal que potser havia estat necessari per a assolir la independència i per a retenir-la en les turbulències dels primers anys, però que en qualsevol cas no havia de durar. Gairebé tots els partits altres que el Mapai —així com el sector antibengurionista del mateix Mapai— havien defensat aquesta mena de posicions en assumptes tan variats com el “cas Lavon”, el govern militar de les zones àrabs o el control governamental de la Histadrut, però els progressistes del ministre de Justícia Pinchas Rosen van ésser els qui van fer-ne més bandera, i en part per aquesta raó la petició de liberalitzar la justícia i de donar més poder als jutges fou des del començament una petició recurrent d'aquest estat d'esperit³⁵⁸.

La dimissió de Ben-Gurion el 1963 i la seva substitució per Levi Eshkol va anar acompanyada d'una liberalització efectiva³⁵⁹: el govern militar va quedar abolit el desembre de 1966, les ingerències governamentals en la Histadrut van cessar, i per primera vegada el 1968 va aprovar-se una Llei Bàsica que sí que recollia la necessitat

³⁵⁷ No tots els assumptes que requereixen de ratificació legal passen per aquests tribunals, però. Els soldats són jutjats des dels dies de l'establiment de l'Estat per tribunals militars paral·lels vinculats al ministeri de Defensa, i les qüestions civils com els divorcis i els matrimonis es resolen mitjançant tribunals religiosos vinculats al ministeri d'Afers Religiosos.

³⁵⁸ El fet que Rosen posés l'accent en aquesta qüestió ha generat una percepció probablement exagerada del grau de supeditació de la judicatura en temps de Ben-Gurion. Sobre aquest assumpte vegi's KEDAR, Nir (2010) «Democracy and Judicial...» pp. 25-46.

³⁵⁹ El primer pas en aquesta tendència, encara amb Ben-Gurion al capdavant del govern, havia arribat amb l'eliminació del permís governamental per a viatjar a l'estranger, a partir d'una iniciativa conjunta del Sionisme General i del Mafdal. ROZIN, Orit (2010) «Israel and the...» p. 161.

d'una majoria absoluta per a ésser modificada, així com per a “qualsevol modificació del sistema electoral”. Quan el 1969 la Knesset va aprovar una Llei de Finançament de Partits sense majoria absoluta, la Cort Suprema va veure l'oportunitat de plantejar la *judicial review* i va declarar-la nul·la³⁶⁰. Una llei similar acabaria aprovant-se —aquest cop amb majoria absoluta— el 1973, però l'esdeveniment va marcar un precedent important: per primera vegada el poder judicial s'enfrontava directament (i amb èxit) a la voluntat de la Knesset i de l'Executiu.

Font 16. Aharon Barak i el primer ministre Menachem Begin (asseguts, esquerra) conversen a Camp David amb el rais egipci Anwar Sadat i el ministre de Defensa Ezer Weizman (asseguts, dreta) el setembre de 1978. Begin, que tenia prou confiança en Barak per a fer-lo assessor legal seu en les converses amb Egipte, aconseguiria el seu nomenament a la Cort Suprema només uns dies més tard. Jimmy Carter Library.

Aquesta mena de *Marbury v. Madison* a la israeliana versava sobre un tema poc controvertit i no afectava directament l'estabilitat del govern; com també va passar-li al *Marbury v. Madison* original, quedà arraconat en els anys següents com un precedent aïllat i sense més transcendència. Molta més importància tindria, en canvi, la citada

³⁶⁰ La Cort va argumentar que el “sistema electoral” incloïa la Llei Bàsica del Govern de 1968, la Llei Bàsica de la Knesset de 1958 (malgrat que en aquesta s'havia fet constar expressament en el seu dia que no es requeria de cap majoria especial per a modificar-la), la Llei de Propaganda Electoral de 1959, la Llei Electoral de 1969 i qualsevol proposta que afectés el finançament dels partits, de manera que qualsevol modificació en aquestes lleis passava a requerir d'una majoria absoluta.

decisió del fiscal general Aharon Barak d'imputar la dona del primer ministre Yitzhak Rabin per tenir diners no declarats a l'estranger, en un episodi que va desestabilitzar totalment el govern, va lliurar el lideratge laborista a Shimon Peres i en darrera instància va ajudar a catapultar Menachem Begin a la primera magistratura.

Begin veia aquest activisme judicial com una sana revolta contra l'excessiu poder institucional que l'aparell laborista havia detingut durant els trenta primers anys d'existència de l'Estat. El líder liberal i ministre de Finances Simcha Ehrlich volia liberalitzar l'economia i empenyia per tant en aquesta direcció; el primer ministre no tenia una posició tan ferma sobre aquesta qüestió, però sí que sabia que traçar una línia clara entre les institucions del país i l'activisme laborista³⁶¹ —molt notablement a la Histadrut— satisfesia plenament els seus interessos³⁶². Va entendre's ràpidament amb el fiscal general Barak i va promoure'l a jutge de la Cort Suprema el 1978, a només quaranta-dos anys. Barak seria a la Cort fins la seva jubilació vint-i-vuit anys més tard, i va ésser-ne el president durant els onze anys que van de 1995 a 2006.

S'ha dit més d'una vegada que Aharon Barak ha estat el “John Marshall d'Israel³⁶³”, i certament que la seva filosofia judicial ha tingut un paper clau en la legitimació de l'activisme judicial a Israel i també en altres països occidentals³⁶⁴. L'agenda de Barak passava per transformar les pràctiques de la Cort Suprema en tres sentits, a saber:

³⁶¹ Sobre la progressiva erosió de l'entramat institucional socialista-estatista de les primeres dècades vegi's KLEIMAN, Ephraim (1997) «The Waning of...» pp. 146-171.

³⁶² El model de concentració de poder industrial a la Histadrut bevia molt dels assajos que el New Deal havia fet amb la indústria nord-americana dels anys trenta, a partir de la proposta clàssica de Charles Van Hise el 1912 amb la seva obra *Concentration and Control: a Solution for the Trust Problem in the United States* i els plantejaments de Gardiner Means vint anys després a *The Modern Corporation and Private Property*. Sobre aquesta qüestió vegi's KENNEDY, David (1999) *Freedom from Fear...* p. 120.

³⁶³ LASDEN, Martin «The John Marshall of Israel» *California Lawyer Magazine*, desembre de 2011, pp. 32-33. La revista pot consultar-se digitalment a shorturl.at/irGK9.

³⁶⁴ És significatiu, en aquest sentit, que quan el president Obama va nominar Elena Kagan per a servir a la Cort Suprema dels Estats Units, aquesta es referís en diverses ocasions a Aharon Barak com el seu “referent judicial” en els tràmits de confirmació senatorials. De fet, el mateix nom de “revolució constitucional” buscava un paral·lelisme amb la Revolució Constitucional de 1937 als Estats Units, per la qual la Cort Suprema havia renunciat a l'activisme judicial en contra de l'intervencionisme governamental per a evitar que el president Roosevelt n'incrementés el nombre de jutges per a modificar-ne la composició. Encara que els fets de 1937 puguin entendre's com una retracció del rol de la judicatura ben contrària a les aspiracions de Barak (i aquesta ha estat una crítica revisionista recurrent), aquest els interpretava com a exemple d'un canvi en la filosofia judicial derivat d'una modificació tangencial del panorama legislatiu —l'aprovació del New Deal— i, en aquest sentit, ho veia un model a seguir per a la Cort Suprema israeliana davant l'aprovació de les dues noves Lleis Bàsiques. Sobre les circumstàncies i conseqüències de la Revolució Constitucional de 1937 als Estats Units vegi's CORWIN, Edwin (1941) *Constitutional Revolution, Ltd...* pp. 112-113 i BRINKLEY, Alan (2005) «The

1. Relaxar els requeriments d'apel·lació a la Cort Suprema i incrementar el nombre de casos acceptats, de manera que el tribunal tingués més visibilitat i incidència, particularment en aquells casos que implicaven altres poders de l'Estat.
2. Reduir el nombre d'assumpes sobre els quals la Cort Suprema es declarava incompetent, a fi d'afirmar la seva igualtat com a branca coordinada del govern amb els altres poders.
3. Emprar valors liberals i referències internacionals en el llenguatge de la Cort Suprema, que fins aleshores havia circumscrit les seves sentències a una interpretació de la llei positiva israeliana.

Al llarg dels anys vuitanta, l'esforç d'Aharon Barak va ésser vist com un impuls per a la transparència i només era criticat des dels sectors del laborisme més propers a Rabin. Aquest va topar altra vegada amb Barak perquè la Cort Suprema va retreure-li alguns excessos comesos durant la primera *intifada*, en què ell servia com a ministre de Defensa del govern d'unitat nacional³⁶⁵. Aquest fet no va convertir encara Barak en una figura hostil entre els quadros revisionistes³⁶⁶, que seguien veient-lo com un aliat enfront del laborisme o, com a mínim, enfront de Rabin, puix que també era freqüent aleshores situar aquestes topades en el marc de l'enfrontament latent que mantenien Rabin i Peres per a fer-se amb el lideratge de l'esquerra israeliana. A més a més, la premsa i l'opinió pública feien costat a Barak: la “jugada bruta” de 1990 i l'auge del moviment cívic Constitució per a Israel van generar un clima favorable a la reforma política en la línia que pretenia l'activisme judicial, i malgrat que el primer ministre Shamir no simpatitzés amb el moviment, el fet que sota el seu mandat s'aproveïssin dues Lleis Bàsiques de drets i una reforma electoral de caràcter semipresidencialista indica el predicament que aquestes mesures tenien a les dues bandes de l'espectre polític³⁶⁷, no exactament perquè hi hagués un gran moviment favorable a totes aquestes mesures però

Debate over...» pp. 1046-1051. Per a les posicions del president Obama sobre l'activisme judicial vegi's OBAMA, Barack (2006) *The Audacity of...* pp. 106-117.

³⁶⁵ GOLDSTEIN, Yossi (2006) *ביוגרפיה* pp. 308-309.

³⁶⁶ El lector pot fer-se una idea de l'estima d'Aharon Barak per Menachem Begin si consulta la conferència que el llavors cap de la Cort Suprema va pronunciar a la Knesset el 19 de març de 1997 en l'acte que commemorava el quint aniversari de la mort de Begin. El discurs pot trobar-se traduït a l'anglès a BARAK, Aharon (2005) «Begin and the...» pp. 1-28.

³⁶⁷ Sense anar més lluny el *likudnik* Uriel Lynn, esmentat anteriorment com un dels principals impulsors de la reforma presidencialista, va tenir un rol instrumental en l'aprovació de les noves Lleis Bàsiques com a cap del comitè judicial de la Knesset.

sí perquè tenien un pinyol de partidaris entusiastes i pràcticament cap mena d'oposició³⁶⁸.

Les dues Lleis Bàsiques aprovades per la Knesset el març de 1992, a iniciativa del diputat del Shinui Amnon Rubinstein, eren fonamentalment el reconeixement de drets liberals ja en vigor. La Llei Bàsica de la Dignitat i Llibertat Humanes establia el dret a la vida, a la integritat i a la dignitat, la protecció de la propietat, el dret de qualsevol persona a abandonar Israel i de qualsevol ciutadà israelià a entrar-hi, així com algunes regulacions relatives a la privacitat. L'altra, la Llei Bàsica de Llibertat d'Ocupació, es limitava a establir aquest dret i enumerava les circumstàncies en què un govern podia denegar una llicència per a exercir una professió. Cap de les dues lleis no va generar cap controvèrsia especial i van aprovar-se en sessions molt poc concorregudes: per a la primera només es presentaren a votar cinquanta-quatre diputats; la segona, que establia que només amb una majoria absoluta podrien fer-se'n modificacions, va quedar aprovada amb una "unanimitat" de vint-i-tres diputats a favor, zero en contra, zero abstencions i noranta-set absències³⁶⁹. A parer de Barak, però, el que havia passat no era res menys que una revolució³⁷⁰.

És natural que una revolució tan poc sorollosa passés desapercibuda a alguns despistats. "No tothom ho sap, però recentment s'ha esdevingut una revolució a Israel", explicava Aharon Barak el 18 de maig de 1992 a la sorpresa comunitat universitària de Haifa que l'havia convidat per a lliurar-li un doctorat honoris causa. "M'estic referint a una revolució constitucional, en la qual la Knesset, com a branca constituent, ha aprovat les Lleis Bàsiques de la Dignitat i Llibertat Humanes i de Llibertat d'Ocupació", mesura que feia que "els drets humans a Israel han esdevingut normes de rang constitucional preferent de la mateixa manera que passa als Estats Units, a Canadà i a molts altres països".

³⁶⁸ GAVISON, Ruth (1998) *The Constitutional Revolution...* p. 98.

³⁶⁹ Aquesta segona llei sí que generaria controvèrsia a posteriori quan la Cort Suprema va dictaminar l'octubre de 1993 que era incompatible amb les restriccions a la importació de carn no caixer, una qüestió fonamental per als partits ultraortodoxos. L'episodi va quedar resolt amb una modificació de la Llei Bàsica que va ésser aprovada per la Knesset el març de 1994 i que restaurava l'statu quo religiós en aquest punt.

³⁷⁰ Per a una anàlisi exhaustiva de les circumstàncies i implicacions de la "revolució constitucional" israeliana vegi's HIRSCHL, Ran (1997) «The "Constitutional Revolution"...» pp. 136-155. Per a una visió amb perspectiva històrica de la relació entre la Cort Suprema i la Knesset consulti's OTTOLENGHI, Emanuele (2001) «Carl Schmitt and...» pp. 101-124.

Barak bé reconeixia que “la major part dels drets bàsics que s’estableixen en la nova legislació ja han estat reconeguts prèviament”. La innovació “no és de contingut sinó de força”, perquè les Lleis Bàsiques són supremes i reflecteixen la voluntat sobirana del poble.

Com passa amb tota la legislació constitucional, les dues Lleis Bàsiques empren de vegades frases genèriques. [...] Contenen conflictes inherents entre els drets individuals i les necessitats públiques, com és el cas quan hom garanteix el dret a no ésser empresonat i alhora legisla sobre la detenció administrativa, o quan hi ha llibertat de propietat però també expropiació pel bé comú, o encara quan es blinda la llibertat de moviments però s’afirmen també restriccions de seguretat que impedeixen a determinada gent d’abandonar Israel.

Si algú encara dubtava de quina manera havien de resoldre’s aquests conflictes, Barak també en tenia la resposta. “El principal òrgan de l’Estat que ha d’omplir de contingut aquestes generalitats, i que ha de resoldre’n els conflictes inherents, és el poder judicial, i prioritàriament la Cort Suprema”. I insistia un cop més, “la societat israeliana ens ha imposat a nosaltres, els jutges de la Cort Suprema, la tasca d’omplir de contingut els motllos de drets humans que faran honor als nostres valors com a Estat jueu democràtic. Hem de fer-ho amb un compliment fidel de la lletra de les Lleis Bàsiques, però hem de fer-ho també amb una visió àmplia de la societat israeliana que tingui en compte tota la nostra experiència nacional³⁷¹”. Com aquestes paraules feien presagiar, la Cort Suprema va sentir-se autoritzada a valorar la constitucionalitat de les lleis aprovades a partir d’aquest moment des d’un plantejament molt més ampli que llur estricta adequació a la llei positiva, i la jurisprudència aïllada de 1969 referent al sistema electoral va esdevenir un fenomen molt més recurrent³⁷².

Les qüestions de seguretat són sempre un assumpte candent a Israel, més encara als anys noranta amb les passions favorables i contràries que va despertar el procés d’Oslo. L’statu quo religiós també es troba en un equilibri permanentment inestable en què qualsevol proposta de modificació, fins i tot si no pretén d’establir canvis fonamentals, genera ràpidament suspicàcies entre els laïcistes, els ultraortodoxos, o fins i tot entre

³⁷¹ BARAK, Aharon. Discurs d’acceptació del doctorat honoris causa de la Universitat de Haifa, 18 de maig de 1992. El text del parlament de Barak pot consultar-se íntegrament a shorturl.at/fmtFU (la traducció és pròpia). Una exposició més detallada de la seva filosofia judicial, escrita per ell mateix, pot trobar-se a BARAK, Aharon (1998) «The Role of...» pp. 6-29.

³⁷² NAVOT, Doron i PELED, Yoav (2009) «Towards a Constitutional...» pp. 433-436.

ambdós a la vegada. Era d'esperar, doncs, que si la Cort Suprema prenia posicions en qualsevol d'aquests dos vespers provocaria una reacció contrària del sector social que se sentís agreujat, i efectivament van ésser aquestes qüestions les que van convertir Aharon Barak en un enemic implacable de l'aliança cada vegada més estable que conformaven revisionistes, nacionalreligiosos i ultraortodoxos.

És important recalcar aquest fet perquè, com s'ha indicat, Barak tenia uns orígens liberals i havia estat ben vist pel Likud durant la seva primera dècada a la Cort Suprema, fins i tot després de la “revolució constitucional”. I hi havia bones raons perquè fos així. Barak entenia —i aquesta era una tendència que anava fent-se general a Israel a mesura que la dreta guanyava protagonisme i que l'esquerra s'allunyava dels principis més socialistes— que els drets personals (universals perquè són de cada individu) havien de tenir preferència sobre els drets d'un col·lectiu concret, com seria el cas dels obrers representats per la Histadrut. Això va traduir-se en una liberalització progressiva del mercat israelià que inclinava la balança cap als drets dels propietaris (i per extensió, dels patrons) perquè veia en la propietat privada un atribut de la dignitat humana i prioritzava el manteniment de les actuals propietats per damunt del dret universal a accedir a la propietat. Així mateix, Barak donava a la llibertat d'ocupació el sentit de “llibertat de contractar o no contractar”, significació allunyada de la interpretació tradicional israeliana de “llibertat de triar una professió, treballar-hi i viure'n”.

Tots aquests canvis jurisprudencials havien garantit el suport dels liberals, i per extensió del Likud del qual formaven part, a la Cort Suprema de Barak. La lluita contra la corrupció, que va ésser una altra de les banderes de l'activisme judicial del moment, també satisfia els conservadors: ja s'ha vist com Rabin va veure's empès a dimitir el 1977 i havia estat escarmentat per la seva gestió com a ministre de Defensa del govern d'unitat; també a la seva tornada al càrrec de cap de govern el 1992 va haver d'afrontar una crisi de gabinet per l'ordre judicial que el comminava a cessar el seu ministre de l'Interior i líder del Shas, Aryeh Deri, peça necessària de la coalició, per un escàndol econòmic³⁷³.

Hi havia, però, un núvol negre en aquest idil·li, un núvol que ja s'havia insinuat amb els dictàmens judicials sobre la *intifada* i que només havia quedat dissimulat perquè havia

³⁷³ Aquesta ordre judicial, que no es basava en la llei positiva sinó en una noció de bon govern elaborada des de la Justícia, va ésser dictada per la Cort Suprema el 8 de setembre de 1993 i ha estat des d'aleshores coneguda a Israel com a “norma Deri-Pinchasi”.

estat justament Rabin qui, com a ministre de Defensa, n'havia pagat els plats trencats. Al capdavant, Aharon Barak era un home conseqüent amb els seus principis liberals i això implicava no només desarticular l'aparell d'Estat gran que havien llegat les dècades laboristes, sinó també altres mesures menys aplaudides pels falcons revisionistes, com ara la censura a qualsevol forma de discriminació entre àrabs i jueus en la concessió d'ajuts i habitatges o la prohibició d'interrogatoris invasius als territoris. Barak també creia que la pau i la normalització de relacions amb els Estats àrabs donaria estabilitat i beneficis a Israel —idea molt compartida per l'*establishment* de Defensa i per les elits econòmiques en aquells anys— i entenia que el rol de la Cort Suprema era fomentar les concessions que havien de permetre que es fes realitat aquest estat de coses. Per altra banda, el model de llibertat individual que preconitzava empenyia cap al secularisme i desaprojava prohibicions com el tancament de comerços en dissabte o la importació de menjar no caixer, elements que garantien que la comunitat ultraortodoxa —més favorable a les polítiques pacifistes en aquells anys— faria de totes maneres costat als sectors revisionistes en aquesta pugna³⁷⁴.

El mandat de Benjamin Netanyahu entre 1996 i 1999 va representar la topada frontal entre el poder executiu —sostingut per una majoria precària i dividida a la Knesset, però decidit a obstaculitzar un procés d'Oslo en què el primer ministre mai no va creure— i les elits estatals que sí que el defensaven i que comprenien no només la Cort Suprema sinó també el cap de l'Estat Major Amnon Lipkin-Shahak, el fiscal general Michael Ben-Yair i el mateix ministre de Defensa Yitzhak Mordechai. Va ésser aleshores quan va definir-se l'actual paradigma en què la Cort Suprema es percep com una institució ubicada clarament a l'esquerra del revisionisme i decidida a fer de contrapès del govern. El fet que els escàndols de corrupció més destacats de les dues dècades següents hagin esquitxat fonamentalment personalitats d'aquesta família política (els líders ultraortodoxos Aryeh Deri i Yaakov Litzman, el líder del Yisrael Beitenu Avigdor Liberman, els ministres del Likud Chaim Katz i Tzachi Hanegbi, el *whip* de la coalició governamental David Bitan i, per damunt de tot, el primer ministre Netanyahu) han reforçat la convicció de bona part de la dreta que hi ha un “Estat profund” antirevisionista a l'exèrcit, a la judicatura i a les altes magistratures del país; un discurs

³⁷⁴ De fet, com s'ha vist, la Llei de Llibertat d'Ocupació va haver d'ésser modificada a corre-cuita el 1994 després que la Cort dictaminés que les tradicionals restriccions governamentals en la importació de carn no caixer eren incompatibles amb la nova Llei Bàsica, quelcom inacceptable per als socis de coalició ultraortodoxos de Rabin.

que va assajar amb èxit Aryeh Deri a les eleccions de 1999 i que s'ha generalitzat des d'aleshores³⁷⁵.

PRESIDENTS DE LA CORT SUPREMA D'ISRAEL		
Nom	Any d'entrada	Anys de presidència
Moshe Zmoira	1948	1948-1954
Yitzhak Olshan	1948	1954-1965
Shimon Agranat	1948	1965-1976
Yoel Zussman	1951	1976-1980
Moshe Landau	1953	1980-1982
Yitzhak Kahan	1970	1982-1983
Meir Shamgar	1975	1983-1995
Aharon Barak	1978	1995-2006
Dorit Beinisch	1995	2006-2012
Asher Grunis	2003	2012-2015
Miriam Naor	2003	2015-2017

Font 17. Llista de presidents de la Cort Suprema d'Israel amb l'any d'incorporació a la Cort. Elaboració pròpia.

Quin ha estat, doncs, el llegat d'Aharon Barak? “Imperialista judicial³⁷⁶” segons la dreta i defensor d'una democràcia creixentment amenaçada a parer de l'esquerra —de la dreta i de l'esquerra d'avui, volem dir, ja ha vist el lector la transformació que els partits israelians han experimentat en relació amb aquesta figura tan polaritzadora—, Barak ha estat essencialment l'antítesi de Ben-Gurion: no només ha contribuït decididament a desmuntar les estructures centralitzades i de reminiscències obreristes que el vell fundador havia bastit curosament, sinó que també ha defensat posicions contràries a les seves en gairebé totes les qüestions importants. Ben-Gurion posava l'accent en els deures de la ciutadania (la batalla per la *mamlachtiyut*) mentre que Barak n'ha prioritzat

³⁷⁵ El model liberal de Barak també va rebre una estocada amb la segona *intifada*, la qual va empènyer els entorns econòmics i l'estament de seguretat —tradicionalment favorables a acords de pau a partir del precedent egipci perquè havien d'aportar estabilitat i inversions— cap a posicions molt més dures, qüestió que s'analitza a bastament en el quart capítol d'aquest document.

³⁷⁶ «Israel's Legal Mafia and Its War Against Prime Minister Netanyahu». Conferència de Caroline Glick al David Horowitz Freedom Center de Palm Beach, 16 de novembre de 2019. L'allocució de Glick és molt representativa de les acusacions del revisionisme contra l'aparell judicial israelià. Vegi's també sobre aquesta qüestió ROTHMAN, Simcha «The Judicial System's Stranglehold on Politics», *Jerusalem Post*, 15 de juny de 2021, p. 10.

els drets; Ben-Gurion creia en la supremacia de la Knesset a la manera anglesa mentre que Barak ha reivindicat la independència judicial; Ben-Gurion va oposar-se a una Constitució perquè era gelós d'un gran marge de maniobra del poder executiu i Barak veia tan necessària una Constitució escrita amb la Cort Suprema com a intèrpret que considerà l'aprovació de les Lleis Bàsiques de 1992 com una autorització legislativa per a procedir com si la Carta Magna hagués estat finalment aprovada. Si hom ho reflexiona detingudament no es fa pas tan estrany que, en el procés de desmantellar el llegat d'un home que havia passat des d'equiparar el revisionisme amb el feixisme fins a permetre la integració del seu darrer partit en el Likud, Aharon Barak recorregués en els cors de la militància revisionista exactament el camí contrari al que havia fet Ben-Gurion en el seu dia.

L'actitud de Barak tenia un problema en el llarg termini, paral·lel al que s'ha esdevingut en moltes altres democràcies en què la judicatura ha adoptat un paper més activista sobre els grans temes del debat polític: la Cort Suprema ha deixat de veure's com una institució neutral i s'ha polititzat a ulls de la ciutadania, quelcom que confereix legitimitat als partits per a defensar modificacions legals que, més que per a corregir aquesta situació, es formulen per a garantir que qui controli el govern i el parlament tingui també la darrera paraula dins de la judicatura. Ben-Gurion s'havia negat a donar als jutges el poder d'anul·lar lleis en part perquè això implicaria l'alienació d'una part de la societat israeliana envers el sistema juridicopolític estatal, i en certa manera és indubtable que aquesta ha estat una conseqüència de la "revolució judicial": els ultraortodoxos s'han desplaçat a la dreta i l'executiu ha perdut marge de flexibilitat. La Cort Suprema ja havia manifestat en temps de Barak la seva incomoditat amb algunes de les posicions adoptades³⁷⁷ i més endavant ha procurat de conjurar aquest problema amb l'adopció d'un perfil més baix³⁷⁸, però les suspicàcies romanen somortes i les

³⁷⁷ L'expresident de la Cort Suprema Moshe Landau havia estat eloqüent ja als anys noranta en la seva oposició al concepte i a les implicacions de la "revolució judicial". També en el darrer cas acceptat per la Cort abans de la retirada de Barak, en què aquest defensava que una llei que prohibia la concessió de ciutadania als palestins era inconstitucional perquè atemptava contra la Llei Bàsica de Llibertat i Dignitat Humanes, la Cort va rebutjar les seves tesis i va afirmar la constitucionalitat de la llei en una sentència escrita pel jutge Mishael Cheshin.

³⁷⁸ Una anàlisi quantitativa elaborada per Assaf Meydani mostra entre 2000 i 2006 una disminució en les sentències de la Cort que contradiuen la posició governamental. MEYDANI, Assaf (2011) «The Intervention of...» pp. 174-190.

propostes legislatives per a retallar el poder judicial segueixen essent part important del programa revisionista³⁷⁹.

El Gran Rabinat d'Israel és una altra institució que convé esmentar per la seva importància en l'equilibri entre religió i Estat que representa l' statu quo abans esmentat. Aquest acord va permetre que els sectors religiosos acceptessin la laïcitat de l'Estat (en el cas dels nacionalreligiosos) i l'Estat en si (en el cas dels ultraortodoxos) però a canvi que en els processos rituals regulats per la llei jueva —i, notablement, els matrimonis (i divorcis) i els enterraments— hi hagués una institució religiosa que sí que fos vinculant per als jueus d'Israel. Perquè aquest estat de coses fos possible calia evitar que l'Estat oferís serveis equivalents, i per aquesta raó no existeix al país un matrimoni civil. Aquest fet també empenyí a crear tribunals confessionals d'altres religions per a garantir aquests mateixos serveis a la població no jueva, així com diverses tracamanyes per a donar sortida a matrimonis interconfessionals i estructures familiars no tradicionals³⁸⁰.

El Gran Rabinat no és, doncs, una institució que tingui capacitat d'incidir en tots els ciutadans israelians, però sí que té poder per a fer-ho en aquells que s'identifiquen com a jueus, perquè la llei el reconeix com a autoritat rabínica suprema amb la consegüent autoritat legal —amb supervisió del ministeri d'Afers Religiosos³⁸¹— i

³⁷⁹ La primera proposta seriosa en aquesta línia va ésser la del ministre de Justícia Daniel Friedman el 2008, en què plantejava la possibilitat que la Knesset pogués revocar, amb una majoria agreujada de setanta diputats, una declaració d'inconstitucionalitat de la Cort Suprema. En una entrevista el 2016, la ministra de Justícia nacionalreligiosa Ayelet Shaked plantejava igualment que “estem a favor d'una llei que doni als jutges el poder formal de cancel·lar una llei, ja que aquest poder mai no els ha estat donat per la Knesset sinó que se l'han atribuït solets; ara, la llei també ha de donar a la Knesset el poder de contradir la Cort, com passa també al parlament de Canadà”. YEFIMOVICH, Ilia (2016) «Ministering Justice: A...» p. 6.

³⁸⁰ Per exemple, el reconeixement que l'Estat fa des dels anys seixanta als matrimonis civils celebrats a l'estranger ha generat desenes de milers de desplaçaments anuals a Xipre per a israelians que volen casar-se sense sotmetre's a la llei religiosa, possibilitat que a partir de 2006 va ampliar-se per a reconèixer també les parelles homosexuals. Sobre aquesta qüestió i els problemes que romanen per a aquests matrimonis vegi's el reportatge de CHABIN, Michele «Married on the Mediterranean — But Not in Israel» *The New York Jewish Week*, 13 de juny de 2013. En alguns punts, com és el cas de la controvèrsia dels *mamzerim* (bastards en la definició de Dt 23,3), la llei jueva és tan estricta i incompatible amb els valors moderns que ni tan sols els ultraortodoxos l'apliquen al peu de la lletra. Vegi's, per exemple, el dictamen del Gran Rabí Ovadia Yossef que va autoritzar el matrimoni amb un *mamzer* malgrat les evidències que ho era a l'article “Hacham Ovadia Yossef” de l'Acadèmia *Kol Torah* de Bergen, consultable digitalment a shorturl.at/hjuFO.

³⁸¹ De fet, la supervisió del funcionament dels tribunals religiosos és actualment gairebé l'única funció d'aquest ministeri. En les primeres dècades de l'Estat, sempre sota control nacionalreligiós, el ministeri havia servit també per a identificar i revitalitzar vells llocs de culte jueus a Palestina que s'havien oblidat o que havien esdevingut llocs de culte musulmà. Sobre aquesta batalla cultural i el paper que va jugar-hi

administrativa³⁸². També ha esdevingut habitual que els grans rabins exerceixin de *primi inter pares* i responguin a consultes de la diàspora sobre la llei jueva, si bé en aquest cas no hi tenen autoritat formal.

Ja s'ha vist que el judaisme de la diàspora tenia una estructura molt descentralitzada i creixentment centrífuga, situació que va accentuar-se amb el desprestigi del lurianisme i el fiasco sabateu del segle XVII. Va ésser aleshores quan les jueries asquenazites, que experimentaven com tothom a Europa els canvis culturals derivats de l'emergència de l'Estat-nació, van començar a adoptar la figura d'un "gran rabí" com a líder espiritual de les respectives congregacions, el qual tendia a ésser en un primer moment el rabí de la principal sinagoga del país. Aquest procés va afectar només els sectors ortodoxos de la comunitat jueva, atès que paral·lelament estaven establint-se dos corrents alternatius, el reformista i el conservador, que sempre han desconegut aquestes formes d'autoritat³⁸³.

Les jueries sefardites vivien aquests canvis de més lluny com a conseqüència d'una realitat sociopolítica que era molt diferent, i no van experimentar processos de "nacionalització" de la religió ni fractures doctrinàries equiparables a la situació contemporània europea. De totes maneres, els contactes sempre existents entre unes i altres comunitats els donaven un grau de coneixement i d'implicació en aquests esdeveniments que de vegades se subestima, i en el cas concret de Palestina les autoritats otomanes també van encoratjar l'existència d'un interlocutor que pogués parlar en nom del poble jueu. Per descomptat que hi havia moltes reticències que, per raons comentades anteriorment i profundament arrelades en la tradició històrica del poble jueu, van impedir que es desenvolupés res de semblant a una autoritat centralitzada a la manera catòlica, però de totes maneres a partir de 1664 el rabí de Jerusalem Moshe Galante va començar a ésser anomenat Rishon LeTzion, "primer cap a Sió", i aquesta posició va reforçar-se en exercir de portaveu dels jueus davant les autoritats otomanes durant la sequera de 1676³⁸⁴. A la seva mort el 1689 va ésser substituït per Moshe Ben-Habib, el qual va garantir que el Rishon LeTzion no seria un

el ministeri (i particularment el seu director general Shmuel Kahana) vegi's BAR, Gideon (2008) «Reconstructing the Past...» pp. 1-21.

³⁸² Per a una crítica recent d'aquestes atribucions del Gran Rabinat des de plantejaments laïcistes vegi's KAVON, Eli «Is This the End of the Chief Rabbinate in Israel?» *Jerusalem Post*, 12 d'octubre de 2020.

³⁸³ Per a aquesta divisió religiosa en el judaisme vegi's MEYER, Michael (1988) *Response to Modernity...* pp. 85-99.

³⁸⁴ CHAIM, Yossef (1899) *The Pesach Haggadah* pp. 153-154.

títol honorífic de Galante sinó un càrrec amb solució de continuïtat. A partir de 1842, aquesta posició preeminent entre els jueus de Palestina tindria un reconeixement explícit en l'estructura institucional otomana, amb el càrrec de Chacham Bashi o “cap dels estudiosos”.

Quan els anglesos van assumir el control de Palestina després de la I Guerra Mundial, van buscar immediatament una interlocució religiosa amb el *yishuv* però no va semblar-los que el Rishon LeTzion pogués ésser representatiu: malgrat que era un càrrec històric important i que hi havia ja aleshores moltes simpaties sionistes entre els sefardites, el projecte sortit de la Declaració Balfour s'havia tancat de la mà d'activistes asquenazites que conformaven gairebé tota l'estructura de l'Organització Sionista i entre els quals es preferia la figura d'Abraham Isaac Kook, fundador del corrent nacionalreligiós i destacat anglòfil que havia d'afavorir els vincles amb Londres tan curosament conreats per Chaim Weizmann. Kook fou nomenat gran rabí asquenazita de Palestina el 1921 amb un suport general del *yishuv* però amb l'oposició ultraortodoxa³⁸⁵ i algunes tensions amb la comunitat sefardita que sentia que estava degradant-se el rang del Rishon LeTzion; el compromís per a aturar aquest recel va ésser la constitució del Gran Rabinat com un organisme bicèfal que incorporaria dos grans rabins, un d'asquenazita i un de sefardita, mantenint-se per a aquest darrer la denominació tradicional de Rishon LeTzion. Aquest arranament va veure's facilitat per la col·laboració del nou Rishon LeTzion *in pectore*, Yaakov Meir, que ja havia detingut breument aquest càrrec el 1909 abans d'ésser vetat pels otomans per les seves simpaties sionistes.

Aquesta estructura heretada del Mandat va ésser la que va adoptar l'Israel independent, amb la diferència que l'*statu quo* estenia la jurisdicció de les autoritats rabíniques a tots els jueus, mentre que en el Mandat només aquells que així ho volien —i que es registraven en conseqüència com a membres de Knesset Yisrael³⁸⁶— hi estaven

³⁸⁵ El quart Rebbe de Belz Aharon Rokeach, figura molt influent entre la comunitat chassídica, afirmava el 1921 que Kook no era altra cosa que “un farsant que ja ha arruïnat molta de la nostra joventut i l'ha entabanada amb els seus llibres impurs i amb la seva llengua deturpadora”. UFFENHEIMER, Rivka (2005) ...הרעיון המשיחי מאז. p. 234. La traducció és pròpia. Darrere d'aquest rebuig hi havia també la decepció ultraortodoxa de no encapçalar el gran rabinat asquenazita al Mandat com sí que feien, des de mitjan segle XIX, a la ciutat de Jerusalem.

³⁸⁶ L'adscripció a Knesset Yisrael havia estat voluntària, però era imprescindible per a tenir dret de vot a les eleccions a l'Assemblea de Parlamentaris del Mandat. Aquesta mesura no havia pas dissuadit els ultraortodoxos de boicotejar l'Assemblea de Parlamentaris, i ja el 1926 la Comissió Permanent dels Mandats de la Societat de Nacions havia hagut d'atendre la “protesta detallada d'un grup de jueus malcontents de Palestina, anomenats Vaad Hair Hashkenazic, els quals s'oposaven, per raons dogmàtiques, a formar part d'una comunitat organitzada amb persones que tinguessin diferents

subjectes. Només en el camp de la migració jueva a Israel va establir-se una limitació a aquesta preponderància per mitjà de la Llei del Retorn, malgrat que aquesta definició més ètnica de “jueu” com a “persona amb avantpassats jueus” no estava exempta tampoc d’un element religiós, tal com s’evidenciaria amb la resolució judicial del cas Rufeisen³⁸⁷.

L’elecció d’un òrgan que duu a terme una funció tan destacada en la vida social de la població jueva d’Israel va ésser objecte de controvèrsia des del començament. Kook havia proposat que els dos Grans Rabins fossin elegits i supervisats per una assemblea apolítica de notables religiosos, però el govern britànic del Mandat, escarmentat des de molt al principi per la ingenuïtat amb què havia consentit el nomenament d’Amin al-Husseini com a muftí de Jerusalem³⁸⁸, volia tenir alguna cosa a dir en el funcionament de la màxima autoritat religiosa jueva en un territori tan procliu a inflamar-se per polèmiques confessionals. Londres va imposar per tant una assemblea de cent dos membres en total: seixanta-sis rabins palestins, trenta-quatre representants públics i els dos Grans Rabins. Aquesta composició va modificar-se el 1928 per a reduir-ne el nombre total a setanta i augmentar la ràtio de representants públics fins al 40%, model que va conservar-se després de la independència. La proliferació de sectes i de corrents minoritaris que reivindicaven una veu pròpia, particularment en els sectors ultraortodoxos, va forçar el 1963 a ampliar l’òrgan rector del Gran Rabinat fins als cent vint membres (setanta-cinc rabins i cinquanta representants públics) per a donar cabuda a tothom, i el 1972 aquesta mateixa raó va empènyer a una nova reforma que va deixar una assemblea de cent cinquanta membres que s’ha mantingut fins a l’actualitat.

pràctiques i principis religiosos [és a dir, la resta de jueus]”, quelcom que posava un problema perquè la ZO era sota els termes del mandat “l’agència jueva que havia d’ésser consultada per l’Administració Militar en tots els assumptes que afecten el benestar de Palestina”. LUSTIG, Jacob (1928) «The New Constitution...» p. 505.

³⁸⁷ Oswald Rufeisen (1922-1998) va ésser un jueu polonès que durant la guerra va refugiar-se en un convent de resurreccionistes i va convertir-se al catolicisme. El 1962, ja com a carmelita amb el nom de Fra Daniel, va pretendre de fer *aliyah* d’acord amb la Llei del Retorn. El govern israelià, en una decisió posteriorment avalada per la Cort Suprema, va rebutjar-ho en entendre que un jueu que s’havia convertit a una altra religió no podia seguir essent considerat jueu. Sobre aquesta qüestió vegi’s SAVIR, Yehuda (1963) «The Definition of...» pp. 123-133. La situació va repetir-se el 2021 amb la disputa sobre l’enterrament com a jueu a Israel del supervivent de l’Holocaust Jacob Griner, el qual havia exercit com a capellà catòlic a Jaffa durant trenta-vuit anys amb el nom de Gregor Pawlowski. Sobre aquest darrer cas vegi’s SHARON, Jeremy «Gregor Pawlowski, a Jew Who Became a Priest will Be Buried as a Jew». *Jerusalem Post*, 1 de novembre de 2021, pp. 1 i 7.

³⁸⁸ Sobre l’auge i la influència del muftí vegi’s WOOLBERT, Robert Gale (1938) «Pan Arabism and...» pp. 312-315.

Els Grans Rabins són en conseqüència elegits simultàniament per a un mandat de deu anys per una assemblea conformada per vuitanta rabins i setanta oficials electes³⁸⁹ que també té la responsabilitat d'assessorar-los i d'aprovar-ne les decisions doctrinals. La comunitat nacionalreligiosa havia estat preeminent en el Gran Rabinat dels anys del Mandat i de la immediata postindependència, herència del sionisme militant tant de Kook com de Meir, però ha anat veient-se relegada en benefici dels ultraortodoxos com a conseqüència principalment de dos fets, a saber:

- El desplaçament de la comunitat sefardita més tradicionalista cap a la ultraortodòxia, un moviment que va consumir-se a la dècada dels vuitanta de la mà d'Ovadiah Yossef, Rishon LeTzion entre 1973 i 1983 i posteriorment fundador del partit ultraortodox Shas.
- El pacte entre el primer ministre Ariel Sharon i el rabí Yossef Eliashiv del Yahadut HaTorah, el 2005, pel qual el govern decantava el Gran Rabinat cap a les posicions ultraortodoxes —amb el marge de discrecionalitat que li donaven els disset membres elegits directament per l'Executiu o la Knesset— a canvi del suport *charedim* al pla de fixació unilateral de les fronteres d'Israel que tenia en la retirada de Gaza el seu primer i controvertit capítol.

Aquesta evolució és un reflex de dues tendències contradictòries al dedins del sector religiós; d'una banda el Gran Rabinat abraça la ultraortodòxia i es distancia així del sionisme, però de l'altra la comunitat ultraortodoxa es veu cada vegada més implicada en el projecte de colonització —eminentment nacionalreligiós i messiànic— de Cisjordània i en conseqüència s'allunya de les inestables aliances amb l'esquerra que havien permès d'articular majories per al procés d'Oslo i per al pla de desconnexió de

³⁸⁹ Més concretament, els vuitanta rabins s'elegeixen de la següent manera: 1) un rabí per a cadascuna de les trenta ciutats més grans (i un rabí addicional per a cadascuna de les vuit ciutats més grans), 2) catorze rabins elegits pels consells locals, 3) dos rabins elegits pels consells regionals, 4) quatre rabins que hagin servit prèviament com a membres del grup 1 per les quatre ciutats més grans, 5) els deu rabins de més edat d'Israel, 6) el cap i el número dos del Rabinat Militar i 7) deu persones nomenades pels Grans Rabins (cinc cadascú). Quant als setanta oficials electes, l'elecció és la següent: I) els alcaldes de les vint-i-cinc ciutats més grans, II) els caps dels sis principals consells locals, i una segona persona per a cadascun dels quatre consells locals més grans, III) els caps dels quatre consells regionals, IV) una persona designada per cadascun dels catorze ajuntaments més grans, V) el ministre d'Afers Religiosos i un altre ministre qualsevol, VI) cinc membres de la Knesset elegits pel comitè d'Afers Religiosos —per costum no vinculant, tres solen pertànyer a la coalició de govern i dos a l'oposició— i VII) deu persones nomenades pel ministre d'Afers Religiosos.

Sharon³⁹⁰. En el quart capítol d'aquesta tesi es fa un esment més detingut dels aspectes d'aquesta qüestió que afecten a la línia política del revisionisme en relació amb el territori, per tal com la col·laboració del món religiós fou imprescindible per a la configuració d'una majoria favorable a l'equació “pau a canvi de territoris” i també ha estat instrumental en l'articulació de la majoria contrària que l'ha substituïda, i que al primer ministre Netanyahu li agrada sintetitzar com a equació “pau a canvi de pau” o “pau a través de la força”.

Hi ha un darrer assumpte que cal que s'explori en aquest capítol, el que refereix a la transformació demogràfica d'Israel des de la independència fins a principis del segle XXI i a l'impacte molt notable que les migracions han tingut per a explicar aquest fenomen.

Entre 1948 i 1951 Israel va experimentar una arribada massiva de jueus que va arribar a superar la mida total del *yishuv* anterior a aquesta vinguda: 688 000 immigrants en un país que comptava amb poc més de 650 000 ànimes. Alguns d'aquests nouvinguts eren sefardites del món àrab, però la gran majoria procedien de nuclis asquenazites europeus —i, en molt menor mesura, americans— als quals la Guerra d'Independència havia demostrat que els objectius del sionisme eren possibles, i que en qualsevol cas sovint havien perdut bous i esvelles a l'Holocaust i s'havien marfós en camps de refugiats durant els anys anteriors fins a visualitzar l'oportunitat de començar una nova vida a Terra Santa.

Alguns dels protagonistes de la vida política de les dècades que s'estudien en aquest document van arribar a Israel en el marc d'aquesta migració massiva i amb una història tràgica a les espatlles. Tomislav Lampel era un jueu d'origen hongarès nascut a Sèrbia el 1931 que havia estat deportat al gueto de Budapest. Son pare va morir a mans dels nazis, Raoul Wallenberg va rescatar-lo a ell i a sa mare en el darrer moment i tots dos van veure en la posterior desaparició de Wallenberg a mans soviètiques les limitacions

³⁹⁰ Sobre aquest assumpte vegi's MAGID, Jacob «Black Is the New Orange: 30% of Settlers Are Now Haredim». *Times of Israel*, 18 de juliol de 2017. L'acord entre Sharon i Eliashiv de 2005 afegia complexitat a aquest assumpte en la mesura que implicava un suport ultraortodox a una iniciativa que s'allunyava dels postulats irredemptistes del revisionisme, però va ésser un fet fugisser i més prova de la solidesa de l'aliança entre el Likud i els partits ultraortodoxos que no una altra cosa. Sobre el desplaçament general dels *charedim* cap a posicions compatibles amb la visió territorial de la dreta vegi's també FINKELMAN, Yoel (2014) «The Ambivalent Haredi...» pp. 264-293.

de l'alliberament, una experiència que va allunyar-los per sempre del comunisme. Mare i fill van emigrar a Israel el 1948 i ell va començar a treballar per un diari local hongarès de Tel Aviv, l'*Uj Kelet*. Però Lampel no havia anat a Israel per a mantenir-se en el tancament de les velles comunitats de la diàspora, menys en aquell moment d'efervescència que empenyia a la integració i a la cohesió nacional. Va aprendre l'hebreu, va canviar-se el nom a Yossef Lapid i aviat va entrar a treballar al diari *Maariv* de tirada nacional, on va conèixer la Shulamit, filla d'un dels fundadors de la capçalera, amb qui acabaria casant-se; després es faria famós com a reporter en el judici a Eichmann i com a cronista polític primer al mateix *Maariv* i més tard a la televisió, fins que la temptació de fer política en comptes d'escriure'n va fer-se massa forta i va entrar al partit liberal Shinui, que acabaria encapçalant a les eleccions de 1999 i 2003. A casa van seguir anomenant-lo Tommy, però, en una reminiscència del seu vell nom eslau³⁹¹.

Només entre els diputats més destacats del Likud de les darreres dècades, la història de Yossef Lapid evoca experiències similars viscudes per Michael Kleiner, Chaim Katz, Avraham Poraz o Moshe Arens, tots quatre migrats a Israel entre 1948 i 1951. També en el transcurs d'aquests tres anys van arribar-hi el futur president Moshe Katzav, el ministre de Defensa Yitzhak Mordechai i el diputat David Magen, aquests procedents dels entorns sefardites³⁹². Per als nouvinguts que es trobaven en edat militar, la integració es feia sovint a l'exèrcit. El maig de 2005, en un acte de record als caiguts del seu regiment, el trenta-dosè de la Brigada Alexandroni, el primer ministre Sharon recordava el contrast entre els soldats del *yishuv* i els nouvinguts d'Europa que s'hi incorporaven per a combatre a la Guerra d'Independència de 1948.

Un camp d'oliveres a la vora de Haifa. La meua secció i jo descansàvem de la calor del migdia sota l'ombra dels arbres. Pensaments típics d'abans d'entrar en combat ens passaven pel cap. Així estirats ens barrejàvem amb les herbes i el terra com si fóssim una sola cosa. Sentiments d'arrelament, de pàtria, de pertinença, de propietat.

³⁹¹ Son fill Yair, també periodista, fundaria un altre partit liberal el 2012, el Yesh Atid, i l'encapçalaria a les sis eleccions generals següents.

³⁹² Entre les accions israelianes organitzades en aquells tres anys per a evacuar jueus del món àrab la integritat dels quals es veia amenaçada per les circumstàncies polítiques convé destacar l'Operació Catifa Màgica que va portar a Israel 49 000 jueus iemenites entre 1949 i 1950 i l'Operació Ezra i Nehemies que va embarcar 130 000 jueus iraquians entre 1951 i 1952.

De sobte una línia de camions s'atura a la vora. Nous reclutes, d'aspecte estranger. Pàl·lids, amb jerseis sense mànigues, pantalons grisos, camises estripades. Una barreja de llengües. Noms com Herschel o Jazek eren molt freqüents, també Yanem, Jonzi, Peter. Ells no es mesclaven amb les oliveres, les roques i la terra groga. Havien vingut des dels camps de la mort d'Europa.

Van treure's la roba, i aquells cossos pàl·lids intentaven de trobar uniformes que els encaixessin, ajudats amb botons i cinturons que els donàvem nosaltres, joves soldats que acabaven de conèixer. Tots estaven en silenci, aquiescents. Semblava que volguessin dir-nos, "doneu-nos una mica de temps almenys per a respirar aquest aire després dels anys terribles que portem a sobre, abans d'afrontar una nova batalla". Crec que sabien que aquella era l'última batalla, la definitiva, per la supervivència jueva.

[...] Es parla poc d'aquests nous reclutes, els "reclutats d'ultramar", que és com se'ls anomenava. Números en llurs braços. Els únics que quedaven de llurs famílies, de llurs comunitats senceres, cendres salvades d'entre les flames. Ningú no explica històries al voltant del foc sobre com van explotar-los. Ells no tenien ningú esperant-los a casa, amb qui compartir les experiències. Ells no tenien ni casa. Homes d'un altre món, joves com nosaltres però com un miler d'anys més vells³⁹³.

Hi havia al *yishuv* una voluntat molt ferma d'acollir els immigrants, però encara així el nombre era suficient per a desbordar qualsevol voluntarisme. Els productes bàsics van haver de racionar-se i van erigir-se camps provisionals que servien d'habitatge precari per als nouvinguts. El 1954 la carestia de pa i de productes bàsics, sumada a una manca de combustible que va obligar a fer restriccions d'electricitat, va generar protestes ciutadanes arreu d'Israel i va empènyer el govern a apostar per l'energia nuclear com a alternativa. La millora de les condicions econòmiques seria relativament ràpida després, però fins al final de la dècada no pogué suprimir-se del tot el sistema de racionament.

La següent gran migració va venir dels països àrabs. Les tesis sionistes no hi havien penetrat tant com a Europa, per bé que eren també conegudes, i només el creixent antisemitisme dels entorns musulmans després de la victòria israeliana de 1948 —i, encara més, després de la humiliació que representà la Guerra dels Sis Dies— va forçar els jueus nord-africans i de l'Orient Mitjà a fer les maletes i provar ventura a Israel.

³⁹³ LANDAU, Maurice David (2014) *Arik. The Life...* pp. 20-21.

POBLAMENT DE PALESTINA ³⁹⁴ (1882-2008)			
Any	Població jueva	Població no jueva	Total
1882	24 000 (5,3%)	426 000 (94,7%)	450 000
1918	56 000 (8,5%)	600 000 (91,5%)	656 000
1935	355 000 (27,1%)	953 000 (72,9%)	1 308 000
1948	650 000 (80,6%)	156 000 (19,4%)	806 000
1967	2 384 000 (85,8%)	393 000 (14,2%)	2 777 000
1985	3 517 200 (82,4%)	749 000 (17,6%)	4 266 200
1990	3 946 700 (81,9%)	875 000 (18,1%)	4 821 700
1995	4 522 300 (80,6%)	1 090 000 (19,4%)	5 612 300
2000	4 955 400 (77,8%)	1 413 900 (22,2%)	6 369 300
2005	5 313 800 (76%)	1 676 900 (24%)	6 990 700
2008	5 569 200 (75,6%)	1 804 800 (24,4%)	7 374 000

Font 18. Població de Palestina, entesa com el territori del Mandat britànic a la riba oest del Jordà, classificada entre jueus i no jueus i amb indicació de percentatges. Dades obtingudes de MAHLER, Gregory (2004) *Politics and Government...* p. 41.

Les diferències entre jueus asquenazites i sefardites, per qüestions lingüístiques però sobretot culturals, feien més complicada la integració de la migració provinent dels països àrabs. El lideratge sionista era essencialment asquenazita i fins a un cert punt estava encara imbuït d'una vella concepció de superioritat europea heretada de la *Belle Époque*. Els migrants arribaven sovint amb una mà al davant i l'altra al darrere, sense parlar la llengua i mancats d'un nivell cultural equiparable al del gruix de la població israeliana, elements tots ells que els feien susceptibles d'experimentar abusos. L'afer dels nens iemenites desapareguts entre 1948 i 1954 és el més sinistre dels episodis que proven aquesta constatació, "una ferida oberta que encara sagna" en paraules de Netanyahu³⁹⁵, però el sentiment d'humiliació va ésser molt més general. Rapats i desinfectats amb DDT en arribar a Israel, concentrats en habitatges precaris i empleats després com a treballadors de coll blau a la perifèria, els sefardites van identificar aquests abusos amb el govern laborista i serien una peça clau en la construcció d'una majoria revisionista, particularment després del discurs de Wadi Salib en què

³⁹⁴ De 1948 en endavant, les dades fan referència únicament a l'Estat d'Israel; les anteriors inclouen tota la Palestina otomana i britànica.

³⁹⁵ ADERET, Ofer. «Hundreds of Yemenite Children Were Abducted in State's Early Years, Says Israeli Cabinet Minister». *Haaretz*, 30 de juliol de 2016.

Menachem Begin va criticar obertament la discriminació que experimentava aquest sector³⁹⁶.

L'actitud dels governs laboristes de les primeres dècades envers la migració sefardita és un tema que continua aixecant polseguera. Un cop elegit líder del Partit Laborista, Ehud Barak va intentar el setembre de 1997 d'aproximar-se als votants de la perifèria amb una disculpa pública. "Els immigrants van experimentar molt de patiment i aquesta és una espina que continua clavada en llur cor, així com en els cors dels fills i néts d'aquesta gent", va dir davant d'una audiència aclaparadorament sefardita de Netivot. "No va haver-hi malícia entre els qui van portar els immigrants aquí, al contrari, va haver-hi molta bona voluntat", afegia conciliador, "però de totes maneres va causar-se patiment. En reconeixement d'aquest dolor i d'aquesta sofrència, i perquè m'identifico amb els qui van patir-ho i amb llurs descendents, vull demanar perdó en nom meu i en nom de l'històric moviment laborista³⁹⁷". La idea estava ben encaminada, però va tòrcer-se de seguida perquè la vella guàrdia laborista va sentir-se al·ludida i ofesa. "No penso que hagi de demanar perdó a ningú per res, vaig fer tot el que vaig poder per a ajudar els immigrants", va respondre l'històric alcalde de Jerusalem Teddy Kollek. "Quan penso en aquells dies, el meu cor s'omple d'orgull. Sí que van cometre's errors, és clar, però estic orgullós del que hem fet en els darrers cinquanta anys", va dir Shimon Peres, en un intent de desviar subtilment el focus d'atenció. Shabtai Tevet, biògraf de Ben-Gurion i guardià gelós de la seva memòria, va mostrar-se indignat que Barak gosés "reescriure la història" per conveniències electorals i "demanar perdó en nom de Ben-Gurion" per unes al·legacions exagerades³⁹⁸. Les eleccions següents veurien una davallada general del Likud pel que es percebia com una gestió erràtica del procés d'Oslo, però els laboristes no van veure augmentats llurs vots en les àrees de majoria sefardita. En canvi el Shas, un partit creat per a defensar els interessos d'aquesta comunitat, va col·locar-se com a tercera força política amb uns històrics disset diputats.

En els dos decennis que van seguir a l'arribada massiva de migrants sefardites posterior a la Guerra dels Sis Dies no va haver-hi cap *aliyah* que modifiqués sensiblement la composició demogràfica del país. Certament l'arribada de jueus no va pas aturar-se, i

³⁹⁶ Sobre aquesta qüestió vegi's la p. 97 d'aquest document. Malgrat que Begin és recordat per haver alçat la veu contra els abusos a què era sotmesa la població sefardita, la sensibilització envers la qüestió va venir en major mesura per l'activisme social i juvenil, amb organitzacions de suport als sefardites com el Shurat haMitvadnim. KABALO, Paula (2008) «Mediating Between Citizens...» pp. 97-141.

³⁹⁷ ZOHAR, Zion (2005) *Sephardic and Mizrahi...* pp. 300-301.

³⁹⁸ WEINGROD, Alex (1998) «Ehud Barak's Apology...» p. 240.

als 50 000 polonesos arribats durant els pocs anys que Gomulka va autoritzar la sortida de jueus³⁹⁹ van seguir els 30 000 iranians que van afanyar-se a abandonar el país davant l'auge islamista i la inestabilitat política que culminarien amb el derrocament del xa el 1979⁴⁰⁰, així com una arribada en compta-gotes de jueus europeus, americans i de la Unió Soviètica.

Que la migració d'europeus i americans fos escassa es devia a la integració de les jueries d'aquests continents: a l'Europa occidental hi havia pocs jueus, els que havien volgut quedar-se malgrat tot; als Estats Units els jueus estaven integrats i, després de la migració dels sionistes entusiastes que va seguir a la independència i d'un petit repunt passada la Guerra dels Sis Dies, la jueria americana quedà conformada majoritàriament per sectors de litúrgia reformista i conservadora que, sense deixar de tenir una bona predisposició envers l'Estat d'Israel, no li professaven una adhesió tan intensa com la que hi havia entre la jueria ortodoxa⁴⁰¹. En canvi, a la Unió Soviètica sí que hi havia molts jueus amb voluntat d'emigrar i els baixos números d'arribats a Israel responien simplement a la repressió i als impediments que Moscou imposava als jueus dels territoris que controlava.

Les relacions entre Israel i la Unió Soviètica van deteriorar-se molt després de 1954, amb l'aliança entre el comunisme i el nasserisme i l'arreglament definitiu de Tel

³⁹⁹ L'arribada al poder de Wladislaw Gomulka el 1956 va anar acompanyada d'una flexibilització dels requisits per a emigrar particularment beneficiosa per als jueus i que molts van vincular a l'origen jueu de la seva dona. Aquesta política s'abandonaria, però, a partir de 1960, i els darrers tres anys de govern de Gomulka després de la Guerra dels Sis Dies estarien marcats per l'ús massiu de la propaganda antisemita en un intent de desviar l'atenció de les deficiències de la seva gestió i creixent impopularitat.

⁴⁰⁰ Cal destacar també aquí dues operacions de rescat a jueus etiòps en el marc de la guerra civil entre, d'una banda, la coalició de tigrens i seguidors de l'emperador i, de l'altra, els defensors del règim comunista de Mengistu, a saber: l'Operació Moisès que va portar 7000 jueus a Israel entre 1984-1985 i l'Operació Salomó que el 1991 va embarcar cap a Terra Santa 14 000 *beta israel*.

⁴⁰¹ L'assumpte del refredament en les relacions entre Israel i la jueria americana no ortodoxa, així com de les tensions religioses que se n'han derivat i que han afectat molt especialment el Mur de les Lamentacions, només s'exploren molt tangencialment en aquesta tesi. Una bona introducció historiogràfica a la qüestió pot consultar-se a SHEFFER, Gabriel (2012) «Loyalty and Criticism...» pp. 77-85 i a la rèplica a aquest article de BAYME, Steven (2012) «On Gabriel Sheffer's...» pp. 111-119. De totes maneres, vistos en un sentit ampli aquests problemes remunten fins i tot l'establiment de l'Estat d'Israel; en el debat estatunidenc sobre l'admissió de refugiats jueus que fugien de l'Alemanya nazi als anys trenta, l'ortodox American Jewish Congress s'havia mostrat manifestament favorable mentre el reformista American Jewish Committee tenia una posició molt més circumspecta. Sobre aquesta qüestió vegi's KENNEDY, David (1999) *Freedom from Fear...* pp. 411-412. Per a les propostes reformistes sobre la conversió del Mandat britànic en una realitat binacional vegi's MAGNES, Judah (1943) «Toward Peace in...» pp. 239-249.

Aviv al bloc occidental⁴⁰². Durant els anys que van seguir fins a la Guerra dels Sis Dies només 22 000 jueus russos van ésser autoritzats a migrar a Israel, sempre amb la reunificació familiar com a motiu i amb nombrosos impediments. Després de 1967 les coses van complicar-se dràsticament: el règim soviètic va equiparar el sionisme amb el nazisme i el seu aparell de propaganda va desenvolupar a aquest efecte la *sionologia*, un estudi “científic” del sionisme que arribava en aquesta conclusió i que havia d’ésser llegit pels estudiants i els càrrecs públics. Entre 1967 i 1970 només 4000 jueus van poder sortir del país, i només després de l’afer Dymshits-Kuznetsov Moscou va avenir-se, davant les fortes pressions internacionals, a flexibilitzar els requisits per a la migració de jueus; 250 000 persones amb passaport soviètic s’instal·larien a Israel i hi demanarien la ciutadania en la dècada següent.

Va ésser a partir de 1990, però, que l’esfondrament de l’URSS, l’aixecament dels nombrosos obstacles que seguien dempeus per a la migració i la incertitud econòmica dels primers anys de la Rússia capitalista van empènyer un gran nombre de ciutadans, gairebé dos milions en total, cap a Israel. El govern de Shamir va rebre’ls amb els braços oberts com una demostració que els creixents temors demogràfics de l’esquerra en relació amb la minoria àrab eren exagerats, i el ministre d’Habitatge Ariel Sharon va intentar, amb un èxit desigual, de convertir l’arribada en una manera d’afirmar la majoria jueva sobre tot l’*Eretz Yisrael*⁴⁰³.

Malgrat l’entusiasme i el voluntarisme, l’assimilació d’una quantitat tan gran de gent presentava nombroses dificultats, com havia passat també en el procés migratori dels primers anys. És veritat que, a diferència del cas sefardita, els nouvinguts provenien de l’entorn rus com la majoria dels asquenazites israelians —i notablement dels de la segona *aliyah* que havia proporcionat els quadros dirigits de la generació de la independència—, però les circumstàncies eren encara així diferents: aquests segons havien arribat a Israel entre els anys deu i els anys quaranta i havien constituït des del començament una elit de la societat israeliana, mentre que els actuals migrants requerien del suport governamental per a trobar habitatge, no parlaven l’hebreu en llur majoria i el Gran Rabinat ben aviat va tenir dubtes de fins a quin punt molts dels

⁴⁰² Sobre el deteriorament paral·lel dels vincles —mai no oficialitzats en forma de relacions diplomàtiques— entre Israel i la Xina vegi’s SHICHOR, Yitzhak (2015) «Striking When the...» pp. 102-130.

⁴⁰³ Per al xoc entre aquesta estratègia i la política de l’administració Bush per a resoldre el conflicte araboisraelià en un moment d’especial tensió per la crisi de Kuwait vegi-se les pp. 441-444 d’aquest document.

immigrants tenien veritablement una ascendència jueva o si només ho feien veure per a fugir de les turbulències econòmiques russes. Per al gruix del sionisme, des del revisionisme fins a l'esquerra laborista passant pel liberalisme militantment secular del Shinui, l'assumpte tenia poca importància: l'arribada de més gent era una oportunitat per a consolidar la demografia jueva, i tampoc no semblava una mala cosa que el rol de la religió en l'Estat es veiés disminuït. Els recels ultraortodoxos van tenir conseqüències de totes maneres, perquè la comunitat va emprar els ressorts del Gran Rabinat per a dificultar-ne la integració en la mesura que va poder, mitjançant el qüestionament de la judaïtat dels migrants i els consegüents obstacles per a arranjar matrimonis i sepultures.

Malgrat l'esforç que els partits *mainstream* de l'espectre polític van fer per a atraure el vot dels nouvinguts russos —dirigents com Sharon, Shamir o Peres refrescaren el rus que havien sentit a casa de nens per a comunicar-se, uns amb més gràcia que d'altres, amb aquells potencials votants— l'escenari era procliu a la creació de partits independents per a representar la comunitat. En aspectes tan importants com l'habitatge, les pensions o els matrimonis els nouvinguts tenien necessitats diferents de les del conjunt, i l'èxit del Shas en aconseguir millores en les condicions de vida de les àrees de majoria sefardita mostrava un exemple a seguir, més si es tenen en compte les facilitats que el sistema electoral oferia per a l'entrada a la Knesset de partits minoritaris. El *refusenik* Natan Sharansky primer i el moldau Avigdor Liberman després es convertiren en els polítics de referència d'aquesta comunitat i tindrien una enorme importància en la conformació dels governs a partir de mitjan dècada de 1990.

No era una cosa evident que els immigrants russos haguessin de decantar-se per la dreta com ho havien fet els sefardites; de fet, en aquell moment semblava que un dels objectius del Shas era allunyar-se de la lògica de blocs i esdevenir un “partit frontissa” capaç d'aconseguir recursos per a la seva comunitat tant en governs d'esquerres com en governs de dretes⁴⁰⁴. Els nouvinguts russos van resistir-se igualment als intents dels sectors més radicals del revisionisme d'enxubar-los en assentaments cisjordans envoltats d'una majoria àrab i veien en un acord de pau definitiu amb els països de l'entorn —percepció compartida per la dirigència del Shas— una manera de blindar les bones perspectives econòmiques que havien jugat un gran paper en llur decisió de

⁴⁰⁴ Així el Shas d'Aryeh Deri formaria part de la coalició governamental d'Ehud Barak. Encara el 2013, el Shas va partir-se en dos per l'escissió del sector d'Eli Yishai, entre altres raons perquè Deri es negava a descartar un pacte amb l'esquerra en funció dels resultats de les següents eleccions.

migrar. A més, i en aquest cas en contrast abrupte amb el Shas, els protagonistes de la nova *aliyah* eren seculars i les dificultats que va posar-los el Gran Rabinat va fer-los esdevenir ràpidament anticlericals: malgrat que les línies de partit no estaven completament definides i encara hi havia dirigents revisionistes obertament hostils a la religió, el laïcisme era ja llavors una cosa més fàcil de defensar al costat de l'esquerra que no de la dreta⁴⁰⁵. I efectivament tant el Shas com el Yisrael BAliyah de Sharansky van ésser part instrumental de la coalició que Ehud Barak va bastir el 1999 per a reimpulsar el procés d'Oslo, retirar-se del Líban, negociar una pau amb Síria que incloïa el retorn del Golan i tancar un acord amb els palestins que havia de comportar la retirada de la pràctica totalitat de Gaza i de Cisjordània⁴⁰⁶.

Les coses no van acabar així, és clar. El govern de Barak es desmuntà en poc més d'un any, el desprestigi primer ministre va experimentar una derrota humiliant a mans d'Ariel Sharon als comicis del febrer de 2001 i les perspectives de pau amb els palestins van ofegar-se enmig de la sang de la segona *intifada*. El partit rus de Sharansky va unir-se al Likud, el de Liberman, més radical encara llavors, va passar a formar part de la Unió Nacional que agrupava partits irredemptistes, així laics com religiosos, a la dreta del Likud. Durant els divuit anys següents, tant els partits russos com els sefardites, amb totes les contradiccions de llur dedins, van ésser aliats estables d'una majoria encapçalada ininterrompudament pel revisionisme. La raó d'aquesta transformació, com tantes altres coses en la realitat sociopolítica israeliana, cal cercar-la en la qüestió territorial, tant pel que refereix al problema palestí com a les amenaces que es perceben dels països àrabs circumdants i, més en general, del món musulmà. A l'estudi d'aquests assumptes es dediquen els dos capítols següents.

⁴⁰⁵ Per a la cristallització de les línies ideològiques que va acabar amb partits religiosos d'esquerra com el Meimad i amb partits revisionistes secularistes com el Tzomet vegi's BEKERMAN, Tzvi (1999) «Israeli Traditionalists and...» pp. 90-120. Fins i tot un falcó reconegut com Avigdor Liberman, quan el 2019 va decidir d'orientar la seva campanya a confrontar el rol de la religió en l'Estat, no va tenir més remei que arreglar-se amb l'esquerra i esdevenir un opositor al govern de Netanyahu.

⁴⁰⁶ Un estudi comparat exhaustiu de les diferències i similituds en la integració dels sefardites i dels immigrants russos dels anys noranta pot consultar-se a BEN-RAFAEL, Eliezer (2007) «Mizrahi and Russian...» pp. 68-91.

L'ESFERA EXTERIOR: ISRAEL I EL PROBLEMA ÀRAB

El 5 de juny del 2000 els darrers soldats israelians van abandonar el sòl libanès i van retornar a la frontera entre Israel i el Líban reconeguda internacionalment, després de vint-i-dos anys d'accidentada ocupació que havia tingut el seu moment culminant amb els crims de Sabra i Xatila de setembre de 1982, causa d'una enorme campanya internacional de deslegitimació que havia dibuixat Israel com un Estat còmplice de violacions massives dels drets humans i que també havia tingut greus conseqüències a l'interior del país, amb la sortida forçada del ministre de Defensa Ariel Sharon i la dimissió irrevocable del primer ministre Menachem Begin poc temps després.

Aquella retirada finisecular va ésser vista per alguns com una rectificació —potser tardana, però en qualsevol cas benvinguda— del rumb equivocat que els executius revisionistes havien impulsat des de llur arribada al poder el 1977 i que s'havia sostingut en la força militar com a màxima suprema per a preservar la superioritat israeliana a la regió i defugir qualsevol negociació amb els països veïns. El retorn de l'esquerra al poder de la mà d'Ehud Barak possibilitava així reprendre el procés de pau —estroncat per l'assassinat de Rabin el 1995 i el subsegüent govern de Benjamin Netanyahu— i fer-ho de la manera més escaient possible: amb un abandonament definitiu de l'escenari libanès que l'esquerra israeliana ja havia reclamat en la massiva i traumàtica manifestació del 10 de febrer de 1983 en què una granada de mà llançada per un ultradretà havia causat la mort de l'activista Emil Grunzweig.

Aquesta narrativa no està exempta, però, d'alguns problemes importants que ja podien intuir-se en aquell final de primavera i que encara són més evidents amb la perspectiva que ofereixen els dos decennis transcorreguts. En primer lloc, la retirada no va ésser un fruit de les negociacions ni d'una atmosfera pacífica i col·laborativa. De fet, Barak va impulsar-la unilateralment, dies després que les converses amb Síria haguessin encallat de manera definitiva i sense cap mena de col·laboració ni de reconeixement del govern libanès. I mentre s'implementava, milers de civils libanesos, organitzats per Hezbollah, anaven desfilant cap al sud i desmuntant les línies defensives del que havia estat l'Exèrcit del Líban del Sud (SLA), la milícia fonamentalment cristiana que s'havia mantingut fidel a Israel a la “zona de seguretat⁴⁰⁷”. Mentre les tropes israelianes tornaven a la tranquil·litat del territori nacional després d'anys de sostenir una mortífera

⁴⁰⁷ Sobre aquesta milícia vegeu-se les pp. 367-368 d'aquest document.

guerra de guerrilles, els homes de l'SLA i llurs famílies es concentraven desesperadament a les tanques frontereres pregant que se'ls deixés entrar a Israel a ells també, súplica que Barak no va saber atendre en tots els casos⁴⁰⁸. Per als qui no van poder creuar, els fets posteriors confirmarien llurs pitjors temors sobre el destí que els esperava al Líban “alliberat”.

Un segon element que pot sorprendre el lector és la manca de crítiques a la retirada des de l'oposició revisionista. A diferència dels territoris palestins i dels alts del Golan, al Líban no hi havia cap assentament, ni cap moviment de resistència que per raons religioses o nacionalistes demanés la continuïtat de la presència jueva. “És una bona notícia que hàgim sortit del Líban”, va dir el cap de l'oposició Ariel Sharon, el mateix que havia estat pare intel·lectual de la invasió de 1982, aquell mateix 5 de juny en un discurs a la Knesset. I encara va permetre's d'afegir, “ha estat la decisió apropiada, malgrat que caldria haver-la presa abans⁴⁰⁹”. Per descomptat, l'oposició no descuidava el seu rol i va fer algunes crítiques a la manera d'implementar la retirada i a la manca de solidaritat del govern envers els libanesos que s'havien mantingut lleials a Israel i que ara quedaven a la mercè de Hezbollah a l'altra banda de la frontera, però ningú no va convertir la retirada en si en objecte de discrepància política real més enllà de l'estira-i-arronsa típic dels debats parlamentaris.

Ningú dins del camp del revisionisme, si més no. Per contra, la retirada va assentar-se-li molt malament als negociadors palestins, encara que naturalment no en fessin esment de manera gaire pública. “Què collons ens heu fet amb aquesta retirada boja del Líban?” s'exclamava dies després Ahmed Qureia en les converses preparatòries de la cimera de Camp David⁴¹⁰. Mohammed Dahlan, cap de les Forces de Seguretat Preventives de l'Autoritat Palestina i figura política poderosa al dedins de la PA, va ésser encara més explícit en afirmar que la retirada israeliana “ha donat al nostre poble el missatge que la violència guanya. El missatge que Barak ha donat és que està disposat a retirar-se sota pressió, que només es retirarà si s'hi veu obligat”.

⁴⁰⁸ El líder de l'Exèrcit Sud-libanès Antoine Lahad va ésser un dels més de sis mil afortunats que sí que va poder creuar la tanca. Condemnat a mort *in absentia* per alta traïció per un tribunal libanès, va alternar entre París i Tel Aviv (on va obrir-hi un conegut restaurant de cuines de l'Orient Mitjà) fins a la seva mort el 2015.

⁴⁰⁹ LANDAU, Maurice David (2014) *Arik. The Life...* pp. 430-432.

⁴¹⁰ BREGMAN, Ahron (2005) *Elusive Peace: How...* p. 77.

Retrospectivament, el revisionisme israelià ha acabat veient la retirada del Líban de l'any 2000 com un primer capítol d'una catastròfica estratègia de renúncies unilaterals de territori que va tenir el seu plat fort amb la retirada de Gaza de cinc anys després, i que obrí la porta a la consolidació de milícies armades —Hezbollah allà, Hamas aquí— amb un gran potencial desestabilitzador, idea que al seu torn ha fet que aquest sector ideològic es torni encara més desconfiat en relació amb els avantatges de les negociacions i de les concessions en benefici de la pau. L'anàlisi dels fets d'aquells dies de juny, de llurs implicacions en l'escenari posterior i de les paradoxes que s'evidencien en els comportaments dels actors principals són elements que ajuden a copsar la complexitat de la relació entre els països àrabs i Israel en les darreres dècades.

El vesper libanès pot atribuir-se a l'acció de govern de Begin, però només fins a un cert punt. En darrera instància, la decisió del primer govern revisionista d'intervenir en la política libanesa no era sinó una resposta a la creixent presència de la PLO en aquest territori, en el qual havia construït una base logística i operativa per a actuar contra Israel mitjançant el llançament de projectils i l'organització d'atemptats arreu del món. I encara que la PLO remunti a 1964, és evident que la seva conformació com a organització d'alliberament nacional del poble palestí només va tenir ple sentit a partir de 1967 amb l'ocupació israeliana de Gaza i de Cisjordània. En els altres països fronterers amb Israel —Jordània, Egipte i Síria— totes les guerres, converses i discrepàncies posteriors han girat també entorn de la voluntat de modificar els límits territorials heretats de la Guerra dels Sis Dies. Ari Shavit ho plantejava en els termes següents:

La saviesa popular diu que 1967 va ésser l'any fonamental en la història d'Israel. És una veritat a mitges. De fet, va haver-hi tres anys fonamentals: 1967, 1973 i 1977. En una dècada, Israel va experimentar una victòria extraordinària, una derrota angoixant i una agitació política monumental quan, després de trenta anys de lideratge del Partit Laborista, la dreta del Likud va guanyar les eleccions. Els tres dramàtics esdeveniments van sacsejar el cor mateix de la nació, van provocar l'ocupació i després van institucionalitzar-la. Però en retrospectiva sembla que l'any més decisiu dels tres va ésser 1973. El trauma de la Guerra del Yom Kippur va acabar amb el regnat de l'antic règim d'Israel: va propagar una profunda desconfiança envers l'Estat, envers el govern i envers el lideratge polític. Va

apoderar l'individu i va debilitar el col·lectiu. Va destruir el llegat de Ben-Gurion i l'Estat granític que havia bastit⁴¹¹.

Algunes de les reflexions d'aquest paràgraf han estat explorades en capítols anteriors d'aquest mateix document: l'impacte polític de les guerres de 1967 i 1973 i el deteriorament de l'hegemonia laborista han centrat les darreres pàgines del primer capítol; l'auge individualista i l'erosió del llegat de Ben-Gurion en els seus elements més col·lectivistes són qüestions que s'han exposat amb deteniment al segon capítol. La consolidació de l'ocupació a Cisjordània és així mateix l'assumpte més important que es detalla al quart capítol d'aquesta tesi. En el començament d'aquest tercer, però, convé centrar l'atenció en els canvis territorials experimentats en la dècada que va de 1967 a 1977, canvis esdevinguts precisament com a conseqüència dels fets transcendents d'aquestes tres dates.

Potser el lector percebrà com una ironia la constatació que, de tots els territoris que Israel ha arribat a ocupar, el revisionisme, ideologia obsessionada amb aquest tema des de la mateixa escissió de Jabotinsky després que Londres apel·lés a l'article 25 del Mandat de Palestina per a separar-ne Transjordània, només hagi estat l'artífex d'una aventura militar, la libanesa, i que encara així no oposés resistència a la retirada total d'aquest escenari que va esdevenir-se l'any 2000. De la resta de territoris, ocupats tots sense excepció ran de la Guerra dels Sis Dies, van ésser governs del Likud els qui van retirar-se del Sinaí, de Gaza i de quatre assentaments de Cisjordània, i també sota governs del Likud s'han fet plans per a retirar-se de fraccions més grans de Cisjordània i de la totalitat dels Alts del Golan. És indubtable que la ideologia de "pau a canvi de territoris" ha penetrat més en l'horitzó de la dreta israeliana que no podria pensar-se amb una anàlisi superficial.

Les coses han canviat, però, en la mesura que les nombroses famílies polítiques israelianes han tendit a convergir en dos grans blocs. Imperfectes, amb importants disputes internes i ocasionals canvis de bàndol, però només dos al capdavant, com les quatre convocatòries electorals de 2019-2021 van posar penosament de manifest. De la mateixa manera que els temps en què hi havia secularistes a la dreta i religiosos militants a l'esquerra s'han acabat, trobar personalitats territorialment conciliadores a la dreta com Simcha Ehrlich o irredemptistes a l'esquerra com Yigal Allon també s'ha fet

⁴¹¹ SHAVIT, Ari (2013) *Mi tierra prometida* pp. 326-327. La traducció és pròpia.

missió impossible. El revisionisme, després de la deserció massiva que el 2005 va acompanyar Sharon al Kadima, s'ha fet més compacte i uniforme. Els nacionalreligiosos, amb la mort de la generació conciliadora que havien representat homes com Chaim-Moshe Shapira o Yossef Burg, també ha adoptat un sol discurs en la qüestió territorial. I la creixent vinculació entre aquests sectors i el món ultraortodox ha empès la Yahadut HaTorah i el Shas cap en aquesta mateixa direcció.

L'actitud d'Israel en relació amb les seves fronteres⁴¹² no pot entendre's sense examinar aquests canvis i les causes que els provocaren. Cal també interioritzar la diferència inevitable entre el discurs públic i els fets damunt del terreny, sempre una mica més prudents perquè la *realpolitik* obliga a considerar les relacions amb els països de l'entorn, i en particular amb els que fan frontera, abans de prendre determinades decisions. Per això Netanyahu no s'ha desdit completament del model per a un Estat palestí que va esbossar al discurs de Bar-Ilan i ha estat durant anys l'únic diputat del Likud que defensava aquesta possibilitat. Per això també l'annexió que va ésser una gran promesa electoral el març de 2020 va transformar-se en el darrer moment en un acord de pau amb els Emirats Àrabs i Oman que prohibia explícitament aquesta eventualitat. L'estudi d'aquestes relacions en el període transcorregut entre l'arribada de Begin al govern i la tornada del Likud al poder després del parèntesi provocat per l'escissió del Kadima és l'objectiu principal de les pàgines que aquí segueixen.

La victòria israeliana a la Guerra dels Sis Dies va ésser inesperada en la magnitud i la rotunditat que va tenir. En una setmana la població israeliana havia passat d'experimentar una por real de l'extermini —por que s'havia sentit fins molt amunt en l'escalafó polític, amb suggeriments per a reemplaçar Eshkol i una crisi nerviosa que va incapacitar el cap de l'Estat Major Rabin durant més de vint-i-quatre hores⁴¹³— a disposar de la sensació de fortalesa i invulnerabilitat que acabaria denominant-se *konseptzyah*. I, sensacions psicològiques a banda, el país comptava ara amb noves terres sota control.

⁴¹² Per a un estudi detallat de la delimitació històrica de les fronteres d'Israel (i del Mandat i de la Palestina otomana abans) vegi's BIGER, Gideon (2008) «The Boundaries of...» pp. 68-93.

⁴¹³ OREN, Michael (2002) *La Guerra de...* pp. 140-141.

Moltes terres, de fet. Israel controlava a penes 20 840 km² abans de la guerra. Una setmana després, havia més que quadruplicat el seu territori amb 87 006 km² sota domini directe. El gruix d'aquesta extensió eren els seixanta mil quilòmetres del Sinai, és clar, que Israel ja havia controlat efímerament després de la Guerra de Suez de 1956. Però hi havia també els mil quilòmetres del Golan⁴¹⁴ i els sis mil quilòmetres que comprenien Cisjordània i la Franja de Gaza, espais que pel fet d'haver pertangut al Mandat s'entenien com a part de l'*Eretz Yisrael* i tenien una importància simbòlica de primer ordre, en especial per al revisionisme sempre irredemptista i també per a la nova generació de nacionalreligiosos que va veure en la captura d'aquestes terres de promissió bíbliques una mostra clara de la intervenció de Déu en la història. Fins i tot per als sectors menys proclius al messianisme d'una o altra mena, aquestes terres tenien un valor importantíssim, ja fos com a moneda de canvi per a signar finalment un acord de pau durador amb els països àrabs o com a manera de garantir la seguretat d'Israel; al capdavant, entre Netanya i la costa mediterrània no hi havia hagut més de setze quilòmetres abans de la guerra, una amplada molt poc confortable per a un país que s'enfrontava a l'hostilitat de tots els seus veïns i que acabava d'experimentar un intent d'ésser partit per la meitat amb el bloqueig d'Eilat.

Què calia fer amb les noves extensions capturades? La premissa de “pau a canvi de territoris”, que constituïria la base tant dels Acords de Camp David amb Egipte com del posterior procés d'Oslo, no va desaparèixer mai de les consideracions governamentals, en bona part perquè aquesta era la voluntat gairebé unànime de la comunitat internacional, expressada en la Resolució 242 del Consell de Seguretat de les Nacions Unides de novembre de 1967, i també per les inclinacions pacifistes d'alguns membres del gabinet, i notablement del ministre d'Exteriors Abba Eban⁴¹⁵. Però els “nos de Khartoum” havien deixat clar al setembre que aquella via no tenia gaire recorregut — malgrat que se'n farien algunes temptatives significatives— i en qualsevol cas la percepció a Israel era que calia evitar de totes totes de deixar-se arrossegar per les

⁴¹⁴ Sobre la guerra al Golan i la decisió estratègica de capturar i de retenir els Alts vegi's ZISER, Eyal (2002) «June 1967: Israel's...» pp. 168-194.

⁴¹⁵ Eban havia estat contrari a la decisió de llançar l'atac aeri del 2 de juny que va precipitar la victòria israeliana i volia respondre al desafiament egipci amb una actuació internacional encapçalada pels Estats Units, tal com havia parlat amb el president Johnson en una trobada el 26 de maig en què aquest li havia emfatitzat “la necessitat que Israel no es faci responsable de les hostilitats” i havia advertit que “Israel no estarà sol llevat que decideixi fer-ho sol i no em cap al cap que prengui aquesta decisió”. SHALOM, Zakai (1999) «Lyndon Johnson's Meeting...» pp. 221-236.

pressions cap a una retirada precipitada com la del Sinaí de 1957 que faria que els avantatges obtinguts amb l'angoixa i el sacrifici del combat se n'anessin en fum.

Font 19. Territoris guanyats (ocre) per Israel (blanc) als països àrabs (taronja) durant la Guerra dels Sis Dies. Wikimedia Commons amb modificacions pròpies.

Hi havia un consens bàsic que retirar-se a canvi de concessions simbòliques com les que s'havien aconseguit després de Suez i que havien saltat pels aires en un tres i no res a l'escalf de l'efervescència nacionalista nasseriana de l'estiu de 1967 no era convenient⁴¹⁶. De manera immediata, per tant, l'objectiu havia d'ésser retenir els territoris. Per a intercanviar-los més tard amb un acord de pau en justa correspondència?

⁴¹⁶ La concessió més important havia estat l'establiment d'una força pacificadora de l'ONU al costat egipci de la frontera, la Força d'Emergència de les Nacions Unides (UNEF). El 19 de maig de 1967, Nasser va ordenar l'expulsió de la UNEF de Gaza i del Sinaí, ordre que U Thant va acatar immediatament.

Per a annexar-los i incrementar així la mida i la seguretat del país? Per a establir una àmplia zona de ningú desmilitaritzada que oferís profunditat estratègica? Una mica per a cada cosa en funció dels diferents territoris que s'havien obtingut? Era evident que el govern no estava en condicions de respondre a aquestes preguntes: la *union sacrée* a què s'havia arribat en els dies previs a la guerra reunia sensibilitats molt diferents sobre la qüestió i hi havia molta gent, començant pel primer ministre Eshkol, que no havia arribat a madurar una posició clara i definida dels objectius a llarg termini i que no veia tampoc la necessitat d'apressar-se a materialitzar-la. De moment convenia retenir i esperar, aquesta era una màxima que sí que comptava amb consens dins d'Israel i que permetia d'afrontar amb unitat la tempesta diplomàtica que la Resolució 242 feia presagiar.

No és que el govern d'Eshkol rebutgés del tot la posició de les Nacions Unides. La Resolució 242 requeria, en la seva versió en anglès⁴¹⁷, la retirada israeliana “de territoris ocupats en el recent conflicte” però també reconeixia “la sobirania, la integritat territorial i la independència política de tots els països de l'àrea i llur dret de viure en pau dins de fronteres segures i reconegudes”. De la primera part Israel deduïa que no calia efectuar una retirada de tots els territoris, només “de territoris”, és a dir, d'alguns dels territoris. Quins sí i quins no? La resposta calia trobar-la en la segona part, “el dret de viure en pau dins de fronteres segures i reconegudes”. En altres paraules, per a efectuar aquesta retirada calia que les fronteres es reconeguessin i que se signés un acord de pau, extrems a què cap dels països àrabs no semblava predisposat. ¿Però com podia sostenir-se en aquesta exegesi que Israel no hagués de retirar-se de tots els territoris, si la resolució feia referència al dret dels països de la regió a la integritat territorial i esmentava “la inadmissibilitat de l'adquisició de terres a través de la guerra”? Sense dir-ho explícitament, perquè aquest criteri estava lluny d'adoptar-se com a política oficial, el que el govern israelià estava traçant aquí era una distinció entre els territoris que havien format part integral de països àrabs abans de la guerra (el Golan siria i el Sinaí egipci) i els territoris que només havien estat administrats per països àrabs però que no els pertanyien d'acord amb el dret internacional: la Franja de Gaza

⁴¹⁷ *Withdrawal of Israeli armed forces from territories occupied in the recent conflict*. Per contra, l'altra versió oficial, la francesa, imposava un *retrait des forces armées israéliennes des territoires occupés lors du récent conflit*. Aquesta subtil diferència, “de territoris” en anglès i “dels territoris” en francès, ha estat objecte de discussions des d'aleshores, atès que la construcció francesa invalidaria la interpretació oficial israeliana de la resolució. La Resolució 242 pot consultar-se íntegrament traduïda al català als Annexos d'aquesta tesi, apartat 5, secció I, pp. 720-721.

administrada per Egipte i la Cisjordània administrada per Jordània, les quals havien estat part del Mandat britànic i haurien hagut de constituir l'Estat àrab de Palestina que s'havia dibuixat al pla de partició de l'ONU de 1947⁴¹⁸. Seguint aquesta lògica els primers territoris havien d'ésser retornats però els segons podia entendre's que pertanyien a Israel com a entitat successora del Mandat. Si Eshkol hagués volgut ésser coherent amb aquesta tesi implícita, hauria hagut de procedir a annexar-se Gaza i Cisjordània. De fet, podia fer-ho amb el mateix argument amb què Ben-Gurion s'havia annexat altres territoris nominalment pertanyents a l'Estat àrab d'acord amb el Pla de Partició durant la Guerra d'Independència, en entendre's part de l'*Eretz Yisrael* definit com a sinònim del Mandat britànic de Palestina després de la retrocessió de Transjordània. Però una acció així hauria indignat la comunitat internacional, que interpretava la Resolució 242 d'una manera molt menys mellíflua, hauria trencat el consens interior israelià —la majoria de laboristes, fins i tot gent de línia dura com Allon, estaven disposats a retornar almenys una part de Cisjordània a canvi de pau— i hauria implicat absorbir com a ciutadans un contingent important de població àrab hostil. Aquestes eren raons suficients perquè Eshkol, un home amb fama d'indecís i amb una concepció negativa del poder, es refrenés de fer-ho.

I què pensava Menachem Begin de tot això? El líder revisionista havia entrat al govern en una crida a la unitat nacional en aquella boja primera setmana de juny. Això li havia permès de col·locar ministres a l'executiu per primera vegada, guanyar la respectabilitat com a home d'Estat que l'havia defugit durant dues dècades i compartir una mica del mèrit i de l'orgull amb què els israelians podien mirar la gestió bèl·lica de llur govern. Ara bé, acabada la guerra, Begin no volia pas que aquesta *union sacrée* s'allargués sense rumb i que el seu Gachal anés esdevenint una crossa difuminada del mateix aparell governamental socialista, anàlogament a com els liberals de Lloyd George s'havien subordinat als conservadors en la *union sacrée* original després de 1918 fins al punt que el partit se'ls havia desfet. La seva permanència al govern només tenia un sentit, el de “protegir els fruits de la victòria”.

⁴¹⁸ Val a dir que malgrat que el dret internacional veïés paral·leles les situacions de Gaza i de Cisjordània, per als Estats que administraven aquests territoris no era així: mentre Egipte no s'havia arribat a annexar Gaza, Cisjordània sí que formava part integral del regne haiximita, fins al punt que en integrar-la aquest havia modificat el nom de Transjordània per Jordània per a il·lustrar que el domini s'estenia a totes dues ribes.

“Els fruits de la victòria” eren els territoris, és clar. Però Begin aquí era molt més ambigu que no admetia. Quan feia esment d’aquest sintagma, i també en els cartells i en la propaganda del Gachal, immediatament s’hi feia una relació amb Jerusalem, sovint amb l’ajuda d’una imatge del Mont del Temple o del Mur de les Lamentacions. Begin s’atribuïa, no sense certa raó, el mèrit d’haver convençut Eshkol de la conveniència de capturar el casc antic de Jerusalem que s’havia resistit als israelians en la Guerra d’Independència, passant per sobre de les objeccions del ministre de Defensa Dayan⁴¹⁹, en un moviment que precipità el col·lapse de l’exèrcit jordà el 6 de juny. Però el cas de Jerusalem era l’únic que no despertava controvèrsia al gabinet: el consens era tan unànime que l’annexió fou immediata malgrat els problemes que podia comportar per a una futura perspectiva de pau amb Jordània⁴²⁰. Si Jerusalem era el que havia de protegir-se, aleshores no calia que el Gachal s’hi escarrassés gaire, el lideratge laborista hi estava igual de compromès motu proprio.

És clar que hi havia la resta de territoris i no és que Begin no hi fes referència, però l’esforç de connectar els “fruits de la victòria” amb Jerusalem ja era un indicador del camí ambigu per on circulava el líder revisionista. Begin no havia abjurat mai del maximalisme territorial de Jabotinsky, i per tant considerava Gaza i Cisjordània part de l’*Eretz Yisrael* i deixava clar que calia conservar-les. Posats a ésser maximalistes, la seva campanya electoral de 1949 havia deixat clara la consideració que Jordània també era Israel i, per tant, algú podria dir que no només no hi havia res a retornar sinó que encara quedaven noranta mil quilòmetres quadrats a l’est per a alliberar. Això no ho deia pas a l’alçada de 1967, però. La “revisió del revisionisme” sortida de la VII Convenció Nacional del Cherut de 1963 havia posat sordina a tota aquesta qüestió jordana i malgrat que Begin mai no va desdir-se dels seus posicionaments anteriors, tampoc no va tornar a afirmar-los cap altra vegada després d’aquesta data⁴²¹. De fet, hi havia dins del seu bloc qui pensava que més que Israel, Jordània havia d’ésser Palestina; és a dir, que convenia ajudar al derrocament de la monarquia haiximita i deixar que s’hi

⁴¹⁹ Sobre aquest episodi vegi’s AVNER, Yehuda (2010) *The Prime Ministers...* pp. 153-162 i OREN, Michael (2005) «The Revelations of...» pp. 9-10. Per a l’*statu quo* religiós al Temple i l’evolució que ha experimentat al llarg dels cinquanta anys posteriors a la Guerra dels Sis Dies és útil el reportatge de SHARON, Jeremy «Prayer Site for All or Holy Tug-of-War?» *Jerusalem Post Magazine*, 22 d’octubre de 2021, pp. 6-10.

⁴²⁰ Convé no confondre aquesta annexió immediata de Jerusalem Est, és a dir, la concessió de ciutadania als habitants i l’aplicació de la llei ordinària del país a la zona, amb la Llei Bàsica de 1980 que consagra la capitalitat indivisible de Jerusalem. Per a un estudi de l’evolució de Jerusalem Est durant les dècades posteriors a 1967 vegi’s KLEIN, Menachem (2008) «Jerusalem as an...» pp. 54-72.

⁴²¹ Vegin-se per a aquesta qüestió les pp. 106-109 d’aquest document.

instal·lessin els combatents palestins, de manera que el problema de l'autodeterminació palestina esdevindria una mera disputa d'on col·locar la frontera, idea a la qual caldrà tornar a referir-se en tractar de la crisi jordana de 1970 i de la invasió libanesa de 1982⁴²².

Per últim, hi havia el Golan sirí i el Sinaí egipci. Cap dels dos no havia format part de l'*Eretz Yisrael* en cap de les seves definicions ni havia estat reclamat per la ideologia jabotinskiana, però eren dos fruits indiscutiblement temptadors. Només el Sinaí ja tenia una extensió que triplicava l'Israel anterior a 1967 i garantia ple accés a la mar Roja i seguretat per a Eilat. El Golan, amb muntanyes de més de dos mil metres per al país amb la depressió més profunda de la Terra, permetia d'estendre sobre tota la regió un preciós control del territori. Begin rarament els esmentava si no l'interpel·laven sobre la qüestió i, malgrat que ressaltava la importància que tenien per a la seguretat d'Israel, era clar que no constituïen una part irrenunciable del país al seu entendre. El perfil baix sobre aquest assumpte també era una necessitat per la notòria incomoditat del sector liberal del Gachal —i d'altres partits d'aquesta òrbita que Begin intentava d'atraure i amb els quals acabaria conformant el Likud el 1973— amb la renovada pulsio irredemptista que la guerra havia fet revivre al dedins del Cherut.

Més enllà de les posicions dels diferents ministres i partits en el gabinet sobre cada territori, des del moment que va prendre's la decisió d'intentar retenir les terres guanyades a la guerra i d'oposar resistència a les demandes de devolució immediata, això plantejava el problema logístic de com mantenir unes extensions tan vastes durant un temps indeterminat —però que els “nos de Khartoum” feien presagiar que seria llarg, i que alguns volien que durés per sempre— sense una annexió efectiva i amb una població hostil. La solució d'aquest problema fou l'establiment dels primers assentaments.

Quan la Guerra d'Independència va acabar-se, Israel s'havia trobat amb el control d'un territori molt més gran que no concedia el Pla de Partició, el qual al seu torn ja garantia

⁴²² Malgrat que els plantejaments irredemptistes en relació amb Jordània sempre havien estat extremistes per al *mainstream* del *yishuv*, la idea de revisar la frontera oriental d'Israel —per a annexionar-se Cisjordània i potser alguna cosa més— havia figurat en els càlculs de Ben-Gurion durant tota la seva primera dècada de govern i era seriosament contemplada per l'elit política israeliana de tots els colors. Només després del derrocament de la monarquia haiximita a l'Iraq i la consegüent crisi del Pacte de Bagdad el 1958 Ben-Gurion havia començat a veure en l'estabilització del règim jordà una evolució favorable als interessos d'Israel. Sobre aquesta qüestió vegi's ZAK, Moshe (1996) «The Shift in...» pp. 140-164.

més territori que no el que comptava amb una població majoritàriament jueva en el moment en què havia estat elaborat. L'assumpte demogràfic havia deixat d'ésser un problema per l'èxode àrab i hi havia moltes àrees que havien quedat buides justament per aquest motiu. Ara bé, encara que d'una altra mena, la manca de població també suposava un repte per al control del territori i un al·licient per als àrabs que volien recuperar llurs terres o que buscaven venjança des de les poroses fronteres dels hostils països circumdants. La manera de resoldre aquesta situació va ésser el poblament estratègic de les fronteres amb immigració jueva que era animada a fer-se grangera, en el que era en el fons una continuació de la vella tradició sionista per la qual la terra palestina anava guanyant-se pam a pam, amb l'esforç dels *tzabarim*⁴²³ que trencaven amb l'esperit de la diàspora i que es dignificaven amb el treball de la terra que volien posseir. Acabada la Guerra dels Sis Dies, el govern va apostar per repetir aquesta lògica i establir enclavaments de població jueva en els nous territoris que garantirien bases segures a l'exèrcit i farien d'escut en cas d'infiltracions o de revoltes dels habitants nadius.

Sobretot, aquesta estratègia va seguir-se a Cisjordània, que era tant des d'un punt de vista de seguretat com d'aspiracions nacionals la més preuada de les adquisicions israelianes després de Jerusalem. Però com que el govern no havia traçat una distinció clara entre uns territoris i els altres, també va adoptar-se a Gaza, al Golan i en algunes àrees estratègiques del Sinaí situades prop de la frontera amb Gaza i també a les zones sudorientals que protegien Eilat i permetien d'articular una marina a la mar Roja. Els vells assentaments de 1949 havien estat preponderantment quibuts i *moshavim* poblats per agricultors socialistes, i d'una manera mecànica el govern laborista havia dibuixat un escenari similar per a les noves colònies. Tanmateix ben aviat, sense perdre el caràcter agrícola, aquests nous assentaments passarien a ésser ocupats majoritàriament per nacionalreligiosos i revisionistes amb una missió ideològica i per nouvinguts sefardites que hi trobaven unes condicions d'habitatge i un nivell de vida més assequibles⁴²⁴.

⁴²³ *Tzabar* és el nom hebreu de la figuera de moro, i per la seva duresa i capacitat d'adaptació va passar a fer-se servir per a anomenar els jueus nascuts ja en el si del *yishuv*, en contraposició als immigrants. De vegades també s'ha emprat en les traduccions a llengües europees el terme *sabra*, que no és sinó una corrupció de *tzabar*, per a referir-se a aquesta gent.

⁴²⁴ Aquesta darrera raó seria la que empenyeria posteriorment la comunitat ultraortodoxa a establir-se també als assentaments. Per a aquest assumpte vegeu-se les pp. 193-194 d'aquest document.

No tothom en aquella hora va percebre les profundes implicacions que el poblament jueu d'aquelles terres tindria per a qualsevol modificació de l'estatu quo territorial que volgués fer-se més endavant. Quan Menachem Begin va decidir-se a intervenir en la política libanesa, primer amb l'Operació Litani de 1978 i després amb la invasió de 1982, volgué deixar clar que aquesta intervenció no tenia cap finalitat annexionista i en conseqüència mai, ni llavors ni més tard amb el suport que Israel va donar a l'Exèrcit Sud-libanès, no va haver-hi cap assentament israelià al Líban⁴²⁵. En assumir el lideratge nacionalreligiós el 2012, Naftali Bennett, que havia decidit d'entrar en política per la preocupació que va generar-li la gestió de la guerra del Líban de 2006, va plantejar que la retirada territorial libanesa del 2000 havia comptat amb un gran suport social perquè no hi havia israelians vivint-hi, i que d'altra manera aquella decisió que veia equivocada hauria costat molt més de realitzar, quelcom que l'empenyia a defensar el creixement accelerat dels assentaments a la resta de territoris. Certament, el consens amb què va transcórrer l'evacuació libanesa contrasta amb el clima que va envoltar altres retirades territorials i és en l'absència de colons que cal trobar-hi l'element que ho explica. El desallotjament de dues mil cinc-cents persones de Yamit el 1982 va comportar una petita escissió per la dreta del Likud i la conformació del Tchiya de Yuval Neeman i Geula Cohen. La retirada forçada dels vuit mil colons de Gaza el 2005 va requerir d'un dispositiu militar i policial excepcional i va acabar partint en dos el Likud i abocant el país a unes eleccions anticipades. L'evacuació dels més de quatre-cents mil colons que viuen a Cisjordània (sense comptar Jerusalem Est) avui sembla senzillament una missió impossible.

En pàgines anteriors s'ha descrit el *konseptzyah* i s'han contraposat els estats d'esperit derivats de la guerra de 1967 i de la de 1973. Convé que el lector no es formi a partir d'això una imatge dels sis anys d'endemig entre una i l'altra com un període de calma total a les fronteres. Quan els àrabs van conjurar-se a Khartoum amb llur "no al reconeixement, no a la negociació i no a la pau" van fonamentar aquesta estratègia en una política d'atacs menors però constants, fets amb suport soviètic i encapçalats molt

⁴²⁵ En això Begin es mostrava més moderat que no Ben-Gurion. Quan el 1958 el derrocament de Faisal II havia fet plausible l'establiment d'una república nasserista que unís Egipte, Síria i l'Iraq i que pressionés per a afegir-hi també Jordània i el Líban, el primer ministre israelià havia considerat la possibilitat d'estendre la frontera nord d'Israel fins al riu Litani i havia anotat al seu diari que aquesta eventualitat era més convenient per a la seguretat d'Israel que no l'annexió de Cisjordània.

notablement per l'Egipte de Nasser, que vistos en conjunt han rebut el nom de Guerra de Desgast. Paral·lelament a això també va haver-hi converses, sobretot amb Egipte i amb Jordània, que van contemplar des d'una pau negociada que estava en contraposició amb el que els països àrabs havien pactat a Khartoum fins a un mer arranjament provisional que estabilitzés la situació a les fronteres.

A Israel, tant els pacifistes que apostaven per un acord amb els països àrabs com a manera de posar fi a la Guerra de Desgast com els intransigents que creien en una solució militar veien en Egipte el gran problema, prou gran per a eclipsar la resta de cobel·ligants. Hi havia en la mentalitat estratègica israeliana la concepció, clau per a entendre els sacrificis que Begin adoptaria anys després a Camp David, que una guerra general araboisraeliana era impossible sense la participació egípcia; treure Egipte de l'equació equivalia a transformar el conflicte d'una amenaça existencial a poca cosa més que un problema d'ordre públic.

Malgrat que mai no va admetre-ho públicament, la derrota de 1967 va canviar en bona mesura les prioritats de Nasser: el líder panarabista que després de 1956 presumia d'haver derrotat Israel, França i Anglaterra —i que amb aquest capital polític havia aconseguit àdhuc de bastir efímerament una unió política entre el seu país i Síria amb ell al capdavant— s'havia transformat en un nacionalista egipci la principal aspiració del qual no era destruir Israel sinó recuperar el Sinaí⁴²⁶. “Com que els israelians són ara al Sinaí, estem refent les nostres defenses a la riba oest del canal”, li deia Nasser a Brezhnev el 22 de juny de 1967, a penes dues setmanes després de la guerra. “Si els israelians refusen de tornar-nos-el pacíficament, tard o d'hora haurem de lluitar contra

⁴²⁶ Amb això Nasser reprenia les posicions que havia sostingut abans de la guerra de Suez, quan havia cregut que amb un discurs de nacionalisme descolonitzador i anticomunista podria guanyar-se la simpatia dels Estats Units. Així, el 1955 desdenyava les “acusacions d'infiltració comunista en els diversos moviments nacionalistes africans i àrabs” i recomanava als Estats Units que entenguessin que aquests moviments anaven encapçalats per “patriotes sincers l'únic desig dels quals és veure llurs nacions lliures de dominació forana” i que només els dubtes en donar-los suport “per por d'ofendre alguna potència colonial que ha rebutjat moure's amb els temps” donava “als comunistes l'oportunitat de prendre el control del que normalment comença com un moviment patriòtic genuí, com ha estat el cas d'Indoxina”. La conclusió de Nasser era que “no hi haurà infiltració comunista enlloc de l'Orient Mitjà ni de l'Àfrica si els Estats Units desenvolupen una línia política coratjosa” i així mateix sostenia que els qui deien que l'assistència militar nord-americana a Egipte seria immediatament emprada per a atacar Israel mentien perquè “la guerra no té cabuda en la política constructiva que hem dissenyat per a millorar el benestar de la nostra gent” i “una guerra ens faria perdre, en comptes de guanyar, el gruix del que volem assolir”. NASSER, Gamal Abdel (1955) «The Egyptian Revolution» pp. 210-211. La traducció és pròpia.

ells per fer-los fora d'allà⁴²⁷”. Volia fer-los fora només d'allà o de tot arreu? La visió general a Israel era que Nasser continuava compromès amb la destrucció de l'Estat jueu, i és possible que fos així, però el cert és que l'objectiu central dels seus tres darrers anys de vida va ésser la recuperació del Sinaí i que tant en públic com en privat havia donat a entendre que un pas així podia posar un punt i final definitiu a les hostilitats entre el Caire i Tel Aviv. “La guerra no s'acabarà mentre quedi un sol israelià en els nostres canals⁴²⁸”, va dir-li al ministre d'Exteriors soviètic Andrei Gromyko l'octubre de 1968, quan aquest va preguntar-li per les condicions que farien possible una pau a la zona i que evitarien així l'avergonyiment d'una previsible nova derrota del bàndol que rebia suport soviètic. Quan al desembre Gromyko va mostrar-li una proposta en aquests termes, Nasser va llegir-la personalment davant del Comitè Executiu egipci:

La situació de guerra acabarà només quan els jueus s'hagin retirat de tots els territoris ocupats. El primer estadi del pla passa perquè Israel es retiri quaranta quilòmetres a l'est del canal. Un mes després Israel haurà de retirar-se a les fronteres del 5 de juny de 1967. Llavors s'arribarà a un acord sobre la qüestió palestina i sobre la circulació israeliana pel canal de Suez i el golf d'Àqaba.

A mesura que repetia plantejaments d'aquesta mena cada vegada més sovint, tant en públic com en privat, Nasser s'exposava a les crítiques dels qui creien que el rais estava tornant-se excessivament tebi amb Israel. El líder egipci semblava no entendre el motiu d'aquestes crítiques. El 21 d'agost de 1970, a penes un mes abans de morir, escrivia al rei Hussein de Jordània, “en la meua activitat política, hi ha gent que últimament em retreu que estigui disposat a reconèixer l'existència d'Israel”. I aleshores, en una curiosa interpretació de l'acció política àrab de les dues dècades anteriors, s'exclamava, “tanmateix, tothom sap que nosaltres els àrabs ja vam acceptar l'existència d'Israel en l'acord de 1949. I ja t'he dit que tu hauries d'anar als Estats Units i demanar-li a [el president Lyndon] Johnson que et torni Cisjordània”.

El model que plantejava Nasser en aquestes cartes i allocucions era en el fons la premissa “pau a canvi de territoris” que s'imposaria posteriorment, de manera calcada en el cas del Sinaí i amb el canvi de Jordània per la PLO en el cas cisjordà. També s'hi

⁴²⁷ BREGMAN, Ahron (2002) *Israel's Wars*, p. 93.

⁴²⁸ SHEMESH, Moshe (2008) «The Origins of...» p. 34. La font original d'aquesta citació i de les dues posteriors són els protocols de les trobades internacionals de Nasser entre 1967 i 1970 compilats en àrab per Abd al-Majid Farid i publicats a Beirut el 1979; l'obra original no ha estat consultada per a l'elaboració aquesta tesi.

entrelluïa una altra modificació estratègica de primer ordre en la posició egípcia: en comptes d'emmarcar el conflicte araboisraelià en la dinàmica de Guerra Freda i de cercar la protecció soviètica enfront de l'Israel aliat dels Estats Units, Nasser començava a veure en Washington un mitjancer que en última instància podia empènyer Israel a retirar-se dels territoris ocupats a canvi d'un arrencament àrab amb el bàndol occidental. Aquest seria el benentès en què es fonamentaria Camp David, encara que no com un gir del món àrab en el seu conjunt sinó només d'Egipte, amb la tímida aquiescència jordana en privat i l'oposició furibunda de la resta de països fermament compromesos amb els plantejaments de Khartoum.

Davant les enormes implicacions d'aquesta modificació tant dels objectius fonamentals de la política exterior egípcia com de l'estratègia d'aliances internacionals amb què havia de realitzar-se, Nasser volia i dolia. La proposta de pau que va fer seva va ésser la soviètica, però el primer armistici que va acceptar, per una durada de tres mesos, era a petició americana. Estava disposat a negociar amb Israel, però ho feia a través del rei Hussein de Jordània per a no comprometre's directament amb una estratègia que era contrària als acords de Khartoum, acords que en bona mesura havia promogut ell mateix justament per a frenar qualsevol temptació de Hussein d'arranjar el futur de Cisjordània sense previ consentiment egipci⁴²⁹. I en altres converses privades amb Hussein es mostrava molt més escèptic en relació amb una negociació. "Hem acceptat la recent iniciativa política [referència a l'alto el foc de tres mesos comprès en el pla Rogers de juliol de 1970] bàsicament per una raó: poder completar la nostra preparació militar perquè al final lluitarem⁴³⁰", li deia l'agost de 1970.

Les contradiccions de Nasser eren un reflex de les dues línies polítiques incompatibles entre les quals es debatia l'elit política egípcia: el continuisme de buscar amb suport soviètic el recurs a la força contra Israel o l'aspiració d'una iniciativa diplomàtica que

⁴²⁹ El rei Hussein tenia motius per a desconfiar de Nasser (i per a odiar-lo). Quan el 1958 s'havia constituït la República Àrab Unida entre Egipte i Síria s'havia fet amb l'aspiració declarada d'esdevenir un Estat panàrab que cobrava també les terres del Líban, l'Iraq i Jordània. Les monarquies haiximites de Jordània i l'Iraq s'havien fusionat aleshores en la Federació Àrab Haiximita, que havia acabat cinc mesos més tard amb el cop d'Estat del 14 de juliol a Bagdad i l'assassinat del rei Faisal II, cosí de Hussein, acció que havia comptat amb l'aquiescència evident del rais. Al novembre del mateix any, avions de guerra sirians havien intentat infructuosament de tombar l'avió de Hussein quan volava de Jordània a Europa. I el 29 d'agost de 1960 el primer ministre jordà Hazza Majali va ésser assassinat per nasseristes en un episodi que va estar a punt de provocar una guerra entre Amman i el Caire.

⁴³⁰ SHEMESH, Moshe (2008) «The Origins of...» p. 34.

arribés a una entesa des de la mediació nord-americana. El ministre de Defensa egipci (1967-1968) Amin Howeidi ho recordava en aquests termes anys més tard:

Després de la derrota de 1967 hi havia dues escoles de pensament dins del lideratge nacional egipci: la primera creia que una solució pacífica —és a dir, una solució política— havia de trobar-se immediatament, perquè els Estats Units hi estaven predisposats a fi de contrarestar la influència soviètica a la regió i això oferia una oportunitat. Igualment Israel acceptaria una solució política perquè tenia por d'una altra confrontació amb un Egipte que hagués reconstruït les seves forces armades. La segona escola de pensament creia que una solució política era fútil, i que només la força (no necessàriament fer-la servir, però sí tenir prou poder dissuasori) convenceria l'altre bàndol de buscar una solució justa basada en l'equilibri d'interessos. En altres paraules, que el que s'havia pres per la força hauria de retornar-se per la força⁴³¹.

Tal com Howeidi ho planteja semblaria que tothom a Egipte tenia coll avall que Israel era un *fait accompli* i que calia trobar una manera de conviure-hi, una “solució justa basada en l'equilibri d'interessos”, amb l'única diferència que uns pensaven que això s'aconseguiria diplomàticament i els altres veien necessari recórrer a la via militar. Plantejat en uns termes tan absoluts, aquesta formulació és exagerada: l'opinió pública àrab era molt antiisraeliana i Nasser basava el seu règim en el control populista que exercia sobre l'opinió —i com sol passar en aquests casos, de vegades acabava essent la cua la que bellugava el gos i no a l'inrevés— i que encara en aquells anys havia teatralitzat primer a Khartoum i després en els diversos episodis de la Guerra de Desgast. Però en un sentit més profund sí que és veritat que Nasser no veia realista la perspectiva d'eliminar Israel i podia conformar-se a recuperar el Sinaí. Segurament entenia també que les negociacions a l'entorn dels Estats Units eren la manera més plausible d'aconseguir aquest objectiu, però l'alternativa de la força era molt més atractiva des d'un punt de vista domèstic: si Egipte recuperava d'alguna manera el Sinaí sense haver de reconèixer expressament l'existència d'Israel o de donar garanties de pau aconseguiria una quadratura del cercle: hauria alliberat el territori sense quedar davant del món àrab —i del mateix carrer egipci— com un col·laborador amb l'enemic i això podria tal vegada promoure altre cop l'engrandiment de Nasser i la persecució d'objectius més ambiciosos. Una possibilitat d'arribar aquí era un acord general

⁴³¹ SHEMESH, Moshe (2008) «The Origins of...» p. 31.

patrocinat pels Estats Units i la Unió Soviètica en què les superpotències exercirien el rol de garants i li estalviarien a Egipte haver d'adoptar aquest compromís per ell mateix. Una altra era que Jordània arribés a un acord que també beneficiés Egipte i que en pagués el preu en termes d'indignació ciutadana mentre el Caire servava silenci sobre l'assumpte.

Entre 1967 i 1970 Nasser explorà totes aquestes possibilitats, de vegades més d'una al mateix temps, sovint amb estratègies que eren contradictòries entre si. Totes s'estrellaren contra el mateix obstacle: no tothom a Israel veia la necessitat de negociar canvis en un statu quo tan favorable, i encara entre els qui sí que n'eren proclius els canvis de posició i l'ambigüitat calculada de Nasser no generaven gens de confiança. Menys encara després del precedent de 1957, quan Israel s'havia retirat del Sinaí a canvi del desplegament d'una força de pacificació de les Nacions Unides que arribada l'hora de la veritat Nasser havia pogut expulsar unilateralment dues setmanes abans de l'esclat de la guerra.

Les converses mantingudes entre Israel i Jordània en aquells tres anys il·lustren prou bé aquestes limitacions. Nasser sabia que hi havia un llarg historial de converses i enteses secretes entre la monarquia haiximita i el govern israelià⁴³², i que Hussein havia entrat a la Guerra dels Sis Dies arrossegant els peus i només per la por que tenia de les conseqüències per al futur del seu règim que tindria que Jordània fos sotmesa a un aïllament total entre els països de majoria àrab com un règim traïdor i venut als interessos occidentals⁴³³. Per aquesta raó havia buscat que a Khartoum es deixés ben clar que la pau separada d'un Estat àrab amb Israel era anatema. En paral·lel, però, la cimera de Khartoum també donava a Nasser i Hussein poder per a recórrer a vies

⁴³² Aquest historial remuntava a la mateixa Guerra d'Independència, però s'havia reforçat amb la crisi de 1958, quan per primera vegada Ben-Gurion havia vist en la monarquia haiximita un dic de contenció del panarabisme nasserista que en aquell moment aspirava a fer-se amb el control de tot el món àrab. Els esdeveniments posteriors fan difícil reflectir fins a quin punt hi havia preocupació a les cancelleries internacionals per si Nasser aconseguia l'objectiu; el primer ministre francès Guy Mollet havia arribat a comparar Nasser amb Hitler i li havia dit a Shimon Peres, "hi ha un perill en tots els moviments *pan*. El panàrab, el pangermànic, el paneslau. Tots tenen el mateix origen, gent àvida de poder". PERES, Shimon, *Mi historia de Israel*, documental televisat, 2007.

⁴³³ Tant el 1951 amb l'assassinat d'Abdullah com altra vegada el 1958 amb la crisi iraquiana, el 1960 amb l'assassinat de Majali, el 1963 amb els fets d'abril i un altre cop el 1970 amb el Setembre Negre, la monarquia jordana havia semblat a punt de col·lapsar. En cadascun d'aquests casos s'havien fet plans de contingència tant a Tel Aviv com a Washington i Londres per si un escenari així arribava a produir-se, en algun d'aquests també el rei Hussein havia traslladat la família preventivament a l'estranger. Vegi's sobre aquest assumpte LEVEY, Zach (2006) «United States Arms...» pp. 527-543.

polítiques que “eradiquessin els resultats de l’agressió⁴³⁴” sempre que no passessin per una negociació amb Israel. Era un marge diplomàtic molt estret, però prou significatiu perquè el líder de la PLO Ahmed Shukeiri abandonés la sala indignat quan va aprovar-se. I col·locava Hussein en la posició en què Nasser el volia, amb la porta entreoberta a negociacions però guardant-se Egipte la darrera paraula sobre acceptar-ne el resultat.

Hussein tenia els seus motius per a acceptar aquesta posició. Coneixia els dirigents polítics israelians més que no cap altre líder àrab pels contactes previs mantinguts i sabia que si no recuperava aviat el control de Cisjordània seria fàcil que el territori se li escapés definitivament de les mans. I tot i que l’absoluta subordinació a Nasser no era el seu escenari ideal, era ben conscient que el seu règim no sobreviuria a un aïllament en el món àrab i preferia perdre Cisjordània a arriscar-se a trobar-se en una situació així⁴³⁵. Que els egipcis haguessin d’aprovar qualsevol arranjament que sortís del diàleg entre Amman i el Caire era una garantia que aquest aïllament total no s’esdevindria. I si la possibilitat de posar-se de perfil en un tal escenari per a obtenir els beneficis de l’acord sense el cost d’imatge pública que representaria li havia passat pel cap a Nasser, Hussein tenia clar que no signaria res en aquestes condicions.

La subordinació de Jordània a Egipte era una cosa que Hussein no va intentar d’amagar mai als israelians ni en els fets ni en les paraules. Després d’uns mesos d’hesitació, Hussein va sumar-se a la Guerra de Desgast de Nasser el 1969, si bé va compartir paral·lelament informació d’intel·ligència amb Israel per a assegurar que els atacs no escalarien fora de control. Igualment Hussein insistí als seus escèptics interlocutors israelians en diverses ocasions que Nasser estava genuïnament compromès a fer la pau amb Israel i que qualsevol acord a què s’arribés havia d’obtenir el seu vist-i-plau. “La posició del Caire és vital per a nosaltres, no podem pas moure’ns sense el Caire”, insistia el secretari privat del rei Zayd Rifai en una conversa secreta a Londres el 3 de maig de 1968 en què també hi havia el mateix Hussein, el director de l’oficina del primer ministre Yaakov Herzog i el ministre d’Exteriors Abba Eban. “Estem lligats per les decisions de Khartoum”. I després, com si no s’adonés de la distància que hi havia entre el “compromís genuí” del rais i les revelacions que anava a fer, afegia, “el rei i jo érem amb Nasser quan ens va dir, ‘no tinc gaire fe de reunir-me amb els jueus. Hi estic

⁴³⁴ Les Resolucions de Khartoum poden ésser consultades íntegrament en anglès a shorturl.at/dfjrl.

⁴³⁵ Hussein prendria finalment la decisió de renunciar a Cisjordània el 1988, és clar. També el 1959 havia fet marxa enrere en la seva proclamació com a rei de l’Iraq que havia emès a l’escalf del cop del 14 de juliol.

en contra, però si tireu endavant i em dieu que ho fareu, potser nosaltres també ho considerarem⁴³⁶”. Rifai apuntava en aquestes mateixes converses que qualsevol sortida que no passés per una devolució total de Cisjordània era inacceptable per al rei, no tant per irredemptisme sinó perquè la població no l’assumiria. “No era un problema dels desitjos de Hussein, era un problema de com el món àrab es miraria un acord de pau”, recordava anys més tard. “Si havia d’ésser un acord definitiu, calia que fos honorable; altrament els qui l’acceptessin serien derrocats en menys de sis mesos i aleshores quin sentit hauria tingut tot plegat?”

En definitiva, doncs, el que Jordània posava damunt la taula era una proposta per la qual Israel acceptaria de retornar Cisjordània al rei Hussein a canvi de garanties que haurien d’ésser referendades posteriorment per Egipte i que el rei creia que podien desembocar en un acord de pau amb el país. Era un plantejament que va convèncer de seguida el ministre d’Exteriors Abba Eban, però que poca gent més dins d’Israel secundava.

Particularment, el primer ministre Levi Eshkol no li trobava sentit a aquest paradigma i no havia estat gens entusiasta de les converses amb Jordània quan s’havien plantejat immediatament després de la guerra. En primer lloc, perquè sabia que perquè les negociacions arribessin a bon port caldrien concessions territorials i això voldria dir gairebé segur trencar el govern d’unitat nacional amb Begin i enfrontar-se als sectors bengurionistes del Partit Laborista que durant anys havien qüestionat la seva capacitat de prendre decisions valentes en assumptes de seguretat⁴³⁷. I en segon lloc, perquè Egipte, no Jordània, era l’amenaça existencial davant la qual podien justificar-se sacrificis per a arribar a un acord definitiu. La idea d’un acord amb Jordània que després seria avalat per Egipte i que implicaria un statu quo *ante bellum* sense garanties públiques per a evitar la desestabilització dels règims àrabs li semblava un galimaties, probablement també un parany, i en qualsevol cas una proposta que l’electorat israelià no compraria.

De totes maneres a Eshkol li agradava deixar-se portes obertes —deien els qui li volien mal que el seu problema era que no sabia tancar-les— i no va objectar que el seu director d’oficina Yaakov Herzog i el ministre d’Exteriors Abba Eban emprenguessin

⁴³⁶ SHEMESH, Moshe (2010) «On Two Parallel...» p. 102.

⁴³⁷ En aquest punt es manifestava l’enfrontament polític de llarga data entre la vella guàrdia laborista, representada primer per Moshe Sharett i després pel propi Levi Eshkol, i el bengurionisme que a aquestes alçades encarnava sobretot Moshe Dayan. Per als orígens d’aquesta disputa amb el “cas Lavon” vegin-se les pp. 94-96 d’aquest document.

aquest camí de les negociacions, que donaria lloc a trenta trobades secretes amb el rei Hussein i el seu lloctinent Rifai, en les quals també hi participaren ocasionalment el ministre d'Immigració Yigal Allon i el cap de l'Estat Major Chaim Bar-Lev⁴³⁸. També Golda Meir, després d'esdevenir primera ministra, va decidir-se a participar en aquestes converses. Eshkol en canvi no va fer-ho mai ni va voler que el que s'hi tractava definís unes posicions israelianes oficials sobre els territoris que de segur que haurien minvat tant el seu marge de maniobra com l'estabilitat del govern, i va mantenir aquesta posició a despit de les insistents peticions contràries d'Abba Eban.

Oficiosament, però, el problema del govern israelià no era que no tingués una posició sobre l'assumpte sinó que en tenia moltes. Eban creia que les circumstàncies històriques eren propícies a aconseguir un arranjament i que com més de pressa es procedís millor: hi hauria hagut menys temps per a consolidar resistències a la retirada dins d'Israel i es garantiria que ni la conjuntura internacional ni les circumstàncies internes de Jordània i Egipte no empenyerien cap a plantejaments alternatius de confrontació en el costat àrab. Yigal Allon creia que hom podia ésser a la vinya i al celler a la vegada i proposava l'annexió de la vall del Jordà (l'àrea estratègicament més útil de Cisjordània, i també la menys poblada) i el pacte d'una entitat palestina a la resta del territori negociada directament amb notables locals⁴³⁹. Moshe Dayan tenia contactes amb tothom, des d'aquests notables àrabs fins als primers colons, sense acabar de revelar la seva posició, que tothom presumia que estaria més propera d'Allon que no pas d'Eban malgrat la notòria rivalitat política que mantenia amb l'exlíder de l'Achdut HaAvodah. Shimon Peres era l'abanderat dels falcons del Partit Laborista i va oposar-se en el consell de ministres a la mateixa celebració de les reunions amb Hussein⁴⁴⁰. Menachem Begin parlava dels "fruits de la victòria" i estava en contra de qualsevol concessió a Cisjordània i a Gaza. I Levi Eshkol no s'esforçava gaire a dissimular que tot aquell

⁴³⁸ Una llista exhaustiva de les trobades amb data, emplaçament i participants pot trobar-se a SHLAIM, Avi (2007) *Lion of Jordan...* pp. 671-672.

⁴³⁹ Aquesta era una idea antiga en els cercles de poder israelians. Ja el 23 de juliol de 1958, en el marc de la crisi generada per l'assassinat de Faisal II, Ben-Gurion havia sondejat el secretari d'Estat nord-americà John Foster Dulles amb la proposta d'envair Cisjordània en cas que Hussein fos derrocat. L'objectiu, familiar per a qualsevol lector del pla Allon, era establir "una zona autònoma, o un Estat autònom, vinculat a Israel, amb l'exèrcit situat a la vall del Jordà i els assumptes de defensa en mans israelianes". ZAK, Moshe (1996) «The Shift in...» p. 143.

⁴⁴⁰ Peres, juntament amb Dayan, havia estat un dels pocs dissidents que havia discrepat de la posició de Ben-Gurion, cada vegada més clara a partir de 1958, d'actuar per a estabilitzar la monarquia haiximita a Amman encara que això impliqués una renúncia definitiva al domini israelià de Cisjordània. Després de la Guerra dels Sis Dies es mantenia ferm —molt més que no l'ambigu Dayan— en aquesta posició tan falcona.

debat li semblava estèril i que convindria més reorientar subtilment les converses que Eban havia iniciat cap a la qüestió de frenar els guerrillers de la PLO que estaven constituint cada vegada més un Estat dins de l'Estat que amenaçava tant la monarquia haiximita jordana com la seguretat d'Israel per les contínues infiltracions a través de la frontera.

Amb Nasser esquizofrènic en les seves prioritats, Hussein lligat de mans i peus i Eshkol partidari d'enterrar l'assumpte en benefici de qüestions menys divisives, és ben lògic que no s'avancés gaire, encara que algunes coses sí que van acabar clarificant-se. Allon va abandonar la seva aposta notabiliar en constatar la unanimitat del pensament palestí en contra de qualsevol pau separada amb Israel que no hagués rebut l'aprovació prèvia d'Amman i de Khartoum⁴⁴¹, i va substituir-la per una proposta essencialment idèntica en què el paper d'aquesta entitat de notables palestins l'ocupava directament Jordània, la qual no volia ni sentir parlar-ne. “Totes les teves idees són de rendició, no n'hi ha cap que sigui d'acord⁴⁴²”, va dir-li Rifai a Allon quan aquest va exposar-li el seu pla a Londres. Eshkol va demostrar-se encertat en el seu càlcul que, encara que l'assumpte d'un arranjament territorial quedés empantanegat, Hussein no gosaria acabar amb les converses ni amb el clima de secreta cooperació mentre Israel continués proporcionant-li informació valuosa per a l'estabilitat del seu règim i evités d'annexar-se Cisjordània. Clar que això era cert pel que feia a Jordània, però no per a Egipte.

La mala salut cardiovascular de dos homes provocaria un canvi en aquesta equació. El 26 de febrer de 1969 l'enèsim infart acabava amb la vida de Levi Eshkol, que ja havia quedat molt tocat per un altre episodi cardíac vint-i-tres dies abans. El 28 de setembre de 1970 un altre atac de cor tombava el rais Gamal Abdel Nasser quan acomiadava els líders àrabs que havien assistit a una cimera d'urgència davant la decisió del rei Hussein d'expulsar a sang i foc la PLO, fins aleshores protegida d'Egipte, del seu territori.

⁴⁴¹ Aquest era un problema que també s'havia manifestat en els debats israelians sobre una possible annexió de Cisjordània el 1958 i que s'havia resolt amb la utòpica aspiració de “preparar” els palestins de Cisjordània per a acceptar la dominació israeliana. En una trobada de Foster Dulles amb el llavors ambaixador israelià Abba Eban aquest li havia dit, “una unió lliure de Cisjordània amb Israel no seria, cal admetre-ho, benvinguda per la població [cisjordana] en les circumstàncies actuals”. Però afegia que l'objectiu era “crear amb el temps un sentiment favorable a una unió d'aquesta mena”. *Foreign Relations of the United States, 1955-1957*, volum XIII, pp. 74-77. Pot consultar-se digitalment a shorturl.at/bhGU1.

⁴⁴² SHEMESH, Moshe (2010) «On Two Parallel...» p. 100.

Font 20. Foto inaugural del quinzè govern d'Israel, encara d'unitat nacional, constituït el desembre de 1969 amb els protagonistes de les deliberacions d'aquells anys sobre el destí dels territoris. Asseguts d'esquerra a dreta hi ha la primera ministra Golda Meir, el president Shazar i el ministre d'Ensenyament Yigal Allon. Dempeus destaquen el ministre de Defensa Moshe Dayan (segon per l'esquerra), el ministre d'Immigració Shimon Peres (quint per l'esquerra), el ministre de Benestar Social Yossef Burg (sisè per l'esquerra), el líder liberal i ministre d'Indústria Yossef Sapir (vuitè per l'esquerra), el líder progressista i ministre de Turisme Moshe Kol (desè per l'esquerra), el ministre de Finances i secretari general laborista Pinchas Sapir (desè per la dreta), el ministre de Transport Ezer Weizman (setè per la dreta), Menachem Begin (quart per la dreta, al costat de Chaim Landau) i el líder nacionalreligiós i sempitern ministre de l'Interior Chaim-Moshe Shapira (segon per la dreta, a la seva mort l'any següent Burg ocuparia totes dues posicions). Fotografia extreta de Wikimedia sota llicència *fair use*.

La mort d'Eshkol va ésser una sorpresa per a l'opinió pública però no per al lideratge laborista. Malalt de càncer i consumit per una progressiva insuficiència cardíaca que havia començat a manifestar-se-li ran d'un primer infart el desembre de 1965, el primer ministre s'havia esforçat —amb la col·laboració d'una premsa aleshores encara molt respectuosa amb aquestes qüestions— a dissimular els seus greus problemes de salut i fins havia anunciat a finals de 1968 la intenció de presentar-se a la reelecció als comicis previstos per a la tardor següent, però la cúpula laborista sabia que no era una perspectiva realista. Pinchas Sapir, secretari general del Partit Laborista que amb la gestió al capdavant del ministeri de Finances havia guanyat un prestigi que el feia el Ludwig Erhard israelià sense que això li donés ni una gota més de carisma que l'Erhard original, temia les conseqüències d'una batalla successòria entre el ministre de Defensa

Moshe Dayan i el ministre d'Immigració Yigal Allon: atesa l'enemistat manifesta entre tots dos i el fet que posseïen grups de suport consolidats perquè l'un encarnava el bengurionisme des dels seus anys al Rafi i l'altre provenia de l'Achdut HaAvodah, semblava inevitable que en un escenari així el candidat perdedor acabés donant un cop de porta i encapçalant una escissió.

Sapir proposà com a alternativa una candidatura de consens encapçalada per Golda Meir. Ambaixadora a la Unió Soviètica durant la Guerra d'Independència, ministra d'Exteriors i de Treball en els governs de Ben-Gurion, Sharett i Eshkol, antecessora de Sapir a la secretaria general laborista i personalitat sionista de primer ordre reconeguda dins i fora del país, Meir havia estat sempre (a diferència d'Allon i de Dayan) dins del Mapai⁴⁴³ i, a setanta anys i també amb problemes de salut seriosos, semblava una candidata de transició que podia ésser acceptada per Dayan i Allon, tots dos vint anys més joves, sense que això impliqués que renunciaven a llurs pròpies aspiracions a la primera magistratura. Meir va acceptar la proposta sense fer personalment campanya i Sapir va aconseguir discretament el suport d'Allon i de la vella guàrdia del Mapai, mentre Dayan s'acomodava al que semblava inevitable i el moribund Eshkol murmurava en jiddisch sobre aquella *fichte*, garsa, que esperava fora del despatx del cap de govern que arribés el seu torn d'entrar-hi. Quan va esdevenir-se el traspàs el procés va ésser ràpid: tres setmanes després Golda Meir era investida a la Knesset com a primera ministra. La nova cap de govern va mostrar més implicació personal amb la idea de mantenir converses amb Jordània, però més per una qüestió de temperament — Meir no tenia la llegendària disposició d'Eshkol a deixar fer— que no per voluntat de modificar el rumb polític. Egipte no li semblava seriós en la seva interlocució. I amb el rei Hussein preferia aparcar el tema territorial i centrar-se en els interessos de seguretat mutus com ja Eshkol havia plantejat⁴⁴⁴.

⁴⁴³ Meir havia començat a militar en el moviment sionista (al Poalei Tzion) d'adolescent a la diàspora de Wisconsin on havia arribat amb la família fugint de l'extrema pobresa —només dos dels sis germans arribaren a l'edat adulta— de la Zona de Residència. Per a fer-ho havia hagut d'enfrontar-se a les pressions familiars que l'advertien que “als homes no els agraden les noies llestes” i que era millor que no es matriculés a l'Institut. Decidida a no conformar-se, Meir va marxar de casa a catorze anys per a viure amb l'única germana que li quedava, nou anys més gran que ella, la qual sí que aprovava que prosseguís els estudis. Aquesta determinació la guiaria després en decidir de fer *aliyah* a vint-i-tres anys i a implicar-se cada vegada més en política a partir de 1930. TRIGER, Tzvi (2014) «Golda Meir's Reluctant...» p. 111.

⁴⁴⁴ KLAGSBRUN, Francine (2017) *Lioness: Golda Meir...* capítol 23 «the Chosen».

Com la d'Eshkol, la mort de Nasser no va ésser una sorpresa entre els cercles de poder egipcis. El rais havia patit un infart devastador el 1966 del qual ja no havia pogut recuperar-se completament, malgrat les setmanes de tractament a la Unió Soviètica, i el setembre de 1969 un segon episodi vascular va confirmar el diagnòstic: insuficiència cardíaca amb arteriosclerosi agreujada per la diabetis que patia. No obstant això, i també com en el cas d'Eshkol, l'opinió pública no havia estat informada de la situació i el desenllaç va causar un gran impacte⁴⁴⁵. Anwar Sadat, vicepresident i lloctinent seu des dels dies del cop dels Oficials Lliures, va ésser-ne el successor.

Nasser va morir justament quan les contradiccions de la seva política d'encoratjar un arranjament amb Israel a través de Jordània mentre llançava atacs fronterers en el marc de la Guerra de Desgast —als quals atacs també empenyia els jordans a participar— havien esclatat definitivament. El rais tenia la darrera paraula sobre les ràtzies contra Israel que s'orquestraven des de la frontera egípcia, però a Jordània no era el govern sinó els guerrillers de la PLO amb línia directa amb el Caire els qui organitzaven els atacs. Els palestins armats sota el comandament de Yasser Arafat no havien estat mai ben vistos per Hussein, qui els veia una amenaça per al seu govern. No sense raó, el rei temia de veure's implicat en una espiral diabòlica en què si consentia els atacs, acabaria derrocat per la força d'una ofensiva israeliana i si els impedia acabaria caient en una revolta dels palestins de Fatah, cada vegada més nombrosos i més ben armats. Els esforços per a navegar entre aquestes dues aigües, amb col·laboració secreta d'intel·ligència amb Israel que evités el primer escenari i contactes amb els palestins per a conjurar el segon, no reeixiren, en bona part perquè Arafat se sentia segur amb el suport egipci i s'atrevia a desafiar el rei cada vegada més obertament⁴⁴⁶.

El 6 de setembre de 1970, després de patir un atemptat fallit contra la seva vida que va atribuir a Fatah, Hussein va decidir que havia d'actuar de manera peremptòria. Va notificar els israelians i els estatunidencs de les seves intencions, va mobilitzar les tribus beduïnes que li eren fidels i va atacar les unitats armades de la PLO que conformaven de

⁴⁴⁵ NUTTING, Anthony (1992) *Nasser* p. 476.

⁴⁴⁶ Les negociacions entre Jordània i Israel havien encallat després d'una trobada entre Yigal Allon i el secretari reial Rifai el novembre de 1968 a Eilat en què havia quedat clara la distància insalvable que separava la proposta jordana de la israeliana en tres assumptes clau: 1) Jerusalem, 2) la frontera i 3) el retorn dels refugiats. L'abril de 1969 Hussein va afegir-se a la Guerra de Desgast en resposta a aquest *impasse* i va amenaçar d'interrompre les converses, però el risc que una estratègia de confrontació implicava per al seu domini —Eban va advertir-lo que estava deixant-se arrossegar "cap a l'abisme com el 1967"— va acabar fent-se massa gran i el rei va girar cua sense que Israel hagués modificat la seva posició.

facto un Estat dins de l'Estat i que eren particularment fortes a les àrees frontereres. Després els seus homes van entrar als camps de refugiats palestins i van fer-hi una massacre que Arafat elevaria fins a 25 000 víctimes mal que probablement la xifra real fos d'alguns centenars⁴⁴⁷. Golda Meir, advertida, va ordenar que els milicians palestins que fugien pel Jordà fossin interceptats i desarmats —però que no s'obrís foc si no era en defensa pròpia— i va desplegar tropes a la vall de Beisan, a instàncies de Nixon, per si de cas a Síria se li acudia atacar Jordània en aquelles circumstàncies per a mostrar el seu compromís amb la causa àrab. Escanyada per aquella demostració de força bruta, Fatah va mirar al Caire per a trobar una sortida a la situació, i Nasser no va tenir més remei que admetre la derrota i arranjar a corre-cuita un alto el foc pel qual Hussein aturava la matança a canvi que la PLO abandonés Jordània⁴⁴⁸. Aquest penós compromís va ésser el propòsit a què Nasser va dedicar les seves darreres hores de vida.

És per tant ben comprensible que Sadat no estigués content amb l'estat de coses en què trobava el país. “El llegat que Nasser va deixar-me era ben llastimós”, escrivia a les memòries. “En l'esfera de la política internacional vaig trobar-me que no tenia relacions amb ningú més enllà de la Unió Soviètica. La distinció entre el que Nasser considerava ‘progressista’ i el que tenia per ‘reaccionari’ era el criteri que prevalia en el nostre comportament envers el món àrab i d'acord amb aquest principi arbitrari Nasser mantenia o tallava les relacions amb els diferents Estats àrabs⁴⁴⁹”. Encara que no ho desenvolupa més, Sadat deixa entreveure aquí les dues grans discrepàncies que tenia amb Nasser i que a parer seu havien dut Egipte fins a la “llastimosa” situació de setembre de 1970, a saber:

1. La manca de determinació del seu antecessor a forjar vincles amb els Estats Units, que Sadat pensava que per la capacitat d'influència que tenien a Tel Aviv eren molt més útils per a Egipte que no els soviètics en l'objectiu essencial de recuperar el Sinaí.

⁴⁴⁷ La xifra total de baixes palestines en el conjunt dels enfrontaments d'aquell setembre a Jordània s'estima a l'entorn de les 3400 persones, a les quals caldria afegir alguns centenars de sirians que cooperaven amb la PLO dins del territori jordà. Per als detalls d'aquesta aproximació vegi's MASSAD, Joseph (2001) *Colonial Effects: The...* p. 342.

⁴⁴⁸ En una trobada amb Yigal Allon el 3 d'octubre de 1970, immediatament després de l'episodi, Hussein va agrair el suport rebut enfront de la PLO i de Síria i va plantejar una agenda pròpia que hauria estat impossible uns mesos abans i que passava per nacionalitzar Jordània i combatre també la infiltració iraquiana. Aquesta “jordanització” del país també obria la porta a una decisió que seria ponderada durant molt de temps i finalment executada el 1988, la de renunciar formalment al domini de Cisjordània, la qual decisió és tractada en pàgines posteriors.

⁴⁴⁹ SADAT, Anwar (1978) *In Search of...* pp. 211-212. La traducció és pròpia.

2. Els escrúpols ideològics que havien presidit fins aleshores les relacions amb els països àrabs germans. Sadat estava convençut que si Egipte hagués acceptat el rol del rei Hussein sense fer maniobres a Khartoum ni donar un suport dissimulat als esforços subversius de la PLO mai no hi hauria hagut una situació en què el règim jordà hagués actuat contra els interessos egipcis amb la complicitat d'Israel i dels Estats Units.

Aquestes dues discrepàncies no eren en el fons una crítica ideològica frontal al nasserisme posterior a 1967, perquè també Nasser havia entès la importància de les relacions amb Jordània —de fet, Hussein havia estat negociant en nom seu— i havia plantejat un acostament amb els Estats Units que havia fructificat a penes un mes abans amb l'acceptació del pla Rogers. El que Sadat criticava, més enllà de les idees que el seu antecessor pogués haver manifestat aquí i allà, era la incapacitat de Nasser d'atenir-se a una cosmovisió coherent i d'adequar-ne les polítiques de manera conseqüent. El rais havia estat capaç de veure tot el que Sadat veia, però les seves inclinacions ideològiques i la passió que emanava de l'opinió pública feien que abandonés aquest camí a la primera dificultat. Per Sadat, aquest era un tret del caràcter de Nasser que remuntava com a mínim a la Guerra de Suez.

Nasser estava convençut que la llegenda que havia nascut a Suez, tant entre els egipcis com a la resta del món àrab, d'acord amb la qual ell era un heroi que havia derrotat els exèrcits de dos grans imperis com França i Anglaterra, era certa. En el seu cap oblidava contínuament el gran paper que havia jugat Eisenhower en tot allò, que va ésser el que va permetre'ns de convertir una derrota militar en una victòria política. Nasser va acabar creient-se que havia guanyat ell. Ni tan sols s'adonava que havia estat derrotat militarment a Suez⁴⁵⁰.

Sadat estava determinat a prosseguir la política pragmàtica que la cúpula egípcia havia anat considerant des del xoc de la Guerra dels Sis Dies, però a fer-ho sense els canvis de ritme, els sobresalts i les contradiccions derivats d'una interpretació del món allunyada de la realitat. I com l'aflusió a Eisenhower d'aquest passatge permet de deduir, els Estats Units ocupaven un espai crucial de la seva cosmovisió; els veia com a artífexs de la primera retirada israeliana del Sinaí de 1957 i esperava que poguessin repetir aquest rol si Egipte desenvolupava l'estratègia diplomàtica adient.

⁴⁵⁰ SADAT, Anwar (1978) *In Search of...* p. 148. La traducció és pròpia.

El nou líder egipci va tenir la bona fortuna que les circumstàncies de la mort de Nasser li permetien de corregir aquests defectes en la forma de govern del seu predecessor sense haver de fer res que pogués entendre's com una desautorització directa del seu llegat, perquè les dues qüestions més incòmodes a afrontar ja les havia resoltes ell. Una era, per descomptat, el tràngol d'admetre la derrota de Fatah a Jordània que Nasser havia gestionat la vigília de la seva mort. L'altra era la conversió dels Estats Units en interlocutor prioritari a la regió, rol que també Nasser havia prioritzat amb el pla Rogers d'agost de 1970.

Convé explicar amb més deteniment aquest darrer episodi. Ja s'ha vist com a finals de 1968 Andrei Gromyko havia treballat una proposta d'entesa que estabilitzés la regió i que a grans trets es fonamentava en la retirada israeliana de territoris a canvi del reconeixement àrab. Ni Nasser ni Eshkol l'havien rebutjada de manera explícita, però ni l'un s'havia decidit a acceptar públicament l'existència d'Israel en termes tan vinculants ni l'altre tenia assumida la necessitat d'una retirada territorial, i en qualsevol cas Moscou no tenia cap influència a Tel Aviv. L'any següent, però, l'arribada al poder de Richard Nixon amb una estratègia internacional basada en la distensió i els acords bilaterals amb l'URSS incrementà l'interès de Washington per l'Orient Mitjà; excepció feta del Vietnam, semblava el lloc en què era més fàcil que es desencadenés una crisi en l'equilibri de la Guerra Freda i relaxar aquell focus de tensió era per tant una prioritat⁴⁵¹. Així és com la maquinària diplomàtica kissingeriana va posar-se en marxa amb converses bilaterals amb l'URSS i converses a quatre bandes que també incloïen Anglaterra i França, de les quals va sortir una proposta molt similar a la de Gromyko: retirada israeliana del Sinaí, de Gaza i de Cisjordània a canvi del reconeixement egipci i jordà (Síria quedava fora d'aquest plantejament) i amb l'única concessió de possibles ajustos menors que haurien de concretar-se en les negociacions definitives. Tot i que era una proposta que venia amb el segell de les dues grans potències, el revisionisme va deixar clar que allò era un robatori en tota regla dels "fruits de la victòria" i Golda Meir, probablement més falcona que no Eshkol quant a la qüestió territorial, i en qualsevol cas més decidida, va dir que no.

Un dels factors que sens dubte va influir en la negativa de Meir van ésser les escaramusses constants al Sinaí, la Guerra de Desgast organitzada per Nasser, que feia

⁴⁵¹ Per a la política de distensió i les característiques fonamentals de l'aproximació de Nixon i Kissinger envers l'URSS vegi's DUECK, Colin (2010) *Hard Line. The...* pp. 142-186.

els propòsits de pau egipcis inversemblants a ulls israelians. Però seria justament la continuïtat d'aquesta Guerra de Desgast el que incrementaria la pressió, així internacional com domèstica, perquè Meir acceptés algun arranjament al llarg de 1970. Els nous plantejaments internacionals de Nixon ajudaven que l'estratègia egípcia i soviètica donés resultat.

L'estratègia era simple. Egipte procurava de causar el màxim nombre de baixes possible a Israel. El govern israelià, pressionat per una opinió pública que no podia acceptar aquell degoteig de vides, incrementava l'abast dels contraatacs i en fer-ho posava sobre la taula la gravetat del problema i justificava les amenaces soviètiques. El Kremlin va armar el Caire amb defenses antiaèries i nous avions de combat, va desplegar 12 000 homes propis en els primers mesos de 1970 i va donar a entendre que estava disposat a assumir el preu d'una escalada militar.

La línia dura israeliana, encarnada pel revisionisme però també per Meir, pensava que seguia havent-hi una solució militar al problema, i en certa manera era veritat, perquè les capacitats operatives israelianes continuaven essent molt superiors a les egípcies. El desembre de 1969 un escamot israelià transportat discretament en helicòpter va desmantellar (i va portar fins a Israel) un sistema soviètic de radars antiaeris que s'havia desplegat a Ras Arab, en una operació espectacular. El gener de 1970, un contraatac israelià va acabar amb l'illa Shadwan assaltada i tota la guarnició militar egípcia, formada per centenars d'homes, capturada o morta. El 28 de juliol una operació similar contra l'illa Green va destruir humiliantment el gruix de les instal·lacions antiaèries soviètiques que protegien el territori egipci al sud de Ras Gharib. Dos dies després, una nova escaramussa va acabar amb quatre MiGs soviètics abatuts amb els quatre pilots — també soviètics— morts.

Aquesta estratègia presentava problemes, però. El deteriorament de la imatge pública d'Israel n'era un, sense anar més lluny l'abril de 1970 un Phantom israelià havia mort quaranta-set nens quan el pilot va confondre el seu objectiu per una escola primària. Les tres-centes seixanta-set baixes acumulades al front del Sinaí des del final de la Guerra dels Sis Dies n'eren un altre⁴⁵²; tot i que els egipcis experimentaven un nombre de morts molt més elevat, això era un pobre consol per a una societat que en la darrera guerra oberta a tres fronts no havia sostingut més d'un miler de baixes. I sobretot, encara que

⁴⁵² SHARON, Ariel (1989) *Warrior. The Autobiography...* p. 231.

molts a Israel pensessin que ni Egipte tenia ganes d'una nova guerra total ni l'URSS estava disposada a deixar arrossegat-se cap a una nova humiliació, Nixon no era d'aquest parer. El president nord-americà veia en una entesa entre superpotències la manera de garantir l'estabilitat mundial en el llarg termini i una sortida honorable del Vietnam en el curt. No estava disposat que Israel li esmenés aquest disseny, i consegüentment advertí Meir que els atacs a Egipte amb avions de fabricació americana havien de restringir-se severament i que calia buscar una solució diplomàtica.

Com que Meir havia deixat clar l'any anterior que l'esquema de pau per territoris era inassumible en aquelles circumstàncies, el secretari d'Estat William Rogers va plantejar una proposta molt més modesta, que és la que ha passat a la història com a pla Rogers. Essencialment comprenia tres punts, a saber:

1. Un alto el foc de noranta dies en les hostilitats.
2. Una declaració signada d'Israel, Egipte i Jordània per la qual tots tres països acceptaven la Resolució 242 del Consell de Seguretat de les Nacions Unides.
3. El compromís de reiniciar converses de pau a través de l'ONU, que hi havia establert ja el 1967 una ignorada oficina de mediació encapçalada pel diplomàtic suec (i filòleg especialista en llengües túrquiques) Gunnar Jerring⁴⁵³.

Meir va acceptar la proposta, quelcom que va comportar-li una crisi de govern immediata perquè Begin va considerar-ho un moviment que desprotegia els “fruits de la victòria” i en conseqüència va ordenar la dimissió de tots els ministres del Gachal el 6 d'agost, posant fi així a una *union sacrée* que havia acabat durant una mica més de tres anys.

És difícil de creure que el pla Rogers fos el motiu veritable pel qual Begin va abandonar el govern, no només tenint en compte l'acord de pau que signaria posteriorment amb Egipte sinó més en general l'ambigua limitació dels “fruits de la victòria” als territoris del Mandat, i com a molt a alguns enclavaments del Sinaí, que no es veien condicionats pel pla i que Meir també es proposava de retenir. Això es notava també en les formes amistoses amb què Begin va oficialitzar el divorci. Francine Klagsbrun, biògrafa de Golda Meir, ho retrata així:

⁴⁵³ El pla Rogers pot consultar-se íntegrament en anglès a shorturl.at/demEW.

Menachem Begin i els ministres del seu Gachal van dimitir del govern d'unitat nacional. Després d'hores de debat en el seu comitè central el partit va votar l'abandonament de la coalició i el retorn a l'oposició abans d'acceptar el pla Rogers i les expectatives que generava de cara a una retirada israeliana dels territoris ocupats. Abans de marxar, Begin va lloar el lideratge de Meir i la confiança mútua amb què havien treballat. “Sempre veuré aquests tres anys [al govern] com els millors capítols de la meua vida”, va dir. “Anirem a l'oposició”. En la rèplica, la Golda va dir que havia esperat de poder preservar la unitat com Eshkol ho havia fet abans que no ella i que lamentava molt que “ha estat el meu deure encapçalar un govern que ha perdut una part dels seus membres⁴⁵⁴”.

Daniel Gordis, biògraf de Menachem Begin, a penes dedica tres línies a l'episodi i ho sintetitza afirmant que “Begin volia anar per lliure⁴⁵⁵”. I no és agosarat dir que aquesta raó pesava molt més en la decisió que no les diferències sobre la qüestió territorial. En les difícils converses de fusió amb l'espai liberal als anys cinquanta i seixanta, Begin sempre havia dit que no acceptaria d'ésser una crossa del govern sinó una alternativa amb totes les conseqüències, i la fusió havia acabat fent-se amb aquest benentès. En la crisi política que va precedir a la VIII Conferència Nacional del Cherut de 1966 Begin fins havia escridassat un dels seus diputats dient-li que “per anar per aquesta via [d'entrar al govern com a soci menor del laborisme] hauràs d'eliminar-me a mi primer⁴⁵⁶”. Després les circumstàncies l'havien portat dins del govern amb una raó honorable i Begin havia pogut beneficiar-se així d'una experiència i d'una legitimitat a ulls dels electors que no havia tingut en els vint anys anteriors. Però passada l'amenaça bèl·lica i afegida al currículum aquesta experiència governamental, allargar-ho no podia fer sinó debilitar la visió del seu bloc com una alternativa i centrifugar els votants agreujats pel laborisme cap a altres opcions polítiques que l'atomitzat sistema parlamentari israelià sempre estava en condicions de proporcionar. Decidit el camí del divorci calia un pretext que el justificués i per això en trobar-lo l'acometé sense teatralitat ni ultimàtums, com un *fait accompli* mancat de gaires retrets⁴⁵⁷.

⁴⁵⁴ KLAGSBRUN, Francine (2017) *Lioness: Golda Meir...* capítol 24 «A Different Kind of War». El llibre ha estat consultat en format digital i no tinc accés a la paginació.

⁴⁵⁵ GORDIS, Daniel (2014) *Menachem Begin and...* capítol 10 «The Style of a Good Jew».

⁴⁵⁶ Vegin-se sobre aquesta qüestió les pp. 111-112 d'aquest document.

⁴⁵⁷ Begin s'havia decidit a convertir qualsevol retirada territorial en un motiu per a abandonar el govern com a mínim des del 26 de maig de 1970, quan va fer pública aquesta línia vermella després d'un discurs de Golda Meir a la Knesset en què la primera ministra, també per primera vegada, havia deixat aquesta porta explícitament oberta.

La decisió de basar la sortida del govern en l'assumpte territorial tenia dos avantatges: d'una banda estimulava el revisionisme de línia dura, pinyol del suport de Begin i una mica molest amb les actituds molt més contemporitzadores dels nous socis liberals quant al territori; de l'altra atreia cap a Begin la joventut nacionalreligiosa que veia en la victòria de 1967 una mostra de la intervenció de Déu en la història i, en conseqüència, gairebé una heretgia qualsevol pas que intentés de desfer-la, àdhuc si aquest venia dels seus propis dirigents històrics⁴⁵⁸. Begin, marginat com un extremista perillós durant dècades per l'oficialisme bengurionista, era ben conscient de la necessitat d'ampliar la seva base amb nous sectors socials que en altres temps havien estat socis fiables del laborisme: ho havia aconseguit amb els sefardites i amb els liberals, ara els nacionalreligiosos eren la tercera baula en què arrenjar-se en el seu esforç per arribar al capdamunt de la cucanya del poder israelià.

La decisió no estava exempta de riscos, però. Durant més d'una dècada, amb la "revisió del revisionisme" com a episodi més significatiu d'aquesta tendència, Begin s'havia esforçat justament per a recórrer el camí contrari, el de la respectabilitat com a home d'Estat i el de la moderació. Estimular els sectors més radicals de la seva coalició, encara que podia ésser determinant en atraure la comunitat nacionalreligiosa que durant vint anys havia estat un engranatge necessari de les coalicions laboristes, podia igualment restar suports dins dels sectors moderats i crearia incomoditat entre uns liberals que mai no s'havien sentit del tot còmodes amb Begin. De fet, el Partit Liberal no va dissimular que preferia continuar al govern. El ministre de Transports Ezer Weizman, que era del Cherut, també va manifestar-ho sense embuts. Dels sis ministres que hi havia al govern a proposta del Gachal i que van dimitir aquell agost, només Chaim Landau i el mateix Menachem Begin havien defensat abandonar el consell de ministres.

Potser va ésser per la llegendària sort que havia somrigut sempre Begin en els moments més llòbrecs de la seva complicada carrera parlamentària, o potser va ésser prova del seu instint per a copsar oportunitats polítiques, però el cert és que l'agosarada maniobra va donar-li resultat: dos esdeveniments succeïts al llarg del mes següent van permetre-li

⁴⁵⁸ Només un mes abans, el juliol de 1970, havia mort l'històric líder nacionalreligiós Chaim-Moshe Shapira, ministre gairebé ininterrompudament des de l'establiment d'Israel i decidit partidari d'una entesa estable amb el laborisme. La seva desaparició va donar més força als sectors messiànics que qüestionaven cada vegada més la conveniència d'aquesta línia política. Vegi's sobre aquest últim assumpte NEWMAN, David (2005) «From Hitnachalut to...» pp. 203-206.

d'explotar la llibertat d'ésser a l'oposició i de multiplicar el seu capital davant de la ciutadania d'una manera que li hauria estat impossible si hagués seguit al govern.

El primer afer va ésser el desplegament immediat de bateries antiaèries SAM a la riba oest del canal per part d'Egipte amb suport soviètic des del mateix dia que va entrar en vigor l'alto el foc, una violació del pla Rogers davant la qual Nixon va estimar-se més fer els ulls grossos a despit de les protestes del govern de Meir. Begin va presentar l'assumpte com una amenaça de primer ordre a la seguretat nacional d'Israel que havia estat possible per la ingenuïtat del govern laborista de tenir tractes amb Nasser.

El segon assumpte va ésser, naturalment, el “setembre negre” jordà que s’ha descrit anteriorment. Si en el cas dels incompliments egipcis Begin va destacar per la seva eloqüència, en la qüestió jordana va saber ésser amo dels seus silencis. Hi tenia un bon motiu. L'amenaça que la PLO representava per a l'estabilitat de la frontera jordana era inqüestionable i Begin sabia que l'objectiu israelià en les converses secretes amb Jordània era la coordinació de seguretat sobre aquesta qüestió i no n'havia fet mai escarafalls. Però una cosa era una deliberació secreta al consell de ministres i una altra una acció pública i manifesta. Si un govern del qual Begin formava part hagués ajudat obertament Jordània a plena llum del dia, fins al punt de desplegar tropes per a protegir-la d'una acció siriana, i a més en una operació repleta de violacions dels drets humans, això li hauria comportat una pluja de crítiques entre els defensors de dues doctrines que tenien un pes considerable en l'espai polític que Begin volia representar. La primera, és clar, la dels irredemptistes defensors del principi jabotinskià “Jordània és Israel”, els quals difícilment podrien digerir aquest reconeixement implícit de la monarquia haiximita. La segona, la dels defensors del principi “Jordània és Palestina”, els quals plantejaven com una alternativa estratègica per a Israel deixar que la PLO es fes amb el control d'Amman. Com afirmava Ariel Sharon, llavors cap del Comandament Sud que protestà infructuosament contra les ordres donades per Meir a l'exèrcit, “la discussió aleshores [si la monarquia haiximita caigués] seria sobre on convé posar la frontera. Nosaltres acabaríem discutint amb ells d'una qüestió territorial. Ja no hauríem d'afrontar més el problema de la identitat palestina i del seu dret a expressar políticament aquesta identitat, perquè ja tindrien lloc. Jordània seria Palestina⁴⁵⁹”. Des de l'oposició, Begin podia servir silenci i complaure tant els pragmàtics que pensaven

⁴⁵⁹ LANDAU, Maurice David (2014) *Arik. The Life...* p. 110-111.

que la seva gestió no hauria estat sinó un exercici més prudent en la línia de Meir fins als partidaris d'un derrocament de la monarquia haiximita per a deixar aquell territori a la PLO o per a absorbir-lo directament. En accedir al govern aquesta motxilla de silencis i d'ambigüitats es tornaria un problema per a Begin, però en l'endemig li permetia de pescar en totes les aigües.

En aquestes circumstàncies, amb un govern israelià ja sense revisionistes i amb les relacions amb Egipte sota mínims després del parany del pla Rogers, és com Anwar Sadat va assumir la presidència egípcia. Era natural que amb aquest estat de coses Israel tingués poca predisposició a negociar, i en part per aquesta raó Sadat va prorrogar informalment la treva de noranta dies més enllà d'aquesta data sense reclamar cap contrapartida. En el fons, hi havia dues raons més profundes per les quals el nou rais ni tan sols contemplava una tornada als esquemes de la Guerra de Desgast, a saber:

1. Tenia unes conseqüències devastadores per a Egipte tant en termes de vides com en termes de capacitat econòmica i militar. Mentre estigués exposat a contraatacs israelians, a més, Egipte difícilment podria reconstruir l'exèrcit i fer-lo operatiu per a plantar cara a Israel.
2. Tot i que desestabilitzava un statu quo que percebia com a enormement desfavorable, la Guerra de Desgast també tenia l'efecte de consolidar una dinàmica de Guerra Freda en la qual Egipte quedava sota l'òrbita de la Unió Soviètica i els Estats Units es veien comminats a defensar Israel.

Per bé que Sadat havia estat, com Nasser i la majoria d'Oficials Lliures, un simpatitzant de l'Eix durant la II Guerra Mundial i membre del Jove Egipte antibritànic i filofeixista, la seva convicció era que una aliança amb els Estats Units es corresponia molt millor als interessos d'Egipte que no cap altra estratègia internacional, idea que tenia molt arrelada des de la Guerra de Suez de 1956, en què havia vist en l'actitud d'Eisenhower la clau perquè Israel retornés el Sinaí. El 1966 ja havia intentat de fer una aproximació en aquesta línia en una visita a Washington que comptava amb el beneplàcit del rais, però les batzegades de Nasser amb les seves anades i vingudes habituals havien engegat el projecte a rodar⁴⁶⁰.

⁴⁶⁰ SADAT, Anwar (1978) *In Search of...* pp. 166-167.

Ara les coses eren diferents. Sadat va guanyar punts amb l'administració Nixon en prorrogar la treva més enllà dels tres mesos acordats al pla Rogers, cosa que Washington havia demanat des del primer dia però sense gaire fe que s'esdevingués, i després va buscar la coordinació amb els Estats Units per a plantejar una proposta de pau que tingués llur aprovació, sense deixar de col·laborar també, més *pro forma* que una altra cosa, en els esforços del malaguanyat mitjancer de l'ONU Gunnar Jerring. Els nord-americans van anar a buscar la posició del govern d'Israel sobre aquest particular i van trobar un ventall de propostes que feia bo aquell vell acudit que afirmava que si tancaves dos jueus en una habitació, d'allà acabaven sortint-ne tres opinions diferents. I de les opinions que coexistien al consell de ministres, la que més va complaure'ls va ésser la de Moshe Dayan.

Font 21. La *Flota Groga* que bloquejava el canal de Suez va acabar convertint-se en un símbol de la tensió no resolta entre Egipte i Israel. A la imatge, Port Said el juny de 1967, al començament del bloqueig. PATOWARY, Kaushik «How War Marooned Fifteen Ships in the Suez Canal for Eight Years». *Amusing Planet*, 25 de setembre de 2018.

Dayan havia trigat molt a tenir una posició definida sobre el futur dels territoris, i els comentaristes polítics més maliciosos ho atribuïen a les seves ambicions d'esdevenir un futur primer ministre. El seu rival permanent i aspirant també al lideratge laborista,

Yigal Allon, s'havia afanyat a tenir un pla tan bon punt havia acabat la Guerra dels Sis Dies, i les modificacions que hi havia hagut de fer pel fiasco dels seus contactes amb els notables palestins amb què havia pretès de circumdar Jordània havien debilitat la seva reputació d'estadista. Dayan, més prudent, no havia pas comès aquest error, però com a ministre de Defensa era la persona més exposada a les crítiques per la gestió de la Guerra de Desgast i mantenir-se gaire temps més en la indefinició no era tampoc una opció.

La idea de Dayan era un acord provisional entre Israel i Egipte pel qual els israelians es retirarien encara més del canal de Suez i permetrien que els egipcis s'establissin a les dues bandes i que el reobriessin⁴⁶¹. Volia que la presència egípcia al canal i a la riba est fos només civil i paral·lelament suggeria un pla de dinamització econòmica dels llogarrets de les dues ribes que havien quedat abandonats en la confrontació. Dayan anomenava a això un “acord provisional” perquè sabia que els egipcis no acceptarien que res que no inclogués el retorn íntegre del Sinaí es plantegés com una solució permanent, però en el fons tenia la intenció que les coses es quedessin així. El seu càlcul era que si Egipte tenia alguna cosa a perdre en cas de represàlies israelianes —els guanys econòmics derivats del canal i la presència de pobles habitats a les ribes— s'ho pensaria dues vegades abans de tornar a iniciar escaramusses, i que això amb el temps aniria consolidant una realitat cada vegada més immutable que agafaria vida pròpia. La proposta reflectia també un estat d'esperit que havia anat guanyant força a poc a poc en l'estament de seguretat israelià i que plantejava que com a mínim la part oriental del Sinaí havia de mantenir-se en qualsevol cas sota control israelià perquè permetia de fer realitat el triple objectiu d'establir una franja de seguretat entre l'Israel pròpiament dit i Egipte, de donar profunditat a Eilat i de garantir la circulació per la mar Roja.

Sadat no tenia cap inconvenient amb la proposta, sempre que fos veritablement una cosa “provisional” que acabés amb una retirada israeliana total, i per a assegurar-ho proposava que s'implementés amb un acord sobre el següent pas en les negociacions que evités l'escenari que subtilment Dayan estava encoratjant. I així va plantejar-ho obertament al parlament egipci el 4 de febrer de 1971:

⁴⁶¹ Quinze vaixells de vuit nacionalitats diferents i amb un tonatge total de 130 000 tones restarien atrapats en el canal de Suez bloquejat entre 1967 i 1975. Progressivament coberts de pols i sorra del desert, van acabar rebent la denominació popular de “Flota Groga” i esdevindrien una icona del bloqueig de Suez.

He d'anunciar-vos una iniciativa egípcia davant de tots els esforços que estan fent-se per a resoldre la crisi [entre Egipte i Israel]. Considerem que la seva implementació seria un bon indicador de la voluntat real d'implementar la Resolució [242] del Consell de Seguretat. Demanem que durant aquest període [de trenta dies] les forces israelianes es retirin parcialment de la riba est del canal de Suez, com un primer pas en un calendari que caldria determinar i per tal d'implementar altres seccions de la resolució. Si tot això passa en aquest interval estarem preparats per a començar a acondicionar el canal de Suez immediatament i per a reobrir-lo al comerç internacional i posar-lo així al servei de l'economia global⁴⁶².

En una entrevista al setmanari estatunidenc *Newsweek* una setmana més tard, Sadat afegia que “si Israel ens retorna la nostra terra d'acord amb la resolució del Consell de Seguretat, garantim que no hi haurà cap Estat de la regió, incloent-hi Israel, [...] que vegi violada la seva sobirania política ni la seva independència”. I afegia, “quant a la integritat territorial de fronteres segures i reconegudes, els quatre grans poders [referència als Estats Units, la Unió Soviètica, Anglaterra i França] en seran garants⁴⁶³”.

Sense ésser un plantejament totalment nou, sí que estava expressant-se amb una claredat que no s'havia sentit mai al Caire. Sadat era conscient dels riscos de la maniobra que empenia, i que van portar alguns membres del govern a suggerir-li que no fos tan eloqüent en la seva determinació de pactar o de reconèixer Israel i que deixés que fossin les Nacions Unides les qui fessin la proposta per a donar-hi una acceptació de perfil baix, atès que altrament podia desencadenar-se una reacció adversa tant de l'opinió pública egípcia com del món àrab en general⁴⁶⁴. Però el rais volia transmetre una imatge de seriositat i apellar directament als Estats Units i als poders econòmics interessats en una reobertura del canal, i per aquesta raó desatengué els consells i insistí a posar-se al capdavant del moviment.

Per a Israel, una cosa era l'“acord provisional” de Dayan concebut per a allargar-se sine die i una altra de ben diferent un “acord provisional” per fases que evolucionaria mes a

⁴⁶² Traducció feta a partir de la versió anglesa que es dona a SHEMESH, Moshe (2008) «The Origins of...» p. 37.

⁴⁶³ *Newsweek*, 15 de febrer de 1971. Vegi's també SMITH, Terence «Sadat Spells Out Position on Withdrawal by Israelis», *New York Times*, 15 de febrer de 1971, p. 4.

⁴⁶⁴ El ministre d'Exteriors egipci Mahmud Riyad era particularment vehement en la defensa d'aquesta tesi i abandonaria el govern l'any següent per a esdevenir secretari general de la Lliga Àrab, posició de la qual es veuria forçat a dimitir el 1979 arran del trencament entre Egipte i el gruix de països àrabs a què la pau de Camp David abocaria.

mes —o de tres mesos en tres mesos, en això els egipcis havien donat a entendre que podia haver-hi certa flexibilitat— i que hauria d'acabar amb una retirada israeliana total dels territoris. Golda Meir va comunicar als Estats Units que desautoritzava la proposta de Dayan i que no estava disposada a emprendre cap retirada territorial per res que no fos un acord de pau definitiu —acord de pau que implicaria un compromís territorial i no pas una retirada total—, una idea que al consell de ministres va rebre el suport entusiasta d'un Yigal Allon que veia en l'esdeveniment una manera de tornar-li a Dayan les crítiques que aquest havia dirigit contra el seu pla de pau. El cap de l'Estat Major Chaim Bar-Lev també va donar suport a les posicions de la primera ministra i a partir d'aquest moment va quedar clar que en realitat Israel no estava disposat a retornar íntegrament el territori que havia guanyat a Egipte el 1967, independentment de si el format era un acord de pau definitiu com preferia Meir o un conjunt d'acords provisionals esglaonats que arribessin al mateix lloc com havia proposat Sadat per a contrarestar les veritables intencions de la formulació de Dayan.

Així doncs, la finestra d'oportunitat que Sadat havia intentat d'obrir va quedar tancada per una raó simple: el preu màxim que Israel estava disposat a pagar per la pau amb Egipte (una retirada parcial del Sinaí) era notablement inferior al preu mínim que Egipte estava disposat a acceptar (una retirada total del Sinaí). La historiografia ha debatut llargament sobre si la pau hauria estat possible —és a dir, si la guerra del Yom Kippur hauria pogut evitar-se— en cas que Israel s'hagués mostrat a favor d'unes negociacions en la línia de Camp David ja aleshores, puix que hi ha hagut un corrent d'opinió que ha posat en dubte la consistència d'aquesta finestra d'oportunitat perquè Sadat, arribat al poder accidentalment per la mort de Nasser i afrontant l'oposició de tot el món àrab i de bona part del seu govern, hauria tingut encara molt més difícil vendre una pau amb Israel sense comptar amb una “victòria” militar a les esquenes⁴⁶⁵.

Si el que vol dir-se amb això és que Sadat hauria estat derrocat pels sectors intransigents en cas que la iniciativa de pau de 1971 hagués anat endavant, hom se situa en el terreny de la ucronia i naturalment la pregunta no té ni tindrà mai resposta. Ara, si el que vol dir-se és que Sadat tenia decidida la conveniència d'una guerra a aquelles alçades i que

⁴⁶⁵ Per a un aprofundiment en aquesta qüestió vegi's GAZIT, Mordechai (1997) «Egypt and Israel...» pp. 97-115.

les propostes de pau que feia no eren sinceres ni haurien anat enlloc perquè havia optat per legitimar-se primer amb una iniciativa militar contra Israel, aleshores hi ha moltes evidències que neguen aquesta interpretació i que apunten que el pla de Sadat era recuperar el Sinaí a través d'una negociació que passava per l'entesa més àmplia d'Egipte amb els Estats Units. Només la incapacitat d'assolir això per aquest primer camí va portar Sadat, *ad susceptum perficiendum*, a preparar una iniciativa militar secreta amb Síria que no pretenia realment de derrotar Israel sinó de fer-lo receptiu a la proposta egípcia. Addicionalment, és clar, els resultats de la guerra van donar-li a Sadat una legitimitat que va ajudar-lo —no prou, com els esdeveniments que culminarien en el seu assassinat confirmarien— però que no deixava d'ésser una conseqüència col·lateral benvinguda dels esdeveniments i no un objectiu estratègic de primer ordre per al qual els egipcis estiguessin disposats a iniciar una guerra independentment de la resta de factors⁴⁶⁶.

De fet Sadat hi tenia molt a perdre amb una guerra. Podia passar que Egipte cedís més territori o simplement que tornés a quedar humiliat i això acabés amb el seu govern de la mateixa manera que la derrota de 1948-1949 havia estat un dels detonants que va acabar amb la monarquia. Per a una guerra també calia buscar el suport soviètic i tornar a la dinàmica de blocs que Sadat pretenia de trencar per a acostar-se als Estats Units. Ara bé, un cop constatat que per via de negociacions Egipte no recuperaria el Sinaí, les úniques dues alternatives que el rais egipci podia contemplar eren la guerra o la continuïtat d'un escenari de “ni pau ni guerra” que equivalia a reforçar un statu quo contrari als interessos egipcis. De la mateixa manera que Hussein entenia que el pas del temps anava en contra de les seves aspiracions de control de Cisjordània, aquest mateix rellotge perjudicava Sadat de cara a una recuperació del Sinaí, especialment amb els primers esforços colonitzadors que estaven establint-se a Yamit en aquells precisos moments. El juliol de 1971 el rais va anunciar-ho obertament en advertir que “no acceptarem una situació de ‘ni pau ni guerra’ perquè això significaria que Israel podria

⁴⁶⁶ Una variant d'aquest plantejament és la que sosté que la Guerra del Yom Kippur va modificar la posició egípcia perquè la popularitat de Sadat li permetia d'assumir més riscos, i que el 1971 no hauria pogut desentendre's de la qüestió palestina ni hauria pogut fer que “pau amb Israel” equivalgués a un exercici de normalització diplomàtica a tots els nivells; elements que s'argumenten a partir de les declaracions públiques de Sadat el 1971. Quan hom fa això obvia, però, a més de les declaracions a posteriori del propi Sadat, el fet que tampoc a Camp David el rais egipci va voler desentendre's completament del problema palestí (a despit del boicot que la PLO estava fent-li) i que la plena normalització diplomàtica era un dels extrems que Egipte no volia acordar sense concessions prèvies. En definitiva, doncs, no penso que hi hagi arguments per a veure una evolució significativa del pensament de Sadat en relació amb Israel en els set anys transcorreguts entre les dues dates.

controlar les terres àrabs permanentment” i va proclamar que “1971 serà l’any decisiu per a la pau o per a la guerra⁴⁶⁷”.

És a partir d’aquesta premissa que Sadat es decidí per la guerra. No qualsevol guerra, però. El líder egipci no volia repetir les experiències de 1948 i 1967, dues dates en què la missió de l’exèrcit egipci havia estat essencialment la d’anihilar Israel i que havien acabat amb un fracàs rotund. L’estratègia bèl·lica que Nasser havia tornat a plantejar després de la Guerra dels Sis Dies, i que amb una obertura contradictòria a negociacions pressuposava que en cas contrari caldria recuperar el Sinaí per la força, no anava enlloc tampoc, perquè Egipte no podia prendre-li el Sinaí a Israel en una guerra oberta al tot per tot. L’objectiu, més en la línia de la Guerra de Desgast (però lluny de l’estratègia, també perjudicial per a Egipte, amb què s’havia articulat en aquest últim cas), havia d’ésser un atac modest que concentrés tota la capacitat operativa de l’exèrcit egipci i que infligís un dany real a Israel tant en termes de vides com en l’impacte psicològic que tindria. I l’objectiu no seria una victòria militar impossible sinó una acció en el camp de batalla que li permetés de presentar-se com a guanyador al carrer i d’aconseguir un triomf diplomàtic efectiu, en una repetició modificada del que havia estat la Guerra de Suez de 1956.

Aquesta estratègia requeria d’alguns canvis substancials en l’acció egípcia en comparació amb les ocasions precedents. Un de molt evident —i que en condicionava molts d’altres— era la conveniència de la discreció per a aconseguir un factor sorpresa que moderés l’avantatge general de què disposava Israel. Però Sadat també necessitava:

1. Una autoritat civil i militar total a Egipte que evités que el nasserisme li boicotegés la iniciativa amb plantejaments bèl·lics més maximalistes que en darrera instància acabarien desdibuixant l’objectiu.
2. Un plantejament en el qual Egipte, en comptes de comportar-se com un protegit soviètic, seria un actor que aniria per lliure; en darrera instància, l’objectiu seguia essent arribar a una entesa amb els Estats Units després de la guerra.
3. La marginació de Jordània, un aliat la força del qual era prescindible —comptat i debatut no es tractava d’aconseguir una victòria al tot per tot— i que en canvi

⁴⁶⁷ SHEMESH, Moshe (2008) «The Origins of...» p. 43.

tenia converses i interessos amb Israel que podien fer que es filtrés tota l'operació⁴⁶⁸.

El primer moviment va efectuar-lo el 15 de maig de 1971, quan va esdevenir-se una “nit dels ganivets llargs” que va purgar els centres de poder civils i militars que no li mostraven una adhesió absoluta; un episodi que cronològicament és indicatiu de quan Sadat va començar a veure la guerra com a solució més probable, si no segura, per a sortir de l'*impasse* en què havia quedat la seva iniciativa. L'únic element que després d'això quedava fora del control de Sadat —i que també dificultava el seu segon objectiu— eren els soviètics (i els filocomunistes egipcis) que seguien ocupant càrrecs com a tècnics i com a quadros dirigits al Caire, però també en aquest punt Sadat gosaria el juliol de 1972 bellugar fitxa i destituir els cinc mil assessors militars soviètics que hi havia al país, en el que va ésser llegit —i Sadat va esforçar-se perquè fos llegit— com un gest d'Egipte per a acostar-se al bloc occidental⁴⁶⁹. El tercer punt va ésser observat en tot moment: Síria va formar part dels plans de Sadat des de 1972 perquè necessitava que Israel estigués també distret amb un segon front al nord, però Jordània no va tenir informació ni invitació a prendre part a l'acció secreta que estava preparant-se.

Quina era la visió israeliana de tots aquests moviments? En retrospectiva pot semblar estrany que a Jerusalem no hi hagués preocupació quan Sadat havia deixat clares públicament les seves intencions d'anar a la guerra si no hi havia acord i havia accentuat la retòrica bel·licista —en un esforç per a preparar l'opinió pública per als successos que havien de produir-se— al llarg de 1972. Però el *konseptzyah* es basava justament en això, en la consideració que Israel era massa poderós perquè cap Estat àrab tornés a intentar una victòria militar, la qual cosa era certa si es pensa en una victòria en termes

⁴⁶⁸ Després del Setembre Negre les converses entre Jordània i Israel van tornar a fructificar fins al punt de plantejar-se dues alternatives d'acord: un “pla Allon” modificat que passaria per un acord provisional (però que Israel, com en el cas egipci, tenia intenció de convertir en un arranjament definitiu) i un pacte militar entre Israel i Jordània que permetria una devolució de més territori a canvi del compromís jordà de no tornar a associar-se amb altres Estats àrabs en cap iniciativa militar. La primera proposta va ésser desestimada per Golda Meir, la qual condicionava les retirades territorials a acords definitius i no va rebre una resposta satisfactòria quan va preguntar a Hussein si estava disposat a fer una pau separada. La segona va ésser rebutjada per Hussein i no va arribar a plantejar-se al consell de ministres israelià, on no hauria pas tingut una aprovació fàcil. Per al rei, ja immers en la seva estratègia de “jordanització”, la necessitat d'arribar a una entesa no era tan imminent i l'alternativa de renunciar a Cisjordània era ja en el seu cap més atractiva que no la signatura d'un pacte que el retratés davant de l'opinió pública àrab com un traïdor sense remei.

⁴⁶⁹ Un estudi rigorós d'aquest assumpte pot trobar-se a BADOLATO, Edward (1984) «A Clash of...» pp. 69-81

nasserians, però no en la mena de moviment que preparava Sadat. Comès aquest error de càlcul inicial, tota la resta d'accions del rais podien ésser fàcilment malinterpretades. Així, la purga de funcionaris nasseristes va veure's com una mostra de la manca de control que Sadat tenia del règim i de la presència al seu dedins d'opositors al seu domini, la qual cosa feia Egipte aparentment més dividit i feble i per tant menys procliu a atacar. L'expulsió dels assessors soviètics acreditava que Egipte estava frustrat amb Moscou i delerós d'aproximar-se a Washington; indirectament això volia dir acostar-se també a Israel, ergo les perspectives d'un atac eren més baixes. El coneixement de les interioritats polítiques àrabs que arribava de Jordània també reforçava aquest pensament hegemònic en els cercles d'intel·ligència israelians.

Font 22. Trinxera de la línia Bar-Lev, la principal estructura defensiva israeliana al Sinaí, batejada amb el nom del cap de l'Estat Major Chaim Bar-Lev i símbol del *konseptzyah* per la facilitat amb què va ésser depassada pels egipcis en començar la Guerra del Yom Kippur. Col·lecció de Fotografies de Gamal Hammad.

Després del Yom Kippur el revisionisme intentaria, no sense èxit, de culpar l'executiu laborista d'aquest error estratègic colossal i de legitimar-se com a alternativa de govern a partir d'això. Ariel Sharon, fitxatge estrella de Menachem Begin per a les eleccions de 1973 i el segon general israelià després d'Ezer Weizman que se sumava a les files del Likud, fou la persona ideal per a encarnar aquesta crítica, perquè havia abandonat el Comandament Sud després d'un seguit d'enfrontaments amb el cap de l'Estat Major Chaim Bar-Lev per l'estratègia defensiva que estava organitzant-se al Sinaí. "Quan Anwar Sadat va anunciar en el seu missatge de ramadà de 1972 que 'l'any que ve estaré beneint-vos des del Sinaí', jo no dubtava pas de quines eren les seves intencions", declarava Sharon post facto. "A diferència de molts israelians, jo havia considerat sempre els àrabs un enemic seriós. No tenia dubtes que en un moment o altre llançarien un atac⁴⁷⁰".

Malgrat que és cert que Sharon va ésser molt crític amb el plantejament militar israelià al Sinaí —un conjunt de defenses mòbils que reberen el nom de "línia Bar-Lev"— convé fer notar que aquesta polèmica era essencialment entre ell i altres generals amb qui tenia una relació personal tempestuosa, i molt especialment amb el cap d'Estat Major David Elazar i amb el seu successor com a cap del Comandament Sud Shmuel Gonen⁴⁷¹. No va haver-hi crítiques ni objeccions del revisionisme a l'estratègia militar al Sinaí ni tampoc la "línia Bar-Lev" va ésser objecte de controvèrsia durant el govern d'unitat nacional o en les crítiques que el Gachal féu a partir de 1970 contra l'executiu de Golda Meir que havia abandonat. I més important encara que això, des del revisionisme no hi havia veus que preveïessin l'acció egípcia o cap altra amenaça imminent per a la seguretat del país, i el mateix Sharon havia declarat dues setmanes abans de l'esclat de la guerra que "Israel es troba en una situació de calma en termes de defensa que pot durar anys⁴⁷²".

⁴⁷⁰ LANDAU, Maurice David (2014) *Arik. The Life...* p. 108.

⁴⁷¹ Tots dos sortiren molt malparats de la Guerra del Yom Kippur. Elazar va dimitir com a cap de l'Estat Major l'abril de 1974 després que l'informe de la Comissió Agranat en demanés la destitució. Quant a Gonen, també va ésser apartat el 1974 i va abandonar Israel per a esdevenir "la figura més tràgica de la jerarquia militar israeliana de la guerra" segons Abraham Rabinovitch. "La ignomínia de veure's desautoritzat com a cap del Comandament Sud en el zenit de la guerra va veure's agreujada perquè va ésser forçat a deixar l'exèrcit després de l'Informe Agranat. Mal que l'establishment israelià sol trobar llocs de treball adients per als generals retirats, a ell no va oferir-se-li'n cap. Gonen creia que Dayan era el responsable d'aquesta seva desgràcia i va dir als periodistes que s'havia plantejat anar al seu despatx a fotre-li un tret". RABINOVICH, Abraham (2004) *The Yom Kippur...* p. 506.

⁴⁷² LANDAU, Maurice David (2014) *Arik. The Life...* p. 110.

Arribats aquí poden establir-se tres corollaris sobre l'impacte de la Guerra del Yom Kippur en els plantejaments revisionistes, qüestions que marcarien l'esdevenidor polític d'Israel en els anys següents:

1. El revisionisme no podia presumir d'haver previst l'escenari ni de disposar d'una recepta alternativa que hagués pogut millorar significativament la situació. En aquest sentit, malgrat que indubtablement va beneficiar-se del desgast governamental, no podia contraposar l'acció de govern a la seva d'una manera totalment efectiva i això explica els resultats electorals relativament decebedors immediatament després d'acabada la guerra.
2. El Likud sí que podia defensar que havia abandonat el govern en protesta pels pactes amb Estats àrabs —i particularment amb Egipte— a què l'administració de Golda Meir s'havia compromès. D'aquesta manera apareixia com un partit capaç d'entendre la inevitabilitat de l'ús de la força per a garantir la seguretat d'Israel, enfront d'uns laboristes ingenus que s'havien cregut Sadat i que havien estat enganyats dues vegades, primer amb el trencament de les condicions del pla Rogers i després amb l'atac sorpresa d'octubre de 1973.
3. Menachem Begin també s'adonava, però, que l'atac era en part conseqüència no d'haver cedit massa sinó d'haver cedit poc; en altres paraules, que una defensa aferrissada de tots els territoris guanyats el 1967 portava cap a un escenari d'inestabilitat permanent en què Israel hauria d'afrontar guerres amb països àrabs cada vegada amb exèrcits més avançats i tecnològicament dotats. Podia mantenir-se en aquestes condicions una superioritat suficient? En termes absoluts per descomptat que sí, i àdhuc en armament convencional probablement també, però el preu a pagar (econòmicament i en vides) seria molt més elevat del que la societat israeliana considerava tolerable.

La primera reflexió explica que el país no s'inclinés pel Likud aquell desembre de 1973 i que concedís un nou govern al laborisme, en un escenari en què també els beneficiava el *rally around the flag* d'uns comicis que se celebraven amb els soldats encara mobilitzats i quan les conseqüències econòmiques de la guerra —i de la crisi mundial del petroli que n'era parcialment una derivada— no s'havien fet notar plenament. La segona justifica que el revisionisme i una determinada concepció irredemptista —però que mai no va deixar d'ésser ambigua— de la “protecció dels fruits de la victòria” avancessin en el *mainstream* israelià d'aquells anys, no només amb un creixement del

Likud que ben mirat va ésser modest entre 1973 i 1977 sinó també amb un canvi en la posició interior del laborisme i dels entorns nacionalreligiosos sobre la qüestió, assumptes sobre els quals caldrà tornar en pàgines posteriors i que dificultarien el camí contrari que es recorreria amb Camp David el 1978. Per últim, la tercera és la que explica pròpiament Camp David i la voluntat de Begin de resoldre l'amenaça d'una guerra convencional a gran escala eliminant Egipte de l'equació, una maniobra arriscada i políticament difícil que de ben segur que no hauria emprès si els marcs mentals del *konseptzyah* haguessin continuat vigents⁴⁷³.

No és objectiu d'aquest document fer una crònica detallada de la Guerra del Yom Kippur, però sí que convé fixar l'atenció en dos aspectes essencials de l'episodi: l'impacte que les limitacions evidenciades pel contenciós van tenir en l'anàlisi estratègica israeliana —en especial quant a les relacions amb els Estats Units— i el resultat final de l'episodi bèl·lic en termes territorials.

Les relacions entre Israel i els Estats Units abans, durant i després de la Guerra del Yom Kippur, així com la responsabilitat de Washington en la victòria militar israeliana al final de la guerra i en les limitacions d'aquesta victòria, són qüestions que han estat disputades per la historiografia des de llavors fins avui i que s'han malinterpretat sovint i en més d'una direcció. Malgrat que tingués una política exterior generalment simpàtica amb Israel —Truman havia estat de fet el primer a reconèixer l'Estat en el moment de la proclamació de la independència⁴⁷⁴— i que des de força enrere la diplomàcia nord-americana veiés en Israel un aliat a la regió en l'estratègia de contenció del comunisme, les relacions bilaterals no van ésser particularment estretes durant les dues primeres dècades. La Guerra d'Independència va guanyar-se amb l'ajut d'armament txecoslovac, i malgrat que Ben-Gurion sempre va reconèixer la preeminència dels Estats Units en el món lliure, la seva aventura a Suez el 1956 s'havia fet en concert amb l'eix París-Londres i d'amagat d'Eisenhower, que en darrera instància va ésser instrumental a

⁴⁷³ De fet, el revisionisme contribuïa a la colonització jueva del Sinaí des de 1969 amb l'assentament de Dikla, batejat en homenatge al combatent del Nili Avshalom Feinberg.

⁴⁷⁴ L'entesa entre els Estats Units i els objectius sionistes remuntava en cert sentit molt més lluny en el temps. Woodrow Wilson havia donat suport públic a la Declaració Balfour i havia encabí el projecte jueu a Palestina en el seu marc general d'autodeterminacions nacionals; el 1922 les dues cambres del Congrés nord-americà havien refermat aquest compromís amb una resolució que definia Palestina com a "llar nacional jueva". STEIN, Leonard (1926) «The Jews in»... p. 420.

avortar-la. Encara durant molt de temps després Washington va mostrar-se recelós d'aprofundir en les relacions amb Israel perquè creia que una aliança amb el nacionalisme àrab era factible i que tindria un interès geoestratègic més elevat. El temps acabaria modificant aquesta anàlisi per la coexistència de tres dinàmiques paral·leles, a saber:

1. La constatació estatunidenca que el nasserisme era una força essencialment vinculada a la Unió Soviètica, expansiva i que desestabilitzava la regió no només per l'amenaça que representava per a Israel sinó també perquè pretenia de derrocar els aliats àrabs del bloc occidental, des de l'Àrabia Saudita fins a Jordània. El cop d'Estat iraquí de 1958 va ésser determinant en la forja d'aquesta convicció⁴⁷⁵.
2. La capacitat israeliana de fer valer la seva superioritat a la regió per a canviar la relació de forces a favor de Jerusalem i també quan convenia dels altres aliats dels Estats Units, encara que hi mantingués una relació hostil. La Guerra dels Sis Dies va ésser l'evidència més clara d'aquesta situació —i contrastava amb els problemes que li donaven a Washington aliats molt més febles com el Vietnam del Sud— però la mateixa actuació israeliana en el ja descrit episodi de 1958, i molt més notablement amb el Setembre Negre de 1970, ajudava a aquesta constatació en la mesura que demostrava que Israel podia ésser un braç executor eficient dels designis nord-americans.
3. L'interès d'Israel per explorar una entesa amb els Estats Units davant el creixent aïllament que es derivava de l'aproximació filoàrab que De Gaulle havia anat establint des de la proclamació de la V República⁴⁷⁶ i d'una Anglaterra en retirada de l'Orient Mitjà i massa compromesa amb Jordània. De fet, la crisi de

⁴⁷⁵ La posició nord-americana abans d'aquesta data intentava de nedar entre dues aigües; d'una banda refusava d'enfrontar-se obertament al nasserisme i així va condemnar rotundament l'aliança anglofrancesa a Suez el 1956 i de l'altra no volia finançar obres monumentals a Egipte ni reforçar el seu exèrcit per por que Nasser no acabés als braços dels soviètics de totes maneres. L'analista Dankwart Rustow havia sintetitzat poc abans de la crisi de Suez aquesta posició com el "rebuig de qualsevol pensament d'oferir a Egipte armes occidentals en comptes de les que rebia de més enllà del Teló d'Acer perquè això seria l'equivalent de sotmetre's a una extorsió" al mateix temps que hom "descarta qualsevol idea d'equilibrar les armes soviètiques que rep Egipte per una quantitat equivalent d'armes occidentals donades a Israel" car "qualsevol d'aquests passos no faria sinó afegir explosivitat a la situació i tendria a empènyer els països àrabs neutrals en mans de Rússia". RUSTOW, Dankwart (1956) «Defense of the...» pp. 284-285. La traducció és pròpia.

⁴⁷⁶ Sobre l'evolució del pensament de De Gaulle sobre Israel i la seva recerca d'una cooperació estratègica amb el món àrab vegi's HEIMANN, Gadi (2011) «From 'Irresponsible' to...» pp. 897-919. Per a una cosmovisió favorable a la política exterior de la IV República i crítica amb el gir gaullista vegi's SPAAK, Paul-Henri (1957) «The West in...» pp. 184-190.

Suez havia mostrat clarament a Ben-Gurion les moltes limitacions d'una aliança amb les dues velles potències europees per a obtenir canvis en la situació fronterera i de seguretat d'Israel⁴⁷⁷.

L'administració Johnson havia acabat veient Israel com l'aliat natural dels Estats Units a la regió, un aliat poderós i útil en una dinàmica de contenció que havia estat consens bipartidista des de la caiguda de la Xina continental a mans comunistes⁴⁷⁸. Però l'arribada en aquesta conclusió era paral·lela amb la caiguda en desgràcia de la pròpia doctrina de la contenció, substituïda per la doctrina de la distensió amb l'arribada de la nova administració republicana que va assumir el poder a Washington el gener de 1969.

Richard Nixon no va ésser mai home de conviccions ideològiques profundes: de mare quàquera i orígens modestos, havia tingut des de jove un desig ardent de poder i un rebuig instintiu als conglomerats elitistes de la Costa Est que sentia que no el veien com un igual, tendències que l'aproximaven al populisme. Però fora d'això, el seu discurs podia adaptar-se fàcilment a les circumstàncies; havia guanyat l'elecció al Senat el 1950 amb un discurs fermament anticomunista que també va empènyer Eisenhower a col·locar-lo de vicepresident a la candidatura guanyadora el 1952 per a atraure's els republicans descontents que havien optat per Robert Taft a les primàries d'aquell any, va reinventar-se després com un home més proper a l'esquerra del partit que comprava el llegat d'Eisenhower i fins les polítiques d'igualtat racial amb què va congraciarse amb Nelson Rockefeller en el "pacte de la Quinta Avinguda" que va donar-li la nominació presidencial el 1960, i en la campanya finalment victoriosa de 1968 havia tornat a canviar de discurs per a representar una alternativa conservadora de llei i ordre a l'interior que posaria fi de manera honorable —una forma ben ambigua de despatxar-ho— a la Guerra del Vietnam. Ara, una tendència que sí que tenia, i que en alguna ocasió havia atribuït als ideals pacifistes quàquers de sa mare, mal que podia venir també perfectament de la seva avidesa de poder, era la de prioritzar la política internacional a les qüestions domèstiques⁴⁷⁹.

⁴⁷⁷ Aquesta constatació va representar el final de les aspiracions israelianes a unir-se a la naixent Comunitat Econòmica Europea. Sobre aquesta qüestió vegi's HEIMANN, Gadi (2015) «The Need to...» pp. 86-109.

⁴⁷⁸ Quant a la forja d'aquest consens entre Pearl Harbor i la fugida de Chiang Kai-shek a Taipei vegi's DUECK, Colin (2010) *Hard Line: The...* pp. 48-84.

⁴⁷⁹ Una anècdota que descriu perfectament aquestes característiques de Nixon va explicar-la Chuck Lichenstein, qui el 1960 era un jove políticòleg que treballava per a la campanya republicana i havia elaborat un llibre, *The Challenges We Face*, a partir dels discursos de Nixon. Quan va mostrar-lo al

Henry Kissinger, col·laborador seu des de la campanya i posteriorment assessor de Seguretat Nacional (1969-1975) i secretari d'Estat (1973-1977), i en qualsevol d'aquestes posicions l'arquitecte de la política exterior americana dels vuit anys de les administracions de Nixon i de Ford, tenia una idea molt més definida dels objectius que volia assolir en l'arena internacional. Jueu alemany que havia migrat amb sos pares a quinze anys el 1938 després d'haver endurat el creixent antisemitisme dels cinc primers anys de govern de Hitler, Kissinger va doctorar-se el 1954 amb una tesi sobre el Congrés de Viena que reflectia molt bé una interpretació de la història d'acord amb la qual el gran risc per a la pau mundial el posaven els actors ambiciosos que no entenien la realitat circumdant i que aspiraven a més i més poder fins a provocar un col·lapse de l'equilibri internacional i una guerra general, com havia estat el cas de Hitler i també de Napoleó abans que ell. La solució, com els noranta-nou anys de pau relativa del concert de Viena havien demostrat, era un sistema d'equilibris en què cada part acceptés el seu rol i reconegués les altres, amb un taulell de joc establert i respectat de tothom. Nixon, pacifista a la seva manera, interessat sempre en les relacions internacionals i delerós d'estampar el seu nom en la forja d'un nou ordre internacional, va veure en les tesis de Kissinger la manera de realitzar els seus propòsits i va adaptar el discurs a la influència del llavors director del Programa d'Estudis de Defensa de Harvard, una influència que havia posat de manifest per primera vegada el 1967 en aconseguir que Nixon publicqués un article al *Foreign Affairs* que ja anava en aquesta mateixa línia⁴⁸⁰.

Les implicacions principals d'aquesta política tenien a veure amb la relació dels Estats Units amb Rússia i amb la Xina. L'objectiu de contenir Moscou havia de substituir-se per una mútua acceptació del rol i de les esferes d'influència de cadascú que reduís el risc inacceptable que la situació escalés cap a una guerra general de destrucció mútua assegurada, com hauria pogut passar amb la crisi de Berlín, amb la guerra de Corea, amb els míssils de Cuba o amb la situació contemporània que es vivia al Vietnam. El reconeixement —així bilateral com a l'ONU— de Taiwan també havia de matisar-se

candidat, Nixon va fullejar-lo i, en arribar a l'apartat de subsidis agrícoles va preguntar-li, sorprès, si era veritat que havia dit totes aquelles coses en discursos.

LICHENSTEIN: Sí, cada paraula és teva.

NIXON: Que interessant, no ho hauria pas dit.

LICHENSTEIN: Però... consideres que aquest text reflecteix la teva visió?

NIXON: Ah sí, oi tant que sí.

I després d'aquest intercanvi Nixon encara li afirmaria, "no perdré el temps amb discussions sobre detalls de polítiques domèstiques perquè aquesta mena de coses ja s'arreglen soles". PERLSTEIN, Rick (2001) *Before the Storm...* p. 88.

⁴⁸⁰ Per a l'article en qüestió vegi's NIXON, Richard (1967) «Asia After Viet...» pp. 111-125.

per a tenir en compte la realitat de la Xina comunista; mantenir Pequín al marge de la diplomàcia internacional només podia aconseguir que el país més poblat del món, dotat d'armes atòmiques des de 1964, anés per lliure i volgués consolidar per la força les seves posicions en una dinàmica que podia desestabilitzar l'equilibri del planeta, com les crisis taiwaneses de 1955 i 1958 —i més en general l'actitud xinesa envers Corea i el Vietnam— havien evidenciat. Integrar la Xina comunista a les Nacions Unides i esdevenir un mitjancer en les disputes que a partir de 1960 s'havien fet cada vegada més notòries entre Pequín i Moscou havia de col·locar a més els Estats Units en una posició diplomàtica privilegiada⁴⁸¹.

Aquests plantejaments feien que la relació entre Washington i Jerusalem també canviés. Si la doctrina prèvia separava el món en països aliats als quals calia defensar i potenciar i països hostils que havien d'ésser continguts, en el nou paradigma l'objectiu havia d'ésser el de trobar un *modus vivendi* amb voluntat de permanència que passava per resoldre els conflictes encallats que podien escalfar-se en qualsevol moment i desmuntar l'arquitectura general del pla que es gestava a la Casa Blanca. El conflicte de l'Orient Mitjà era clarament un d'aquests “conflictes encallats” i resoldre'l diplomàticament era impossible des d'una posició irredemptista. A partir d'aquestes premisses semblava inevitable que tard o d'hora els Estats Units pressionarien per a obtenir concessions diplomàtiques del govern israelià, i de fet aquesta era una de les raons per les quals Abba Eban, ministre d'Exteriors entre 1966 i 1974 que abans havia passat una dècada com a ambaixador als Estats Units i coneixia bé els mecanismes de llur administració, apostava per oferir concessions *motu proprio* i així controlar-ne millor el procés i els límits.

Però els irredemptistes tenien raó quan pensaven que l'administració americana tenia massa fronts oberts i que la distensió en darrera instància voldria dir dues coses: cimeres d'alt nivell amb Moscou (i després també amb Pequín) i una solució per al problema vietnamita. No és que Washington no veiés problemàtica la situació de l'Orient Mitjà, i els esforços repetits de William Rogers per a arranjar acords entre Israel i Egipte anaven en aquesta direcció, particularment amb la creixent implicació soviètica al Caire que

⁴⁸¹ “La Unió Soviètica estaria totalment fora de control si no fos per la relació [dels Estats Units] amb la Xina”, afirmava Kissinger a porta tancada el desembre de 1973. “La relació amb la Xina era una necessitat, no per a la distensió sinó per a poder mantenir la Unió Soviètica sota control”. SHALOM, Zaki (2002) «Kissinger and the...» p. 207.

tindria un anticlímax amb l'expulsió de juliol de 1972⁴⁸². Però per més que els estatunidencs veiessin en l'Orient Mitjà un volcà sempre a punt d'esclatar que convenia desactivar, i que a més aspiressin a travar relacions més sòlides amb els països àrabs per a què l'entesa amb Israel era un obstacle, en darrera instància Israel era un país aliat que es defensava sol i que demostrava als soviètics la superioritat dels aliats occidentals en un escenari clau i mentre les coses al Vietnam anaven de mal en pitjor. Per més que l' statu quo perjudiqués la política americana en més d'un sentit, si Golda Meir es negava a canviar-lo els Estats Units no podien pas permetre's una ruptura pública amb Israel que d'altra banda ni el Congrés ni l'opinió pública no haurien entès. En aquest punt, almenys per al futur previsible, Jerusalem tenia la paella pel mànec.

Henry Kissinger treballà des del començament amb aquesta assumpció i de fet boicotejà —en el marc d'una pugna més àmplia pel control de la línia política exterior nord-americana⁴⁸³— les iniciatives de pau que Rogers formulava i que partien de la base d'una entesa amb la Unió Soviètica que empenyeria els àrabs a acceptar també la solució. Kissinger percebia les inclinacions d'Egipte per a reorientar la seva política cap a l'òrbita estatunidenca, particularment després que Sadat n'assumís la presidència, i pensava que aquesta tendència acabaria forçant Egipte a rebaixar les expectatives i a acceptar una pau amb Israel que impliqués concessions territorials. L'expulsió de funcionaris soviètics de 1972 encara va reforçar més aquesta percepció de Kissinger, i de fet l'assessor de Seguretat Nacional no dissimulava gaire el desdeny que tenia per les iniciatives diplomàtiques egípcies del moment⁴⁸⁴. Així, en les converses amb l'ambaixador israelià Yitzhak Rabin àdhuc li havia recomanat obertament que esperés que el Caire adoptés posicions més “realistes”, paraula que també va fer servir a la cloenda de la seva reunió amb Ismail de febrer de 1973 quan va dir-li que Sadat havia d'ésser realista. “Vivim en un món de realitats i no podem construir amb esperances i fantasia”, va reiterar-li amb condescendència. “I la realitat és que vosaltres heu estat derrotats i no podeu esperar els llorers de la victòria. Heu de fer concessions si voleu

⁴⁸² Rogers encapçalava a més el departament d'Estat, de sempre el més filoàrab dels entorns en què es gesta la política exterior americana pel gran nombre de funcionaris arabistes que hi treballen. L'administració Nixon centralitzava les decisions de política exterior a la Casa Blanca, però, i Rogers tenia una influència relativament petita malgrat el seu càrrec perquè no tenia una relació fluïda ni amb el president ni amb Henry Kissinger.

⁴⁸³ PERLSTEIN, Rick (2008) *Nixonland. The Rise...* pp. 368-370.

⁴⁸⁴ Quan l'octubre de 1972 l'assessor de Seguretat Nacional egipci Hafez Ismail va demanar una reunió amb Kissinger a Washington, aquest va donar-li llargues i no va ésser fins al febrer de 1973 que va concedir-li una trobada. A les memòries, Kissinger atribueix a problemes d'agenda per la prioritat que el Vietnam li mereixia en aquell moment aquest enemic de quatre mesos.

que els americans puguem ajudar-vos. Com preteneu, en la vostra derrota, d'imposar condicions a l'altra part⁴⁸⁵?”

Amb aquesta actitud Kissinger sabia que s'arriscava a una acció militar egípcia per a modificar l'statu quo, però calculava —en una aposta arriscada i en darrera instància fallida— que la superioritat militar israeliana i la incompatibilitat entre l'aposta bèl·lica i el distanciament de la Unió Soviètica que havia anat esdevenint-se en els darrers anys serien una dissuasió suficient. Aquest plantejament obviava una part important de l'assumpte, a saber, que si Egipte s'havia distanciat dels soviètics i s'havia apropiat als americans era justament perquè ho veia com la manera més fàcil d'aconseguir l'objectiu irrenunciable de recuperar les possessions perdudes el 1967. Si amb aquest procediment resultava que no podia atènyer-se l'objectiu la lògica dictava que el que tindria més números de modificar-se no seria pas l'objectiu sinó el procediment.

Hi havia un altre element que paradoxalment rebaixava les expectatives de guerra tant en els cercles d'intel·ligència americans com en els israelians, i era el grau de bel·ligerància que Sadat —interessat a preparar l'opinió pública egípcia per a la guerra— mostrava en els seus missatges. John Hay, que havia estat secretari d'Estat de William McKinley i Theodore Roosevelt a cavall entre els segles XIX i XX, sempre deia que “hi ha tres criatures que quan sembla que vénen marxen i quan sembla que marxen vénen: els crancs, les dones i els diplomàtics”, i encara que Sadat no era exactament un diplomàtic a Washington hi havia efectivament la sensació que si Sadat volgués guerra ho dissimularia una mica més. La idea que Egipte estigués preparant un atac sorpresa al Sinaí no lligava gaire amb les declaracions del seu president que el 9 d'abril de 1973 era entrevistat per *Newsweek* per a informar que “ha arribat l'hora d'un gran xoc”.

La diplomàcia continuarà abans, durant i després de la batalla. Tots els europeus estan dient-nos que tothom ha quedat adormit en relació amb la crisi de l'Orient Mitjà. Però ben aviat es despertaran i constataran que Amèrica no ens ha deixat cap altra opció. La represa de les hostilitats és l'única alternativa que tenim. Estem mobilitzant-nos per a reprendre una batalla que és simplement inevitable⁴⁸⁶.

Era un discurs que semblava més per a consum propi, per a presentar-se com un dirigent fort de cara a la pròpia audiència. Quan al maig va repetir aquestes paraules i va

⁴⁸⁵ GAMASY, Mohamed (1993) *The October War...* p. 176.

⁴⁸⁶ STEIN, Kenneth (1999) *Heroic Diplomacy: Sadat...* p. 68.

concretar que la batalla arribaria “abans del 31 de desembre de 1973⁴⁸⁷” el diagnòstic que va fer-se a Washington i a Jerusalem va ésser el mateix.

A dir veritat, si s'estudien els moviments d'intel·ligència d'aquells mesos pot constatar-se que hi havia una certa inquietud somorta sobre les intencions d'Egipte i sobre aquella calma estranya que havia seguit l'acceptació dels dos bàndols del pla Rogers. A mitjan abril, dementre Kissinger confessava al nou ambaixador israelià Simcha Dinitz que no creia que l'*statu quo* pogués durar gaire més⁴⁸⁸, la primera ministra Golda Meir es reunia amb Dayan, el cap de l'Estat Major Elazar i el director del Mossad Tzvi Zamir per a escatir la possibilitat d'una guerra sorpresa en una data tan propera com el mes següent. La conclusió final era, però, que Sadat jugava a fer pressió psicològica per a extreure concessions i que el temps era en darrera instància un aliat d'Israel perquè tard o d'hora Egipte abandonaria el tot o res i acceptaria de seure en una taula de negociacions sense un resultat prèviament arranjat i de pactar quins territoris es retornarien i quins no, sota quines condicions i amb quines contrapartides.

Tot el que s'ha dit potser continuarà essent insuficient perquè el lector entengui com, encara que hi hagués el *konseptzyah* i uns determinats errors en la interpretació de la realitat geopolítica, Israel ignorà la possibilitat d'una guerra a despit de les declaracions obertes de Sadat i de la tendència àrab, evident des de les albers del conflicte, d'apostar pel tot o res. L'element que falta aquí és que tant a Jerusalem com a Washington la perspectiva d'una guerra tampoc no era motiu d'una gran preocupació. La superioritat militar israeliana era tanta, que si Egipte volia optar per aquest camí rebria un càstig apropiat. Ja hi havia hagut la Guerra dels Sis Dies i la Guerra de Desgast; una nova conflagració semblava improbable, però no era un escenari veritablement temut.

⁴⁸⁷ VANETIK, Boaz (2011) «The White House...» p. 67.

⁴⁸⁸ Kissinger estava preocupat en aquell moment no tant per una guerra com per la possibilitat que Egipte intentés de pressionar els Estats Units amb un boicot petrolier, com de fet acabaria passant després del contenciós. És possible que en aquesta qüestió estigués esperonat per Nixon, que tenia aquest tema al cap i que li havia discutit en algunes converses al Despatx Oval entre febrer i març la conveniència d'allargar les coses i de continuar ignorant les demandes egípcies durant gaire més temps. De totes maneres la posició del president sobre l'assumpte era erràtica; al juny va desestimar una nova proposta de Rogers per a buscar un *statu quo* *ante* 1967 amb la Unió Soviètica i poc després va destituir-lo i va posar Kissinger en el seu lloc. Sobre aquests temes vegin-se VANETIK, Boaz (2011) «The White House...» pp. 65-67 i 71 i NIXON, Richard (1990) *RN: The Memoirs...* pp. 786-787. Per a una interpretació contrària que nega que Kissinger tingués al cap aquesta possibilitat vegi's PERLSTEIN, Rick (2014) *The Invisible Bridge...* pp. 182-183.

Aquesta constatació es fa particularment important quan es considera un debat historiogràfic que ha fet vessar molta tinta i que, per la importància que té en aspectes de què cal tractar posteriorment, convé que sigui abordat ara. I és que en esclatar la Guerra del Yom Kippur, els Estats Units van donar llargues a Israel durant una setmana en les peticions que feia per a rebre material urgent de reposició davant les pèrdues que estava experimentant a mans egípcies. Golda Meir, a les seves memòries, va acusar obertament el secretari de Defensa Schlesinger d'haver bloquejat la reposició de materials fins que Nixon va intervenir-hi i va ordenar que fossin enviats⁴⁸⁹. Altres interpretacions posteriors han desenvolupat aquesta tesi i han sostingut que el que pretenia Schlesinger —o potser Kissinger, perquè també hi ha discrepàncies en les narratives sobre qui era l'arquitecte d'aquesta política⁴⁹⁰— era impedir una victòria israeliana rotunda i d'aquesta manera col·locar Israel en una posició de postguerra més feble perquè no pogués negar-se a fer les concessions necessàries per a una pau araboisraeliana patrocinada pels Estats Units en el marc de la política de distensió, pau que fins aleshores havia estat impossible.

Hi ha tres problemes bàsics amb aquesta interpretació. El primer és que assumeix que els Estats Units havien decidit de promoure una entesa araboisraeliana com a part d'aquesta política quan en realitat la distensió s'havia limitat a acords generals amb l'URSS i la Xina i a demandes concretes referents al Vietnam, i a l'hora de la veritat Nixon havia defugit tot intent d'estendre-la al conflicte de l'Orient Mitjà. El segon és que obvia que perquè els Estats Units tinguessin interès a prendre una mesura tan dràstica com la de noure Israel en una guerra oberta on l'altre bàndol tenia un suport soviètic gens dissimulat caldria com a mínim que Israel hagués rebutjat sistemàticament les iniciatives diplomàtiques americanes a la regió, quelcom que no havia passat perquè de fet, com s'ha vist, les gestions diplomàtiques de Rogers no treuen que Kissinger era fins i tot més reaci que no el govern israelià a implicar-se seriosament en la qüestió. I el tercer és que tendeix a plantejar la política nord-americana en relació amb la crisi del Yom Kippur com un enfrontament entre faccions de Washington, quan en realitat la

⁴⁸⁹ MEIR, Golda (1975) *My Life* p. 362.

⁴⁹⁰ En particular, aquesta és la tesi que defensen Noam Kochavi en el seu estudi sobre la relació de Nixon amb Israel i l'intel·lectual neoconservador Robert Kaufman en la seva biografia del senador Scoop Jackson. Vegi's sobre aquesta qüestió KOCHAVI, Noam (2009) *Nixon and Israel...* pp. 38-40 i KAUFMAN, Robert (2011) *Henry M. Jackson...* pp. 272-275. La primera versió d'aquesta teoria, però, ve del testimoni que va oferir l'almirall Elmo Zumwalt, que havia format part de l'operatiu americà en aquella contingència, a les seves memòries publicades el 1976. ZUMWALT, Elmo (1976) *On Watch: A...* p. 433.

política exterior de l'administració Nixon havia girat a l'entorn de dues esferes: una de principal, gestada a la Casa Blanca entre el president i Kissinger, i una altra de subalterna representada pel secretari d'Estat Rogers i més endavant també pel secretari de Defensa Schlesinger. Quan un assumpte centrava l'atenció de l'esfera principal, el que s'hi decidia anava a missa, i justament per això és que tant Rogers com Schlesinger van acabar abandonant el consell de ministres per la porta del darrere. Pensar que Schlesinger podia fer front de manera efectiva a la voluntat de Nixon i Kissinger en un assumpte de màxima urgència —o, alternativament, que hi havia una divisió real entre els plantejaments del president i del secretari d'Estat en la qüestió— és una idea que no s'ajusta a les evidències ni d'abans ni de després de la crisi.

Sens dubte, sí que és veritat que va haver-hi un canvi de política durant el Yom Kippur: en un inici l'administració nord-americana no volia donar un suport militar obert a Israel i a partir d'un determinat moment —el 12 d'octubre— passà a donar-lo i a establir un pont aeri d'abastiment massiu. La raó és senzilla: la primera preocupació de Washington no va ésser l'atac siroegipci contra Israel, que semblava una cosa fàcilment controlable, sinó la possibilitat que Sadat fes servir la derrota per a victimitzar-se i per a empènyer el món àrab cap a un boicot contra els Estats Units centrat particularment en el petroli⁴⁹¹. La política de la Casa Blanca era doncs la de complicar aquesta opció amb una actitud neutral que anava acompanyada de garanties als israelians d'una reposició discreta del material perdut, però que s'efectuaria mesos després quan tant els combats com la tensió de la immediata postguerra haguessin amainat. A partir del 12 d'octubre Nixon va adonar-se que la situació bèl·lica era molt més seriosa que no havia estimat prèviament i, en conseqüència, va deixar les consideracions d'imatge de banda i va comprometre plenament els Estats Units en la defensa de llur aliat, element que va ésser clau per a revertir el curs del contenciós i aconseguir així que en el moment de l'alto el foc imposat per les Nacions Unides el 25 d'octubre la situació fos essencialment un statu quo *ante bellum* al Sinaí⁴⁹² i uns lleugers guanys territorials israelians al Golan.

Aquesta interpretació dels fets, aparentment senzilla i conseqüent amb els esdeveniments damunt del terreny, s'ha vist discutida al llarg dels anys, de vegades per

⁴⁹¹ Rick Perlstein planteja una interpretació alternativa d'aquesta qüestió, poc convincent a parer meu, d'acord amb la qual ni Nixon ni Kissinger no haurien considerat aquest risc fins que no van trobar-se de ple amb la crisi energètica en acabar la guerra. PERLSTEIN, Rick (2014) *The Invisible Bridge...* pp. 182-183.

⁴⁹² En el front del Sinaí Egipte havia aconseguit de mantenir posicions a la riba est del canal, però Israel havia creuat per Deversoir i havia capturat una quantitat de territori equivalent a l'oest.

figures de molt alt nivell en l'esfera política israeliana⁴⁹³, com a conseqüència de dos elements, a saber:

1. La lentitud relativa amb què els Estats Units van abordar el canvi de política en els sis dies agònics que van anar entre l'esclat de la guerra i la decisió d'organitzar un aprovisionament massiu el dia 12, la qual ha estat vista de vegades com un xantatge perquè Israel s'amotllés a les demandes nord-americanes.
2. Els canvis en les relacions entre Washington i Jerusalem que van ésser conseqüència directa de la guerra i que s'estendrien en el llarg termini, perquè els Estats Units entenien ara que havien contribuït decididament a la victòria israeliana i demanaven consegüentment de tenir-hi un pes, el qual volien que es manifestés en l'adopció de polítiques orientades cap a la pau a través de renúncies territorials.

Sobre el primer element, cal tenir present que Israel també pensava en el moment de l'atac que seria capaç de controlar la situació fàcilment (encara el dia 7 d'octubre Meir creia que en tres dies l'exèrcit egipci del canal seria derrotat), que quan va fer-se evident que això no era així la comunicació d'aquesta situació a Washington va veure's enterbolida per la presència de dos canals diplomàtics paral·lels (el del ministre d'Exteriors Abba Eban i el de l'ambaixador Simcha Dinitz, entre els quals hi havia una mala maror que en dificultava la relació de treball) i per un seguit de malentesos, i que encara després d'això als Estats Units la visió imperant era que Israel exagerava la seva posició per a garantir-se un suport més obert i jugar així sobre segur⁴⁹⁴. Si es tenen en compte aquestes qüestions, els sis dies que van des de l'atac sorpresa del 6 fins al pont aeri del 12 es fan molt més curts⁴⁹⁵.

L'element important, però, perquè és el que va tenir una significació diplomàtica duradora, és el segon. Ja el 7 d'octubre, quan encara pensava que Israel aconseguiria una victòria immediata i contundent, Kissinger havia esbossat alguns avantatges que els Estats Units podien treure de la situació, com ara la constatació d'una nova derrota militar del bàndol prosoviètic amb el consegüent factor d'atracció cap a Occident de

⁴⁹³ Sense anar més lluny és el cas d'Ariel Sharon, qui en referència a les accions del Yom Kippur va qualificar Kissinger d'"enorme enemic d'Israel". BENZIMAN, Uzi (1985) *Sharon: An Israeli...* p. 189.

⁴⁹⁴ KISSINGER, Henry (2003) *Crisis: The Anatomy...* p. 146.

⁴⁹⁵ Per a una anàlisi molt més exhaustiva de tota aquesta qüestió vegi's TAL, David (2014) «A Tested Alliance...» pp. 29-54.

règims àrabs que volguessin disposar també dels avantatges qualitatius dels aliats de Washington. Però no tot eren flors i violes; Kissinger també veia que l'episodi posava en risc la distensió (particularment després que el dia 10 Moscou comencés a reposar massivament l'armament perdut per egipcis i sirians) i esperava que el desenllaç ajudés Israel a acceptar concessions territorials des d'una posició de més força i a mostrar-se receptiu a les propostes de pau americanes atès que necessitaria que Washington reomplís els arsenals gastats en la guerra.

Si aquestes eren les perspectives de Kissinger quan pensava en una clara victòria israeliana, no cal dir que les que es dibuixaven després d'un empat en què havia estat necessària una intervenció logística estatunidenca de primer ordre eren encara més llòbregues per als interessos del govern de Meir. Els israelians ho sabien prou, i de fet bona part dels malentesos dels primers dies de guerra havien estat conseqüència de llur intent d'aconseguir ajuda nord-americana urgent sense acabar de revelar a Washington la gravetat de la situació amb l'esperança que una part d'aquesta debilitat passés desapercebuda. Arribats al 12 d'octubre, moment en què Israel va acabar definitivament amb aquesta dissimulació i en què la realitat damunt del terreny es féu plenament coneguda a Washington, començava un replantejament de l'estratègia nord-americana a l'Orient Mitjà.

Un mes i mig després de la fi de la guerra, el 6 de desembre, Henry Kissinger va reunir-se a porta tancada amb els directors de les revistes *Dissent* i *Commentary* i amb cinc professors de Harvard que en el memoràndum classificat amb l'acta de la reunió eren qualificats col·lectivament d'"intel·lectuals jueus"⁴⁹⁶. La jueia americana era encara llavors el principal grup de suport a Israel dins dels Estats Units i clarament la trobada tenia l'objectiu de verbalitzar les noves prioritats de l'administració sobre l'afer i de convèncer els interlocutors de llur bondat perquè influïssin en aquesta direcció tant a Washington com a Jerusalem. I de fet tres setmanes després, el 27 de desembre,

⁴⁹⁶ Els acadèmics en qüestió eren el degà de la Facultat d'Arts i Ciències Henry Rosovsky, el professor d'història David Landes, el professor d'economia Kenneth Arrow i els professors de teoria de govern Michael Walzer i Seymour Lipset. *United States National Archives*. NND 969040 Box 2390 RG 59 Entry 1613.

Kissinger es reunia al setè pis del Departament d'Estat amb tretze prohoms que eren definits per Max Fisher com "el gruix del lideratge jueu americà"⁴⁹⁷.

Totes dues trobades són representatives dels moviments que la diplomàcia americana estava fent en aquells dies per a replantejar les línies mestres de la relació entre els Estats Units i Israel. L'objectiu fonamental de Kissinger era que els seus interlocutors l'ajudessin a difondre el missatge que les coses havien de canviar o, en paraules de Zaki Shalom, que "en comptes de constituir un grup de pressió perquè els Estats Units adoptessin les polítiques desitjades per Israel, els participants constituïssin un *lobby* que influenciés Israel a adoptar el punt de vista estatunidenc"⁴⁹⁸, i amb aquest propòsit negava rotundament les especulacions que ja aleshores circulaven sobre una certa fredor en l'actitud de l'administració envers Israel durant la guerra. "Es diu que vam arranjat l'alto el foc massa de pressa a l'octubre i que vam privar així Israel d'una victòria, però això no és cert", afirmava Kissinger el 6 de desembre. "No estem en una posició de confrontació amb Israel", reiterava el 27. Però amb reserves perquè malgrat que "aquest govern no participarà mai en res que creguem que implica algun risc de causar la destrucció [d'Israel]", calia deixar clar també que "no podem lligar la política de defensa americana només a la supervivència d'Israel". I malgrat que Kissinger creia que els oficials israelians compartien amb ell "la part analítica" de les reflexions que feia, "probablement discreparan de les conclusions" perquè el que l'administració proposava eren "concessions doloroses". El secretari d'Estat no aprofundia en els detalls d'aquestes concessions, que inequívocament feien referència a cessions territorials, però mal que aprovava que els seus interlocutors s'alcessin "públicament en defensa de la seguretat d'Israel" també els demanava que "privadament deixeu clar als israelians que us feu el càrrec de la situació [americana] i per això heu d'entendre bé què és el que estem intentant".

⁴⁹⁷ Els participants a la reunió del 27 de desembre, més enllà de Kissinger i del seu col·laborador Leonard Garment, eren els següents, a saber: el filantrop Max Fisher, el president de la Conferència d'Organitzacions Jueves de Nova York Jacob Stein, el president del Congrés Jueu Americà Arthur Hertzberg, el president de la Federació Sionista d'Amèrica Herman Weisman, el president de Bnai Brith Daniel Bloomberg, el president del Consell de Federacions Jueves Roy Epstein, el president del Comitè Jueu Americà Elmer Winter, el president de la National Community Relations Council Lewis Cole, el cap del United Jewish Appeal Paul Zuckerman, el rabí principal del Moviment Reformista Alexander Schindler, el vicepresident de la Conferència de Rabins Ortodoxos Louis Bernstein i el líder del United Israel Appeal Melvin Dubinsky. *United States National Archives*. NND 969040 Box 2390 RG 59 Entry 1613.

⁴⁹⁸ SHALOM, Zaki (2002) «Kissinger and the...» p. 197.

L'escenari que dibuixava Kissinger, i que era el mateix que transmetia als israelians pels canals diplomàtics ordinaris, era que l'estratègia americana a la regió passava per buscar l'aliança dels països àrabs amb l'argument que dementre tinguessin la Unió Soviètica com a aliada no aconseguirien res, mentre que Washington sí que podia proporcionar-los avantatges estratègics. Com que un interès principal del món àrab era recuperar els territoris perduts a la guerra de 1967, la política dels Estats Units cercaria un arranament que aportés pau a Israel i territoris a les potències àrabs; essencialment l'esquema que Sadat havia perseguit des de la seva arribada al poder. La diferència ara era que Israel havia guanyat la guerra gràcies als Estats Units, els quals havien cedit el 30% de llur propi material antitanc per a deslliurar-los d'una derrota davant les forces egípcies, i en conseqüència Israel havia d'amotllar-se a aquesta realitat i fer concessions. Això quedava reforçat per l'aïllament internacional que Jerusalem experimentava —“Israel s'enfronta a l'oposició de la Unió Soviètica, d'Europa, dels Japó i de tots els països musulmans; els Estats Units eren el seu únic amic en acabar la guerra i aquesta és una posició extraordinàriament precària perquè qualsevol tema que es porti a les Nacions Unides acabarà amb una resolució absolutament desfavorable per a Israel⁴⁹⁹” — i pel boicot petrolier que estava modificant les simpaties arreu del món occidental i que Kissinger gosava insinuar que podria afectar àdhuc el filisionisme tradicional del Congrés nord-americà.

El lector haurà observat les similituds entre els objectius diplomàtics nord-americans després del Yom Kippur i els plantejaments egipcis d'abans de la guerra. Kissinger no se n'amagava en aquestes trobades. “Estic força impressionat amb Sadat. Els altres [líders àrabs] són seductors, emocionals i romàntics. Sadat és un dels pocs que sempre té un objectiu clar, una idea fixada d'on vol anar a parar”. I per aquesta mateixa raó preferia que Israel explorés converses directament amb Egipte en comptes d'anar a cercar una pau global, amb l'esperança que més endavant Jordània —i potser l'Àrabia Saudita i Algèria— també s'hi sumarien⁵⁰⁰.

⁴⁹⁹ SHALOM, Zaki (2002) «Kissinger and the...» pp. 210-211.

⁵⁰⁰ “La meua percepció és que Sadat és un nacionalista egipci que només es mostra com a panarabista per a augmentar la seva pròpia força negociadora”, afirmava Kissinger en la trobada del 27 de desembre quan hom li preguntava per la sinceritat dels dirigents àrabs. “[El president siria Hafez] Assad en canvi vol destruir Israel com sigui. [El rei saudita] Faisal és un fanàtic religiós que només està interessat en Jerusalem” però “la segona vegada [que vaig veure'l] les seves posicions, tot i que no eren acceptables per a Israel, eren compatibles amb la seva existència. [El president algerià Houari] Boumédiène està amb Assad emocionalment però amb Sadat racionalment”. Sobta constatar l'exactitud d'aquestes previsions

Els contactes de Kissinger amb la jueria nord-americana per a preparar una ofensiva diplomàtica que havia de satisfer el triple objectiu de consolidar la distensió, resoldre el conflicte de l'Orient Mitjà i aportar als Estats Units l'enorme guany estratègic d'establir una aliança amb el gruix del món àrab va ésser exitosa si ha de fer-se cas als memoràndums del Departament d'Estat, atès que la trobada del dia 6 va acabar amb "càlides expressions de gratitud" i en la del 27 Max Fisher va acomiadar-lo dient-li que "estem tots nosaltres molt reconfortats que en aquest estadi de la història tu siguis aquí". Però en aquesta última trobada, celebrada quatre dies abans d'uns comicis generals a Israel que s'efectuaven en un escenari molt excepcional, hi havia una preocupació somorta que el rabí reformista Alexander Schindler⁵⁰¹ gosà verbalitzar poc abans que no acabés la reunió:

RABÍ SCHINDLER: Què passarà si el govern perd [les eleccions]?

SECRETARI D'ESTAT KISSINGER: Si guanyés la dreta tindríem un problema gros, un problema ben gros. Per més que aquest govern sigui difícil, és clarament la facció més responsable.

Arribada l'hora de l'escrutini, Schindler i Kissinger van poder respirar tranquils. El Likud guanyava posicions i amb trenta-nou diputats se situava més a prop que mai del poder, però Golda Meir en sumava cinquanta-un (en perdia cinc) i podia formar fàcilment una coalició amb els deu escons del Partit Nacional Religiós i els quatre dels Liberals Independents, que eren els seus aliats tradicionals i que sumats proporcionaven una majoria estable de seixanta-cinc diputats. El sentiment d'alleujament a Washington davant del manteniment d'una majoria de l'esquerra a Israel es veia amplificat per la retòrica del Likud contra l'acord de separació de forces entre Israel i Egipte mitjançat per Kissinger, qualificat de "retirada d'un exèrcit victoriós que està comandat per un govern derrotat". La Casa Blanca no podia esperar-se res de bo d'un partit que havia vist en el pla Rogers un assalt contra els "fruits de la victòria" i que ara omplia els carrers de Tel Aviv amb Begin, Shamir i Sharon bramant que la nova claudicació "costarà milers de vides"⁵⁰².

no només en relació amb els Acords de Camp David de 1978 sinó també amb les posicions dels respectius països en relació amb Israel en les quatre dècades següents.

⁵⁰¹ A la transcripció de la conversa feta per Zaki Shalom el nom d'Alexander Schindler apareix erròniament com a "Arthur Schindler".

⁵⁰² La visió del Likud com un partit fanàtic era el to general de les notícies internacionals. Pedro Queirolo, llavors enviat especial de *La Vanguardia*, explicava a la seva crònica que amb el laborisme "s'entreveu

Respiraven fins i tot massa tranquils, perquè a l'hora de la veritat no trigaria a demostrar-se que ni la majoria parlamentària sortida dels comicis del 31 de desembre de 1973 era tan estable ni tampoc les posicions a una banda i a l'altra de l'espectre polític eren tan nítides.

Hi havia diversos problemes que s'entrellaçaven i que complicaven el panorama que el dia després de les eleccions havia semblat senzill. Per a amplis segments de la població, acostumats a pensar en termes d'invulnerabilitat, el que havia passat era la conseqüència d'una concatenació d'errors que calia que fossin esmenats i que tinguessin implicacions polítiques fins molt amunt en l'escalafó. Això havia estat assumit per gairebé tothom i el mateix govern havia acceptat que es constituís una comissió d'investigació encapçalada pel cap de la Cort Suprema Shimon Agranat per a depurar responsabilitats en la manca de preparació per a la guerra. Aquest clima de suspicàcia i aquesta percepció d'incompetència feien impopular el Partit Laborista i allunyaven els possibles socis de coalició, fins al punt que els Liberals Independents, que s'havien escindit del Partit Liberal perquè la fusió amb el Cherut era anatema per a ells⁵⁰³, ara advertien que consideraven la possibilitat d'unir-se a una coalició alternativa que només podia passar pel Likud.

La perspectiva d'obrir un diàleg que resolgués el conflicte de l'Orient Mitjà —proposta creixementment peremptòria ran de la crisi petrolera que estava desencadenant-se— i que hauria de passar per concessions territorials era una altra dificultat per a bastir una coalició, perquè el Partit Nacional Religiós era cada vegada més un altaveu de l'incipient moviment colon i per tant molt reaci a iniciatives d'aquesta mena, encara més quan es percebia que el govern havia perdut l'oremus i no tenia un full de ruta per a articular-les des d'una posició de coherència i força.

El centre del problema, però, es trobava en el Partit Laborista, que reunia posicions molt diverses sobre les fronteres i l'actitud que Israel havia de mantenir envers els països veïns i en relació amb els aliats occidentals i particularment amb els Estats Units. A principis de gener Meir va emmalaltir amb un brot d'herpes zòster i les funcions de

una petita esperança de pau" mentre el Likud "tornaria a posicions rigidíssimes que no podrien sinó provocar una nova guerra". *La Vanguardia*, 1 de gener de 1974, p. 13.

⁵⁰³ Vegin-se les pp. 97-101 i 109-110 d'aquest document.

primer ministre —i de negociador per a la formació de govern— anaren a parar de facto en el ministre de Defensa Moshe Dayan, principal confident de la primera ministra durant la guerra. Això obria un altre problema, perquè Dayan era la persona més qüestionada per tots els qui reclamaven l'assumpció de responsabilitats polítiques. El vell dirigent laborista i ministre de Justícia Yaakov Shapira havia demanat la destitució de Dayan només acabar la guerra el 26 d'octubre i com que Meir no hi havia accedit, havia presentat la seva dimissió irrevocable⁵⁰⁴. Malgrat que la comissió Agranat encara no havia emès el seu dictamen, la petició d'apartar Dayan guanyava adeptes: per als possibles socis de coalició era una condició per a entrar-hi, per a l'oposició una demanda amb la qual desgastar el govern, per als laboristes una manera de fer un tallafocs i impedir que la tempesta arribés fins a la inquilina de la Casa Julius Jacobs.

¿Per què en aquestes circumstàncies Meir va mantenir-se ferma en la defensa de la continuïtat de Dayan, fins al punt de convertir-lo en el seu lloctinent en un moment de crisi de salut? La pregunta és encara més pertinent si es té en compte que Meir devia sobretot el seu càrrec al suport del sector lleial a Yigal Allon i que Dayan també li complicaria força les coses en setmanes posteriors en plantejar un govern d'unitat nacional amb el Likud que la primera ministra no veia amb bons ulls. Però Meir ja no pensava en aquests càlculs, “mai més no tornaré a ésser la persona que era⁵⁰⁵”. Sabia que el qüestionament a Dayan era en el fons una crítica a la gestió del govern que encapçalava, feia seves les decisions que s'havien pres des del ministeri de Defensa i era conscient que una desautorització de Dayan equivalia a una censura de la seva pròpia gestió. A més, Dayan comandava almenys damunt del paper els set diputats del Rafi que eren clau per a la coalició que Meir volia encapçalar, de manera que si sacrificava Dayan la posició d'ella també es faria insostenible.

En un cert sentit, Meir tenia ganes de plegar veles. Els problemes amb els Liberals Independents havien pogut resoldre's, però el Partit Nacional Religiós no estava d'acord amb les negociacions que estaven duent-se a terme amb Egipte per a separar els dos exèrcits, davant les quals el Likud agitava l'opinió pública contra el govern, i quan finalment el 20 de febrer Yossef Burg va acceptar el compromís a què s'havia arribat amb Washington va plantejar com a contrapartida noves condicions en matèria de religió i Estat. Dayan, en comptes d'acceptar-les, preferia intentar de sumar el Likud a

⁵⁰⁴ BAR-ON, Mordechai (2012) *Moshe Dayan. Israel's...* p. 184.

⁵⁰⁵ KLAGSBRUN, Francine (2017) *Lioness. Golda Meir...* pp. 610-638.

la coalició, però Meir no hi veia la lògica perquè sabia que això implicaria una confrontació diplomàtica amb els Estats Units i potser un nou xoc armat amb el Caire. Dayan va renunciar aleshores a continuar com a ministre de Defensa, un moviment desestabilitzador per a la primera ministra que l'havia defensat amb ungles i dents durant els quatre mesos transcorreguts des de la guerra. Shimon Peres, falcó bengurionista hostil a les concessions i amic de Dayan, va anunciar que tampoc no formaria part del gabinet en solidaritat. Meir va proposar llavors el nom de Rabin com a ministre de Defensa però hi havia veus en el partit que no veien clar un govern sense un representant fort del vell Rafi. I enmig de tot això Meir va tornar a caure malalta, aquest cop amb una conjuntivitis que va apartar-la de l'activitat habitual durant la darrera setmana de febrer.

El 3 de març, en una reunió a porta tancada amb la cúpula laborista, Meir va decidir que n'havia tingut prou. “Si hagués dimitit a l'agost o al setembre hauria fet ben fet, no estic en condicions d'encapçalar un altre govern”. La manca d'una alternativa clara i les perspectives d'una possible repetició electoral en una situació tan complicada —per al país i també per al Partit Laborista— assuaviren les posicions de tothom. Dayan i Peres van comunicar que sí que acceptarien d'ésser al govern i Golda Meir va retractar-se de la renúncia que havia fet i que tampoc no havia transcendit públicament. “Si fos àrab us faria un petó a tots dos”, va dir-los rient. El 10 de març de 1974 va presentar-se el nou executiu, exactament com s'havia previst en conèixer-se els resultats electorals: laboristes, nacionalreligiosos i liberals independents com a membres de la coalició; el Likud a l'oposició, Dayan com a ministre de Defensa i Peres com a ministre d'Informació. Yitzhak Rabin, durant uns dies nou ministre de Defensa *in pectore*, va haver de conformar-se amb la cartera de Treball.

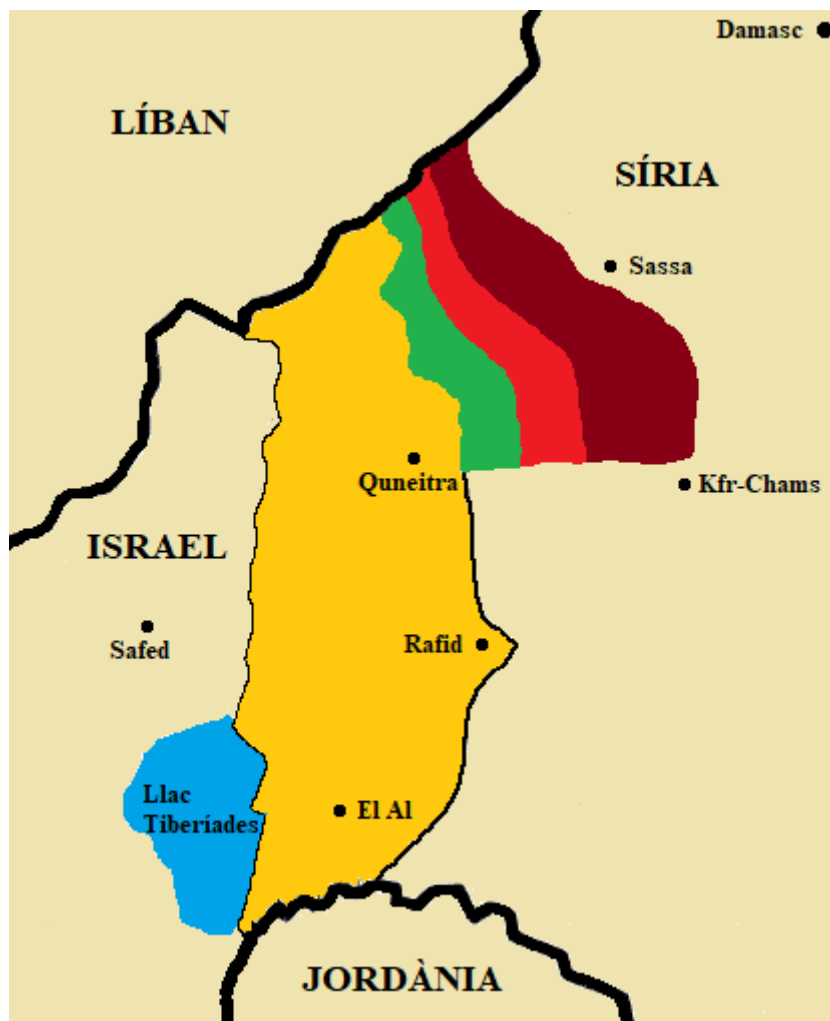
Una vegada més, però, no per gaire temps. Els núvols que havien complicat la formació del govern continuaven presents: la cúpula laborista estava desprestigiada, la primera ministra tenia mala salut i li faltava esperit per a continuar, els nacionalreligiosos recelaven del govern que havien constituït, l'opinió pública demanava responsabilitats i el dictamen de la comissió Agranat aguaitava com una espasa de Dàmocles damunt del govern que acabava de constituir-se.

Les tres primeres setmanes del nou govern van estar marcades per una situació de guerra de baixa intensitat amb Síria. A diferència de Sadat, que havia acceptat un acord

de separació de forces al Sinaí mitjançat per Kissinger, Hafez Assad no tenia intenció de pacificar la zona si no hi havia una retirada israeliana que anés més enllà de l'*statu quo ante bellum* i el secretari d'Estat nord-americà pressionava perquè Israel considerés aquesta possibilitat. La posició oficial de Meir era que la separació de forces havia de respectar àdhuc una part dels guanys que Israel havia aconseguit a la Guerra del Yom Kippur, de manera que la franja de vint quilòmetres addicional al Golan havia d'ésser retornada només en part: deu quilòmetres per a Síria, cinc per a una força de separació de les Nacions Unides i cinc més que quedarien en mans israelianes indefinidament. De totes maneres Moshe Dayan donava a entendre en privat que la proposta israeliana era flexible, la qual cosa transmetia dues impressions: la debilitat del govern davant la pressió americana i la fractura que les negociacions per a l'establiment del nou executiu havien causat entre la primera ministra i el ministre de Defensa. Menachem Begin, que com a cap de l'oposició enarborava un discurs de maximalisme territorial, va aprofitar totes dues coses.

L'1 d'abril, les escaramusses que Síria provocava a la frontera van dur Dayan a plantejar públicament una operació a gran escala contra Damasc⁵⁰⁶. L'amenaça partia del càlcul que Síria sola no gosaria entrar en una nova guerra contra Israel, però per als Estats Units, que tot just havien aconseguit que Egipte i l'Àràbia Saudita renunciessin a l'embargament petrolier, una escalada que podia desembocar en una nova guerra general era una perspectiva inacceptable i aquesta circumstància havia d'ésser tinguda en compte a Jerusalem perquè l'exèrcit israelià necessitava una reposició urgent de materials. L'alternativa de cedir més territori també era problemàtica, perquè l'oposició —i molts membres del gabinet dins i fora del Partit Laborista, començant per Meir— hi estava fermament en contra. El doble discurs de Dayan, defensor de portes enfora d'una estratègia de línia dura però partidari als consells de ministres d'una retirada territorial més àmplia al Golan, esperonava els seus detractors a demanar-ne la dimissió pel que percebien com una conducta erràtica que s'afegia a la seva controvertida gestió de la guerra. Sobretot ara que l'idil·li fugisser entre ell i Meir semblava haver-se esvaït.

⁵⁰⁶ QUEIROLO, Pedro «La situación en el frente del Golan está empeorando rápidamente». *La Vanguardia*, 2 d'abril de 1974, p. 21.

Font 23. Proposta israeliana de separació de forces amb Síria. En taronja, els Alts del Golan capturats a Síria el 1967. En colors verd, vermell i carmí els territoris addicionals capturats per Israel a la guerra de 1973. Golda Meir proposava una retirada israeliana fins a la franja verda, amb una separació de forces de l'ONU instal·lada a la franja vermella i els sirians que recuperarien el control de la franja carmí. Elaboració pròpia.

L'endemà 2 d'abril la situació es féu encara més complexa perquè el jutge Shimon Agranat va lliurar les conclusions de la comissió d'investigació que presidia⁵⁰⁷. L'informe recomanava la destitució del cap de l'Estat Major David Elazar, del cap de la Unitat d'Intel·ligència Eliyahu Zeira i d'alguns dels oficials que hi estaven subordinats, així com la suspensió (en espera d'una anàlisi més detallada) del cap del Comandament Sud Shmuel Gonen. Golda Meir i Moshe Dayan eren absolts de responsabilitat directa pel fracàs de la intel·ligència i pel retard en la mobilització i el desplegament de les tropes, però la comissió declarava explícitament que no passava comptes de llurs responsabilitats indirectes perquè aquesta funció estava reservada “a la Knesset i a l'electorat”. Elazar va dimitir de seguida i va declarar que se sentia un cap de turc de

⁵⁰⁷ L'informe sencer pot consultar-se digitalment en hebreu a bit.ly/3bgcqi0.

l'escalafó civil al qual l'exèrcit estava subordinat i que estava defugint les responsabilitats que li corresponien. Aquesta convicció era compartida per l'oposició, per bona part de la premsa i per alguns oficials no assenyalats per l'informe Agranat que van dimitir de totes maneres en solidaritat. Dels dos òrgans que segons la comissió havien de controlar el govern, l'electorat va tornar a ésser convocat als carrers per a manifestar-se contra Meir i contra Dayan, i a la Knesset no era clar que els seixanta-cinc diputats de la coalició estiguessin disposats a votar a favor de l'executiu si arribava a presentar-se una moció de censura. Hi havia un clima de crisi de govern i el ministre de Finances Pinchas Sapir, l'home que havia proposat el nom de Golda Meir per a encapçalar l'executiu en plena agonia de Levi Eshkol, va suspendre a última hora el viatge als Estats Units que tenia previst per a centrar-se en la greu situació política que s'havia obert.

En certa manera era una nova agonia. ¿Podia afrontar-se la qüestió siriana amb un cap de l'Estat Major en funcions i amb l'oficialitat en un estat de discrepància i de malestar tan gran amb el govern? ¿Moshe Dayan i Golda Meir tenien autoritat moral per a prendre decisions greus, decisions que podien menar a una guerra imminent o a una retirada territorial, amb les ombres que s'alçaven damunt de llur gestió? ¿Fins a quin punt les circumstàncies no abocarien a adoptar mesures equivocades, fos per debilitat, fos per la temptació de distreure l'atenció i de trobar un camí que garantís la supervivència del govern? Aquestes eren la mena de preguntes que formulava Begin, el qual s'obria a formar un govern nou que aportés el lideratge fort que es requeria per a resoldre la crisi siriana i per a recuperar la confiança i l'estabilitat institucional.

Era molt difícil que el Likud pogués configurar un govern. El mer fet que es formulés, però, il·lustra com Begin prioritzava ara decididament l'arribada a l'executiu per damunt del purisme ideològic que continuava expressant en moltes de les declaracions públiques que feia. I era una amenaça prou creïble perquè dins del Partit Laborista hi hagués moviments per a anticipar-se. El 5 d'abril Yigal Allon va demanar la dimissió del seu vell rival Dayan. Dayan i Peres van advertir que llur facció sumava set diputats i que tombaria el govern si calia. Podia semblar una repetició de l'eterna lluita entre les faccions de l'Achdut HaAvodah i del Rafi dins del laborisme, però aquesta vegada Yitzhak Rabin i Yisrael Galili feien costat a Allon. L'objectiu era fer un tallafocs que consolidés Meir i permetés la formació d'un nou govern laborista. El fet que Galili hi estigués involucrat era mostra que la maniobra comptava amb el beneplàcit de la

inquilina de la Casa Julius Jacobs. I aleshores, poca estona abans de començar el sàbat, el Partit Liberal Independent va fer una proposta: que Dayan i Rabin s'intercanviessin les carteres ministerials. Així hom intentaria que l'executiu s'estabilitzés sense haver d'obrir una crisi formal i sense que es plantegés un govern d'unitat nacional amb presència del Likud. Ni Meir ni Dayan van donar una resposta immediata a la proposta. Aquella mateixa tarda Israel havia bombardejat amb la Força Aèria posicions sirianes per primera vegada des del final de la guerra. Dos dies després un avió israelià va ésser abatut per Damasc al Golan. La crisi siriana era a la vegada un dels elements que feia insostenible el govern, paralitzat per la indecisió i les baralles internes, i l'única cosa que el mantenia viu pel vertigen de tombar-lo enmig d'un tràngol tan difícil.

Sembla que Dayan havia arribat a donar a entendre que estava disposat a renunciar al ministeri de Defensa i a romandre al govern en una altra posició, idea que tant els liberals independents com els nacionalreligiosos afavorien. Però Allon va tensar més la corda i va demanar que Dayan estigués exclòs del govern i això va tornar a posar damunt la taula l'amenaça dels diputats del vell Rafi d'abandonar la coalició. Alguns diputats laboristes no adscrits a cap de les dues faccions, com el ministre de Justícia Chaim Zadok, també creien convenient un canvi de govern i de primer ministre⁵⁰⁸. Golda Meir va adonar-se que la sortida de Dayan no garantiria una majoria parlamentària i que no estava en condicions de superar una moció de censura. Intentar de formar un govern des de zero una altra vegada, després de les dificultats que havia hagut d'endurar per a formar-ne l'últim, no era una opció. El 10 d'abril va presentar la dimissió com una decisió "definitiva i irrevocable" davant del comitè central del Partit Laborista. "Us demano que no intenteu de persuadir-me perquè canviï d'opinió. No ajudaria a ningú"⁵⁰⁹. Menachem Begin va proposar a la Knesset la creació d'un govern d'unitat nacional de deu setmanes per a afrontar la crisi siriana i convocar noves eleccions immediatament després.

No era una perspectiva forassenyada. L'endemà un comando del Front Popular per a l'Alliberament de Palestina va infiltrar-se des del Líban, va introduir-se en un bloc de pisos de Kiryat Shmona i va matar tothom que va trobar, divuit persones en total, vuit de les quals criatures. Quan els soldats israelians van entrar a l'edifici, els tres integrants

⁵⁰⁸ La posició de Zadok era particularment significativa si es té en compte que havia assumit el control del ministeri per a substituir el dimissionari Yaakov Shapira, el qual havia plegat justament perquè rebutjava la continuïtat de Dayan al capdavant de la cartera de Defensa.

⁵⁰⁹ LANDAU, Maurice David (2014) *Arik. The Life...* pp. 188-189.

del comando van immolar-se⁵¹⁰. La resposta del govern dimissionari va ésser una acció militar punitiva al sud del Líban, un primer pas en el camí que hauria de portar a l'Operació Litani de 1978. En una rara compareixença a Tel Aviv en ple dissabte, Dayan va advertir que si el govern libanès no era capaç de controlar els palestins que es trobaven al seu territori, “una gran part del sud del Líban haurà d'ésser destruïda i quedarà deserta⁵¹¹”. En paral·lel els combats a Síria continuaven i, temorós de perdre la preeminència que havia guanyat en el món àrab ran de la guerra, Sadat va trencar el silenci que s'havia imposat amb la signatura de l'acord de separació de forces per a advertir a Israel que intervindria en defensa del Líban i de Síria si la situació escalava.

Israel afrontava per tant a mitjan abril de 1974 una greu crisi política interior combinada amb una seriosa amenaça a les fronteres amb Egipte, el Líban i Síria. La crisi política feia realista per primera vegada la perspectiva d'un govern del Likud, escenari que acabaria esdevenint-se tres anys després. La tensió fronterera es resoldria en el mitjà termini de tres maneres molt diferents: amb un acord de pau en el cas egipci, amb una guerra oberta en el cas libanès i amb una hostilitat somorta i permanent en el cas sirí. Malgrat que la cronologia s'encavalqui, la importància d'aquests assumptes per als aspectes que es tractaran posteriorment fa convenient d'analitzar el desenllaç d'aquestes dues qüestions (i les tres derivades del segon tema) de manera separada.

La resolució de la crisi de govern passava fonamentalment per una d'aquestes quatre alternatives, a saber:

1. La formació d'un nou executiu laborista amb els socis de coalició habituals.
2. L'establiment d'un govern d'unitat nacional com s'havia fet entre 1967 i 1970.
3. La formació d'un govern del Likud amb els nacionalreligiosos, els liberals independents i els sectors més intransigents del laborisme, incloent-hi el Rafi de Dayan i Peres.
4. La convocatòria d'unes eleccions anticipades.

Totes quatre opcions presentaven dificultats. Per als Estats Units, així com per als sectors més proclius dins d'Israel a l'acceptació de retirades territorials a canvi de pau o

⁵¹⁰ «Arab Terrorists Slay 18 in Raid on Israel». *Daily News*, 13 d'abril de 1974, p. 4.

⁵¹¹ QUEIROLO, Pedro. «Dayan: Si no se frena a los guerrilleros palestinos una gran parte del Líbano del Sur será destruida». *La Vanguardia*, 14 d'abril de 1974, p. 16.

de garanties de seguretat, el millor era un nou govern laborista que pogués aprofundir en les converses que Kissinger volia impulsar amb Egipte i amb la Unió Soviètica per a pacificar la regió. Per als escèptics amb aquesta aposta, els qui volien conservar els territoris per raons irredemptistes o per desconfiança d'una diplomàcia que volia ensems involucrar els soviètics en el marc de la distensió i disminuir llur influència a l'Orient Mitjà amb la recerca d'una aliança entre els Estats Units i els països àrabs que fessin la pau amb Israel, un govern d'unitat nacional estava en millors condicions de resistir la pressió i de plantejar una solució militar si les escaramusses a les fronteres continuaven. El problema era que totes dues opcions estaven mancades d'una majoria, perquè el Rafi no volia renunciar a territoris (i sense el Rafi el laborisme no arribava als seixanta-un diputats) i el gruix del Partit Laborista, incloent-hi gairebé tota la vella facció de l'Achdut HaAvodah, veia suïcida l'estratègia de confrontació sense el beneplàcit dels Estats Units i no estava disposat a anar a un govern d'unitat nacional si aquest havia d'ésser-ne el full de ruta.

Això deixava l'opció d'un "govern falcó" que reunís els nacionalreligiosos, els liberals independents, el vell Rafi i alguns diputats escadussers del laborisme sota el lideratge del Likud. Aquesta havia estat la proposta de Begin en un primer moment, però no era realista. Els liberals independents eren una escissió que havia desaprovat la fusió del Partit Liberal amb el Cherut de Begin i professaven un desdeny profund pel vell líder revisionista. Els nacionalreligiosos, tot i que cada vegada més determinats a retenir els territoris palestins, continuaven essent proclius a un pacte amb els laboristes i tenien una posició molt més amotllable quant als territoris capturats a Egipte i a Síria. I tampoc no era clar que el Rafi bengurionista estigués disposat a investir primer ministre a l'arxienemic de Ben-Gurion, l'home que s'asseia al costat del Sr. Bader⁵¹², sense cap legitimitat addicional perquè els seus vots provenien de la llista que havia encapçalat Golda Meir a les urnes a penes quatre mesos abans.

Begin s'adonava d'aquestes dificultats insuperables per a formar un govern. També estava al cas dels rumors que circulaven entre els mitjans de comunicació i àdhuc entre algunes figures de la seva pròpia família política, els qui deien que potser amb un altre dirigent menys polèmic, menys vinculat al passat traumàtic de les *saisons*, algú que no hagués estat derrotat en vuit eleccions consecutives, sí que podria formar-se un executiu

⁵¹² Vegin-se les pp. 103-104 d'aquest document.

encapçalat pel Likud. Ezer Weizman havia estat ministre de Transports pel Cherut en el govern d'unitat nacional i no havia volgut abandonar-lo, era un home de consens. Ariel Sharon havia esdevingut l'heroi que havia creuat el canal de Suez i havia capgirat les tornes en el front egipci del Yom Kippur i gaudia per tant d'un gran prestigi en un moment en què l'opinió pública buscava militars exitosos que poguessin transmetre tranquil·litat. Simcha Ehrlich era un estadista venerable que havia fet carrera a l'ajuntament de Tel Aviv abans de liderar els liberals en l'escena política nacional i que potser podria fer el paper de tecnòcrata capaç de teixir una coalició així de complicada. Tot plegat eren especulacions buides perquè Menachem Begin no estava disposat a cedir el timó de la nau revisionista i havia demostrat moltes vegades en les tres dècades anteriors que tenia la força suficient per a enrocar-s'hi. Però de totes maneres no volia tampoc que l'opinió pública el percebéss com la mena de dirigent crepuscular i obstinat que impedia la resolució d'una crisi política, allò que Ben-Gurion havia personificat en els seus darrers anys i que ara semblava encarnar Moshe Dayan. Per això va gosar plantejar l'anatema de la repetició electoral. De manera dissimulada i responsable, això sí. Un govern d'unitat, encapçalat per un laborista i amb una durada de deu setmanes, i després tornar a les urnes. Un govern així no reuniria consens per a prendre cap iniciativa que posés en perill "els fruits de la victòria", si aconseguia d'estabilitzar les fronteres seria mèrit de tothom i si no ho aconseguia seria culpa de la dirigència laborista que per segona vegada en menys d'un any hauria demostrat no ésser capaç de guanyar decisivament. I en un escenari electoral el Likud hi tenia molt a guanyar davant d'un bloc laborista sense dirigents forts, consumit per les baralles internes relatives a la gestió de la guerra passada i en què a més probablement el Rafi hi concorreria en solitari.

La vella guàrdia laborista s'adonava també perfectament de la jugada i de les conseqüències. El 14 d'abril el seu comitè central suggerí al ministre de Finances Sapir que s'ofereís a encapçalar un govern. Era el teixidor de consensos per antonomàsia dins del laborisme, l'eminència gris de la bona situació econòmica israeliana, l'home que havia coronat Golda Meir quan tothom es temia que la mort d'Eshkol obriria una pugna successòria entre Allon i Dayan que partiria el laborisme per la meitat. Sapir no va acceptar-ho, però sí que va contribuir decididament que l'assumpte quedés resolt sense eleccions i amb els laboristes al poder. La figura elegida per a fer efectiu aquest propòsit

va ésser la de Yitzhak Rabin, cap de l'Estat Major (1964-1968) i ambaixador a Washington fins mesos abans de la Guerra del Yom Kippur.

Rabin tenia alguns avantatges obvis. Havia estat el màxim responsable militar de la guerra més perfecta de la història d'Israel, mèrit que era particularment pertinent en un moment en què el país patia per la seva seguretat i arrossegava el trauma d'un rendiment bèl·lic molt més deficient. També era un bon coneixedor de la realitat nord-americana que tenia elements per a navegar en les aigües difícils que plantejaven les iniciatives diplomàtiques de Kissinger. La seva lleialtat a la vella guàrdia laborista era també inqüestionable, era un home pactista i poc amic de les personalitats abassegadores a la manera de Ben-Gurion o de Dayan. I tant Meir com els liberals independents l'havien vist com a solució en capítols anteriors d'aquella mateixa crisi: Meir l'havia proposat com a ministre de Defensa quan Dayan havia renunciat efímerament a continuar, i el Partit Liberal Independent havia suggerit que ell i Dayan s'intercanviessin les carteres ministerials per a sortir de l'atzucac.

El problema principal de Rabin, el que veien tots els diaris, era que s'havia significat contra Dayan en el transcurs de la crisi política. Si el laborisme no volia un govern d'unitat i no volia tampoc unes eleccions, calia comptar amb el Rafi. I el Rafi no aprovaria la candidatura d'algú que havia alçat la veu contra Dayan. Sense el Rafi no hi havia majoria. Fi de l'assumpte. Per això calia buscar una figura menys significada que pogués teixir un consens entre totes les faccions laboristes i després també amb els socis de coalició habituals; ja que Sapir renunciava a fer aquest paper, hauria de correspondre a algú altre, millor si es tractava d'un perfil gris i discret que per aquestes mateixes raons no despertés suspicàcies, un perfil com el de l'alcalde de Haifa Yossef Almogi.

Sapir i Rabin van demostrar saber-ne més que molts d'aquests analistes. En primer lloc, perquè s'adonaven que el problema de Dayan no era tan ideològic com personal. Al capdavant el ministre de Defensa havia estat fent declaracions contradictòries sobre la possibilitat de retirar-se dels territoris guanyats a Síria i no tenia una línia veritablement coherent sobre aquest assumpte. També s'havia enemistat amb molts dels seus aliats, començant per Meir, durant les negociacions per a formar l'anterior govern. Tenia una facció de set diputats amb uns antecedents comuns i una cosmovisió similar, però la lleialtat de la facció a un líder que anava tant per lliure tenia un límit que podia posar-se a prova si es feien ofertes concretes a diputats particulars, sobretot quan aquesta facció

havia estat elegida dins d'una llista laborista unificada. En segon lloc, perquè ningú deia que volia anar a eleccions immediatament amb una situació tan volàtil damunt del terreny. Uns volien un govern per a tota la legislatura, d'altres només per a deu setmanes; uns volien un govern d'unitat, d'altres un govern de facció. Però tothom volia un govern. I això volia dir que el president Katzir encarregaria a algú la formació del govern i era important que l'elegit fos Rabin; amb el pas de les setmanes i el vertigen d'un nou fracàs polític ja aniria perfilant-se aquest govern en una línia convenient per als interessos laboristes. I en tercer lloc, perquè unes noves eleccions en unes condicions tan excepcionals eren una incògnita per a tothom, sobretot dins del laborisme. Si hi havia una debacle, molts diputats elegits quatre mesos abans no tornarien als escons i haurien sacrificat un lloc d'influència segur per a quatre anys amb una dissolució precipitada. Aquest element generava un impuls conservador contrari a l'anticipació electoral que era transversal entre faccions i que també podia explotar-se en benefici d'una investidura.

Considerats aquests tres elements i amb un coneixement profund de les interioritats de la política israeliana l'aposta de Rabin podia arribar lluny. El 15 d'abril el president Katzir, un prestigiós professor de Biofísica a Harvard a qui Meir havia ofert la presidència com a independent, donà un termini de deu dies al comitè central del Partit Laborista perquè proposés el nom de qui hauria d'encapçalar el govern. Rabin va declarar-se candidat amb el suport decidit de Pinchas Sapir. Yigal Allon també va donar-li suport, i amb això col·locava al seu darrere tota la maquinària de la vella Achdut HaAvodah. Yisrael Galili també era a bord, i amb ell Golda Meir, encara que no ho manifestés públicament. El Rafi quedava així marginat, també perquè Moshe Dayan no era un candidat acceptable pel rebuig que generava dins del laborisme i entre els possibles socis de coalició. El ministre de Defensa va fer llavors un pas enrere i Shimon Peres va esdevenir el candidat del Rafi i dels sectors que s'havien sentit agreujats per la vella guàrdia, de manera que la cursa va esdevenir cosa de dos. Quant a política territorial, damunt del paper Rabin representava un discurs més acomodacionista que no el del maximalista Peres, i de fet els Estats Units no dissimulaven que era llur candidat preferit. Però el component personal tenia de vegades més pes en les decisions; el pacifista ministre d'Exteriors Abba Eban, que s'havia sentit marginat per Eshkol i per Meir en les seves propostes de cessions territorials durant els anys anteriors, va donar suport a Peres.

Peres sabia que partia amb desavantatge perquè Rabin comptava amb el recolzament de la vella guàrdia laborista i de l'Achdut HaAvodah i ell només tenia el Rafi i alguns quadros ressentits. Una cosa que sí que podia fer per a equilibrar les coses era plantejar que el seu camí per a bastir una coalició era més senzill que no el de Rabin, atès que les seves posicions més dures en relació amb el problema àrab feien creïble que el Likud i el Partit Nacional Religiós poguessin donar suport a un seu govern. Però Peres no gosava jugar aquesta carta obertament perquè el gruix del laborisme estava molt lluny de Begin i temia que seria contraproductiu. La clau era que el missatge quallés sense que ell hagués de dir-lo explícitament, com passaria si aconseguia que els partits de la dreta donessin a entendre que era llur candidat preferit.

Els nacionalreligiosos, molt tensionats interiorment entre una vella guàrdia partidària de l'entesa amb el laborisme i una nova dirigència colona que escoltava els cants de sirena de Begin, no amagaven que preferien Peres perquè era el candidat que podia mantenir-los la cohesió interna. El Likud aparentment també, però Begin era reaci a transmetre cap missatge que el beneficiés, probablement per l'obsessió que tenia de voler ésser alternativa i no crossa i la por que Peres no li fes l'abraçada de l'ós i després procurés d'allargar aquesta entesa per a tota la legislatura i frustrés les seves expectatives de presentar-se com el canvi necessari després de tres dècades de governs laboristes.

El discurs de Menachem Begin era per tant que el que convenia era un breu govern d'unitat i una nova convocatòria d'eleccions, i que el nom del líder d'aquest govern no havia d'ésser elegit pel comitè central laborista sinó consensuat entre els partits que haguessin de formar-ne part. No tothom al Likud compartia aquesta estratègia, però, i en els dies següents el partit va veure's arrossegat a la campanya interna laborista d'una manera reveladora de molts episodis que havien de venir després: amb un enfrontament entre els dos grans fitxatges militars del partit, l'heroi de la Guerra dels Sis Dies Ezer Weizman i l'heroi de la Guerra del Yom Kippur Ariel Sharon.

Weizman, nebot del vell líder del sionisme sintètic i primer president d'Israel, se sentia creixentment frustrat per la vida a l'oposició i per les mancances del lideratge de Begin, a qui privadament anomenava "cadàver". Ja el 1970 s'havia oposat a la decisió de trencar el govern d'unitat nacional en el marc de l'acceptació del pla Rogers, i aquesta vegada veia en una victòria de Peres la possibilitat de crear un nou govern ampli que retornés la confiança a la ciutadania i que comptés amb el suport d'un gran espai central

en què podrien sentir-se còmodes els sectors moderats del Likud i del laborisme. I així aparegué de cop i volta un vell informe confidencial de la tardor de 1967 en què Weizman informava del col·lapse nerviós que Rabin havia experimentat a la vigília de la Guerra dels Sis Dies i que l'havia incapacitat durant quaranta-vuit hores. Weizman va confirmar immediatament l'autoria de l'informe i va advertir que Rabin ja havia mostrat una vegada les seves limitacions quant a mantenir-se ferm i lúcid en circumstàncies de pressió⁵¹³. El torpede a la línia de flotació de la candidatura de Rabin va ésser contestat immediatament, però, des del mateix Likud, perquè Ariel Sharon va trucar a tots i cadascun dels diaris nacionals per a titllar Weizman de mentider, donar la seva versió dels esdeveniments de deu anys enrere i manifestar una confiança total en les capacitats de lideratge de Rabin⁵¹⁴.

A més del trencament entre Weizman i Rabin, l'episodi va enverinar per sempre les relacions entre Rabin i Shimon Peres, els quals mantindrien en els vint anys següents un combat permanent i gens dissimulat per a fer-se amb el control del Partit Laborista. També va crear una enemistat duradora entre Ezer Weizman i Ariel Sharon i va fer palès un cop més que el lideratge de Begin dins del revisionisme, malgrat ésser sòlid, no era pas incondicional. I servia per a posar novament de manifest el pes que les relacions personals tenien en el decurs de l'acció política israeliana.

El 22 d'abril el comitè central del Partit Laborista va inclinar-se per Rabin amb 298 vots enfront dels 254 de Shimon Peres. Que el resultat fos tan ajustat va beneficiar Rabin, perquè així Peres retenia expectatives d'ocupar un rol preeminent en el partit i això el dissuadia d'intentar una escissió que recuperés el vell Rafi. Hi havia rumors que anaven de totes maneres en aquesta direcció, i fins alguns periodistes parlaven d'un possible pacte secret entre Peres i el Likud per a fer fracassar la formació de govern, però la crisi de seguretat a la frontera nord, la determinació de Rabin i el suport del president Katzir i de la primera ministra sortint li facilitaven la feina. Kissinger va desplaçar-se a l'Orient Mitjà per a buscar un acord de separació de forces entre Israel i Síria que evités una nova conflagració i Rabin va estimar-se més quedar-se al marge d'aquestes

⁵¹³ L'episodi va deixar una enemistat tan gran que quan Weizman va presentar-se a la reelecció com a president el 1998, després de més d'una dècada de militància laborista, la dona i el fill del primer ministre assassinat van donar suport públic al candidat del Likud Shaul Amor, com "una protesta contra Weizman, el qual va fer mal a en Yitzhak [Rabin] sempre que va poder". HOROWITZ, David. «Rabin Family Wants President Weizman to Be Replaced by Likud Party Member», *Irish Times*, 14 de febrer de 1998.

⁵¹⁴ AVNERY, Uri. «אריק מלך ישראל», *העולם הזה*, 27 de setembre de 1981.

negociacions i deixar que les comandés la dimissionària Meir perquè no interferissin en la formació del govern. Àdhuc quan el 8 de maig Begin va emprendre una campanya pública per a demanar que Israel no cedís ni un sol centímetre del Golan, Rabin va limitar-se a assenyalar que el país no tenia sinó un govern a la vegada i que aquesta eventualitat, si arribava, hauria d'ésser sotmesa a votació a la Knesset com havia estat el cas de l'acord de separació de forces amb Egipte. Kissinger va aconseguir finalment que tant Meir com Assad acceptessin la seva proposta el 30 de maig i, malgrat les concessions que implicava, la Knesset va aprovar-la amb el suport de tot el laborisme, els tres diputats del Ratz i els liberals independents, des de l'alleujament que generava la perspectiva d'un final immediat als combats i a les baixes a la frontera nord. Cinc dies després, aquesta mateixa majoria investia Rabin com a primer ministre. Begin va qualificar el govern d'"insult" i va insistir a reclamar noves eleccions, però els suports parlamentaris eren sòlids encara que ajustats. Els nacionalreligiosos, que s'havien posat de perfil en protesta per les cessions territorials, van acabar cedint a la temptació d'ocupar carteres ministerials i influir des de dintre i van unir-se a la coalició al novembre.

En el seu discurs d'investidura, Rabin va fixar les línies mestres del seu mandat. "La nostra política és ben clara", asseverà. "Ens estimem més la pau que no noves victòries militars. Però una pau estable, justa i honorable, no pas una pau a qualsevol preu". El fet que s'haguessin aconseguit acords de separació de forces amb Egipte i amb Síria eren senyals d'esperança en aquesta direcció i Rabin ho encoratjava. "Quan estiguem convençuts que Egipte i Síria compleixen amb llur part dels acords de separació haurà arribat el moment de continuar el diàleg per a assolir nous progressos cap a la pau⁵¹⁵". No era un discurs irredemptista, però sí que deixava clar que no hi hauria negociacions amb els palestins i que, quant a les converses amb els altres països àrabs, no eren quelcom que anés a donar fruit d'una manera immediata.

La investidura de Rabin va tenir un efecte balsàmic per a l'escenari polític israelià. Els acords amb Síria i Egipte havien pacificat les fronteres, la premsa i l'opinió pública estaven deleroses de donar una oportunitat al nou lideratge i el país necessitava

⁵¹⁵ QUEIROLO, Pedro. «Isaac Rabin fue aceptado ayer por la Knesset como primer ministro de Israel». *La Vanguardia*, 4 de juny de 1974, p. 26.

recuperar una mica de calma. De totes maneres, ni els àrabs ni els Estats Units entenien els acords de separació de forces com res més que una treva que havia d'anar seguida de negociacions i de cessions més importants si volia evitar-se, més d'hora que tard, una nova conflagració.

Dins d'Israel aquesta perspectiva no era rebutjada explícitament pel govern, però distava molt d'ésser unànime. Shimon Peres era el ministre de Defensa. El Partit Nacional Religiós formava part de la coalició, des d'on desplegaria un activisme en benefici de la construcció d'assentaments a Cisjordània que animava a reivindicar també territoris més enllà, sobretot en les àrees estratègiques del Sinaí. Molta altra gent dins del Partit Laborista dubtava de la bona fe amb què els àrabs enfocarien unes negociacions. Rabin tenia clar que fer moviments diplomàtics agosarats posaria en perill l'estabilitat del seu govern i tenia per tant interès a moure les coses al mínim possible. Com havia dit a la investidura, primer veure que els acords es complien, després continuar el diàleg, i encara després assolir progressos, sense que la idea d'un tractat de pau que resolgués el conflicte d'una vegada per totes es veiés ni tan sols en l'horitzó. El col·lapse de l'administració Nixon enmig del desprestigi causat per l'escàndol del Watergate i la campanya del representant Charles Vanik i del senador Scoop Jackson contra la distensió que era pedra angular de la política exterior kissingeriana ajudava també que la pressió estatunidenca per a fer concessions no fos tan forta com s'havia temut, la qual cosa reforçava al seu torn les tendències dilatòries del nou executiu israelià.

Les accions armades palestines representaven una gran amenaça per a aquesta estratègia d'estabilitat des de l'immobilisme. No eren una cosa nova, ja s'havien vist amb el segrest d'un avió de passatgers Boeing 707 a Lod el maig de 1972 i amb l'assassinat d'onze israelians als Jocs Olímpics de Munic d'aquell mateix any, qüestions que s'aborden amb deteniment al capítol quart d'aquest document. Hi ha però una derivada que convé examinar ara: la desestabilització progressiva del Líban, país en què la PLO estava aconseguint el que Hussein li havia impedit de fer a Jordània amb el Setembre Negre de 1970⁵¹⁶.

⁵¹⁶ De fet, el grup que va responsabilitzar-se del segrest de l'avió i de l'assassinat dels atletes es denominava Setembre Negre justament en referència a aquest episodi, i havia entrat en acció per primera vegada amb el magnicidi del primer ministre jordà Wasfi Tal el novembre de 1971.

El Líban mai no havia estat un país aliat d'Israel, i de fet s'havia implicat —mal que testimonialment— en la primera guerra araboisraeliana de 1948-1949. Però malgrat que no va haver-hi mai un tractat de pau, les fronteres que van quedar, que eren les que s'havien traçat després de la I Guerra Mundial amb la constitució del Mandat, van respectar-se. “No hi ha res a dir sobre el Líban”, havia afirmat el diplomàtic israelià Reuven Shiloach el 1953. “La situació fronterera és generalment correcta. De tant en tant els libanesos volen demostrar llur nacionalisme i llavors s'esdevé algun incident, però les relacions amb el Líban no són una preocupació principal per a nosaltres⁵¹⁷”.

Aquesta calma era deguda a la aquiescència envers llur veí del sud dels maronites que governaven el país⁵¹⁸. Des del començament hi havia hagut veus a Israel que havien alertat que la situació era enganyosa, perquè hi havia una gran minoria musulmana en expansió al Líban que era particularment forta al sud del país, una àrea vista com a perifèrica des de Beirut i per tant susceptible a la infiltració de grups antisionistes. En els primers dies de l'Estat, Ben-Gurion havia plantejat secretament conjurar aquest perill amb el suport a alguna forma de grup paramilitar fins al riu Litani que cooperés amb els sectors maronites més proclius a Israel, i el ministre d'Exteriors (i breument primer ministre amb la primera retirada de Ben-Gurion) Moshe Sharett havia intentat d'arranjar un acord de pau⁵¹⁹, sense que cap de les dues iniciatives —òbviament incompatibles entre elles— no tingués més continuïtat.

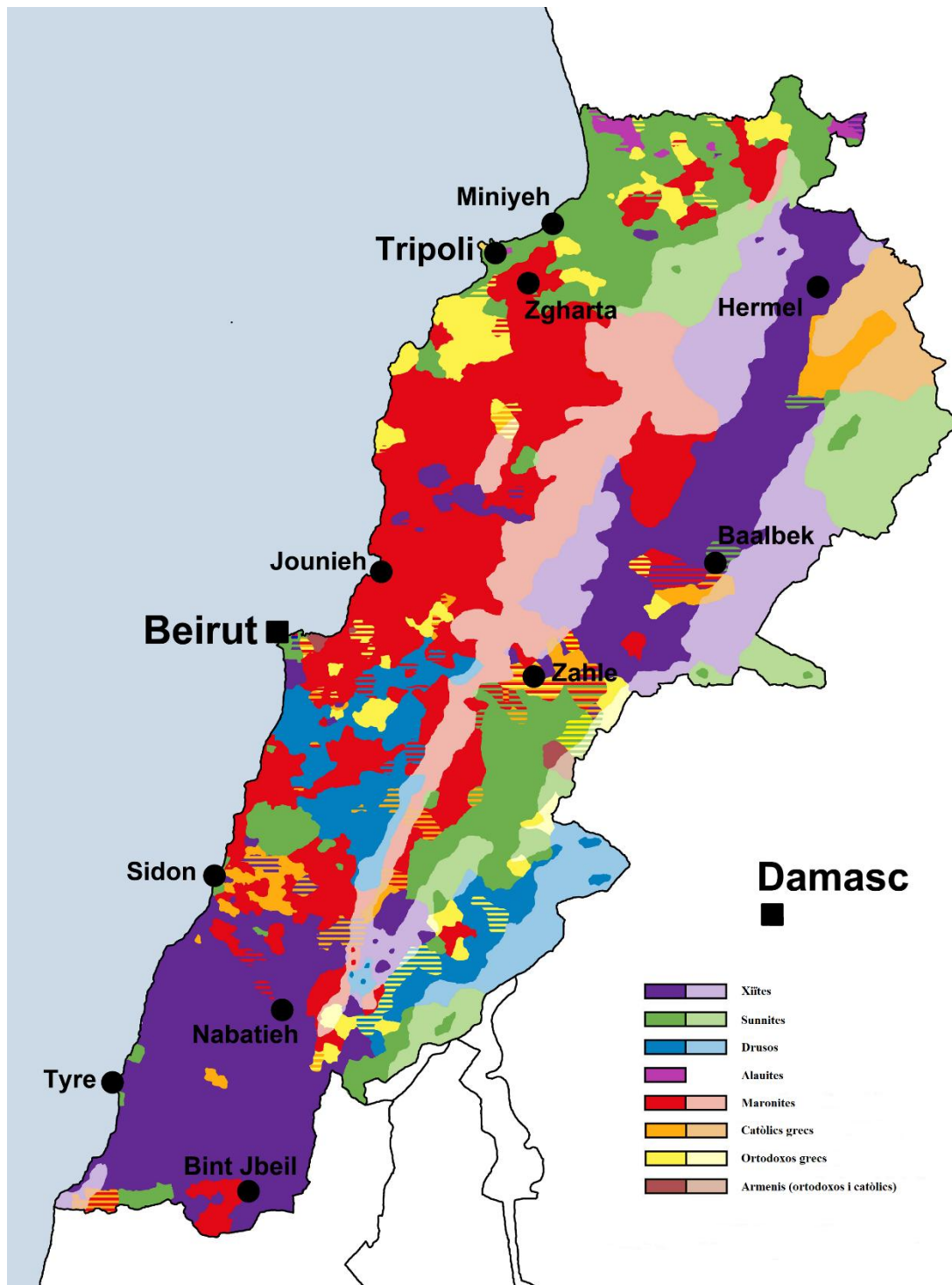
Després de la Guerra dels Sis Dies la determinació de la PLO de combatre Israel va portar-la a desenvolupar estructures paraestats tant a Egipte com a Jordània. Hom ha vist en pàgines anteriors com el cas jordà va ésser desarticulat per Hussein en témer-se que si no actuava acabaria essent derrocat, ja fos per la desestabilització causada per les represàlies israelianes o per un cop d'Estat palestí a Amman que li faria córrer la mateixa sort que el seu cosí de Bagdad Faisal II. Al Líban, malgrat que la pressió israeliana era la mateixa, el govern de Beirut no va gosar desarticular la PLO perquè temia les conseqüències d'una confrontació oberta amb la comunitat musulmana. De fet, el lideratge maronita tenia molt poca presència al sud, que es trobava en un estat

⁵¹⁷ Arxius de l'Estat d'Israel, FM 2408/10. La traducció és pròpia.

⁵¹⁸ Aquesta circumstància remuntava a la dècada de 1860, quan l'Imperi Otomà s'havia compromès a nomenar un governador cristià per al Líban i a consultar abans la tria amb les sis grans potències cristianes: França, la Gran Bretanya, Prússia, Àustria, Rússia i Itàlia. MALIK, Charles (1952) «The Near East...» pp. 238-239.

⁵¹⁹ *Newsweek* 30 de maig de 1955.

d'anarquia gairebé total, i la inacció governamental davant dels atacs palestins i de les represàlies israelianes consolidaren aquesta percepció entre la població.

Font 24. Mosaic etnoconfessional del Líban. Elaborat a partir del mapa publicat el 2013 a Lebanon Demographics per Sergey Kondrashov, amb modificacions pròpies.

A partir de 1968 aquesta dinàmica d'atacs i represàlies va esdevenir el pa de cada dia. Al llarg dels sis anys següents Israel va fer més de tres mil incursions al Líban (una i

mitja per dia) amb un resultat de 880 morts, milers de ferits i 30 000 desplaçats. La reacció de la població del sud del Líban, que ja era més majoritàriament musulmana que no a la resta del país i que encara va fer-s'hi més amb la fugida cap al nord de molts dels maronites residents, va ésser la de donar suport a la resistència palestina, vista com a única força amb poder que era capaç de protegir-la i de venjar les accions militars israelianes. El govern de Beirut se sentia amb les mans lligades per a resoldre aquesta situació i va limitar-se a pactar les àrees d'influència d'aquesta resistència amb la signatura de l'Entesa del Caire de 1969 que legitimava la presència de faccions palestines armades en determinats punts del territori⁵²⁰. Quan el 1973 Israel va incrementar la campanya de pressió i va començar a bombardejar Beirut els maronites sí que van fer un moviment per a desarmar els palestins, però la pressió dels altres Estats àrabs, i molt notablement de Síria, va fer-los desistir⁵²¹.

La matança de Kiryat Shmona va posar damunt la taula altra vegada aquest problema. L'alternativa de tractar cada atac com una agressió puntual que mereixia una represàlia sense més era la que havia anat seguint-se des dels anys seixanta i la inèrcia —i les dificultats inherents a qualsevol altre plantejament— féu que Rabin l'adoptés també, però era evident per a tothom que més accions de la mida de la de Kiryat Shmona la farien insostenible i empenyerien Israel a una operació a gran escala contra el Líban, la qual molt probablement hauria d'estendre's també a Síria, que era a parer de la majoria d'analistes militars la veritable font de la desestabilització perquè donava assistència als palestins i dissuadia el govern maronita d'emprendre mesures per a fer valer la seva autoritat a la zona⁵²².

Idealment, però, l'objectiu era trobar una solució intermèdia que permetés a Israel de desempallegar-se de l'amenaça palestina al nord sense haver d'endurar les conseqüències d'una guerra oberta. L'única autoritat que podia acomplir això era el govern libanès, de manera anàloga a com ho havien fet els jordans, però semblava evident que no ho farien de grat (al capdavant, l'Entesa del Caire demostrava una certa connivència amb la PLO) ni per força (tenien massa por de Síria i de la pròpia població musulmana per a arriscar-se a una operació d'aquesta mena). L'increment de la pressió contra un règim inestable que actuava com a enemic passiu podia acabar comportant-ne

⁵²⁰ COBBAN, Helena (1984) *The Palestinian Liberation...* p. 47.

⁵²¹ BARAK, Oren (2010) «Ambiguity and Conflict...» p. 171.

⁵²² ACHCAR, Gilbert i WARSCHAWSKI, Michel (2006) *La guerra de...* p. 12.

el derrocament i conseguint substitució per un règim més sòlid i més activament hostil. Com passava amb Jordània, l'opinió majoritària dels cercles de defensa era per tant que valia més que hom preservés l' statu quo.

Les circumstàncies van canviar a partir de 1975 amb l'aixecament del Moviment Nacional Libanès que pretenia, des d'una posició panarabista, d'acabar amb el monopoli maronita del poder a Beirut⁵²³. En un primer moment Síria va veure en els esdeveniments la possibilitat de posar un peu al Líban i de controlar indirectament un territori que sempre havia percebut com a propi, però els maronites, atrinxerats a les àrees en què eren majoritaris i amb el gruix de l'oficialitat de l'exèrcit al costat, van resistir prou, malgrat que van perdre el control d'encara més àrees i el país va submergir-se en una guerra civil sectària cada vegada més sagnant. Això obria la porta a una col·laboració entre Israel i el lideratge maronita per a fer front a l'aliança entre sirians, palestins i bona part de la població musulmana del sud del país, però per bé que a Israel hi havia moltes veus que eren proclius a oferir un suport en aquesta línia, els maronites pensaven de manera diferent.

El lideratge cristià libanès era àrab, estava molt influït per França —vella potència colonial reconvertida en un país relativament hostil a Israel després de l'arribada de De Gaulle al poder— i havia intentat amb l'Acord de 1943⁵²⁴ de retenir la independència enfront de les tendències nacionalistes panàrabs, les ambicions sirianes i les amenaces que representaven els actors que actuaven dins del territori libanès. A Jerusalem podia pensar-se que en un escenari de guerra civil la manera més lògica que tenien els maronites de conservar el poder era la recerca del suport israelià, però a Beirut es veia en les accions israelianes justament un dels principals elements desestabilitzadors que havien motivat aquella situació. Sense Israel no hi hauria hagut una reivindicació panàrab tan important que qüestionés la legitimitat dels fonaments de l'Estat libanès. Sense Israel no hi hauria hagut una infiltració palestina capaç de crear estructures

⁵²³ L'equilibri de poders al Líban anterior a 1975 s'havia basat en un pacte assolit immediatament després de la independència, el 1943, d'acord amb el qual el país reconeixia l'existència de les minories sunnita i xiïta a més de la maronita i garantia un 45% dels escons parlamentaris a aquestes dues comunitats, així com la primera magistratura (per als sunnites) i la presidència del parlament (per als xiïtes). La presidència, institució més poderosa en el sistema de govern, quedava reservada als cristians, com també passava amb el 55% restant dels escons de la cambra.

⁵²⁴ L'Acord de 1943 estava basat en el cens colonial de 1932 que donava una preponderança cristiana que havia deixat d'existir a la dècada dels setanta. Més enllà dels aspectes formals del pacte hi havia hagut també una entesa informal per la qual els musulmans renunciaven a la unió amb Síria i els cristians acceptaven que el marc general de relacions del Líban seria amb el món àrab i no pas amb Occident. Vegi's sobre aquesta qüestió SALIBI, Kalman (1985) *Histoire du Liban...* pp. 286-297.

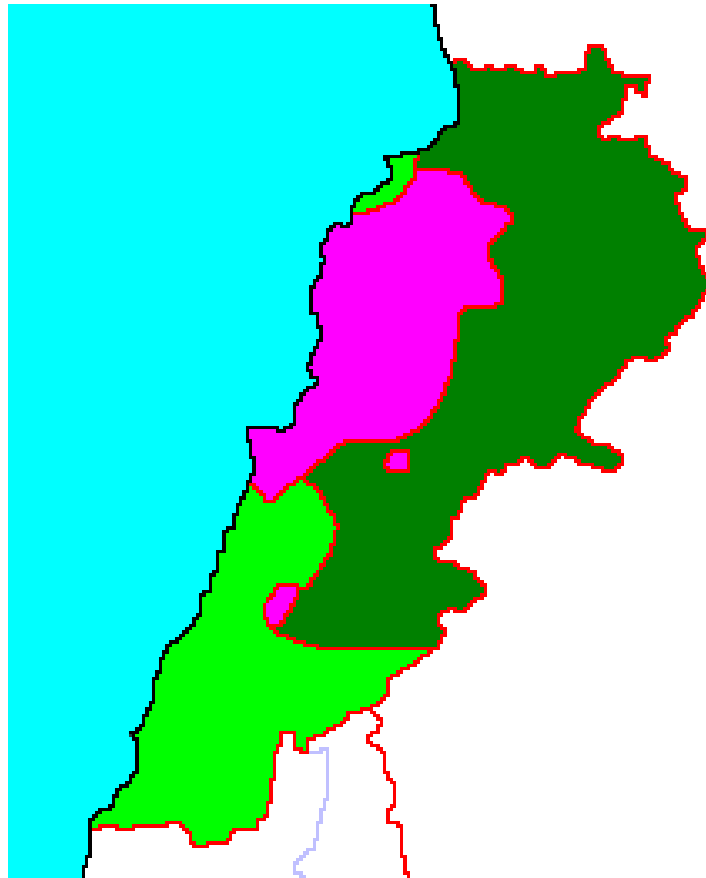
paramilitars i de controlar de facto una part important del territori sobirà del país. I sense Israel no s'haurien produït tampoc les tres mil incursions que evidenciaven la impotència militar del govern libanès i que empenyien la població del sud a confiar la seva protecció a milícies musulmanes.

Òbviament els entorns cristians no parlaven amb una única veu i sí que hi havia alguns suports a una entesa amb Israel, però cal fer notar que no eren majoritaris i que solien tenir un component oportunista davant la dinàmica adversa que els esdeveniments estaven prenent⁵²⁵. Hafez Assad va adonar-se ràpidament d'aquesta realitat i del perill d'un Líban dominat per Israel, de manera que el 1976 s'oferí a honorar l'Acord de 1943 si el govern de Beirut donava permís a l'exèrcit sirianès per a enviar tropes al Líban a "pacificar" el país. Els maronites no només van acceptar sinó que van fer-ho amb entusiasme. "Si hi ha una cosa que m'ha quedat clara en la meua trobada amb [el president libanès Suleiman] Frangieh, [l'expresident i diputat Camille] Chamoun i [el prohoms falangista i posterior president Amin] Gemayel", transmetia el diplomàtic nord-americà Dean Brown a Washington en una comunicació secreta l'abril de 1976, "és la convicció inequívoca i inconfusible que llur principal esperança per a salvar el coll dels cristians és Síria. Parlaven com si Assad fos la darrera encarnació dels croats⁵²⁶". Aquest canvi de rumb decidit per Damasc va frustrar tota col·laboració entre els sectors maronites i el govern israelià i era una nova evidència que no hi havia res de similar a una entesa estratègica entre Beirut i Jerusalem. Les forces sirianes van desplegar-se al Líban —si bé van evitar l'àrea fronterera amb Israel tant perquè era la zona més antimaronita (i on, per tant, toparien amb més resistència social) com per a esquivar possibles conflictes amb l'IDF amb el potencial de fer perillar tota l'operació— i els grups palestins, constrets entre l'aliança siromaronita i l'exèrcit

⁵²⁵ Aquesta dicotomia era una realitat que s'arrossegava des de molt enrere. En un reportatge per al *Foreign Affairs* el 1938 Robert Woolbert havia escrit que el Líban "manifesta menys sentiment panàrab que els seus veïns i veu el panislamisme amb molta suspicàcia. El govern libanès no era gaire entusiasta del Congrés de Bloudan [cimera panàrab convocada per a oposar-se al Pla Peel de 1937] i del seu programa d'interferència a Palestina. El president de la República, Émile Eddé, sembla que ha descrit el panarabisme al seu país com 'un somni utòpic de quatre fanàtics i prou'. Aquestes declaracions són típiques de la línia política 'fenícia' que defensen certs dirigents libanesos, els quals veuen en la creació d'un Estat jueu contigu al Líban un reforçament enfront del 'perill musulmà'. De totes maneres, alguns dels líders intel·lectuals del panarabisme són cristians libanesos". WOOLBERT, Robert Gale (1938) «Pan Arabism and...» p. 318.

⁵²⁶ Cable 1976BEIRUT 02937 desclassificat el maig de 2006. Pot consultar-se digitalment a bit.ly/2ZPVE3N.

israelià, van baixar una mica de to sense abandonar els atacs contra el territori i els interessos hebreus.

Font 25. Equilibri de forces al Líban definit per la invasió siriana de 1976. En verd clar, àrees controlades per la PLO. En magenta, àrees de predomini maronita. En verd fosc, zones en què va desplegar-se l'exèrcit sirí. Wikimedia Commons.

Les coses van conjuminar-se, doncs, per a donar al govern Rabin una legislatura més plàcida que no es preveia quan havia estat investit. El Líban, desbordat per una guerra civil que enfrontava la població musulmana mentre mantenia la cohesió de la cristiana, s'havia convertit en una amenaça més petita que podia ésser abordada sense operacions de gran abast. Síria, implicada en una operació per a controlar el Líban que en un primer moment beneficiava el qüestionat statu quo, també tenia interès en una situació de calma mentre procurava de consolidar els seus guanys. Egipte volia explorar una dinàmica negociadora des de la protecció nord-americana i malgrat que Israel era vulnerable a les pressions d'aquest flanc, el desprestigi de l'administració Nixon primer i la debilitat del seu successor Ford després donaven un respir al primer ministre⁵²⁷.

⁵²⁷ Àdhuc en aquest escenari el manteniment de la pau havia tingut un preu: Rabin va haver d'acceptar el setembre de 1975 l'acord Sinaí II negociat per Kissinger pel qual Israel es retirava del Sinaí fins al coll

Si l'escenari hagués sotmès el govern a més pressions, difícilment hauria aguantat, perquè les rivalitats tant personals com de línia política eren notòries. El ministre de Defensa Peres a penes es parlava amb el primer ministre, i tots dos mantenien sengles equips paral·lels d'assessors en relació amb la colonització de Cisjordània que discutien sobre gairebé tot, sense que sovint pogués escatir-se d'aquestes discrepàncies una diferència política més enllà de l'esperit de contradir el rival. Al comitè central laborista, i també entre els partits situats a la seva esquerra, creixien les veus que optaven per a aprofitar aquest moment de calma relativa per a emprendre negociacions que serien molt més difícils de conduir en un escenari de conflicte obert. El Partit Nacional Religiós, creixentment incòmode amb aquestes veus, es mostrava molt menys dòcil que en anteriors coalicions; no havia entrat a l'executiu fins el novembre de 1974, va protagonitzar diverses crisis de govern posteriorment i finalment el desembre de 1976 va tombar-lo en donar suport a una moció de censura de l'Agudat Yisrael que denunciava la dessacralització del sàbat que s'havia fet en un acte de la Força Aèria uns dies abans⁵²⁸.

Rabin podria haver intentat de reconstruir l'executiu perquè ni el Partit Nacional Religiós era matemàticament imprescindible ni havia rebutjat d'entrada unes noves negociacions per a resoldre la crisi. Però les eleccions havien de celebrar-se de totes maneres el 1977 i Rabin va pensar que li convenia més anticipar-les uns mesos i presentar-s'hi des d'una posició de força que no pas com a cap d'un govern feble que claudicava davant dels nacionalreligiosos a cada moment. El primer ministre també pretenia així de beneficiar-se de les dinàmiques centrífugues que es vivien en l'entorn revisionista i de treure-li temps a Begin per a reorganitzar el partit i el discurs. Entre els assessors del carrer Balfour aquest moviment es coneixia com la "jugada brillant"⁵²⁹, terme que durant anys es féu servir amb ironia després que els resultats electorals enviessin el laborisme a l'oposició per primera vegada.

No és que el revisionisme estigués mancat de problemes. Ariel Sharon, l'home que havia creuat el canal de Suez el 1973 i havia canviat així el rumb de la guerra, i que des

de Mitle com a primer pas cap a un "acord de pau definitiu i just" que no es concretava més. Les retirades van efectuar-se en diverses fases fins el febrer de 1976, i Sadat va correspondre a la iniciativa nord-americana amb un canvi complet de política exterior i una gran bel·ligerència contra les ingerències soviètiques a l'Àfrica. FISCHER, Louise (2014) «Turning Point on...» pp. 55-80.

⁵²⁸ Per a una narració detallada d'aquesta crisi de govern vegi's REICH, Bernard (1978) «Israel's Year of...» p. 15.

⁵²⁹ En hebreu, התרגיל המבריק.

d'aquell any havia estat una destacada promesa del Partit Liberal, havia pressionat perquè el Likud celebrés unes eleccions primàries per a elegir el candidat a primer ministre. Begin li semblava un dirigent amortitzat després de vuit derrotes electorals i volia presentar-s'hi o, en cas contrari, que els liberals dissolguessin la coalició amb el Cherut i hi concorreguessin per lliure (i amb ell com a cap de llista). Weizman també es mostrava procliu a conspirar, però Begin controlava el Cherut amb mà de ferro i la vella guàrdia liberal, encapçalada per Simcha Ehrlich, no estava disposada a cedir el partit a un nouvingut que no semblava donar massa importància a la ideologia, i encara menys a les prioritats econòmiques que eren la base del programa liberal⁵³⁰.

Incapaç d'encapçalar el Likud però també de reunir una majoria al Partit Liberal per a escindir-lo de la coalició o per a garantir-se un lloc elevat a les llistes, Sharon va decidir de presentar-se en solitari amb un partit propi, l'Shlomtzion, que bàsicament proposava el derrocament de la monarquia haiximita de Jordània per a instal·lar-hi un Estat palestí. El lema de “Jordània és Palestina” no es corresponia amb la vella ortodòxia jabotinskiana de “Jordània és Israel”, però Begin se sentia prou proper a aquests plantejaments per a negociar amb Sharon que no dividís el vot revisionista i que es reincorporés a les files del Likud. Sharon va acceptar-ho, però el moviment va ésser bloquejat per Ehrlich i pel destacat dirigent del Cherut (i prèviament líder del Lechi) Yitzhak Shamir. L'episodi va il·lustrar una vegada més les debilitats del lideratge de Begin, el qual va patir un infart a tres setmanes de les eleccions que encara va accentuar més els dubtes sobre les seves capacitats, així com les males relacions que Sharon —vist com un oportunista amb orígens laboristes i sense unes conviccions ideològiques sòlides— mantenia amb molts dels dirigents revisionistes i que marcarien l'escena política israeliana dels següents trenta anys.

Però totes aquestes tribulacions es feien petites en comparació amb el clima de *fin de siècle* amb què el Partit Laborista afrontava els comicis. D'una banda estava el ràpid empitjorament de la situació econòmica, que després d'anys d'estabilitat —austera, això sí— havia entrat en una dinàmica inflacionària sense aturador després de la Guerra del Yom Kippur, la qual s'enfilava fins al 35% en arribar la data de les eleccions. Quan la

⁵³⁰ Ehrlich sentia una desconfiança profunda per Sharon que anava més enllà de la politiqueria habitual. En una carta privada d'abril de 1977, publicada només després de la seva mort el 1983, havia escrit que “admirava els qui havien evitat que l'Arik fos cap de l'exèrcit perquè podria haver estat un desastre”. I encara afegia, “el veig com un perill per a la democràcia i per a la llibertat. Si arribés al poder, seria capaç de fer presoners polítics. És un home sense principis, sense sentiments i sense cap mena de norma moral”.

gent trucava al número de campanya del Likud, el 23-16-82 anunciat a tots els cartells electorals, escoltava com a música d'espera un acudit que anava canviant cada dia i que sovint feia referència a aquesta situació. L'últim dia de campanya l'acudit era un diàleg fingit entre el ministre de Finances Yehoshua Rabinovitz i un inversor estranger:

RABINOVITZ: Oh creieu-me, hauríeu de destinar els vostres fons a Israel, penseu que si no fos perquè sóc el ministre de Finances jo mateix invertiria a Israel.

INVERSOR: Estic totalment d'acord amb vós, a mi em passa el mateix. Si no fos perquè sou el ministre de Finances jo també invertiria a Israel.

Un segon problema era la corrupció. Els escàndols havien anat assetjant el govern laborista durant tot el mandat; el candidat de Rabin per a presidir el Banc d'Israel, Asher Yadlin, va ésser arrestat (i posteriorment condemnat) per acceptació de suborns tot just uns dies després que es fes públic el seu nomenament; quan la policia, tibant d'aquest mateix fil, va arribar el gener de 1977 fins al ministre d'Habitatge Avraham Ofer, aquest va suïcidar-se. L'encadenament d'unes revelacions darrere de les altres transmetia una sensació d'agonia que impedia que l'administració pogués rendibilitzar els èxits diplomàtics o militars que tenia, com fou el cas de l'Operació Entebbe de juliol de 1976⁵³¹. Aquesta mateixa frustració i les males perspectives electorals van fer que alguns prohoms propers a l'òrbita laborista però decebuts amb la corrupció governamental i temorosos que aquell estat de coses no acabés donant la victòria a un Menachem Begin que no els inspirava cap confiança establissin el novembre de 1976 el Moviment Demòcrata per al Canvi, o Dash, de la mà de l'excap de l'Estat Major (i membre de la Comissió Agranat) Yigael Yadin.

El Dash es presentava a les eleccions de 1977 com una alternativa al continuisme decadent dels laboristes i al radicalisme dels revisionistes, la qual cosa va dur molts analistes a ubicar-lo al centre polític, idea que ha fet forat en la historiografia. I és cert que va conrear aquesta imatge i que amb aquesta intenció va col·locar a les llistes tres personalitats conegudes de l'àmbit revisionista: el vell rival de Begin pel lideratge del Cherut Shmuel Tamir⁵³², el seu lloctinent i excap de les joventuts Akiva Nof i el controvertit jutge Benjamin Halevy⁵³³. Però a despit d'aquestes incorporacions, el Dash

⁵³¹ Sobre aquesta qüestió consulti's AVNER, Yehuda (2010) *The Prime Ministers...* pp. 303-318.

⁵³² Vegin-se les pp. 111-113 d'aquest document.

⁵³³ Com a magistrat Halevy havia presidit el 1955 el judici contra el portaveu del ministeri de Comerç Rudolf Kasztner, després que l'agitador prorevisionista Malchiel Gruenwald l'acusés —amb el suport

era essencialment un moviment anti-revisionista que volia ocupar l'espai del sionisme socialista sense tots els defectes que arrossegava el Partit Laborista. La seva plataforma electoral era obertament partidària d'entrar en negociacions de pau serioses sota el guiatge estatunidenc i, des d'aquesta perspectiva, se situava de fet a l'esquerra del laborisme. La idea recurrent de la vella guàrdia del Mapai sobre la necessitat d'institucionalitzar la vida política israeliana per a evitar futurs excessos, notablement amb l'adopció d'una constitució, era també una promesa electoral del grup. No és d'estranyar que amb aquests plantejaments molts dels primers noms de la llista electoral d'aquell 1977 acabessin amb els anys altra vegada al Partit Laborista del qual procedien (Meir Amit, David Golomb) o directament al Meretz (Amnon Rubinstein, Mordechai Virshubski).

De totes maneres, arribats aquí Rabin no estava sense opcions. Les enquestes donaven poc marge de millora al Likud, en bona part perquè el revisionisme —i la figura de Begin en particular— continuaven inspirant una gran desconfiança a bona part de la ciutadania⁵³⁴. I el primer ministre sabia que les posicions del Dash eren molt properes a les del laborisme, de manera que si la suma dels dos partits permetia de retenir una majoria el més gran de tots dos podria formar govern. I si tota l'aurèola de pare fundador de Ben-Gurion no havia pogut desbancar el Mapai als comicis de 1965, no era

propagandístic de la capçalera del Cherut— de col·laboracionisme durant la II Guerra Mundial. Halevy va donar la raó a Gruenwald i Kasztner va ésser destituït i assassinat el 1957 per veterans del Lechi. El 1958 el Tribunal Suprem va corregir la sentència de Halevy i va rebutjar quatre a un l'acusació de col·laboracionisme en un episodi que va contribuir a accentuar les divisions entre l'oficialisme i el revisionisme. Sobre aquesta qüestió, que continua essent polèmica avui, vegi's JAGER, Elliot «Power and Politics: *Perfidy* Revisited», *Jerusalem Post*, 31 de juliol de 2007 i CHANES, Jerome «Kasztner: Hero or Devil?», *The Jewish Daily Forward*, 14 d'octubre de 2009. L'obra més detallada sobre l'assumpte, molt qüestionada per la seva posició anti-Kasztner, és *Perfidy* del periodista jueu nord-americà i militant revisionista Ben Hecht.

⁵³⁴ La primera trobada llarga entre Sharon i Begin, per a parlar d'una possible incorporació del primer a les llistes del Gachal que no va fructificar, és un exemple d'aquesta desconfiança. Sharon, membre de la Haganah des de l'adolescència i que malgrat moltes insubordinacions havia estat un protegit de Ben-Gurion i amic de Rabin, la recordava així:

Va ésser una trobada cordial. Però a mesura que parlàvem, vaig començar a sentir una suor freda a l'esquena. En els anys següents la meua relació amb Begin evolucionaria molt, però en aquell moment em sentia bastant incòmode. La conversa era de temes trivials, però hi havia alguna cosa en la manera de parlar de Begin, i en la manera com em mirava, que em posava nerviós. Era un home amb una presència molt imponent. A mesura que parlava, minut a minut jo tenia la sensació que m'estava involucrant en una cosa que no podia controlar. [...] Quan parlava, jo anava adonant-me de la força i la determinació d'aquell home. Mirant-lo a través de les seves ulleres de cul de got, els seus ulls semblava que volguessin foradar-me. Vaig començar a imaginar-me a mi mateix com si fos en Pinotxo quan va trobar-se al costat del gat que no era cec i de la guineu que no era coixa”.

LANDAU, Maurice David (2014) *Arik: The Life...* pp. 104-106. La traducció és pròpia.

tampoc d'esperar que els de Yadin poguessin fer-ho ara quan el gruix dels quadros dirigents laboristes seguien fidels al vaixell governamental. El febrer de 1977 el comitè central del Partit Laborista va elegir el candidat a les eleccions, i de la mateixa manera que havia passat tres anys enrere la votació va mostrar una divisió gairebé a parts iguals entre els seguidors del primer ministre i els del ministre de Defensa. També com tres anys abans Rabin va aconseguir un petit avantatge (cinquanta-quatre vots aquesta vegada) sobre Peres i també com aleshores se'l considerava el candidat més acomodacionista en la qüestió territorial i per tant el més proper al Dash malgrat que, en una nova coincidència amb la darrera cursa per al lideratge del partit, el vell pacifista Abba Eban continuava declarant-se lleial a Peres. El ministre de Defensa va reconèixer els resultats i va acceptar el segon lloc de les llistes en la nova contesa.

Faltava, però, l'estocada final. Que la corrupció arribés a la porta del primer ministre, amb un escàndol per irregularitats fiscals que empenyí Aharon Barak a obrir-li una investigació a la seva esposa Leah, era un torpede inaturable contra la línia de flotació de tota l'estratègia laborista⁵³⁵. Els esforços de minimitzar el Dash com un partit-protesta sense substància i que podia provocar una victòria revisionista per la divisió de l'esquerra deixaren d'ésser efectius. El 7 d'abril Yitzhak Rabin va renunciar a encapçalar la candidatura laborista. Shimon Peres va reclamar el lloc, i tot i que Yigal Allon va considerar durant unes hores plantar batalla amb una candidatura que reunís les forces fidels al primer ministre, finalment va adonar-se que no tenia prou suports i va renunciar-hi. El laborisme seguia partit per la meitat, però ara Peres tenia la darrera paraula, Rabin s'apartava de la primera línia política i Allon anava de segon de Peres com a capdavanter del sector rabinista.

La nit electoral del 17 de maig de 1977 mostraria fins a quin punt aquest darrer episodi havia acabat d'enfonsar un vaixell ja molt tocat. El laborisme baixava de cinquanta-un a només trenta-dos diputats; encara que s'hi sumessin els quinze del Dash no feien més que quaranta-set, només marginalment més que els quaranta-tres del Likud. Begin arribava a la majoria absoluta només amb el suport de nacionalreligiosos, ultraortodoxos i els dos diputats de l'Shlomtzion de l'Arik Sharon. L'alternança de govern s'esdevenia per primera vegada i amb això l'home que havia encarnat durant

⁵³⁵ Vegi's sobre aquesta qüestió la p. 120 d'aquest document.

tres dècades l'irredemptisme territorial més inflexible arribava a la primera magistratura.

Menachem Begin havia aconseguit d'arribar al poder al novè intent. Però no tenia un mandat per a fer qualsevol cosa. Després d'una travessa pel desert de vint-i-vuit anys, el Cherut que encapçalava, dipositari de la tradició jabotinskiana i també de les experiències de clandestinitat de l'Etzel, només tenia vint diputats. Sis més que els que havia obtingut la primera vegada que havia concorregut als comicis, en un llunyà 1949 en què tot estava a mig fer. Tres més que la darrera vegada que s'havia presentat en solitari, el 1961. El seu mèrit no era haver convençut més gent perquè adoptés el seu projecte, sinó haver adaptat el seu projecte per a aplegar gent amb una cosmovisió força diferent de la seva. En això havia consistit la “revisió del revisionisme⁵³⁶”, el pacte amb els liberals i la recerca d'una entesa amb els col·lectius religiosos i sefardites. Cada pas en aquesta direcció havia requerit d'alguna concessió, d'alguna ambigüïtat, d'algun principi que s'esborrava dels documents programàtics o que sense esborrar-se deixava de citar-se en públic. Ara, arribada l'hora de bastir una coalició i d'articular una línia política, tots aquests silencis, de vegades contradictoris, amb els quals s'havia unificat l'espai polític a la dreta del laborisme tornaven per a passar comptes.

Afortunadament l'arribada al poder, l'entusiasme d'un sector social acostumat a viure a l'oposició, el repartiment de càrrecs i d'influències, eren factors que mitigaven aquestes contradiccions i que en un primer moment tenien la capacitat de contrarestar les tendències centrífugues. Però no pas per gaire temps. Amb quaranta-tres diputats d'una cambra de cent vint, el Likud havia de negociar socis de govern per a arribar a la majoria i després calia que articulés un executiu que gestionés les propostes de pau formulades per la nova administració Carter, la qual presentava innovacions rellevants en comparació amb la diplomàcia de Henry Kissinger. I paral·lelament calia afrontar els incidents diaris a les fronteres i particularment la situació de guerra civil libanesa que involucrava Síria i que planava com un núvol amenaçador damunt de la seguretat pública d'Israel.

⁵³⁶ Vegin-se sobre aquesta qüestió les pp. 106-109 d'aquest document.

Convé tractar les tres qüestions separatament. Quant a la formació d'un govern, Begin tenia essencialment dues alternatives, a saber:

- 1) La construcció d'una majoria favorable als postulats revisionistes que resultaria de la suma del Likud, el Partit Nacional Religiós, els ultraortodoxos de l'Agudat Yisrael, els dos diputats de la llista d'Ariel Sharon i el curiós cas del parlamentari Shmuel Flatto-Sharon⁵³⁷, els quals permetrien de conformar una estreta coalició de seixanta-dos diputats.
- 2) La renúncia a l'irredemptisme territorial revisionista en benefici d'una coalició d'ampli espectre que convidés també el Moviment Demòcrata pel Canvi i el Partit Laborista, la qual podria reunir còmodament més de vuitanta diputats.

La tria era més endimoniada que no semblaria a primera vista. L'opció òbvia era la primera, amb la qual Begin no hauria de renegar de res i podria mantenir intactes els compromisos amb la seva base, però això posava un problema immediat —el sector liberal dins del Likud hi estava en contra i amenaçava de desertar— i una previsible confrontació amb els Estats Units en el curt termini. L'altra alternativa conjurava aquest escenari però podia implicar un trencament traumàtic amb la base electoral que havia sostingut Menachem Begin des de 1948 i que era el pinyol de la seva candidatura a primer ministre. Per si això fos poc, el líder revisionista va haver d'ésser hospitalitzat novament amb una pericarditis dues setmanes després dels comicis i van disparar-se els rumors sobre possibles candidats a succeir-lo en cas que finalment els problemes de salut l'incapacitessin per a detenir la primera magistratura del país⁵³⁸.

Calculador hàbil, Begin va fer passos en la línia de la segona opció, la d'una coalició d'ampli espectre, però va acabar quedant-se amb la primera. Així, la nit de les eleccions va convidar l'oposició laborista a sumar-se al govern i va iniciar amb tota la pompa les negociacions amb el Moviment Demòcrata pel Canvi a despit que la seva principal demanda era l'admissió de les resolucions de l'ONU que demanaven retirades dels territoris ocupats a la Guerra dels Sis Dies. El 4 de juny Begin àdhuc oferí a Yigael Yadin la vicepresidència del govern i dos dies després va manifestar el seu suport a les citades resolucions 242 i 338 del Consell de Seguretat de les Nacions Unides, quelcom que va fer arrufar el nas de molts dels vells falcons del Cherut. L'endemà el candidat a

⁵³⁷ Sobre Flatto-Sharon vegi's la nota al peu 325 a la p. 167 d'aquest document.

⁵³⁸ SEDAN, Gil. «Uneasiness over Begin's Health» *Jewish Telegraphic Agency Daily News Bulletin*, pp. 2-3, 13 d'octubre de 1977.

primer ministre feia un pas més i insistia a dir, davant del president Katzir que acabava d'encomanar-li formalment que formés govern, que volia integrar no només el Moviment Demòcrata pel Canvi sinó també el Partit Laborista a la coalició. I tanmateix, quan el 20 de juny va arribar el moment que la Knesset aprovés el nou govern va resultar que aquest només reunia el suport de nacionalreligiosos, revisionistes, ultraortodoxos i del vell ministre laborista i dirigent del Rafi Moshe Dayan, el qual havia desertat de les seves files a canvi del ministeri d'Exteriors.

Què havia passat? Begin al·legava —i aquesta versió resultava molt còmoda per als sectors més liberals de la seva base— que la intenció havia estat formar un govern d'ampli espectre, capaç d'unir el país i d'oferir estabilitat, i que en nom d'aquest anhel havia estat disposat fins i tot a sacrificar posicions polítiques molt importants per al revisionisme, però que cap d'aquests esforços havia estat suficient davant d'una oposició dividida i consumida per baralles internes en què manifestar-se a favor d'una col·laboració de govern amb el revisionisme es percebia com un llast. Els dirigents del Moviment Demòcrata pel Canvi, que s'havien mostrat molt més disposats que no els laboristes a integrar-se al nou executiu, afirmaven nogensmenys que Begin els havia utilitzats i que malgrat tota la seva retòrica s'havia esforçat des del primer minut a dinamitar les negociacions amb nomenaments ministerials unilaterals i un alentiment deliberat de les converses per a formar govern. Aquesta versió també era tranquil·litzadora per als vells revisionistes: Begin era l'ideòleg de sempre, i les perilloses concessions que s'havien vist en relació amb l'ONU i amb la incorporació de socialistes al govern no eren sinó maniobres tàctiques que no havien estat mai sinceres i que només havien tingut la finalitat de guanyar-se el suport dels diputats més tebis de la seva pròpia família política.

La veritat, com sol passar, es trobava en algun punt entre aquests dos extrems. D'una banda és cert que el Partit Laborista havia rebutjat d'entrada tota negociació perquè Peres temia que si s'hi sumava Rabin ho aprofitaria per a desbordar-lo per l'esquerra i recuperar el control del partit, de l'altra no hi ha dubte que per a Begin una coalició exclusivament dretana era més manejable i que un cop fetes quatre declaracions per a tranquil·litzar els liberals i l'opinió diplomàtica internacional tampoc no veia aflicients per a insistir excessivament en la incorporació de l'esquerra a l'executiu. I el fitxatge de Moshe Dayan semblava una jugada mestra perquè augmentava de seixanta-dos a seixanta-tres la majoria parlamentària de la coalició, demostrava obertura envers el món

socialista que havia encapçalat Israel fins aleshores⁵³⁹ i no desplaïa els falcons perquè les posicions de Dayan sobre el territori havien estat notòriament a la dreta del *mainstream* laborista en els darrers anys.

En la primera roda de premsa després d’haver jurat el càrrec Menachem Begin va voler tranquil·litzar els periodistes que patien pel futur de les relacions bilaterals amb els Estats Units. “El president Carter m’ha fet una invitació [a visitar Washington] molt calorosa i vull expressar-vos la satisfacció que em fa”. I certament que la missiva de Carter el convidava, si bé també deixava molt clara la urgència dels seus objectius. “Em comprometo a ajudar Israel i els seus veïns i a buscar una solució pacífica per al conflicte”, afirmava el president americà. “Estic segur que és un objectiu que compartim i crec que és molt important que ens reunim aviat per a intercanviar punts de vista sobre la negociació d’un acord de pau i sobre altres assumptes d’interès mutu⁵⁴⁰”.

Quina mena de “solució pacífica” tenia Carter en ment? Aquesta era una qüestió que preocupava molt la diplomàcia israeliana, en particular després que les circumstàncies haguessin fet que Begin s’inclinés per una coalició sense presència efectiva de l’esquerra. Les pressions de les administracions de Nixon i Ford per a trobar un arranjament al problema que fos acceptable per als àrabs havien pogut esquivar-se primer per la percepció d’invulnerabilitat prèvia al Yom Kippur i després perquè els escàndols i el desprestigi derivats del Watergate i del fiasco de Vietnam del Sud havien desbaratat tota la política exterior nord-americana i havien donat un marge al govern israelià per a fer i desfer. Els primers mesos de l’administració Carter van representar una continuïtat d’aquest estat de coses, atès que el nou president no tenia unes prioritats de política exterior ben definides —havia estat elegit en una plataforma que prioritzava l’acció domèstica i que ressaltava l’estricta moralitat i la bonhomia del candidat— i l’executiu va dividir-se ben aviat entre els partidaris d’un retorn a l’estratègia de contenció anticomunista que plantejava l’assessor de Seguretat Nacional Zbigniew

⁵³⁹ Dayan havia estat un clar bengurionista durant la major part de la seva carrera política, malgrat que no va acompanyar el vell fundador en la darrera aventura política, la Llista Nacional amb què va concórrer als comicis de 1969 i que acabaria unint-se al Likud. Quan volia sonar conciliador, Begin feia referència a aquesta qüestió en recalcar que a la coalició que encapçalaven hi cabien “els deixebles de Zeev Jabotinsky i els de David Ben-Gurion”. CHAKRAVORTY, Poulasta. «1923-1977: A Brief History of Rise of Right-Wing in Israel» *Swarajya Magazine*, 7 de febrer de 2018. Consultable digitalment a bit.ly/3o1rHKB.

⁵⁴⁰ *La Vanguardia Española*, 22 de juny de 1977, p. 25.

Brzezinski i el sector més acomodacionista que encarnava el secretari d'Estat Cyrus Vance.

En el fons l'enfrontament entre Brzezinski i Vance era el reflex dins de l'administració d'una dicotomia més àmplia que dividia el Partit Demòcrata entre els hereus de la tradició de Truman i Lyndon Johnson, desprestigiada pel desastre vietnamita però amb molta força encara al Congrés —on estava particularment encarnada per l'influent senador Scoop Jackson— i els moviments pacifistes que havien nascut a l'escalf de l'oposició a la guerra del Vietnam i que havien abanderat la candidatura presidencial de George McGovern el 1972. Carter havia aconseguit d'eludir aquest debat i d'unificar les dues faccions amb una crítica a la immoralitat de la *realpolitik* que Henry Kissinger havia encarnat, però arribat al govern era difícil poder seguir fent equilibris entre dos postulats tan irreconciliables. Després de mesos de picabaralles internes en què el president no acabava de prendre partit, el 24 de maig de 1977, una setmana justa després que Begin guanyés les eleccions i quan les negociacions per a formar govern a Israel estaven encara en una fase embrionària, Carter va voler esbossar en una conferència les línies mestres de la política internacional de la seva administració.

Superficialment, el plantejament que Carter feia era revolucionari i implicava un trencament amb “els objectius de política exterior tradicionals” que hi havia hagut des dels anys de Truman, atès que el president considerava que totes les administracions que havien governat en els trenta anys anteriors s'havien equivocat en un punt fonamental: creien implícitament que el model comunista era superior i que, per tant, guanyaria si no s'adoptaven mesures d'emergència, quelcom que havia empès els Estats Units a defensar règims abominables que havien desdibuixat el compromís del país amb la llibertat i amb la democràcia. Carter proposava d'acabar amb aquests pactes deturpadors i fomentar els drets humans arreu des de la creença que el comunisme podia guanyar si se'l contraposava amb una altra tirania, però no si hom ho feia des de postulats lliures. Era clar que el president pretenia de marcar un trencament amb la immoralitat de l'administració anterior i que el missatge que transmetia generaria preocupació entre alguns dirigents autoritaris que valoraven unes bones relacions amb Washington, des de la Corea del Sud de Park Chung-Hee fins a la Sudàfrica de John Vorster, raó per la qual Brzezinski havia desaconsellat el discurs, el qual va ésser interpretat per la premsa com una victòria de les tesis de Vance. Però el missatge presidencial també tenia una possible lectura en clau més convencional, la que posava

l'accent en les violacions de drets humans que s'esdevenien a l'esfera d'influència de la Unió Soviètica —i també entre els països i moviments hostils als Estats Units arreu del món, i particularment a les zones de majoria àrab— en la línia del que havia anat esdevenint-se per a l'Europa de l'Est des de la Conferència de Helsinki de 1975 ençà⁵⁴¹.

Begin va intentar d'adaptar el seu discurs a les coordenades de Carter i va incorporar de seguida referències als drets humans i als valors democràtics en les seves allocucions, tant les que dirigia a la comunitat internacional —en què emfatitzava el desig d'arribar a una entesa amb els països veïns— com les que feia de portes endins i en què ressaltava el pedigree liberal del Likud i el contraposava a l'estatisme dels trenta anys de governs laboristes. El president nord-americà va fer també un gest i va concretar la invitació per al juliol de 1977, el primer viatge a l'exterior de Begin com a primer ministre, al mateix temps que demanava al Congrés que autoritzés una venda de tancs i de míssils antitanc a Israel per cent cinquanta milions de dòlars. L'idiili durà amb prou feines deu dies, fins a finals de juny, quan Carter va sorprendre amb una petició pública que Israel es retirés de tots els territoris capturats el 1967 i Begin va expressar la seva indignació amb declaracions grandiloqüents sobre l'establiment d'assentaments “en tot el territori de la pàtria històrica⁵⁴²”. Potser sorprès per les conseqüències d'unes declaracions no prou ben ponderades, Carter va matisar el 30 de juny que la retirada no hauria pas d'ésser immediata i va condicionar-la, una setmana després en una reunió amb el líder jueu reformista Alexander Schindler, que els països àrabs acceptessin de normalitzar llurs relacions diplomàtiques amb Israel. Res de tot això no va impedir que la trobada amb Begin tres setmanes més tard fos freda en el millor dels casos⁵⁴³, perquè el líder israelià desconfiava de les intencions nord-americanes i va rebutjar els dos elements clau del plantejament de Carter, a saber:

1. La retirada a les fronteres anteriors a 1967 era inacceptable perquè Israel podia estudiar l'abandonament del Golan i d'algunes porcions del Sinaí, però no pas de Cisjordània.
2. La normalització diplomàtica amb els Estats àrabs era substituïda per una proposta de pau separada amb cada país —justament el model que els àrabs

⁵⁴¹ Sobre la gestació d'aquest discurs i les seves conseqüències vegi's PERLSTEIN, Rick (2020) *Reaganland: America's Right...* pp. 106-109.

⁵⁴² MENDELSON, Tuvia. «State Department Policy Statement Takes Israelis by Surprise» *Jewish Telegraphic Agency Daily News Bulletin*, 29 de juny de 1977, p. 1.

⁵⁴³ Per a una narració detallada de la cimera entre Begin i Carter vegi's AVNER, Yehuda (2010) *The Prime Ministers...* pp. 409-427.

havien rebutjat a Khartoum, i amb què Begin volia circumdar Jordània i evitar cessions a la riba oest— i l'oferta de protecció estatunidenca a canvi de l'acceptació del pla de pau de l'administració era també rebutjada en nom de la independència i del dret a l'autodefensa que Israel s'atribuïa.

Malgrat que les diferències podien semblar poc esperançadores, qui va veure en la visita l'auguri d'una topada frontal entre uns Estats Units decidits a abandonar els aliats incòmodes com a lliçó després de la caiguda de Saigon i un Israel governat per l'extremisme irredemptista més recalcitrant s'equivocà de mig a mig, perquè ben aviat les coses feren un tomb que culminaria amb la signatura dels Acords de Camp David de setembre de 1978; lluny d'esdevenir un pària desprestigiats i repudiat dins i fora del país com Vorster o Park, Menachem Begin va consolidar l'entesa estratègica entre Washington i Jerusalem que s'havia desenvolupat després de la Guerra dels Sis Dies, va ésser reconegut amb el Nobel de la Pau d'aquell mateix any i va inaugurar una cadena de victòries electorals del Likud que s'ha perllongat fins avui, amb estades a l'oposició només ocasionals i curtes.

De fet, el canvi va ésser tan ràpid que bona part de la historiografia ha obviat aquest mal començament i simplement ha ressaltat la paradoxa que fos un govern de Begin i del revisionisme el que assumís per primera vegada un procés de pau amb concessions territorials, s'amoïnà a les pressions de Carter i en només cinc mesos escoltats a la Knesset les paraules del rais del país que més havia amenaçat la continuïtat d'Israel des de la independència fins en aquell moment. ¿Quines circumstàncies van fer possible aquest inesperat gir dels esdeveniments i fins a quin punt formaven part d'una estratègia pensada a la bestreta? ¿I quin rol van tenir-hi Begin i el seu govern, els quals eren acusats el 25 de juliol per l'oposició laborista d'estar posant en perill l'acceptació israeliana a la família de les nacions, a penes dues setmanes abans que no comencessin els contactes secrets amb Egipte que desembocarien en la sorpresa de novembre?

La resposta d'aquestes preguntes exigeix d'afrontar, un cop exposats el procés de formació de govern a Jerusalem i les diferències que hi havia en les visions per a l'Orient Mitjà de Begin i de Carter, la qüestió que havia quedat pendent, a saber, la situació de guerra civil libanesa que involucrava Síria i que planava com un núvol amenaçador damunt de la seguretat pública d'Israel.

Tomàs Alcoverro, corresponsal per a *La Vanguardia* a l'Orient Mitjà durant quatre dècades, advertia aquell juliol de 1977 d'una gran veritat que ha d'ésser tinguda en compte per qualsevol observador que vulgui entendre els problemes de la regió, a saber, que “el laberint oriental, incomprensible per a l'uropeu, és fruit, entre d'altres moltes causes, de l'estreta interrelació entre els països artificials de la regió⁵⁴⁴”. La guerra civil libanesa havia fet un tomb l'abril de 1977 quan els sirians van canviar de bàndol i van apostar per una política de suport a la PLO que els permetia de reforçar la presència al país i al mateix temps de presentar-se com a valedors de la causa àrab, un moviment que va ésser aplaudit de manera entusiasta pel coronel Gaddafi de Líbia, el qual havia arribat al poder el 1969 de la mà de Nasser i sempre estava disposat a abraçar causes panàrabs, panislàmiques o panafricanes que poguessin donar-li protagonisme.

Assad i Gaddafi estaven donant suport als musulmans en un conflicte que els enfrontava als cristians i que se circumscribia al Líban, però en un sentit més ampli estaven fent també una aposta pels elements nacionalistes, islamistes i antioccidentals enfront de l'elit conservadora (i en aquest cas cristiana) que controlava el país, una acció que guardava moltes reminiscències —elements confessionals a banda— amb els cops d'Estat que havien deposat Faisal II de l'Iraq el 1958 i Idris I de Líbia el 1969, i també amb els esdeveniments que havien quedat finalment frustrats a Jordània amb la ràpida reacció de Hussein durant el Setembre Negre de 1970. En fer això no apuntaven només contra els maronites ni contra l'estatu quo regional preferit per Israel, sinó que formulaven un desafiament de primer ordre contra el president egipci Anwar Sadat i l'estratègia política que estava desenvolupant.

No era una circumstància nova. La política exterior egípcia havia evolucionat després de 1967 cap a paradigmes que feien possible una pau amb Israel si aquest acceptava de retirar-se del Sinaí, i que veien en una entesa estratègica amb els Estats Units la manera de crear les condicions propícies per a aquest escenari. En vida de Nasser aquesta possibilitat sempre havia quedat aparcada per l'ardor descolonitzadora del rais, tothora disposat a sepultar-la en nom del panarabisme i de la revolució, com havia passat a Khartoum i en la col·laboració egípcia per a enderrocar el rei Idris en el cop de l'1 de setembre. Sadat en canvi havia perseguit aquesta política amb molta més constància i determinació i aquest fet havia tingut com a conseqüència l'arreglament d'Egipte

⁵⁴⁴ ALCOVERRO, Tomàs. «La sombra de Nasser, tras los enfrentamientos Sadat-Gaddafi» *La Vanguardia Española*, p. 15.

amb les faccions conservadores del món àrab, quelcom que representava un gir de cent vuitanta graus que no havia passat per alt ni entre els nous aliats amb què el rais aspirava a comptar —com la Jordània de Hussein— ni entre els vells que se sentien creixentment despitats, com Síria, Líbia o la pròpia PLO.

Si les coses no havien avançat cap a una ruptura oberta, malgrat la importància que Egipte tenia com a *primus inter pares* de la causa àrab, era perquè Sadat tampoc no havia aconseguit que la nova línia política donés fruits diplomàtics efectius i per tant tot havia quedat en meres temptatives. La decisió d'anar a la guerra el 1973, analitzada anteriorment, va reconstruir provisionalment la vella entesa nasserista, va debilitar els llaços amb una Jordània que ni tan sols n'havia estat avisada i va fer pensar a Moscou i a les capitals àrabs que les anades i vingudes de Sadat eren equiparables a les de Nasser i que en darrera instància l'aposta estratègica que Egipte havia adoptat als anys cinquanta era poc susceptible d'ésser modificada. Naturalment, quan just acabada la Guerra del Yom Kippur van esdevenir-se els acords de separació de forces entre Israel i Egipte i Sadat va enviar el ministre d'Exteriors a Ginebra a entrevistar-se amb els homòlegs israelià i jordà la preocupació va tornar, però manifestada només de manera tímida, amb pressions per a unir Egipte amb Síria i Líbia en una Federació de Repúbliques Àrabs que conjuraria aquest escenari i que Gaddafi, sempre el més ambiciós, volia estendre també a Tunísia, Algèria i el Sudan⁵⁴⁵.

Sadat, no cal dir-ho, observava aquests moviments amb una gran preocupació. L'opinió pública egípcia era molt favorable a aquesta mena d'iniciatives, els mitjans de comunicació oficials havien bombardejat durant anys amb discursos revolucionaris que costarien molt de rectificar, i cada vegada es veia més clar que cap dels vells aliats nasseristes no l'acompanyaria si rectificava el rumb. Per a acabar de complicar les coses, el bloc comunista estava incrementant la participació al continent africà a l'escalf de la descolonització portuguesa i de la voluntat de Fidel Castro d'estendre-hi els principis cubans; si l'evolució dels esdeveniments a Angola i a Moçambic era un mal

⁵⁴⁵ La Federació de Repúbliques Àrabs va existir formalment entre l'1 de gener de 1972 i el 19 de novembre de 1977, quan va quedar dissolta per la visita de Sadat a Jerusalem, si bé mai no va passar d'ésser una entitat simbòlica sense poder real. Paral·lelament hi havia altres iniciatives fusionistes que no van arribar a plasmar-se damunt del terreny, com una unió entre Egipte, Síria i l'Iraq plantejada per aquest darrer el 1972 o la Declaració de Gerba de 1974 que comprometia la Tunísia de Bourguiba a fusionar-se amb la Líbia de Gaddafi, idea a què el líder tunisià va donar llargues fins que les circumstàncies van permetre-li de rebutjar-la definitivament. Gaddafi també havia plantejat retòricament altres unions, àdhuc amb el Marroc, que no van arribar a explorar-se.

auguri però resultava tolerable, clarament Egipte no podia permetre's que les forces conservadores a l'Orient Mitjà, les úniques que podien proporcionar-li legitimitat dins del món àrab per al seu gir diplomàtic, es debilitessin encara més. I els únics que Sadat tenia en aquest sac eren la fràgil monarquia haiximita jordana i el règim maronita libanès que es trobava sota setge. Síria, durant uns mesos dissuadida per la possibilitat d'una entesa entre els cristians libanesos i el govern israelià, s'havia contingut, però des de la primavera de 1977 semblava decidida a fer-lo caure i això feia peremptori un moviment egipci. Si el rumb que havia traçat en arribar al poder i que s'havia vist posposat —però mai substituït— pel Yom Kippur havia de fer-se realitat, calia que Sadat actués ben de pressa per a canviar les dinàmiques regionals.

És lògic pensar que el rais egipci podia sentir un punt de vertigen davant la gosadia del moviment que estava a punt d'emprendre. En un moment en què els Estats Units semblaven passius a la regió, incapaços de contraposar l'impuls descolonitzador filocomunista amb res més que guerrilles sostingudes per règims creixentment incòmodes com el sud-africà, i en què el nacionalisme àrab podia estar en condicions de fer caure finalment les poques fulles que quedaven en l'arbre del vell ordre monàrquic i complaent envers Occident, no seria un atreviment massa temerari aquell gir? Potser no aconseguiria sinó frustrar en el darrer instant la recollida dels fruits que hom havia estat regant durant dues dècades, tal vegada seria un esforç inútil que hauria d'abandonar-se, com havia passat el 1971, davant la manca d'interès de l'interlocutor. Probablement va ésser per a conjurar aquesta possibilitat que Carter, conscient de l'error de Kissinger en ignorar els bons oficis egipcis sis anys abans, va voler deixar clar a Sadat que estava disposat a donar-li el que volia i va fer les declaracions sobre retirades territorials a canvi de pau sense esperar la visita de Begin i a despit del dany que podia causar a les relacions bilaterals amb Israel. I probablement va ésser també aquesta mateixa circumstància la que va empènyer Menachem Begin a canviar de posicions a penes unes setmanes després, quan també ell va quedar convençut que l'aposta de Sadat era sincera i que a més era una finestra d'oportunitat que s'obria en un fris temporal molt curt.

Hi hagué dos elements que forjaren en el primer ministre israelià aquest convenciment. El primer, l'anunci de Sadat del 17 de juliol que les converses amb l'URSS s'havien interromput i que si la proposta de Carter de retirades territorials es feia realitat Egipte signaria la pau. El segon, *facta non verba*, l'atac egipci a Líbia —més concretament dirigit contra la simbòlica base Gamal Abdel Nasser— del 22 de juliol, acompanyat de

l'acusació explícita que Gaddafi era un agent soviètic i que va comportar una guerra de quatre dies en què els oficials egipcis van arribar a parlar d'una invasió a gran escala de Líbia per a deposar Gaddafi; finalment la disputa va acabar amb un armistici mitjançat pel líder algerià Boumédiène que formalment mantenia l'statu quo *ante bellum* però que a la pràctica deixava clar que Egipte havia sortit a tots els efectes de l'aliança panarabista que havia conreat al llarg de dues dècades i que estava disposat a fer servir la força per a evitar que aquesta prosseguís una dinàmica expansiva. Malgrat les interpretacions divergents que s'han donat a l'alto el foc⁵⁴⁶, el fet que Egipte triés Líbia com a escenari de conflicte —en comptes d'intervenir al Líban, d'on hauria estat molt més difícil sortir-ne— i que establís posteriorment un “telèfon vermell” amb Brezhnev és prou indicatiu que el rais no volia una guerra sinó només marcar territori i demostrar dins i fora del país que els moviments diplomàtics que estaven a punt d'esdevenir-se eren sòlids i que serien defensats a qualsevol preu.

La decisió de Sadat d'anar a buscar la confrontació en un terreny relativament secundari com el llibi en comptes d'implicar-se —mal que fos diplomàticament— en el vesper libanès reflectia també el càlcul que podria afrontar la previsible tempesta que els seus moviments generarien arreu del món àrab no només amb la protecció de les monarquies moderades de la zona —l'Aràbia Saudita, Jordània i els emirats de la Península Aràbiga— sinó també d'una Síria que potser podria ésser convençuda de mantenir-se al costat d'Egipte com en tantes altres ocasions en les dues dècades anteriors. Aquesta previsió tenia un problema greu que va dificultar enormement les negociacions i que va acabar col·locant Sadat davant d'un dilema molt enverinat, el de triar entre una pau separada amb Israel que el convertiria en un pària arreu del món àrab o el de fer una marxa enrere humiliant i tornar a una dinàmica de confrontació en la qual seria

⁵⁴⁶ Kenneth Pollack, en un documentat estudi publicat el 2004, va concloure que Sadat havia tingut realment la intenció de deposar Gaddafi per a evitar una pinça entre aquest a l'oest i la PLO i Síria a l'est quan emprengué el camí de la normalització de relacions diplomàtiques amb Israel, i que només va accedir a l'alto el foc per les pressions de l'oficialitat americana, temerosa que Egipte fracassaria en la invasió de Líbia i que l'episodi podia acabar essent la tomba de Sadat i per extensió també de la pau entre Israel i Egipte i del pas del Caire a l'òrbita diplomàtica dels Estats Units. Aquesta interpretació es fa estranya en un home tan meticulós i constant com Sadat, i les innegables pressions americanes en aquells dies poden entendre's més fàcilment com a mostra de la por que la Unió Soviètica intervingués militarment al costat de Líbia i desdibuixés l'operació si durava massa temps que no com a reflex d'un temor real que Egipte anés a embarcar-se en una invasió a gran escala. Per a les dues interpretacions vegin-se POLLACK, Kenneth Michael (2004) *Arabs at War...* pp. 136-137 i BURR, Millard (2008) *Darfur: The Long...* p. 114.

igualment vist sempre amb recel per la resta d'Estats àrabs. Un cop arribat aquí, Sadat va optar per la primera opció amb resultats mixtos per a Egipte i devastadors per a ell, assassinat per militars oposats a la pau amb Israel el 6 d'octubre de 1981 mentre presidia una desfilada.

El problema en qüestió no era altre que la natura de la pau a què Sadat volia arribar. El rais tenia clar que no volia ésser un traïdor a la causa àrab i que per tant no volia signar una pau separada amb Israel que es limités a la restauració del Sinaí a canvi d'una normalització de les relacions diplomàtiques, idea aquesta darrera que era possible aconseguir de Begin i que amb tota probabilitat ho hauria estat també amb les administracions laboristes anteriors⁵⁴⁷. Per contra, el que volia era una pau global d'Israel amb el món àrab que comptés amb un consens relativament ampli i que partís de la base de tornar a l'escenari anterior a 1967. Això requeria que a més d'Israel i Egipte també Jordània i Síria volguessin participar de l'esquema, atès que Israel els hauria de retornar Cisjordània i els Alts del Golan i clarament no ho faria sense garanties serioses que a canvi hi hauria pau. Sadat tenia raó quan pensava que si assolía un escenari així no es veuria aïllat del món àrab, però assumia dues premisses agosarades: que Israel acceptaria un retorn total a les fronteres de 1967 i que Jordània i Síria estarien d'acord a sumar-se al carro. Per Sadat, l'administració americana hauria d'aconseguir la primera premissa i Carter semblava disposat a intentar-ho. Quant a la segona, la recompensa territorial que els dos països aconseguirien seria suficient al·licient i la capacitat egípcia de pressionar Síria i la capacitat occidental de fer-ho amb Jordània dissiparien els dubtes que poguessin quedar.

Per què van fallar les premisses de Sadat? Ja s'ha vist la importància que tenia per a l'*establishment* polític israelià en general i per a la ideologia revisionista en particular la possessió del territori a la riba oest del Jordà. No obstant això, Menachem Begin no va veure's mai en la tessitura d'haver de triar entre l'*Eretz Yisrael* o la pau amb el món àrab i què hagués fet en un tal escenari és una pregunta que queda per a les ucronies. I no va veure-s'hi mai perquè l'element que calia per a arribar fins aquí, l'entesa d'Egipte amb Jordània i Síria, no va arribar a esdevenir-se. L'obstacle que va impedir-ho, i que

⁵⁴⁷ Yehuda Avner, funcionari del ministeri d'Exteriors d'Israel que havia servit com a assessor del primer ministre des dels temps d'Eshkol, recordaria posteriorment que malgrat totes les reticències i la conveniència de comptar amb més territori per a garantir la seguretat, la idea de "concessions territorials, una mica de terra a canvi d'una mica de pau" havia estat "l'essència dels discursos, cartes i memoràndums que havia escrit durant quasi vint anys en nom llur [d'Eshkol, Meir i Rabin] i seguint llurs instruccions". AVNER, Yehuda (2010) *The Prime Ministers...* pp. 369-370.

en darrera instància va demostrar-se més tossut que tots els esforços i gestions del rais, va ésser la PLO liderada per Yasser Arafat, la qual va tenir suficient poder per a dissuadir aquests dos països d'entrar en el marc de negociació dissenyat pel Caire. Irònicament, bona part d'aquest poder l'havia aconseguit gràcies a les pròpies gestions egípcies en els anys anteriors.

Nasser, com ja s'ha vist, havia arribat al poder com un revolucionari enfrontat a les velles monarquies àrabs que veia supeditades a Occident, i guardava naturalment molts recels per als règims que equiparava a l'Egipte de Faruq, i particularment per Jordània, un país que fins el 1956 tenia com a cap de l'Estat Major un general britànic i que també després d'aquesta data rebia ajut estatunidenc i mantenia converses secretes amb Israel. Nasser temia que Hussein, penedit d'haver entrat a la Guerra dels Sis Dies en unes circumstàncies d'extraordinària pressió, pactaria amb Israel alguna forma de normalització a canvi de recuperar el gruix de les seves possessions a la riba oest. Per a fer-ho impossible havia fomentat un rebuig a qualsevol pau separada a Khartoum i havia recuperat la idea d'un Estat palestí, efímerament contemplat per l'ONU en el Pla de Partició de 1947 i que ràpidament havia quedat enterrat amb els armistícis de 1949 que deixaven la zona sota control jordà (i la Franja de Gaza sota administració egípcia). La PLO, fundada a instàncies de Nasser el 1964 com una institució més d'agitació antiisraeliana, va passar aleshores a exercir la funció de representant a l'exili d'aquest "Estat palestí" que garantia que, si mai Jordània intentava un arranjament pel seu compte, la resta d'Estats àrabs encapçalats per Egipte podrien argumentar que els acords eren il·legítims perquè la veritable representant de la nació palestina era la PLO i no pas la monarquia haiximita que regnava a la riba est.

Però malgrat que la PLO va anar exercint cada vegada més de portaveu dels palestins en els darrers anys de Nasser, i particularment d'ençà que Yasser Arafat n'assumí el lideratge el 1969, el rais egipci no va gosar mai plantejar obertament que Palestina era la PLO i no Jordània, atès que en aquell moment la PLO estava dins de Jordània i pretenia —amb l'encoratjament del Caire— de derrocar-ne la monarquia i de passar a encapçalat el govern d'Amman. Només quan al Setembre Negre Hussein va aconseguir de desistir-se dels milicians de la PLO i va consolidar així el seu domini sobre el regne hauria tingut sentit per a Egipte fer el pas de reconèixer la PLO ara que semblava clar que aquesta mai no assoliria el poder a Jordània, però a aquelles alçades Nasser havia mort i Sadat, que en el fons volia arribar a una pau amb Israel, s'adonava que aquests

interessos estarien molt més ben servits per la monarquia haiximita que no per Arafat. Encara així el nou rais no va atrevir-se a desmantellar la PLO ni a enfrontar-se obertament al seu líder perquè necessitava consolidar-se i perquè no tenia clar si les seves iniciatives diplomàtiques, sovint conduïdes a través de globus sonda d'una Jordània cada vegada més recelosa i escèptica, arribarien a bon port o si acabaria optant-se, com finalment va passar, per una nova confrontació militar amb Israel. Després de la Guerra del Yom Kippur les relacions entre Sadat i Hussein eren pèssimes —Sadat no l'havia pas informat dels plans de guerra i Hussein no s'hi havia tampoc unit espontàniament quan la conflagració va ésser un fet— i en aquest context la Lliga Àrab, reunida a Alger, va acordar el 26 de novembre de 1973 que la PLO era l'única representant del poble palestí⁵⁴⁸.

Aquesta decisió no havia estat buscada per Sadat, el qual probablement s'adonava de les implicacions funestes que podia tenir per a la seva política futura, sinó que va ésser una conseqüència del clima que havia generat l'amfitrió de la conferència, el líder algerià Houari Boumédiène, el qual menystenia Hussein com un lacai d'Occident —de fet el rei jordà, en previsió de la freda acollida que hi rebria, va declinar la invitació i va limitar-se a enviar-hi un delegat— i proposava una gran aliança amb l'URSS i amb els països descolonitzats que havia de tenir com a objectius la lluita contra el sionisme i contra els règims colonials o supremacistes als quals hom l'equiparava, com Portugal, Rhodèsia o Sudàfrica⁵⁴⁹. Amb la guerra tot just acabada difícilment Sadat podia oposar-se a aquest estat d'esperit, i si bé va aconseguir que hom parlés d'una pau condicionada a la retirada de tots els territoris de 1967 i va esmentar les negociacions de Ginebra, no va anar més enllà. Hussein, indignat, va manifestar des d'Amman el 29 de novembre que si la Lliga Àrab li retirava el dret de parlar pels palestins ell també es reservaria el dret de desmarcar-se de la unitat de la causa àrab⁵⁵⁰, però això no va impedir que Egipte i Síria donessin suport a les propostes algerianes.

⁵⁴⁸ Declaration of the Arab Summit Conference at Algiers, *Arab League*, 28 de novembre de 1973. Consultable digitalment a bit.ly/34dxrdp.

⁵⁴⁹ El rebuig algerià a Israel era particularment intens com a conseqüència de la col·laboració històrica entre Jerusalem i la IV República Francesa. Sobre aquesta qüestió vegi's LASKIER, Michael (2001) «Israel and Algeria...» pp. 1-32.

⁵⁵⁰ "O bé és Jordània el país encarregat d'obtenir l'evacuació israeliana de la Cisjordània, amb la participació d'Egipte i Síria i el suport d'altres països àrabs, seguit d'un referèndum amb control internacional perquè la població decideixi el seu futur", insistia Hussein, "o bé ho és la PLO o el govern palestí a l'exili. En aquest darrer cas Jordània es descarregarà de totes les seves responsabilitats i no se sentirà obligada per cap compromís contret". ALCOVERRO, Tomàs «Beirut: Desavenencias árabes ante la

Hussein no havia renunciat formalment a la seva reivindicació sobre Cisjordània, però en la mateixa protesta donava a entendre implícitament que no gosaria contradir els efectes de la resolució de la Lliga Àrab, i a partir d'aquest moment la consolidació de la PLO com a representant del poble palestí va anar rodada. El febrer de 1974 la cimera que l'Organització de la Conferència Islàmica⁵⁵¹ va celebrar a Lahore donà suport també a les pretensions de la PLO i a la reunió de la Lliga Àrab a Rabat dels dies 26 a 29 d'octubre d'aquell mateix any el destí dels territoris palestins va acabar de quedar segellat⁵⁵², atès que hom va acordar el finançament de les iniciatives de lluita contra Israel en general i de la PLO —definida com a única autoritat en un futur estat nacional palestí— en particular.

No pot dir-se que el rei de Jordània acceptés resignadament la decisió. Ans al contrari, va plantar-hi cara, i aquest cop sí que va desplaçar-se personalment a Rabat —la PLO va estar a punt d'assassinar-lo només arribar— armat amb signatures de prohoms cisjordans que li'n manifestaven l'adhesió. Els altres monarques presents en el conclave van donar-li alguna mostra de suport sense comprometre-s'hi: Hassan II va rebre'l calorosament i va demanar-li que arribés a un acord amb Arafat “pel bé de la causa àrab” i Faisal va dir-li que creia que havia de jugar un paper en la qüestió palestina, però Egipte no va voler significar-se i el 29 d'octubre el rei Hussein, forçat a triar entre la claudicació i l'ostracisme davant el suport prísti a la PLO que oferien la majoria de països presents, va optar per la primera i va reconèixer els drets exclusius de la PLO sobre Cisjordània, amb l'únic consol del suport econòmic que Faisal va prometre-li en reconeixement del sacrifici. Hussein havia fet el pas per preservar l'estabilitat del seu regne i quan Sadat pensava que més endavant podria fer-lo canviar d'opinió amb el risc

pròxima conferència de Ginebra». *La Vanguardia*, 30 de novembre de 1973, p. 22. La traducció és pròpia.

⁵⁵¹ L'Organització de la Conferència Islàmica s'havia establert el 1969 en resposta a l'incendi que el desequilibrat australià Denis Rohan va desencadenar a la mesquita d'Al-Aqsa, com una agrupació de tots els països de majoria musulmana —i encara alguns en què aquesta fe no era majoritària però sí professada per l'elit governant, com en el cas de Gabon— per a ajudar-se entre ells. Nasser havia tingut una posició ambivalent envers la iniciativa perquè li semblava una institució reaccionària (el Marroc havia estat el primer país a hostatjar-ne una cimera) però útil per a influir en tot el món islàmic, el “tercer cercle”, juntament amb Àfrica i el món àrab, que Egipte havia d'intentar liderar d'acord amb la doctrina política del rais; Sadat n'havia estat més favorable, i en qualsevol cas el 1974 l'Organització havia esdevingut un púlpit poderosíssim en què els saudites exhibien llur nova capacitat d'influència diplomàtica (la independència de Bangladesh, per exemple, va ésser reconeguda pel Pakistan el primer dia de la trobada) en el marc de la crisi del petroli.

⁵⁵² Encara hi hauria una important temptativa posterior de retornar Judea i Samaria a Jordània durant el govern d'unitat nacional als anys vuitanta. Sobre aquesta qüestió vegin-se les pp. 415-421 d'aquest document.

de tornar a esdevenir l'ase dels cops dels països àrabs socialistes i del terrorisme palestí cometia un cras error. Sense Jordània no hi havia possibilitat de cessions israelianes a Cisjordània —Israel no estava pas disposat a conferir aquest paper a la PLO— i sense aquestes cessions no hi havia possibilitat d'una pau acceptada pel gruix del món àrab ni per Síria, i així s'arribava a l'endimoniat escenari en què Sadat quedava entre l'espasa i la paret, l'espasa de la guerra permanent amb Israel i la paret de l'ostracisme d'una pau separada que només incumbiria el Caire i Jerusalem.

En aquestes circumstàncies va arribar-se al famós discurs de Sadat davant l'Assemblea Nacional d'Egipte el 9 de novembre de 1977, quan va dir que estava disposat a anar “fins a la fi del món, si això evita que un soldat o un oficial egipci resultin morts o ferits”. “A Israel molts se sorprendran del que us dic”, continuava encertadament el rais, “estic disposat a traslladar-me a casa vostra, a la mateixa Knesset, i a discutir amb vosaltres, el temps apressa”. Begin, conscient des de tres mesos enrere d'aquesta voluntat egípcia i havent-la posada a prova una vegada més amb les represàlies contra la PLO a l'aldea libanesa de Hazziyeh que no van ésser condemnades pel Caire, va enviar una invitació oficial a Sadat tres dies després.

Què volia el primer ministre israelià en fer aquest gest? Per al gruix d'analistes internacionals l'anunci de Sadat va ésser una sorpresa majúscula, acollida primer amb escepticisme com un exercici retòric i ràpidament acaparadora de titulars cada vegada més esparverats, puix que des del discurs fins a l'arribada de Sadat a Israel només van transcórrer onze dies. Però Begin sí que sabia el que passaria, havia controlat els temps amb la invitació i havia tingut setmanes per a ponderar els escenaris que s'obririen i les implicacions últimes de les decisions que hauria de prendre. Si el que volia era el manteniment a ultrança dels territoris adquirits li hauria sortit més a compte desdenyar els moviments de Sadat i evitar així que es generessin les expectatives que es desencadenarien amb la visita. Si el que volia era la pau amb Egipte, aleshores la visita sí que tenia tot el sentit, però el primer ministre era ben conscient que el Caire no volia una pau separada sinó un arranjament general del conflicte que tingués com a principi bàsic el retorn a les fronteres de 1967, idea totalment inacceptable per al revisionisme que ell encapçalava i que per tant era d'esperar que fes fracassar les negociacions i que a més deixés Israel com a culpable a ulls de la comunitat internacional i d'uns Estats

Units que s'implicarien a fons en la iniciativa. Quan Begin va enviar la invitació a Sadat era conscient d'aquests riscos i s'havia decidit a avançar per un camí molt estret, el que pressuposava que l'acord general entre Israel i els països àrabs es faria impossible perquè les dinàmiques de la regió impedirien el consentiment jordà i siria, i que aleshores Egipte, havent de triar entre una pau separada amb Israel que retornés el Sinaí i prou o la continuació d'un escenari de guerra amb la humiliació del fracàs de l'aposta que Sadat havia emprès sol, acabaria acceptant la pau separada com a mal menor i Israel podria tenir totes dues coses: la pau i la integritat dels territoris del Mandat a l'oest del Jordà. En certa manera és el que va acabar passant i diu molt de la genialitat de Begin aquesta capacitat per a llegir les dinàmiques de l'Orient Mitjà i del món àrab molt més acuradament que no pas Sadat que tenia una interlocució diària amb gairebé tots els actors destacats.

En aquest document s'ha fet referència en més d'una ocasió a la psicologia de Menachem Begin, un home amb un enorme coneixement de les jueries internacionals i del món àrab de què Israel es trobava envoltat, capaç de traçar estratègies exitoses a molts anys vista, d'envoltar-se de gent amb una lleialtat a prova de tot i de persuadir i de perseverar per a superar qualsevol obstacle en el camí que havia dibuixat. També del seu dogmatisme, de les dificultats per a gestionar situacions imprevistes i per a connectar amb molts sectors de l'estranger i de la seva pròpia societat, de les depressions i eufòries que li torbaven la ment i que en part explicaven els seus trenta anys a l'oposició, les diverses vegades que havia anunciat que abandonava la vida política i les sortides de to que havien permès de caricaturitzar-lo com un llunàtic, un feixista o un extremista. L'historiador Yechiam Weitz, en fer balanç dels sis anys en què Begin va exercir com a cap del govern israelià, escriví el següent:

Dos trets contraposats van marcar el seu comportament com a primer ministre. El primer va ésser dominant en el seu primer mandat (1977-1981) i va aconseguir com a èxit principal l'acord de pau amb Egipte. Va mostrar-se pragmàtic, moderat, i tenia l'objectiu d'ésser acceptat per la comunitat internacional. El segon tret va ésser preponderant en el segon mandat (1981-1983), l'esdeveniment central del qual va ésser la guerra amb el Líban. Begin va mostrar-se extremista, desequilibrat, i el seu comportament va ésser la principal raó que dimitís i s'enfonsés⁵⁵³.

⁵⁵³ WEITZ, Yechiam (2014) «From Peace in...» p. 145.

Lluny d'ésser un fenomen circumscrit només als seus anys de govern, aquests trets van manifestar-se al llarg de tota la seva vida política, dues cares del mateix home, les seves llums i les seves ombres. Convé que el lector ho tingui present en analitzar el procés que va portar a la pau amb Egipte i que va representar l'èxit final abans de l'enfonsament final de Menachem Begin.

Els contactes amb Egipte s'havien portat amb una discreció absoluta i ningú fora dels alts cercles diplomàtics israelians, egipcis i nord-americans no en tenia constància. Això és particularment cert en el que refereix als governs àrabs; de fet Arafat era entre el públic de l'Assemblea Nacional aquell 9 de novembre i va aplaudir Sadat sense sospitar el que havia de venir. Begin va respondre ràpidament i va convidar el rais a Jerusalem a fer la pau, però a Israel la premsa i àdhuc altes personalitats de l'oposició van veure-ho majoritàriament com un exercici de retòrica; preguntat sobre l'assumpte dos dies després, l'exprimer ministre Yitzhak Rabin responia que per descomptat que Israel volia la pau però que "hem viscut trenta anys en guerra amb Egipte i podem viure-hi perfectament durant trenta anys més"⁵⁵⁴.

Les coses van començar a agafar un altre aspecte quan el dia 12 Begin va trametre a Sadat, per intermediació estatunidenca, una invitació oficial. També començava a cridar l'atenció que Sadat no estigués dient res sobre els atacs israelians a Hazziyeh per a destruir les posicions de la PLO i reforçar-hi els maronites, i per si de cas la Lliga Àrab va demanar una reunió urgent dels ministres d'Exteriors a Tunísia per a denunciar internacionalment aquesta agressió israeliana al sud del Líban. Era una primera reacció que traslluïa nerviosisme, un intent de crear un clima que dissuadís Sadat de fer segons què. Com que Egipte no responia, dos dies després l'estratègia va modificar-se i el coronel Gaddafi, d'una manera molt teatral, va anunciar que restabliria immediatament relacions diplomàtiques amb Egipte i va demanar a Sadat que es convoqués una conferència per al febrer sobre l'estratègia a adoptar a l'Orient Mitjà. Era una mostra de desesperació, un intent d'aturar el rellotge perquè no passés res. Sadat va saludar el moviment però va advertir que la convocatòria d'aquesta conferència no impediria que "Egipte busqui la pau per altres vies, com la reactivació de la conferència de

⁵⁵⁴ *La Vanguardia*, 12 de novembre de 1977, p. 19.

Ginebra⁵⁵⁵». O com una trobada bilateral amb Menachem Begin, amb la qual els diaris de la capital egípcia, tothora proclius a malparlar d'Israel i sempre altaveus oficiosos de les consignes governamentals, no paraven d'especular, si bé encara la condicionaven — era difícil girar cent vuitanta graus un discurs de dos decennis en dos dies— a una prèvia retirada israeliana a les fronteres anteriors a la Guerra dels Sis Dies.

Mentre Sadat inquietava els seus encara aliats i preparava el país, Begin va voler que la invitació al rais egipci fos aprovada per la Knesset, de manera que la proposta no perdés impuls i que tothom pogués percebre que Israel no estava veient-s'hi arrossegat sinó que n'era un partícip entusiasta. L'ambient començava a ésser optimista i Begin, en pujar a la tribuna, va dir que Hafez Assad, el rei Hussein i Elias Sarkis també estaven convidats a venir. No era la frase petulant d'aquell qui no sap dominar l'eufòria; si algú a Egipte tenia dubtes davant de l'abisme que hom estava a punt de saltar, aquelles declaracions serien sens dubte tranquil·litzadores sobre la bona disposició israeliana a una pau global. Però si Begin donava a entendre coses que en realitat no estava disposat ni a dir ni a fer, tampoc no va poder evitar que les seves línies vermelles quedessin fatídicament paleses. A penes havia acabat de pronunciar el cognom del president libanès que un diputat comunista va cridar-li, «i Arafat què?» Begin va fer un silenci, va mirar-se'l fixament i després d'un moment de vacil·lació va recuperar el to i la gesticulació habitual i va dir molt solemne, «espero que quan el president Sadat vingui aquí a parlar vostè no l'interrompi d'aquesta manera⁵⁵⁶!»

Mentre Begin parlava a la Knesset Hafez Assad demanava a Sadat que vingués de visita per a mantenir-hi «consultes urgents». El missatge que pretenia de donar i la pompa amb què això es vestia als diaris sirians no era gens diferent del que havia fet Gaddafi a la vigília, però a diferència del coronel libi, a qui Sadat havia titllat en públic de «nen» i de «subnormal» i amb qui quatre mesos abans s'havia enfrontat en una escaramussa fronterera que havia deixat vora de cinc-cents morts, Síria havia estat companya de penes i de treballs en la trama i l'execució de la gran gesta de Sadat, la Guerra del Yom Kippur que havia venut com una gran victòria i que certament havia reeixit a mostrar els punts vulnerables d'Israel. Sadat no podia menystenir Assad com havia fet amb Gaddafi ni volia fer-ho tampoc, per tal com sabia que tenir-lo al costat aquesta vegada seria una garantia contra el fantasma de l'ostracisme, i en conseqüència va presentar-se a Damasc

⁵⁵⁵ *La Vanguardia*, 15 de novembre de 1977, p. 20.

⁵⁵⁶ «Begin Formally Invites Sadat to Visit Israel» *Washington Post*, 16 de novembre de 1977.

l'endemà dia 16, on va ésser rebut a l'aeroport per Assad amb tots els honors, les abraçades i els petons que el president siria podia dispensar. Els diaris caiotes informaven que la visita a Israel podia arribar en menys d'una setmana i donaven a entendre que comptava amb simpaties saudites. Potser per aquest motiu, fins i tot abans d'esperar a veure si la conversa amb Assad el feia recapacitar, Gaddafi expressava la seva "preocupació" i el líder iraquia Ahmed Bakr anava més enllà i condemnava en rodó qualsevol contacte amb l'"entitat sionista".

La visita de Sadat a Síria va ésser d'un sol dia i en acomiadar-se no va haver-hi mostres d'hostilitat per part d'Assad, quelcom que de ben segur que va inquietar una mica Begin, per qui tant la col·laboració del president siria com un pas enrere del rais egipci haurien representat un contratemps considerable. L'endemà, però, Sadat va dissipar qualsevol dubte en anunciar que es dirigiria a Israel en vint-i-quatre hores, i tota la indignació continguda dels àrabs, amb prou feines entrevista el dia abans, va desencadenar-se des del convenciment, ara sí, que dissuadir Sadat amb tacte i bones paraules era missió impossible.

No era només una indignació estrangera. El ministre d'Exteriors egipci Ismail Fahmi va presentar la seva dimissió irrevocable i va donar obertament com a motiu el desacord amb la visita que Sadat havia decidit d'emprendre. El seu número dos i nou ministre en funcions, Mohammed Riad, va esfullar la margarida durant unes hores i també va acabar optant per abandonar l'executiu. Finalment Sadat no va tenir altre remei que fer ministre d'Exteriors Boutros Boutros-Ghali, un alt funcionari egipci lleial al cap de govern però que no era ni de lluny l'opció preferida del rais, atès que era cristià i estava casat amb una jueva. Sadat va trigar més d'un mes a trobar-li un substitut més presentable davant l'opinió musulmana, i en l'endemig Egipte va haver d'endurar una campanya cada vegada més agressiva des de l'exterior, la qual va començar amb condemnes unànimes —també dels països on el rais esperava de trobar simpaties, com Síria (va declarar un dia de dol), l'Àrab Saudita o el Marroc— i va seguir amb la petició, encapçalada per Gaddafi, que la Lliga Àrab canviés de seu i que Egipte en fos expulsat.

Dementre tot això passava el centre d'atenció de l'opinió pública internacional es trobava a Jerusalem i al Caire i es fixava en Anwar Sadat i en Menachem Begin. La visita del rais egipci va ésser exquisida en les formes, amb una recepció calorosa, un

gran acolliment popular i anades i vingudes a la mesquita d'al-Aqsa, al Sant Sepulcre i al Yad Vashem pensades per a transmetre respecte, confiança i un anhel de pau sincer. Això mateix va voler expressar el rais en el seu discurs a la Knesset, al qual Begin va correspondre amb un to igualment conciliador: ambdós parlaren de bastir ponts i d'una pau en el marc de la Conferència de Ginebra, també tots dos van manifestar llur oposició als fanatismes i Sadat va ometre tota referència a la PLO en un gest envers Israel que no va passar desapercebut.

Tanmateix les diferències de fons romanien al mateix lloc. En el seu discurs Sadat havia advertit que no hi hauria una pau separada entre Israel i Egipte i que la condició perquè tot anés endavant era una retirada israeliana a les fronteres anteriors a 1967. Begin en la rèplica va descartar subtilment aquesta segona condició i no va fer cap esment de la primera, a la qual va al·ludir Dayan uns dies més tard, en visita oficial a Alemanya, quan va afirmar als periodistes que una pau separada li semblava més factible.

Font 26. El rais egipci Anwar Sadat i el primer ministre israelià Menachem Begin conversen a Jerusalem en la visita d'Estat de novembre de 1977. Reuters.

Hom no podia negar que Dayan tenia una certa raó. El dia en què va fer aquestes declaracions, naturalment molt mal rebudes al Caire, ja hi havia dos països àrabs — Algèria i l'Iraq — a més de la PLO que havien fet llur la proposta llibia d'expulsar Egipte

de la Lliga Àrab. Dos dies després aquests Estats van celebrar una cimera a Trípoli on també van assistir-hi els sirians i els sud-iemenites i en què va aprovar-se un boicot acadèmic a Egipte i una ruptura total de les relacions diplomàtiques⁵⁵⁷; les coses encara anaven més lluny si es parava atenció a la retòrica, perquè George Habash va aprofitar la tribuna per a amenaçar obertament d'assassinar Sadat. El rais egipci havia volgut aguantar el xàfec en silenci per a no magnificar-lo, però les coses havien arribat a un punt en què callar seria interpretat dins i fora del país com una mostra de debilitat, i en conseqüència el 3 de desembre va respondre i, en una entrevista concedida a *Newsweek* per al públic internacional, va asseverar que “els que intentin d'aïllar Egipte acabaran picant de cap contra la paret; Egipte i el Sudan reuneixen per ells mateixos seixanta milions d'habitants, dos terços de la població del món àrab⁵⁵⁸” enfront de la insignificància de molts dels països que estaven fent-li el buit. El dia 5 va anar encara més enllà i, anticipant-se al que era imminent, va anunciar el trencament unilateral de relacions amb els països que havien participat de la cimera de Trípoli.

Mal que Sadat volia combinar aquesta demostració de força amb la ficció que els seus moviments eren part d'una solució general en què hi participaria tot el món àrab, el cert era que l'aïllament egipci el posava cada vegada més en un atzucac. En un intent de treure-li les castanyes del foc, el president Carter va assumir el rol de mitjancer i va determinar que la següent trobada, a celebrar-se al Caire, tindria també presència dels Estats Units i que aniria precedida d'una febril activitat diplomàtica amb què Washington pretenia de trobar aliats per a Sadat. Cyrus Vance va mantenir contactes amb l'Àrabia Saudita i amb Kuwait i va volar a Síria, al Líban i a Jordània, però l'únic que va poder aconseguir va ésser un tímid suport de Hassan II del Marroc. Temorós que l'escenari prefigurés un retorn egipci a posicions inflexibles o un moviment contra Sadat dins d'Egipte, Carter va decidir que era el moment que Israel fes concessions, i amb aquest esperit va convidar Begin d'urgència a la Casa Blanca. Arribat als Estats Units el 14 de desembre, el primer ministre israelià va reunir-se amb el president i amb els principals prohoms jueus del país sense desvelar el contingut de les converses, mentre la premsa israeliana, havent desdenyat en els primers dies l'abast del moviment de Sadat, anava ara plena d'informacions sobre una possible retirada de territoris de l'*Eretz Yisrael* a canvi de garanties de seguretat i d'un possible condomini de

⁵⁵⁷ HOWE, Marvine. «Hard-Line Arab Bloc Is Formed at Tripoli». *New York Times*, 6 de desembre de 1977, p. 11.

⁵⁵⁸ «The Mideast: What Next?» *Newsweek*, 5 de desembre de 1977.

Cisjordània entre Jerusalem i Amman. Enmig del silenci de Begin, Moshe Dayan va donar ales a aquestes teories en afirmar críticament, el 17 de desembre, que havia arribat “una hora de grans decisions per a Israel⁵⁵⁹”, i el cap de govern israelià va desplaçar-se de Washington a Londres per a intercanviar impressions amb el primer ministre Callaghan i amb enviats francesos abans de tornar al país i de presentar, ara sí públicament, les línies mestres de la proposta de pau israeliana. L’expectació que hi havia a Israel davant d’aquest moment era màxima, i l’endemà a Tel Aviv 50 000 persones sortien al carrer per a animar Begin a fer concessions que portessin la pau, mentre els sectors més irredemptistes del Likud començaven a tenir dubtes de les veritables intencions del primer ministre i Gush Emunim es mobilitzava contra qualsevol evacuació d’assentaments.

Tota aquesta efervescència va resultar ésser un anticlímax, una bombolla que va punxar-se quan el 22 de desembre Begin va presentar el seu pla de pau, aprovat immediatament pel gabinet de manera unànime, que dibuixava exactament el mateix escenari que el líder israelià havia contemplat des del primer dia: negociació de l’existència d’un poble palestí, sobirania israeliana a tot l’*Eretz Yisrael*, manteniment de tots els assentaments i possibilitat de negociar cessions territorials només a la resta de zones conquerides per Israel (és a dir, al Sinaí i al Golan) sense afectació per a les colònies jueves que ja s’hi havien establert. Ni Carter ni Callaghan ni cap altre interlocutor no havien pogut alterar ni un mil·límetre els postulats de Begin.

En un cert sentit, era lògic que fos així. Begin era un ideòleg amb visió a llarg termini que tenia clares les seves posicions sobre el tema des de molts anys enrere i que no era gens procliu a modificar-les. D’altra banda, des del començament de les negociacions havia vist un camí per a fer realitat els somnis israelians amb molt poques concessions i les coses estaven acomplint-se exactament com les havia previstes, de manera que no hi havia cap al·licient per a modificar el rumb. Israel no havia enganyat ningú ni s’havia fet enrere de cap proposta, el compromís amb la pau era amb Egipte i se circumscrivia al Sinaí; parlar d’altres coses era obrir un espai en què Israel no s’havia compromès a res i en qualsevol cas era debades perquè els actors necessaris per a això no volien participar

⁵⁵⁹ El desconcert era tan gran que la premsa israeliana atribuïa en aquell moment a Dayan unes posicions més intransigents que no les de Begin. Així, des de Nova York la *Jewish Telegraphic Agency* es feia ressò dels “rumors persistents de serioses diferències entre Begin i el ministre d’Exteriors Dayan”, quelcom que era cert, però els atribuïa erròniament que “Begin està esdevenint un colom disposat a donar molt més del que Dayan troba oportú concedir”. SHARGIL, Yitzhak. «Behind the Headlines Begin’s “Plans” Evoke Reactions» *Jewish Telegraphic Agency Daily News Bulletin*, 19 de desembre de 1977, p. 2.

de les converses. Sadat havia obert tot el procés sabent això i per tant no podia sorprendre's ara d'aquest fet. Els Estats Units també n'eren conscients i si a Carter no li agradava, Begin creia tenir prou amics al Congrés per a sortir-ne indemne. I el primer ministre israelià se sentia prou fort per a vetar aquells actors que li desagradaven; la participació de l'URSS en les converses era anatema i la "invitació urgent" que va fer-li Giscard a la tornada dels Estats Units va ésser refusada "per problemes d'agenda"⁵⁶⁰.

Superficialment, Begin tenia raó. Carter no va fer-li cap retret públic quan va posar-se de manifest el nul resultat dels contactes i Sadat va acollir-lo igualment a Ismailia el dia de Nadal i va fer esforços per a mantenir un to optimista a despit de les diferències de criteri, quelcom que reflectia les poques opcions que li quedaven al rais en aquest escenari. La inflexibilitat dels posicionaments del primer ministre desarmava també els laboristes, que en els dies anteriors a la divulgació dels postulats de pau de Begin havien manifestat llur preocupació pel futur dels assentaments, discurs a què s'havien amotllat tant Peres com Rabin. Només en el vell pinyol del Cherut hi havia un malcontentament envers Begin perquè s'havia reunit amb el "terrorista" Sadat i havia deixat la porta oberta a regalar-li part del Sinai⁵⁶¹. Aquesta oposició no era pas preocupant perquè només afectava un parell de diputats i, segons com, fins ajudava Begin a presentar la seva postura com a més sensata i centrada.

Des d'una perspectiva més profunda, però, hi havia un element que Begin no havia previst i que segurament a aquelles alçades ni tan sols havia arribat a copsar, i és que la perspectiva de pau, d'una pau sincera i real, havia alterat els posicionaments i les percepcions tant de l'opinió pública israeliana com de molts dels alts càrrecs polítics i militars. Egipte havia estat l'amenaça existencial número u per a Israel i ara Sadat proposava una pau sincera. El rais egipci no estava plantejant un parany, estava jugant-se el coll en aquella aposta contra tot i contra tothom. Si això fracassava, quants anys passarien abans que Israel no tingués una oportunitat semblant? I si en canvi les coses anaven endavant, si en comptes d'intentar acular Sadat s'acceptava de parlar de tot i

⁵⁶⁰ Sobre les contradictòries —però en conjunt desfavorables— posicions de Giscard envers Israel vegi's CLOAREC, Glenn. «Valéry Giscard d'Estaing, "l'ami" d'Israël qui n'en était pas un» *Times of Israel*, 3 de desembre de 2020.

⁵⁶¹ La diputada del Likud Geula Cohen reconeixia el 20 de desembre que aquesta eventualitat no l'havia deixada dormir en tota la nit. Dues setmanes després, la votació interna al Cherut per a nomenar Chaim Landau (candidat de Begin) com a ministre era aprovada amb un 40% de contestació que va anar a Shmuel Katz, un vell revisionista de la primera hora, diputat entre 1949 i 1951, que abanderava l'oposició a qualsevol contacte amb Egipte i que va acabar fent carrera dins del Tchiya.

d'assumir concessions doloroses, també a Gaza i a Cisjordània, no podia acabar arribant-se a una normalització de relacions amb la resta de la regió? Molts Estats continuarien essent-ne refractaris, és clar, però potser una bona disposició unida als treballs mitjancers de Washington transformarien una pau incerta amb Egipte en una pau segura amb Egipte, Jordània, l'Aràbia Saudita, el Marroc, el Iemen del Nord i qui sap si encara més països. No valia la pena intentar-ho? Moshe Dayan, el més falcó dels laboristes, l'home que s'havia unit a Begin després de les eleccions a canvi del ministeri d'Exteriors, que havia estat el seu aliat estret en la jugada diplomàtica original que va dur Sadat a Egipte i que després de l'episodi havia indicat obertament la seva preferència per una pau separada a despit de les implicacions que aquestes declaracions tenien, va ésser dels primers a fer-se aquestes preguntes i a repensar-se la conveniència de l'estratègia de Begin, una estratègia que prèviament havia aprovat i compartit. També el ministre de Defensa Ezer Weizman, sens dubte el dirigent polític israelià que acabaria travant una millor relació personal amb Sadat, participava d'aquest estat d'esperit. I els liberals, socis de Begin dins del Likud amb una agenda d'obertura econòmica i privatitzacions, també veien els beneficis d'una pau al més completa possible i volien que el primer ministre adoptés un rumb que en fos compatible. Les declaracions de Dayan del 17 de desembre en què es referia a "una hora de grans decisions per a Israel" van ésser la primera manifestació de subtil disconformitat amb l'actitud de Begin, la primera pedra d'un camí que acabaria fracturant el seu govern.

Font 27. La delegació israeliana conversa al Laurel Lodge de Camp David el setembre de 1978. D'esquena hi ha Moshe Dayan, a l'esquerra Weizman i a la dreta Begin. El jutge Aharon Barak és enfront de Dayan. CNP-Zumapress.

Com que la pau amb Egipte va acabar més o menys bé encara que no s'estengués a més països, aquesta fractura ha passat relativament desapercibuda en la historiografia. Encara quan s'esmenta, les dimissions de Dayan i Weizman i llur abandonament del Likud són vistes com la conseqüència d'uns postulats més pacifistes, perquè al capdavant Dayan era un laborista i Weizman era el nebot de l'home que a entreguerres va personificar el pactisme en la política del *yishuv*. Quan hom diu això oblida que en aquell moment el laborisme no era pas pacifista —les crítiques de Rabin i Peres a Begin no eren per cedir poc sinó per cedir massa⁵⁶²— i que en qualsevol cas Dayan havia estat el portaveu de la facció més falcona del partit. Igualment, Ezer Weizman era un militant del Cherut, el més irredemptista dels partits que conformaven el Likud, i s'hi havia afiliat per convicció en abandonar l'exèrcit el 1969 quan era el sempitern partit de l'oposició i malgrat saber que la seva trajectòria militar —amb el genial atac a la força aèria egípcia del 5 de juny que havia deixat la Guerra dels Sis Dies vista per a sentència— li augurava una carrera política d'èxit si s'unia a l'oficialisme o a algun dels partits que estava disposat a associar-s'hi en pactes postelectorals.

Encara que el problema va manifestar-se en relació amb una política concreta —la gestió de les negociacions amb Egipte— el que va distanciar Dayan i Weizman del primer ministre va ésser fonamentalment un problema de caràcter. Begin era un conservador, un home de conviccions ideològiques dogmàtiques que s'adaptava amb dificultat a circumstàncies canviants i imprevistes. Dayan i Weizman, en canvi, eren personalitats molt més aventureres i oportunistes. Dayan havia fet carrera a l'ombra de Ben-Gurion, amb qui havia estat indissociablement unit des dels dies del cas Lavon, i l'havia acompanyat quan el vell pare fundador va decidir d'escindir-se del laborisme i de fundar el Rafi, sense que això fos obstacle per a rectificar el rumb —a despit de l'obstinació de Ben-Gurion— i reunificar-se amb la vella guàrdia laborista per a les eleccions de 1969. Ho havia fet un cop més en acceptar l'oferta de Begin per a ésser ministre d'Exteriors, i havia nedat a contracorrent moltes altres vegades, com s'ha vist en la descripció de la crisi política posterior a la Guerra del Yom Kippur. També Weizman reformulava sovint les seves tesis i se sentia exasperat pel dogmatisme amb què Begin entenia la política; la primera topada entre tots dos havia vingut quan Begin va decidir de retirar-se del govern d'unitat nacional (en el qual Weizman era ministre de

⁵⁶² SHARGIL, Yitzhak; MENDELSON, Tuvia, i SEDAN, Gil. «Behind the Headlines Mounting Discontent Faces Begin» *Jewish Telegraphic Agency Daily News Bulletin*, 21 de desembre de 1977, pp. 1-2.

Transport) el 1970 i quan el líder revisionista va assumir la primera magistratura Weizman ja l'anomenava "cadàver" en privat per a reflectir el que ell percebia com una manca d'audàcia i de gosadia⁵⁶³. Mentre l'instint de Begin era atènyer-se al guió preestablert en les converses amb Egipte, guió que creia compartit amb els altres dos homes, els impulsos de Dayan i de Weizman els inclinaven a explorar el nou terreny, a pensar creativament i a aprofitar totes les oportunitats que poguessin guanyar-se amb la nova circumstància. A parer de Dayan i de Weizman, Begin era un immobiliista prou miop per a deixar perdre una ocasió històrica. A parer de Begin, els seus ministres d'Exteriors i de Defensa jugaven amb el més sagrat de la tradició revisionista i a més ho feien d'una manera inconsistent i capriciosa, més per a desestabilitzar-lo que no perquè hi creguessin, puix que llurs posicions eren producte d'una evolució de pocs mesos i no pas de conviccions de tota la vida.

Menachem Begin, com havia passat altres vegades en què havia estat contestat com a cap de l'oposició, va prendre's la traïció de Dayan —la seva aposta personal al capdavant d'Exteriors— i de Weizman —diputat del Cherut de qui esperava lleialtat incondicional després d'haver-lo fet número dos del govern— en termes molt personals. També com en ocasions passades, estava segur del rumb que havia adoptat i sabia com mantenir-se ferm sota pressió i de quina manera podia retenir el gruix de suport suficient per a no haver de transigir. Amb un Begin decidit a no fer cap més concessió i un Sadat determinat a no avançar més en aquelles condicions, el resultat va ésser un bloqueig total que va prolongar-se durant mesos. Els Estats Units havien fracassat en l'intent d'atraure altres països àrabs cap a les posicions egípcies i també en l'aspiració d'assuavir els plantejaments israelians, dos aspectes que el rais havia confiat que serien més fàcils. Així les coses el procés de pau estava perdent empenta i Carter, temorós que algun esdeveniment sobrevingut no acabés desbaratant-lo, va decidir de jugar-s'ho al tot per tot i convocar una cimera a Camp David el 5 de setembre de 1978 per a desencallar la situació i aconseguir un acord de pau.

El president nord-americà arriscava força coses amb aquell moviment, desaconsellat per molta gent dins de l'administració. La cimera no tenia acords de mínims sobre els quals treballar perquè la situació presentava els mateixos esculls que s'havien evidenciat en la

⁵⁶³ LANDAU, Maurice David (2014) *Arik. The Life...* p. 197.

trobadura entre Sadat i Begin del Nadal anterior a Ismailia. Tampoc no tenia una data de finalització fixada ni uns paràmetres preliminars que els Estats Units es veiessin amb cor d'imposar. Era una iniciativa personal de Jimmy Carter, el qual sabia que un fracàs del diàleg israeloegipci podia tirar per terra tota l'estratègia d'entesa amb els països àrabs moderats —Egipte, Jordània i les monarquies del Golf— en què Washington posava les esperances de contrarestar els avanços soviètics a la regió, i era també el reflex de la gran importància que el president, un baptista fervorós que resava quatre vegades al dia i que veia en Jesucrist la força motriu de la seva vida, donava a la possibilitat d'aconseguir la pau a Terra Santa⁵⁶⁴.

En el moment en què Sadat i Begin arribaren a Camp David l'administració estatunidenca no dissimulava que creia que els egipcis estaven fent més per la pau que no pas els israelians. Entre el cercle íntim del primer ministre israelià això es veia amb incomprensió i victimisme —Begin es conjurava per a resistir pressions que àdhuc comparava amb les que havia experimentat Edvard Benes el 1938— mentre que Sadat ho feia servir per a recrear les expectatives que els Estats Units acabarien forçant Israel a amotllar-se a les condicions fixades pel Caire. A això s'hi sumava el deteriorament de la situació política al Líban i a l'Iran, cosa que generava una gran preocupació a les monarquies del Golf i que empenyia el rei Khalid a repensar-se el seguidisme que estava fent dels països àrabs més radicals i a adoptar posicions molt més similars a les que havia tingut son germà Faisal, pel qual un arranjament amb Israel era factible si els llocs sants —i per extensió, Jerusalem— quedaven sota sobirania musulmana. Tot i que sabia que aquest era un plantejament inacceptable a Israel, Sadat va jugar-hi per a relaxar una mica la soga de l'ostracisme que tenia lligada al coll, i va aprofitar també per a fer escala a la capital més amable d'Occident per a les seves posicions, París, on va entrevistar-se calorosament amb Giscard abans de creuar l'Atlàntic i on tots dos van expressar el desig que hi hagués generositat —de la banda israeliana, és clar— per a fer possible un acord.

Després de les salutacions i abraçades de peu d'avió, Sadat, Carter i Begin van tancar-se a Camp David sense fotògrafs ni periodistes per a intentar de trobar una solució: Begin

⁵⁶⁴ Per a una narració de la cimera i de les seves implicacions per a Carter vegi's PERLSTEIN, Rick (2020) *Reaganland. America's Right...* pp. 358-363.

només estava disposat a parlar del Sinaí mentre que Sadat volia una retirada israeliana també del Golan, de Gaza i de Cisjordània, la qual podia posposar-se durant un temps o sotmetre's prèviament a referèndum perquè la població de la zona determinés el seu futur. Per a reforçar aquesta posició el rais va convocar una cimera àrab per a dues setmanes després en què hom tractaria dels avanços de Camp David, una manera de transmetre fidelitat al pla original de pau conjunta del món àrab que va rebre immediatament el suport saudita. La situació posava tan nerviosos els països àrabs irredemptistes que Síria va començar a llançar coets des del Líban per a intentar de desestabilitzar tota la cimera, però aquesta acció va emmenar les monarquies del Golf a una condemna explícita que feia palesa l'esquerda en el front àrab antiegipci. Àdhuc Jordània, ressentida amb Sadat i sempre temerosa de mostrar públicament complicitat amb interessos occidentals, va començar a moderar les seves posicions i Hussein va admetre primer que estava en contacte continu amb Sadat i després va volar cap a Londres per a reunir-se amb el primer ministre Callaghan el dia 13, enmig de rumors que podria aparèixer a la cimera d'un moment a l'altre.

Aquestes maniobres no van resoldre el problema fonamental del rebuig de Begin a qualsevol concessió a l'*Eretz Yisrael*, però sí que van aconseguir que l'administració americana es col·loqués definitivament al costat de la posició egípcia en les converses i van posar la diplomàcia israeliana a la defensiva. Havent contradit Carter en la resta de qüestions a discutir, Begin no podia permetre's d'afegir reserves sobre el Sinaí, i ja el dia 12 Israel havia acceptat una retirada total condicionada només a garanties de seguretat, de manera que les aspiracions de conservar assentaments, territoris i una franja marítima annexa a Eilat quedaren enterrades⁵⁶⁵. Dos dies després el portaveu del govern israelià es veia obligat a desmentir que Begin hagués acceptat una retirada de Gaza i de Cisjordània però no podia pas negar que hom estigués parlant del futur d'aquests territoris, una indicació de fins a quin punt la dinàmica negociadora havia canviat.

⁵⁶⁵ Quedaria només una disputa fronterera que afectava 2 km² a Taba, a la vora d'Eilat, atès que Israel argumentava que aquest petit territori, egipci abans de la Guerra dels Sis Dies, havia format part de l'Imperi Otomà i no pas d'Egipte en un acord de 1906 i el Caire se l'havia atribuït subreptíciament en la majoria de mapes publicats a partir de 1915 fins al punt que en definir-se la frontera en l'armistici de la guerra de 1948 s'havia donat per bo erròniament. L'acord a què finalment va arribar-se va ésser que Israel no es retiraria de l'espai de Taba en espera de la decisió final d'un comitè d'arbitratge de les Nacions Unides, el qual acabaria dictaminant a favor d'Egipte el 1988. Israel va retirar-se de Taba l'any següent.

En aquestes circumstàncies va arribar, el 17 de setembre, la fumata blanca de l'acord entre Israel i Egipte, el qual quedava conformat per dos documents, saber:

1. Un Marc Israel-Egipte que establia la retirada israeliana del Sinaí a canvi d'un tractat de pau, la normalització de relacions diplomàtiques, la desmilitarització del Sinaí i la llibertat israeliana de navegació pel canal⁵⁶⁶.
2. Un Marc per a la Pau a l'Orient Mitjà que plantejava una imprecisa autoritat d'autogovern per a Gaza i Cisjordània que regiria una autonomia que hauria de durar cinc anys a començar després d'haver-se arribat a un acord entre "Israel, Jordània, Egipte i el poble palestí", i que aniria seguida d'unes negociacions per a fixar l'estatus final dels territoris.

El gruix d'analistes va arribar aviat a la conclusió que a Camp David, com escriuria molts anys després Butros Butros-Ghali, "Israel havia guanyat i Egipte havia perdut", idea que va veure's reforçada per la dimissió del ministre d'Exteriors Kamel i per una repetició de les condemnes que des d'arreu del món àrab es dirigien contra l'estratègia de Sadat. En el fons, el rais egipci havia forçat la mà d'Israel en dues qüestions: en primer lloc la retirada del Sinaí seria total i inclouria els assentaments i en segon lloc hi havia un Marc per a la Pau a l'Orient Mitjà que abordava la qüestió palestina que Begin sempre havia situat fora de la taula de negociacions, però Sadat a canvi havia hagut de renunciar de facto a la unitat de la causa àrab, perquè aquest darrer marc era vist per la resta d'Estats àrabs com un mer rentat de cara, paraules buides que blanquejaven l'acord i que amagaven la realitat que Egipte es desentenien del futur dels territoris i consentia així implícitament la persistència de l'ocupació. I certament que era difícil veure-ho d'una altra manera. Quina autonomia tindrien Gaza i Cisjordània en aquests cinc anys? Quina autoritat representava aquest "poble palestí" que havia de posar-se d'acord amb Jordània, Egipte i Israel per a pactar-la? Qui determinaria aquestes negociacions i aquest estatus? El redactat permetia que Israel, si no volia avançar en aquest camí, es limités a no acordar res en les negociacions i així el primer rellotge, el de l'autonomia, ja quedaria aturat. Era, de fet, fins i tot més fàcil que això per a les posicions irredemptistes, perquè Israel no necessitava boicotejar cap negociació: en tenia prou de discrepar amb els altres dos actors sobre la identitat del "poble palestí" atès que mentre la identitat d'aquest no estigués clara les negociacions no podrien ni tan sols començar.

⁵⁶⁶ Una versió en català d'aquest document —traducció pròpia— figura a l'Annex, apartat 5 secció III, pp. 722-726.

I Israel retenia l'autoritat militar plena als territoris i no havia hagut de renunciar a les seves aspiracions a la plena sobirania d'aquests espais. Aquestes mateixes constatacions feien que Jordània i les monarquies del Golf, breument expectants davant la possibilitat que Sadat aconseguís un veritable canvi de paradigma a Camp David, tornessin a donar l'esquena a tot el procés i encara facilitessin més que triomfés el paradigma israelià de pau separada amb Egipte.

Menachem Begin emergia com el gran guanyador de Camp David. El seu càlcul havia estat que Egipte no podria retrocedir un cop trenqués amb tot el món àrab per a fer la pau amb Israel i que hauria d'amoïllar-se a les directrius traçades per Jerusalem per a arribar a un acord. Havia fet avançar les negociacions amb aquesta assumpció i havia encertat. Certament que havia hagut d'anar una mica més enllà que no hauria desitjat en relació amb el Sinaí i que havia hagut de fer cessions retòriques als territoris palestins, però eren aspectes menors. El pinyol més irredemptista del revisionisme el veia ara com un traïdor, però no era la primera vegada, perquè ja durant la “revisió del revisionisme” s'havia trobat en una situació semblant i havia pogut sortir-ne reforçat. L'administració Carter i alguns membres del seu govern estaven frustrats amb el seu immobilisme, però als Estats Units retenia el suport de la majoria del Congrés i dins de casa, amb l'oposició laborista criticant-lo per haver cedit en els assentaments, no tenia motius per a preocupar-se. La seva fama d'estadista creixia; al capdavant havia aconseguit una gesta de proporcions històriques, en a penes un any assolia el que tres dècades de laborisme no havien pogut guanyar. El feixista, el terrorista, l'irredemptista fanàtic i bel·licista temut a les capitals occidentals, l'home més buscat i perillós de la Palestina britànica, demostrava en arribar al govern que totes aquestes caricatures eren falses i que sabia com guanyar la pau i com fer-ho en termes favorables als interessos del seu país.

“Israelians, us porto la pau”. Menachem Begin, eufòric, era aclamat a Jerusalem per una multitud a la seva tornada dels Estats Units el dia 18. “Israel ha d'elegir entre la pau i els assentaments⁵⁶⁷”. Conciliador, segur de la victòria, va donar llibertat de vot als membres de la coalició governamental en la ratificació dels acords amb Egipte. Sabia que l'oposició no podria votar-hi en contra i no passava res si hi havia revisionistes que es trobaven amb un problema de consciència; així ell apareixeria més centrat i el

⁵⁶⁷ QUEIROLO, Pedro. «Begin: Israelíes, puedo anunciaros que os llevamos la paz» *La Vanguardia*, 19 de setembre de 1978, p. 19.

sacrifici fet per Israel es veuria més gran. Com era previsible, el cap de l'oposició Shimon Peres va criticar l'evacuació dels assentaments i va donar a entendre que ell hauria pogut pressionar més Sadat perquè es mantinguessin, però en darrera instància va anunciar que votaria a favor dels acords. Geula Cohen, la més radical de les diputades del Cherut, va demanar hiperventilada una moció de censura contra el primer ministre i va interrompre tantes vegades que acabà essent expulsada del plenari en què els cent vint parlamentaris de la Knesset discutien el vot a la següent pregunta doble:

¿La Knesset aprova els Acords de Camp David signats pel primer ministre a la Casa Blanca el 17 de setembre de 1978? Si durant les negociacions per a la conclusió d'un tractat de pau entre Egipte i Israel hom arribés a un acord total sobre les qüestions pendents de resoldre i aquest acord quedés plasmat en un document escrit, ¿la Knesset autoritzaria el Govern, en el marc del tractat de pau i en el període determinat per les parts, a retirar-se dels assentaments jueus del Sinaí per a establir-los en un altre lloc⁵⁶⁸?

Després de disset hores de debat el 28 de setembre, la sessió parlamentària més llarga de la història d'Israel fins al moment, els diputats van dir que sí a la proposta del primer ministre amb vuitanta-quatre vots a favor, dinou en contra i disset abstencions⁵⁶⁹. Costa d'Ivori, Tanzània, Togo i Nigèria van restablir immediatament les relacions amb Israel que havien interromput amb el Yom Kippur i van aportar així la cirereta del pastís de felicitacions internacionals, al mateix temps que els saudites, malgrat mantenir-s'hi al marge i indicar llur disconformitat amb les condicions de l'acord, també deixaven clar que no s'hi oposarien activament ni intentarien boicots petrolers o altres mesures desestabilitzadores que jugarien en contra de llurs interessos.

Anwar Sadat sentia que havia perdut i va voler corregir-ho a posteriori vinculant els avanços del Marc Israel-Egipte amb els del Marc per a la Pau a l'Orient Mitjà. En fer-ho tenia el suport dels Estats Units i, d'una manera cada vegada menys dissimulada, també de Dayan i de Weizman, però demostrava una gran ingenuïtat. Si l'atzucac on ell mateix s'havia posat l'havia forçat a acceptar aquell acord, difícilment podria fer creure a Begin

⁵⁶⁸ MEDZINI, Meron, *Israel's Foreign Relations: Selected Documents*, vol. 4, nº 200, "Statement to the Knesset by Prime Minister Begin on the Camp David Agreements, 25 September 1978". Consultable digitalment a bit.ly/3ijYkjo.

⁵⁶⁹ La gravació de la votació i de les declaracions posteriors de Begin i Peres pot consultar-se a bit.ly/3wiqROD.

que ara estava disposat a fer-se enrere. A més, si s'hi feia, estaria incomplint la lletra de l'acord, que donava la raó al primer ministre israelià perquè no hi havia cap vinculació formal en els progressos entre els dos marcs. Addicionalment calia considerar que els guanys egipcis en el curt termini, concretats en la recuperació del Sinaí, eren molt més grans que no pas els israelians, de manera que congelar les coses perjudicava més el Caire —i molt particularment la posició del rais— que no Jerusalem. Begin va limitar-se a mantenir-se ferm i, quan el febrer de 1979 va semblar-li que les coses estaven demorant-se massa, va anunciar una construcció massiva d'assentaments a Cisjordània que col·locava Egipte en una posició cada vegada més insostenible.

La reacció nord-americana va ésser immediata i Carter va convocar Begin a la Casa Blanca, on el primer ministre israelià va arribar l'1 de març. L'administració estatunidenca no dissimulava que es trobava més pròxima a les posicions de Sadat, però el primer ministre israelià va aprofitar-ho per a consolidar el seu suport a casa, i així només baixar de l'avió admetia que Carter estava “a favor d'Egipte” i que ell estava experimentant pressions que contradeïen el que s'havia signat a Camp David amb propostes americanes que eren “una vergonya”, fins al punt que, en una referència inconfusible a la claudicació de Chamberlain a Munic, va dir que “marxo [cap als Estats Units] sense paraigua i tornaré també sense paraigua⁵⁷⁰”. Unes declaracions així haurien estat impensables uns mesos abans, però la caiguda del xa havia trastocat els equilibris de la regió; ara més que mai Begin sabia que Carter no podia permetre's un nou fiasco i que tampoc els egipcis ni la resta de règims àrabs moderats podien temptar la sort amb una desestabilització general que podia acabar costant-los el coll. L'objectiu principal del president nord-americà era que Begin acceptés de posar una data per a les negociacions que havien de concretar l'autonomia palestina però el primer ministre no estava disposat a caure en aquest parany i tenia en la lletra del redactat una infinitat de recursos per a donar llargues. Begin va tornar a Israel el dia 5 i dos dies després Carter va volar al Caire amb les mans buides.

Sadat insistia a fer dels drets palestins la pedra angular de la seva resistència, però era presoner del que ell mateix havia signat i de la negativa de la resta d'Estats àrabs a acompanyar-lo en el procés, i el risc que les tensions generades per la construcció d'assentaments el portés a un acord amb Israel en unes condicions de major humiliació

⁵⁷⁰ SEDAN, Gil. «Crucial Meetings between Carter, Begin under Shadow of Tensions» *Jewish Telegraphic Agency Daily News Bulletin*, 2 de març de 1979, p. 1.

van acabar fent el fet. Si el dia 8 el rais encara parlava d'una autonomia immediata, el 12 admetia que aquesta podria demorar-se a Cisjordània però no pas a Gaza, i el 14 signava finalment un acord de pau que mantenia l'esperit de Camp David i, per tant, el gruix de les condicions volgudes per Israel. Quan vuit dies més tard el primer ministre egipci Mustafa Khalil declarà que a la llarga hi hauria un Estat palestí a Gaza i a Cisjordània que es correspondria amb una retirada israeliana a les fronteres anteriors a 1967, Begin ho desmentí i afirmà a la Knesset que mai no permetria un Estat palestí i que Jerusalem seria la capital eterna d'Israel, declaracions davant les quals Khalil només va poder acusar-lo d'«enverinar l'ambient»⁵⁷¹. El debat parlamentari a Israel va tornar a ésser llarguíssim —divuit hores que van batre el rècord establert en la sessió dels acords de Camp David— i altra vegada el resultat va ésser amplíssimament favorable: noranta-cinc vots a favor, divuit en contra, dues abstencions i cinc absències. Quatre dies després Menachem Begin arribava a la Casa Blanca per a signar el tractat i encaixar les mans de Sadat i de Jimmy Carter.

La pau amb Egipte, el gran èxit de la política exterior de Menachem Begin, va tenir a partir d'aquí pocs sobresalts, a despit dels exercicis retòrics que durant els dos anys següents van fer les dues parts per a guanyar posicions en la política interna o per a intentar d'aconseguir avantatges diplomàtics puntuals. El gener de 1980 Israel va retirar-se de la meitat occidental del Sinaí, moviment que va anar seguit d'un intercanvi d'ambaixadors al febrer i de l'establiment, l'agost de 1981, de la Força Multinacional de Pau que havia de supervisar el compliment de l'acord i que es constituïa com a organisme de nova creació per a circumdar el veto soviètic a l'establiment d'un cos de l'ONU per a aquesta funció. Ni tan sols esdeveniments desestabilitzadors com l'assassinat de Sadat a l'octubre o l'emergència de la controvèrsia de Taba⁵⁷² no van alterar ni el fons ni els terminis del que s'havia pactat, i així el 25 d'abril de 1982 l'últim soldat israelià va abandonar el Sinaí. Quant als territoris palestins, naturalment, res no va moure's ni un mil·límetre.

En relació amb la pau entre Israel i Egipte hi ha una darrera qüestió en què convé aprofundir, a saber, els equilibris polítics amb què Begin va sostenir la seva coalició al

⁵⁷¹ «Israel: la Knesset aprobó el texto del tratado de paz con Egipto» *La Vanguardia*, 23 de març de 1979, p. 17.

⁵⁷² Vegi's sobre aquesta qüestió la nota al peu 565 d'aquest document.

llarg del temps que van durar les negociacions i els compromisos i constrenyiments que van representar-li. Una part important d'aquest assumpte ja s'ha explorat en esmentar la conformació del govern després de les eleccions de 1977, les circumstàncies de la incorporació del Dash aquella tardor, les discrepàncies del sector més irredemptista del Cherut encarnat per Geula Cohen i el progressiu distanciament entre el cap de govern i els ministres Dayan i Weizman, però convé desmentir un tòpic habitual en la historiografia: el que veu en tots aquests episodis una mostra del debilitament de Begin com a cap de la seva família política, auguri malastruc del que vindria en els anys següents.

Al llarg de trenta anys a l'oposició Begin havia seguit una estratègia constant que tenia tres objectius característics:

1. La conservació d'un pinyol d'incondicionals que li donava control sobre un instrument polític més ampli, el Cherut.
2. El manteniment del Cherut com a principal força d'oposició al govern laborista.
3. L'aspiració de reunir la resta de forces oposidores, per heterogènies que fossin, a l'entorn del Cherut en una aliança més àmplia que pogués guanyar electoralment l'oficialisme, quelcom que primer va concretar-se fallidament en el Gachal i després exitosament en el Likud.

Era obvi que en arribar al poder l'heterogeneïtat i l'ambigüïtat que eren inevitables en aquesta estratègia havien de generar contradiccions. La manera de resoldre-les passava pels mateixos mètodes que hom havia seguit a l'oposició: utilitzar el pinyol d'incondicionals per a moure el Cherut en la direcció desitjada, amb l'única diferència que en comptes d'agrupar l'oposició, l'objectiu ara era el de bastir una coalició centrada que reunís una majoria de l'electorat i que garantís una hegemonia continuada per a la família política revisionista. I el cert és que Menachem Begin va excel·lir en aquest propòsit i disposava d'una posició molt més consolidada el 1981 que no la que tenia el 1977.

La victòria electoral de juny de 1977 havia estat, en el fons, una derrota del laborisme. Si el Likud era primera força no era tant per mèrits propis com perquè l'oficialisme s'havia dividit en dos; el Maarach de Rabin i Peres i el Dash de Yigael Yadin, i només l'hostilitat fratricida entre aquests dos grups va permetre la investidura de Begin, vista com un parèntesi per unes elits que seguien contemplant Israel com un país

essencialment laborista. Begin no podia ni volia complaure aquestes elits amb les quals hi tenia una relació de rebuig i menyspreu que remuntava als dies tèrbols d'abans de la constitució de l'Estat, i en comptes d'això va fer una cosa molt més agosarada i en darrera instància exitosa: va crear una nova majoria natural capaç d'enfrontar-s'hi amb èxit i de capgirar completament la correlació de forces. Si en un primer moment semblava que tenia dues opcions per a governar, l'entesa amb el Dash o un pacte amb nacionalreligiosos i ultraortodoxos, finalment va acabar sumant els dos ingredients, però no de qualsevol manera. Nacionalreligiosos i ultraortodoxos havien estat socis habituals del laborisme sobre la base d'una transacció per la qual ells donaven suport al govern i a canvi obtenien serveis i finançament, un arranament que funcionava però que no els comprometia a la causa laborista sinó que els mantenia al mercat disposats a vendre's al millor postor. Begin en canvi va vincular-los a una causa ideològica —la dels assentaments i la defensa de Judea i Samaria— que va esdevenir el crit de guerra nacionalreligiós i que també va penetrar indirectament en la comunitat ultraortodoxa⁵⁷³ perquè Begin va saber lligar-los a Cisjordània amb la construcció d'assentaments barats per als *charedim* que feia cada vegada més difícil que aquests, a despit de llur teòric rebuig del sionisme⁵⁷⁴, poguessin afavorir retirades territorials. Uns i altres van veure's així lligats al coble revisionista i totes les temptatives posteriors de recuperar l'entesa amb els laboristes esdevindrien aventures traumàtiques i de curta durada.

La creació d'una majoria natural de revisionistes, nacionalreligiosos i ultraortodoxos va ésser el gran llegat de Begin en la política interior i la pedra angular de l'hegemonia del Likud en les dècades que seguirien. Les negociacions amb Egipte van servir-li també per a atraure els pacifistes del Dash a la coalició després que ja estigués formada, de manera que tinguessin un efecte estabilitzador però amb una influència molt petita, i les anades i vingudes de Begin en relació amb Egipte, sumades al progressiu emmalaltiment del líder del Dash Yigael Yadin, van acabar de fer esclatar aquest partit en grupúsculs escindits i enfrontats que no tenien cap mena de força. A aquest fet s'hi afegia el desconcert laborista, dubtós entre una estratègia irredemptista que replicava el que Begin havia fet a l'oposició i plantejaments de retirades territorials, divisió que impedia que s'articulés una estratègia coherent enfront de Begin. Abans que el laborisme no hagués adoptat posicions fermes sobre aquests assumptes el primer

⁵⁷³ DORON, Gideon (2005) «Right as Opposed...» p. 35.

⁵⁷⁴ Sobre aquest assumpte vegi's BAUER, Julien (1994) *Les juifs hassidiques* pp. 102-105.

ministre ja va aconseguir d'emmarcar-los com un partit hostil a la religió i als assentaments, circumstància que la realitat demogràfica d'Israel dibuixava com un llast sense paliatius per a tota aspiració de tornar al govern.

Font 28. La líder de l'escissió radical del Likud Geula Cohen amb son fill Tzachi Hanegbi, posteriorment ministre amb Netanyahu i amb Sharon. ADERET, Ofer «Former Lawmaker Geulah Cohen, the “First Lady of the Right”, Dies at 94» *Haaretz*, 19 de desembre de 2019.

Certament va haver-hi dos diputats del Cherut, Geula Cohen i Moshe Shamir, que van convertir-se en crítics implacables de Begin després de l'acord de pau i que van abandonar el partit i van passar a l'oposició a tots els efectes, amb una alternativa a l'extrema dreta, el Techiya, que va demostrar-se electoralment viable. I és cert també que va haver-hi contestació dins del Cherut i que molts membres de la coalició governamental van votar en contra o van abstenir-se en la ratificació de Camp David. Però qui vulgui veure en això una mostra de la debilitat de Begin comet un error. En relació amb el Techiya, ¿què podien fer els seus dirigents amb l'espai marginal de què disposaven, que va ésser de tres diputats després dels comicis de 1981? En darrera instància, encara que no els agradessin les cessions de Begin, ells i els grups radicals de Gush Emunim no podien sinó donar suport a llur govern enfront d'un laborisme que no podia competir, mal que de vegades ho intentés, amb el revisionisme en maximalisme territorial. Pel que fa als vots en contra de moltes vaques sagrades revisionistes a les

ratificacions a la Knesset o al consell de ministres cal tenir present que eren merament simbòlics i que Begin els permetia i àdhuc els encoratjava perquè així apareixia com una figura més moderada a l'interior i feia més visibles els seus sacrificis a l'exterior.

Un exemple paradigmàtic d'aquesta última realitat queda il·lustrat amb el cas de Chaim Landau. Company de files de Menachem Begin al Betar des dels anys trenta, diputat del Cherut des de les primeres eleccions i ministre de Transport en el primer govern del Likud, Landau era un dels aliats més propers al primer ministre, un home amb qui compartia edat, origen i vivències traumàtiques i que, a excepció d'una momentània dissidència el 1954⁵⁷⁵, l'havia admirat i seguit en totes les seves batalles, fins al punt que la seva mort de càncer l'octubre de 1981 va desestabilitzar un Begin que més endavant diria que havia estat “el pilar central de la nostra organització” durant tots aquells anys⁵⁷⁶. Geula Cohen i Moshe Shamir eren ben conscients del rol d'escuder i confident que Landau exercia per al primer ministre i per això la primera batalla contra Begin que van plantejar —i que van perdre— en el comitè central del Cherut, el gener de 1978, se centrava a evitar que esdevingués ministre⁵⁷⁷. I bé, a despit de tot això, Landau va abstenir-se o va votar en contra sistemàticament en totes les votacions al gabinet i a la Knesset vinculades als acords amb Egipte, fins al punt d'ésser una de les dues persones (l'altra fou Ariel Sharon) que va oposar-se a l'acord de pau definitiu de març de 1979 quan va presentar-se al consell de ministres. Begin no va veure mai aquesta actitud com una deslleialtat ni va descoratjar-la, com ho prova també que més endavant convertís l'altre ministre que hi havia votat en contra en la seva mà dreta i titular de la cartera de Defensa.

La votació a la Knesset dels acords de Camp David del 27 de setembre de 1978 reflecteix molt bé els equilibris de Begin per a satisfer alhora els seus objectius ideològics, les aspiracions del pinyol de revisionistes que històricament li havia donat suport i els interessos de la coalició més àmplia que necessitava per a continuar al govern. Setanta dels cent vint diputats aprovaven la seva gestió, però d'aquests només quaranta-set eren favorables a les concessions acordades per a la pau amb Egipte, els altres trenta-set vots a favor provenien de l'oposició, on el gruix dels diputats laboristes (vint-i-quatre de trenta-un) hi donava suport si bé hi havia també quatre vots contraris

⁵⁷⁵ Vegi's sobre aquesta qüestió la p. 93 d'aquest document.

⁵⁷⁶ *Jewish Telegraphic Agency Daily News Bulletin*, 8 d'octubre de 1981, p. 4.

⁵⁷⁷ Una bona descripció d'aquesta pugna interna pot trobar-se a WEITZ, Yechiam (2014) «From Peace in...» pp. 149-150.

(encapçalats per Yigal Allon, també falcó històric i vell enemic de Dayan) i tres abstencions. Dins de la coalició els liberals i els ultraortodoxos votaven unànimement a favor i la llibertat de vot deixava un panorama molt més dividit per als vint-i-un diputats del Cherut (nou a favor, set en contra, cinc abstencions) i per als dotze parlamentaris nacionalreligiosos (cinc a favor, tres en contra, quatre abstencions). D'aquesta manera l'electorat podia percebre les reserves revisionistes en relació amb el pacte —quelcom que feia presagiar que no hi hauria més retirades territorials— i constatava que el govern continuava essent més irredemptista que no l'oposició, al mateix temps que els vots favorables comprenien gent de totes les faccions representades al govern. Quan dos mesos més tard els sectors veritablement oposats a la retirada del Sinaí van aconseguir que la vídua d'Aryeh Ben-Eliezer qualifiqués els Acords de Camp David de “renúncia al territori, a la seguretat i a la ideologia”, Begin va pujar a la tribuna per a respondre que abans que ell no arribés també hi havia hagut retirades que no portaven la pau⁵⁷⁸ i que aquesta en canvi sí que complia l'aspiració de “dur la pau a la gent d'Israel a l'*Eretz Yisrael*”⁵⁷⁹, una subtil referència a la sobirania israeliana de Cisjordània que va ajudar que el primer ministre obtingués una àmplia aprovació del seu informe de gestió.

Menachem Begin tenia la paella tan ben agafada pel mànec que l'únic camí que quedava als dissidents era el de marxar. Moshe Shamir va estripar el carnet del Cherut el maig de 1979 i va deixar el grup parlamentari del Likud; Geula Cohen féu el mateix al juliol i tots dos van fundar aleshores el Techiya. Paral·lelament, i per raons ben contràries, la negativa del primer ministre a explorar el camí de l'autonomia palestina va empènyer Moshe Dayan a dimitir l'octubre de 1979 i a Ezer Weizman a seguir-lo el maig de 1980. Lluny de provocar una gran escissió, però, els plantejaments d'aquests dos homes els distanciaven inevitablement del revisionisme: Dayan va intentar una reconstrucció del vell Rafi altra vegada com un partit independent i va aconseguir dos decebedors diputats als comicis de juny de 1981 abans de morir d'un infart aquell octubre, Weizman va descansar un parell d'anys de la vida política i després va tornar amb un partit propi, el Yachad, que va servir-li de pont per a unir-se definitivament als laboristes el 1986 i continuar així una carrera cada vegada més pacifista que culminaria amb la seva elecció com a president el 1993.

⁵⁷⁸ Una al·lusió a la retirada del Sinaí de 1957 i als acords de separació de forces adoptats per Meir en acabar la guerra del Yom Kippur.

⁵⁷⁹ WEITZ, Yechiam (2014) «From Peace in...» pp. 150-151.

En iniciar-se l'any 1981 ningú no podia negar que el primer ministre israelià tenia imaginació i recursos per a aconseguir els seus objectius. La pau amb Egipte era un fet, i a més era una pau separada i sense cessions significatives als territoris palestins. Begin retenia un ple domini del Cherut i havia incrementat la seva capacitat d'apel·lar a tres sectors clau de la societat —sefardites, nacionalreligiosos i ultraortodoxos— que havien de proporcionar-li una majoria duradora. Tot això era en bona mesura percebut a Israel i per aquesta raó ningú no aspirava a prendre-li a Begin el timó de la nau revisionista, però també hi havia una sensació general que el vaixell anava en darrera instància camí d'estimbar-se i consegüentment les desercions es van multiplicar fins a comprometre l'estabilitat d'una legislatura a la qual encara havia de quedar-li gairebé tot un any.

Les raons d'aquest estat d'esperit eren vàries. D'una banda, la concepció que el *mahapach* havia estat una conseqüència de la divisió i de l'esgotament del laborisme estava molt estesa; en aquesta ocasió Peres i Rabin havien après de l'experiència i presentaven una candidatura unida en què pretenien de seduir el gruix de l'electorat que aleshores havia votat el Dash, la qual comptava amb les simpaties d'un *establishment* que conservava una presència imponent entre el funcionariat i els mitjans de comunicació. De l'altra, tot i que el primer ministre havia fet una gran feina en cohesionar nacionalreligiosos i ultraortodoxos a l'entorn del revisionisme, la peça que grinyolava —i que posava en perill tot l'engranatge— era la liberal; els socis de Begin en el Likud s'havien ocupat de la política econòmica i havien emprès un programa de desregulacions i de reducció del pes de l'Estat que, aplicat pel boc gros en una economia molt burocratitzada i imbuïda encara d'un ethos socialista, havia disparat la inflació i els preus i generat problemes d'abastiment anàlegs als d'altres experiències històriques equiparables, com la de la Rússia dels anys noranta que ja s'ha vist que també va repercutir, en forma d'una migració massiva, en l'avenir d'Israel. El deteriorament de la situació a les fronteres amb Síria i el Líban tampoc no ajudava a la popularitat del govern, i per damunt de tot plegat hi sobrevolava la salut precària de Menachem Begin, hospitalitzat dues setmanes el juliol de 1979 com a conseqüència d'una apoplexia i altra vegada el juliol de 1980 en patir l'enèsim atac de cor mentre afrontava una moció de censura a la Knesset⁵⁸⁰. Per a molts analistes israelians la

⁵⁸⁰ GORDIS, Daniel (2014) *Menachem Begin. The...* pp. 169-170.

situació clínica del primer ministre començava a assemblar-se a la de Levi Eshkol deu anys abans i per bé que Begin deia estar determinat a presentar-se a la reelecció, aquesta opció es veia cada vegada més dubtosa. I no era gens clar tampoc qui podria substituir-lo amb prou capital polític per a mantenir dempeus una coalició tan heterogènia si el líder que havia encapçalat la llista revisionista en les nou eleccions celebrades fins al moment es veia forçat a renunciar-hi.

La combinació d'aquests elements generava una inquietud cada vegada menys dissimulada en els rengs governamentals. El setembre de 1980 una enquesta encarregada pel rotatiu *Maariv* apuntava que el Likud baixaria des del 33% dels vots aconseguits el 1977 fins al 18% quan es convoquessin noves eleccions⁵⁸¹. El gener de 1981 la capçalera de la Histadrut *Davar* pronosticava que un partit encapçalat per Dayan i Weizman podia aconseguir fins a 17 diputats⁵⁸²; una altra enquesta del 2 de març apuntava que el Likud s'enfonsaria fins als 29 parlamentaris mentre els laboristes, amb 55, acariciarien la majoria absoluta com en els millors moments del *konseptzyah*⁵⁸³. La preparació de la successió de Begin també figurava a l'ordre del dia dels principals prohoms revisionistes, i en aquest sentit que les carteres d'Exteriors i de Defensa quedessin vacants no ajudava gens a rebaixar les lluites internes. Quan Dayan va dimitir, Begin va estimar-se més assumir el càrrec ell mateix i no va transferir el ministeri d'Exteriors a Yitzhak Shamir —que va dimitir com a *speaker* de la Knesset per a assumir-lo— fins el març de 1980, cinc mesos després. Quan al maig Defensa va quedar vacant per la dimissió de Weizman, l'aposta de Begin va ésser transferir Shamir d'Exteriors a Defensa, però ràpidament va canviar d'idea en adonar-se dels recels que un tal moviment generava dins del Cherut, atès que la resta de figures destacades del partit ho entenien com una consagració de facto de Shamir com a successor i no estaven disposades a admetre-ho; finalment Begin detingué el ministeri de Defensa conjuntament amb la primera magistratura fins a les següents eleccions. Tot aquest soroll tenia un element positiu per al cap de govern, però, atès que el consagrava com a figura de consens i peça imprescindible de la coalició, l'únic amb un capital polític que el feia acceptat per tothom.

⁵⁸¹ «40%-עלה ל-18% — המערך עלה ל-40%» *Maariv*, 15 de setembre de 1980, p. 2.

⁵⁸² «סקר "דחף": 17 מנדטים לרשימה חדשה בראשות דיין ו15 לרשימה בראשות וייצמן» *Davar*, 4 de gener de 1981, p. 6.

⁵⁸³ «הליכוד — 29 מנדטים ; המערך — 55 מנדטים» *Davar*, 2 de març de 1981, p. 2.

En aquestes circumstàncies l'actitud de Menachem Begin va començar a canviar. Si fins en aquest moment, al llarg de quasi quatre dècades a la primera línia política, havia anat tendint cada vegada més cap a un discurs caracteritzat per la prudència i per una actitud circumspecta i relativament previsible, de canvis lents i coherents amb una narrativa de fons ben travada, de cop i volta el vell líder revisionista va passar a l'acció i va començar a impulsar canvis revolucionaris tant en la política exterior i de defensa com en l'esfera socioeconòmica. Què va motivar aquest canvi? Yechiam Weitz, ja s'ha vist, l'ha atribuït directament a la ciclotímia del cap de govern, però hom pot identificar-ne causes probables sense necessitat d'endinsar-se en l'espínós terreny dels diagnòstics clínics⁵⁸⁴. És probable que el primer ministre tingués la sensació que les coses que ell havia gestionat directament —com les negociacions de pau amb Egipte— havien sortit molt més bé que no les que havia delegat a altres membres de la coalició, com era notablement el cas de la política econòmica. Decebut i ferit amb les traïcions de Dayan i Weizman, així com amb els egoismes d'altres dirigents del Likud que impedièren readjudicar el ministeri de Defensa a Shamir, no és difícil d'entendre que volgués encarregar-se personalment de quantes més coses millor. La seva popularitat personal i el consens que despertava en la seva família política, en un moment en què paradoxalment semblava que no hi havia cap més alternativa dins del Likud i al mateix temps que els laboristes tornarien al poder, també havien de tenir un pes en les seves consideracions i en l'apreciació que tenia del seu propi potencial. I molts dels vells confidents que l'havien assessorat durant dècades i que havien moderat els aspectes més perillosos del seu caràcter, homes com Ben-Eliezer, Meridor o Landau, ara eren morts o apartats de la vida política. Addicionalment, el deteriorament de la seva salut cardiovascular era irreversible i Begin no podia confiar de viure gaires més anys. Si

⁵⁸⁴ De totes maneres és un terreny que s'ha explorat. "El problema", recordava un metge de l'Hospital Hadassah que l'havia tractat, "és que ha de prendre medecines que es contraposen les unes amb les altres, unes per a la diabetis i les altres per al cor, i de resultes d'això experimenta canvis d'humor freqüents i bruscos, pujades i baixades". SHILON, Avi (2012) *Menachem Begin. A...* p. 297. El Begin Heritage Center, establert el 1998 per la Knesset com a dipositari del llegat històric del primer ministre, ha combatut molt agressivament aquesta mena de comentaris, i quan el 2018 un dels seus metges, Avinoam Rechess, va parlar dels problemes psiquiàtrics de Begin en una entrevista al Canal 10 de la televisió israeliana i va apuntar a un trastorn bipolar, el director del centre Herzl Makov va presentar una queixa formal per "violació notòria de l'ètica professional" atès que "un dels pocs llocs en què un hom se sent segur és amb el seu metge i ara es veu que això no és així, són paraules que revelen informació mèdica clarament privada sobre ell i fins intenten d'analitzar la seva conducta com a primer ministre a partir d'això, quelcom que des del Begin Heritage Center veiem com una infracció molt seriosa". La queixa no treu, però, que la conclusió del doctor Rechess al programa, en què va definir el precari estat de salut de Begin com a "secret que ha estat conegut des de fa dècades" sigui essencialment certa. SIEGEL-ITZKOVICH, Judy. «Begin Center Furious over Revelations of Former PM's Mental State» *Jerusalem Post*, 24 de maig de 2018.

convenia canviar el rumb de les coses calia fer-ho de pressa i el primer ministre estava cada vegada més convençut de trobar-se en una posició providencial per a aquesta tasca. I així va ésser com l'orientació política del govern va canviar de manera prou sobtada i notòria, i darrere de tots els aspectes en què això va manifestar-se hi hagué la mà inconfusible d'un Menachem Begin que ara es veia prou poderós i imprescindible per a oblidar els consensos teixits al llarg de dècades d'esforços i llançar-se a articular, en tots els àmbits i sense concessions, la línia política que les seves conviccions i intuïcions li deien que convenia adoptar.

Hi ha tres aspectes en què el canvi d'actitud del primer ministre en començar l'any 1981 queda ben palès, a saber: la política econòmica, el recurs a la demagògia en la campanya electoral i l'operació a Osirak; en tots tres casos Begin va decidir-se a actuar d'una manera que era contrària a l'opinió de la majoria d'assessors i que es caracteritzava per l'audàcia allà on abans havia optat per la prudència.

Vladimir Jabotinsky va sostenir sempre uns plantejaments econòmics liberals i rebutjava —fins al punt de veure-ho com una amenaça per al projecte d'establiment d'un Estat jueu— els principis socialistes que eren majoritaris al *yishuv*, però després de la independència aquesta bandera va passar a ésser el tret diferencial del Sionisme General i el revisionisme va deixar de reivindicar-la. En part això era una conseqüència de l'accent que el revisionisme posava en la qüestió territorial com a assumpte programàtic més important, però també hi influïa el fet que Begin tenia unes conviccions molt menys fermes que Jabotinsky en aquest àmbit: partia d'una cosmovisió més religiosa i d'un sentit de comunitat més fort que no el fundador, i això el portava instintivament a preferir un Estat més gran i a inclinar-se per una redistribució de la riquesa entre tots els germans que conformaven el poble jueu⁵⁸⁵. De tota manera la seva prioritat no va ésser mai l'economia i el líder del Cherut va sacrificar ràpidament aquestes intuïcions collectivistes, les quals tampoc no havia arribat a enunciar clarament, tan bon punt la possibilitat d'una aliança amb els liberals va posar-se damunt la taula.

⁵⁸⁵ Sobre aquestes diferències vegi's PELEG, Ilan (2005) «The Zionist Right...» pp. 132-143.

En arribar al poder el 1977, doncs, el programa econòmic del Likud no era altre que el programa liberal de desregularització i privatització, i el líder liberal Simcha Ehrlich va ésser l'encarregat d'impulsar-lo com a ministre de Finances. Begin, que no n'havia estat mai un entusiasta, va veure en el desastre que va seguir, amb una inflació descontrolada que es manifestava particularment en els productes bàsics d'alimentació, una confirmació de les seves intuïcions⁵⁸⁶, i el novembre de 1979 va substituir Ehrlich per Yigal Hurvitz, un bengurionista de tota la vida que havia conduït la Llista Nacional, darrer partit del vell fundador, fins al Likud i que justament per aquest bagatge es pressuposava que tindria unes inclinacions més socialistes. El nou ministre, però, va seguir les consignes dels experts del ministeri de capejar el temporal amb un canvi de moneda —la substitució de la lliura israeliana pel xèquel— i el manteniment d'un rumb de rigor pressupostari i d'austeritat que perjudicava sobretot les classes més baixes, les quals eren desproporcionadament sefardites i formaven part integral, per tant, de la majoria que Begin intentava de bastir.

Fins el gener de 1981 el primer ministre no va intervenir directament en la política econòmica perquè sabia que el gruix del gabinet —i del mateix Likud que tenia al seu dedins el vell Partit Liberal— hi estaria en contra i perquè les seves intuïcions no tenien tampoc suport entre l'alt funcionariat del ministeri. Però la mala situació econòmica, la major confiança en les seves pròpies capacitats i el fet que Hurvitz fos un dels ministres més propers als ja dimitits Dayan i Weizman van fer que Begin es replantegés la seva prudència anterior. La segona setmana de gener va plantejar a Hurvitz un ultimàtum: d'ara endavant la política econòmica es dictaria directament des del carrer Balfour i inclouria una rebaixa d'impostos sobre béns de consum, subvencions per a productes bàsics, línies de crèdit per a famílies sense recursos i un increment del sou dels funcionaris. Hurvitz, preveient una tornada a l'espiral inflacionària i el dèficit descontrolat que es generaria en poc temps, va dimitir immediatament i va abandonar el Likud per a sumar-se a la nova aventura política de Moshe Dayan⁵⁸⁷. Begin, en una

⁵⁸⁶ Només amb Benjamin Netanyahu el Likud abraçaria, ja als anys noranta, els postulats liberalitzadors que la dreta europea i nord-americana també havia assumit definitivament una dècada abans de la mà de Ronald Reagan i Margaret Thatcher. "Benjamin Netanyahu va ésser el primer líder israelià que sabia coses d'economia", afirmava la fervent defensora de la *supply-side economics* Caroline Glick el novembre de 2021. "Va ésser qui va portar el mercat lliure a Israel, qui va liberalitzar-lo". *Caroline Glick Mideast News Hour*, episodi 27, 18 de novembre de 2021.

⁵⁸⁷ Aquesta darrera deserció va deixar el govern en minoria i va obligar Begin a avançar una mica les eleccions, des de novembre que estaven previstes fins al 30 de juny, mesura que va concretar-se amb la dissolució de la Knesset el 10 de febrer.

nova mostra d'autoritat, va nomenar el seu fidel aliat Yoram Aridor, un home del Cherut de tota la vida que no tenia experiència prèvia en l'esfera econòmica, perquè implementés aquest programa. L'aventura duraria un parell d'anys, fins que la hiperinflació va forçar un nou canvi de política econòmica i Aridor va haver de dimitir enmig del descrèdit general, cinc dies després que Begin abandonés el càrrec en unes circumstàncies també ignominioses. Però en el curtíssim termini la remuntada de l'economia va ésser notable i l'espiral de consum que va generar-se va permetre àdhuc una reducció de la inflació i un augment clar —per bé que efímer— del poder adquisitiu dels consumidors. El primer ministre va veure's així vindicat i va estendre aquesta actitud impositiva a altres àmbits.

La campanya electoral que començava, amb unes eleccions fixades per al 30 de juny i uns pronòstics cada vegada més optimistes per al Likud coincidint amb el boom econòmic, va ésser també molt diferent de la de 1977. Si aleshores havia estat conduïda per professionals, totes les peces de la coalició hi havien tingut un pes proporcional i el rol de Begin, convalescent d'un infart, havia estat molt reduït, en aquesta ell va ésser el protagonista indiscutible dia rere dia. El líder revisionista sempre havia estat un bon orador, encara que massa procliu a la teatralitat i al patetisme, però mai abans no havia tingut la connexió amb les masses que experimentava en aquesta ocasió. I aquesta nova connexió l'aconseguia, ai las, gràcies a aquest mateix patetisme, el qual semblava impropï d'un primer ministre i començava a tenir conseqüències diplomàtiques per a Israel.

Una primera mostra d'això va venir amb una polèmica amb el canceller alemany Helmut Schmidt, el qual va visitar l'Aràbia Saudita i va declarar que Alemanya tenia un compromís amb la causa palestina perquè era responsable de l'Holocaust i, sense l'Holocaust, no hi hauria hagut Israel. Menachem Begin va sentir-se indignat per l'audàcia de Schmidt i va comunicar-se amb ell per a manifestar-ho, en una conversa que va acabar exaltada i per la qual el canceller alemany va demanar una disculpa que naturalment el primer ministre israelià no estava disposat a oferir. Les coses podrien haver quedat aquí, però Begin va començar a fer al·lusió a l'assumpte a les rodes de premsa i als mítings, en termes cada vegada més agressius, en una reminiscència de l'agitació que havia encapçalat contra el pacte de reparacions amb Alemanya que Ben-

Gurion havia signat a principis dels anys cinquanta⁵⁸⁸. I no era només una actitud orientada a galvanitzar les masses a Israel, sinó que també l'expressava en reunions i trobades fora del país. Així, al maig va adreçar-se a un grup d'organitzacions jueves dels Estats Units amb les següents paraules:

Sabeu, jo sé com va morir mon pare, com va morir ma mare, com va morir mon germà i els meus dos cosins, un d'ells a cinc anys. Mon pare era el secretari de la comunitat jueva de Brest. Va caminar cap a la mort al capdavant de cinc cents jueus més, i va guiar-los mentre cantaven el *Hatikwah* i l'*Ani maamin*, la declaració de fe en la redempció futura. Els alemanys van portar-los fins al riu Buh, el qual passa per Brest, i llavors van obrir foc i el riu va tenyir-se de vermell. Van deixar els cossos que flotessin riu avall. Així és com van morir. I ma mare, que era ja gran i estava malalta a l'hospital, van fer-la anar amb els altres pacients fins al defora de l'edifici i van degollar-los a tots. I sí, visc amb aquest trauma que entela totes les coses que faig, i així és com viuré fins el dia que me'n vagi.

Ara, gràcies a Déu, nosaltres els jueus tenim els mitjans per a defensar-nos. Tenim el nostre coratjós exèrcit. Però jo no puc oblidar ni perdonar el que els alemanys van fer al nostre poble. Cada alemany que veig d'aquesta generació, penso entre mi, potser és ell. Fa anys, la meva dona i jo vam anar a la biblioteca vaticana a Roma. Tots dos havíem après el llatí quan estudiàvem i estàvem examinant la traducció llatina d'un text bíblic i comparant-la amb l'original hebreu, i llavors una parella va acostar-se'ns i va preguntar-nos en anglès que quina llengua parlàvem. "Hebreu", vam dir. "Ah, així deveu ésser d'Israel", van dir-nos. I quan van saber que era així, van donar-nos les mans amb molt d'entusiasme. "No sabeu l'admiració i el respecte que tenim pel vostre país", van dir-nos. "I d'on sou vosaltres?" vaig preguntar. "Alemanys", van dir. "I quants anys tens?" vaig dir-li a l'home. "Quaranta-cinc", va respondre'm. Llavors vaig dir, "a la II Guerra Mundial devies tenir vint anys o així". "Exacte", va dir. I instintivament la meva dona i jo vam allunyar-nos i ja no vam dir-los cap més paraula. Vaig pensar entre mi, potser aquest home va participar de l'execució de mon pare i de ma mare, i de les criatures jueves. I quan parlo de mon pare parlo de tots els pares executats, i quan parlo de ma mare parlo de totes les mares executades, i quan parlo de mon germà petit i dels meus cosinets parlo de tots els nens jueus que van assassinar, de tots els Moyshels i les Surals i els Yankels i les Rivkals i els Dovidels⁵⁸⁹. Quant de geni

⁵⁸⁸ Vegin-se sobre aquesta qüestió les pp. 92-93 d'aquest document.

⁵⁸⁹ Al·lusions a les formes en jiddisch dels noms propis Moisès, Sara, Jacob, Rebeca i David.

jueu va ésser esclafat i esquarterat? Quant de geni jueu va ésser enterrat viu? Qui pot mesurar-ho? Nosaltres haurem de pagar per sempre més el preu de l'Holocaust. I els alemanys tenen una responsabilitat col·lectiva per un horror que no s'ha vist al món des que Déu va crear l'home i l'home va crear el dimoni. Mentre l'encarnació de tot el mal, Adolf Hitler, els portava victòries, el poble alemany l'aplaudia. Només quan la seva fortuna va començar a minvar alguns van començar a girar-se en contra, i encara així només va fer-ho una minoria molt petita. Per això jo no li donaré mai la mà a un alemany, mai, mai, mai⁵⁹⁰!

Era difícil a Israel qüestionar la idoneïtat d'un discurs tan emocional com aquest, però en els cercles diplomàtics hi havia preocupació per les conseqüències que podia tenir per a les relacions bilaterals i alguns oficials van filtrar a la premsa anònimament la conveniència que el primer ministre baixés de to i expressés la seva disconformitat en termes menys afectius. Ja a Israel, Begin va burlar-se'n en un míting al mateix temps que es refermava en la seva actitud:

És ell qui m'ha d'aconsellar, el canceller alemany? És ell qui sap el que ens convé i jo no? Jo vaig ésser elegit pel poble per a protegir-lo! És el meu deure sagrat! ¿I ell m'aconsella a mi, i es passeja per tot Europa i per tot el món intentant de forçar-nos a acceptar un Estat palestí? Això és una agressió! I una agressió que ve de qui? Del fill de la nació que és responsable de l'assassinat d'un terç del nostre poble, sis milions, una cosa que no havia passat mai des que Déu va crear l'home i l'home va crear el dimoni! Ell és qui ha de donar-nos lliçons de com estar segurs? Ell ha de protegir-nos? Ell ha de fer propaganda d'un Estat palestí? Doncs quan el Sr. Schmidt, canceller... ja em disculpareu senyors, jo vinc de l'Etzel, no tinc por de ningú i li diré la veritat a la cara perquè no tinc cap motiu per tenir por. Vèiem la mort davant nostre cada dia! I es pensa que quan diu aquestes coses jo no respondré? És que es pensa que no sé el que va passar amb la meua gent? El que va passar amb la meua família? El que va passar amb els vostres germans i germanes? Es pensa que no ho sé? I després de tot això, ens dirà a nosaltres que hem d'establir un Estat palestí, un Estat que implica posar en risc la vida de tres milions i mig de jueus que viuen a Israel? I que jo no respondré? Prou que li he respost! Com havia de fer-ho, amics meus, i no em penedeixo d'una sola paraula del que li he dit. I si

⁵⁹⁰ AVNER, Yehuda (2010) *The Prime Ministers...* pp. 541-543. La traducció és pròpia.

hi ha alguna gent molt fina que se sent incòmoda i arrufa el nas quan dic aquestes coses, doncs deixem-los que es quedin amb el nas arrufat⁵⁹¹!

L'agressivitat verbal de Begin no es limitava a Alemanya sinó que també contenia al·lusions per a règims molt més propers. Davant el deteriorament de la situació al Líban, el primer ministre no va hesitar a amenaçar Síria, i a més va fer-ho des de la tribuna de campanya i amb un llenguatge no gens elevat, “vigila, Assad, que en Raful i en Yanush estan esperant-te⁵⁹²!” Aquesta mena de discursos connectaven bé amb la comunitat sefardita, tradicionalment més acostumada a un lideratge paternalista i a la sobregeesticulació, al mateix temps que incomodaven l'elit política tradicional i les classes més educades, majoritàriament asquenazites i habituades a la mesurada parquedat de la vella guàrdia laborista.

D'una manera més clara que mai abans, a les eleccions de 1981 el Partit Laborista va ésser el partit dels asquenazites i el Likud el dels sefardites. Menachem Begin sabia que aquesta polarització el beneficiava perquè els guanys de la mobilització dels israelians d'origen oriental serien previsiblement superiors a les pèrdues que podien esdevenir-se entre el reduït electorat asquenazita que l'havia votat quatre anys abans. La seva retòrica exaltada i les freqüents visites a barris de majoria sefardita ja buscaven aquest escenari, però el primer ministre va veure l'oportunitat d'or en la recta final de la campanya, després que en un míting laborista l'humorista Dudu Topaz es burlés obertament dels sefardites en un intent de complaure el seu públic. “Els *tzachtzachim*”, va dir emprant una paraula d'argot per a referir-se als sefardites, “són a Metzudat Zeev⁵⁹³ i a penes saben fer de policies de frontera. Aquí [a la plaça en què se celebrava l'acte] hi ha els veritables soldats i els comandants de les unitats de combat”.

Les paraules de Topaz, pensades per a afalagar la multitud i per a desdenyar els partidaris de Begin com a ignorants i pallussos, van ésser rebudes amb riures i aplaudiments per la gent que es concentrava a la plaça, però a la perifèria en canvi van sentir-se com l'encarnació gairebé caricaturesca de l'actitud que havia fet que mig Israel acumulés durant dècades sentiments de greuge, un reflex de la superioritat moral asquenazita, d'un menyspreu que es donava per descomptat, d'un elitisme desdenyós i

⁵⁹¹ El discurs pot escoltar-se digitalment a bit.ly/3s0Nvaj.

⁵⁹² WEITZ, Yechiam (2014) «From Peace in...» p. 154. Raful i Yanush eren els sobrenoms del llavors cap de l'Estat Major Rafael Eitan i de l'aleshores cap del Comandament Nord Avigdor Ben-Gal.

⁵⁹³ Nom de l'edifici que des dels anys trenta allotjava el quarter general revisionista a Tel Aviv.

mancat de consideració⁵⁹⁴. El líder revisionista, en una tribuna a Jerusalem envoltat de partidaris, va utilitzar tot aquest ressentiment en benefici propi. Primer va agafar un paper i va llegir les paraules literals que Topaz havia pronunciat. Després va deixar el paper al faristol, va alçar la mirada cap a la gent i va començar a parlar. “Fins en aquest matí jo no havia sentit mai la paraula *tzachtzachim* i no sabia què volia dir”. El missatge era clar, Begin potser era asquenazita, però era tan poc sospitos de fer servir argot irrespectuós o de consentir-lo davant seu que ni tan sols el coneixia. Els crits dels congregats, “Begin, Begin, Begin!” van forçar-lo a aturar-se uns segons. “Però escolteu, aquest home, com se diu...” i va tornar a mirar els papers que duia per a buscar el nom de Dudu Topaz. Segon missatge, Begin no es mirava els programes d’humor de l’elit, no era un asquenazita com els altres, ni tan sols se sabia el nom de gent com Topaz. “Ah sí, Dudu Topaz! Doncs bé, quan aquest Dudu Topaz deia aquesta desgràcia, paraules plenes d’ignorància i de mala fe, tota la gent que hi havia concentrada aplaudia!” Tercer missatge: Topaz no era el problema, era un símptoma, tots eren iguals, asquenazites ufans i laboristes. El públic estava en silenci, atent, indignat, esperant que Begin els vindiqués i posés al seu lloc tota aquella plepa.

Ara jo li explicaré a en Dudu Topaz de quina mena de gent estava parlant. Els nostres joves sefardites eren sempre combatents valents a la resistència. En Feinstein era d’origen europeu, era un asquenazita. En Moshe Barazani era un sefardita de l’Iraq. Aquella nit, després d’ésser condemnats a mort, van ésser portats cap a la forca. I el rabí insistia que els acompanyaria però ells no volien que el rabí prengués mal. Van prendre distància d’ell, van agafar una granada de mà que duien i van posar-se-la al pit, pit contra pit. I van fer pressió. Un asquenazita! Un iraquíà! DOS JUEUS! GERMAANS!! COMBATEEENTS⁵⁹⁵!!!

El que ha passat a la història com a “discurs dels *tzachtzachim*” va fer molt per a donar-li la victòria electoral a Menachem Begin. Com en la millora econòmica, el primer ministre podia atribuir-se tot el mèrit perquè havia estat una idea genuïnament seva. I no és difícil imaginar l’efecte que tindria en la seva consciència la constatació que un cop havia començat a imposar les idees pròpies i a deixar fluir el seu caràcter, les coses havien començat a anar molt més bé, com si els frens que havien representat els socis de coalició i els consells d’assessors i alts funcionaris durant el primer mandat haguessin estat una llosa, un pes mort de què finalment havia pogut desempallegar-se.

⁵⁹⁴ Vegin-se sobre aquest assumpte les pp. 196-198 d’aquest document.

⁵⁹⁵ El discurs pot visualitzar-se digitalment a bit.ly/35xOCXJ.

Una altra decisió que va condicionar la recta final de la campanya, també un èxit tant en termes estratègics com electorals, i també adoptada per decisió personalíssima del primer ministre, va ésser l'atac al reactor nuclear d'Osirak, a l'Iraq. Saddam Hussein havia estat construint-lo amb col·laboració francesa i la intel·ligència israeliana creia que estava acabant-se el temps per a destruir-lo abans que no fos operatiu. Begin estava convençut que el caràcter megalòman de Saddam podia empènyer-lo cap a un atac nuclear contra Israel, a despit de les represàlies, a fi de garantir-se el suport i l'admiració eterna del món àrab, i per tant veia en Osirak un risc real d'anihilació d'Israel, de repetició de l'Holocaust. El cap de l'oposició, Shimon Peres, veia l'assumpte amb molta menys urgència i pensava que podia resoldre's amb una conversa amb el nou president francès, François Mitterrand, atès que la col·laboració de París era clau per a l'èxit del programa nuclear iraquí. Entre els alts cercles militars les opinions estaven dividides, però el cap de l'Estat Major Rafael Eitan, un home de la línia més dura, estava a favor de l'atac. Al gabinet l'operació era vista amb bons ulls pel ministre d'Exteriors Shamir i pel ministre d'Agricultura Sharon, els únics que tenien una idea real dels plans que hi havia sobre l'assumpte⁵⁹⁶, però era d'esperar que seria rebuda amb reticències i dilacions pel sector liberal, sobretot si hom tenia en compte que l'acció s'havia planificat de manera totalment secreta, en solitari i sense la llum verda dels Estats Units.

Begin va autoritzar l'atac sense consultar-ho amb el consell de ministres. La tarda en què estava programat, el 7 de juny, vigília de la festa de Shavuot, va fer venir tots els ministres a la seva residència —àdhuc els reticents ministres religiosos— però no per a una reunió de gabinet sinó per a discutir cara a cara individualment un assumpte important. Quan van arribar van veure que no eren els únics i que tot el gabinet havia estat convocat però no van rebre cap explicació de per què. Només deu minuts abans del moment fixat per a l'atac Begin va entrar a la sala i va comunicar-los la situació, va rebutjar respondre preguntes esverades sobre les possibles conseqüències i va dir que la

⁵⁹⁶ El consell de ministres havia estat informat sobre el reactor nuclear de l'Iraq per Weizman a principis de 1980 però el llavors ministre de Defensa s'havia mostrat contrari a emprendre una acció armada i havia donat a entendre que l'assumpte anava per llarg i simplement calia monitoritzar-lo. L'octubre del mateix any, ja amb Begin exercint simultàniament com a cap de govern i ministre de Defensa, el primer ministre havia informat al gabinet de la possibilitat d'un bombardeig i de les raons a favor i en contra, però tampoc no va transmetre una idea d'urgència i el tema no va tornar a tractar-se. Al llarg dels mesos següents, Shamir sabia de l'afer perquè Begin l'informava, i Sharon perquè mantenia contacte amb el cap de l'Estat Major Rafel Eitan a fi de coordinar-se per a pressionar a favor de l'atac. LANDAU, Maurice David (2014) *Arik. The Life...* pp. 200-201.

decisió estava presa i que era irreversible. No va deixar sortir ningú fins que no va haver-hi confirmació que l'atac havia estat un èxit. Després va dictar un comunicat al secretari del gabinet, va sotmetre'l a l'aprovació —unànime— dels ministres i cadascú va anar-se'n cap a casa seva. L'adopció d'una decisió d'aquesta transcendència pel primer ministre en solitari era quelcom que havia estat impensable a Israel des dels temps de Ben-Gurion⁵⁹⁷.

L'operació va sortir perfecta, la central d'Osirak va quedar totalment destruïda i tots els pilots van poder tornar sans i estalvis. Al món àrab, la capacitat dissuasiva d'Israel va magnificar-se; els règims àrabs hostils a Jerusalem percebien el risc que corrien amb llurs accions i Saddam ni tan sols va gosar reaccionar contra el país i va descarregar la seva indignació dins de casa, amb un accés de ràbia enfollida que va dur-lo a executar el cap del Comandament Oest de la força aèria i tots els oficials sota el seu control amb rang de capità o superior⁵⁹⁸. França, que havia perdut un enginyer en l'atac, estava indignada però va quedar dissuadida i no va voler reconstruir el reactor a despit de la insistència iraquiana. I malgrat que Ronald Reagan estava molest per no haver estat consultat i va posar-ho de manifest en no vetar la Resolució 487 del Consell de Seguretat de les Nacions Unides que condemnava l'acció israeliana, els Estats Units no podien sinó celebrar el que havia passat, com van acabar admetent en retrospectiva un ampli ventall de dirigents, des de Dick Cheney⁵⁹⁹ fins a Bill Clinton⁶⁰⁰. Anwar Sadat, al Caire, també respirava més tranquil.

Begin no va limitar-se a destruir el reactor, també va anunciar que ho havia fet, i amb aquest darrer acte trencava amb una llarga tradició israeliana de no atribuir-se responsabilitat per accions d'aquesta mena, a fi de limitar el risc de represàlies i de condemnes. Els analistes propers al laborisme van indignar-se davant del que percebien com una explotació electoralista de la seguretat nacional⁶⁰¹, acusació que Begin va

⁵⁹⁷ Una bona narració de l'episodi pot llegir-se a AVNER, Yehuda (2010) *The Prime Ministers...* pp. 551-563.

⁵⁹⁸ COOPER, Tom i BISHOP, Farzad. «Target: Saddam's Reactor: Israeli and Iranian Operations against Iraqi Plans to Develop Nuclear Weapons». *Air Enthusiast*, març-abril de 2004.

⁵⁹⁹ BARD, Mitchell. «Israeli Attack on Iraqi Reactor Offers History Lesson for Obama» *Encyclopaedia Britannica Blog*, 16 de març de 2010.

⁶⁰⁰ "Tothom parla del que els israelians van fer a Osirak el 1981 i en retrospectiva penso que va ésser una cosa molt bona. Sabeu, va impedir que Saddam pogués desenvolupar armament nuclear". Discurs del president Clinton al World Economic Forum de Davos el 27 de gener de 2005, pot visualitzar-se digitalment a bit.ly/3G8oaR3.

⁶⁰¹ El periodista Shmuel Segev, per exemple, denunciava que "l'actitud de Menachem Begin es contradiu amb l'actitud de tots els governs passats [...] que sempre han prioritzat l'interès nacional davant dels

negar amb indignació, si bé el primer ministre reconeixia privadament que una de les raons determinants per a actuar abans de les eleccions era la por de perdre i que Shimon Peres, esdevingut primer ministre en un tal escenari, no tingués coratge per a dur-la a terme. En qualsevol cas, l'episodi va reforçar Begin en tots els sentits i va fer la seva autoritat i prestigi dins de la família política que encapçalava més indiscutible encara. Havia triat en solitari el camí a seguir davant d'una disjuntiva militar que dividia els experts i havia encertat. Havia assumit personalment la direcció de la política econòmica i en un tres i no res una crisi persistent i complexa s'havia fós com la cera al forn. Havia començat a fer campanya a la seva manera i les enquestes s'havien capgirat. I havia guanyat el premi Nobel, havia neutralitzat l'amenaça egípcia amb un acord de pau ben favorable i estava pletòric per a dedicar el temps que li quedés a resoldre el gran problema de seguretat que romania: la situació al nord creada per la guerra libanesa i l'hostilitat siriana.

L'actitud del primer ministre va agitar la campanya electoral. Els exabruptes, la divisió, les insinuacions, l'enfrontament entre sefardites i asquenazites, els atacs a les institucions associades a l'esquerra com la Histadrut o la majoria de mitjans de comunicació, tot plegat va generar un clima de crispació i àdhuc d'agressions físiques que va omplir d'incidents desagradables els darrers dies de campanya i la jornada electoral. La indignació per aquesta situació era tan gran que diaris com el *Jerusalem Post*, normalment neutrals, van demanar el vot per a Peres per “protegir la democràcia⁶⁰²”. Aquesta mena d'accions, naturalment, reforçaven el missatge de Begin que tota l'elit estava unida contra ell i els seus partidaris, i probablement resultaven contraproductius. La polarització en dos blocs era total, i no és d'estranyar que en aquest escenari els resultats electorals deixessin un panorama gairebé bipartidista inèdit a Israel: quaranta-vuit diputats per a Begin i quaranta-set per a Peres, amb la tercera força —el Mafdal— reduïda a només sis escons i una victòria de l'aliança de revisionistes, nacionalreligiosos i ultraortodoxos, la qual començava a autodenominar-se *mahane leumi* o “camp nacional” i comptava amb seixanta-quatre diputats enfront dels cinquanta-sis de la suma de les esquerres i dels representants àrabs.

interessos polítics immediats”. *Maariv*, 10 de juny de 1981. La cúpula laborista va fer-se eco d'aquestes acusacions.

⁶⁰² «Ligera ventaja de Peres en los últimos sondeos» *La Vanguardia*, 30 de juny de 1981, p. 20.

En els últims dies de campanya, en previsió d'uns resultats que estarien freqüents a freqüents, Shimon Peres va anunciar que l'exprimer ministre Yitzhak Rabin seria el seu ministre de Defensa si podia formar govern, una manera d'evidenciar el reagrupament de la família laborista en contrast amb la fragmentació de quatre anys enrere. Menachem Begin va recollir el guant i va anunciar que el seu ministre de Defensa seria Ariel Sharon, tot recalcant-ne les “conviccions democràtiques”⁶⁰³. Aquesta tria era molt significativa del canvi de tendència que havia emprat el primer ministre i de la consolidació del seu rol com a líder indiscutible del Likud.

Sharon havia entrat a la Haganah el 1942 quan era a penes un adolescent i només sis anys després, durant la Guerra d'Independència, ja tenia contacte directe amb el cap del Comandament Sud Moshe Dayan i havia estat el responsable de més de cent homes a la important batalla de Latrun. Era el començament d'una carrera meteòrica que li faria tenir un paper rellevant com a cap de la Unitat 101 de paracaigudistes⁶⁰⁴ i com a protagonista d'alguns dels moments més destacats de la Guerra de Suez i, ja com a general, de la Guerra dels Sis Dies i del creuament del canal al Yom Kippur. En totes aquestes experiències s'havia manifestat un mateix patró: la tendència de Sharon a insubordinar-se i a impulsar iniciatives més ambicioses que no les que demanaven els seus superiors, de vegades amb un èxit inqüestionable, altres vegades amb l'adopció de mètodes brutals que deixaven moltes més baixes de les previstes, tant civils com militars, i que en retrospectiva semblaven innecessaris. Sempre n'havia sortit indemne, però, perquè en darrera instància els comandants valoraven la seva capacitat de llegir el camp de batalla, la relació de camaraderia que establia amb els subordinats i el coratge i la creativitat que tenia, i és ben cert que per difícil que fos l'operació mai no li tremolaven les cames ni deia que no, i sovint trobava la manera de millorar-la i d'anar més enllà en els objectius, encara que les conseqüències d'això no fossin sempre positives⁶⁰⁵. Ben-Gurion l'havia vist com una encarnació del nou jueu israelià criat a la terra que no tenia cap dels defectes de la generació de la diàspora acostumada a abaixar

⁶⁰³ Això reflectia, naturalment, una evolució de les posicions de Begin sobre l'assumpte atès que anteriorment havia coincidit amb Ehrlich que era millor que Sharon no ocupés un ministeri clau justament per les reserves que hi havia sobre les seves “conviccions democràtiques”. Vegin-se sobre l'assumpte les pp. 344-345 d'aquest document.

⁶⁰⁴ Per a l'episodi més controvertit de la Unitat 101, la mort de seixanta-nou civils palestins en una operació de represàlia a Qibya, vegeu's LUZ, Ehud (2002) «“Jewish Ethics” as...» pp. 141-149.

⁶⁰⁵ La biografia de nou-centes pàgines que dedica David Landau a Ariel Sharon a *Arik: The Life of Ariel Sharon* (Knopf, 2014) és a parer meu la font més completa per a introduir-se en el personatge. El lector interessat en una síntesi breu trobarà molt útil l'esbós que Yael Aronoff en fa del caràcter (i de les implicacions polítiques) a ARONOFF, Yael (2010) «From Warfare to...» pp. 149-171.

el cap —hi ajudava també la passió de Sharon per l'agricultura i la vida de granger— i l'havia convertit en un confident seu abans que no hagués complert els trenta anys, però la vella guàrdia laborista, que justament rebutjava aquesta part més aventurera i autoritària del caràcter del primer cap de govern, l'havia vist com un *lone ranger* brutal i perillós i havia cercat d'excloure'l de posicions de poder des de llavors.

Sharon havia entrat en política en adonar-se que l'*establishment* laborista no acceptaria mai que ocupés la seva posició somniada de cap de l'Estat Major. Ho havia fet en el bloc revisionista en bona part com a reacció de despit, sense una ideologia sòlida ni una lleialtat real a ningú fora d'ell mateix, però a la vegada amb una gran capacitat de connectar amb la gent —la “seva” gent, és clar, perquè era polaritzador de mena— i d'estudiar projectes per a implementar-los millorats. La seva primera trobada amb Begin s'havia esdevingut abans de les eleccions de 1969, quan Sharon es plantejava deixar l'exèrcit i Begin buscava un general que reforçés la seriositat del Gachal davant l'electorat (va acabar trobant-lo en Weizman). Van arribar a un acord, però aleshores els laboristes, alarmats per aquesta possibilitat, van oferir-li un càrrec impossible de rebutjar a l>IDF i Sharon va renegar del pacte i va quedar-se a l'exèrcit primer com a conferenciant militar i oficial d'enllaç als Estats Units i després com a cap del Comandament Sud. En passar a la reserva el 1973 va tornar a inclinar-se per la vida política i va trucar a la porta del Partit Liberal d'Ehrlich, de la mà del qual va convertir-se en diputat del Likud (en l'endemig la Guerra del Yom Kippur va fer-lo tornar al servei actiu i esdevenir el protagonista del creuament del canal i, consegüentment, un dels homes més populars d'Israel). Però la vida a l'oposició l'avorria i de seguida va dimitir de la Knesset per a esdevenir assessor de Rabin en temes de defensa, càrrec des del qual va trobar una nova vocació: la defensa dels colons i la planificació de la construcció de nous assentaments. Amb aquest bagatge a l'esquena va exigir a un incrèdul Ehrlich que li cedís el lloc com a líder del Partit Liberal el 1977, i en no aconseguir-ho va fundar la seva pròpia llista, l'Shlomtzion, que només va obtenir dos diputats. Ehrlich va impedir-li de tornar a la plataforma liberal a despit d'una carta de disculpa que Sharon va redactar-li, però Begin que necessitava bastir una coalició sí que va donar-li la benvinguda al Cherut i va fer-lo ministre d'Agricultura.

Durant la legislatura Sharon va desenvolupar una relació molt estreta amb el cap de l'Estat Major Rafel Eitan, un vell conegut seu dels temps dels paracaigudistes amb qui compartia tant la visió maximalista del potencial d'Israel com la predisposició al risc, i

les informacions privilegiades que aconseguia a través d'aquest vincle van permetre-li d'exercir d'assessor informal de Begin sobre assumptes militars, fins al punt d'impressionar el primer ministre, cada vegada més procliu a explicar-li confidències i necessitat d'un nou referent en aquest àmbit a mesura que les relacions amb el ministre de Defensa Weizman anaven deteriorant-se. Ara bé, tenir en compte la seva opinió era una cosa i donar-li responsabilitats efectives en assumptes de seguretat nacional n'era una altra. Ehrlich va deixar clar el seu veto a un individu que “no pot treballar en equip” i per a qui “la tàctica passa per davant dels principis”, i en una carta privada a Begin l'abril de 1977 va advertir-lo que era “un perill per a la democràcia i per a la llibertat. Si arribés al poder, seria capaç de fer presos polítics. És un home sense principis, sense sentiments i sense cap mena de norma moral⁶⁰⁶”.

Font 29. Amics i companys d'armes des dels temps de la Unitat 101. Els paracaigudistes amb Moshe Dayan (dempeus, tercer per l'esquerra) el novembre de 1955. A l'esquerra de Dayan hi ha Ariel Sharon i ajupit (primer per la dreta) hi ha Rafal Eitan. Wikimedia Commons.

Begin semblava estar-hi d'acord, almenys fins a un cert punt. Quan Weizman va dimitir Sharon va demanar-li obertament la cartera de Defensa però el primer ministre va negar-s'hi i va comentar amb Ehrlich a la sortida de la reunió de gabinet que si li hagués fet cas potser Sharon hauria enviat els tancs a envoltar l'oficina del cap de govern, comentari que va fer en veu massa alta i pel qual va disculpar-se després dient que havia

⁶⁰⁶ «“Sharon Is a Danger to Democracy”, Ehrlich Wrote in ‘77» *Yediot Ahronot*, 1 de juliol de 1983.

estat “una conversa d’homes, un moment de broma i prou⁶⁰⁷”. Ara en canvi, després que Sharon l’hagués assessorat sobre l’atac a Osirak i que Begin hagués adoptat una actitud general més autoritària i temerària, s’havia decidit a fer-lo ministre de Defensa i ho anunciava unilateralment abans de les eleccions perquè ningú no pogués tenir-ne dubtes. La situació posava en evidència també com l’autoritat d’Ehrlich s’havia debilitat: el líder liberal havia hagut de renunciar al ministeri de Finances el 1979 per la mala situació econòmica i ara, després d’empassar-se el gir populista de Begin que naturalment desaprovava, també va callar davant d’aquest nomenament. De fet, en constituir-se el nou govern va haver de conformar-se amb la cartera d’Agricultura que havia detingut Sharon en la legislatura anterior.

La mateixa nit electoral un Begin exultant va dir que intentaria de formar govern amb el Mafdal i el Techiya. Que pretengués una aliança amb els nacionalreligiosos era ben normal, però que la seva prioritat fos arribar a un acord amb el partit de Geula Cohen, la mateixa diputada que s’havia escindit del Cherut per la retirada del Sinaí, que havia proposat un fotimer de mocions de censura contra Begin i que l’havia titllat de traïdor i de venut als àrabs, ja era una altra cosa. El to amb què l’endemà va burlar-se de Shimon Peres perquè en les primeres hores d’escrutini, creient que els laboristes guanyarien, havia qualificat els resultats preliminars de “victòria de tot el poble i de tot el nostre moviment⁶⁰⁸” tampoc no apuntava a cap mena d’actitud conciliadora. Uns dies després aquesta percepció va confirmar-se quan Begin va fixar com a prioritat del seu nou executiu la construcció massiva d’assentaments a Cisjordània i als alts del Golan. Tothom començava a veure clar que la transformació que s’havia produït en l’acció política del primer ministre no era el resultat d’una tàctica de campanya sinó una evolució genuïna que es perllongaria al llarg de la nova legislatura.

Hi havia gent dins i fora dels sectors que donaven suport a Begin que estaven molt preocupats amb aquesta dinàmica. Per descomptat, Simcha Ehrlich va reunir-se amb el primer ministre per a intentar de dissuadir-lo del pacte amb el Techiya i del nomenament de Sharon com a ministre de Defensa. El líder nacionalreligiós Yossef Burg també va suggerir una gran coalició que inclogués els laboristes, i àdhuc va reunir-se amb Shimon Peres en un intent d’empènyer cap en aquesta direcció. Però tant l’un com l’altre estaven lligats de mans i peus per l’emergència d’una nova generació al

⁶⁰⁷ LANDAU, Maurice David (2014) *Arik: The Life...* pp. 217-218.

⁶⁰⁸ «Las elecciones en Israel» *La Vanguardia*, 1 de juliol de 1981, p. 4.

dedins de llurs partits que combregava amb el radicalisme i la gesticulació que s'havien apoderat del Likud. Moshe Dayan també va plantejar algunes condicions per a unir-se al govern i moderar-lo una mica des de dins, però el primer ministre va rebutjar-les de seguida. El 7 d'agost la Knesset donava llum verda, per seixanta-un vots a cinquanta-vuit, a un executiu que incloïa el Likud, el Mafdal, l'ultraortodox Agudat i el Tami (un intent de crear una força nacionalreligiosa estrictament sefardita que havia aconseguit tres diputats). A penes tres setmanes després el Tzohar també s'incorporaria al govern, satisfet de l'orientació que anaven prenent les polítiques de Begin.

Clarament aquesta orientació havia d'ésser molt diferent de la del mandat anterior, altrament el Tzohar que llavors s'havia secessionat no estaria disposat a sumar-s'hi. Per a veure-la clara convé analitzar els canvis territorials experimentats per Israel entre 1977 i 1981 i contrastar-los amb els que s'esdevindrien immediatament després de la segona presa de possessió de Menachem Begin. Quan el líder revisionista havia arribat al poder, ja s'ha vist que Israel detenia la sobirania dels territoris de què disposava a la fi de la Guerra d'Independència de 1949 i que també administrava militarment les àrees conquerides amb la Guerra dels Sis Dies de 1967, a excepció d'algunes porcions del Sinaí que hom havia retornat a Egipte en els acords de separació de forces posteriors al Yom Kippur. Malgrat que no hi havia diferències jurídiques en el tractament dels territoris administrats —Sinaí, Golan, Cisjordània i Gaza— per la legislació israeliana, també s'ha vist que en el discurs públic tendia a traçar-se una diferència entre els dos primers i els dos últims perquè aquells no pertanyien a l'*Eretz Yisrael* i aquests sí. No era una diferència gaire nítida, però, com el lector haurà comprovat en veure com els governs laboristes havien aspirat a retenir porcions del Sinaí i del Golan alhora que havien estat disposats a cedir parts de Cisjordània i de Gaza. Quant al revisionisme, tant uns com altres conformaven els “fruits de la victòria” que no havien d'abandonar-se, però hi havia una diferència d'èmfasi, subtil però significativa, entre les dues categories. Per a acabar de complicar les coses, aquesta diferència era crucial per a la cosmovisió messiànica dels nacionalreligiosos, mentre que el posicionament liberal s'assemblava molt més al laborista perquè tots dos prioritzen les consideracions de seguretat a la significació religiosa o nacional en el que referia als territoris.

Les implicacions territorials de les polítiques de Begin van ésser mixtes. D'una banda, l'acord de pau amb Egipte i la retirada del Sinaí —encara no finalitzada en celebrar-se les eleccions generals de 1981— implicaven la renúncia israeliana d'aquesta possessió,

la més extensa de totes les que s'havien guanyat el 1967. De l'altra, Israel administrava una zona de seguretat de deu quilòmetres d'amplada al llarg de la frontera libanesa conjuntament amb l'Exèrcit del Líban del Sud del comandant Saad Hadad, una conseqüència de l'operació Litani de 1978 que caldrà afrontar en les pàgines següents. I, també significativament, la sobirania israeliana de Jerusalem Est havia quedat consagrada per una Llei Bàsica aprovada a la Knesset el 1980. En els mesos que seguirien a les eleccions, les coses evolucionarien cap a una annexió formal dels Alts del Golan i cap a una penetració molt més profunda en territori libanès.

Semblaria que totes aquestes circumstàncies formen un relat senzill: l'arribada revisionista al poder va empènyer Israel cap a l'ús de la força per a resoldre els problemes de la regió i aquesta dinàmica es manifestà primer amb una penetració al Líban fins al riu Litani, després amb l'afirmació de sobirania sobre tot Jerusalem, més tard encara amb l'annexió del Golan i finalment amb la invasió del Líban de 1982. La retirada del Sinaí, en aquest context, no seria més que una desviació, conseqüència potser de les inseguretats d'un Begin recentment arribat al poder i que encara no dominava completament la seva coalició, o tal vegada motivada per la importància d'eliminar l'hostilitat d'Egipte de l'equació per a garantir la seguretat futura d'Israel. Aquest relat ha tingut acollida en la historiografia, però en darrera instància és esbiaixat, com pot comprovar-se si hom compara els episodis anteriors a 1981 (l'Operació Litani i la Llei Bàsica de Jerusalem) amb els que van venir després (l'annexió del Golan i la Guerra del Líban). En els primers, l'actitud de Begin va ésser circumspecta i no va impulsar els canvis sinó que va adoptar-los forçat per les circumstàncies internes i internacionals. En els últims, en canvi, el primer ministre va ésser-ne l'impulsor indiscutible i van dur-se a terme a despit de l'existència d'un alt grau d'oposició dels Estats Units i de molts prohoms israelians. Aquesta diferència permet de posar l'accent en el canvi de política que Begin va implementar a partir de 1981 i que ha estat exposat anteriorment.

El contrast pot observar-se vívidament en la comparació de dos episodis aparentment anàlegs que s'han citat en el paràgraf anterior: l'aprovació per la Knesset de la Llei Bàsica de Jerusalem el 30 de juliol de 1980 i l'annexió del Golan per aquesta mateixa institució el 14 de desembre de 1981. En el primer cas, Begin va ésser-ne reticent,

només va acceptar la llei en adonar-se que les circumstàncies polítiques farien contraproductiu qualsevol altra actitud i va esforçar-se a recalcar davant de la comunitat internacional que era un moviment simbòlic sense implicacions pràctiques. En el segon cas, en canvi, el primer ministre va ésser l'impulsor del moviment davant dels dubtes i de l'estupefacció de molts dels seus partidaris, va portar la legalitat al límit a fi d'executar-lo i va deixar ben clar que l'acció tenia uns efectes pràctics immediats i que s'emmarcava en uns objectius polítics molt més ambiciosos que passaven per modificar substancialment les relacions amb el Líban i amb Síria.

La consideració de Jerusalem com a capital eterna i indivisible d'Israel havia estat un consens de gairebé tot el sionisme des del començament. Sió, al capdavant, és un altre nom d'aquesta ciutat, i àdhuc per a la gent menys religiosa el *leShana habaa bYerushalaim* (*l'any que ve a Jerusalem*) de la fi del Pessach era una idea inculcada des de la infantesa i molt difícil d'ignorar. Les consideracions militars de l'Alt Comandament jueu durant la Guerra d'Independència havien estat pragmàtiques en gairebé tots els àmbits, però en el cas de Jerusalem sí que van desviar-se recursos una vegada i una altra que des d'un punt de vista militar haurien estat més ben emprats en altres llocs, situació que també va reproduir-se en el bàndol jordà i que il·lustra prou la importància simbòlica de l'urbs. En aquella saó la ciutat havia quedat partida per l'esgotament d'uns i altres, però tan bon punt el sector oriental va ésser conquerit el 1967 aquest va fusionar-se amb l'administració municipal de Jerusalem Oest i va aplicar-s'hi la llei israeliana a tots els efectes. El consens sobre aquesta manera de procedir abastava la pràctica totalitat de les forces sionistes, i Begin va comunicar per escrit a Sadat que la seva posició sobre Jerusalem era immutable abans de la signatura de Camp David a fi que mai no pogués dir-se que la intransigència sobre aquesta qüestió contradeia l'esperit dels acords.

Naturalment el destí de la tercera ciutat santa de l'islam era també importantíssim per a les aspiracions egípcies que la pau amb Israel tingués si més no una pàtina de legitimitat a la resta del món àrab. Carter va intentar d'exercir de mitjancer a petició del rais, però va trobar-se amb una rigidesa absoluta de Begin, per a qui el mer esment d'una possible partició de la capital era anatema. "No puc ni tan sols considerar-ho, ni tan sols plantejar-m'ho, president". Per a explicar-li-ho, Begin va recórrer a una llegenda del segle XI sobre el rabí Amnon de Magúncia:

El rabí Amnon era un savi de la Torà, un home ric i d'ascendència distingida, atractiu i molt ben relacionat amb els prohoms de la zona. En aquell entorn medieval, el bisbe local va demanar-li que es convertís al cristianisme. Va veure's cada vegada més pressionat per a complir amb la petició del bisbe, i al final el rabí Amnon va demanar una pròrroga de tres dies per a considerar-ho, sense cap intenció altra que guanyar temps a veure si l'assumpte s'oblidava i el deixaven en pau. Tanmateix, en tornar cap a casa va començar a sentir molta por, perquè va adonar-se que havia pronunciat una frase amb la qual hom podia interpretar que dubtava de la natura absolutament vertadera de la religió jueva.

Amb gran pena Amnon va caure malalt i després de tres dies no va comparèixer davant del bisbe. Els soldats del bisbe van presentar-se a casa seva i van treure'l per la força. El bisbe va preguntar-li per què no havia complert la seva paraula. Amnon va respondre que es mereixia que el castiguessin i va suggerir que li amputessin la llengua perquè havia gosat pronunciar paraules que dubtaven de la Torà. El bisbe va rebutjar aquella idea i va dir que la llengua parlava molt bé i no calia pas tocar-la, que el problema eren els braços i les cames que no havien dut a terme llur obligació i que haurien d'ésser amputats. Després de tallar-li mans i cames, van posar-lo en una llitera i tota la congregació jueva va emmenar-lo a la sinagoga per a celebrar el Rosh haShana. Quan el cantor va començar les pregàries, Amnon va demanar-li que esperés un moment i que el deixés beneir Déu. Va obrir la boca per a parlar, va recitar el poema *Unetaneh tokef* que descriu el Dia del Judici al cel i en acabar de recitar-lo va expirar⁶⁰⁹.

“Tot això va passar-li perquè havia estat disposat a considerar aquell suggeriment mal que no pretenia d'acceptar-lo”, insistia Begin a Carter, “i per això jo no puc ni tan sols dir que consideraré un suggeriment que perjudiqui l'estatus d'Israel a Jerusalem⁶¹⁰”. Fos perquè va adonar-se que seria impossible modificar aquesta postura o perquè el relat va commoure l'ànima evangèlica de Carter, el cert és que el president no va insistir més en el tema i que en l'acord final de Camp David no hi havia referències a cap canvi en relació amb Jerusalem.

Per Geula Cohen tot això no era prou. La diputada havia abandonat el Cherut i el Likud i s'havia convertit en una opositora a ultrança de Menachem Begin, havia presentat mocions de censura a la Knesset i havia intentat de col·locar militants hostils al primer

⁶⁰⁹ NAOR, Aryeh (2016) «Menachem Begin and...» p. 41. La traducció és pròpia.

⁶¹⁰ STEIN, Kenneth (1999) *Heroic Diplomacy: Sadat...* p. 300.

ministre en les votacions internes del partit, sense gaire èxit a despit de tot el soroll que feia. El maig de 1980 va canviar una mica l'estratègia i va cercar de fer bandera de Jerusalem, un assumpte en què hi havia un consens *mainstream* que el primer ministre també defensava però que, insistia Cohen, hi havia el risc que deixés de fer-ho, atès que al capdavant Begin també havia defensat el Sinaí com a “fruit de la victòria” fins al punt d'abandonar el govern quan Meir s'havia obert a contemplar una tímida retirada el 1970 i ara en canvi havia capgirat les seves posicions i estava impulsant una retirada total. En conseqüència Cohen va presentar la proposta d'una Llei Bàsica sobre Jerusalem que consagrés simbòlicament amb aquest nou estatus més elevat el que havia estat realitat damunt del terreny des de la Guerra dels Sis Dies i que evités qualsevol temptació ulterior de modificar-lo.

Begin sabia que la proposta de Cohen era essencialment una maniobra per a desgastar-lo, que no tenia implicacions pràctiques i que portaria problemes amb la comunitat internacional i amb els Estats Units d'un Carter ja molt exasperat amb Israel en altres àmbits de les negociacions. Al mateix temps, però, s'acostava el moment d'evacuar els assentaments del Sinaí, sens dubte la part més difícil i traumàtica de la retirada, i el primer ministre volia reunir el màxim de suport possible dels seus partidaris més irredemptistes. A més la decisió de Sadat d'utilitzar la iniciativa de Cohen per a boicotejar converses sobre l'autonomia palestina i intentar d'erigir-se en paladí de Jerusalem davant del públic àrab féu que Begin temés que si votava en contra de la llei o intentava de fer-la morir en els comitès parlamentaris això s'interpretaria com una vacil·lació en el tema a la manera en què li havia passat a Amnon de Magúncia. En conseqüència el primer ministre va denunciar l'actitud de Sadat com una extorsió i va dir que, tot i que no canviava res i que a parer seu era innecessària, no prendria cap acció per a aturar la llei i hi votaria a favor si arribava a plenari. Quan aquest dia va arribar, el 30 de juliol de 1980, la Llei Bàsica de Jerusalem va quedar aprovada amb seixanta-nou vots a favor —els de la coalició governamental i alguns laboristes— i només quinze en contra. El Partit Laborista, confrontat a un càlcul no gaire diferent del de Begin, va donar llibertat de vot i la majoria dels seus representants van optar per absentar-se de la votació.

Com era d'esperar, va haver-hi un gran rebombori internacional, les poques ambaixades que hi havia a Jerusalem van traslladar-se a Tel Aviv i el Consell de Seguretat de les Nacions Unides va aprovar, amb l'abstenció dels Estats Units, la Resolució 478 que

condemnava el moviment israelià com una violació de la llei internacional. Begin va aprofitar la situació per a victimitzar-se, va explicar com li havia recitat a Carter el psalm 137 —“si mai t’oblidava, o Jerusalem, que se’m paralitzi la mà dreta, que se m’encasti la llengua al paladar si no guardés el teu record”— i va pronunciar la mena de discursos abrindats i passionals que eren la seva especialitat.

Quin atreviment, quina insolència! Amb quin dret les Nacions Unides gosen dir-nos quina ha d’èsser la capital d’Israel? Qui els ha donat el dret de dir on ha d’èsser la residència del primer ministre? ¿És que els fundadors de la nació americana van demanar el permís de ningú abans de proclamar que Washington en seria la capital? Quin és el nostre crim, senyores i senyors? Què és el que hem fet malament que ha irritat tant les Nacions Unides? Entre nosaltres, us diré confidencialment quin és aquest crim nostre. La nostra Knesset sobirana ha tingut la temeritat de declarar unilateralment Jerusalem la nostra capital. Ja veieu, mare meva, unilateralment! Sense el permís de l’ONU! Quin ultratge!

El públic s’exclamava, reia de la teatralitat i de la ironia, mentre Begin contemplava la gent des de les seves ulleres de cul de got amb un posat de satisfacció i esperava que l’audiència es calmes per a reprendre el discurs.

Nosaltres els jueus no hem triat unilateralment Jerusalem com a capital. La història és la que ha triat unilateralment Jerusalem com la nostra capital! El rei David va triar unilateralment Jerusalem com la nostra capital. Per això la Jerusalem reunificada i indivisible romandrà la capital eterna del poble jueu per sempre. Jerusalem és la font de la civilització, sense ella la història espiritual del món s’hauria estancat. Ha sentit ningú que cap fill o filla de Saladí dejunés cada any en memòria de les angoixes de la vella Jerusalem? No, ningú! Ha sentit ningú que cap croat trenqués un got en el seu casament en memòria dels turments de Jerusalem? No, ningú! Al llarg dels seus més de tres mil anys d’història Jerusalem no ha estat capital de ningú fora dels jueus. Així era, així és i així serà per sempre⁶¹¹!

Però encara que Begin aprofités l’ocasió per a reforçar-se i per a recuperar el rol de líder del sector nacionalista a ulls dels més irredemptistes, i encara que per aquesta raó estigués disposat a pagar un preu diplomàtic elevat⁶¹², l’episodi de Jerusalem no

⁶¹¹ AVNER, Yehuda (2010) *The Prime Ministers...* pp. 531-533. La traducció és pròpia.

⁶¹² L’endemà d’aquest discurs Menachem Begin va ésser hospitalitzat amb un altre infart de miocardi, relativament lleu. L’endemà des del llit de l’hospital, va dictar una carta per al ministre d’Exteriors britànic lord Carrington en què li demanava desdenyosament que obrís la Bíblia, “1Re 2,11, on veuràs

alterava els fets damunt del terreny i no era part de les iniciatives polítiques del primer ministre, el qual en realitat hauria preferit que no s'esdevingués.

Ben diferent és el cas de l'annexió del Golan. El novembre de 1981 Menachem Begin va caure a la dutxa de casa seva i va trencar-se el fèmur. La fractura no era neta i la greu malaltia cardiovascular del primer ministre dificultava molt l'administració de calmants i la prescripció d'un tractament efectiu, de manera que va requerir divuit dies d'hospitalització amb molt de dolor, i encara quan va ésser donat d'alta les molèsties eren considerables i calia que fos transportat en cadira de rodes. El mateix dia en què va tornar a la seva residència oficial, conscient que li quedava encara una llarga convalescència per davant, Hafez Assad va fer un dels seus discursos irredemptistes a la ràdio que va ésser escoltat per Begin. “No reconeixeré Israel encara que els palestins acceptin de fer-ho”, proclamava el rais siria. “No pot haver-hi pau entre Israel i els àrabs dementre la correlació de forces beneficiï Israel. Els Estats àrabs han de persistir en el rebuig fins que no tinguin el poder necessari per a imposar condicions de pau a Israel que satisfacin l'esperit de les demandes àrabs⁶¹³”. El primer ministre israelià va trucar immediatament al seu secretari. “Yechiel, arranja una sessió extraordinària del consell de ministres aquí a la residència demà a primera hora del matí i avisa el president de la Knesset d'una possible sessió legislativa després al migdia, digues també al fiscal general que em truqui al més aviat possible⁶¹⁴”. Quan els ministres van arribar cap d'ells no tenia la més remota idea de les intencions del cap de govern, el qual va presentar-los des de la cadira de rodes un projecte de llei d'annexió dels alts del Golan. L'assessor en matèria de relacions internacionals Yehuda Avner, assistent a la reunió, confessaria anys després que un dels ministres arreglerats amb el sector moderat —probablement Ehrlich— li havia dit en veu baixa que es temia que la medicació no estigués afectant el raciocini de Begin. El primer ministre va adonar-se de l'escepticisme que la seva proposta generava, però no estava pas disposat a claudicar.

Des que vam aconseguir la independència, els sirians han dominat els Alts del Golan i han demostrat de quines maldats són capaços envers la nostra població civil dels pobles i de les aldees que queden al dessota. Els sirians van convertir en

que el rei David va traslladar la capital des d'Hebron, on havia regnat set anys, fins a Jerusalem, on va regnar-ne uns altres trenta-tres, i això en uns temps en què el món civilitzat no havia sentit mai parlar de Londres”.

⁶¹³ ORGEL, Hugh «Israel Moves to Annex Golan Heights» *Jewish Telegraphic Agency Daily News Bulletin*, 15 de desembre de 1981, p. 1.

⁶¹⁴ AVNER, Yehuda (2010) *The Prime Ministers...* p. 579.

un infern les vides de desenes de milers dels nostres conciutadans. Empesos per llur odi profund i determinat, obrien foc des dels Alts i instituïen així un regne de terror i de sang al llarg de tota la regió. Llurs objectius eren els homes, les dones i els nens, els atacs creaven un alt nombre de morts i de ferits. Hom deia en aquells dies que els nens nascuts a la vall eren “nens dels refugis”. Per què es deia això? Doncs perquè a cada alerta, i n’hi havia moltes, tots corrien als refugis per a salvar la vida. Per això en l’assumpte dels Alts del Golan hi ha un gran consens nacional que no podem retirar-nos-en i retornar-los a Síria. El Golan no pot ésser sirià mai més⁶¹⁵.

Ariel Sharon, flamant nou ministre de Defensa, contemplava l’escena amb satisfacció. També era complaent la reacció del ministre d’Exteriors Shamir. Ehrlich, Burg, Nissim i altres moderats empassaven saliva i plantejaven tímides objeccions a la proposta d’aplicar la llei israeliana als alts del Golan. “No seria l’equivalent a una annexió?” “No hi hauria una reacció internacional contrària?” Begin va insistir que Israel era sobirà i que era un assumpte de vida o mort.

El que hem de preguntar-nos és si hem d’esperar indefinidament, amb l’expectativa que un dia hi haurà un governant sirià que estarà disposat a dur a terme negociacions de pau. Personalment no en tinc cap esperança. Una vegada i una altra he demanat al president sirià que vingui a Jerusalem o que em convidi a Damasc per a negociar la pau. Durant quinze anys Síria ha rebutjat les obertures de tot govern israelià. I és més significatiu encara el rebuig que vaig sentir anit, perquè a diferència de les vegades anteriors ara ens explica per què. Assad va dir, “nosaltres els àrabs no hem de presentar cap proposta de pau. Hem d’estar disposats a esperar mil anys si cal, fins que el poder militar d’Israel es debiliti, i aleshores actuar”. Per tant us pregunto, després d’aquestes paraules, ¿hi ha ningú que cregui que Israel ha d’esperar endebades que els sirians parlin de pau, a gratcienc que si això arriba a passar serà perquè s’hauran fet molt poderosos o perquè, Déu no ho vulgui, nosaltres ens haurem fet molt febles?

Finalment el consell de ministres va accedir als plantejaments del seu cap i va aprovar la proposta. Però Begin no va quedar-se aquí. Tot el govern va desplaçar-se a la Knesset, on l’*speaker* Savidor havia arranjat una sessió d’urgència en la qual el cap de govern va fer avançar la legislació en les tres votacions preceptives per tal que quedés aprovada aquell mateix dia, com si fos un assumpte de màxima urgència. No hi havia cap

⁶¹⁵ AVNER, Yehuda (2010) *The Prime Ministers...* p. 580. La traducció és pròpia.

impediment legal perquè tant el president de la Knesset com el cap del comitè van col·laborar-hi, però certament era una situació sense precedents, un canvi legal de primer ordre en els territoris administrats per Israel que es realitzava sense avís ni debat previ a partir d'una iniciativa i d'un redactat que no s'havien fet públics fins unes poques hores abans. Yitzhak Rabin era de viatge als Estats Units i Shimon Peres es trobava a Londres, de manera que el Partit Laborista va haver de prendre una decisió sense la participació presencial dels seus dos caps més visibles. També hi havia molts diputats oficialistes que van haver de presentar-se a corre-cuita o que eren fora i no van poder arribar a la sessió. D'aquests darrers, els que sí que van assistir-hi van votar disciplinadament a favor tal com els ho exigia el primer ministre i van aportar el gruix dels seixanta-tres vots amb què la llei va quedar aprovada. Els laboristes no volien oposar-se frontalment a la llei davant del clima d'hostilitat i violència que hi havia amb Síria i amb el Líban i van decidir finalment de boicotejar la votació en protesta per les presses i la manca de respecte als procediments parlamentaris. De totes maneres, deu diputats encapçalats per Shlomo Hillel van sumar-se al govern en votar a favor i set més —incloent-hi l'excap de l'Estat Major Mordechai Gur i el líder del sector pacifista Yossi Sarid— van fer-ho en contra, en una mostra eloqüent de la divisió i de la desorientació que afectava aquest sector polític en els afers vinculats amb la seguretat i amb el territori. La xifra de vots contraris a la llei va ésser de vint-i-un, tots ells provinents dels partits d'esquerres i de les llistes àrabs.

La reacció internacional va ésser immediata i irada. El secretari d'Estat Alexander Haig, normalment el defensor d'Israel per excel·lència dins de l'administració Reagan, coincidia aquesta vegada amb el secretari de Defensa Caspar Weinberger que es tractava d'un desafiament intolerable, molt més greu que no el d'Osirak, i ambdós van recomanar a Reagan la suspensió de l'acord d'entesa estratègica. Quan l'ambaixador Sam Lewis va anar a comunicar-li aquesta decisió al primer ministre, va trobar-se'l flanquejat per Shamir i Sharon en una cadira de rodes, des de la qual va pronunciar una peroració agressiva que el president estatunidenc va considerar el sùmmum de l'ultratge.

Senyor ambaixador, durant els darrers sis mesos el govern dels Estats Units ha castigat Israel tres cops. El 7 de juny vam destruir el reactor nuclear de la vora de Bagdad. No teníem cap mena de dubte de quan el reactor entraria en funcionament, i per tant el nostre acte va ésser un gest de salvació en el sentit més elevat del

terme. Nogensmenys, vau anunciar que ens castigàveu amb l'incompliment d'un acord escrit i signat per què ens transferíeu avions F-16. No gaire després, vam bombardejar els quarters generals de la PLO a Beirut, en un gest d'autodefensa, després d'una massacre de gent nostra comesa per la PLO, una de les nostres víctimes era un supervivent d'Auschwitz. Lamentablement va haver-hi víctimes civils i altra vegada vau castigar-nos. Vau suspendre l'enviament d'avions F-15.

Amb quin dret ens doneu lliçons sobre víctimes civils, senyor ambaixador? Ens trenquem el cap per a evitar víctimes civils. De vegades arrisquem les vides dels nostres soldats per a evitar víctimes civils. Hem llegit la història de la II Guerra Mundial, senyor ambaixador. Sabem què els passava als civils quan vosaltres dúieu a terme operacions militars contra l'enemic. També hem llegit la història de la Guerra del Vietnam i ho sabem tot d'això que anomenàveu els danys col·laterals. I fa una setmana, per recomanació del govern, la Knesset va adoptar la Llei del Golan per una majoria aclaparadora de dos terços i un cop més vau declarar que ens castigàveu. Quina mena de llenguatge és aquest? Què vol dir això de castigar Israel? És que som un Estat vassall? És que som una república bananera? És que som marrecs de catorze anys i podeu picar-nos als dits si no creiem?

Deixeu-me que us digui, senyor ambaixador, de quina mena de gent està format aquest govern. Està format per gent que ha lluitat, que s'ha jugat la vida i que ha sofert. No podeu acollonir-nos amb càstigs, no ho fareu. Les amenaces seran ignorades. Sempre estem disposats a mantenir una conversa racional. Però no teniu cap dret de castigar Israel i no accepto ni tan sols l'ús d'aquest terme⁶¹⁶.

L'ambaixador havia intentat d'interrompre diverses vegades per a matisar o corregir les paraules de Begin, “disculpeu, senyor primer ministre”, “això no és ben bé així, senyor primer ministre”, “nosaltres no hem fet servir aquesta paraula”, “senyor primer ministre, voldria corregir-vos en un punt”. Begin el tallava cada vegada, “insisteixo que estic dictant-vos un missatge perquè el comuniqueu al vostre president”.

Heu anunciat que suspeneu el memoràndum d'entesa en assumptes de cooperació estratègica i que reprendre'l dependrà dels progressos que hi hagi en les converses d'autonomia dels àrabs palestins i de la situació del Líban. En altres paraules esteu intentant que Israel sigui ostatge del memoràndum d'entesa. Interpreto el vostre anunci com una renúncia del memoràndum d'entesa per part del govern dels Estats Units. No acceptarem una espasa de Dàmocles damunt dels nostres caps. El poble

⁶¹⁶ AVNER, Yehuda (2010) *The Prime Ministers...* pp. 584-585. La traducció és pròpia.

d'Israel ha viscut tres mil set-cents anys sense un memoràndum d'entesa amb els Estats Units i podrà seguir vivint-hi durant tres mil set-cents anys més. A més a més cal dir que en imposar-nos sancions pecuniàries heu trencat la paraula del president. Quan el secretari d'Estat Haig va venir aquí, va llegir-nos uns mots del president dels Estats Units que us comprometien a comprar-nos materials militars per valor de dos-cents milions de dòlars. I ara dieu que no complireu aquest compromís. Això és trencar la paraula del president. Us sembla correcte, senyor ambaixador? Us ho sembla? Què és el que preteneu, fer-nos mal a la butxaca?

Guaiteu, l'any quaranta-set, en aquesta casa en què estem asseguts avui, hi vivia un general britànic que es deia Barker. Avui sóc jo qui viu en aquesta casa. Quan vam lluitar contra ell deia que érem terroristes i encara així nosaltres vam continuar-hi lluitant. Després que vam volar els seus quarters generals a l'Hotel King David, en Barker va dir, "aquesta raça només pot castigar-se si se'ls fa mal a la butxaca" i va donar ordres a les tropes britàniques perquè tots els cafès jueus es quedessin sense liquiditat. 'Feu-los mal a la butxaca', va dir. Aquesta era la filosofia Barker. I ara entenc per què el gran esforç al Senat per aconseguir una majoria per a l'acord armamentístic amb l'Aràbia Saudita va anar acompanyat d'una campanya antisemita tan lletja. Primer va venir l'eslògan *Begin o Reagan*, del qual podia inferir-se que oposar-se a un acord amb l'Aràbia Saudita implicava donar suport a un primer ministre forà en detriment del president dels Estats Units, amb la consegüent deslleialtat cap al president dels Estats Units. Digueu-me, ambaixador, ¿els senadors Kennedy, Jackson, Moynihan, Packwood o Boschwitz, els quals han expressat oposició a l'acord, són ciutadans deslleials? Ho són de veritat? Després va venir un altre eslògan, *no permetrem que els jueus determinin la política exterior dels Estats Units*. Bé, deixeu que us digui quelcom, senyor ambaixador, ningú no intimidarà la comunitat jueva dels Estats Units, la qual és gran i és lliure. Ningú no aconseguirà d'intimidat els seus membres amb propaganda. Continuaran fent-nos costat. Aquesta és la terra de llurs ancestres i tenen el dret i el deure de donar-hi suport.

Hi ha qui diu que la Llei del Golan que ha aprovat la Knesset ha de rescindir-se. La paraula "rescindir", senyor ambaixador, és un concepte dels temps de la Inquisició. Els nostres ancestres van estimar-se més ésser cremats a la foguera que no rescindir llur fe. No anirem a la foguera aquest cop, senyor ambaixador. Gràcies a Déu tenim prou força per a defensar la nostra independència i els nostres drets. La rescissió de la Llei del Golan, que és el que voldríeu que fes, no depèn de mi. Depèn de la Knesset. I tinc la ferma convicció que no hi ha cap home viu que pugui convèncer

la Knesset d'anul·lar aquesta llei. Per tant digueu-li al secretari d'Estat que la Llei del Golan romandrà vigent. Res ni ningú no pot aconseguir que sigui derogada⁶¹⁷.

“Senyor primer ministre”, va respondre exasperat l'ambaixador Lewis, “no m'heu permès que expliqui el que he vingut a explicar. Certament que transmetré al president el vostre missatge urgent. Però en l'endemig tinc un missatge per a vós: entre aliats i amics no hauria d'haver-hi sorpreses. Hauria d'haver-hi consultes cada vegada que les accions d'una de les parts afecta els interessos de l'altra”. Lewis va abandonar la residència del primer ministre amb una gran indignació tant pel fons com per la forma del discurs i de l'actuació de Menachem Begin.

Els fets dels dies 14 i 15 de desembre de 1981 eren notòriament diferents dels de juliol de 1980. En aquella ocasió el primer ministre s'havia vist arrossegat a una situació incòmoda i havia maniobrat per a sortir-se'n de la millor manera, mostrant-se dur i desafiant davant dels seus partidaris però conciliador devers la comunitat internacional en el sentit que mantenia tots els acords i que no tenia intenció de canviar l'estatu quo. L'aplicació de la llei israeliana al Golan, sumada a la declaració que mai no hi hauria una retirada del territori, era en canvi una modificació de primer ordre de la situació preexistent. No era una situació a què es veiés arrossegat, sinó una circumstància que havia creat exclusivament ell i per a la qual estava disposat a dur els procediments legals fins al límit i a enfrontar-se —també privadament— als Estats Units. I encara més que tot això, l'annexió no era un objectiu per se sinó un pas en un camí molt més ambiciós que aspirava a una modificació total de la correlació de forces entre Israel i els països que l'envoltaven i que seguien essent-hi hostils. Un camí que portava directament cap al Líban.

El ministre de Defensa Ariel Sharon i el cap de l'Estat Major Rafel Eitan eren tot u quant a caràcter, orígens i cosmovisió. Tenien la mateixa edat, havien nascut a Palestina fills d'immigrants asquenazites, de nens havien experimentat privacions que no havien obstat perquè rebessin una bona educació, s'havien adherit a la Haganah d'adolescents, havien estat greument ferits a la Guerra d'Independència —Sharon a Latrun, Eitan a Katamon— i en compartien el trauma, havien començat a escalar dins l'exèrcit per llur rol a la Unitat 101 de paracaigudistes, s'havien insubordinat a Mitré durant la Guerra de

⁶¹⁷ AVNER, Yehuda (2010) *The Prime Ministers...* pp. 585-587. La traducció és pròpia.

Suez, s'havien passat tota la vida a l'exèrcit i els agradava l'entorn castrense, eren homes d'acció plens de projectes desmesurats, cap mena d'aversion al risc i un cert desdeny per la burocràcia i els escrúpols legals. S'havien criat en un entorn socialista que menystenia la religió i que glorificava la vida pagesa com a quinta essència del *tzabar* i estaven profundament impregnats d'aquest ethos: tots dos menjaven marisc i peus de porc, tenien una granja i podien passar-se hores parlant d'empelts i de la bona llet que feien les ovelles producte del creuament d'Awasis locals amb marrans merins d'importació, i no és casualitat que la primera cartera ministerial que van ocupar fos en tots dos casos la d'Agricultura. La Tomba dels Patriarques i el Mont del Temple no eren el que motivava llur nacionalisme, havien arribat a posicions maximalistes perquè estaven acostumats a pensar en termes d'ells i nosaltres, d'amics i enemics, i perquè havien après a l'IDF que Israel estava sol a la regió però que podia ésser més poderós que ningú, garantir-se la supervivència i sotmetre qualsevol poder hostil. Sentien també que tenien una genialitat especial que els preparava com ningú per a aquesta missió i que durant molts anys s'havien vist constrets per una burocràcia judicial i militar i per un estament polític que no entenia —o no volia explotar, ja fos per covardia o per deslleialtat— el veritable potencial de l'exèrcit israelià.

Menachem Begin era molt diferent d'aquests dos homes. Formava part d'una generació anterior, s'havia criat a la diàspora, era molt més intel·lectual i refinat en els gustos i interessos, tenia una cosmovisió religiosa i una apreciació més profunda dels mil·lennis d'història jueva, la seva vida interior era complexa i la seva fragilitat física evident. Tot i que podia ésser flexible de vegades per a aconseguir objectius més importants, no era un pragmàtic com els altres dos, sinó algú que necessitava convèncer-se del valor moral d'una cosa abans de donar-hi suport, amb una gradació de prioritats que havia desenvolupat molt d'hora en la seva joventut a partir de la síntesi que havia fet de la doctrina revisionista amb la tradició religiosa, gradació que no va canviar en tota sa vida i que contrasta vivament amb l'eclecticisme ideològic que mostrarien més endavant Eitan i sobretot Sharon.

A despit d'aquest contrast tan gran entre els perfils de Sharon i Eitan i el de Begin, a l'alçada de 1981 hi havia una comunió d'interessos i d'objectius entre tots tres. La reflexió que els unia partia de la interpretació pessimista del paper dels jueus al món que feia Begin: l'antisemitisme era una fatalitat inevitable que era arreu, Israel servia per a protegir els jueus i en conseqüència havia d'actuar en un entorn hostil i havia d'estar

sempre preparat per a qualsevol eventualitat; Egipte havia signat la pau circumstancialment perquè volia recuperar el Sinaí, però calia evitar de fer-se il·lusions perquè aquesta entesa podia ésser passatgera i convenia tenir sempre present que no hi havia una solució diplomàtica a l'antisemitisme, només una de militar. Síria i el Líban eren un desafiament de seguretat cada vegada més gran, la caiguda de l'Iran mostrava com encara que Déu hagués tancat la porta del Caire sempre hi havia noves finestres que el diable podia obrir, i els beneficis guanyats amb la fi de l'amenaça egípcia calia invertir-los a reforçar-se en altres fronts per a accentuar la superioritat israeliana i dissuadir o esclafar els enemics segons fos necessari.

És clar que aquesta era la visió de Begin i no pas la de Sharon, una visió que era minoritària —sempre ho havia estat— i que Weizman, en abandonar el Cherut, havia qualificat de “depriment”, “un aire de depressió que bufava pels passadissos i que ho bloquejava tot”. Però si en el primer mandat això havia estat així, en el sentit que aquesta *Weltanschauung* havia omplert la pau amb Egipte de suspicàcies i havia frustrat les temptatives de convertir-la en una iniciativa diplomàtica més àmplia, en el segon mandat es positivitzà i esdevingué la base no per a frenar una cosa sinó per a impulsar-ne una altra, la invasió del Líban. És aquí on Sharon i Eitan van ésser instrumentals. Certament que no veien en l'antisemitisme aquesta fatalitat tan omnipresent, ni havien viscut l'Holocaust de primera mà i en la pròpia sang com Begin, ni reflexionaven sobre els avatars d'Amnon de Magúncia per a decidir quina línia política adoptar. Però sí que creien que Israel tenia molta força, que havia de fer-la servir, que canviar la realitat a favor dels interessos hebreus era factible i desitjable i que el front del nord era el lloc adequat per a posar en pràctica el somni d'esdevenir una superpotència regional.

Quan l'aventura libanesa va punxar, Sharon i Eitan van ésser apartats de càrrecs de responsabilitat per la Comissió Kahan i Begin va dimitir ensorrat va haver-hi molts intents d'explicar el desastre que s'havia esdevingut i una narrativa que va fer fortuna va ésser la de Sharon i Eitan plens de testosterona que arrossegaven un Begin senil cap a projectes imperialistes amb *faits accomplis* damunt del terreny que obligaven cada dia a fer una passa més endins del pantà, mentre l'autoritat de Begin forçava que els escèptics membres del gabinet també seguissin per aquesta ruta, i a llur darrere els membres de la Knesset i l'opinió pública, fins que ja no hi havia hagut manera de tornar a terra ferma. Si va fer fortuna aquesta explicació va ésser perquè contenia dos ingredients de veritat, un pel que fa a la distància, evident per a qualsevol, entre els valors que movien Begin i

els que movien el seu ministre de Defensa, i un altre quant a la inestabilitat del primer ministre, la qual s'havia fet palesa i inqüestionable a ulls de tothom des del moment que va dimitir i va recloure's a casa seva l'octubre de 1983.

Globalment, però, la narrativa de la manipulació és falsa. Sharon i Eitan no eren il·lusionistes capaços de crear una realitat paral·lela i de fer-la creure al primer ministre, al gabinet, als oficials de l'exèrcit i a l'opinió pública de tot el país fins que a mitjanit s'havia acabat l'encanteri i tothom havia descobert que els cavalls eren ratolins i el carruatge una carabassa. El primer ministre era ben conscient del que estava fent, el gabinet també i una majoria de la Knesset va sostenir la confiança en l'operació durant el temps que va durar. Que hi hagués diferències en la manera de veure el món de Begin i Sharon és irrellevant a aquests efectes, el que importa és que tenien un objectiu en comú, i de fet la construcció de la majoria revisionista s'havia forjat d'aquesta manera des del principi, aplegant gent amb concepcions diferents però integrada en un mateix projecte bé perquè compartia unes aspiracions a curt termini o bé perquè hom li donava via lliure per a legislar en l'àmbit del seu interès. Els ministres que no veien amb bons ulls aquesta política però que van callar i van donar-li un suport passiu no van fer-ho perquè estiguessin enganyats sinó perquè prioritzaven mantenir el control de llur ministeri i radi d'acció, temien les conseqüències d'enfrontar-se a un Begin que es trobava en el zenit de popularitat dins i fora de la seva família política o se sentien lligats de mans i peus perquè la part més jove i activista de llurs partits sí que combregava amb aquells plantejaments, i sovint per totes tres coses ensems. Convé però que el lector tingui present, per a la comprensió dels fets, tant l'existència de les diferències indicades com l'articulació posterior d'aquesta narrativa.

“Ja sé que corren rumors entre els periodistes que l'Arik està empenyent-me cap a una guerra”, declarava Menachem Begin en plena campanya electoral el maig de 1981. “Però jo ja els he explicat que no sóc un home fàcil d'empènyer⁶¹⁸”. El primer ministre ponderava aleshores la possibilitat de nomenar Sharon ministre de Defensa, una idea que es reforçaria dins seu després de l'èxit d'Osirak i que, malgrat la separació constitucional entre exèrcit i govern, naturalment era molt ben vista pel cap de l'Estat Major.

⁶¹⁸ SHARON, Ariel (1989) *Warrior: The Autobiography...* p. 430.

El viceprimer ministre (sense cartera específica d'ençà que havia perdut la de Finances enmig d'un cert desprestigi) Ehrlich va tornar a vetar el nom de Sharon per a Defensa com havia fet el 1977, però aquesta vegada Begin va ignorar-lo. L'altre viceprimer ministre sortint Yigael Yadin, quòndam cap de l'Estat Major entre 1949 i 1952 i flamant líder del Dash el 1977, però ara malalt i cap d'un partit en descomposició, també va demanar-li que no atorgués responsabilitats de seguretat nacional a Sharon i va suggerir-li que substituís Eitan perquè era un mentider que li faria perdre “el control de l'entramat de Defensa⁶¹⁹”. Un altre excap de l'Estat Major, Mordechai Gur, va alertar de tot plegat públicament. I també Moshe Dayan va anar a veure el primer ministre per a advertir-lo que la combinació de Sharon i Eitan era perillosa i que l'implicarien en una guerra al Líban. Begin no va fer-los cas, va renovar el càrrec a Eitan perquè servís un quart any —i després un cinquè, quelcom que no tenia precedents en la història de l'IDF— i va anunciar des de la tribuna de campanya que Sharon seria el ministre de Defensa si guanyava. Clarament no li feia por veure's arrossegat a una guerra al Líban, de fet estava cada cop més convençut que seria una iniciativa que resoldria d'una vegada per totes el gran problema de seguretat al nord d'Israel i que si no s'havia adoptat abans era perquè com en tantes altres coses —l'economia, Osirak, el Golan— hi havia una excessiva prudència en les altes esferes de govern i li calia estar envoltat de més homes d'acció que poguessin sacsejar-les i imprimir-hi un rumb més decidit.

Instrumentalment, Sharon tenia un altre avantatge, i és que havia esdevingut un portaveu oficiós dels colons des que el 1976 havia treballat com a assessor militar del primer ministre Rabin i havia aconseguit de salvar l'assentament de Sebastia. Després d'això havia assessorat els colons per a establir-se en els enclavaments més estratègics i havia fet pressió perquè s'autoritessin assentaments en aquells espais o perquè es legalitzessin en els casos en què el zel constructor havia arribat abans que no el permís governamental. Mal que mai no va viure en un assentament⁶²⁰, era un d'ells a tots els efectes i generava una total confiança dins del moviment, la qual cosa el feia la persona ideal per a aconseguir que l'episodi més traumàtic de la retirada del Sinaí —l'evacuació de l'assentament de Yamit— pogués fer-se sense violència i amb el mínim de contestació possible. I així va ésser com va efectuar-se l'evacuació, amb l'encoratjament als colons perquè s'installessin als territoris i amb el compromís,

⁶¹⁹ PERI, Yoram (1983) *Between Battles and...* p. 267.

⁶²⁰ Durant molts anys, això sí, va tenir una casa a Jerusalem Est, la qual no va ésser mai la seva primera residència.

subscrit també per Begin, que mai més no s'esdevindria una situació així i que ara s'obria una nova etapa de reivindicació de la sobirania israeliana sobre totes les àrees que el país continuava controlant⁶²¹.

Sharon tenia però objectius molt més grans que no la supervisió d'una evacuació, el repartiment d'indemnitzacions i la persuasió i empatia envers els israelians forçats a abandonar casa llur. Volia fer valer el pes d'Israel com a gran potència regional i creia que aquest rol podia interessar els Estats Units, motiu pel qual el setembre de 1981 va volar cap a Washington acompanyat de Menachem Begin, formalment per a una presa de contacte amb el president Reagan i els alts càrrecs de l'administració, però en realitat per a formular-los una proposta de col·laboració estratègica d'amplíssim abast i ambició.

Ronald Reagan havia arribat a la Casa Blanca després de guanyar les eleccions de 1980 amb un lema, *let's make America great again*, que reflectia la convicció que en les dues dècades precedents els Estats Units s'havien fet petits i havien perdut el lideratge internacional com a conseqüència del fiasco de la Guerra del Vietnam, de la política de distensió de Nixon i Kissinger que en el fons rebaixava Washington a un humiliant pla d'igualtat amb Moscou i de la ingènua defensa dels drets humans de Carter que l'havia dut a retirar el suport a règims autoritaris filoamericans, circumstància aprofitada per l'URSS i pels països addictes per a penetrar en més i més espais. Carter no feia gaire per a ajudar la UNITA i el RENAMO a Angola i a Moçambic perquè eren forces que rebien el suport de Sudàfrica i allà la minoria blanca tenia tot el poder. El govern de Smith a Rhodèsia no era tampoc defensat per aquesta mateixa raó. El xa de l'Iran i les seves polítiques repressives i brutals també eren inacceptables. El mateix passava amb Daud Khan a l'Afganistan o amb Park Chung-Hee a Corea del Sud. I el resultat d'aquesta política era que governs revolucionaris anaven apoderant-se dels països l'un darrere l'altre i hi instauraven líders furiosament antiamericans, ja es diguessin Neto, Machel, Mugabe, Khomeini o Taraki. Aquesta manera de pensar havia estat durant anys restringida a una minoria a la dreta del Partit Republicà i a alguns falcons demòcrates del Congrés, però el 1976 el manifest *Per una política exterior moral* impulsat per aquests sectors havia aconseguit que aitals tesis fossin assumides per la plataforma electoral del GOP —una humiliació majúscula per al president Gerald Ford que les havia condemnades anteriorment— i quatre anys més tard llur campió Reagan

⁶²¹ GORENBERG, Gershom (2006) *The Accidental Empire...* pp. 366-368.

aconseguia de fer-se primer amb la nominació i després amb la presidència. Els pocs demòcrates que es trobaven en aquesta línia o bé van sumar-se als republicans com Jeanne Kirkpatrick o bé van sostenir la política exterior de l'administració des de l'altre partit com Scoop Jackson. D'una manera o de l'altra, el cas és que hi havia una majoria a favor d'una confrontació més agressiva amb l'URSS i amb qualsevol moviment polític organitzat que s'enfrontés a l'hegemonia del bloc capitalista. Clarament les humiliacions viscudes amb la crisi del petroli i amb la fugida desordenada de Saigon havien canviat les prioritats d'un electorat nord-americà que una dècada abans s'havia vist enlluernat per les cimeres de reducció d'armament, la Conferència de Helsinki i la integració de la Xina Popular a les Nacions Unides.

La interpretació que Sharon feia d'aquest gir dels esdeveniments era senzilla. Durant molts anys, les administracions estatunidenques havien frenat Israel —obligant-lo a retornar el Sinaí el 1957 o a acceptar un alto el foc tant el 1967 com el 1973— perquè qualsevol acció contrària implicava alienar-se tot el món àrab i els inconvenients d'un tal resultat eren molt superiors als beneficis que es derivaven de la col·laboració estratègica amb Jerusalem. En els darrers temps, les reserves de Washington s'havien degut més a la incompatibilitat entre l'ocupació de territoris i el respecte per la legalitat internacional i els drets humans, de manera que havia calgut fer que Israel cedís en les seves pretensions per a convertir-lo en una democràcia plena i homologable. Però ara amb la Doctrina Reagan que es comprometia a no “abandonar els qui per a desafiar les agressions sostingudes per l'URSS arriquin llurs vides en qualsevol continent des de l'Afganistan fins a Nicaragua⁶²²”, aquesta segona qüestió no tenia gens d'importància, i l'únic que calia era evidenciar a l'elit política americana que els extraordinaris avanços operatius de l'IDF feien que la primera premissa tampoc no fos certa. Una entesa absoluta i incondicional amb Israel permetria de fer qualsevol cosa que Washington necessités, fins al punt que les conseqüències negatives de l'enemistat amb els països àrabs que inevitablement se'n derivaria empallidrien en comparació.

L'ambaixador Sam Lewis recordava anys després el que havia passat en la recepció que el president Reagan —acompanyat del secretari de Defensa i d'altres alts càrrecs de l'administració— havia ofert a Begin i a Sharon quan el líder israelià va suggerir que el

⁶²² PACH, Chester (2006) «The Reagan Doctrine...» p. 75.

seu ministre de Defensa els plantegés “algunes idees que podien donar contingut a la relació entre els dos països” en forma d’una estreta cooperació estratègica.

Reagan va estar-hi d’acord, de manera que Sharon va alçar-se i va desplegar un seguit de mapes de l’Orient Mitjà amb els quals va començar a descriure amb pèls i senyals les maneres amb què les Forces de Defensa Israelianes podien ajudar els Estats Units en situacions d’alarma general. El radi d’abast que Sharon proposava anava a l’est fins a l’Iran i al nord fins a Turquia. Vaig poder veure com Weinberger empallidia clarament. Tothom en el costat americà estava sobtat per l’enorme abast que tenia el concepte de cooperació estratègica de Sharon. Fins i tot incloïa la possibilitat que les forces israelianes ajudessin els Estats Units en cas de revoltes als emirats del Golf⁶²³.

Ni el president ni encara menys Weinberger van veure amb bons ulls l’exposició del ministre, la qual va semblar-los poc menys que un deliri de grandesa. Van declinar educadament l’oferta israeliana i van intentar de centrar les converses, tant en aquella cimera com en els mesos següents, en la retirada del Sinaí, l’impuls de l’autonomia palestina i la possibilitat d’ampliar la pau en alguna altra direcció, fos cap al Golf o devers Jordània. Sharon, potser pensant que als Estats Units el pla els havia semblat poca cosa, va anar posant-hi més i més formatge: va anar-se’n de visita a Gabon, a la República Centreafricana, al Zaire i a Sudàfrica, va plantejar possibles aliances entre aquests països per a ajudar les guerrilles anticomunistes d’Angola i de Moçambic, va proposar una estratègia per a derrocar Muammar Gaddafi i àdhuc va parlar amb el fill del xa per a planificar una revolta contra el règim khomeinista que havia de partir d’un gran arsenal d’armes americanes que els Estats Units haurien de concentrar al Sudan, un país que passaria ben desapercebut perquè ni tan sols tenia relacions diplomàtiques amb Israel, de manera que el factor sorpresa estaria present fins al darrer moment. I no eren pas paraules buides, Sharon fins va desplaçar-se a Kenya per a una reunió secreta amb el líder sudanès Numeiry que havia de servir per a temptejar el terreny abans de presentar la proposta a Washington.

Potser al lector de cultura cristiana tot això li recordi el dia en què sant Agustí s’havia trobat un nen a la platja que intentava de ficar la mar dins del forat que havia fet a la sorra, i el d’Hipona, perplex, va exclamar-li, “no t’adones que la mar és massa gran i no

⁶²³ Entrevista de Peter Jessup a l’ambaixador Sam Lewis, 9 d’agost de 1998. La transcripció pot consultar-se digitalment a bit.ly/3u7ZnZt.

cabrà mai en aquest forat, i no t'adones que Déu és massa gran i no cabrà mai en el teu cap!" ¿No s'adonava Sharon que l'Orient Mitjà i el món àrab eren massa grans i no cabrien mai en les capacitats estratègiques d'un Israel de cinc milions d'habitants i d'una mida inferior a la d'Albània? Certament no. En part perquè l'exèrcit israelià sempre havia acabat sortint guanyador en el camp de batalla, àdhuc en el Yom Kippur. En part també perquè Sharon tenia la sensació que les limitacions de les victòries israelianes no venien donades per manca de potencial operatiu o logístic sinó perquè des de la comunitat internacional —és a dir, des dels Estats Units, els únics amb autoritat per a fer complir una exigència així— i des del mateix govern israelià s'obligava a frenar, fins al punt que en més d'una ocasió en els anys següents parlaria d'estar lliurant una doble guerra, contra els enemics exteriors durant la setmana i contra els enemics interiors el diumenge, que és el dia que se celebren els consells de ministres ordinaris a Israel. Eitan de la seva banda tenia un llarg historial de contactes amb el règim sudafricà i admirava com el *Groot Krokodil* havia estat capaç d'estendre tentacles per mig Àfrica malgrat comptar amb un nombre d'habitants lleials similar a l'israelià i amb la dificultat afegida que es trobava en situació de guerra civil permanent amb la majoria poblacional negra que mantenia sotmesa sota l'apartheid. Tots aquests elements, units a l'apreciació sempre generosa que Sharon tenia del potencial d'Israel, del seu exèrcit i de la seva persona, es conjuminaven per a ampliar perillosament l'abast dels horitzons del país.

Costa de creure que Menachem Begin hauria aprovat en cap circumstància que els soldats israelians arrisquessin la vida per fer qui sap què a Moçambic, un país que clarament no constituïa cap amenaça per a la seguretat d'Israel. Líbia i l'Iran sí que eren un desafiament en molts sentits, però encara així també és difícil pensar que hauria accedit a assumir el pes central d'una operació per a canviar-ne els règims, una perspectiva fora de mida si es té en compte l'extensió territorial dels països en qüestió, el rebuig de llurs poblacions a l'Estat jueu i l'enorme distància que els separava d'Israel. I encara que en un moment de delusió Begin hagués dit que sí, també hauria estat molt complicat aconseguir que el gabinet ho tirés endavant i que la Knesset en donés l'autorització. Però el primer ministre sí que veia amb bons ulls que Sharon tingués l'empenta i la creativitat per a plantejar totes aquelles coses, mostra de la fe en les capacitats de l'Estat que calia per a superar els complexos i els temors que havien quedat dins l'exèrcit després del Yom Kippur, i en qualsevol cas pensava que potser unes aspiracions de màxims tan àmplies atraurien la simpatia d'un *establishment* de

defensa dels Estats Units en què queixar-se d'ésser els únics que sostenien el món lliure amb homes i diners davant la passivitat europea i nipona havia esdevingut un lloc comú.

Reagan va deixar clar que no estava interessat en l'oferta israeliana perquè no creia que fos realista i va inclinar-se per mantenir una relació d'amistat amb Israel però que havia de compatibilitzar-se amb l'entesa amb Egipte, Jordània i l'Aràbia Saudita així com amb els països àrabs que hi estaven arreglats, quelcom que obligaria Jerusalem a mantenir un perfil baix i a oblidar-se de les aspiracions d'exercir com a potència hegemònica a tota la regió. El fiasco del memoràndum d'entesa de 1981 que s'ha vist anteriorment il·lustrava aquest punt i va ésser una gran decepció per a Sharon i un petit contratemps per a Begin, el qual s'adonava ara que tampoc amb el nou govern nord-americà no aconseguiria de tenir llum verda per a fer i desfer a l'Orient Mitjà com li plagués.

Font 30. Begin i Reagan fan broma a la Casa Blanca el setembre de 1981, moment en què les concepcions de “cooperació estratègica” a Washington i a Jerusalem van començar a divergir. State Department.

Era només un contratemps petit, però, perquè a Begin els plans megalòmans de Sharon no l'interessaven gaire. El que el primer ministre volia era resoldre el problema de seguretat que Israel tenia plantejat a les fronteres. Durant els anys anteriors havia

aconseguit per via diplomàtica que el front egipci —de llarg la principal amenaça existencial d'Israel— quedés resolt. Ara calia aprofitar aquest escenari, de durada imprevisible però que difícilment s'acabaria abans que Israel no lliurés la part del Sinaí que encara controlava l'any següent, per a tancar el problema sirolibanès. Un cop això s'aconseguís hi hauria pau a Israel i amb el pas del temps potser l'irredemptisme àrab aniria dissipant-se. O potser no, però en tot cas Israel es trobaria en una posició preeminent i hauria posat en evidència que la resistència era inútil i que els països de la regió estaven obligats a conviure-hi, el mateix model de “pau a través de la força” que Netanyahu abanderaria tres dècades més tard.

El lector ha vist anteriorment que el Líban havia estat la frontera més tranquil·la d'Israel, que això havia canviat a partir dels anys seixanta —i sobretot del Setembre Negre— per acció de la PLO i que la majoria maronita que havia governat el país des de la independència —i que en algunes ocasions i de manera contradictòria havia flirtat amb la possibilitat d'una entesa o cooperació amb Israel— estava deixant d'ésser majoria i de controlar realment el govern. S'ha vist també com a partir de 1975 els conflictes interètnics i interconfessionals havien fet que el país dels cedres descendís cap a l'avert d'una guerra civil abstrusa i sagnant. I s'ha vist com Síria, la qual mai no havia acceptat la secessió libanesa que els francesos havien forçat el 1920 després d'expulsar el rei Faisal a l'Iraq, havia aprofitat les circumstàncies per a intervenir militarment en el petit veí de l'oest en uns termes cada vegada més antimaronites. Israel, frustrat pels atacs a la frontera que estaven esdevenint un malson per a la població del nord però conscient dels perills inherents a qualsevol intervenció, havia optat per una política de represàlies massives però limitades a l'aire, amb l'esperança que el govern libanès rectificqués el rumb com Hussein havia fet a Jordània el 1970. Una esperança vana perquè el president Sarkis estava desbordat per Síria i per la revolta musulmana i no tenia la capacitat de fer-ho encara que volgués.

El 15 de març de 1978 un comando palestí va infiltrar-se per la frontera libanesa, va segrestar dos autobusos i va fer trenta-cinc morts a Haifa. Begin, amb un gran consens social, va aprovar aleshores una operació de càstig que per primera vegada contemplava una invasió de més de 1000 km² de territori libanès, fins al riu Litani, amb l'objectiu de fer fugir els milicians de la PLO de la zona. Amb una gran prudència va retirar-se immediatament, deixant això sí una franja de seguretat de deu quilòmetres d'ample a mans d'una milícia cristiana libanesa d'uns cinc mil homes, l'Exèrcit del Líban del Sud

de Saad Hadad, que s'havia escindit en començar el conflicte civil com un cos de protecció per als cristians del sud i que ara acceptava de reconvertir-se a la pràctica en força satèl·lit d'un Israel que passava a aportar-li el gruix dels diners i de la intel·ligència. Després d'aquesta acció la situació al nord va millorar —si bé els atacs des de més amunt d'aquesta franja no van aturar-se del tot— i el consens general va ésser que havia estat un èxit i que era el màxim que Israel podia aconseguir perquè reunia les virtuts de limitar les capacitats operacionals de la PLO al mateix temps que mantenia l'IDF raonablement al marge del vesper libanès.

El juny de 1981 el plantejament israelià va començar a canviar. Damunt del terreny les coses estaven més o menys igual, però Menachem Begin ja no pensava que Israel hagués de conformar-se a tolerar atacs espontanis des de l'altra banda de la franja, infiltracions que de tant en tant causaven alguna víctima i atemptats contra diplomàtics i interessos israelians o jueus arreu del món. Addicionalment la recrudescència de la guerra civil estava fent que alguns prohoms cristians es plantegessin la possibilitat d'imitar Hadad a gran escala posant-se sota la protecció d'Israel. El favorit per a guanyar la presidència libanesa en acabar-se el mandat de Sarkis, Bashir Gemayel, era ambigüament partícip d'aquest estat d'esperit. El 3 de juny de 1981 Begin va declarar a la Knesset que la supervivència i la seguretat dels cristians libanesos era un interès vital d'Israel i en els discursos dels dies següents va esforçar-se a fer notar la precarietat de llur posició i el risc que es veiessin exposats a un genocidi. El missatge era clar: Israel havia experimentat un holocaust i tenia l'obligació moral d'evitar-ne un altre, els maronites i els jueus tenien un enemic en comú i l'entesa entre ambdós era bona i necessària. Privadament Begin anava més enllà i advertia que la inacció equivaldria a comportar-se com Chamberlain i Daladier. Tres dies més tard Israel bombardejava el reactor d'Osirak. Vint-i-set dies després Begin tornava a guanyar les eleccions. Passats deu dies més començava un bombardeig general del Líban per terra i mar contra posicions de la PLO. Com en tantes altres ocasions a l'Orient Mitjà, la dinàmica dels esdeveniments estava accelerant-se.

L'operació que va començar el 10 de juliol de 1981 i que es perllongà durant dues setmanes va ésser bàsicament aèria però no es limitava a les àrees del sud ni era una represàlia específica: era una operació de càstig d'amplíssim abast contra la PLO que incloïa també atacs a Beirut. Els milicians palestins van llançar coets ininterrompudament i van aconseguir de pertorbar la vida civil a Kiryat Shmona,

Nahariya i altres pobles del nord d'Israel. Reagan va arranjar un alto el foc el 25 de juliol i Begin, que encara estava en procés de formar el govern i no tenia ben planificada una operació terrestre, va acceptar-lo. Però l'episodi va deixar-li un gust amarg. L'objectiu havia estat fer un advertiment seriós a la PLO que Israel s'havia fet més fort i que el manteniment d'aquella actitud implicaria una guerra oberta, a vida o mort. El resultat havia estat que l'IDF no havia aconseguit d'aturar el llançament de coets amb els seus bombardejos i que, per tant, la PLO havia pogut cantar victòria. I això convenia el primer ministre de dues coses: que per a aconseguir calma al nord seria necessària una nova topada, i que aquesta vegada no n'hi hauria prou amb la força aèria sinó que caldria un desplegament terrestre.

En els mesos següents el primer ministre va planificar amb Sharon i amb Eitan una gran operació al Líban. L'objectiu era el d'acabar amb els atacs palestins al nord d'Israel, però probablement això seria impossible d'aconseguir mentre la PLO tingués presència al país, atès que la destrucció d'Israel era la *raison d'être* de l'organització i si la guerra s'aturava amb els seus milicians presents al sud del Líban els atacs tornarien, potser l'endemà, potser al cap d'una setmana o potser al cap d'un mes, però de ben segur que tornarien. Caldria, per tant, expulsar la PLO del sud del Líban de la mateixa manera que havia estat expulsada de Jordània.

Una neteja general del sud del Líban era molt diferent d'una operació de càstig en què es bombardegessin posicions de la PLO com havia anat fent-se en forma de represàlies puntuals en aquells anys i com s'havia fet també d'una manera més sistemàtica en l'enfrontament de juliol de 1981. Era un plantejament àdhuc més ambiciós que no l'Operació Litani, perquè en aquell cas l'objectiu havia estat el de fer fugir els milicians i el d'instaurar una franja de seguretat que seria patrullada per una milícia aliena a Israel, mentre que ara es plantejava una destrucció de tota la infraestructura de la PLO que requeriria de tropes damunt del terreny durant una temporada, les quals es veurien exposades a una població hostil i al risc d'atacs i d'atemptats. Ben mirat, però, potser després de tot això acabava resultant que era una operació inútil. ¿De què serviria, comptat i debatut, desmantellar tota presència de la PLO al sud del Líban si els seus quaters generals continuaven ben assentats a Beirut sota la protecció dels combatents musulmans i de Síria? Encara les forces israelianes no haurien abandonat el Líban que la PLO ja estaria tornant a desplaçar-se al sud per a reconstruir el seu espai i tornar a assetjar Israel amb coets i comandos. ¿I aleshores com podria mobilitzar-se una altra

vegada l'exèrcit i convèncer l'opinió pública d'una nova operació, si l'anterior amb el seu alt preu en vides i en diners resultava haver estat un fracàs? Potser no n'hi havia prou d'expulsar la PLO del sud del Líban i el que calia era fer-la fora del Líban sencer.

Però ai las, una cosa era la logística d'una invasió del sud del Líban per a netejar-lo de combatents i d'infraestructura militar i una altra la d'una ocupació de tot el país. Els quilòmetres quadrats es multiplicaven. El número d'habitants hostils que quedarien sota ocupació israeliana també. Els efectius requerits es disparaven igualment cap a xifres estratosfèriques. La resistència que l'IDF hauria d'afrontar augmentava així mateix, perquè en una ocupació del sud del Líban era previsible que molts milicians fugissin cap al nord a esperar que el pas de les setmanes i els atemptats i sollevaments fessin que Israel girés cua, mentre que en una ocupació general no tindrien altre remei que quedar-se i lluitar. L'abastiment de l'exèrcit també era un factor que es complicava i que calia tenir en consideració. I a més potser tot això acabava essent en va, perquè si hi havia consens en una cosa era que Israel no podia sostenir una ocupació indefinida del Líban, i en conseqüència podia passar que en retirar-se les coses tornessin a la situació anterior i totes les baixes i els recursos invertits no haguessin servit de res. Potser el que calia era una intervenció encara més ambiciosa que a més d'envair el Líban organitzés un govern cristià fort arreu del territori que pogués fer la pau amb Israel i que impedís la posterior reinfiltració de milícies musulmanes i en particular de la PLO.

Una operació de càstig a les milícies palestines del sud del Líban es convertia així en una invasió del sud del Líban, després en una invasió de tot el Líban i després en una operació de *nation-building* que passava per bastir una dictadura cristiana —la demografia no deixava altres opcions— aliada d'Israel. Però encara així no n'hi havia prou, perquè aquest govern cristià fort i sense intencions hostils envers el veí del sud, capaç de controlar les seves fronteres i de garantir la pau, ja havia existit en el passat i si s'havia esfondrat completament havia estat pel rol de Síria, un país que havia aprofitat l'agitació musulmana per a penetrar dins del Líban amb l'excusa de mitjançar i que un cop allà havia traït els cristians i havia creat un desordre amb el qual controlava el territori i lliurava una guerra de baixa intensitat contra Israel. Aleshores, per a satisfer els objectius de l'operació potser caldria acabar amb la presència política i militar siriana que hi havia al Líban. Però tot l'est i el nord del Líban fan frontera amb Síria, una frontera porosa i incontrolable, de manera que sense voluntat siriana aquest objectiu seria impossible de realitzar; els milicians musulmans i els membres de la PLO, per no

parlar dels mateixos soldats regulars sirians, podrien organitzar-se a l'altra banda de la frontera i infiltrar-se a discreció dia sí i dia també fins a fer fracassar qualsevol temptativa d'estabilització intentada des de Beirut. Caldria forçar que Síria tingués voluntat de restrènyer-se i de cenyir-se a les seves fronteres. Això volia dir una guerra amb Síria, una guerra en què Hafez Assad sentís que si no s'amotllava a aquestes demandes podia ésser derrocat. Això volia dir preparatius per a una invasió de Síria, un país amb una extensió territorial que era divuit vegades la del Líban i nou vegades la d'Israel. I això no era tot, és clar, perquè potser Assad optaria per una resistència a ultrança i per la lluita de guerrilles, o tal vegada seria derrocat per forces més radicals en decidir-se a capitular davant de les demandes israelianes, o si no potser l'Iraq, un país que era encara tres vegades més gran que Síria, igual d'anti-israelià i que en compartia una llarga frontera impossible de tancar, entraria en acció. Deixant de banda que tots aquests somnis arrauxats partien de la fantasiosa creença que el Consell de Seguretat de les Nacions Unides permetria que les coses escalesin fins en aquest punt sense intervenir-hi abans.

Aquesta manera de raonar, amb la formulació d'una solució militar per al problema que immediatament generava un problema més gran, el qual requeria de plantejar una operació castrense més ambiciosa que al seu torn provocava un inconvenient de més importància que empenyia a una nova operació de més abast encara i així successivament, és la que havia fet que Sharon acabés pensant en Angola, en el Sudan i en Moçambic. L'horitzó de Begin era més estret però seguia essent massa ampli per a Israel. El domini del Líban i la possibilitat d'una aventura siriana en els termes que estaven contemplant-se eren clarament dos propòsits impossibles per a les capacitats israelianes. En l'obsessió de trobar amb l'ús de l'exèrcit una solució senzilla i immediata a un problema molt complex, Begin queia en el mateix parany que havia arruïnat Lyndon Johnson vint anys abans i que desprestigiaria George Bush vint anys després: el de mossegar molt més que no podia empassar.

La planificació de la guerra del Líban tenia un altre error conceptual, el qual també va caracteritzar les aventures del Vietnam i de l'Iraq que van marcar la debacle dels altres dos homes. Com que hom partia de cercles concèntrics superposats a partir d'un mateix objectiu originalment modest però que anava fent-se més i més ambiciós en anticipació dels problemes que "podien sorgir" —i que de segur que sorgirien— ningú no tenia clar l'abast de l'operació. Era una represàlia contra la PLO al sud del Líban? Era una invasió

del sud del Líban? Era una invasió de tot el Líban? ¿Era una invasió de tot el Líban per a col·locar Bashir Gemayel al capdavant d'un govern fort i estable que fes la pau amb Israel? Era això últim i a més una guerra amb Síria? ¿Era això últim, una guerra amb Síria i el foment d'una insurrecció de la PLO que derroqués la monarquia jordana per poder dir que Jordània era Palestina i acabar amb el problema palestí per sempre? L'objectiu era el primer, però si apareixien problemes passaria a ésser el segon, i si seguia havent-hi problemes el tercer, i així successivament. Aquest procediment tan deturpador cegava el senderi dels oficials que, des del primer ministre en avall, havien de prendre les decisions i d'implementar-les⁶²⁴. Els cercles concèntrics més grans eren un disbarat per a qualsevol i si algú els hagués plantejats clarament com a objectius de l'operació haurien estat immediatament descartats: el primer ministre els hauria considerats insans, el gabinet s'hauria negat a tirar-los endavant, la Knesset hauria retirat la confiança en l'executiu, la cúpula militar hauria reconegut que no es veia amb cor d'articular-los damunt del terreny. Però formulats gradualment de manera que cada pas semblés una improbable sortida d'emergència per si les coses anaven mal dades, l'operació no semblava cap bogeria. I com que les coses anirien mal dades, perquè cada cercle tenia problemes bàsics que ho feien inevitable i que eren la raó per què hom ja havia concebut el cercle següent, el govern, la Knesset i l'opinió pública es veurien empesos a donar suport a la primera ampliació prevista, i després a la següent i a la següent de la següent, sempre pensant que la dinàmica damunt del terreny no deixava una altra opció, fins que la càrrega a suportar fos tan gran que no quedés altre remei sinó una retirada deshonorant i traumàtica.

L'altre element que va permetre que les coses anessin tan enllà va ésser l'actitud erràtica de l'oposició. El Partit Laborista havia estat tres decennis al capdavant del govern i havia donat lloc a tota una elit que diferia significativament en qüestions de línia política però que estava unida perquè compartia uns mateixos referents, controlava les partides pressupostàries i influenciava les decisions governamentals. La cultura parlamentària israeliana d'un sistema electoral fragmentat i de governs de coalició fràgils i volubles que donaven un pes exagerat als interessos particulars i a les rivalitats personals havia fomentat que la generació fundacional es fragmentés en clans que tenien

⁶²⁴ Una bona anàlisi d'aquesta disfunció pot consultar-se a SCHULZE, Kirsten (1998) «Israeli Crisis Decision-Making...» pp. 215-237.

diversos caps de família que entraven i sortien dels ministeris i dels comitès de la Knesset en funció de la fortuna electoral de cada moment i de llur capacitat de teixir aliances, però que es reciclaven una vegada i una altra per a continuar prop de la taula on es prenen les decisions, que interaccionaven amb llurs iguals adés aliats i adés rivals com a matrimonis mal avinguts, gent com Moshe Sharett, Pinchas Lavon, Abba Eban, Moshe Dayan o Yigal Allon, els quals s'envoltaven de deixebles que els tenien una adhesió més personal que no orgànica i que perpetuaven aquestes capelletes i llurs conseqüències en forma d'inestabilitat parlamentària, d'acords extravagants en despatxos plens de fum i de transfuguisme.

El pas a l'oposició va ésser una experiència nova i difícil per al laborisme, el qual heretava aquestes divisions informals i sovint arbitràries però perdia la capacitat de lubricar-les amb càrrecs, salaris i poder. Yitzhak Rabin i Shimon Peres van trobar-se encapçalant dues aliances inestables de famílies que tenien un pes gairebé igual dins del partit; al principi Peres i Rabin eren els dipositaris dels qui en un altre temps s'havien denominat “bengurionistes” i “vella guàrdia” (amb algunes desercions com la d'Abba Eban) però en avançar la dècada dels vuitanta les distincions ideològiques que mai no havien estat nítides van anar fent-se encara més borroses i les joves promeses van saltar cap a l'òrbita de l'un o cap a la de l'altre en funció de les possibilitats d'ascens que percebien i sense que arribés a trencar-se aquell empat fins que no van establir-se primàries obertes a tota la militància el 1992. En l'endemig, doncs, Rabin i Peres es vigilaven l'un a l'altre, conscients que qualsevol pas en fals podia empènyer el rival cap a l'hegemonia definitiva o desintegrar la delicada suma circumstancial de clans polítics que donava a cadascun el control de mig partit.

Aquesta circumstància abocava el laborisme a la paràlisi i es feia particularment manifesta en la política territorial i de seguretat en què hi havia grans diferències dins d'aquest entorn. Quan Begin va signar Camp David els laboristes feien tots els papers de l'auca: d'una banda hi estaven a favor, de l'altra criticaven que el primer ministre no tingués més ambició per a estendre l'impuls de pau que s'havia creat i alhora afirmaven també, com si no fos contradictori, que ells haurien estat capaços de negociar millor i de retenir els assentaments del Sinaí. Quan Geula Cohen va impulsar la Llei Bàsica de Jerusalem els laboristes no tenien una posició clara i van donar llibertat de vot. Quan el primer ministre va impulsar l'annexió del Golan per sorpresa van decidir de boicotejar la votació en protesta per les formes de Begin —una manera d'esquivar pronunciar-se

sobre el fons de l'assumpte— i encara així la decisió va ésser desobeïda per disset dels trenta-vuit parlamentaris que l'havien acordada a la Knesset unes hores abans: els deu que van votar-hi a favor i els set que van fer-ho en contra. Era fàcil que el govern conclogués d'això que tenia marge per a emprendre qualsevol mena d'operació militar sense que els laboristes en qüestionessin aspectes o posessin línies vermelles perquè estaven massa dividits i desdibuixats per a exercir aquest rol tan propi de l'oposició en tota democràcia parlamentària.

No és objectiu d'aquest document fer una narració detallada de la invasió del Líban que va començar després de l'atemptat contra l'ambaixador d'Israel al Regne Unit Shlomo Argov el 3 de juny de 1982 i que portaria les tropes israelianes fins a Beirut en només sis dies, amb uns objectius cada vegada més ambiciosos a mesura que les coses es complicaven que acabarien passant per convertir Bashir Gemayel en president d'un Líban aliat i que trobarien l'anticlímax amb l'assassinat de Gemayel, les matances de Sabra i Xatila dutes a terme pels falangistes com a represàlia i la retirada israeliana de Beirut el 26 de setembre enmig de condemnes internacionals i davant del nou lideratge maronita d'Amin Gemayel que ben aviat va distanciar-se d'Israel. Però sí que convé veure quina fou l'actitud dels dirigents revisionistes —i per extensió, dels principals actors de la classe política— davant d'aquella crisi que va acabar amb sis-cents morts, una comissió d'investigació que condemnaria l'actitud de Sharon i d'Eitan, la dimissió de Menachem Begin i una fractura social que empenyeria 400 000 persones a manifestar-se contra el govern a Tel Aviv en plena guerra.

La primera data en què cal deturar-se és el 20 de desembre de 1981, el dia en què l'ambaixador Sam Lewis va anar a la residència del primer ministre per a comunicar la suspensió del Memoràndum d'Entesa com a represàlia nord-americana per l'annexió dels Alts del Golan i va sortir indignadíssim després d'escoltar l'agressiva rèplica de Begin que s'ha reproduït més amunt. Durant aquella estona Begin havia estat acompanyat del ministre de Defensa Sharon i del ministre d'Exteriors Shamir, la qual cosa no era gens estranya perquè era un diumenge al matí i hi havia consell de ministres. Que la resta de ministres estiguessin asseguts al rebedor quan Lewis va marxar tampoc no tenia res d'extraordinari per aquesta mateixa raó. Però trobar-hi la cúpula militar, encapçalada per Eitan i amb la presència dels caps dels tres

comandaments i de la Marina i de l'Aire, sí que va cridar l'atenció de l'ambaixador. I és que, per bé que Lewis naturalment no podia saber-ho, aquell era el dia que Begin havia triat per a demanar al gabinet la preceptiva autorització per a envair el Líban.

Que el primer ministre israelià preparés una invasió imminent del veí del nord mentre ofenia greument el representant dels Estats Units a Israel mostra que no sentia cap necessitat de congraciar-se amb Washington o com a mínim d'evitar una topada frontal. Havia buscat garanties que els Estats Units donarien màniga ampla amb les ofertes d'entesa estratègica que Sharon els havia plantejat, però havent constatat que l'intent no reeixia ho havia deixat estar. Comptat i debatut, una cosa era que els Estats Units s'ho miressin amb mals ulls i una altra de ben diferent que estiguessin disposats a fer-hi res quan Israel era un país aliat i els enemics que confrontava a Síria i al Líban eren inqüestionablement hostils a tota idea d'hegemonia americana. Que la data per a aprovar una invasió fos amb prou feines cinc dies després de l'annexió del Golan era un missatge clar per a Síria: l'objectiu era Beirut, però si calia anar fins a Damasc Israel no s'aturaria. Com havia dit en campanya, "vigila Assad, que en Rafel i en Yanush estan esperant-te". Que Sharon i Shamir estiguessin allà abans de l'arribada de Lewis, mentre els altres ministres havien anat venint quan l'ambaixador estava reunit amb Begin, indica que ells dos havien estat convocats prèviament i apunta que Shamir també havia estat informat amb anticipació de la proposta que el primer ministre volia formular. En altres paraules, implica que Shamir hi estava a favor o en tot cas que Begin confiava a poder convèncer-lo, puix que altrament no hauria tingut sentit avançar-li el contingut d'una reunió de govern tan delicada.

Shamir no va dir res en aquell consell de ministres en què Begin, Sharon i Eitan van exposar l'un darrere l'altre els plans de guerra i van demanar l'aprovació del gabinet. El ministre d'Agricultura Ehrlich i el ministre de l'Interior Burg estaven horroritzats i van començar a posar-hi objeccions. I a partir d'aquí les explicacions del ministre de Defensa i del cap de l'Estat Major van anar fent-se més confuses. Begin havia parlat d'una operació de càstig i d'una neteja de terroristes. Sharon i Eitan també i ho havien circumscrit al sud del Líban, però quan Ehrlich va preguntar-ho expressament van admetre que la cosa podia estendre's a Beirut. També podia haver-hi un enllaç amb les milícies cristianes tot i que en principi això no formava part del pla. No hi havia cap intenció hostil envers Síria, però si passava res Israel estaria preparat per a afrontar un tal escenari. En definitiva, es demanava el vot a favor d'un ratolí que segons el que

passés podia acabar convertint-se en un elefant indi. Ehrlich va demanar concreció, què era el que havia de passar perquè es fes una cosa o una altra, va plantejar escenaris possibles i va preguntar quin era el pla en cada cas. Les respostes eren evasives i cada vegada el gabinet semblava més hostil a la proposta. Finalment Eitan va treure un argument que no hi tenia res a veure, aquella guerra havia de servir per a treure-li a l'exèrcit el trauma del Yom Kippur i que la ciutadania recuperés la confiança en les forces armades, la classe política i la invulnerabilitat d'Israel. Va ésser debades. Begin, adolorit en la seva cadira de rodes, va demanar a Sharon i a Eitan que ho deixessin estar. “Ja ho veieu, la cosa encara no està llesta per a prendre una decisió⁶²⁵”. El cap de govern va demanar a la cúpula militar que preparés un “pla alternatiu” i va aixecar la sessió.

El que va passar el 20 de desembre illustrava molt bé el panorama que hi havia en l'escalafó governamental. La majoria d'alts funcionaris de Defensa i el gruix dels generals pensaven que el Líban era un vesper perillós i que els maronites no eren de fiar, opinió que compartien Ehrlich i Burg en veu alta i la majoria de ministres liberals en veu baixa. Eitan i Sharon en canvi pensaven que l'IDF podria amb tot i estaven disposats a una operació enorme —ni ells mateixos arribaven a calcular-ne l'abast final— que canviaria la realitat a la regió i la percepció que Israel tenia de si mateix i del seu exèrcit, i que calia presentar al consell de ministres en una versió minimalista per a evitar que la histèria i la covardia de l'elit tradicional i dels ministres més susceptibles de veure-s'hi influïts no l'engegués a rodar. El que estava canviant era la posició d'un Begin que havia abandonat tota prudència i que, com tantes altres coses darrerament, tendia a veure en termes moralistes absoluts i des del prisma de l'Holocaust. “Yigael, el perill d'un extermini els penja al damunt [dels maronites]”, havia dit al seu viceprimer ministre a la primavera, “són els nostres aliats, no podem comportar-nos amb ells com Chamberlain i Daladier van comportar-se amb nosaltres⁶²⁶”. No era una cosa nova, ja s'ha vist que aquesta mena d'al·lusions anaven fent-se habituals, independentment que el tema a tractar fos la PLO, Síria, Osirak o el canceller Schmidt.

Deturem-nos encara en el final d'aquell consell de ministres. “La cosa encara no està llesta per a prendre una decisió”, havia dit Begin a Sharon i Eitan. “Prepareu un pla

⁶²⁵ LANDAU, Maurice David (2014) *Arik: The Life...* pp. 223-224.

⁶²⁶ LANDAU, Maurice David (2014) *Arik: The Life...* pp. 234-235.

alternatiu”, havia dit a la cúpula militar. El gabinet sí que havia pres una decisió, la de rebutjar l’operació, però per Begin era inacceptable i el tema distava molt de quedar tancat: calia esperar i moure els fils que calguessin perquè la cosa estigués “llesta” per a un sí. Darrere l’ambigüitat de “pla alternatiu” s’entenia que el primer ministre estava demanant a Eitan una cosa menys radical, o si més no amb respostes més clares per al proper cop que hom el presentés al gabinet, però clarament ni el cap de l’Estat Major ni el ministre de Defensa volien tirar aigua al vi. El que era important aquí és que el pla tornaria a sotmetre’s a la consideració dels ministres. Quan això passés, calia que s’hagués generat un estat d’esperit que en fes imperativa l’aprovació. I això no era particularment difícil si es consideren els càrrecs que ocupaven Sharon i Eitan i la complicitat que Menachem Begin mostrava amb ells en aquest afer des del començament.

D’una banda, el ministre de Defensa va intensificar els contactes amb el lideratge maronita, quelcom que requeria —almenys implícitament— oferir una aliança. Dos mesos després, el 12 de gener, Sharon va volar a Jounieh en secret i va reunir-se amb Camille Chamoun i Bashir Gemayel. El 16 de febrer va ésser Gemayel qui va viatjar secretament a Jerusalem per a entrevistar-se amb Sharon i Begin. En l’endemig hi havia una febril activitat de coordinació entre oficials falangistes i israelians en preparació per a una possible gran iniciativa conjunta. Gemayel no volia comprometre’s, sabia que estava endinsant-se per una ruta arriscada i que no havia bastit encara un consens dins dels entorns maronites, però estava treballant-hi al mateix temps que reunia els suports necessaris per a la seva candidatura presidencial. La situació en el bàndol israelià era si fa no fa la mateixa. Paral·lelament a tots aquests contactes, Begin i Sharon preparaven subtilment l’opinió informada de dins i de fora del país per al que havia de venir. La PLO era una amenaça inassumible, tota l’agitació que s’esdevenia contra Israel estava lligada a aquella organització nefària ja fos directament o indirecta, i l’amença podia neutralitzar-se amb una operació militar al Líban. Quan l’1 d’abril tres atacants van obrir foc des d’un cotxe en un edifici diplomàtic israelià a París sense fer baixes, el govern va culpar immediatament la PLO. Quan dos dies després, també a la capital francesa, l’oficial israelià Yaakov Bar-Simantov va ésser assassinat per una desconeguda, el consell de ministres va donar un ultimàtum: qualsevol nou atac implicaria una resposta al Líban. El 21 d’abril un soldat israelià va morir en l’explosió d’una mina en la franja controlada per la milícia de Hadad i en resposta l’IDF va

bombardejar diversos objectius de la PLO sense que hi hagués cap resposta, de manera que les coses no van escalar més.

Arribats aquí, però, era evident que la guerra podia esclatar en qualsevol moment, i Begin no estava disposat que passés el mateix que el juliol de 1981 i que l'operació acabés en un alto el foc acceptat a contracor per manca d'una alternativa clara. Calia que l'exèrcit formulés una altra vegada un pla de combat, el "pla alternatiu" que havia demanat el primer ministre, i que aquest fos aprovat al gabinet. I així el 16 de maig, en un altre diumenge de sessió de consell de ministres aparentment ordinària, Rafel Eitan va presentar l'Operació Pines. Aquesta vegada no hi havia enllaços amb la PLO ni entrades a Beirut ni preparacions contra Síria, sinó una cosa que s'assemblava molt més a una repetició de Litani: una operació de vint-i-quatre hores per a netejar el sud del Líban de forces d'artilleria, amb una penetració que si tot anava bé podia ésser només de cinc quilòmetres, encara que en els mapes que mostrava als ministres era d'un mínim de setze en tots els casos. Novament Ehrlich i Burg van expressar llurs objeccions i escepticisme. El també liberal Modai va preguntar si l'Operació Pines podia convertir-se en una cosa més gran en cas que s'esdevinguessin contratemps damunt del terreny (de fet en les converses privades d'aquells dies hom parlava del risc d'una "gran Pines" enfront de la "petita Pines" que Eitan estava venent al govern) i Begin va tallar-lo, "aquest consell de ministres seria cridat per a deliberar si es donés un tal escenari". Clarament el cap de govern no volia que es repetís la situació del desembre i, com era cada vegada més habitual, va fer servir el dramatisme i la passió per a tancar el debat sobre si la penetració havia d'ésser de cinc quilòmetres, de setze o de quaranta. "La guerra està essent declarada al poble d'Israel", va exclamar. "Estan dient-nos que volen causar-nos tota mena de problemes! Massacres! Assassinats d'homes, de dones i de nens pertot arreu d'Israel! Qualsevol nació reaccionaria davant d'això⁶²⁷". I aquesta vegada el gabinet va dir que sí.

Després d'aquesta victòria Sharon va volar a Washington amb una missió delicada entre mans, la de notificar als Estats Units que en el moment en què es produís un nou incident Israel tenia la intenció de llançar l'Operació Pines. El seu interlocutor va ésser el secretari d'Estat Alexander Haig, l'home més comprensiu envers l'acció política israeliana que hi havia a Washington. A despit d'això i del fet que Sharon va exposar-li

⁶²⁷ LANDAU, Maurice David (2010) *Arik: The Life...* pp. 238-239.

només la “petita Pines”, Haig no va estar-hi d’acord i fins va posar-se en contacte amb Begin per a demanar-li un refrenament total. Davant del gabinet el ministre de Defensa no va dir que els americans haguessin vist la proposta amb bons ulls però va recalcar que només els l’havia notificada i que totes dues parts respectaven la independència i llibertat d’acció de l’altra i en darrera instància va donar la sensació que no hi hauria problemes. La resposta de Begin a la petició de contenció de Haig també va ésser fatídicament apassionada: “senyor secretari, encara no ha nascut l’home que pugui aconseguir que jo em contingui i deixi que els jueus siguin assassinats per un enemic assedegat de sang”. Era el 28 de maig, sis dies abans de l’atemptat que deixaria l’ambaixador Shlomo Argov greument discapacitat per la resta de la seva vida.

Font 31. Begin s’abraça amb el comandant de l’Exèrcit del Líban del Sud Saad Hadad mentre Sharon els esguarda somrient. LANDAU, Maurice David (2014) *Arik: The Life...* p. 351.

El tret al cap que Argov va rebre quan sortia de dinar al Dorchester Hotel de Londres va agafar tothom una mica per sorpresa: l’acció no era obra de la PLO sinó del grup d’Abu Nidal, enemic jurat d’Arafat, el líder palestí era a Jeddah en una missió mediatra per a intentar d’aturar la guerra entre l’Iraq i l’Iran i el ministre de Defensa Sharon es trobava de visita oficial a Romania. Era una sorpresa relativa, és clar, tothom a Israel sabia que l’activació de Pines estava decidida i que només era qüestió de temps. Begin va ordenar un bombardeig de les bases de la PLO al sud del Líban i també —en un moviment que

anticipava una escalada— a Beirut i va determinar que si hi havia resposta donaria ordres de començar l'operació. La PLO va tornar-s'hi amb foc d'artilleria massiu a tota la frontera. Sharon va tornar precipitadament de Romania i el 5 de juny se celebrava un consell de ministres extraordinari, el primer de fer-se en sàbat des de la fi del Yom Kippur. L'ambient era decididament bèl·lic i Begin va obrir la sessió amb la solemnitat grandiloqüent dels darrers mesos: “lluitar i sacrificar-nos per l'*Eretz Yisrael* és el nostre destí, l'alternativa és Auschwitz⁶²⁸”. Ningú no va votar-hi en contra; a despit que els mapes havien tornat a canviar i que ara Sharon i Eitan no parlaven ni de cinc ni de setze, sinó d'una penetració d'entre quaranta i quaranta-cinc kilòmetres, Ehrlich només va gosar abstenir-se. En el comunicat de la sessió que Begin va redactar immediatament després no hi havia ni tan sols aquesta limitació i en canvi sí que es feia una referència a Síria, la qual no seria atacada “si no atacava primer”. Clarament no era una “petita Pines” i en els dies següents els fets damunt del terreny desbordarien també el paradigma de la “gran Pines” per a assemblar-se sospitosament al projecte que havia estat rebutjat el desembre de l'any anterior.

Com sol passar amb aquests plantejaments, al començament les coses van anar molt bé, perquè els cercles concèntrics més petits eren objectius fàcils d'assolir per a un exèrcit com l'israelià. Però com que eren impossibles de sostenir en el temps sense recórrer als cercles progressivament més grans, van requerir una escalada contínua que va fer que les baixes, la implicació, la despesa i les condemnes internacionals anessin multiplicant-se fins a fer la missió insostenible i empènyer Israel cap a un statu quo *ante* que deixava noves i profundes esquerdes en la seva imatge, en la cohesió social i en la valoració de l'exèrcit. Els moments de victòria que indiscutiblement van viure's aquell estiu — l'arribada a Beirut i la confrontació aèria amb Síria dels dies 9 i 10 de juny, la rendició d'Arafat i l'evacuació dels milicians de la PLO a partir de mitjan agost i l'elecció de Bashir Gemayel com a president el 23 d'aquell mes— van quedar desdibuixats pel pes d'aquests esdeveniments posteriors. Israel va aconseguir el seu primer objectiu, l'expulsió de la PLO, si bé aquells milicians van substituir-se per combatents xiïtes autòctons entrenats per l'Iran i amb una determinació tant o més letal que no la dels primers. Bashir Gemayel va morir assassinat el 14 de setembre i son germà i successor va optar per una política de conciliació amb els musulmans —forçada d'altra banda per les circumstàncies— que evidenciava la volubilitat dels aliats a qui Israel havia de

⁶²⁸ LANDAU, Maurice David (2010) *Arik: The Life...* p. 241.

salvar si no volia “comportar-se com Chamberlain i Daladier”. I sobretot, les matances de Sabra i Xatila, en què Israel hi tenia una responsabilitat indirecta perquè havien succeït en territori ocupat per les seves tropes, acabaven de tenyir d’immoralitat tota l’operació. Una immoralitat que d’altra banda es veia amplificada per un biaix habitual, atès que mentre aquesta “responsabilitat indirecta” era recordada arreu del món en les campanyes militars que vindrien en els anys següents, el veritable perpetrador de les matances havia buscat amb èxit una aliança amb Síria i des d’aquesta protecció de Damasc va reeixir a establir un partit-milícia que seria decisiu per a acabar amb la resistència de Michel Aoun i posar així punt i final a la guerra civil amb una victòria — matisada per un complex pacte interconfessional de repartiment del poder— de les forces prosirianes i musulmanes que van aconseguir un statu quo molt més favorable al govern de Beirut.

Síria va ésser de fet la gran vencedora de la Guerra del Líban. La retirada israeliana de Beirut va substituir l’IDF per una força multinacional encapçalada pels Estats Units, però Damasc no tenia cap intenció que aquella situació durés. La guerra era cada vegada més qüestionada dins d’Israel i el govern va anar rebaixant les seves exigències d’un tractat de pau amb el Líban fins que va tenir-ne prou amb un paper que de facto no era més que una declaració de no bel·ligerància per a retirar-se fins al riu Awali el setembre de 1983. Damasc i els xiïtes entrenats per l’Iran que el febrer de 1985 establirien Hezbollah van ocupar-se aleshores d’expulsar la força multinacional a còpia d’atemptats suïcides —el més espectacular, el 23 d’octubre de 1983, va deixar més de tres-cents *marines* morts davant la impotència de Reagan— i els maronites, adonant-se de la precarietat de llur situació, van afanyar-se a fer les paus amb Síria o com a mínim a trobar enteses informals amb Damasc que els donessin un marge de tolerància, la qual cosa va concretar-se en una darrera humiliació per a Israel: la derogació del tractat de pau amb el veí del sud anunciada per Amin Gemayel el 5 de març de 1984 i acompanyada de la formació d’un govern d’“unitat nacional” a Beirut sota tutela siriana.

L’aventura libanesa va marcar un abans i un després a Israel. La ideologia jabotinskiana sempre havia pensat que l’Estat jueu no podia fer-se pacíficament sinó que requeria de la força per a crear-se. Els entorns laboristes tenien posicions més matisades al principi,

però les experiències del període d'entreguerres i el trauma de l'Holocaust van acabar de confirmar que aquest era el camí. La Guerra d'Independència i el lideratge de Ben-Gurion en els primers anys van consolidar aquesta percepció en el *mainstream* de l'opinió pública israeliana: al món hi havia molt d'antisemitisme i els enemics d'Israel eren nombrosos, però això no ja no tindria les mateixes conseqüències perquè d'ara endavant els jueus sabrien lluitar i defensar llur gent.

Les guerres araboisraelianes que anaren succeint-se dècada rere dècada mantingueren aquest paradigma i es veren com una fatalitat inevitable. El 1956 els guanys territorials van haver de retornar-se immediatament però la contundència de la victòria va reconfortar igualment els ciutadans perquè mostrava que llur seguretat estava garantida, com de fet va posar-se de manifest per tal com la pau va tornar a les fronteres durant una temporada. Després de 1967 ja no va haver-hi pau car la situació va evolucionar cap a una guerra de desgast ben aviat, però la humiliació infligida als àrabs i la quadruplicació del territori controlat van compensar-ho amb escreix. El 1973 la situació va ésser molt més traumàtica, però de totes maneres l'exèrcit va aconseguir en darrera instància amb la missió de protegir el país i els moments d'esglai que s'havien viscut van atribuir-se a una situació concreta amb responsables individuals, d'aquí la pressió per a formar una comissió d'investigació que depurés responsabilitats i la decisió de l'electorat de substituir el govern laborista que duia trenta anys al poder.

Els Acords de Camp David van evidenciar que hi havia una alternativa possible i que la diplomàcia podia conduir a una acceptació d'Israel a la regió. La població va acollir calorosament Sadat i la pau amb Egipte va comptar amb una àmplia majoria tant social com parlamentària; alguns diputats a la dreta —notablement Weizman— i sobretot a l'esquerra —Mordechai Gur, Yossi Sarid— van visualitzar ja aleshores un camí que podia portar a la plena normalització de la situació fronterera d'Israel. L'escepticisme era majoritari, però, no en el sentit que convingués rebutjar aquestes obertures si es produïen, sinó en el que el *si vis pacem para bellum* continuava essent el procediment per defecte per a garantir la seguretat del país. Israel podia explorar nous camins, però en darrera instància la seva tranquil·litat procedia de la constatació que si les coses es complicaven i els àrabs enginyaven una nova manera de noure'l hi havia una resposta militar a punt que resoldria el problema i posaria les coses a lloc, com havia passat en totes les ocasions anteriors. Aquesta era una mentalitat que fins després del fiasco libanès va ésser majoritària a les dues bandes de l'espectre polític.

Després del Líban aquest consens va esquarterar-se. L'exèrcit havia lliurat una guerra per a resoldre un problema de seguretat —els atacs que venien de la frontera nord— i no havia aconseguit que aquests atacs s'aturessin ni que la frontera es pacifiqués. Naturalment que es podia al·legar que això havia passat no per una incapacitat de les forces armades sinó perquè estaven lligades de mans i peus per un codi ètic que impedia de fer segons què, al capdavant la “neteja de terroristes” es veia dificultada pels escrúpols en entrar en àrees civils i la decisió d'abandonar Beirut i de retirar-se havia vingut donada per la indignació de les matances de Sabra i Xatila. Però aquesta era justament un dels principals caires del problema. Israel era un Estat democràtic i volia seguir-ho essent. Havia estat creat pel poble que havia sofert l'episodi de genocidi i menysvaloració dels drets humans més important de la història. No podia ni volia perdre els estàndards ètics que eren part de la seva idiosincràsia. El que s'havia vist al Líban havia commogut desagradablement una part important de la ciutadania israeliana que es mirava al mirall i no s'agradava, que no volia que el seu país i el seu exèrcit fossin així. I això obria preguntes incòmodes. Si les operacions militars havien de deixar d'ésser el mètode preferent per a passar a esdevenir un últim recurs, la manera d'afrontar les problemàtiques amb els països veïns havia d'ésser prioritàriament la diplomàcia que ja havia donat bons resultats amb Egipte. Això exigiria amb tota probabilitat que es fessin concessions territorials en les àrees guanyades el 1967, la qual cosa permetria també l'autodeterminació dels àrabs que hi vivien i evitaria la immoralitat de controlar indefinidament una població sotmesa.

Immediatament després de la Guerra dels Sis Dies una part important dels cercles dirigents va adonar-se que els guanys territorials d'Israel podien intercanviar-se per pau si es donaven les circumstàncies i va ésser des d'aquest paradigma que van construir-se els acords de Camp David de 1978. Però només després de la Guerra del Líban aquesta possibilitat va passar a veure's com una necessitat, va deixar d'ésser una opció per a esdevenir una obsessió. Si abans Israel podia intercanviar territoris per pau des de la convicció que qualsevol amenaça de seguretat tenia una solució militar, ara havia d'intercanviar-los per pau perquè havia perdut aquesta seguretat. Van aparèixer alguns fantasmes que van fer-se recurrents en una part de l'espectre polític. Que Israel deixés d'ésser democràtic en veure's corromput per l'ocupació. Que la demografia superior de la població àrab acabés empenyent cap a un Estat binacional i en darrera instància musulmà com els havia passat als maronites libanesos. Que l'aïllament internacional fes

d'Israel una segona Sudàfrica. La resposta per a conjurar tots aquests temors era la pau. Diàleg i pau.

Aquests plantejaments van anar fent-se a poc a poc hegemònics en el sector laborista, on cada vegada va ésser més estrany sentir veus que apostessin per mantenir les fronteres i confiar en l'exèrcit si hi havia algun problema, gent com Yigal Allon que havia votat en contra dels acords de Camp David perquè li semblava que Egipte havia guanyat una cosa tangible i valuosa com el territori a canvi d'un intangible com la pau que hauria de donar-se per descomptat entre dos països. I del sector laborista van passar al conjunt de la societat. Després de l'episodi del Líban de 1982 Israel no va tornar a tenir aspiracions d'intervenir en l'acció política interna de cap país de la regió ni va desencadenar-se cap nova guerra araboisraeliana. El problema territorial va passar a esdevenir sinònim de la qüestió palestina i els esforços van centrar-se a trobar una solució per a Gaza i Cisjordània, en part pel creixent problema d'ordre públic que representaven aquests territoris però sobretot perquè es veien com a pedra angular de la pacificació de l'Orient Mitjà i de l'acceptació general d'Israel al món àrab com un Estat més.

El revisionisme, és clar, va resistir-se a aquesta narrativa. Hi havia qui considerava la Guerra del Líban una operació ben planificada i possible d'executar que havia fracassat per un cúmul de circumstàncies imprevisibles i desafortunades. Si Reagan no hagués cedit davant de les pressions soviètiques en forçar un alto el foc el 10 d'agost Israel hauria pogut conquerir tota la Beqaa, acorralar i derrotar el gruix de l'exèrcit siria i tot hauria anat bé. Si Bashir Gemayel no hagués estat assassinat l'aliança de jueus i cristians s'hauria fet amb el control, hi hauria hagut un tractat de pau, els terroristes haurien estat expulsats i tot hauria anat bé. Si després de Sabra i Xatila hom hagués fet cas d'Eitan quan advertia que al capdavant els musulmans també feien matances i que el que era important de l'assumpte era preservar l'aliança amb els maronites que era garantia de seguretat per a Israel⁶²⁹, l'operació hauria pogut continuar i Amin Gemayel no s'hauria vist forçat a fer les paus amb Síria i a deixar l'antic aliat a l'estacada. Si no hi hagués hagut tanta pressió de l'extrema esquerra dins del mateix Israel, una pressió que s'acostava a la traïció, el bàndol musulmà al Líban no s'hagués envalentonat i hauria estat molt més fàcil de derrotar. Ariel Sharon, l'home més assenyalat per la

⁶²⁹ Per a la interpretació a posteriori que el llavors cap de l'Estat Major feia de l'episodi vegi's EITAN, Rafal (1992) *A Soldier's Story* pp. 340-344.

Comissió Kahan com a culpable del que havia passat, va començar a contraatacar amb aquest relat el mateix setembre de 1982, immediatament després de la retirada de Beirut, adonant-se que el seu cap penjava d'un fil.

Deixem que tot s'investigui! Donem temps perquè tothom sigui investigat! No teníem cap intenció de causar danys a la població civil. Nosaltres no ens enfrontem a civils. No vam veure'ns en cap moment involucrats en el que va passar. Hi ha objectius polítics poc honestos. Certament que hi ha involucrat un component d'antisemitisme. I també hi ha certs plans que els enemics estan intentant d'imposar-nos a través de la manipulació de l'opinió pública. El tema aquí no és si cau el cap de Sharon o el cap de Begin. És que volen que caigui Jerusalem! Volen que caigui Hebron! Volen que caigui Beit-El, volen que caigui Elon Moreh! I això ho dic sense cap intenció de minimitzar o de treure ferro a la terrible massacre que va perpetrar-se a Beirut. Però hem de tenir-ho tots molt clar: estem sols davant del món⁶³⁰.

El discurs de Sharon va ésser comprat per molta gent⁶³¹; al capdavant va seguir essent un dirigent destacat del Likud en les dècades següents i va acabar arribant a primer ministre amb una majoria aclaparadora del vot popular. Però encara que no es reconegué obertament, la narrativa de la pau i del diàleg va anar fent forat dins del revisionisme. Quan el febrer de 1983 la Comissió Kahan va lliurar l'informe en què recomanava la destitució de Sharon, aquest va demanar als ministres que el rebutgessin i va quedar-se sol; l'informe va ésser acceptat per setze vots a un i Moshe Arens va assumir la cartera de Defensa. En els anys següents la confrontació i la polarització entre el Likud i el laborisme va veure's assuavida pels governs d'unitat nacional, en el transcurs dels quals van dur-se a terme negociacions amb Jordània sobre la qüestió palestina que abans havia estat anatema, negociacions que desembocarien en la Conferència de Madrid de 1991 malgrat que els laboristes havien abandonat el govern i que l'executiu tenia una composició íntegrament revisionista. Durant la dècada dels noranta, el Likud va assumir el procés d'Oslo com un *fait accompli* i va dur a terme retirades territorials en indrets

⁶³⁰ Entrevista d'Ariel Sharon a la televisió israeliana, 26 de setembre de 1982, consultable digitalment a ITV Archive, 1343/01.

⁶³¹ Geula Cohen havia presentat a la Knesset una moció ja el juny de 1982 per a demanar una campanya propagandística governamental més agressiva sobre les accions que estaven duent-se a terme al Líban puix que "si ens calien més proves de la connexió entre la *hasbarah* [propaganda oficial] i la política, o si algú la qüestiona, l'anunci que avui ha fet el president Reagan n'és la prova, perquè el president Reagan ha dit, 'se'm fa difícil continuar defensant-ho [l'operació israeliana] quan veig per televisió les imatges de mort i de destrucció a la zona, les quals influencien l'opinió pública als Estats Units'". SHENHAV, Shaul (2010) «Incoherent Narrator: Israeli...» p. 144.

tan sensibles com Hebron en una mostra de fins a quin punt aquesta nova mentalitat havia penetrat. I encara per damunt de tot això, el mateix Sharon va acabar adoptant aquests postulats amb un projecte de retirada unilateral de Gaza que volia exportar després a bona part de Cisjordània i que era prou radical per a partir en dos el Likud i per a fer que els diputats que van anar-se'n amb ell —*likudniks* de tota la vida com Ehud Olmert, Tzipi Livni o Shaul Mofaz— passessin a ésser considerats en molt poc temps dignes representants del sector pacifista i que el Likud prístí i intransigent quedés reduït a una posició marginal com a quarta força política i només dotze representants a la Knesset.

En les pàgines anteriors el lector ha pogut veure com van evolucionar les perspectives israelianes en relació amb el territori entre la Guerra dels Sis Dies i la Guerra del Líban i com el revisionisme va acceptar de fer per primera vegada concessions en els “fruits de la victòria”, però sempre des d’una posició de força i des de la consciència que cap d’aquests sacrificis no implicava renúncies a l’*Eretz Yisrael* que era el pilar central de la ideologia jabotinskiana i també, mal que per altres raons, de la nova fornada de dirigents nacionalreligiosos amb qui Begin estava formant una majoria duradora. S’ha vist també com les limitacions d’aquest plantejament van quedar dolorosament paleses en l’episodi bèl·lic de 1982 i van circumscriure el debat territorial a les àrees palestines, amb l’aspiració de pau com a leitmotiv. En el capítol que ara segueix s’analitzen les claus d’aquesta evolució, els esforços del revisionisme per a mantenir la cohesió interna —i les aliances bastides en aquestes circumstàncies canviants— i les limitacions que també tenia el nou plantejament hegemònic i que acabarien per fer-lo descarrilar en una nova guerra al Líban vint-i-quatre anys després de l’anterior.

L'ESFERA INTERIOR: ISRAEL I EL PROBLEMA PALESTÍ

El 4 de setembre de 2019 van complir-se noranta anys des del fatídic pogrom de 1929 en què seixanta-set jueus van ésser assassinats a la ciutat d'Hebron, en un acte que va acabar amb l'existència de la comunitat jueva de la vila, la qual havia florit ininterrompudament durant dos mil·lennis. Per a commemorar-ho el govern israelià va organitzar una cerimònia solemne de record a les víctimes en què es programaren diversos discursos de les autoritats, just al davant de la Tomba dels Patriarques.

El lector informat de ben segur que coneixerà aquest emplaçament on la tradició compartida de jueus, cristians i musulmans sosté que hi ha enterrats Abraham, Isaac i Jacob. És possible que en esmentar-lo li vinguin al cap certs episodis gravats a foc en la memòria col·lectiva israeliana, com la prohibició mameluc d'accedir més enllà del setè esglaó, o l'entrada de la nena Michal Arbel pels vint-i-vuit centímetres de forat que permetien d'arribar a la tomba el 1968, o potser la profanació del Yom Kippur de 1976, o encara el brutal atemptat de Baruch Goldstein que el febrer de 1994 va deixar vint-i-nou feligresos musulmans morts.

L'acte solemne, amb parlaments del president Rivlin, del primer ministre Netanyahu i del president de la Knesset Yuli-Yoel Edelstein, havia generat una gran expectació, ben comprensible d'altra banda. No és gens habitual que Hebron rebi visites d'aquesta entitat. La darrera vegada que un primer ministre va posar-hi els peus va ésser el mateix Netanyahu el 1998, en una visita de condol després d'un atemptat en què havia mort el rabí Shlomo Raanan, prohom de la comunitat. I abans d'aquesta només hi havia hagut una altra visita de tan alt rang, la que organitzaren el cap de govern Yitzhak Rabin amb el seu ministre de Defensa Shimon Peres el 1976, tres anys abans que no es restablís una comunitat jueva a la ciutat.

La recuperació de la presència jueva a Hebron després de la Guerra dels Sis Dies, que ha deixat una ciutat de més de dos-cents mil habitants àrabs amb un petit nucli — separat i protegit militarment — de menys d'un miler de colons jueus, ha estat des del principi un mirall a petita escala de les contradiccions i dels problemes que han caracteritzat la política israeliana en relació amb els territoris. No hi ha cap altre espai on la diferència de proporció entre el nombre d'habitants àrabs i el d'habitants jueus posi tant de manifest els inconvenients de sostenir en el temps l'estat de coses heretat de

la guerra de 1967. Tampoc no hi ha cap altre indret, amb l'excepció de la realitat molt més complexa de Jerusalem, en què el nacionalisme religiós —per la importància de la Tomba dels Patriarques— i el nacionalisme laic —per la significació simbòlica de tornar a alçar-se en un lloc on la presència jueva havia estat anihilada de manera traumàtica— convergeixin a favor de la colonització a ultrança encara que hagi d'ésser al preu de tancar els ulls a la realitat demogràfica.

La importància d'Hebron per a les relacions entre israelians i palestins ha estat percebuda per molts observadors. Quan Joan Roura, veterà corresponsal de TV3 a l'Orient Mitjà i reporter dels convulsos esdeveniments dels anys del procés d'Oslo, va voler explicar la situació del conflicte al seu llibre *El complot dels intransigents*, no va dubtar a referir-se a la qüestió en els termes següents:

Hebron és una ciutat dura. La més tensa de Cisjordània. L'única on hi ha instal·lats colons israelians dins el casc urbà, en permanent situació d'enfrontament amb els seus veïns palestins. L'única on hi ha un temple que comparteixen —per força— musulmans i jueus. És un autèntic microcosmos de l'ocupació. Va ser la primera trinxera que van conquerir els israelians més radicalment oposats a qualsevol negociació amb els palestins, i des d'aquí van estendre la seva conjura contra la pau per tot Cisjordània, Jerusalem i dins d'Israel. La història d'Hebron des de 1967 és la d'un desafiament⁶³².

Més endavant en aquest capítol es discutirà l'assumpte de la “primera trinxera” i el veritable rol d'Hebron en la conformació de Gush Emunim. El que sí que és clar, però, és que les circumstàncies han fet d'aquesta ciutat la més important en el pla simbòlic, i alhora la més vulnerable en termes pragmàtics, de tota la planificació d'assentaments de Cisjordània, fins al punt que ha esdevingut una mena de termòmetre: si Hebron prospera, la colonització també; si Hebron cau, l'empresa entera estarà en perill⁶³³. Tots els actors del conflicte van entendre ràpidament aquesta realitat, i per això qualsevol cosa relacionada amb Hebron ha estat propensa a generar actes de violència aparentment fora de proporció.

⁶³² ROURA, Joan (1998) *El complot dels...* pp. 192-193.

⁶³³ Shlomo Goren, primer cap del Rabinat Militar de l'IDF i posteriorment Gran Rabí asquenazita (1973-1983) va expressar-ho clarament en afirmar que “la destrucció d'Hebron, Déu no ho vulgui, ha de considerar-se com a equivalent a un perill de mort; és un d'aquells moments en què la norma religiosa de ‘cal morir abans que no transgredir’ ha d'aplicar-se”. NAVARRO, Fernando (2015) *Procesos de securitización...* p. 370.

Aquesta és la raó per la qual la visita de Reuven Rivlin, Benjamin Netanyahu i Yuli-Yoel Edelstein a la ciutat hauria ocupat les primeres planes dels diaris israelians en qualsevol circumstància. Però el dia 4 de setembre de 2019, a menys de dues setmanes d'unes eleccions generals, l'esdeveniment encara era més significatiu. Hi havia la percepció molt estesa que el primer ministre aprofitaria l'ocasió per a marcar un trencament amb la línia política anterior, la que l'havia dut a admetre el 2009 la possibilitat d'establir un Estat palestí, en aquell moment sota una gran pressió de l'administració Obama. Netanyahu, protegit per les seves bones relacions amb Donald Trump i pels vincles establerts amb les potències àrabs sunnites i la Rússia de Putin, ja havia enunciat al llarg de la campanya electoral la seva voluntat d'annexar-se la vall del Jordà i de rebutjar, per tant, una futura culminació del procés d'Oslo en la línia, *mutatis mutandis*, del que el president Clinton havia establert a Camp David l'any 2000.

Amb el revisionisme i els entorns nacionalreligiosos mobilitzats a favor d'aquest canvi de política, un ampli consens dins del Likud, una comunitat ultraortodoxa que no hi posava cap objecció, i nombroses veus rellevants del centre polític —incloent-hi notablement Moshe Yaalon, número tres de la principal força opositora— que també veien amb simpatia aquest moviment, semblava clar que el primer ministre no deixaria escapar l'oportunitat de cohesionar la seva base electoral ensems que fracturava un centre esquerra dividit sobre la qüestió. La dirigent nacionalreligiosa Orit Strook tenia tan clar per on aniria el discurs que, temerosa de l'efecte encisador que podia tenir sobre els seus votants, va afanyar-se el dia abans a advertir que “ben segur que Netanyahu farà un discurs bonic, però el que és important és el que farà i no pas el que diu”, recalcant que sense un bloc nacionalreligiós sòlid el primer ministre podia oblidar algunes de les seves promeses en benefici d'una línia més pragmàtica⁶³⁴.

Strook patia més del compte, perquè en darrera instància el discurs del primer ministre a l'acte de la Tomba dels Patriarques va ésser un anticlímax. Naturalment que va prometre que els jueus podrien viure a Hebron per sempre més, però va aturar-se aquí i va preferir no fer cap referència més explícita a l'annexió de Cisjordània. En comptes d'això, va parlar de la resiliència del poble jueu, de la seva capacitat de tornar a alçar-se davant de les desgràcies i de les rels històriques que unien la seva causa política amb les pedres mil·lenàries de la construcció que s'alçava al seu darrere. “Potser se l'ha aplaudit

⁶³⁴ «Under Pressure from Right, PM to Make History in Hebron Today», *Jerusalem Post*, 4 de setembre de 2019, pp. 1 i 7.

i hi havia pancartes del Likud, però és improbable ni que hagi generat cap impacte ni que hagi guanyat vots”, sentenciava la crònica del *Jerusalem Post* l’endemà⁶³⁵.

Quan va pujar al faristol, Netanyahu era ben conscient de la importància sentimental d’Hebron per a la família política revisionista que representava als comicis. Ell mateix, en escriure l’any 1993 sobre el dret dels jueus de residir en qualsevol punt de l’*Eretz Yisrael*, havia posat com a exemples “Elon Moreh, on la terra li fou promesa a Abraham, i Hebron, on hi enterrà Sara⁶³⁶”. Però també era conscient de la realitat de la ciutat, dels seus entorns i de la composició demogràfica que faria inevitable l’absorció de més de dos-cents mil àrabs si la vila hagués d’ésser annexada. Hebron encarna el somni irredemptista i ofereix a la vegada un bany de realitat. A aquestes dues aspiracions contradictòries i a la plasmació que han tingut per a la línia política del govern israelià i dels palestins que van quedar sota el seu control després de la Guerra dels Sis Dies s’hi dediquen les pàgines següents.

La realitat demogràfica de l’Israel sortit de la Guerra d’Independència només incloïa, com a conseqüència de l’èxode palestí anterior, un 10% de població àrab, molt menys que no era d’esperar en els plans de partició de les Nacions Unides que preveïen un Estat jueu en el qual les dues comunitats es trobarien pràcticament igualades quant a nombre d’habitants. Aquest canvi féu que la coexistència entre àrabs i jueus dins del país —un aspecte que tots els dirigents sionistes d’entreguerres havien hagut d’afrontar i que havia dut àdhuc Jabotinsky a plantejar la possibilitat d’un president jueu i d’un vicepresident àrab, en un sistema de reminiscències libaneses— deixés d’ésser una qüestió principal i que els debats públics de les primeres dècades se centressin prioritàriament en l’amenaça representada pels Estats veïns i en diverses qüestions de política interna (economia, statu quo religiós) que també s’han esmentat en capítols anteriors.

De tota manera hi havia una minoria àrab, la qual es trobava concentrada en les ciutats del “triangle” del nord d’Israel. Ben-Gurion va afrontar les relacions amb la comunitat amb una estratègia de pal i pastanaga, d’una banda el govern militar que es mantingué vigent en aquelles àrees fins el 1966 i de l’altra l’articulació *top-down* de llistes

⁶³⁵ «Dr. Jekyll and Mr. Hyde», *Jerusalem Post*, 5 de setembre de 2019, pp. 1 i 7.

⁶³⁶ NETANYAHU, Benjamin (1993) *A Place Among...* p. 171.

polítiques encapçalades per prohoms locals que gestionaven discrecionalment serveis i finançament a canvi d'arreglar-se a la Knesset amb els postulats del primer ministre. Després de 1966 el govern militar va desaparèixer i les candidatures satèl·lit del laborisme també van entrar en crisi i acabaren esvanint-se després del *Mahapach* de 1977.

La causa principal d'aquest darrer fenomen va ésser el major grau d'estudis i de politització de la comunitat àrab. Majoritàriament rural i analfabet en el moment d'establir-se l'Estat, el col·lectiu àrab havia tingut sempre al seu dedins activistes nacionalistes o islamistes que s'oposaven a Israel, però aquestes opinions tendien a quedar subsumides per la cotilla d'una estructura patriarcal en què uns pocs caps de família estaven acostumats a repartir el treball, els serveis i els diners. Aquesta gent eren els únics que es relacionaven amb el poder, havia estat així en temps dels otomans i dels britànics i, per més que la idea sionista els desagradés, la inèrcia i les necessitats pràctiques van empènyer-los a buscar aquesta mateixa forma de relació amb les noves autoritats de Jerusalem. Ben-Gurion va accedir-hi de seguida i va consolidar aquest sistema que li era efectiu per a canalitzar la participació política dels àrabs cap als seus propis objectius. Amb el pas del temps, la inqüestionable millora del nivell de vida dels araboisraelians en termes absoluts va dur-los a una progressiva independència d'aquestes estructures i a la penetració d'idees i moviments en voga en el món àrab, de manera que la subordinació política al partit governant va afeblir-se i les nocions d'identitat i de consciència de minoria rebutjada per l'Estat van anar a l'alça. Això va manifestar-se amb un progressiu vot àrab cap a partits propis amb un programa independent i al servei de la comunitat i d'una idea panàrab o islàmica, encara que sobretot al començament això quedés dissimulat darrere d'una ideologia i d'uns simbolismes superficialment comunistes.

Després de 1967 l'adquisició de territoris féu que el percentatge d'àrabs sota control israelià augmentés molt considerablement, fins al punt d'assemblar-se a la realitat demogràfica que s'havia contemplat en la preindependència. Això no va generar una preocupació equivalent a la dels anys quaranta, però, en part perquè no era clar quins d'aquests territoris acabarien formant part d'Israel i quins serien retornats, però també perquè Israel s'havia acostumat a la coexistència amb una comunitat àrab relativament dòcil —i això havia alleujat les pors d'una quinta columna que havien justificat el govern militar dels primers anys— i perquè els nous àrabs incorporats a l'administració

israeliana no comptaven amb drets polítics com els vells àrabs de les fronteres de 1949 i això els feia molt més invisibles.

L'evolució del gruix dels àrabs —tant als territoris com a l'Israel pròpiament dit— cap a la militància antisionista no va generar tampoc preocupació, i de fet la principal evidència d'aquest fet, la crisi de les llistes satèl·lit del laborisme, va ésser vista com una millora democràtica perquè desapareixia així un dels elements que el revisionisme ara al poder veia com a quinta essència de l'ominós patronatge que havia caracteritzat el socialisme del Mapai. Menachem Begin, com també els primers ministres anteriors, negava l'existència d'un poble palestí i parlava dels “àrabs d'*Eretz Yisrael*”, els quals podien tenir drets individuals com qualsevol altra persona a Israel però no pas cap dret col·lectiu en un Estat que era i havia de seguir essent inherentment jueu. Ara bé, malgrat que Begin va aplicar la llei israeliana al Golan i en conseqüència tots els seus 7000 habitants passaren a disposar de ciutadania israeliana si així ho demanaven, no va fer un moviment equivalent per a Gaza i per a Cisjordània. Naturalment podia justificar-ho en els problemes que una tal acció hauria causat en l'arena diplomàtica i en la imatge internacional d'Israel, així com en el cop que hauria representat per a les perspectives d'èxit de la pau amb Egipte, però l'impacte que tindria la plena incorporació al país dels 690 000 àrabs que hi havia aleshores a Cisjordània i dels 340 000 de la Franja de Gaza era també una raó poderosa per a no fer aquell pas, encara que la construcció massiva d'assentaments i el dret de tot jueu a instal·lar-se “en qualsevol punt de l'*Eretz Yisrael*” a què Begin feia referència tan sovint semblaven nogensmenys abocar-hi.

El primer ministre no va afrontar mai aquella contradicció; per ell —com per al gruix d'analistes d'aquell moment— la qüestió demogràfica era un problema molt petit en comparació amb les amenaces de fora de les fronteres i el problema araboisraelià seguia tenint una solució eminentment militar. Després que l'experiència libanesa demostrés les dificultats de controlar una població hostil amb forces d'ocupació l'escenari va replantejar-se i això de voler el territori de Cisjordània sense els seus habitants va començar a veure's com una quadratura impossible del cercle davant la qual calia articular solucions. Com la de transferir població a altres llocs, una idea que els kahanistes van inaugurar i que, malgrat la condemna unànime d'aquest moviment entre la classe política israeliana, alguns grups a l'extrema dreta del revisionisme encapçalats per Rechavam Zeevi van rescatar després en forma de desplaçament voluntari per a donar-li una pàtina de legitimitat. O la d'abandonar Gaza i Cisjordània, totalment

anatema per al revisionisme. O la de partir els territoris, una part per als jueus i una part per als àrabs, idea que va deixar d'ésser tabú a poc a poc i que tindria dues variants, la que pretenia de fixar les fronteres unilateralment i la que volia un diàleg amb Jordània o àdhuc amb una entitat palestina. O la d'una autonomia, proposta que permetia d'enllaçar amb el marc acordat amb els egipcis a Camp David que Begin mai no havia tingut intenció de complir. I així progressivament el debat territorial israelià va anar circumscriuint-se a aquest assumpte i als grans beneficis —de pau, de normalització internacional, de cohesió interna, de valors democràtics— que aconseguiria Israel si trobava la manera de deixar l'afer resolt⁶³⁷.

El 28 d'agost de 1983, com gairebé tots els diumenges, hi havia un consell de ministres ordinari a Israel. El ministre de Defensa Arens va haver-se-les amb el seu antecessor i ara ministre sense cartera Sharon, el qual l'acusava cada dos per tres de derrotisme i de covardia per haver cedit a les pressions nord-americanes i haver abandonat els guanys que s'havien fet en la guerra de l'any anterior. En un moment donat Sharon va alçar-se i va sortir de la sala donant un sorollós cop de porta. La reunió va continuar i les recriminacions també, ara provinents del sector liberal i dirigides contra el ministre de Finances Aridor, cada vegada més acorralat per la dinàmica inflacionària descontrolada que amenaçava les butxaques de tots els consumidors.

Era una situació que havia anat fent-se habitual en un govern amb un equilibri cada vegada més precari. El líder del Tami Aharon Abuchatzira havia hagut de dimitir el 30 d'abril de 1982 per un escàndol de corrupció; el seu successor Aharon Uzan era un exmilitant laborista que veient les magres perspectives electorals de la seva nova plataforma aspirava a tornar a la vella, de manera que entendre's amb ell va demostrar-se aviat força difícil. Yitzhak Berman, un respectat prohóm liberal que havia presidit la Knesset en la legislatura anterior —després que Shamir dimitís per a fer-se càrrec del ministeri d'Exteriors— i que ara feia de ministre d'Energia, havia decidit d'abandonar el govern després de les matances de Sabra i Xatila i mal que no va deixar el Likud sí que va passar a ésser un diputat dubtós cada cop que el govern afrontava votacions

⁶³⁷ Això anticipava l'enfrontament entre “una visió d'Israel com a Estat jueu amb una nació jueva lleial al llegat dels avantpassats i que viu a la seva pàtria ancestral” i “una visió d'Israel com un Estat occidental i modern (per bé que nominalment jueu) [...] que viu en pau amb els seus veïns” que va caracteritzar els anys d'Oslo. WAXMAN, Dov (2008) «From Controversy to...» p. 80.

parlamentàries. No era l'únic liberal que anava per lliure i que es plantejava que el seu futur no passava necessàriament pel manteniment de l'aliança amb el Cherut. Simcha Ehrlich, líder del grup des d'abans del *Mahapach* i portaveu de la facció contrària a la guerra del Líban, va morir sobtadament el 19 de juny de 1983, cinc dies després de patir un atac fulminant d'apoplexia. No tenia cap successor obvi i tant el ministre d'Energia Yitzhak Modai com el ministre de Turisme Avraham Sharir i el diputat Gideon Patt van postular-se per a encapçalar el partit. Això volia dir que aspiraven a ésser protagonistes, a guanyar batalles i a transigir poc, propòsits que tampoc no anunciaven bones notícies per a l'estabilitat de l'executiu.

El problema més greu era el mateix Menachem Begin, però. L'eufòria i la seguretat que havien precedit la seva reelecció i que l'havien dut a aprovar decisions cada vegada més agosarades i ambicioses havien tingut un anticlímax brusc i devastador. El fiasco de l'aventura libanesa havia enterrat la seva aposta estellar en política exterior. La seva doctrina econòmica imposada per damunt de tot i de tothom jeia sota les piles de bitllets desvalorats per la inflació. La seva teatralitat retòrica i els gestos indignats davant de cada contratemps semblaven menys sincers i genuïns. La seva esposa i incondicional companya de viatge durant quaranta-tres anys havia mort al novembre anterior. La seva aliança amb Sharon, a qui molts analistes havien arribat a veure com el seu delfí, havia acabat com el rosari de l'aurora i Begin s'havia aproximat cap a l'home que havia estat més crític en el gabinet amb els fets dels darrers mesos, el seu viceprimer ministre Ehrlich. "Estimat amic", va dir-li Begin, l'únic polític que la família va voler que parlés, en el seu enterrament, "tots ens beneficiàvem de la teva saviesa i experiència, hem seguit essent amics malgrat totes les proves a què hem estat sotmesos i mai no hi ha hagut mentides entre nosaltres⁶³⁸". Després d'aquesta mort el primer ministre encara semblava més sol, més taciturn, més pàl·lid. Va deixar d'afaitar-se. El 15 de juliol de 1983 Yoel Marcus va escriure sobre tot això al *Haaretz*, en una columna titulada "Alguna cosa no va bé" en la qual es recollien els rumors que Begin patia una severa depressió i es demanava que el públic sapigués la veritat⁶³⁹. I aleshores, aquell 28

⁶³⁸ SEDAN, Gil. «Begin Eulogizes Ehrlich at Cabinet Memorial Service; Burial Tuesday in Givat Haim» *Jewish Telegraphic Agency Daily News Bulletin*, 21 de juny de 1983, p. 1.

⁶³⁹ GOZANI, Ohad. «Begin Reported Ill or in Depression». *United Press International*, 16 de juliol de 1983.

d'agost, el primer ministre va comunicar als seus companys de gabinet que dimitia. “No puc més. No puc seguir endavant més temps⁶⁴⁰”.

La dimissió de Begin era el cop de gràcia per al govern i el pànic va apoderar-se dels integrants de la coalició. En principi quedaven encara més de dos anys per a les eleccions, però ateses les circumstàncies seria difícil que algú aconseguís una nova investidura i una victòria electoral del Likud semblava missió impossible. Shimon Peres, ben conscient d'aquesta realitat, va demanar de seguida una anticipació dels comicis. Els ministres i diputats més propers a Begin van pressionar-lo perquè es desdigués de la renúncia. El cap de govern, que fins havia deixat de sortir de casa, no estava en condicions físiques de complaure'ls, però sí que va concedir-los una petició: no presentaria la dimissió formalment fins que no hi hagués un successor designat al Cherut en condicions d'intentar formar un nou govern i salvar així la legislatura. De manera que el comitè central del partit va posar-se mans a l'obra i, amb Sharon descartat pel que havia passat a Beirut, ràpidament van emergir dos candidats possibles, David Levy i Yitzhak Shamir, els noms dels quals van sotmetre's a la votació dels integrants de l'òrgan de direcció *cherutnik* el 3 de setembre.

Convé aturar-se en aquesta tria perquè els perfils dels dos contendents no podrien haver estat més diferents i els membres del comitè del Cherut que havien d'elegir-ne un estaven triant en el fons quin havia d'ésser l'avenir del Likud i quin dels perfils polítics que deixava el complex llegat de Menachem Begin volien potenciar com a aposta de futur.

David Levy havia arribat al món en el si de la comunitat jueva de Rabat el 1937. Només néixer la llevadora i la mare van adonar-se que tenia apòstia, una rara condició per la qual el penis està naturalment mancat de prepuci. Era així doncs més jueu que els altres jueus. Hi havia llegendes que deien que Moisès, Jacob i el rei David també havien nascut amb aquesta característica i tant sa mare com son pare, que era fuster, van pensar que aquell senyal el predestinava a ésser un gran líder del poble d'Israel. La del seu naixement era una de la mena d'històries que feien que molts asquenazites aixequessin

⁶⁴⁰ AVNER, Yehuda (2010) *The Prime Ministers...* p. 682.

les celles amb escepticisme en sentir-les i que en canvi fascinaven el públic sefardita, el qual estava fart de la superioritat moral que reflectien aquelles cares escèptiques.

D'adolescent Levy havia combinat els estudis a l'acadèmia talmúdica i la feina d'aprenent de fuster amb son pare amb una militància sionista que es veia encoratjada per la predestinació que seria algú important a Israel. Va decidir que volia fer *aliyah* i tota la família va acompanyar-lo, primer van creuar la frontera amb Ceuta, de Ceuta a Gibraltar, de Gibraltar a Marsella i de Marsella a Haifa en un vaixell que duia el nom d'*Eretz*. En aquest periple va conèixer una altra jueva marroquina, la Rachel, amb qui va casar-s'hi i va tenir-hi dotze fills. I en arribar a Israel les autoritats d'absorció van enviar-lo a Beit Shean, un poble de 6000 habitants al nord, prop de la frontera amb Jordània, com a part de l'esforç per a omplir les àrees perifèriques a fi de prevenir infiltracions.

Font 32. Shamir, Levy i Sharon s'agafen les mans en un acte del Likud el 1986. En les personalitats d'aquests tres homes es reuniren tots els matisos —i les contradiccions— del revisionisme. Moshe Shai – Flash 90.

Ben aviat Levy va veure que Israel no era la terra promesa plena de llet i de mel. Va treballar plantant arbres per al Fons Nacional Jueu, va recollir cotó en un quibuts i va passar-se moltes temporades sense feina i sentint-se cada vegada més incapaç de sostenir una família que anava augmentant-li. I llavors un dia que era a l'atur va forçar l'entrada del servei d'ocupació i va tirar la porta a terra perquè l'atenguessin, de manera

que van arrestar-lo i va passar dotze dies a la garjola. I un altre dia que tenia una feina temporal en un quibuts va començar una vaga perquè l'aigua que s'oferia als treballadors estava bruta i va aconseguir així que aquest greuge fos rectificat. Va anar agafant fama d'ésser un home compromès, inconformista i en qui hom podia confiar. Va aconseguir feina fixa com a paleta i el 1964 la llista de l'Associació de Treballadors de la Construcció de la Histadrut va fitxar-lo. Només per uns pocs mesos, però, perquè aviat va adonar-se que aquella llista estava dominada pel Mapai, l'elit, els asquenazites, i que no era el seu lloc. I l'any següent va afiliar-se al Cherut i va anar escalant fins a entrar a la Knesset el 1969. Quan Begin va formar els governs va fer-lo ministre d'Absorció d'Immigració en el primer mandat i ministre d'Habitatge en el segon, dues carteres en què Levy hi tenia experiència en primera persona.

David Levy era la persona ideal perquè el Likud acabés de convertir-se en el partit dels sefardites, la continuació del que Begin ja havia encarnat força en la campanya de 1981, un lideratge paternalista de discursos apassionats i de revolta contra l'elit, d'orgull d'ésser *tzachtzachim*, de populisme de govern gran i subvencions⁶⁴¹. També tenia en comú amb el líder dimissionari una cosmovisió religiosa que havia adquirit a l'escola de Talmud Torah de la seva infantesa i que havia imbuït la seva identitat de jueu al Marroc d'una manera que no tenia una equivalència fàcil de trobar entre les jueries asquenazites no ortodoxes. Però hi havia altres aspectes en què era diferent de Begin: no tenia una orientació ideològica clara i el pensament de Jabotinsky no significava gaire res per a ell. Havia entrat al Cherut perquè era l'oposició més pristina al Mapai i no per les implicacions d'uns textos i d'uns postulats que remuntaven a una època que no havia viscut i en la qual el sionisme no era cosa de sefardites. Estava en política perquè volia millorar la vida de la gent, combatre la pobresa, donar dignitat al seu col·lectiu i fer realitat el somni d'un Israel en què tots els jueus fossin germans i en què cap germà no es cregués més ric i més llest i més refinat que l'altre. Si el Likud s'hagués inclinat per Levy és difícil que el Shas hagués trobat l'espai per a créixer com va fer-ho als anys noranta, i probablement avui s'analitzarien les llargues dècades de lideratge de Begin com una lenta transició —amb canvis de ritme i contradiccions puntuals però en darrera instància coherent— entre el projecte liberal i asquenazita de Jabotinsky i el populisme

⁶⁴¹ Vegi's sobre el desenvolupament d'aquest estat d'esperit PICARD, Avi (2017) «Like a Phoenix...» pp. 1-25.

sefardita de Levy. Costa de veure, això sí, com el vell Partit Liberal hauria pogut encaixar en aital projecte.

Yitzhak Shamir també tenia moltes coses en comú amb Menachem Begin. Tots dos eren de la mateixa generació i havien nascut súbdits del tsar a la Zona de Residència. Tots dos s'havien fet adults enmig de l'agitació política de la Polònia de Pilsudski. Tots dos havien fet carrera al Betar en el període d'entreguerres i eren membres destacats de l'Etzel quan la II Guerra Mundial va començar. Tots dos havien perdut els pares i els germans a l'Holocaust i vivien amb aquell trauma. I els dos donaven una gran importància a la ideologia, als textos, a la cosmovisió sionista revisionista a la qual s'havien adherit d'adolescents i que van sostenir fins al darrer dia de llurs dies.

Shamir havia estat més radical que no Begin durant la II Guerra Mundial i la immediata postguerra. S'havia escindit de l'Etzel perquè creia que a Palestina calia prioritzar la lluita contra els britànics a despit de l'amenaça global nazi i havia conreat un discurs que incorporava elements de nacionalbolxevisme amb consignes pròpies de moviments de descolonització i que identificava els jueus com el poble indígena de Palestina disposat a resistir i a expulsar tot invasor, ja fos àrab, anglès o alemany. Amb els anys Shamir va admetre excessos de joventut en aquests plantejaments i va reconèixer el gran paper de Winston Churchill en la derrota de Hitler, però de totes maneres van quedar-hi reminiscències i encara en els seus anys de primer ministre, quan hom li demanava el nom d'algú a qui admirés, no podia evitar d'esmentar el de Mao Tse-tung perquè havia donat pa i dignitat a la Xina, encara que de seguida afegís que no en compartia la ideologia.

Malgrat tot aquest fervor revolucionari, el caràcter de Shamir era profundament conservador. Durant dos mil anys els jueus havien estat exposats a humiliacions i violència perquè no disposaven d'un Estat i ara sí que el tenien. La Guerra d'Independència havia marcat el moment més important del judaisme des de l'Edat Antiga i la Guerra dels Sis Dies havia acabat d'assegurar la dominació israeliana de tot l'*Eretz Yisrael*. Les grans gestes per què Shamir s'havia jugat la vida en la seva joventut estaven fetes i ara el que calia era preservar-les, omplir-les de contingut amb assentaments i vetllar perquè romanguessin intactes i poguessin ésser així transferides a la següent generació, i després a la següent de la següent, i així fins a la fi dels temps. En el passat Shamir havia estat un home d'acció, però en el present es veia com un

guardià, el custodi d'una herència en què hom havia de fer-hi els mínims canvis necessaris i prou. La genialitat jueva i la providència s'encarregarien de la resta⁶⁴².

Si els episodis traumàtics dels anys trenta i quaranta havien deixat en la personalitat de Begin tendències patològiques cap a l'eufòria i la depressió, aquells mateixos esdeveniments havien fet de Shamir un home reservat i tancat en ell mateix. Quan va establir-se el Lechi l'encapçalava un triumvirat format per Eliyahu Giladi, Avraham Stern i ell. Stern va ésser assassinat pels britànics el 1942. Giladi va ésser assassinat per ordre de Shamir el 1943 en veure que s'havia radicalitzat i que plantejava que Ben-Gurion era un agent de Londres al qual convenia liquidar. Aquells anys de clandestinitat i de por, de viure cada dia pensant que podia ésser l'últim, van deixar-li a Shamir el reflex instintiu de posar-se darrere les portes abans d'obrir-les, un gest inconscient que no sempre aconseguia de reprimir. Després de la caiguda de Hitler va saber que son pare, en els darrers dies abans que els nazis no vinguessin a buscar-lo juntament amb la família i la resta de jueus de Volkovysk, havia dit que tenia la consciència tranquil·la perquè tenia un fill a l'*Eretz Yisrael* i sabia que el venjaria. En els anys següents Shamir va fer-se agent del Mossad i va dedicar-se a perseguir vells nazis per Europa. Llicenciat a mitjan dècada dels seixanta, va afiliar-se al Cherut i el 1973 va entrar a la Knesset com a vint-i-setè dels trenta-nou diputats del Likud. Era seriós, competent, discret i un treballador incansable amb una determinació de ferro. El 1977 va ésser sisè a les llistes (tercer del Cherut després de Begin i Weizman) i elegit president de la Knesset. Quan el 1980 Weizman va dimitir i va caldre reorganitzar el govern va dimitir de *speaker* per a convertir-se en el ministre d'Exteriors i número dos de l'executiu.

Fill de bundistes, Shamir estava totalment mancat de la cosmovisió religiosa del seu predecessor i era en aquest punt una persona molt més fidel al llegat jabotinskià. No era l'únic aspecte en què es distingia de Begin. Mentre la personalitat d'aquest era exuberant i apassionada, Shamir era un home modest i mesurat en totes les coses. No era carismàtic, no tenia un físic atractiu i no sabia commoure les masses. Frugal fins a l'extrem, li desagradaven les sortides de to i la intemperància. Mai no va ésser un admirador de Begin i va enfrontar-s'hi en més d'una ocasió; detestava la megalomania de Sharon i el populisme de Levy, i ja retirat de la política va expressar el seu desdeny per la personalitat de Netanyahu perquè li semblava egòlatra i superficial. Sabia que

⁶⁴² Per a una anàlisi detallada del pensament polític de Shamir consulti's NAOR, Aryeh (2005) «Hawks' Beaks, Doves'...» pp. 169-176.

l'home és amo dels seus silencis i esclau de les seves paraules i ho aplicava al peu de la lletra. Quan hom va perdre el rastre d'Eliyahu Giladi no va dir res, i així durant molts anys va ésser considerat un desaparegut i prou. Essent ministre d'Exteriors en una ocasió va referir-se a ell com a “caigut en tràgiques circumstàncies”, frase que va generar especulació, però no va dir res més perquè encara hi havia gent viva que havia participat en allò i no volia importunar-los; només després d'abandonar la vida política explicaria les circumstàncies que l'havien dut a fer-lo liquidar el 17 d'agost de 1943. De les seves accions a Europa com a agent del Mossad tampoc no en parlava mai i encara avui és difícil reconstruir alguns d'aquells anys de la seva vida. En les entrevistes solia donar respostes lacòniques i mai no especulava sobre les motivacions d'altres actors, “això hauria de preguntar-li-ho a ell” era la seva rèplica habitual. Ja molt al final de la seva vida Shamir va començar a patir demència i un dia que Ehud Olmert va anar a fer-li una visita va observar que, malgrat que el vell el saludava i es mantenia atent, no parlava. “Ha deixat de parlar amb la gent que no és de la família”, va dir-li la seva dona Shulamit. “Té molta por de desbarrar i que quedi en evidència el seu mal, o de donar algun consell equivocat que no hauria mai dit si estigués lúcid⁶⁴³”. I és que l'autocontrol era la virtut que Shamir va personificar sempre i seguia tenint-lo obsessivament present encara quan la senilitat anava esborrant-li a poc a poc la pròpia identitat.

En els quatre dies que van transcórrer entre la presentació de candidatures i la votació del comitè central els membres del Cherut havien de fer una tria, doncs, entre dues personalitats que eren pols oposats però que a llur manera representaven ambdues una part del llegat de Menachem Begin que era clau si hom volia que la majoria social es mantingués del costat del revisionisme. Els qui optaven per Shamir advertien que Levy destruiria el llegat ideològic i les raons profundes per les quals s'havia bastit el moviment, que el convertiria en una carcassa buida al servei dels seus interessos personals i que el faria petit perquè l'entesa amb els liberals esclataria immediatament per contradiccions òbvies de política econòmica. Els qui optaven per Levy ressaltaven en canvi el declivi progressiu del món liberal —el Partit Liberal Independent, vella escissió progressista que no havia acceptat l'entesa amb el Cherut, havia quedat sense representació el 1981— i l'emergència d'un activisme sefardita que la demografia tendiria a fer cada vegada més central i consideraven que Shamir era el passat del Likud

⁶⁴³ OLMERT, Ehud «Man Made of Steel». *Yediot Ahronot*, 1 de juliol de 2012.

i Levy n'era el futur; Shamir no podria mai mobilitzar aquell electorat perquè no tenia ni els valors ni el caràcter ni l'interès per a fer-ho.

¿Quines eren, en un pla més immediat, les posicions de Levy i de Shamir en la qüestió territorial? Levy havia donat suport a l'operació Pines i a la progressiva escalada des de la distància que li donava el fet d'encapçalar un ministeri amb molt poca vinculació amb l'assumpte. Després de Sabra i Xatila sí que va declarar a la Comissió Kahan que ell no havia vist clar el desplegament a Beirut Oest i que havia temut el que passaria:

Quan vaig sentir que els falangistes eren dins d'aquells barris jo ja m'imaginava què significaria la venjança per a ells i quina mena de carnisseria tenien al cap. Vaig pensar que després d'allò ningú no es creuria que havíem anat allà a posar ordre i que se'ns culparia a nosaltres⁶⁴⁴.

Tanmateix no tothom en el gabinet recordava les coses d'aquesta manera i l'informe final de la comissió, en fer referència al testimoni de Levy, reconeixia que si aquesta preocupació s'havia expressat en veu alta havia estat d'una manera molt tímida.

D'acord amb el testimoni del primer ministre, "a ningú no se li passava pel cap que es poguessin cometre aquelles atrocitats, senzillament cap de nosaltres, cap ministre, cap dels altres participants, no va pensar que podia passar una cosa com aquella". El primer ministre no va donar importància a les reserves del ministre Levy perquè aquest darrer no va demanar que la qüestió es discutís o se sotmetés a votació. Quan el ministre Levy féu els seus comentaris, el primer ministre estava ocupat elaborant el comunicat final de la trobada i, per aquesta raó, tampoc no parà esment al que deia el ministre Levy⁶⁴⁵.

Era una posició lògica per a algú que volia destinar menys diners al Líban i més al desenvolupament de la perifèria d'Israel i que casava amb el seu perfil moderat dels anys immediatament posteriors. Però quan a finals de la dècada dels vuitanta va veure la possibilitat de plantar cara a Shamir dins del Likud com a líder dels qui creien que el primer ministre no era prou contundent davant de la *intifada*, Levy va fer un gir i va unir-se a Sharon i a Modai per a desbordar per la dreta el primer ministre i intentar de tombar-lo perquè havia cedit davant dels Estats Units i acceptava de negociar una

⁶⁴⁴ MEDZINI, Meron: *Israel's Foreign Relations: Selected Documents*, vol. 8, nº 104, "Report of the Commission of Inquiry into the Events at the Refugee Camps in Beirut, 8 February 1983". Consultable digitalment a bit.ly/3CPzWzK.

⁶⁴⁵ Ibidem.

autonomia palestina d'acord amb el marc aprovat a Camp David. Més endavant, després de perdre les primàries per a succeir Shamir davant de Netanyahu, va tornar a canviar i va esdevenir un moderat frustrat amb les reticències del nou líder davant del procés de pau, fins al punt que va escindir-se i va fer pinya amb l'esquerra per a derrotar-lo a les urnes l'any 1999. Però encara va tornar a canviar perquè els laboristes feien massa concessions i l'agost de 2000 va abandonar Barak i va tornar a fer costat al Likud. I en totes aquestes anades i vingudes va haver-hi sempre dues constants: l'ànsia de protagonisme i la coincidència entre els seus volubles postulats i el que les enquestes dibuixaven com a estat d'opinió majoritari de la gent que volia complaure (de vegades la militància del Likud i en altres ocasions el públic general). I quan ja va haver fet tantes voltes que no podia mantenir cap equilibri creïble i la política va jubilar-lo, la seva filla Orly va entrar en l'arena pública de la mà d'un Avigdor Liberman que volia convertir el seu partit d'una agrupació sectorial d'interessos russos a un competidor seriós del Likud pels vots revisionistes, i que amb aquest propòsit va anunciar el fitxatge a les llistes no només de la filla de David Levy sinó també del fill de Yitzhak Shamir. En una repetició del que havia representat son pare, Orly Levy va fer bandera de qüestions socioeconòmiques i quan Liberman va deixar-les de banda per a esdevenir ministre de Defensa de Netanyahu va decidir d'escindir-se i de fundar un partit propi (amb el mateix nom, Gesher, que la facció de son pare) que va renegar del revisionisme, va arreglar-se amb l'esquerra i àdhuc va participar d'una llista conjunta amb el Meretz fins que després de les eleccions, en desaprovar la formació d'un govern amb participació de la llista àrab, va tornar a fer un gir de cent vuitanta graus i va desertar directament cap al Likud, del qual partit és avui diputada.

Shamir en canvi no solia canviar d'opinió. Havia servat silenci sobre la guerra del Líban, però no és difícil pressuposar que, per bé que estava a favor del principi de fer servir la força com a resposta preferent a les amenaces contra la seguretat del país i que desaprojava qualsevol altra alternativa si implicava concessions territorials a l'*Eretz Yisrael*, no havia vist amb bons ulls els objectius inabastables de l'operació, la duplicitat amb què Sharon l'havia presentada al gabinet i la lleugeresa amb què Begin l'havia conduïda sense analitzar-ne detingudament les possibles conseqüències i greus implicacions. La seva estratègia per al futur, aleshores i més endavant, passava per mantenir la totalitat de l'*Eretz Yisrael* a qualsevol preu i per fer operacions militars limitades a les fronteres quan hi hagués un desafiament de seguretat que ho justificués.

Una línia molt més propera a Litani que no a Pines i que en la circumstància concreta d'aquell moment implicava retenir una franja de seguretat al sud del Líban sota el lideratge de Haddad en la qual Israel tingués un paper tan petit com fos possible però amb la determinació de quedar-s'hi tot el temps que calgués a fi que l'aliança siromusulmana no percebés cap nova debilitat en el veí del sud.

Yitzhak Shamir va imposar-se a David Levy per tres-cents quaranta-cinc vots a tres-cents dos, una victòria ajustada que augurava que la seva preeminència no estava garantida. Bona part dels analistes van considerar-lo, a seixanta-vuit anys, un líder de transició i van ressaltar també els seus defectes com a comunicador i mobilitzador. Però encara que tenien raó en una part del que deien —el Shas i no pas el Likud aniria esdevenint amb el temps el veritable partit sefardita, si més no durant alguns anys— s'equivocaven en subestimar Shamir i en afirmar que no seria capaç de retenir una majoria. Mal que la seva oratòria no fos la de Begin o la de Ben-Gurion i que la imatge d'home que ha arribat a dalt de tot per una concatenació improbable de circumstàncies i sense tenir-hi ínfules ni un particular interès no era del tot falsa, no hi ha cap tómbola a Israel que sortegi la presidència del primer partit del país. Shamir era un home intel·ligent i dotat que parlava cinc idiomes, que entenia com funcionava el món, que generava confiança en el cos a cos, que tenia paraula i que sabia com bastir aliances i com neutralitzar amenaces en els entorns sempre canviants i complexos de la política israeliana.

El 13 de setembre de 1983, deu dies després d'haver estat elegit líder del Cherut —i per tant del Likud— Yitzhak Shamir va exposar lacònicament les dues alternatives que tenia per a formar govern: un executiu d'unitat nacional amb el Partit Laborista en què també voldria que participessin els seus socis naturals que s'hi volguessin sumar o un govern que fos “una fotografia de l'actual”. Naturalment que hi havia dues alternatives més que no esmentava, a saber, l'anticipació de les eleccions (opció preferida dels laboristes) o un pacte a l'antiga dels laboristes amb ultraortodoxos i nacionalreligiosos per a acabar la legislatura, però Shamir sabia que aquestes últimes dues sortides eren molt difícils: d'una banda els partits religiosos sabien que en la composició actual de la Knesset eren necessaris perquè qualsevol dels dos grans partits formés una majoria sense l'altre i, en desconèixer com quedaria el panorama després d'unes noves

eleccions, preferien explotar aquest escenari favorable durant els dos anys que quedaven de legislatura; de l'altra, ni l'ala esquerra dels laboristes (cada cop més pacifista i secularista) ni l'ala dreta dels nacionalreligiosos no estaven disposades a empassar-se aquella entesa que cada vegada els semblava més antinatural. Hi havia contactes frenètics aquells dies a la Knesset en totes dues direccions, però Shamir estava convençut que fracassarien i que les coses acabarien reduint-se a les dues alternatives que havia dibuixat en el seu discurs.

El que és significatiu d'això és que Shamir deixés clar que la seva opció preferida era un govern d'unitat. Dos anys abans, quan les diferències en política de defensa entre laboristes i *likudniks* eren molt més borroses, aquesta opció havia estat totalment descartada per uns i altres perquè la campanya, violenta i visceral, havia despertat en tots dos camps una identitat de grup plena de menyspreu i de rebuig cap a l'altre. Després del que havia passat a la Guerra del Líban, les manifestacions, les comparacions amb els feixismes, les acusacions de traïció i l'enorme fractura social que s'havia generat, hom hauria pogut esperar que aquesta eventualitat fos encara més impossible, sobretot després que el guanyador dins del Cherut fos el candidat que abanderava la línia dura.

Però a diferència del Begin aventurer del segon mandat que volia canviar la realitat de la regió amb la complicitat de dues figures clau encara més agosarades que no ell, Shamir el que volia era preservar l'estatu quo perquè el temps anés fent inevitable —per mor del “creixement natural” dels assentaments— que el seu somni de control israelià perpetu de tot l'*Eretz Yisrael* esdevingués realitat. Quant a l'estratègia al Líban el seu propòsit era el mateix: abandonar tota aspiració de controlar-lo sencer, cenyir-se al control d'una franja al sud i reforçar l'única milícia que era veritablement fidel a Israel perquè fos aquesta, amb els seus homes i la seva apreciació de la situació i de les capacitats que tenia, la que determinés el grau d'ambició que podia permetre's en el marc de la complexa guerra civil que afogava el país dels cedres. Shamir, en definitiva, volia que les coses es quedessin com estaven. En una coalició entre iguals és molt difícil fer un gir en el rumb polític sense el consentiment de l'altre perquè esdevé una provocació i queda en evidència en qualsevol votació al gabinet o a la Knesset. Negar-se a fer-lo i preservar la situació tal com està, en canvi, és molt més senzill; n'hi ha prou de demanar temps per a estudiar les modificacions que l'altra part proposa, de dilatar els procediments legislatius (l'*speaker* Savidor era del Likud), d'afegir-hi esmenes que

subtilment en desvirtuïn les implicacions volgudes i de fer-ho dementre es transmet una imatge de cordialitat i de bona disposició. En aquest escenari, si el rival se'n farta i organitza una crisi de govern, sempre és més fàcil atribuir-li'n les culpes i negar cap provocació pròpia.

A més de paralitzar qualsevol canvi, un govern d'unitat nacional permetia que Shamir es justificqués davant dels sectors més radicals del revisionisme i al·legués que si no era més contundent enfront dels desafiaments —la mena de contundència aventurera que havia portat Israel a unes circumstàncies tan difícils i que el nou líder del Likud volia enterrar immediatament— era perquè els laboristes no li ho permetien, de manera que crearia la impressió d'estar fent un joc d'equilibris amb l'autoritat moral per a demanar a les altres parts que també cedissin quan en realitat estaria articulant precisament la línia política que preferia. I encara hi havia una altra cosa, Shamir sabia que un govern estret dels partits de la dreta abocaria el laborisme cap a una oposició ferotge i que aquesta circumstància, unida a una dinàmica dels esdeveniments que reforçava el sector pacifista del partit, podia fàcilment traduir-se en una plataforma de diàleg i normalització diplomàtica a l'Orient Mitjà que impliqués una disposició a retornar els territoris guanyats a la Guerra dels Sis Dies, incloent-hi Gaza i Cisjordània. Després d'haver portat el país fins en aquell fiasco militar agreujat per una severa crisi econòmica no era gens clar que el Likud pogués mantenir una majoria en les següents eleccions i un laborisme que comprés aquesta línia seria un perill claríssim per a tota la cosmovisió de Shamir. En canvi, si Peres tenia un lloc a l'executiu com a viceprimer ministre i els laboristes compartien la responsabilitat de govern i els ministeris, es veurien obligats a defensar —almenys fins a un cert punt— el rumb polític que Shamir estava articulant i amb el temps això podia convertir-lo en un consens acceptat pels dos grans partits que el blindaria davant de les eventualitats de seguretat o de les iniciatives diplomàtiques que poguessin plantejar-se.

Shamir no va aconseguir el seu objectiu perquè l'ala esquerra del laborisme va oposar-s'hi frontalment —Mordechai Gur i Eliyahu Speiser estaven a un pas d'estripar el carnet— i Peres temia que aquell moviment fos només una estratègia per a convocar eleccions després d'haver dividit l'oposició; malgrat que el Likud va mobilitzar els seus diputats liberals per a negociar (gent com Berman o Zeigerman que tenien unes credencials d'oposició inqüestionable a la política de defensa de Sharon) i va poder convèncer alguns parlamentaris laboristes (el futur ministre d'Agricultura Nehemkin o

els líders del moviment de *moshavim* Yehezkel Zakai i Menachem Hacoen), en darrera instància Peres només va acceptar converses per a entrar al govern amb la precondició —inacceptable per Shamir— que hi hagués una retirada immediata del sud del Líban i la demanda que s’obrissin converses de pau amb Jordània. Resignat, Shamir va aconseguir la confiança de la Knesset el 10 d’octubre amb la mateixa coalició de seixanta-quatre diputats que havia sostingut el govern precedent⁶⁴⁶. El nou primer ministre, però, no va perdre en cap moment de vista els avantatges que un executiu d’unitat nacional tindria per als seus objectius polítics, aspiració que només posposà fins que les circumstàncies es fessin més propícies.

Els analistes polítics israelians van quedar majoritàriament sorpresos que Shamir hagués estat capaç de bastir un nou govern a despit de les reticències de molts liberals amb el rumb que havia seguit l’anterior i de l’oportunisme que es pressuposava d’alguns diputats de segona fila de la Knesset que, veient la previsible derrota del partit oficialista a les següents eleccions, podien tenir la temptació de canviar de bàndol. En qualsevol cas, la previsió unànime va ésser que les tensions libaneses —en què hom esperava una pressió nord-americana creixent per a retirar-se de més territori i a més velocitat, la qual trobaria suports entre els membres liberals al govern i al parlament— farien que la majoria del primer ministre s’esfondrés en un tres i no res.

No era una previsió totalment correcta, atès que just en aquella hora els Estats Units estaven modificant llur plantejament per por que Síria, la gran guanyadora fins al moment, no es veiés prou envalentida amb els èxits al Líban i amb els nous míssils balístics SS-21 que rebia de la Unió Soviètica per a intentar de provocar una guerra regional que desmuntés la monarquia jordana o que empenyés algun dels països àrabs circumstancialment aliats amb Washington a aproximar-se una altra vegada a Moscou ara que semblava que Israel i els Estats Units es trobaven en retirada. Reagan no volia implicar-se més al Líban després de l’atemptat que havia costat les vides de tres-cents *marines* però tampoc no volia que quallés la idea que Washington havia estat derrotat pel terrorisme i que fugia amb la cua entre cames, i l’única manera de transmetre els dos missatges alhora era que Jerusalem mantingués una certa pressió militar i impedís que els sirians obtinguessin la temuda victòria total que podria obrir-los l’apetit per a noves

⁶⁴⁶ «El gobierno israelí de Isaac Shamir recibe hoy la investidura» *El País*, 10 d’octubre de 1983.

ambicions i conquestes. Així, en una mena d'estranya acceptació pòstuma (i naturalment molt més modesta) del rol que Sharon els havia ofert dos anys abans en aquella visita amb Begin, el secretari d'Estat Shultz va demanar a Shamir que mantingués les coses com estaven al Líban, que no escalés però que tampoc no retrocedís. Era una posició que ràpidament va ésser sostinguda pel Congrés i que va comptar amb suport bipartidista, el llavors senador demòcrata Joe Biden admetia el 29 de setembre de 1983 en una roda de premsa que la política exterior estatunidenca col·lapsaria si Israel es retirava del Líban⁶⁴⁷. Tot això, és clar, era música celestial per a les orelles de Shamir, el qual s'havia preparat per a defensar amb ungles i dents davant de la superpotència la mena de política que ara aquesta li demanava que dugués a terme gairebé com una súplica.

Tanmateix tampoc no era una previsió totalment equivocada, atès que el govern va caure en a penes cinc mesos. No van ésser qüestions de defensa, sinó de política econòmica, les que van precipitar aquest desenllaç. La investidura de Shamir a la Knesset havia estat boicotejada per l'exministre d'Economia Yigal Hurvitz, l'home que havia dimitit quan Begin va decidir amb vista a la seva reelecció d'abandonar l'austeritat i d'engegar la màquina de fer bitllets. Després d'allò Hurvitz havia marxat del Likud i s'havia afegit al Telem de Moshe Dayan i altre cop a la coalició de govern, però tant en un rol com en l'altre s'havia convertit en un Jeremies que alertava de tota mena de calamitats si no es restablia l'austeritat i es deixava d'estimular un miratge de prosperitat per al qual calia pagar el preu d'una inflació cada vegada més desbocada. Si les premisses que Hurvitz defensava eren exagerades o no abans de la Guerra del Líban és cosa dubtosa, però clarament no ho eren després que la colossal despesa del conflicte hagués d'ésser assumida per les fràgils finances israelianes. El col·lapse econòmic era a prop i Shamir va estimar-se més punxar la bombolla ara que el govern era nou de trinca i la seva complicitat amb aquell estat de coses no era per tant tan evident. L'endemà del seu jurament com a primer ministre va anunciar una severa retallada dels subsidis — amb el consegüent increment dràstic i immediat del cost de la cistella de la compra i en particular dels productes més bàsics— i una devaluació del xéquel del 23%.

El laborisme i la central sindical Histadrut que hi estava vinculada van contestar amb molta força aquell moviment, el qual era inqüestionablement impopular i també era

⁶⁴⁷ «Biden: U.S. Would Have "Apoplexy" if Israel Withdraws Now from Lebanon» *Jewish Telegraphic Agency Daily News Bulletin*, 29 de setembre de 1983, p. 2.

rebut amb inquietud pels sectors de la coalició —ultraortodoxos, vella guàrdia dels nacionalreligiosos i alguns *cherutniks* lleials a Begin— més proclius a un govern gran. Els rumors de desercions van incrementar-se, la posició del ministre d'Economia Yoram Aridor, artífex del gir econòmic de dos anys abans, es féu insostenible i hagué de dimitir, i dos mesos després Mordechai Ben-Porat, un bengurionista que havia seguit Dayan al dedins de la coalició, va abandonar-la i va intentar d'articular des de l'oposició un nou partit amb els atributs principals del llegat del fundador —socialisme, subvencions agràries i solució militar per al conflicte— que va ensorrar-se a les següents eleccions.

El cop de gràcia per a l'executiu va arribar el 19 de març de 1984, quan la proposta de congelar el sou dels funcionaris i de restringir encara més els requisits per a ésser beneficiari d'ajuts socials va provocar que el Tami sortís definitivament de la coalició governamental. Shimon Peres, sentint que aquesta crisi podia ésser la definitiva, va afanyar-se a presentar una moció de censura, i la frenesia electoral va empènyer els altres membres de la coalició a fer demandes impertinents que només pretenien de complaure llur base electoral: els liberals van anunciar que votarien en contra de qualsevol pujada d'impostos, els nacionalreligiosos que la gratuïtat de l'ensenyament secundari era una línia vermella i que si no en rebien garanties es desentendrien del govern, el Techiya que votaria a favor de la moció si Shamir no es comprometia a accelerar la construcció d'assentaments. En aquestes circumstàncies de vetos i d'ultimatums era impossible mantenir cap semblança d'estabilitat i el primer ministre va resagnar-se a la convocatòria de comicis generals per al 23 de juliol.

Amb la inflació al voltant del 400% i les xifres d'emigració més altes que no les d'immigració per primera vegada en la història del país, hauria estat d'esperar que la campanya s'hagués centrat en la situació econòmica i que els laboristes haguessin promès un retorn a la normalitat després del catastròfic balanç dels governs del Likud. La mateixa lògica indicaria que Shamir, de la seva banda, hauria hagut de distanciar-se de Begin i d'intentar de vendre el missatge que estava estabilitzant la situació, que no era culpable del descontrol i que el fet d'haver encarat la problemàtica des del mateix dia en què havia arribat al poder en comptes d'intentar maniobres electoralistes de vol gallinaci era prova del seu sentit de la responsabilitat nacional i el feia mereixedor d'una mica més de temps. Quant als laboristes, certament la campanya va desenvolupar-se d'acord amb aquestes premisses i el lema *Encara hi ha esperança* que acompanyava el

rostre somrient de Shimon Peres a tots els cartells electorals n'era bona mostra: un lideratge experimentat, moderat i conscient seria capaç d'afrontar tots els problemes del país i de donar-los una solució racional que contrastaria amb la babel dels anys anteriors.

Però el Likud no va optar per aquesta estratègia. La imatge de Begin era omnipresent en els cartells de campanya, Shamir hi feia referències constants en reivindicar-se com a hereu seu i el lema escollit per a captar els votants, *Som el bàndol patriota*, reflectia un estat d'esperit desacomplexat que cercava, en una reminiscència del que havia passat en els comicis anteriors, de traçar una línia divisòria entre un ells i un nosaltres. Mentre el laborisme jugava la carta de llista experta enfront de l'amateurisme del Likud i recalrava el desastre a què havien dut els experiments apassionats de Begin i dels seus subordinats, els revisionistes acceptaven el missatge i el giraven en benefici propi, reivindicaven orgullosament que ells eren els *amateurs*, els patriotes, els autèntics, els del país. Els altres eren l'elit, els de sempre, els que potser no s'equivocaven tant però sempre servien interessos diferents dels de la gent qualsevol. Comptat i debatut potser és millor votar algú que no sempre encertarà però que ho farà tot pensant en la gent com tu perquè, ben mirat, és com tu.

Que el Likud s'inclinés per aquesta estratègia era indicatiu de diverses coses. D'una banda servia de testimoni de com s'havia transformat el partit en només una dècada, com el populisme sefardita era ara molt més important que no el liberalisme de matriu asquenazita que en el seu dia havia semblat imprescindible per a donar-li al Cherut l'oportunitat d'esdevenir majoria social. També mostrava com el tribalisme, un fenomen present des dels dies de la fundació de l'Estat però fins aleshores més o menys circumscrit als petits partits sectorials, havia penetrat en el *mainstream* fins al punt de convertir-se en l'element decisiu d'una campanya que per aquesta raó esdevenia molt menys racional. I evidenciava que Shamir, a despit de les diferències de caràcter i de línia política que tenia amb Begin, s'adonava que per a guanyar havia d'adreçar-se al mateix electorat i per tant havia de transmetre més o menys els mateixos missatges. Però a més de tot això hi havia una altra consideració, merament d'equilibris interns, que empenyia Shamir cap en aquesta direcció. Ja s'ha vist que la veritable aspiració del nou primer ministre en formar govern havia estat incloure-hi el Partit Laborista, i això per consideracions que no tenien a veure amb l'estat de l'economia —circumstancial, passatger i tangencial al seu entendre— sinó amb el tema obsessivament transcendent

del territori i del futur de l'*Eretz Yisrael* en què Shamir entenia que la seva gran contribució havia d'ésser aconseguir que els seus propis postulats esdevinguessin consens nacional. Els governs estrets, era de témer, polaritzarien la societat cap als extrems i impedirien aquest escenari, i això no només perquè el laborisme a l'oposició se n'aniria massa cap a l'esquerra sinó també perquè els partits marginals de la dreta radical del revisionisme empenyerien tot govern de confrontació a marcar més i més distàncies dels partits opositors i per tant a adoptar un caràcter creixentment intemperat i extremista.

L'elecció dels candidats a les llistes dels dos principals partits del Likud, celebrades respectivament el 12 d'abril al Cherut i el 26 d'abril al Partit Liberal, van ésser una bona prova d'això. David Levy havia estat considerant una candidatura en clau populista de reivindicació de subvencions i de redistribució de la riquesa en un moment en què moltes famílies tenien dificultats per arribar a final de mes, però en darrera instància havia decidit que el fracàs d'aquesta línia política —precisament la que havia estat implementant-se en els dos darrers anys— feia que el país estigués instal·lat en la resignació que, independentment del debat sobre si Shamir o Peres en serien millors gestors, que se seguís el camí que estava traçant ara el govern era inevitable. Va donar suport al primer ministre, doncs, en una votació del comitè central que s'esperava quasi unànime. I llavors, sorprenentment, Ariel Sharon va anunciar la seva candidatura, i va fer-ho amb un discurs ben allunyat de les preocupacions econòmiques i centrat en la reivindicació de la seva gestió al capdavant del ministeri de Defensa, un discurs que explicava que Israel havia estat molt a prop de resoldre el problema de les fronteres, d'esdevenir la potència regional indiscutible a ulls de tothom i de beneficiar-se de la pau i de la prosperitat que un tal estatus li hauria proporcionat. Que el fracàs d'això havia estat induït per elements traïdors de l'esquerra que havien corcat la cohesió nacional des de dins i que havien contribuït a una campanya de deslegitimació a la qual ràpidament s'hi havien sumat els poderosos altaveus de l'antisemitisme internacional, fins al punt d'enganyar una administració Reagan que ara es penedia d'haver pressionat tant Israel sobre l'afer. I que el futur passava per una línia dura de construcció massiva d'assentaments, de mantenir una actitud desafiant envers qualsevol vulneració de la sobirania israeliana a les fronteres i de combatre dins del país l'estat d'esperit que havia precipitat la retirada i que era l'únic culpable de la situació que s'havia generat, “el producte d'una esquerra jueva que no és sionista; una conjunció de cosmopolitisme,

comunisme i autoodi que rebutja completament el nacionalisme jueu i hi lluita en contra al mateix temps que atorga un suport cec al nacionalisme àrab i s'agenolla servilment davant dels pitjors dels seus líders⁶⁴⁸». Els analistes van pensar que Sharon no arribaria a un resultat de dos dígitos en aquella confrontació amb el primer ministre perquè tant la persona com el missatge havien quedat totalment deslegitimats. A l'hora de la veritat Shamir va guanyar, sí, però amb només un 57,5% enfront del 42,5% del seu rival. Dues setmanes després, en el comitè central del tradicionalment moderat partit liberal, el falcó Yitzhak Modai s'imposava amb cent vint-i-sis vots a les candidatures pacifistes i centrades en la qüestió econòmica del ministre de Justícia Nissim i de l'*speaker* Menachem Savidor. Gairebé la meitat del Cherut estava demanant a Shamir que es deixés de governs d'unitat i de possibles converses en el marc de Camp David i que tractés amb mà dura la comunitat internacional, els països àrabs del voltant i també els rivals de dins de casa, mentre un amic d'Ariel Sharon passava a encapçalar el partit que fins un any abans havia liderat Simcha Ehrlich. Temps convulsos per a la mena d'objectius que perseguia Yitzhak Shamir.

El primer ministre no tenia por de les convulsions que es multiplicaven al seu voltant. "Es veu a si mateix com l'últim soldat amb qui el país pot comptar", deia un ministre del Likud al *New York Times*. "Si en els murs que protegeixen Israel arriba a regnar-hi el caos, el desordre o la confusió, ell serà l'últim home dempeus, el qui amb l'espasa a la mà continuarà garantint que tothom estigui segur⁶⁴⁹". Els assentaments es mantindrien i el dret de tot jueu a assentar-se a qualsevol part de l'*Eretz Yisrael* seria sacrosant, però el primer ministre estava ben disposat a negociar en el marc de Camp David una possible autonomia i convidava els laboristes a unir-se en un govern de concentració nacional per a explorar-ne l'eventualitat. Israel no tenia cap ambició territorial al Líban i se'n retiraria tan bon punt pogués fer-ho amb seguretat, però si aquesta condició no es donava podria mantenir-s'hi durant un any, una dècada o un segle, el que calgués per a mantenir segura la frontera del nord. Aquestes línies programàtiques eren les que Shamir va ressaltar en un cordial debat amb Peres a la televisió tretze dies abans de les eleccions i també les feia constar als discursos de

⁶⁴⁸ SHARON, Ariel. «Lebanon and Israel's Security», *Yediot Ahronot*, 24 de maig de 1985.

⁶⁴⁹ BRINKLEY, Joel. «The Stubborn Strength of Yitzhak Shamir», *New York Times*, 21 d'agost de 1988, p. 26.

campanya, combinades amb unes referències al país i a la gent de peu que sonaven força més impostades que no quan en eleccions anteriors havia estat Begin qui les havia verbalitzades.

L'ordre públic es beneficiava d'aquesta impostació. En comparació amb la campanya de tres anys abans els dies van transcórrer plàcids, sense incidents ni sortides de to, sense indignacions apassionades ni reivindicacions enfervorides que recollissin anècdotes i memòries de l'Holocaust, de les *saisons* i d'altres experiències traumàtiques que seguien despertant vívids records entre una part molt important de l'opinió pública. Quan Peres i Shamir havien debatut, guardant en tot moment un respecte exquisit pels torns i les rèpliques del contrari, el líder laborista havia dit que hi havia massa diferències de programa per a articular la mena de govern conjunt que Shamir reclamava “siguin quins siguin els resultats”⁶⁵⁰, però no havia semblat que fos realment així, i en qualsevol cas les diferències eren de programa, no com el 1981 quan Peres havia dit que entre el Likud i el laborisme “hi ha molt més que diferències ideològiques” i tothom l'havia entès. Si el Partit Laborista tenia majoria per a governar amb els seus socis naturals difícilment en deixaria escapar l'oportunitat, però si les coses anaven diferent, l'aposta per la mena de govern ampli que Shamir havia volgut bastir uns mesos abans tindria una altra oportunitat de dur-se a terme.

Arribada la nit electoral les coses no podrien haver anat més bé per als objectius del primer ministre, perquè a més d'uns resultats igualats dels dos grans partits —Shimon Peres, amb un 35% dels vots i quaranta-quatre diputats, superava per ben poc el 32% dels vots i quaranta-un diputats del Likud— els blocs que a Israel anaven essent coneguts com a “dreta” i “esquerra” empataven a seixanta diputats. Aquesta era la suma del Likud amb el Techiya (5), el Mafdal (4), el Shas (4), l'Agudat (2), el nou Morasha dels *chardalim* (2), el Tami (1) i el racisme del Kach (1); idèntica a la suma del laborisme amb el Chadash (4), el Shinui (3), el Ratz (3), el Yachad (3), la Llista de la Pau (2) i l'Ometz del dissident Hurvitz (1). Ningú no tenia majoria, ni tan sols els seixanta diputats de bloqueig, perquè ni Peres estava disposat a negociar amb les llistes àrabs ni Shamir podia considerar peticions extravagants del rabí Kahane com ara l'establiment d'una llei que definís la nacionalitat en funció de la circumcisió. Els governs estrets d'un sector o de l'altre eren impossibles i això abocava Peres a

⁶⁵⁰ FOIX, Lluís. «Peres no acepta la propuesta de Shamir sobre la formación de un Gobierno de unidad nacional» *La Vanguardia*, 21 de juliol de 1984.

entendre's amb Shamir i permetia que el primer ministre sortint entrés en aquestes converses sense haver d'enfrontar-se a l'ala dreta del seu partit —envalentida després del resultat de la candidatura de Sharon al comitè central— perquè àdhuc aquesta havia d'admetre que no hi havia cap més alternativa.

Un govern d'unitat nacional havia de servir, tothom hi estava d'acord, per a redreçar l'economia amb polítiques compartides per un ampli consens —i per tant susceptibles de durar i d'oferir estabilitat— i per a resoldre el problema libanès. En tots dos casos les posicions del laborisme no eren gaire diferents de les del Likud, i Shamir estava particularment interessat en la participació de l'esquerra en la solució del Líban perquè això desactivaria l'agitació al carrer en defensa d'una retirada immediata i desordenada que rebia molts suports d'aquest sector. Hi havia, però, dos obstacles: el nom del primer ministre i l'acció política a desenvolupar en els territoris palestins.

En veritat només la qüestió dels territoris palestins era problemàtica; si es resolía bé Shamir no tenia gaire inconvenient a deixar que Peres, el qual era al capdavant el guanyador de les eleccions en vots i en escons, encapçalés el govern. En alguns moments de la negociació va insinuar clarament que el desenllaç final seria aquest i dins del Likud els seus principals aliats tenien coll avall que caldria cedir la primera magistratura. Reivindicar-la, però, permetia de posar aquest problema d'ego al mateix nivell que el problema de línia política que es plantejava a Cisjordània i a Gaza per a, posteriorment, cedir en el tema del nom en espera que els laboristes cedissin en la substància. La jugada va sortir-li rodona perquè primer Peres va afegir pressió amb un intent de formar un govern amb els seus aliats naturals i algun partit religiós i va fracassar, i després en negociar amb el Likud sis diputats de l'ala esquerra de la seva formació, liderats per Victor Shem-Tov, van rebutjar d'entrar al govern i van escindir-se. Debilitat per aquestes controvèrsies internes que contrastaven amb la disciplina militar que havia mantingut el Likud arreglerat darrere del seu equip negociador, Peres no només va acabar accedint a un govern d'unitat nacional amb el programa territorial del Likud sinó que també va cedir en la qüestió del primer ministre en acceptar una rotació en la qual ell serviria només els dos primers anys de la legislatura i Shamir els dos últims; Finances seria per al Likud, Defensa per al laborisme i Exteriors l'ocuparia a cada moment el líder que no estigués exercint com a cap de govern. Després d'una revolta de darrera hora del qui havia estat candidat de Peres per a ministre de Finances Gad Yaakovi i d'una tempestuosa sessió del comitè central laborista en què l'acord va

ratificar-se tres-cents noranta-quatre a favor i cent seixanta-sis en contra, el 14 de setembre de 1984 Peres va jurar com a primer ministre.

L'economia, un àmbit en què hi havia consens, va beneficiar-se del govern d'unitat nacional i del subsegüent pla d'estabilització i va iniciar un període de prosperitat que només s'interrompia al tombant de segle. La medecina que ho possibilitava era de caràcter auster (devaluació amb canvi de moneda a ràtio de mil a un, congelació de salaris i increment dels tipus d'interès) i si bé va comportar un augment tangencial de l'atur i una efímera disminució del nivell de vida, va compensar-ho amb escreix en controlar la inflació (185% el desembre de 1985, 24% en acabar-se 1986, 16% un any després) i en posar les bases per a un creixement molt més sostingut. Al Líban també van poder normalitzar-se les coses en els termes que volia Shamir; les velleïtats bel·licoses de la dreta revisionista van quedar descartades i l'abandonament total amb què flirtava l'esquerra laborista també, i el resultat va ésser una retirada unilateral el gener de 1985 fins a la franja de seguretat que patrullava el successor de Hadad, Antoine Lahad. Els problemes no van acabar-se del tot perquè continuava havent-hi atemptats ocasionals contra l'IDF i no passava cap any en què no calgués enterrar una desena de soldats víctimes de la violència libanesa, però la concentració de les forces en una àrea petita i molt vigilada i el fet que les milícies musulmanes hostils optessin per combatre prioritàriament en els escenaris de la guerra civil que seguia ben viva en llur país van permetre que Israel pogués consolidar les seves noves posicions en un termini de sis mesos i que s'inaugurés una realitat damunt del terreny que es perllongaria durant més d'una dècada en circumstàncies raonablement estables.

Les coses eren ben diferents en el que refereix als territoris palestins, la veritable poma de la discòrdia del govern d'unitat nacional, perquè era només aquí on hi havia una diferència de plantejament i on els laboristes, havent cedit més que no voldrien com a conseqüència de llurs errors en el procés negociador, se sentien més incòmodes amb l' statu quo. Shamir havia plantejat dos grans corollaris: el dret de tot jueu a assentar-se arreu de l'*Eretz Yisrael* i, mal que no agradés a l'ala dreta del seu partit, la disposició a negociar una autonomia àrab en el marc de Camp David. Una disposició, cal dir-ho, a partir de la interpretació més restrictiva d'aquest marc, la que contemplava una autonomia dins d'Israel i per tant sense una federació entre els palestins i algun Estat àrab i sense cap possibilitat tampoc d'independència. Hi havia hagut una època en què els laboristes havien intentat una cosa així per mitjà de contactes amb notables de

Cisjordània de la mà de Yigal Allon i havien fracassat, creure que ara que la societat àrab estava molt més polititzada en termes antisionistes sí que seria possible era totalment il·lusori.

Una part del laborisme veia en l'actitud de Shamir i en els enfrontaments que aquesta li generava amb l'ala dreta del seu propi partit un simple engany. Al capdavant, si Sharon o Geula Cohen volien un Gran Israel jueu a les fronteres de 1967 i Shamir volia això mateix però disposat a concedir una autonomia que els àrabs mai no acceptarien, quina diferència hi havia entre les dues coses a la pràctica? ¿No seria més aviat una estratègia deliberada de Shamir per a semblar moderat i engalipar així els laboristes cap a un govern que defugiria tot compromís? Eren preguntes raonables i és impossible de negar que l'estratègia de Shamir per a formar governs d'unitat que implementessin les seves polítiques tenia un sentit tàctic molt ben estudiat. Això no vol dir necessàriament, però, que Shamir no estigués essent sincer. Jabotinsky era un ideòleg que havia traçat moltes línies vermelles i havia especulat sovint sobre el futur de Palestina i el que havia d'ésser admissible per al sionisme revisionista. Shamir n'era un deixeble devot i encara més inflexible que el fundador, de manera que no és estrany que volgués donar resposta a situacions que les circumstàncies actuals feien implantejables però que en el futur potser podrien explorar-se. La possibilitat que algun altre poble tingués drets nacionals a l'*Eretz Yisrael* o que els jueus tinguessin restringit l'assentament en algun indret d'aquesta terra li semblava anatema, però entenia el problema de governar una gent amb una identitat cultural clarament diferent, gent a qui reconeixia el dret de continuar vivint allà, i en conseqüència estava disposat a considerar una autonomia que servís perquè ells, a llurs aldees, decidissin els horaris comercials, el currículum de les escoles o la freqüència de pas dels autobusos. Que això els semblava manifestament insuficient i ho rebutjaven? D'acord, però si mai ho volien quedava així constància que ell havia estat disposat a arribar fins aquí, la qual constància sens dubte volia que servís d'exemple per als seus successors. Shamir, un home amb la rara qualitat d'ésser indefectiblement fidel a la paraula donada, tenia aquesta mena de preocupacions que no eren gaire habituals en la sempre voluble i mudadissa arena política israeliana.

D'una manera o d'una altra, el cert és que les posicions laboristes coincidien amb el pla que Reagan havia presentat per a Cisjordània l'agost de 1982 en què proposava de congelar els assentaments i de negociar amb Jordània una partició del territori de manera que la major part tornés a Amman (amb autonomia o sense) i que una porció

més petita fos annexada per Israel de manera acordada. El pensament de Shamir, en canvi, quedava perfectament reflectit en el comunicat que el consell de ministres va fer en resposta a aquella proposta de Reagan, dictat per Begin i aprovat per l'aleshores ministre d'Exteriors:

Les posicions que s'han comunicat al primer ministre d'Israel de part del president dels Estats Units no són més que citacions parcials dels acords de Camp David, les quals es troben esmentades de manera marginal o esbiaixada i, en alguns casos, contradiuen obertament l'esperit de l'acord. Si el pla americà arribés a implementar-se, no hi hauria res que impedís al rei Hussein de convidar el seu nou amic, Yasser Arafat, a venir a visitar Nablus i després donar-li el control de tot el territori⁶⁵¹.

Havent vist aquesta diferència d'opinió i la impossibilitat de resoldre el conflicte dins dels estrets marges que oferia Shamir, convé preguntar-se també si la proposta laborista era realista. Comptat i debatut, hom ha vist anteriorment com la PLO havia anat convertint-se després de la Guerra del Yom Kippur en representant dels palestins reconeguda pel gruix dels Estats àrabs i com Jordània s'havia resignat a aquesta situació i havia renunciat a les seves aspiracions de sobirania sobre el territori en la cimera de la Lliga Àrab a Rabat del 26 al 29 d'octubre de 1974. ¿Seria factible ara que Jordània fes marxa enrere i acceptés un acord en què esdevindria novament administradora de territoris palestins, però a més havent acceptat prèviament una annexió israeliana d'una part d'aquests mateixos territoris? No ho semblava pas. El mer fet d'admetre drets israelians sobre un centímetre dels espais que s'havien perdut a la Guerra dels Sis Dies ja seria anar més enllà que no Sadat a Camp David, i aquella cimera havia comportat un boicot general contra Egipte en el món àrab i, en darrera instància, l'assassinat del mateix Sadat. Addicionalment, entre les possessions que Israel segur que no abandonaria hi havia Jerusalem, la tercera ciutat santa de l'islam i l'obsessió dels saudites; per a la família reial jordana, la legitimitat de la qual provenia de la custòdia de la Meca que els ancestres de Hussein havien gestionat durant generacions, acceptar un pacte en què Israel tingués el control de l'àrea jerosolimitana equivaldria a renunciar als fonaments damunt dels quals es construïa el seu mateix dret a regnar i era per tant

⁶⁵¹ LANDAU, Maurice David (2014) *Arik: The Life...* p. 263. David Kimche, director general del ministeri d'Exteriors d'Israel, havia descrit la reacció de Begin en ésser informat d'aquella proposta amb els eloqüents termes següents: "va ésser com si li haguessin donat un cop de puny a l'estómac amb un martell de forja". KIMCHE, David (1991) *The Last Option...* p. 157.

impossible. Shimon Peres, en reflexionar anys més tard sobre la maniobra que estava intentant d'articular, tenia ben presents aquestes limitacions.

La posició del rei Hussein era la d'una persona preparada per a negociar un acord de pau, però només en el context d'una conferència internacional de pau a l'Orient Mitjà que reunís les superpotències i també tots els protagonistes regionals. En aquesta aspiració, comptava amb el suport de la Unió Soviètica, de França, d'Anglaterra i, amb certes reserves, també dels Estats Units. Shamir va rebutjar contundentment la idea d'una conferència internacional. Va al·legar que una conferència com aquella intentaria d'imposar una solució a les parts⁶⁵².

Certament no tenia cap sentit que Hussein, havent renunciat a les aspiracions sobre el territori que havia estat administrat des d'Amman entre 1949 i 1967, volgués ara convertir-se en el traïdor col·laboracionista de la regió i posés així en perill de mort la seva dinastia només per fer-se amb quatre misèries que ni tan sols inclourien la ciutat més simbòlica i significativa de l'àrea. De fet Hussein no tenia cap interès a ficar-se altre cop en el vesper palestí que de segur que comportaria inestabilitat per a Jordània si no era per a resoldre d'una vegada per totes el conflicte araboisraelià. Només aquesta possibilitat feia que valgués la pena d'assumir riscos pel potencial que tenia de desactivar l'espiral d'extremismes que tanta por feia a una monarquia amb fama de moderada i de filooccidental com la jordana.

Per a articular aquesta solució Hussein volia una "conferència internacional que reunís les superpotències i també tots els protagonistes regionals". En altres paraules, Hussein no perdria l'honor fent la pau amb Israel a canvi de guanyar unes engrunes sinó que assistiria com un més en una conferència de molts més països en què es dibuixaria una solució justa per al conflicte. I a proposta de la conferència i en nom de la pau i de la lleialtat que ell i la seva família havien ofert sempre incondicionalment a la causa àrab, acceptaria si era el cas el paper d'administrador d'aquells territoris, però era un gest que no volia que es percebés que buscava activament. Per això volia que la Unió Soviètica hi participés, garantia que els Estats àrabs que s'hi arregleraven no podrien oposar-s'hi de manera frontal; la seva prudència arribava fins al punt que el febrer de 1985 va negociar amb Arafat que hi hagués una delegació jordana-palestina conjunta en cas que les converses arribessin a fructificar. París i Londres estaven naturalment d'acord amb una tal iniciativa i Moscou la veia també amb bons ulls perquè li permetia de situar-se

⁶⁵² PERES, Shimon (1995) *Battling for Peace...* p. 264. La traducció és pròpia.

com a actor protagonista a l'Orient Mitjà una altra vegada, després que la pau entre Egipte i Israel es consumés com una maniobra promoguda pels Estats Units de què havia quedat totalment marginada. Washington n'era més escèptic perquè tot i que naturalment volia un arranjament al conflicte araboisraelià tenia les "certes reserves" de pensar que a la Unió Soviètica no li convenia que el gran contenciós que li permetia d'atiar el sentiment antiamericà a la regió i de desestabilitzar els règims filooccidentals en benefici del nacionalisme àrab socialista que li era lleial desaparegués, de manera que la conferència tenia molts números d'esdevenir un fracàs retransmès arreu del món que servís perquè la maquinària propagandística soviètica recuperés un tema que li aportava molts beneficis i que estava quedant relegat a les planes secundàries de l'actualitat política internacional.

Podria haver funcionat una conferència així si el govern israelià s'hi hagués abellit? És veritat que Arafat es trobava en una posició molt difícil, amb els quarters generals a Tunis i els seus homes ben lluny de les fronteres palestines perquè Síria, que no li perdonava la rendició de l'estiu de 1982, s'havia encarregat de promoure grups rivals que s'havien fet amb el control dels camps de refugiats sirolibanesos, circumstàncies totes elles que havien possibilitat una entesa amb Hussein a què la PLO mai no hauria accedit si s'hagués trobat en una posició de força. També és cert que Moscou hi havia mostrat interès i que els països àrabs moderats sentien simpatia per una solució que permetria a Egipte la plena normalització diplomàtica amb l'entorn i que possibilitaria que hom fes front comú en contra de l'amenaça islamista provinent de l'Iran. En darrera instància, però, fer funcionar tot aquell engranatge era massa complicat; els interessos dels actors protagonistes eren molt diferents, Síria no tenia al·licients reals per a participar d'aquell joc, Palestina despertava emocions excessivament visceral i l'oportunitat de denunciar l'acord i d'erigir-se en paladí de la causa àrab i musulmana (com Gaddafi i Saddam segur que haurien fet) era massa temptadora. El fet que Arafat cedís a les pressions del seu entorn i denunciés l'acord amb Hussein l'any següent és una evidència en aquest sentit, així com un funest presagi del destí del procés d'Oslo d'una dècada després. Calia considerar igualment la constatació que la monarquia jordana era massa fràgil per a aplegar sota la seva responsabilitat un edifici tan complex. De fet, probablement si el líder revisionista hagués tingut una personalitat més arriscada hauria acceptat el repte de la conferència per a millorar la cohesió del seu govern i des del convenciment que descarril·laria sola i que el món visualitzaria com l'irredemptisme i

el rebuig de la pau i del compromís no eren culpa d'Israel sinó de l'altre bàndol. Al capdavall Begin havia fet una aposta igual d'agorosa en entrar en negociacions amb Egipte i els seus càlculs s'havien complert gairebé al peu de la lletra.

Yitzhak Shamir no estava disposat a fer-ho, però, encara que això suposés posar en perill el govern d'unitat i els fruits que en forma de consens nacional havia de proporcionar. Sabia que si creava un precedent tota temptativa posterior tindria en compte que Israel havia estat disposat a cedir fins allà i que la posició de partida d'ulteriors negociacions se situaria en aquell punt. Estava també convençut que si una idea era legitimada pel cap de la família política revisionista, aleshores seria molt difícil que els seus successors com a líders del moviment poguessin oposar-s'hi. Quan Menachem Begin havia acceptat de lliurar el Sinaí íntegrament a Egipte, assentaments inclosos, amb la justificació que no formava part de l'*Eretz Yisrael*, automàticament havia passat a ésser segur que cap dirigent àrab no acceptaria un tractat de pau —ni al Golan siríà ni al sud del Líban— sense unes condicions anàlogues. Quan ell mateix ofería als palestins una autonomia administrativa a Gaza i a Cisjordània aquest mer gest feia molt difícil que mai un govern israelià pogués negar-los-la si aquests canviaven d'opinió i decidien d'acceptar-la. Per la mateixa raó, encara que les probabilitats d'haver de transferir el gruix de Cisjordània al govern d'Amman com a resultat de l'èxit d'una conferència internacional en aquell moment fossin tan ínfimes que aparentment valgués la pena de córrer el risc, una tal acció implicaria que el govern israelià, i per a més inri un govern amb participació del Likud, hauria beneït la renúncia a la sobirania d'una part de l'*Eretz Yisrael*, el qual precedent seria emprat per les forces antisionistes en unes altres circumstàncies i amb uns altres dirigents per a obtenir finalment aquesta mena de resultat que, ominós com seria, no despertaria gaires recels a Israel perquè hauria quedat legitimat pel precedent que Peres estava demanant.

El clímax d'aquesta discussió va arribar amb la reunió que van mantenir el rei Hussein de Jordània i el ministre d'Exteriors Shimon Peres a Londres l'11 d'abril de 1987, en la qual van acordar que el primer organitzaria una delegació jordana-palestina amb voluntat de negociar i que el segon faria gestions perquè les Nacions Unides convoquessin una conferència internacional⁶⁵³. Peres va informar Shamir de l'acord i el primer ministre, conscient de les reticències que l'escenari generava a Washington, va

⁶⁵³ BORSCHER-DAN, Amanda. «Missed Opportunity? The 1987 Peres-Hussein Peace Deal that Wasn't» *Times of Israel*, 30 de setembre de 2016.

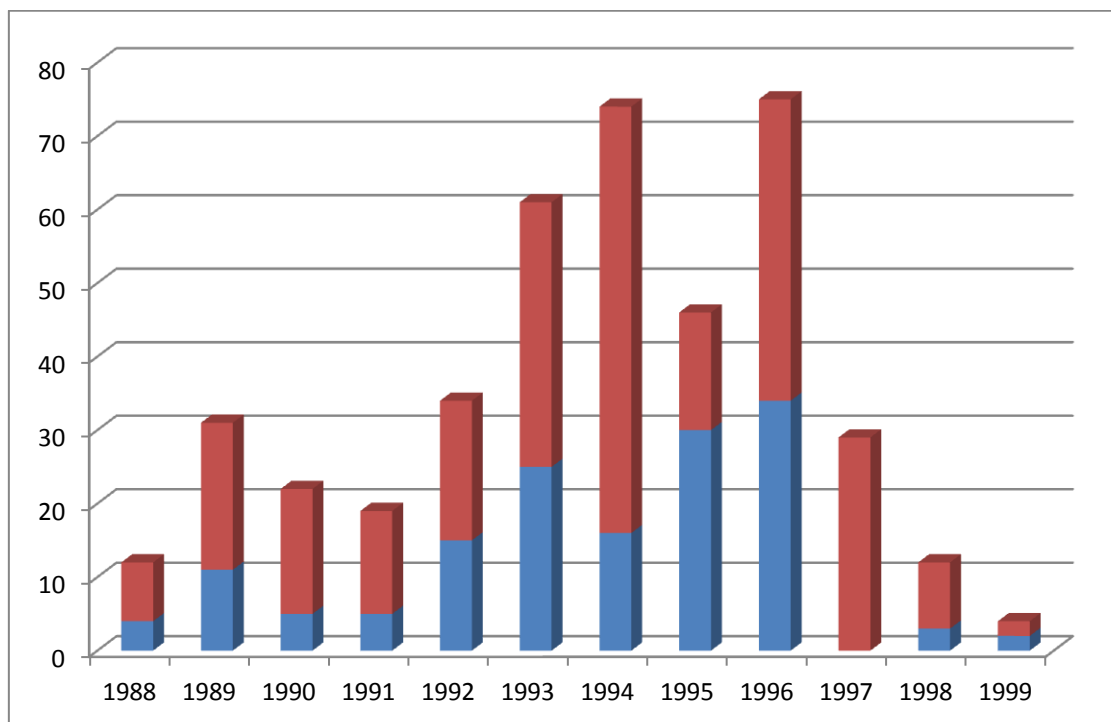
ordenar immediatament al seu lloctinent Moshe Arens que es desplaçés als Estats Units per a sabotejar el projecte. Per ideologia Shamir no podia posar en qüestió la sobirania israeliana de Cisjordània i per pragmatisme no volia que el seu no rotund creés una crisi diplomàtica o acabés amb el govern d'unitat, de manera que va navegar per l'estret marge d'admetre una conferència internacional —sense concretar què s'hi debatria, o dit en el llenguatge diplomàtic, “sense precondicions”— i aleshores anar posant-hi requisits, fent preguntes i demanant temps per a estudiar-ne les respostes amb l'esperança que les circumstàncies sempre canviant de l'Orient Mitjà acabessin enterrant aquella amenaça. I certament que va sortir-se'n, perquè el 31 de juliol de 1988 el rei Hussein va fer marxa enrere i va negar qualsevol possibilitat d'implicació jordana en dir que respectava “els desitjos de la PLO, única representant legítima del poble palestí, de secessionar-se de Jordània per a establir un Estat palestí independent⁶⁵⁴”.

La decisió de Hussein va venir donada per la magnitud de la insurrecció que en els vuit mesos anteriors havia abrusat els territoris palestins. Començada espontàniament ran d'un accident de trànsit en el creuament d'Erez el 8 de desembre de 1987 en què un camió israelià havia xocat contra un autobús palestí amb un balanç de quatre morts, la situació va escalar ràpidament cap a un sollevament general a Gaza i a Cisjordània. Els disturbis s'originaven en la creença que l'episodi d'Erez havia estat una matança deliberada de palestins, però ben aviat va transcendir aquesta polèmica per a reflectir la frustració d'una societat discriminada que no tenia dret al sufragi i que contemplava amb impotència la construcció de més i més assentaments jueus. L'islamisme polític que tanta eficàcia estava demostrant en la lluita contra Israel al Líban va aprofitar els primers esplotaments de la revolta per a constituir-se en grup organitzat⁶⁵⁵ sota el nom de Moviment de Resistència Islàmica, més conegut per l'acrònim àrab Hamas, i va esdevenir ràpidament la principal força de la insurrecció després del Fatah d'Arafat —el qual no n'havia previst l'esclat però ràpidament va fer per a posar-s'hi al capdavant— i en companyia de moltes altres faccions menors.

⁶⁵⁴ KIFNER, John. «Hussein Surrenders Claims on West Bank to the P.L.O.; U.S. Peace Plan in Jeopardy», *New York Times*, 1 d'agost de 1988, p. 1.

⁶⁵⁵ Mal que és habitual donar per descomptat que l'islamisme és per se hostil a Israel, hi ha també nombrosos exemples de teòlegs i personalitats del moviment que han beneït d'una manera o d'una altra la idea de la pau, la qual cosa ha tingut un pes important en la discussió i signatura dels Acords d'Abraham de 2020. Una síntesi d'aquestes veus pot trobar-se a SELA, Avraham (2005) «Politics, Identity and...» pp. 49-51.

La celeritat amb què la *intifada* palestina va organitzar-se era mostra de com, sense Israel adonar-se'n, la societat àrab que administrava s'havia transformat des d'una realitat tribal i patriarcal fins a esdevenir un teixit associatiu dinàmic que incloïa diaris, universitats i la penetració pregonada de l'estat d'esperit, així laic com islamista, que predominava a les capitals veïnes. Els temps en què els ancians de Betlem no es preocupaven gaire de què passava més enllà de Tuku havien passat i avui eren els joves (molt majoritàriament musulmans en una ciutat que havia estat en un 80% cristiana només quaranta anys abans) els qui portaven la veu cantant amb gran coneixement del que s'esdevenia no només a Cisjordània i a Gaza sinó també al Caire, a Beirut o a Damasc. En un escenari així l'espontaneïtat de les primeres pedres va donar lloc a una violència molt més sistemàtica i viciosa, tant envers Israel com dins de la pròpia comunitat que veuria en els anys següents més de cinc-cents morts en les pugnes entre Fatah i Hamas i tres-cents cinquanta-nou ciutadans assassinats sota l'acusació de col·laboracionisme amb les autoritats de Jerusalem.

Font 33. Víctimes israelianes de la violència de la I *Intifada* i dels anys del procés d'Oslo. En blau els soldats, en vermell els civils. ONG B-Tselem i elaboració pròpia.

Els esdeveniments feren que el problema araboisraelià tornés a la primera plana de l'actualitat política internacional i que, per primera vegada, ho fes amb els àrabs palestins com a veritables protagonistes. La PLO va recuperar el prestigi i la capacitat

d'influència perduts en els anys que havien seguit a l'expulsió de Beirut i les aspiracions sempre vagues d'arribar a una solució a través de Jordània van fer-se miques. Per al govern israelià de Shamir i de Peres, la resposta a la insurrecció també plantejava diversos reptes difícils de resoldre.

Un primer problema era el de la gestió dels aldarulls de la *intifada*. Si hom els tractava com a meres alteracions de l'ordre públic i intentava de resoldre'ls amb efectius policials i material antiavalots les forces de seguretat es veien desbordades perquè la coordinació, la complicitat ciutadana i el nivell de violència eren molt més alts que en les manifestacions de protesta habituals al món occidental; Israel en conseqüència donava una imatge de feblesa i això, a més de donar ànims als revoltats —i als països de l'entorn que li volien mal— obria la porta al raonament que el problema no tenia una solució repressiva i que calia explorar la via del diàleg. Si en canvi hom els tractava com un desafiament militar i hi enviava les forces armades el resultat era un nombre de víctimes civils enorme que es feia inassumible tant per a la imatge internacional d'Israel com per al que la pròpia societat israeliana estava disposada a acceptar, particularment després d'haver quedat escarmentada per l'experiència traumàtica de la Guerra del Líban. El govern va anar nedant entre les dues aigües i va haver d'empassar-se per tant les conseqüències negatives tant d'una cosa com de l'altra, al mateix temps que actuava a l'exterior contra interessos de la PLO, com va evidenciar-se amb l'explosió d'una bomba que va matar-ne tres oficials a Limassol, Xipre, el 14 de febrer de 1988 o amb l'assassinat d'Abu Gihad a Tunis dos mesos després. Aquesta mena d'accions tenien, naturalment, molt mala acollida als països en què s'esdevenien i eren obertament rebutjades dins del govern pel ministre Ezer Weizman i vistes amb molt d'escepticisme pel mateix Shimon Peres.

La discrepància que desestabilitzava el govern no era només tàctica sobre la mena d'accions que convenia adoptar per a acabar amb la *intifada* sinó que també era estratègica. Weizman creia que la violència era la conseqüència lògica de la perpetuació de l'ocupació i volia acabar amb la repressió i iniciar un diàleg per a resoldre definitivament el conflicte. Peres entenia que la *intifada* havia d'ésser esclafada perquè Israel no podia negociar en situació de debilitat i sota foc, però de tota manera compartia el diagnòstic de Weizman sobre l'origen del problema i retreia a Shamir que hagués boicotejat el seu pla amb Jordània que justament pretenia d'evitar que s'arribés en aquell escenari i defensava una combinació de pal i pastanaga i l'evitació d'accions

massa agressives que perjudicaven la imatge pública d'Israel. El ministre de Defensa Rabin no s'oposava als criteris de Peres però sí que volia reajustar l'equació perquè hi hagués una mica més de pal i una mica menys de pastanaga. Yitzhak Shamir pensava que de la *intifada* hom n'havia tret almenys una conseqüència positiva (la renúncia de Hussein a continuar explorant el pla de Peres) i com en tantes altres coses a la vida era partidari de serrar les dents, aguantar i esperar que els àrabs es cansessin de picar ferro fred. El ministre d'Indústria Ariel Sharon completava aquesta gradació d'opinions amb la demanda d'una militarització del problema i la sobregegesticulació constant.

Shamir havia volgut un govern d'unitat nacional per a estabilitzar la situació, reduir la polarització política i generar un consens ampli a favor de la presència jueva arreu de l'*Eretz Yisrael*. En bona mesura això s'havia acomplert en els tres primers anys de l'experiment amb la millora econòmica, amb la retirada fins a quaranta kilòmetres de la frontera internacional entre Israel i el Líban i amb la construcció i expansió d'assentaments que havia anat esdevenint-se calladament en aquest temps. Ara la *intifada* posava en perill aquests guanys perquè hi havia el risc que el laborisme es decantés per la via diplomàtica i renunciés a la línia vermella sobre negociacions d'àrees compreses dins de l'*Eretz Yisrael*, una línia que només existia en les cosmovisions revisionistes i nacionalreligioses però que, a partir d'una determinada interpretació de Camp David, Shamir estava aconseguint d'estendre al conjunt de partits i a l'opinió pública. En aquesta estratègia, li anava molt bé que Yitzhak Rabin fos el ministre de Defensa: això l'obligava a planificar operacions repressives que, sortissin bé o malament, havien de rebre el suport del laborisme que representava; durant aquells anys van invertir-se els rols tradicionals i Rabin va començar a ésser percebut com a més intransigent i agressiu que no Peres, probablement a conseqüència del suport ferm que Shamir li oferia tothora i que contrastava amb la incomoditat de l'esquerra laborista.

Tot el bé que Rabin feia als plans de Shamir quedava compensat pel mal que hi causava Ariel Sharon. L'exministre de Defensa havia personificat les aspiracions més expansives d'Israel durant la Guerra del Líban i amb la seva personalitat, caràcter i posicions havia fet forat entre el sector més radical de la militància del Likud, gent que se sentia incòmoda amb l'immobilisme del primer ministre i que volia acabar amb les mitges tintes i reprendre el programa que havia quedat incomplet amb la dimissió de Begin per una conjunció de circumstàncies i de traïcions a què calia donar-li la volta. Eren els militants que cridaven "Arik, rei d'Israel!" als consells nacionals del Likud.

Sharon havia comprovat en la votació de candidats per a les eleccions de 1984 que el marge que el separava de Shamir era molt estret i creia que la nova situació de violència podia acabar de mostrar el primer ministre com un tou incapaç d'agafar les brides i donar-li a ell l'impuls necessari per a derrotar-lo internament. Dit i fet, va comprar-se una casa a Jerusalem Est i va triar els dies més convulsos i agitats per a fer-hi una festa d'inauguració en què va convidar un gran nombre de militants del Likud i tots els diputats i ministres de la formació. Després va fer referència a la provocació en nombrosos discursos a la Knesset que també aprofitava per a criticar directament Rabin i Peres, “si jo fos el ministre de Defensa ja hauria acabat amb la *intifada*”, “m’he traslladat a la ciutat vella de Jerusalem perquè tu, Shimon Peres, vols regalar-la al rei Hussein, m’he traslladat aquí per a aturar-te”⁶⁵⁶.

Com que els pressupostos s’havien aprovat i era l’últim any de legislatura, les paraules de Sharon no tenien la capacitat de trencar el govern com havia estat a punt de passar en alguna ocasió anterior, però sí que dificultaven molt que pogués establir-se’n un d’igual després dels comicis generals. Rabin i Peres no podien assumir gaires atacs d’aquesta magnitud sense tornar-s’hi i demanar l’empara explícita de Shamir, el qual quedava aleshores en un dilema enverinat perquè si la donava atorgava validesa a les acusacions de seguidisme del laborisme que tant de ressò tenien a l’ala dreta del Likud i si la rebutjava corria el risc que se li desmuntés la pedra angular de tota la seva estratègia política. A més, l’extrema esquerra aprofitava per a fer pressió a Peres. “El país està cremant i l’emperador Neró puja fins al terrat de la seva nova casa al barri musulmà de Jerusalem i hi toca el violí”, clamava Yossi Sarid, durant molts anys diputat de l’ala pacifista del laborisme que havia abandonat el partit al costat de Victor Shem-Tov en protesta pel pacte amb el Likud. “En aquest terrat, juntament amb Sharon-Neró, hi han vingut també tres-cents llepaculs, hipòcrites, llepons, oportunistes i aventurers, somniadors patològics i llunàtics”⁶⁵⁷. Entre els llepaculs hipòcrites s’hi comptava Shamir, la indignació del qual per veure’s arrossegat cap en aquell escenari és fàcil d’imaginar encara que la dissimulés darrere el seu rostre d’immutable impertorbabilitat.

⁶⁵⁶ LANDAU, Maurice David (2014) *Arik: The Life...* pp. 313-314.

⁶⁵⁷ Ibidem.

A l'estiu de 1988, a pocs mesos de les eleccions convocades per al novembre, l'ambient va anar polaritzant-se com era d'esperar en la vigília d'una campanya. Peres va optar per un missatge de diàleg que culpava implícitament l'immobilisme de Shamir de la situació generada per la *intifada* mentre el primer ministre feia un discurs de llei i ordre que tampoc no excloïa el diàleg, sempre que fos dins del “marc de Camp David” tal com ell l'entenia. La incògnita era saber què pesaria més, si la indignació de la ciutadania per la violència i les consegüents ganes de tornar-s'hi amb més força o si la comprensió que la realitat que es vivia als territoris no havia de durar i calia canviar-la perquè les coses milloressin en l'àmbit de l'ordre públic. En qualsevol dels casos, com que laboristes i *likudniks* governaven junts i no estaven tan lluny en llurs respectives posicions, era d'esperar que qui tingués molt clara la resposta en termes dicotòmics s'inclinaria pels partits minoritaris que a dreta i esquerra oferien tot el maniqueisme que aquesta mena de votant podia desitjar.

La proposta de diàleg laborista passava per Jordània, és clar, i per recordar que abans que no esclatés la *intifada* un Peres molt previsor havia intentat de conjurar-la amb aquesta seva iniciativa que Shamir havia frustrat. La línia de flotació d'aquest discurs va rebre un torpede colossal amb l'anunci del rei Hussein del 31 de juliol que la deixava aparentment intransitable. Peres va procurar de treure-li ferro de seguida:

Aquestes declaracions [de Hussein] no alteren el fet que Jordània disposa de la frontera més llarga amb Israel, que més d'un milió de palestins tenen passaport jordà i que els ponts sobre el Jordà continuen oberts. L'anunci del rei ha estat provocat pel període d'incertitud política en què ens trobarem fins que Israel no decideixi cap a quina direcció vol fer avançar el procés de pau⁶⁵⁸.

Shamir en canvi va cantar victòria. “Fins avui el rei Hussein volia aconseguir una retirada total i aquesta tarda ha renunciat a aquest objectiu”, va dir en una entrevista televisiva just quan va conèixer-se la notícia. Qualsevol que l'hagués sentit hauria pensat que Hussein reconeixia els drets d'Israel sobre Cisjordània i no pas els de la PLO. “Des del nostre punt de vista l'anunci no implica cap canvi polític⁶⁵⁹”, continuava. Al capdavant *nosaltres* havíem vist de seguida que la maniobra de Peres era irrealitzable i sort que l'havíem bloquejada abans que no hi hagués temps perquè tot el món àrab i la

⁶⁵⁸ «Jordania rompe sus vínculos legales y administrativos con Cisjordania» *La Vanguardia*, 1 d'agost de 1988, p. 1.

⁶⁵⁹ «Hussein anuncia el divorcio de su reino y Cisjordania» *La Vanguardia*, 1 d'agost de 1988, p. 7.

comunitat internacional es fes la idea que la renúncia israeliana dels territoris era qüestió de temps o d'afegir una mica més de pressió. Quatre setmanes més tard insistia en la seva posició immobiliària i esquiva, gairebé caricaturesca, en una entrevista amb el veterà corresponsal de *La Vanguardia* a l'Orient Mitjà, Tomàs Alcoverro:

ALCOVERRO: Penseu que el rei Hussein ha pres aquesta decisió com a resultat de la *intifada* de la població palestina?

SHAMIR: Pot ésser que hi hagi alguna connexió entre la violència i les decisions polítiques del rei, però no sé els motius exactes de per què ha actuat així. Si voleu averiguar-ho heu de preguntar-li-ho a ell. El que sí que puc dir-vos és que les coses no han canviat.

ALCOVERRO: Creieu que la decisió del rei Hussein ha confós la PLO? Pot provocar divisions entre els palestins?

SHAMIR: No sóc periodista. La meua feina no és la d'avaluar com se sent la PLO o com se sent el rei Hussein. Ja us he dit que al meu entendre res no ha canviat ni a Cisjordània ni a Gaza.

ALCOVERRO: Espereu algun resultat concret, susceptible de representar un pas cap al reconeixement de l'Estat d'Israel, de la propera reunió del Consell Nacional Palestí?

SHAMIR: No sé res dels plans de la PLO. Però no canviarà ni la seva filosofia, ni la ideologia, ni el programa d'acció. Potser modificarà les tàctiques, però no canviarà pas la veritable intenció que segueix essent, diguin el que diguin els seus dirigents, la destrucció d'Israel⁶⁶⁰.

De totes maneres, darrere d'aquest posat impertèrrit, el primer ministre estava preocupat. En una entrevista a *Playboy* tres setmanes abans Arafat havia afirmat que “tard o d'hora els palestins aconseguirem els nostres objectius puix que anem amb el corrent de la història i Israel va contra el sentit de la història⁶⁶¹”. La teoria de la història i les analogies amb Rhodèsia o amb el Vietnam del Sud que estaven en voga entre els líders revolucionaris àrabs del moment no alarmaven gaire Shamir, però la possibilitat

⁶⁶⁰ ALCOVERRO, Tomàs. «“Si el Likud gana, negociaré la paz, pero no con Arafat”» *La Vanguardia*, 28 d'agost de 1988, pp. 10 i 11.

⁶⁶¹ «Exclusive Yasir Arafat Interview» *Playboy*, 31 d'agost de 1988 (l'entrevista, però, va dur-se a terme el dia 7 d'agost). Vegi's també, sobre la qüestió del “sentit de la història”, CULLA, Joan B. (2004) *Israel, el somni...* p. 459.

que els palestins aconseguissin llurs objectius —o, en termes més precisos, que la PLO substituís Jordània en l'esquema mental de Peres i de bona part de l'esquerra— sí que li treia la son. Mentre Hamas havia aprovat aquell mateix mes un programa polític en què plantejava la destrucció d'Israel i desenvolupava una cosmovisió antisemita de jueus que dominen el món i que provoquen tota mena de maldats que semblava sortida dels escrits de l'abat Barruel de finals del segle XVIII, la PLO afirmava ara que estava preparada per a explorar la via negociada i Arafat es declarava disposat a entrevistar-se amb qualsevol dirigent israelià, dinàmica que en els mesos següents adquiriria un impuls decisiu amb l'acceptació de la Resolució 242 del Consell de Seguretat de les Nacions Unides que el Consell Nacional Palestí aprovà el novembre de 1988 i amb el rebuig de qualsevol forma de terrorisme que l'acompanyà. És clar que Shamir no dubtava que “la veritable intenció segueix essent, diguin el que diguin els dirigents, la destrucció d'Israel”, però els seus socis de govern no eren tan suspicaces i podien caure en aquest parany. Quan Rabin asseverava que mal que Israel no tornaria a les fronteres de 1967 sí que podien fer-se algunes concessions i Peres clamava als mítings que si la gent li donava el vot “posaré punt i final al cercle infernal de guerres en què estem immersos des de fa quaranta anys⁶⁶²”, el primer ministre s'adonava que les coses encara no estaven gens consolidades en la seva direcció. Calia doncs un nou govern d'unitat nacional perquè acabessin de quallar.

No era una perspectiva forassenyada, car el mateix Peres repetia sovint —i va fer-ho davant de Shamir en el debat electoral que van mantenir el 23 d'octubre— que estava disposat a formar un nou govern amb el Likud. El problema era que sempre hi afegia “en cas que això contribueixi a la pau”. La pau estava esdevenint el missatge central de la campanya laborista i despertava expectatives internacionals: Ronald Reagan havia acollit càlidament Peres a la Casa Blanca a principis de setembre i el rei Hussein, encara més explícit, va aventurar que una victòria del líder laborista crearia expectatives de pau. A mesura que aquesta dinàmica anava en augment les especulacions de la premsa (i del mateix laborisme) sobre la natura exacta d'aquella pau també creixien proporcionalment i començaven a circular idees —eleccions als territoris per a elegir representants amb qui negociar, conferències internacionals— que amenaçaven de reïficar-se. Shamir va veure's obligat a reiterar en els actes de campanya que Gaza i

⁶⁶² «La campaña electoral israelí gira en torno al futuro de los territorios de Cisjordania y Gaza» *La Vanguardia*, 8 d'octubre de 1988, p. 13.

Cisjordània serien sempre israelianes i que qualsevol retirada serviria només “per a transportar els canons de l’enemic fins a la costa mediterrània on es troben concentrades dues tercers parts de la població israeliana”, però el mer fet d’haver de verbalitzar-ho ja era un canvi substancial respecte de la realitat d’uns mesos abans. De tota manera, conscient que els seus interessos aconsellaven la conciliació, el primer ministre també deia que podia viure amb una autonomia palestina (administrativa i en la línia de Camp David sota sobirania i control militar israelians, és clar) i recordava que només el Likud havia portat la pau amb un país del voltant.

Font 34. Shamir (esquerra) recelava de les intencions de Peres (dreta) però en darrera instància preferia el govern d’unitat nacional a qualsevol altra combinació. Wikimedia Commons.

A mesura que el Partit Laborista va anar fent seva la idea d’una cessió de sobirania a Cisjordània la posició de Shamir va fer-se més i més precària. El que estava proposant-se des del partit rival i membre del govern en igualtat de condicions era anatema per al revisionisme i el primer ministre feia com aquell qui no ho sent i continuava dient que volia repetir-hi un pacte. Com que Sharon havia creat un estat d’opinió que sostenia que Shamir flaquejava, ara era fàcil desestabilitzar-lo per aquesta banda i que el Tchiya o el nou Tzomet de l’excap de l’Estat Major (i vell amic de l’Arik) Rafel Eitan poguessin beneficiar-se’n amb un discurs molt més irredemptista. A més a més, una campanya electoral és sempre un moment de polarització en què els electors cerquen

d'entusiasmar-se amb proclames apassionades en les places i estadis on se celebren els mítings, i els matisos i el “sí però no” de Shamir no feien vibrar ningú. Finalment el primer ministre va cedir al que era inevitable i va passar a l'atac. Els laboristes havien estat deslleials en els darrers anys del govern d'unitat perquè plantejaven mesures que no havien estat consensuades. (Com que l'estratègia bàsica de Shamir era l'immobilisme i per a això el que calia era justament no plantejar mesures, certament que ningú no podia acusar-lo d'aquest pecat). Si podia establir-se un govern només de la dreta després de les eleccions, així es faria. “Un nou govern d'unitat no, abans amb el diable⁶⁶³!”

Aquest canvi d'estratègia obria la porta a positivitzar el discurs i a contraposar la narrativa laborista d'una negociació que acabaria amb la violència amb la promesa que hi havia una solució militar al conflicte que també restauraria la calma i que el nou govern de dreta articularia de seguida. Això equivalia a fer una acusació implícita al laborisme d'estar obstaculitzant l'eficiència de l'IDF en la gestió de la *intifada* per escrúpols constitucionals, legals, humanitaris o d'imatge internacional o, alternativament, a dir que el ministre de Defensa Rabin era incompetent. Sharon havia fet tots dos discursos des que havia començat la revolta i ara altres diputats i ministres del Likud van decantar-se més obertament per aquesta línia argumentativa. Shamir no va desmentir-la però va guardar-se prou de fer-la explícitament seva, en part perquè sabia que no era certa i en part perquè com a cap de govern era fàcil que subsidiàriament aquesta crítica acabés assenyalant-lo a ell mateix, però sobretot perquè encara que hagués fet la cessió tàctica d'adoptar un altre discurs durant la campanya, la seva prioritat estratègica continuava essent la formació d'un govern d'unitat nacional després dels comicis.

És gairebé una llei matemàtica que entre algú que promet pau a canvi de sacrificis i algú que promet pau sense que calguin concessions, si la credibilitat resulta ésser més o menys la mateixa, el segon tindrà sempre més números de guanyar. La violència als territoris durant la campanya, la qual va arribar a un clímax el dia d'abans de les eleccions amb la mort d'una dona jueva i de tres nens que van cremar-se vius en un autobús nocturn a l'entrada de Jericó atacat amb còctels Molotov, també ajudava que un discurs de mà dura s'imposés. Quan Shamir va anar a votar, amb l'incident de la vigília

⁶⁶³ ALCOVERRO, Tomàs. «El cara a cara Shamir-Peres no dispó las dudas de los indecisos», *La Vanguardia*, 25 de octubre de 1988, p. 10.

ben present en la ment de tothom, va dir que calia contemplar la pena de mort per als assassins de dones i de nens. Shimon Peres, conegut opositor d'aquest mètode, va respondre ara que hi estava d'acord. I amb aquest estat d'esperit la jornada electoral va atorgar una sòlida majoria de seixanta-cinc diputats a la suma del Likud (40), els nacionalreligiosos del Mafdal (5), els ultraortodoxos del Shas (6), l'Agudat Yisrael (5) i el Degel HaTorah (2) i els partits de la dreta radical Tzomet (2) i Moledet (2). "Els electors han dit que només el Likud formarà el proper govern i assumirà el destí d'Israel", va proclamar un Shamir triomfant. L'endemà va anunciar que obria converses amb els partits religiosos. "A Israel", va deixar clar, "no tornarà a haver-hi un govern d'unitat nacional amb els laboristes⁶⁶⁴". Certament que el primer ministre tenia la paella pel mànec i podia prescindir fins de dos partits de la seva majoria natural si ho volia, de manera que s'asseia a la taula de negociacions des d'una posició de moltíssima força.

Les negociacions van fracassar, però, perquè Shamir volia que fracassessin. El primer ministre sabia que aquesta majoria duraria quatre anys, o potser vuit, però que arribaria el dia que el laborisme tornaria al govern perquè la situació de seguretat, la dinàmica econòmica, la corrupció o el cansament amb un lideratge perllongat durant massa temps empenyerien l'electorat en aquella direcció. El dia en què hi hagués mig milió de colons espargits per Cisjordània i Gaza una retirada seria logísticament impossible i la societat israeliana s'hauria habituat tant a aquesta realitat que Netzarim i Tel Aviv serien tot u quant a consideracions de sobirania, i llavors seria lògic que hi hagués una alternança en el poder entre el Likud i els laboristes amb els respectius partits que els complementaven a dreta i a esquerra. Però en el moment present la situació no estava consolidada i hi havia el risc que el laborisme, desorientat després d'anys a l'oposició i encisat pels cants de sirena de la pau, estigués disposat a transigir en la sobirania israeliana de l'*Eretz Yisrael*. Davant d'aquesta possibilitat només hi havia dues alternatives: o bé un govern de dretes com el que l'aritmètica parlamentària possibilitava que es dediqués a construir massivament amb l'esperança que quan els laboristes tornessin al poder les dificultats d'una cessió de sobirania fossin ja massa grans per a consumir-se o bé una reedició del govern d'unitat nacional que generés aquesta mateixa situació d'una manera més subtil i matisada.

⁶⁶⁴ ALCOVERRO, Tomàs. «El Likud podría gobernar sin necesidad de formar un nuevo Gobierno de unidad nacional con los laboristas», *La Vanguardia*, 2 de novembre de 1988, p. 3.

La majoria de dirigents colons i l'ala dreta del Likud també veien el perill que Shamir identificava però, mal que havien entès la necessitat del govern ampli després de l'empat de 1984 creien que ara l'oportunitat del govern de dretes no havia de desaprofitar-se. Si el que calia era augmentar el nombre i la mida dels assentaments, un executiu revisionista amb ultraortodoxos i nacionalreligiosos podria construir-ne molts més sense els estira-i-arrosses i les cessions que requeriria el pacte amb els laboristes i faria així que una sola legislatura aconseguís en aquest àmbit el que potser no s'assoliria ni després de tres o quatre mandats d'unitat nacional. Shamir no pensava igual. D'una banda s'adonava que no només comptava la quantitat d'habitants sinó també els anys transcorreguts, evacuar algú que duu dos anys en una casa no és el mateix trauma que evacuar algú que hi porta mitja vida, que hi ha vist néixer els fills i que hi ha enterrat els pares. Però sobretot el que veia era que si els assentaments eren una part de l'activitat del govern, consensuada encara que això requerís d'una expansió molt més lenta que no seria en un altre cas, el laborisme se'n sentiria partícip, seguiria havent-hi habitants de quibuts i *moshavim* entre els colons i seria molt més fàcil que els pobles jueus dels territoris s'interpretessin dins i fora del país com una conseqüència del creixement natural de la població i no pas d'un pla polític preestablert. En canvi, si adquirien una connotació nefària com a obstacle per a la pau, com a prova de racisme i com a màcula per a l'ethos democràtic jueu, l'hostilitat que s'esdevindria contra ells entre la comunitat internacional i dins de l'esquerra política israeliana seria molt més difícil d'esborrar i els posaria en perill durant molt més temps encara que estiguessin prou poblats.

Shamir va moure's de pressa per a tancar pactes amb els partits ultraortodoxos, els únics de la seva majoria natural que podien arribar a contemplar una entesa amb els laboristes. Després va aconseguir que tota la seva majoria es mobilitzés a favor de la candidatura del seu estret col·laborador Dov Shilansky a la presidència de la Knesset. Però a partir d'aquí va dilatar deliberadament les converses amb els representants nacionalreligiosos i de la dreta laica i va dir reiteradament que creia que seria bo que el Partit Laborista entrés al govern i que estava disposat a transigir —des de la generositat de qui té una manera alternativa de crear-lo— per a fer realitat aquest escenari. Yitzhak Rabin, agraït pel suport que Shamir li havia donat com a ministre de Defensa i satisfet amb la relativa honestetat del primer ministre, va dir que hi estava a favor. Ezer Weizman entenia els càlculs del cap de govern i hi estava completament en contra. Shimon Peres dubtava. I

aleshores la situació va complicar-se amb una guerra de nervis molt pròpia de la tradició parlamentària israeliana.

Quan havien començat les negociacions per a formar govern, els partits ultraortodoxos havien demanat a Shamir que la Llei del Retorn fos esmenada perquè només els jueus stricto sensu, fills de mare jueva o convertits per mitjà de l'ortodòxia, fossin reconeguts i adquirissin immediatament la ciutadania israeliana. Per a un home tan laic com el primer ministre una modificació així era indesitjable en termes de principis i a més era també un afront per al sionisme perquè dificultava la migració jueva mentre hi havia un greu problema demogràfic. Tot i així no va dir que no, i de fet els partits ultraortodoxos van entendre que deia que sí. Shamir al capdavant no tenia intenció de formar govern amb ells sinó amb els laboristes i l'únic que volia era impedir que aquests els oferissin més i formessin una coalició estreta amb els partits de l'esquerra i els *charedim*, un escenari improbable però, a diferència del que passava amb la dreta radical laica i amb els nacionalreligiosos, no impossible. A les reunions amb els ultraortodoxos es limitava doncs a escoltar i a fer que sí amb el cap, conscient que sempre podria argumentar que havien estat altres socis de coalició, no pas ell, els qui l'havien empès a descartar aquestes mesures envers les quals es mantenia conspícuament neutral.

Quan els ultraortodoxos van vantar-se que havien aconseguit una modificació de la Llei del Retorn, tota la diàspora va posar-se les mans al cap⁶⁶⁵. Ràpidament una corrua de representants de les organitzacions jueves més il·lustres va desplaçar-se a Israel per a entrevistar-se amb el primer ministre i treure-li aquella idea del cap. Shamir es trobà amb l'estatunidenc Martin Stein, representant del United Jewish Appeal, i amb els britànics Trevor Chinn i Immanuel Jakobovits del Joint Israel Appeal, va escoltar-los atentament i va dir que tindria en compte llurs preocupacions, però no va manifestar-se ni a favor ni en contra del que li deien. Shimon Peres, en canvi, va donar ple suport a les inquietuds de les jueries internacionals, de manera que un acord entre ultraortodòxia i laborisme quedà totalment descartat. I aleshores va afegir que estaria a favor d'entrar en

⁶⁶⁵ Aquest fet pot veure's com a símptoma puntual d'un procés més dilatat pel qual l'aliança entre Israel i la jueria de la diàspora (en particular la nord-americana) va veure's debilitada en benefici d'una entesa cada vegada més estreta entre els sectors evangèlics estatunidencs i l'aliança revisionista-nacionalreligiosa a Terra Santa. Aquesta qüestió es comenta només tangencialment en aquesta tesi, però el lector en trobarà anàlisis més detingudes a SHINDLER, Colin (2000) «Likud and the...» pp. 153-182, a GORDIS, Daniel (2012) «From a Jewish...» pp. 102-110 i a DON-YEHIYA, Eliezer (2012) «Orthodox and Other...» pp. 120-128.

un govern amb el Likud per a conjurar aquest escenari, propòsit al qual Shamir sí que va accedir de seguida.

Van caldre encara alguns dies d'anades i vingudes, perquè el 30 de novembre la comissió reduïda del comitè central laborista va votar en contra del pacte amb el Likud per un estret marge i va caldre que es convoqués l'òrgan en ple, amb l'amenaça de Peres de dimitir, perquè finalment l'acord fos aprovat amb sis-cents trenta-vuit vots a favor i tres-cents quaranta-nou en contra. Shamir, ben satisfet de concedir a Peres un veto sobre qualsevol modificació de la Llei del Retorn i havent acceptat que no es construïren totes les cases que voldria als territoris (però que se'n construïren nogensmenys), va respondre cinc dies després al recent discurs d'Arafat a l'Assemblea General de les Nacions Unides per a deixar clar quina era la posició d'Israel sobre la dinàmica negociadora:

La PLO intenta de donar la impressió de moderació quan en realitat nega el dret a l'existència d'Israel, fa actes terroristes i fomenta la violència. Hem estat testimonis del monumental engany perpetrat davant del món per aquesta organització. Els Estats Units s'havien compromès el 1975 a no reconèixer la PLO i a no iniciar-hi cap diàleg fins que no reconegués l'existència d'Israel, no acceptés les resolucions 242 i 338 del Consell de Seguretat de l'ONU i no cessés la seva acció terrorista i violenta. A parer nostre la PLO no ha complert amb aquestes condicions. Arafat en el seu discurs no va dir que reconegués el dret d'Israel a existir. Ha condemnat el terrorisme però ha glorificat el que anomena "guerra d'alliberament". La PLO no és capaç de complir amb les condicions americanes perquè estan en total contradicció amb la seva raó d'ésser. Espero que, en nom del procés de pau a l'Orient Mitjà, els Estats Units no estableixin mai contactes amb la PLO perquè això fomentaria l'extremisme i la violència. Quant a nosaltres, l'organització de Yasser Arafat no serà mai una interlocutora⁶⁶⁶.

L'endemà els Estats Units van anunciar l'inici d'un procés de diàleg amb la PLO i Ezer Weizman va celebrar-ho de seguida com "el començament d'una nova era a l'Orient Mitjà⁶⁶⁷". Shamir, indignat, va considerar-la una decisió "terrible i dolorosa" i va advertir que l'aliança estratègica entre Israel i els Estats Units podia ressentir-se'n:

⁶⁶⁶ ALCOVERRO, Tomàs. «Shamir rechaza las propuestas de paz de Arafat», *La Vanguardia*, 15 de desembre de 1988, p. 8. La traducció és pròpia.

⁶⁶⁷ LANDAU, Maurice David. «U.S. Move Divides Israelis: New Elections Are Possible», *Jewish Telegraphic Agency Daily News Bulletin*, 16 de desembre de 1988, p. 1.

Washington ha sucumbit a la moda demencial que està fent estralls arreu del món de dialogar amb els terroristes de la PLO. Els Estats Units ja han comès greus errors en llur política a l'Orient Mitjà en els darrers anys i quan vulguin posar a prova les promeses de Yasser Arafat de renunciar al terror es percataran de l'equivocació i rectificaran la decisió⁶⁶⁸.

Eren crítiques força dures que evidenciaven la convicció de Shamir que George Bush, un dels homes més hostils a la política del govern israelià en l'administració Reagan, tornaria ara des de la presidència a una dinàmica de confrontació com la que hi havia hagut en els anys de Carter i en els temps de la Guerra del Líban. Dins de casa, però, i a despit de les declaracions de Weizman, podia estar tranquil. Shimon Peres va dir que lamentava la decisió nord-americana i que presentaria una “iniciativa diplomàtica amb eleccions als territoris⁶⁶⁹” per a evitar l'aïllament d'Israel i per a oferir un horitzó de pau. El marc d'això era Camp David complementat amb converses amb Jordània, de manera que el primer ministre no tenia raons per a inquietar-se: Camp David exclouïa cessions de sobirania i Jordània no volia parlar. L'acord de govern signat per Shamir i Peres el 19 de desembre ho enunciava clarament: no a un Estat palestí, no a negociacions amb la PLO i sí a un diàleg amb els països veïns sobre la base de les resolucions de les Nacions Unides i dels Acords de Camp David.

Això no va impedir que la ratificació de l'acord pel Comitè Central del Likud el 22 de desembre de 1988 fos un calvari per al primer ministre. Ariel Sharon i el qui fins a la fusió havia estat líder liberal Yitzhak Modai van mostrar-s'hi obertament contraris i van qualificar-lo de “traïció” envers els electors i els partits ultraortodoxos, nacionalreligiosos i revisionistes als quals veien com a aliats naturals. Quan Shamir demanava la paraula era increpat i xiulat pels radicals de les darreres files, fins que en un moment donat va acabar dient-li a Moshe Arens que allò era un circ. A més d'Arens, David Levy i Benny Begin, fill de l'exprimer ministre, donaven suport a Shamir. L'acord va ratificar-se finalment per set-cents noranta-sis vots a sis-cents quaranta-dos, una altra vegada un marge molt estret que posava de manifest la força de la dreta dura i

⁶⁶⁸ ALCOVERRO, Tomàs. «Shamir juzga “terrible, difícil y doloroso” el diálogo OLP-EE.UU.», *La Vanguardia*, 18 de desembre de 1988, p. 9.

⁶⁶⁹ ALCOVERRO, Tomàs. «El Gobierno de Tel Aviv “lamenta” la decisión de la Administración Reagan de dialogar con la PLO», *La Vanguardia*, 16 de desembre de 1988, p. 10.

l'escassa acceptació que tenien les tesis de Shamir entre una part molt significativa de la militància⁶⁷⁰.

El govern no va anar bé. Tot i que aparentment el fet de tenir una majoria alternativa guardada a la calaixera hauria hagut de donar-li més força a Shamir (i en el pla formal havia estat així, com ho mostra que aquest govern excloïa la rotació a diferència de l'anterior) a la pràctica era just a l'inrevés. Com que en la legislatura de 1984-1988 no hi havia hagut possibilitat per al revisionisme de bastir una majoria alternativa —i sí que podia passar que els laboristes fessin desertar algun partit religiós per a sumar-lo a l'esquerra— el Likud s'havia mantingut disciplinat rere Shamir i la seva prudència. Ara, en canvi, cada vegada que Peres feia al·lusió als drets del poble palestí o que els aldarulls de la *intifada* escapaven de control i Rabin no donava ordres de trencar prou ossos, mig Likud es preguntava per què punyetes aquests derrotistes seguien essent ministres del govern d'Israel. Sharon va dimitir el febrer de 1990. Yitzhak Modai i quatre seguidors seus del vell partit liberal que també s'arregleraven amb la línia dura van formar una facció pròpia dins del Likud que amenaçava de deixar de donar suport al govern. Cada vegada que Shamir es mostrava disposat a parlar, considerar, analitzar, estudiar o qualsevol altre dels molts verbs que feia servir per a deixar passar el temps quan un projecte li semblava inconvenient, la següent reunió del comitè central del Likud esdevenia un infern. Aquesta dinàmica generava topades i mala maror entre els ministres revisionistes i els laboristes, i a més obligava Shamir a endurir el seu discurs encara que no volgués, de manera que una crisi de govern era inevitable en el curt termini.

El detonant final va ésser el pla que el secretari d'Estat nord-americà James Baker havia presentat per a intentar de resoldre la violència de la *intifada*, el qual comprenia cinc punts, a saber:

1. L'establiment d'un diàleg entre una delegació israeliana i una de palestina.
2. La participació d'Egipte i dels Estats Units en el procés de diàleg.
3. La incorporació d'Israel tan bon punt es confeccionés una llista de delegats palestins que fos satisfactòria.

⁶⁷⁰ ORGEL, Hugh. «Likud and Labor Endorse Plan to Form a Unity Government», *Jewish Telegraphic Agency Daily News Bulletin*, 22 de desembre de 1988, p. 1.

4. La celebració de negociacions (i l'organització d'eleccions als territoris) d'acord amb la proposta del govern israelià però oberta que els palestins triessin el mètode electoral i afegissin temes a la taula del procés negociador.
5. La convocatòria d'una cimera als Estats Units en què els ministres d'Exteriors del Caire, Jerusalem i Washington farien que el procés arranqués d'una vegada⁶⁷¹.

Òbviament Shamir no era gens optimista sobre els resultats que es derivarien d'aquest pla, però no tenia cap motiu per a rebutjar-lo: mentre això anés endavant els laboristes tindrien una justificació per a seguir al govern i a priori Israel no havia de signar res que qüestionés la seva sobirania sobre tot l'*Eretz Yisrael*. ¿Que els representants palestins i àrabs en general la posarien en dubte quan comencessin les negociacions? Ben segur, i aleshores la proposta fracassaria, però no hi havia gens de pressa per a arribar en un tal escenari que a més podria fer que Peres es replantegés la continuïtat de la coalició. De fet hi havia moltes maneres d'allargar l'arribada d'aquest moment. La llista de delegats palestins podia ésser considerada "insatisfactòria" si un o dos noms tenien vincles amb la PLO o amb alguna altra organització enfrontada a Israel, o millor encara, podia demanar-se temps per a analitzar-la abans de dir que sí. Un cop això estigués resolt, les coses podien allongar-se amb les concrecions de la proposta d'eleccions, les circumscripcions, els ciutadans que tindrien dret de vot i els que no, problemes amb el cens i així anar fent. Com Zenó en la paradoxa d'Aquil·les i la tortuga, Shamir tenia una especial gràcia per a demorar cada pas fins que arribava el punt en què no donar-lo faria que l'interlocutor s'aixequés exasperat de la taula, per a immediatament repetir això en el pas següent, i després en el següent del següent, i de vegades havent-ne colat un parell d'intermedis a partir d'un redactat ambigu o d'una qüestió procedimental. Les pressions del comitè central del seu partit, on hi havia una majoria contrària a l'acceptació del pla Baker, van impedir-li de jugar a aquest joc. Atrapat, Shamir no va dir ni que sí ni que no a la proposta inicial i la situació va esdevenir massa caricaturesca per a sostenir-se. El 12 de març de 1990 Shimon Peres va donar un ultimàtum: o Shamir acceptava el pla Baker o el Partit Laborista abandonava el govern.

Yitzhak Shamir prou que hauria volgut complaure Peres, i de fet va intentar de justificar el sí amb l'advertiment que altrament el laborisme podria formar govern amb algun

⁶⁷¹ El text íntegre del Pla Baker pot ésser consultat digitalment en anglès i en hebreu a bit.ly/3JIUZML.

partit religiós i engegar-ho tot a rodar. Després de l'incident amb la modificació de la Llei del Retorn, però, aquest escenari era massa improbable perquè la dreta dura dintre i fora del Likud se sentís intimidada. Shamir no va gosar cedir en les peticions laboristes i Peres, a despit de les gestions de Rabin amb el primer ministre per a intentar de salvar el govern amb propostes de compromís d'última hora, va forçar una moció de censura i va fer caure l'executiu el 15 de març.

La majoria de revisionistes, nacionalreligiosos i ultraortodoxos a la Knesset era de seixanta-cinc diputats, però en la votació del 15 de març seixanta parlamentaris van pronunciar-se contra el govern (els cinquanta-cinc representants de l'esquerra i dels àrabs més els diputats ultraortodoxos de l'Agudat Yisrael). Això va empènyer Peres a pensar que tenia una coalició possible amb l'Agudat i algun altre diputat voluble —li'n calia un de sol— que acceptés d'afegir-s'hi. “Hi ha una majoria a la Knesset a favor de la pau”, va declarar el líder laborista l'endemà. “Formarem un govern al més ampli possible que farà progressar ràpidament el procés de pau paralitzat per l'actual primer ministre⁶⁷²”. Quatre dies després el president Herzog va encarregar-li que formés govern.

Yitzhak Shamir no va estar mai realment preocupat per la possibilitat que s'establís un govern Frankenstein que barregés els *charedim* amb el laïcisme feminista de Shulamit Aloni. Yitzhak Rabin tampoc no ho veia gens clar i va intentar d'explorar, amb el suport del guia espiritual del Shas Ovadia Yossef, una tornada a l'escenari anterior en què Shamir acceptaria el pla Baker i el laborisme tornaria a les posicions que havia ocupat a l'executiu. Moshe Arens, normalment l'aliat més estret de Shamir al govern, hi estava a favor i va fer-ho notar públicament. Però Ariel Sharon i Yitzhak Modai estaven disposats a dur la batalla fins al final i aquest cop tenien també el suport de David Levy. Shamir creia que no podria reunir una majoria al comitè central i no volia jugar-se-la, de manera que va descartar aquest escenari. N'hi havia dos més, és clar, el de formar un govern amb la majoria natural de seixanta-cinc diputats i el d'anar a unes eleccions anticipades. El primer escenari podia donar-li dos anys llargs al capdavant de l'executiu però a còpia de convertir els assumptes que volia que esdevinguessin consens nacional en matèria de confrontació. El segon podia resultar en un nou govern d'unitat amb el

⁶⁷² CYMERMAN, Henrique. «Crecen las protestas en el Likud contra el liderazgo de Shamir», *La Vanguardia*, 17 de març de 1990, p. 5.

laborisme però en el fons obria un panorama incert, perquè no podia descartar-se que els resultats donessin una majoria d'esquerres que enviés el Likud a l'oposició.

Mentre Peres s'endinsava en unes negociacions tortuoses i en darrera instància estèrils amb els partits ultraortodoxos i amb possibles trànsfugues de la dreta que van portar-lo a fer el ridícul gairebé cada dia durant diverses setmanes, Shamir ponderava en silenci els dos escenaris que s'obririen a continuació. Cap dels dos no li agradava. Les eleccions eren un risc innecessari quan faltava més de la meitat de la legislatura i el primer ministre, com a bon conservador, recelava dels riscos. L'escenari d'un govern de la dreta i prou li recordava la traumàtica segona legislatura de Begin i li feia una por particular perquè si s'havia arribat a la situació present era perquè havia perdut el control del Likud davant de la dreta més dura i si conformava un govern així estaria justament a la mercè de la mena de gent que havia deixat de controlar. Va intentar de crear un nou escenari alternatiu del no-res i va oferir a Peres un govern tècnic de quatre mesos per a aprovar una reforma electoral i després anar a eleccions. Qui sap com el vell maniobrer hauria intentat d'engalipar el líder laborista per a prorrogar aquests quatre mesos, l'objectiu principal i peremptori era el de guanyar temps amb el principal bloc de l'oposició dins del govern. Però Peres, que tenia el partit marejat de tants girs, no va veure's capaç de fer-ne un més i va dir que no. Aleshores Shamir va dirigir-se a Rabin per a temptejar-lo perquè s'escindís o perquè assumís el lideratge laborista i en qualsevol dels dos escenaris tornés al govern. Rabin s'adonava que el desprestigi de Peres el col·locava a les portes de recuperar la presidència del partit després de tretze anys essent-ne el número dos i no volia forçar cap procediment que acabés marcint abans d'hora la fruita madura que estava a punt de caure-li de dret a la boca. El 27 d'abril el president Herzog va encarregar a Shamir que formés govern i mal que aquest va tenir enllestida una coalició amb la majoria natural en menys de tres setmanes — alguns dins del Likud haurien pogut fer-la en tres dies — va mantenir les coses en *stand-by* i àdhuc va demanar a Herzog una pròrroga de vint-i-un dies més. Clarament no volia aquell govern i esperava de veure si Rabin aconseguia el lideratge laborista, o si s'esdevenia alguna emergència nacional o qualsevol episodi imprevist que justificqués una tornada a l'escenari d'unitat anterior.

Res de tot això no va passar i el 8 de juny Shamir va presentar un govern de seixanta-dos diputats que comprenia el Shas, el Degel, el Mafdal, el Tzomet, el Tchiya, el trànsfuga de l'Agudat Eliezer Mizrahi i el trànsfuga laborista Efraim Gur. Shimon

Peres, amb força poca-solta, va qualificar-lo de “govern nascut en pecat, basat en desertors, que despertarà l’antagonisme del món i dels països àrabs⁶⁷³”. L’última part no anava desencaminada, és clar. ¿Per què Shamir va formar-lo en darrera instància, en comptes de comunicar al president que li era impossible i anar a eleccions? Una possible explicació és que temia que a la llarga, si desdenyava els aliats naturals que Begin s’havia posat a la butxaca amb molt d’esforç i cura, aquests acabarien tornant als rengles laboristes i farien que el Likud deixés d’ésser el partit normal de govern. Una altra de més immediata és que temia que si renunciava a governar quan clarament tenia els números per a fer-ho això li comportaria automàticament una candidatura alternativa del sector dur al comitè central que li faria perdre les primàries i el forçaria a cedir el lideratge del partit en els comicis subsequents. Fos com fos, era clar que Shamir s’havia vist forçat a elegir entre escenaris que no volia i que això era un símptoma evident de debilitat. Al comitè central del Likud, en canvi, la satisfacció era palpable. Si l’anterior acord de govern havia estat aprovat per la mínima el 1988 després d’un debat babèlic, aquest va rebre l’assentiment unànime dels presents només començar la sessió.

L’executiu que Yitzhak Shamir va encapçalat en els dos anys exactes que transcorregueren entre juny de 1990 i les eleccions generals de juny de 1992 ha estat vist sovint per la historiografia com la culminació del seu programa polític, “el govern més dretà de la història d’Israel⁶⁷⁴”, constructor massiu d’assentaments i mostra nua i crua de la vertadera línia política del revisionisme i del primer ministre que l’encapçalava. És una paradoxa perquè mal que Shamir hauria subscrit en abstracte la gran majoria de principis que informaven el govern, no en compartia l’estratègia i havia volgut evitar-lo de totes totes. No era una culminació sinó el seu cant del cigne. Còmode amb els consensos entre laborisme i revisionisme que el col·locaven en una posició d’àrbitre gairebé sense haver de buscar-ho, ara era ell qui havia de moderar l’executiu activament, no per qüestions de principi sinó per evitar que les accions arrauxades dels seus ministres més radicals el desconnectessin de l’opinió pública, de la comunitat internacional i de la majoria social fins al punt de provocar una desastrosa reacció que desviaria el pèndol cap a l’esquerra i destruiria els objectius de tota la seva vida política.

⁶⁷³ CYMERMAN, Henrique. «Shamir constituye el nuevo gobierno conservador de Israel», *La Vanguardia*, 9 de juny de 1990, p. 8.

⁶⁷⁴ MORRIS, Benny (2011) *Righteous Victims: A...* p. 611.

La insistència a cercar aquest equilibri va desmuntar el govern prematurament i va obligar a convocar les eleccions cinc mesos abans que no hauria correspost. Els resultats, ai las, van desencadenar el procés d'Oslo i van confirmar així les seves pitjors temences.

Font 35. Foto de família del vint-i-quatrè govern d'Israel el dia de la seva constitució, 12 de juny de 1990. Vist sovint com l'apoteosi dels plantejaments de Shamir, en realitat el primer ministre que l'encapçalava no va sentir-s'hi mai gens còmode. Asseguts d'esquerra a dreta hi ha Moshe Nissim, Yitzhak Shamir, el president Chaim Herzog i David Levy. Dempeus d'esquerra a dreta hi ha Aharon Lishansky, Roni Milo, Yitzhak-Chaim Peretz, Yitzhak Modai, Moshe Arens, Yuval Neeman, Dan Meridor, Gideon Patt, Zevulun Hamer, David Magen, Ehud Olmert, Avner-Chai Shaki, un joveníssim Aryeh Deri, Rafael Pinchasi, Ariel Sharon, Moshe Katzav i Rafal Eitan. Col·lecció Nacional de Fotografies del Govern d'Israel.

Convé fixar-se en dos moments d'aquest període en què Shamir va veure's forçat a fer el paper de moderador davant dels seus socis de coalició i del mateix Likud, a saber, la crisi del Golf que Saddam Hussein desencadenà en envair l'Iraq el 2 d'agost de 1990 i la Conferència de Madrid que va acabar essent la poma de la discòrdia que va enfonsar l'executiu.

Si la invasió de Kuwait s'hagués esdevingut un parell de mesos abans, hauria pogut servir de pretext per a pressionar els laboristes perquè entressin al govern i sens dubte Shamir s'hauria esforçat a dur les aigües fins en aquest molí; comptat i debatut es tractava d'un Estat obertament hostil que havia amenaçat moltes vegades Israel i que era vist com una amenaça estratègica prou gran per a haver estat objecte d'una arriscada

operació aèria una dècada abans que n'havia frenat el programa nuclear. Les coses eren encara més greus, però, ja que Saddam va vincular obertament la seva acció amb una protesta per l'existència d'Israel i va oferir-se a retirar les tropes del petit emirat si l'Estat jueu acceptava de fer retrocedir les seves fronteres anàlogament fins a la línia anterior a la Guerra dels Sis Dies. Era un moviment pensat per a convertir el desafiament expansionista d'un megalòman en un gest de resistència popular als carrers de tot el món àrab. Gaddafi ràpidament va sumar-s'hi i va donar-li el seu suport. Arafat, després d'uns dies de vacil·lació per la transcendència del fet, va cedir a la calorosa rebuda que l'acció de Saddam tenia als territoris i també va avalar la invasió. La coalició internacional que els Estats Units estaven organitzant, amb l'aquiescència d'una Unió Soviètica en absoluta davallada, a fi d'expulsar el dictador iraquetà de Kuwait corria el risc d'esdevenir una acció colonial i una agressió contra l'islam a ulls de la població de l'Orient Mitjà. Jordània, sempre ràpida a detectar aquesta mena de circumstàncies i conscient d'ésser el blanc més evident d'aquestes crítiques, va deixar clar que no hi participaria i que no volia tenir problemes amb Bagdad.

Saddam cercava precisament aquest escenari i la manera més òbvia que tenia d'aconseguir-lo era amb un atac contra Israel. Els Estats Units tenien per tant interès a evitar que Israel respongués militarment a la provocació, en cas contrari la intervenció americana, ja vista amb suspicàcia per molta gent a la regió, esdevindria directament una agressió sionista i qualsevol simpatia seria anatematitzada des de Rabat fins a Islamabad. L'administració Bush va demanar a Israel que serrés les dents i que aguantés la tempesta en silenci. "No hi ha res que la vostra força aèria pugui fer i que nosaltres no estiguem fent ja", va dir el secretari d'Estat Baker. "Si creieu que hi ha res que no estiguem fent digueu-nos-ho i ho farem de seguida"⁶⁷⁵. Shamir va acceptar, va preparar la població amb el repartiment massiu de mascaretes en previsió d'un possible atac químic i va consentir en silenci el llançament de míssils que van causar una mort directa, tres-cents ferits i nombrosos danys materials. Per primera vegada a la seva història, Israel era atacat i no responia, tal com havien fet els jueus de la diàspora durant dos mil anys, quan no hi havia *tzabarim* i no tenien l'esperit orgullós dels dies bíblics que Herzl i Ben-Gurion havien volgut restaurar. Jabotinsky havia escrit sobre un mur de ferro que separaria Israel dels àrabs i havia glorificat l'ús de la força com a manera

⁶⁷⁵ BAKER, James (1995) *The Politics of...* p. 387.

d'imposar-se. Per als seus seguidors, que teòricament en tenien un deixeble al poder, no eren dies fàcils de justificar.

A aquest fet s'hi unia la qüestió palestina. Enfadat perquè Shamir no havia acceptat el pla Baker i a sobre se les havia empescades per a formar un govern més irredemptista que no l'anterior, el president Bush havia decidit que no permetria que construís massivament als assentaments sense pagar un preu. Era el gran boom de la migració de jueus soviètics cap al país aprofitant que s'havien obert les fronteres, i el nou ministre d'Habitatge Ariel Sharon va implicar-se amb tot el zel que el caracteritzava per a garantir que tots els nouvinguts tinguessin sostre i serveis al més aviat possible, i preferentment als territoris on calia "reforçar la identitat jueva"⁶⁷⁶. L'any 1991 van començar-se 6435 cases a Gaza i a Cisjordània, xifra que quintuplicava les 1820 de l'any anterior i les 1410 de dos anys abans. El finançament d'aquesta realitat sobrevinguda era un llast massa gran per a una economia més sana però encara fràgil i Shamir va demanar un préstec de garanties a Washington per valor de deu mil milions de dòlars. La resposta va ésser que per a una concessió així calia que el procés de pau avancés sense que Israel hi posés pals a les rodes i hom va exigir a Shamir l'assistència a la Conferència de Madrid com a mostra de bona voluntat. El primer ministre va accedir-hi a despit de la inestabilitat que això li generava al dedins d'un govern que estava decidit a no deixar-li'n passar ni mitja i va optar per les tàctiques dilatòries que se li donaven tan bé: deu setmanes després de la cimera els negociadors israelians i els jordans-palestins encara eren als passadissos fora de les sales de reunions de Washington que tenien assignades perquè no havien pogut acordar si els jordans-palestins conformaven una sola delegació o bé dues⁶⁷⁷. Bush va decidir que n'havia tingut prou i va posar una condició més tangible a Shamir, per la qual el préstec de garanties estaria vinculat que la construcció d'habitatges per a la nova immigració es fes només dins de les fronteres anteriors a 1967. Shamir va veure-ho com un desafiament majúscul a la sobirania israeliana sobre tot el territori i va negar-s'hi indignat, i en conseqüència no va haver-hi préstec de garanties.

Israel hauria de respondre per principi a qualsevol atac d'onsevulla que vingués perquè d'aquesta manera establia una poderosa dissuasió i demostrava als països veïns que

⁶⁷⁶ HILTERMANN, Joost (1991) «Settling for War...» pp. 71-85.

⁶⁷⁷ Vegi's sobre la Conferència de Madrid el testimoni de Shlomo Ben-Ami a BEN-AMI, Shlomo (2005) *Cicatrices de guerra...* pp. 244-246.

havien de respectar-lo i que els temps en què els jueus podien ésser colpejats impunement havien acabat. Aquest era el pensament de Sharon i de bona part de la militància del Likud, així com naturalment de tots els partits que se situaven a la seva dreta. Modai i Levy també estaven circumstancialment arreglerats amb aquesta posició. Però àdhuc gent molt més moderada i normalment lleial a Shamir dins del gabinet, començant pel ministre de Defensa Moshe Arens, pensaven que com a mínim Shamir hauria hagut de posar un preu a la seva passivitat i que la qüestió del préstec de garanties hauria estat una bona contrapartida per a començar a negociar. Bé és cert que Shamir pensava que amb l'assistència a la Conferència de Madrid n'hi hauria prou i que quan els Estats Units van posar les noves condicions la victòria de la coalició a la Guerra del Golf ja s'havia esdevingut, però de tota manera, ¿quin motiu hi havia per anar a la Conferència en primer terme i per a fer-ho ran d'un xantatge econòmic? ¿És que Shamir no recordava el discurs del “mal a la butxaca” amb què Begin havia esbrincat l'ambaixador Lewis? ¿No s'adonava de les connotacions hostils, humiliants i àdhuc antisemites que tenia aquella conducta paternalista envers Israel? ¿Potser a setanta-set anys estava començant a perdre el nervi i l'energia per a plantar cara quan calia i freturava un canvi de lideratge?

Aquesta mena de preguntes van ésser les que van empènyer Israel cap a unes eleccions anticipades. La majoria dels actors de segona fila que van apostar-hi, i molt en particular les elits dirigents dels colons, van fer un pa com unes hòsties. No van adonar-se del sentit estratègic de les accions de Shamir, el qual volia evitar que dins d'Israel hom digués que per culpa dels colons hi havia aïllament internacional i que fora del país aquest assumpte passés a primera línia de l'actualitat —amb la consegüent pressió diplomàtica— abans que el moviment no fos prou gran i irreversible per a poder resistir-ho. Tampoc no van saber veure que a diferència del primer ministre, que era un ideòleg de cap a peus, els herois de l'ala dreta del Likud —la tríada de “restrictors” que conformaven Sharon, Modai i Levy— tenien una personalitat molt més oportunista i susceptible de modificar els plantejaments sobre els territoris si arribava el dia en què el vent bufava en tal direcció.

En començar l'any electoral de 1992, com és habitual sempre que s'acosten comicis, els partits de la coalició van començar a marcar perfil propi de cara a l'electorat, quelcom

que sempre disminueix la cohesió i la confiança entre els membres de l'executiu. Però aquesta vegada, com s'ha vist, el fenomen es veia incrementat per la consideració general del revisionisme que Shamir era excessivament conformista i que no feia valer prou la majoria que tenia a la Knesset.

En aquestes circumstàncies Rafel Eitan va obrir una crisi de govern. Apartat ignominiosament de l'exèrcit després de la publicació de l'informe de la Comissió Kahan, l'excap de l'Estat Major era qui més clarament havia apostat per continuar els objectius estratègics de la invasió del Líban després de Sabra i Xatila i encarnava juntament amb Sharon el nacionalisme *tzabar*, l'irredemptisme territorial i una personalitat abassegadora, a mig camí entre desafectada i grollera, la qual es combinava amb una gran capacitat organitzativa i planificadora. Els seus primers discursos com a civil il·lustraven molt bé els objectius que tenia:

Els àrabs no ens derrotaran mai tirant pedres. La nostra respostra ha d'ésser sionista i nacionalista. Per cada pedra que llancin hem de fundar deu assentaments. Si hi hagués, i hi haurà, cent assentaments entre Nablus i Jerusalem, ningú no llançaria cap pedra. Quan hàgim poblat tot l'*Eretz Yisrael*, els àrabs no podran sinó donar voltes a l'altra banda de la frontera com si fossin paneroles enverinades dins d'una ampolla⁶⁷⁸.

Eitan va fitxar pel Tzomet de Geula Cohen i Yuval Neeman, amb el qual partit va entrar a la Knesset el 1984, però la convivència no va durar. D'una banda, Eitan no era la mena de persona que es conformava gaire temps essent el número tres d'un lloc; de l'altra, tot i que Neeman i Cohen eren gent laica, el Tzomet es veia inevitablement influït per l'ethos nacionalreligiós que penetrava tot el moviment colon i en particular els sectors més radicals. Eitan era un ateu convençut que volia combatre la influència del Gran Rabinat i dels *charedim* covards o traïdors que es negaven a fer el servei militar i que per aquesta raó compartien amb els àrabs el graó més baix de la piràmide en la jerarquització de la societat israeliana que tenia al cap. Tot plegat, unit al desig de donar més importància a les qüestions agrícoles en la plataforma electoral, va dur-lo a crear el seu propi partit, el Tzomet, amb el qual va aconseguir dos diputats el 1988.

Integrat a la coalició de govern després de 1990 com a ministre de Transport, Eitan va convertir-se en un defensor a ultrança d'una reforma del sistema electoral en clau

⁶⁷⁸ «Chief of Staff: A Settlement for Every Stone», *Yediot Ahronot*, 13 d'abril de 1983.

semipresidencialista perquè pensava que així els partits àrabs quedarien escombrats a les urnes. Shamir n'havia estat en un primer moment escèptic —més per reflex conservador que no perquè hi tingués res en contra— però no era un tema que l'interessés gens i quan va creure que podia servir-li d'excusa per a prorrogar el govern d'unitat nacional va sumar-s'hi encantat. A mesura que les enquestes van començar a indicar sense excepcions la seva derrota enfront de Rabin si les eleccions eren en format presidencial —a diferència de les negociacions postelectorals de la Knesset que se li donaven molt millor al poc carismàtic primer ministre— Shamir va canviar d'idea i va frustrar la reforma. Eitan va dimitir.

Tot i que la renúncia del ministre de Transport deixava el govern en minoria, Shamir tenia els pressupostos aprovats i altres alternatives a la seva disposició per a intentar de reconstruir l'executiu, al capdavant la seva majoria natural seguia comptant amb seixanta-tres diputats si se n'excloïen els dos del Tzomet. Però el cas d'Eitan no era l'únic maldecap per al primer ministre. Tant el Mafdal com els partits ultraortodoxos volien més diners per a llurs institucions d'ensenyament a despit que els pressupostos, sense préstec de garanties, havien de retallar-se en totes les partides per a trobar un forat per als nous nadius. El Tzomet i el Moledet exigien més diners per als assentaments i la incapacitat de tots aquests partits de visualitzar la panoràmica general més enllà de llurs interessos més immediats féu que en una de les discussions a la Knesset el ministre de Finances tingués un atac de nervis de tal magnitud que fins va venir una ambulància.

“No hi ha gaire diferència si les eleccions són el mes que ve, en tres mesos o en deu mesos⁶⁷⁹”, va dir Yitzhak Shamir a la primera reunió de parlamentaris del Likud del nou any. En el fons sí que hi havia diferència i per al primer ministre era millor aguantar fins a l'octubre perquè d'aquesta manera hi hauria un govern revisionista deu mesos més i de l'altra tot estava per veure. Però no podia aguantar de qualsevol manera. La reforma electoral era la via per a posar-li a Rabin la victòria amb safata, Shamir no podia transigir en una cosa que li donaria deu mesos però que després li faria perdre quatre anys. La prioritat absoluta era que els jueus russos tinguessin casa i escola, perquè potser així en vindrien milions i el problema demogràfic quedaria resolt sense necessitat de donar-hi més voltes, mentre que les imatges d'immigrants en camps provisionals podien dissuadir més arribades o desviar-les cap a altres països. Els pressupostos havien

⁶⁷⁹ LANDAU, Maurice David. «Israeli Government Brought to Brink by Small Parties' Conflicting Demands» *Jewish Telegraphic Agency Daily News Bulletin*, 1 de gener de 1992, p. 1.

de reflectir aquesta prioritat i no podien dedicar-se els pocs diners que hi havia per a això a satisfer els capricis de quatre *yeshivot*. A més, si cedia a peticions cada vegada més extravagants el gruix de l'electorat centrista no ho entendria i s'allunyaria del Likud, de manera que arribaria a les urnes en condicions pitjors. Shamir va resignar-se i va concloure que no calia malbaratar esforços per a intentar de salvar aquell govern; potser la constatació d'aquestes disfuncions li permetria en darrera instància d'argumentar a favor d'un executiu d'unitat nacional després de les eleccions.

El 13 de gener el Techiya i el Moledet van acusar el primer ministre de negociar una autonomia palestina a Washington i van amenaçar de dimitir si aquelles converses, sortides de la Conferència de Madrid, no s'aturaven. Era una acusació quasi còmica de tan absurda, perquè l'equip diplomàtic de Shamir ni tan sols s'havia sentit preparat per a entrar a la sala de reunions, però el primer ministre no va esforçar-se gaire a desmentir-la. Si volien dimitir que dimitissin. Rafel Eitan va veure l'oportunitat d'emergir com a salvador de la dreta i va oferir un compromís a Shamir: tornaria al govern si s'aprovava la reforma electoral però retardant-ne l'entrada en vigor fins a la següent legislatura. El primer ministre va respondre que en un cas així donaria llibertat de vot al Likud però que les coses havien arribat a un punt que feia que demorar la convocatòria de comicis no tingués sentit.

L'altre protagonista polític del moment que no volia unes eleccions era Shimon Peres. El que li feia por no eren pas les generals, és clar, sinó les primàries. L'espectacle fallit de 1990, que havia inclòs un repartiment de carteres ministerials entre possibles trànsfuges com si la primera magistratura del país fos una subhasta, havia minvat molt el seu crèdit i havia realçat la figura del seu etern rival Yitzhak Rabin, el qual des del primer dia havia vist aquella moció de censura amb molt d'escepticisme i més tard va qualificar-la de "maniobra prudent"⁶⁸⁰, una expressió que va fer fortuna a la premsa. Per primera vegada des de 1977 Rabin sentia que tenia una majoria per a prendre el control del partit. Peres tenia molts suports de l'aparell i del municipalisme, però les enquestes que comparaven la popularitat de l'un i de l'altre eren devastadores. En una jugada desesperada, el 21 de gener Peres va suggerir una nova moció de censura per a intentar d'establir un govern de l'esquerra amb partits religiosos durant aquells deu mesos que encapçalaria ell com a líder que encara era del Partit Laborista, una mena de repetició

⁶⁸⁰ En hebreu תרגילה חירסמה, haTargil haMasriach.

extemporània de la “maniobra prudent”. Rabin i tots els diputats laboristes a excepció de cinc van plantar-se. El 19 de febrer, en unes primàries obertes a tota la militància per primera vegada, el laborisme va consagrar Yitzhak Rabin com a cap de llista amb un 40,6% dels vots⁶⁸¹. “Qui dels dos creieu que seria un rival més fort per a vós?” li havia preguntat una periodista el dia abans a Shamir. El primer ministre, fidel al seu estil, va estimar-se més no respondre a aquella obvietat.

L'any 1983 el comitè central del Likud havia hagut de triar el successor de Menachem Begin d'entre els noms de Yitzhak Shamir i David Levy. Havia estat una tria entre l'estil auster i ideològic de l'un i l'exuberància populista de l'altre que Shamir havia guanyat amb un 53% dels vots a 47%. Un any després, davant la convocatòria d'eleccions generals, el mateix comitè central havia dirimit entre les candidatures de Shamir i de Sharon. El caràcter d'Ariel Sharon era molt diferent del de Levy, però d'alguna manera venien a encarnar un mateix desig d'acció, de moviment, de nervi que articulava una protesta contra la rigidesa dogmàtica i anodina de l'acció governamental del primer ministre. Shamir va guanyar-lo 57,5% a 42,5%. Aquesta vegada, dos dies després de les primàries laboristes, el comitè central tornava a tenir la responsabilitat d'elegir candidat i tenia tots tres noms damunt la taula: Yitzhak Shamir, David Levy i Ariel Sharon. El primer va endur-se el 46% dels vots, el segon el 31%, el tercer el 22%. Convé analitzar una mica aquestes xifres, i fer-ho tenint en compte que en l'enfrontament entre Shamir i Levy l'Arik havia estat un partidari clar de Shamir i àdhuc havia advertit que en cas que Levy fos l'elegit estava disposat a abandonar el Likud i a unir-se al Tzohar. En la cursa entre Shamir i Sharon de l'any següent, Levy havia fet costat a Shamir. En tots dos casos el candidat que s'oposava al vell líder del Lechi havia perdut però comptava amb més del 40% dels vots. Ara que l'elecció es disputava a tres bandes el percentatge de vot de Shamir era si fa no fa el mateix i en canvi tant Sharon com Levy ho feien significativament pitjor que quan hi havien concorregut només contra el primer ministre. Era evident que hi havia molts vasos comunicants entre les candidatures dels dos rivals de Shamir i que la vertadera divisió era entre la militància que se sentia còmoda amb el cap de govern i la que preferia un lideratge alternatiu més personalista i vivaç, ja fos amb Levy o amb Sharon.

⁶⁸¹ LANDAU, Maurice David i SEDAN, Gil. «Rabin Appears to Have Beaten Peres in First-Ever Labor Party Primary» *Jewish Telegraphic Agency Daily News Bulletin*, p. 2.

La situació tenia reminiscències amb el que s'havia viscut en el laborisme durant les llargues dècades en què havia estat partit de govern i hi havia una vella guàrdia de perfils grisos i discrets però preocupats per la puresa ideològica i la doctrina que es confrontava amb la manera de fer autoritària i carismàtica de Ben-Gurion, la qual desdenyaven com una forma de culte a la personalitat. Qui defensava Levy o Sharon volia un líder que assumís riscos, que plantegés reformes i que d'una manera o d'una altra, ja en l'àmbit internacional o en el socioeconòmic, modifiqués la realitat israeliana en benefici dels seus electors. Qui optava per Shamir prioritzava un full de ruta, uns valors i uns principis, i més que com un guia el veia com un guardià, la qual cosa ajudava a la caricaturització de Shamir, feta sobretot per la premsa d'esquerres que el menystenia, com algú que liderava *malgré lui*, per unes circumstàncies molt concretes i gairebé sense voler-ho. Levy i Sharon, si haguessin fet pinya, potser s'haurien fet amb el control del partit, perquè tenien un grup molt gran i sorollós d'admiradors (la major part dels quals eren comuns) però no van fer-ho mai. Eren massa ambiciosos i prou joves per a saber que qui arribés al capdamunt faria ombra a l'altre durant massa temps. Al començament estaven en posicions oposades de l'espectre polític del Likud, l'un a la dreta i l'altre a l'esquerra de Shamir, i per aquesta raó es declaraven incompatibles. Després tots dos van situar-se a la dreta del primer ministre i van treballar junts per a tombar-lo, però a l'hora de la veritat cadascú va presentar una candidatura pròpia. Amb els anys, després que Shamir sortís de l'escenari polític, tots dos es desplaçarien cap a l'esquerra però continuaven mirant-se massa de reüll per a unir esforços. I en tot aquest temps, davant la sorpresa d'alguns militants dogmàtics (i dels analistes de premsa) que havien cregut que la malfiança i la mala maror entre l'elit *likudnik* venia de diferències ideològiques, la base que els defensava va mantenir-se més o menys compactada a despit dels girs i dels canvis, per tal com se sentia més atreta per una determinada imatge pública que no per una cosmovisió.

Shamir els detestava tots dos, en part perquè no li agradaven aquesta mena de caràcters que posaven l'home per davant de la idea i en part perquè eren els culpables que els governs d'unitat nacional se li haguessin desmuntat. En campanya va voler marginar-los i ells van tornar-s'hi cadascun a llur manera. Sharon, amb una estratègia de confrontació total amb Rabin —va titllar-lo de corrupte i d'instable— que pretenia de cremar totes les naus perquè un pacte entre Likud i laboristes fos impossible després. Levy, amb una escissió en tota regla i l'establiment d'un partit propi, el Gesher, que només en el darrer

moment va pactar integrar-se a la llista del Likud amb un sistema de quotes però que de tota manera no va obstar perquè el seu líder acusés Shamir d'haver-se acostumat al poder i d'haver oblidat les dificultats del poble menut.

Els problemes del primer ministre a aquelles alçades eren múltiples i de molt difícil solució. D'una banda, el centre polític estava anant-se'n amb Yitzhak Rabin, una personalitat més dinàmica i carismàtica que oferia una esperança de pau des de l'autoritat que li donaven les seves credencials de cap de l'Estat Major en la Guerra dels Sis Dies i de ministre de Defensa durant la *intifada*. De l'altra, el sector radical revisionista que l'acusava de flegma i passivitat excessives tenia com a alternatives els partits ideològics Tzohar i Moledet i la plataforma personalista de Rafel Eitan. Per si això no fos prou, la seva autoritat interna estava molt mermada després de dos anys d'un govern que hauria preferit evitar, de derrotes al comitè central, de la constatació a les primàries que no podia reunir una majoria de més del cinquanta per cent al seu voltant i de les maniobres deslleials de David Levy.

Com que guanyar en aquestes circumstàncies semblava molt difícil, Shamir es conformava a crear un ambient procliu a la unitat nacional, en la qual el Likud que comandava, encara que fos segona força, tindria l'oportunitat de mantenir el rumb dels anys anteriors. La campanya que va articular era de suport a aquesta alternativa, d'obertura al diàleg i a les negociacions amb qualsevol actor interessat (però sempre dins dels marcs de Camp David i de la sobirania israeliana a l'*Eretz Yisrael*) i de buscar el consens i governar per a tothom. Era un discurs que allunyava del Likud el votant d'extrema dreta i que tampoc no acabava d'aproximar els centristes ran dels exabruptes de Sharon i també del fet que Rabin, a diferència de Peres, tenia credibilitat per a articular un discurs semblant des d'una posició de popularitat millor que no la del primer ministre. Comptat i debatut, els laboristes també es comprometien a no negociar amb la PLO ni modificar l'estatus de Jerusalem, i la idea de transferir part de Cisjordània a Jordània amb autonomia o sense s'havia reconvertit en llur programa en una vaga referència a una "confederació de les dues ribes" que només seria plantejable quan hi hagués hagut una experiència autònoma àrab dins d'Israel que fos duradora i pacífica.

Aquesta proximitat en el discurs va fer-se palesa en el debat electoral del 16 de juny entre els dos principals candidats, quan Rabin va deixar clar que estava disposat a pactar

amb tothom a excepció dels partits d'extrema dreta, dels comunistes i dels àrabs mentre Shamir recollia el guant i recordava que havia governat sis anys amb els laboristes i que el balanç global havia estat positiu. El candidat de l'esquerra sí que va retreure al primer ministre que no hagués explorat més a fons l'oportunitat de les converses iniciades a la Conferència de Madrid però va concentrar el problema en la demografia (no volia que els 750 000 àrabs dels territoris esdevinguessin ciutadans) i no pas en la consciència nacional del poble palestí i va deixar clar que la solució passava per una autonomia i no per un Estat. Quan Shamir va acusar-lo de criticar moltes coses però sense proposar remeis realment diferents dels que el seu govern ja aplicava hom no podia negar-li una mica de raó.

Font 36. Escena del debat electoral entre Shamir i Rabin del 16 de juny de 1992, en què el líder laborista va concloure afirmant que “tinc tres principis, no a massa ciutadans palestins a Israel, no a un Estat palestí i no a una retirada a les fronteres de 1967”. Eren aquesta mena de declaracions el que li donava una imatge pública clarament a la dreta de Shimon Peres. El debat pot ésser visualitzat íntegrament a C-SPAN Archive.

L'estat d'esperit d'aquells dies feia que molts analistes polítics estiguessin convençuts que hi hauria unitat nacional. Els dirigents dels dos blocs, tant els moderats que ho anhelaven com els radicals que s'ho temien, també ho tenien força coll avall i si el *mainstream* d'opinió no insistia més en l'assumpte era per mor de no estimular els partits petits i radicals que podien guanyar vots fàcilment amb el discurs que laboristes i *likudniks* eren dues cares de la mateixa moneda. I també és important, vist en

retrospectiva, com a mostra de fins a quin punt el procés d'Oslo va ésser una sorpresa per a tothom: per a l'electorat que no sabia que sorgiria una oportunitat com aquella (i que per tant no havia votat pensant en això ni era coneixedor dels posicionaments dels partits sobre la matèria), per a un revisionisme que ho afrontava dividit i sense líder i també per a un laborisme que, mal que havia fet campanya per la pau i per la negociació en abstracte, no tenia un full de ruta previ per a afrontar les qüestions concretes que emergirien a l'estiu de 1993.

L'opció d'un govern amb el Likud estava basada en la possibilitat que es repetís l'empat entre el bloc de la dreta i el bloc de l'esquerra, era una mena de balança del terror. Però amb dotze diputats més que Shamir, molts més que no esperàvem, tornem a la situació anterior a 1977 quan el laborisme podia formar coalicions majoritàries amb el suport d'una base parlamentària sòlida⁶⁸².

Aquesta descripció que el secretari general del Partit Laborista Michael Charish feia l'endemà dels comicis reflectia bé l'estat d'ànim de l'esquerra israeliana. Amb quaranta-quatre diputats enfront dels trenta-dos del Likud, la victòria de Rabin era massa esclatant per a plantejar als entusiastes militants (i a un Shimon Peres que reconvertit en número dos estava en espera d'algun error que li permetés de tornar a invertir els rols) que hom compartiria el govern amb Shamir i amb els seus postulats intransigents i obstinats. La premissa de la qual partia implícitament, que era que s'havia trencat "l'empat entre el bloc de la dreta i el bloc de l'esquerra" era tanmateix inexacta. Mal que la distància entre els dos grans partits fos significativa, la suma de revisionistes, nacionalreligiosos i ultraortodoxos només baixava de seixanta-cinc a cinquanta-nou. Rabin i els seus socis naturals del Meretz en sumaven cinquanta-sis. El camí per a arribar a seixanta-un requeriria del pacte amb els comunistes i els àrabs que el líder laborista havia descartat expressament abans de les eleccions.

Si volia evitar de trencar els seus compromisos, Rabin només podia fer dues coses: rompre la majoria natural de Begin i endur-se al seu camp algun partit menor arreglerat amb el Likud o bé obrir negociacions per a formar un govern d'unitat. El primer escenari era en essència el que Peres havia intentat de fer amb la "maniobra prudent", el

⁶⁸² CYMERMAN, Henrique. «Rabin buscará una amplia coalición para lograr un gobierno estable» *La Vanguardia*, 25 de juny de 1992, p. 3.

segon era el que s'havia insinuat durant la campanya i el que per tant en una anàlisi freda podria semblar el més conseqüent. És veritat que l'esquerra laborista no el veia amb bons ulls però estava en general més arreglerada amb Peres i Rabin tenia l'autoritat moral després de guanyar les primàries i les eleccions a la Knesset per a fer-la callar. Que la formació de govern seguís un rumb diferent va ésser per tant una decisió deliberada del nou líder laborista i és un assumpte que convé analitzar per a escatir quins eren, en aquell moment, els objectius de Rabin quant a política territorial i relacions amb els països de l'entorn.

Ja en el seu discurs triomfant de la nit electoral Rabin havia promès que hi hauria autonomia en el termini d'un any, amb el missatge implícit que aquest moviment portaria la pau. Uns dies més tard, en una entrevista a televisió, el primer ministre *in pectore* havia desenvolupat aquesta idea en explicar que volia convocar eleccions a Cisjordània i a Gaza per a negociar una administració autònoma que tindria poders sobre totes les qüestions a excepció de la defensa i de la diplomàcia. “Crec que podré arribar a un acord amb els palestins en el transcurs del proper any”, va reiterar. “Els nostres interlocutors són els palestins dels territoris i ens importa poc amb qui s'assessorin⁶⁸³”.

El diable s'amaga sempre en els detalls i tot i que el missatge era conseqüent amb el que s'havia dit en campanya, Rabin estava essent més explícit perquè no només oferia la possibilitat d'una autonomia sinó que es disposava a implementar-la en el curt termini. El líder laborista sabia perfectament, com a dirigent de prou edat per a haver presenciat des de primera fila el col·lapse del pla Allon i com a ministre de Defensa durant la *intifada*, que Israel no podria organitzar unes eleccions si no hi havia voluntat real als territoris d'impedir els boicots, els atemptats i l'escenari d'una participació ridícula que llevaria tota la legitimitat al procés. També sabia que aquesta voluntat només podia donar-la la PLO. És veritat que si hi hagués hagut la disposició política a la vora dreta del riu (no era el cas) Jordània podria haver intentat també de prendre el control del territori en el marc d'un acord amb Israel, però en aquesta circumstància hipotètica l'última cosa que el rei Hussein voldria serien unes eleccions que posessin en evidència la seva impopularitat, de manera que si Rabin hagués tingut això en ment mai no hauria proposat les urnes com a primer pas. A més el líder laborista era clar quan deia que “els

⁶⁸³ «Rabin pronostica que llegará a un acuerdo con los palestinos antes de un año», *La Vanguardia*, 27 de juny de 1992, p. 9.

palestins dels territoris” i no pas els jordans eren els seus interlocutors. “Ens importa poc amb qui s’assessorin” era una referència directa a la PLO que equivalia a dir “no ens importa que la PLO hi estigui ficada pel mig”.

Rabin no tenia el procés d’Oslo al cap en aquell moment. Però sí que volia donar-li una oportunitat a la pau, intentar de fer als territoris el mateix que s’havia fet a Egipte. No confiava en els palestins i no estava disposat a admetre un Estat en aquell moment, però sí que tenia la ment oberta. Una autonomia era factible per tothom, àdhuc Shamir la reivindicava com una possibilitat que els palestins tenien damunt la taula si la volien. Per a arribar-hi, essent realistes, calia una negociació amb representants palestins i per tenir una cosa digna d’aquest nom era menester que la PLO hi posés bona cara. Rabin estava disposat a mantenir els contactes que convinguessin per a assolir aquest estadi. Això volia dir un reconeixement de la PLO? Si l’organització palestina es limitava a col·laborar en l’organització dels comicis i aquest tema podia deixar-se per a després, com a conseqüència inevitable d’una previsible victòria electoral d’Arafat, molt millor perquè l’opinió pública dins d’Israel ho compraria més fàcilment. Però si no hi havia més remei que fer-ho abans, posat que es donessin certes condicions a negociar, estava decidit a donar el pas. Aquest paradigma reflectia la seva manera general d’afrontar la qüestió; com tot bon negociador, Rabin sabia que no podia revelar les cartes abans d’hora perquè altrament l’oponent enduriria les postures i exigiria més i més. Les línies vermelles que havia fixat en campanya eren en realitat línies grogues, límits que s’estimava més no haver de recórrer però que podia fer-ho sota certes circumstàncies si la recompensa que n’obtenia era suficient. Volia dir això que estava disposat a admetre un Estat palestí? Molts dels seus col·laboradors han afirmat després que sí però atès que Rabin no va verbalitzar mai de manera inequívoca aquesta concessió, és impossible de dir i forma part de l’estèril debat d’intentar distingir quin era el punt crític en què a parer seu Israel no havia d’assumir més concessions⁶⁸⁴. Segurament un *numerus clausus* de

⁶⁸⁴ És un debat que s’ha vist alimentat perquè un sector de la dreta israeliana sosté que Rabin, de la mateixa manera que Ben-Gurion, no hauria mai assumit un Estat palestí i que estava més a prop dels postulats revisionistes que no dels que defensarien posteriorment Shimon Peres o Ehud Barak. “Penso que quan els historiadors analitzin els contorns de com els israelians van intentar d’afrontar el problema d’un moviment nacional palestí en la mateixa part de la terra d’Israel entre el Jordà i la mar”, afirmava el novembre de 2021 l’historiador revisionista Gadi Taub, “aleshores veuran una continuïtat més gran entre el que anomenem dreta i el que anomenem esquerra que no ens pensem ara, puix que com he dit abans Rabin mai no va pretendre que hi hagués una partició completa del territori i el seu pla no era diferent del de Begin a Camp David que incloïa autogovern per als palestins en llurs pobles, això és el que Begin anomenava ‘autonomia’ i que Rabin després va anomenar ‘menys que un Estat’; Netanyahu

cessions (en el territori, en la sobirania, en l'afer de Jerusalem, en els refugiats) en forma de llista positiva que representés el màxim a què Israel podia renunciar no va existir mai ni tan sols en el seu cap i depenia de factors i circumstàncies diversos i canvians que tenien, això sí, dos punts de trobada irrenunciabls: calia que la seguretat d'Israel estigués garantida i que demogràficament continués essent un Estat jueu.

En plantejar-se la formació d'un govern amb aquestes aspiracions Rabin sabia que el pacte amb el Likud era la pitjor de les alternatives perquè implicaria el retorn a unes tàctiques obstruccionistes extraordinàriament efectives. Una aliança amb els partits àrabs també seria contraproductiva perquè, a més d'implicar un incompliment de les promeses de campanya que causaria que les seves accions posteriors al govern es veiessin amb desconfiança entre l'opinió pública, també li faria perdre el control dels temps i de les formes del procés diplomàtic en trobar-se sota l'amenaça permanent de quedar en minoria si no cedia més o més de pressa. L'única alternativa factible era un pacte que incorporés algun dels partits de la suma revisionista, nacionalreligiosa i ultraortodoxa.

Hi havia bàsicament dos camins per a fer realitat aquest escenari, ambdós difícils i cadascun amb inconvenients particulars a considerar. El primer passava per repetir el procediment que Shimon Peres havia intentat dos anys enrere, el d'oferir als partits ultraortodoxos finançament per a llur sistema educatiu i assistencial a canvi d'entrar al govern. Aquest plantejament podia fer-se extensiu als nacionalreligiosos, com havia funcionat durant la major part de les dècades d'hegemonia laborista, però era més improbable que acceptessin perquè, mal que també tenien institucions pròpies freturoses de diners, donaven molta més importància a la qüestió territorial. És veritat que el 1990 cap d'aquestes faccions no s'havia avingut al pacte però cal tenir present que en aquell moment hi havia una majoria alternativa clara encapçalada pel Likud que els era molt més còmoda. Ara aquesta suma era només una "minoria natural" de cinquanta-nou escons impossible d'expandir-se. Aryeh Deri ho havia donat a entendre prou clarament la nit electoral en dir que preferia el Likud i que si depenia del Shas que Rabin governés no s'hi sumaria, però que si Rabin tenia manera de governar tant amb el Shas com sense s'estimaria més d'entrar a l'executiu.

diu les mateixes coses, l'aberració aquí ha estat Barak". *Caroline Glick Mideast News Hour*, episodi 27, 18 de novembre de 2021.

L'altra via passava per atraure el Tzomet de Rafel Eitan cap a la coalició. Podia semblar un disbarat si es tenien en compte les declaracions racistes d'Eitan envers els àrabs, la proposta d'annexar-se tot Cisjordània i la mà dura que havia preconitzat en tot moment envers la *intifada*, però hi havia alguns punts en comú amb els laboristes que no eren menors. La separació entre la religió i l'Estat n'era un de clar, encara que Rabin no arribava als extrems de voler reclutar tots els ultraortodoxos a l'exèrcit i d'aspirar a retirar el dret de vot als qui no servissin. La política econòmica i el suport per l'agricultura també eren criteris coincidents; Eitan era un *moshavnik* orgullós i el moviment dels *moshavim* sempre havia estat majoritàriament integrat en l'estructura laborista (i a la Histadrut) i hi tenia representants propis. Més encara, si les pulsions irredemptistes acabaven essent massa irreprimibles perquè Eitan personalment entrés al govern o li donés suport, hi havia la possibilitat que algun altre membre de la llista, tots novells en la vida política i la majoria *moshavniks* veïns del líder del partit, fins al punt que hom els coneixia jocosament com "en Rafel i els set nans", se sentís prou afalagat amb una oferta ministerial per a trencar la disciplina de vot i esdevenir un trànsfuga.

Mentre el laborisme rumiava aquestes combinacions, el Likud obria un període de transició perquè Yitzhak Shamir va anunciar que calia convocar unes primàries internes per a elegir nou líder i que ell no s'hi presentaria i abandonaria la primera línia política. "Cal deixar lloc als joves", va asseverar. A setanta-set anys, era un posicionament lògic. Però per què no va esperar-se que el nou govern estigués constituït? Al capdavant, amb una victòria que vista des de la perspectiva dels blocs havia estat molt ajustada, era possible que Rabin no pogués o no gosés formar un govern restringit i que en última instància es girés cap al Likud i demanés un executiu d'unitat nacional.

Probablement Shamir pensava que àdhuc si es donava aquesta opció, la seva presència com a líder del partit tendria a dificultar-la. La seva aposta per la unitat sempre havia estat vista amb suspicàcia per un sector important de la militància. El seu lideratge sempre havia estat discutit. Després de perdre les eleccions per deu punts percentuals i dotze diputats, probablement se li havia esvaït definitivament també la minoria de bloqueig que li havia permès de controlar el Likud durant tot aquell temps, encara que hagués estat a empentes i rodolons. Si insistia a quedar-se, la pugna per a substituir-lo començaria immediatament i seria una guerra lliurada obertament en contra seva; en aquestes circumstàncies, tenint en compte la tendència al purisme ideològic de tota competició que va a buscar només militants ideologitzats, la idea de govern d'unitat

seria contestada immediatament, més encara si Shamir era l'encarregat de negociar-lo. En canvi si anunciava la retirada però romanint interinament fins a unes primàries, la seva figura s'elevaria immediatament a una posició neutral —i de certa influència— que ningú no voldria alienar i el seu marge de maniobra per a aquest últim servei seria probablement més gran.

Quatre persones van fer un pas endavant i van anunciar immediatament que aspiraven a liderar el Likud, a saber: David Levy, Ariel Sharon, Benny Begin i Benjamin Netanyahu. Moshe Arens, l'home que havia estat vist per molts com a delfí de Shamir i que havia exercit de ministre de Defensa i d'Exteriors en els seus governs, va anunciar que es retirava de la vida política. És possible que Shamir l'hagués vist com el successor ideal perquè va expressar molt de pesar per la decisió i va intentar de fer-lo canviar d'opinió, i és que tot i que en els darrers temps Arens s'havia ubicat a la dreta del primer ministre i havia qüestionat privadament una gestió diplomàtica amb els Estats Units que considerava excessivament apaivagadora, Shamir el veia com un home seriós i amb principis ideològics fermes. En qualsevol cas, el que l'encara cap de govern no volia de cap manera era que Levy o Sharon es fessin amb el control del vaixell. En els dies següents va insistir que convenia que el Likud es renovés i contactés amb el jovent, i que per a això seria una bona idea que el lideratge se “saltés una generació”⁶⁸⁵. Tenint en compte que Sharon i Levy havien nascut als anys vint i trenta i que tant Begin fill com Netanyahu eren dels anys quaranta, el missatge de fons era ben clar.

Netanyahu, que volia el suport del vell líder, també va moure's ben de pressa per a complaure'l. Convindria que s'establís “un govern d'unitat nacional de dos anys”, va dir, després del qual hauria d'esdevenir-se el “canvi del sistema electoral proporcional que adoptarà definitivament l'elecció directa del primer ministre”. I deia més:

Cal que el procés de pau es dirigeixi conjuntament pel Likud i pel laborisme fins a un punt acordat prèviament. [...] El poble no ens ha castigat per la nostra política en el procés de pau, de fet Rabin ha estat una mena de segona versió del Likud, sinó per les nostres lluites internes i perquè no hem donat un suport definitiu al canvi de sistema electoral⁶⁸⁶.

⁶⁸⁵ LANDAU, Maurice David (2014) *Arik: The Life...* p. 331.

⁶⁸⁶ CYMERMAN, Henrique. «Shamir anuncia su inminente retirada de la política», *La Vanguardia*, 25 de juny de 1992, p. 4.

Deixant de banda la porció referent al sistema electoral, que era collita pròpia d'un Netanyahu admirador dels Estats Units i segur de les seves dots comunicatives que creia que en una campanya personalista tindria més possibilitats d'arribar a primer ministre, el discurs era clàssic Shamir. El procés de pau havia de conduir-se conjuntament de manera que tant la dreta com l'esquerra tinguessin dret de veto i totes les coses havien d'acordar-se prèviament de forma que el Likud podria paralitzar el que volgués impunement i en canvi el laborisme no podria impulsar res per compte propi sense ésser acusat de deslleial. I a més calia recordar que les posicions del laborisme sobre la qüestió eren molt similars a les pròpies, fins al punt d'ésser “una mena de segona versió del Likud”, no fos cas que els mateixos laboristes se n'oblidessin i adoptessin un rumb polític diferent.

Per a la formació del govern el discurs no va servir de gaire atès que Rabin, com s'ha vist, estava determinat a cercar una composició diferent per al seu executiu. Però per a convertir Netanyahu en l'hereu de facto de Shamir sí que va ésser molt útil. Comptat i debatut, hi havia una porció ideològica al Likud que havia fet costat al fins llavors primer ministre i qui la tingués al sac tenia molt d'avantatge sobre la resta de competidors. Si a això s'hi sumava que molts dels detractors de Shamir el que li criticaven era que fos una figura grisa i sense fusta de líder, i que Netanyahu sí que gaudia fent vibrar les masses i tenia un perfil públic atractiu i elegant, el camí per a bastir una majoria es veia cada vegada més clar. En els mesos següents Ariel Sharon va veure-ho i va retirar la seva candidatura. Benny Begin i David Levy van continuar però a la defensiva i cada vegada més obligats a recórrer a una campanya sectorial, Begin entre els nostàlgics dels dies de son pare i Levy entre els militants sefardites.

Mentre tot això passava, Rabin havia format govern i l'havia presentat a la Knesset. Una solució minimalista amb el Meretz i un sol dels partits ultraortodoxos, el Shas⁶⁸⁷, a fi de

⁶⁸⁷ Rabin volia explotar amb això les conviccions pacifistes quant a devolució dels territoris que el rabí Ovadia Yossef, líder espiritual del Shas, havia deixat escrites el 1979, en un moment en què l'aliança de la ultraortodòxia sefardita amb el revisionisme encara no era tan clara. Les asseveracions de Yossef eren les següents: “Si els caps i els comandants de l'exèrcit conjuntament amb els membres del govern estableixen que l'assumpte involucra el *pikuach nefesh* [el principi pel qual la preservació de la vida passa per davant de qualsevol altra norma religiosa], que si no són retornats alguns territoris de l'*Eretz Yisrael* hi ha un perill immediat de guerra amb els veïns àrabs en què es perdran moltes vides i que si els territoris els són retornats el perill de guerra es veurà reduït, aleshores es miri com es miri és permisible el retorn de territoris de l'*Eretz Yisrael* per a aconseguir aquest objectiu, car res no és més important que el *pikuach nefesh* [...] Si hi ha desacords en la matèria, aleshores els dubtes que tenen a veure amb la vida són prioritaris i cal que es retornin els territoris i s'acabi així amb el risc de guerra”. YUCHTMAN-YAAR, Ephraim (2000) «Shas: The Haredi-Dovish...» p. 35. Per a una visió més general de

tenir una majoria de seixanta-dos diputats que segons com anessin les coses podria complementar-se amb l'abstenció o àdhuc els vots a favor d'alguns dels parlamentaris àrabs. “Convido des de la Knesset d'Israel, a Jerusalem, el rei de Jordània i els presidents de Síria i del Líban a venir a parlar de pau, estic disposat a anar avui o demà a Amman, a Damasc i a Beirut, com a enviat de pau”. Era un discurs bonic, tant el contingut com la teatralitat eren calcats als del Begin dels bons temps. “L'autonomia és el model més just”, va dir adreçant-se directament als àrabs dels territoris, “encara que ni els palestins ni els israelians no podran veure aconseguits tots llurs desitjos, no perdeu l'oportunitat, que potser no tornarà a repetir-se, d'aturar la sang i les llàgrimes⁶⁸⁸”. També aquest era el llenguatge de Camp David i de Begin i Shamir, tot i que aquest darrer, en la seva rèplica, va recalcar amb fredor que la integritat de l'*Eretz Yisrael* era sagrada i innegociable. Un discurs estranyament religiós per al vell líder revisionista que temia que les negociacions, conduïdes amb voluntat real de transigir, no desbordessin ben aviat tots els límits que tant s'havia esforçat a bastir.

L'impuls que Netanyahu anava agafant dins del Likud treia pressa a la resta de candidats per a celebrar primàries. Shamir en canvi també volia que fossin aviat i amb això acabava de visualitzar l'entesa estratègica que hi havia entre ells dos. Desesperats, Benny Begin i Ariel Sharon van proposar que les primàries es fessin en dos temps: una votació ara per a elegir el cap del partit i una de nova el 1995 per a elegir el candidat a les eleccions que haurien de celebrar-se uns mesos després. Netanyahu va respondre que aquella era una actitud derrotista i que ell aspirava a retornar el Likud al poder molt abans de 1995, era la mena de plantejament encoratjador que la militància esperava de sentir i era fàcil de transmetre perquè era una proposta molt més coherent que tots els altres candidats també haurien subscrit si les enquestes els haguessin posat al mateix nivell que Netanyahu. David Levy, en un intent d'adoptar un rol salomònic, va proposar que se seguís el pla de Netanyahu però amb una clàusula que autoritzaria el Comitè Central a convocar noves primàries un any abans de les eleccions si així ho volien la major part dels seus membres. Era també una manera d'embolicar les coses, de preveure crisis i divisions, de transmetre derrotisme. El 17 de novembre de 1992 el Comitè

com gestionar l'ocupació i la consegüent interacció amb poblacions hostils d'acord amb la llei religiosa jueva vegi's BLIDSTEIN, Yaacov (1996) «The Treatment of...» pp. 27-45.

⁶⁸⁸ CYMERMAN, Henrique. «Rabin invita a los líderes árabes a Jerusalén para hablar de paz», *La Vanguardia*, 14 de juliol de 1992, p. 4.

Central del Likud va desestimar totes aquelles martingales i va referendar amb el 74% dels vots el pla de Netanyahu. La seva victòria, i el seu ascens fulgurant al capdavant del moviment revisionista a només quaranta-tres anys, semblaven inevitables; l'home ideal per aspecte físic, per la gravetat del to de veu, per l'expressió alhora expressiva i persuasiva, perquè sempre semblava tenir respostes espontànies i serioses per a tot. Era "el model", com l'anomenava amb amargura Sharon en privat⁶⁸⁹. Les primàries van quedar convocades per al 25 de març de 1993 i hi havia pocs dubtes que serien un passeig triomfal de Netanyahu.

Aleshores, el 9 de gener, dos mesos i mig abans de la votació, va passar una cosa inesperada i que tenia pocs precedents a Israel. Netanyahu va denunciar en una entrevista a televisió que estava essent víctima d'un xantatge i va querellar-se contra dos oficials del Likud dels quals sospitava. Sense dir-ho obertament, va donar a entendre que tota la jugada bruta s'havia organitzat des dels quarters de campanya de David Levy. I aleshores la premsa va bolcar-se en aquell escàndol i va donar-hi voltes durant diverses setmanes fins a treure'n tot el suc. Primer va saber-se que el xantatge venia ran d'un vídeo en què apareixia Netanyahu mantenint relacions sexuals al seu despatx amb una dona que no era la seva. Després Levy va negar les acusacions i va acusar Netanyahu d'estar inventant-se tota la història per a desacreditar-lo. Més tard algú va filtrar que Shmuel Bar, marit d'una consultora de màrqueting que treballava per a Netanyahu, havia demanat el divorci per causa d'infidelitat perquè feia temps que sospitava i, en veure l'entrevista de Netanyahu per televisió, ho havia entès tot. Llavors els periodistes anaven i venien de cals Bar a cals Netanyahu, dels quarters generals de Levy a la seu del Likud a Metzudat Zeev, i no paraven de fer judicis i especulacions. Que si Netanyahu era un immoral per enganyar la dona quan tenia amb ella un nen amb prou feines d'un any i mig. Que si l'immoral era Levy per jugar amb la vida privada del pobre Netanyahu per a treure'n rèdits polítics. Que no, que l'immoral era Netanyahu però no per enganyar la dona sinó per fer-ho públic i tenir els sants collons de fer-se la víctima a expenses de l'honor de la pobra Sara. Que no, que tot plegat era encara més brut, que res d'això no havia passat i només era un engany de l'equip de Netanyahu per a pintar Levy com un trampós. Finalment el 12 de febrer la policia va trobar el culpable del xantatge, Baruch Machlouf, un militant de vint-i-set anys que s'havia apuntat com a voluntari per a ajudar que Netanyahu guanyés les primàries. Això i el fet que no va

⁶⁸⁹ LANDAU, Maurice David (2014) *Arik: The Life...* pp. 387-388.

aparèixer la gravació incriminatòria donava punts a la teoria de l'engany que Levy repetia incessantment. Però no tan de pressa, perquè com explicaven també amb molts detalls des de l'equip de Netanyahu, el tal Machlouf treballava a l'Ajuntament de Lod com a xofer de l'alcalde Maxim Levy, que no era altre que el germà del candidat David Levy.

L'opinió pública israeliana, desacostumada a la premsa del cor, assistia a tot el *feuilleton* amb una barreja d'incredulitat, interès i rebuig. Les vides privades dels dirigents polítics no havien estat mai abans objecte de seguiment d'aquesta manera. Hom no podia pas culpar la premsa, però, o en tot cas no del tot, atès que els protagonistes anaven amunt i avall donant detalls i fent rodes de premsa sobre l'assumpte. L'episodi tenia una aroma molt nord-americana, paralela al que estava vivint-se a Washington en aquells mesos amb les al·legacions de Gennifer Flowers contra el president Clinton i remiscents també de la combinació de glamur, poder i seducció que havien caracteritzat John Kennedy i el seu Regne de Camelot. ¿Podria realment haver estat tot un muntatge per a transmetre aquesta imatge com afirmava David Levy? Es fa difícil pensar que Netanyahu, casat en terceres núpcies i amb un historial d'infidelitats al darrere, hagués volgut entrar en aquest joc voluntàriament, al capdavant, la duplicitat no és un tret que hom busqui en els dirigents polítics. Més aviat semblaria que va actuar decididament un cop va tenir el xantatge damunt la taula per a donar-li la volta —i és probable que, d'acord amb la seva pròpia confessió, el xantatge fos una iniciativa espontània d'un Baruch Machlouf que no acabava d'ésser-hi tot— en un gest d'atreviment i d'autoritat que era molt revelador.

Yitzhak Shamir tenia l'instint d'enrocar-se i de deixar passar el temps, Netanyahu tenia l'instint de passar a l'atac i d'ésser el protagonista. Les diferències anaven més enllà d'això, però. Seria molt difícil imaginar-se Shamir, tan reservat, auster i frugal, entenent-se al seu despatx amb una assessora de màrqueting. De fet la mera idea que Shamir tingués una assessora de màrqueting, sense segones intencions, ja costaria igualment de creure. Per descomptat tampoc no seria versemblant que en un tal escenari hagués anat a la televisió a acusar no sé qui i a explicar no sé què d'unes trucades que li havien fet primer a ell i després a la seva dona i que en tal ho havia hagut de saber i en tal altre també. I no era només una diferència conscient de caràcter i d'accions entre els dos homes: tampoc cap periodista havia tingut la idea d'anar a buscar Shamir a l'estiu per les platges a veure si li treien una exclusiva en banyador com sí que van fer-li a

Netanyahu, simplement perquè en un cas no se n'hauria venut cap exemplar i en l'altre se'n venien molts. En part volent-ho i en part sense voler, Netanyahu inaugurava un nou estil polític a Israel. El lector ja ha vist que les diferències de caràcter i les lleialtats i conflictes personals havien tingut molta importància des de sempre en la vida política israeliana, però fins en aquell moment l'estima i el rebuig envers els dirigents sempre s'havien expressat, encara que fos superficialment i com una simple excusa, en forma de discrepàncies polítiques. Amb Netanyahu la visceralitat va incrementar-se i per primera vegada va començar a haver-hi interlocutors, assessors, diputats i ministres que abandonaven no per diferències polítiques sinó perquè el detestaven personalment i ho feien amb tanta rancúnia que aquest sol motiu podia dur-los a encapçalar una escissió. I *a contrario sensu* el jove líder també despertava l'adhesió incondicional de molts quadros encara que hi hagués algunes diferències polítiques entre ells i Netanyahu. Incrementada amb el pas dels anys, aquesta tendència és una de les claus per a entendre la proliferació de partits revisionistes amb una ideologia formalment molt similar a la del Likud que ha caracteritzat la història parlamentària de les primeres dècades del segle XXI a Israel. Quan finalment va guanyar les primàries del Likud de març de 1993 amb un 52,5% dels vots⁶⁹⁰, el seu principal rival David Levy (26%) va refusar de felicitar-lo. Abans que no acabés la dècada tant ell com l'altre candidat Benny Begin (15%) es presentarien contra Netanyahu en unes eleccions generals.

Netanyahu va assumir el control del Likud en un moment de ràpida acceleració dels esdeveniments. Yitzhak Rabin estava convençut que la normalització de relacions amb els països veïns era possible en un nombre significatiu de casos si se seguia la línia de Camp David i el seu govern, després d'intentar debades durant un temps d'avançar a partir de les propostes israelianes de la Conferència de Madrid sense cap contacte directe amb la PLO, va decidir que estava disposat a explorar també aquest camí. El gener de 1993, immediatament després que la Knesset rebaixés significativament les limitacions de la Llei Anti-PLO, els historiadors (i simpatitzants laboristes) Yair Hirschfeld i Ron Pundak van començar un seguit d'entrevistes periòdiques a Oslo amb el prohom de la PLO Ahmed Qureia després que el viceministre d'Exteriors Yossi Beilin els autoritzés. El lector pot observar fins a quin punt el procediment evidenciava

⁶⁹⁰ MOSHKOVICH, Yaffa (2011) «Changes in Likud...» p. 585.

els recels que hi havia, atès que les converses no les feia ningú que detingués una representació oficial de l'Estat sinó dues persones privades que tenien una autorització d'un alt càrrec, el qual no era tampoc ni el primer ministre ni el ministre d'Exteriors. Si les coses anaven malament es podrien interrompre immediatament i negar que haguessin existit converses reals i que Rabin i Peres n'haguessin tingut cap constància.

Les coses van avançar prou perquè el 20 d'agost de 1993 se signés secretament a Oslo una declaració de principis que proposava de posar fi als enfrontaments⁶⁹¹, la retirada de l'exèrcit israelià de la major part de la Franja de Gaza i de la ciutat de Jericó i la convocatòria d'eleccions per a un Consell Palestí que tindria competències econòmiques, educatives, sanitàries i fiscals sobre el conjunt de Cisjordània i de Gaza, esdeveniments tots ells que havien de produir-se al llarg del següent any. Després hom hauria de deixar que l'experiment funcionés durant un bienni, temps necessari per a desfer recels i crear un mínim de confiança entre les parts, i aleshores arribaria el moment de negociar aquells aspectes sobre els quals no havia estat possible arribar a una entesa a Oslo i que comprenien els punts més espinosos del conflicte, a saber: l'estatus de la ciutat de Jerusalem, el retorn dels refugiats, el destí dels assentaments jueus, les fronteres definitives entre Israel i l'entitat palestina i la natura d'aquesta entitat que els uns volien autònoma i els altres independent. Deu dies després l'acord es feia públic i era ratificat pel govern israelià sense cap vot en contra, passats onze dies més la PLO i el govern israelià s'intercanviaven cartes de reconeixement mutu⁶⁹² i encara no havia transcorregut una setmana que s'esdevenia la signatura pública i solemne de l'acord a Washington amb la famosa encaixada de mans entre Yitzhak Rabin i Yasser Arafat mentre el president Clinton, els bons oficis del qual havien estat imprescindibles en el darrer minut, s'ho mirava somrient.

Hi havia un ambient de molta esperança a Israel, en part pel cansament dels anys d'*intifada* i en part perquè el precedent egipci illustrava que la pau era realment possible. Hi havia també, naturalment, molts detractors a banda i banda. El procés d'Oslo s'havia pensat com una acció de dos temps: un acord provisional primer, dos anys de descans perquè tothom s'acostumés al nou escenari i veïés que era millor que no l'anterior, i aleshores anar a buscar un tractat de pau definitiu. Alguns dels

⁶⁹¹ Una versió en català de la Declaració de Principis —traducció pròpia— figura a l'Annex d'aquest document, apartat 5 secció IV, pp. 728-732.

⁶⁹² Una versió en català d'aquestes cartes —traducció pròpia— figura a l'Annex d'aquest document, apartat 5 secció IV, pp. 727-728.

negociadors originals, veient com va acabar tot, han plantejat que aquest format donava als detractors del procés tant en el costat palestí com en l'israelià dos anys preciosos — amb una tendència gairebé irrefrenable a allargar-se— per a ordir maneres de carregar-se'l, per la qual cosa havia estat una formulació defectuosa. És un punt de vista i té els seus arguments, és clar, però es fa molt difícil veure com podria haver estat d'una altra manera. La posició palestina sobre els assumptes que van deixar-se per al final (divisió de Jerusalem, retorn dels refugiats a qualsevol dels dos Estats a elecció lliure, desmantellament dels assentaments, fronteres anteriors a 1967 i plena independència) era totalment inacceptable per a Israel, que defensava exactament la posició contrària en tots i cadascun d'aquests àmbits. Rabin pensava que, sense arribar mai a accedir íntegrament a unes demandes que podien fer desaparèixer Israel com a Estat jueu, sí que podia flexibilitzar postures si abans l'opinió pública s'havia acostumat a contemplar-les com una possibilitat i si el retorn de la pau amb els beneficis econòmics i socials que se'n derivarien hi articulava una sòlida majoria social a favor, i esperava igualment que en el costat palestí s'esdevingués un procés anàleg. No tenia un mandat per a cedir en una cosa darrere de l'altra davant la PLO que fins cinc minuts abans havia estat considerada l'arxienemic terrorista del país i el fet que a l'hora de la veritat l'acord provisional no anés acompanyat de pau no debilita sinó que reforça els motius de la seva prudència.

El mateix raonament que empenyia Rabin a intentar de salvar les distàncies amb la PLO en dos passos feia que tingués pressa per a completar el primer pas. Si les coses es demoraven en aquell moment, la PLO seria acusada de traïció per bona part del món àrab i pels moviments integristes palestins, es generaria un escenari de desconfiança impossible de salvar i tot aniria de mal a pitjor fins a fer descarrilar el procés sencer. En canvi si s'arribava a la situació intermèdia ben de pressa Arafat podria argumentar que havia aconseguit de retirar l'exèrcit israelià de les àrees poblades dels territoris, una autonomia amb poders efectius i un camí per a obtenir més concessions des de la pau i amb ple reconeixement internacional, així com tindria també temps per a bastir amb diners i homes armats una facció fidel a aquesta actitud moderada que pogués imposar per la força l'acord als sectors més intransigents. Per tant encara que el primer ministre desconfiava molt de la PLO i no tenia gens clar que el procés d'Oslo arribés a bon port, des del moment que havia decidit d'emprendre'l tenia clar que qualsevol revisió o

modificació hauria d'esdevenir-se després de completada la primera fase i no pas durant la implementació d'aquesta.

Font 37. Fotografia icònica de l'encaixada de mans de Rabin i Arafat davant la satisfacció del president Clinton en la signatura de l'Acord d'Oslo a Washington el 13 de setembre de 1993. Mal que semblés que la pau era un fet, quedaven obstacles molt difícils per davant. Govern dels Estats Units.

Així, l'Acord sobre la Franja de Gaza i l'Àrea de Jericó va signar-se al Caire el 4 de maig de 1994 i en només dues setmanes l'IDF va retirar-se de les àrees acordades i va deixar 9000 policies palestins al comandament; la PLO va establir per a assumir el control d'aquesta funció i de les que vindrien després l'Autoritat Nacional Palestina o PA. El juliol de 1994 Arafat va entrar triomfalment a Gaza i d'aleshores ençà va residir ininterrompudament als territoris palestins. I el setembre de 1995 l'Acord Interí sobre Cisjordània i Gaza va subdividir administrativament els territoris palestins en tres àrees conegudes amb les tres primeres lletres de l'alfabet, a saber:

- A. Competències policials palestines exclusives, comprenia un 3% de l'extensió (les ciutats de Betlem, part d'Hebron, Jenin, Jericó, Kalkilia, Nablus, Ramallah i Tulkarem) i un 20% de la població àrab dels territoris.
- B. Competències policials palestines restringides per una autoritat militar israeliana, comprenia un 24% de l'espai i el 68% de la població àrab dels territoris i la conformaven essencialment llogarrets rurals dispersos.

C. Competències israelianes plenes, comprenia un 73% de l'espai, el 12% de la població àrab, tots els assentaments i el gruix de les àrees no habitades⁶⁹³.

Hom podria pensar que si Rabin volia completar ràpidament la primera fase del procés d'Oslo, la distància cronològica entre el pacte d'agost de 1993 i la subdivisió dels territoris en tres àrees el setembre de 1995 desbordava el marge d'un any —que per a algunes qüestions era només de mesos— de l'entesa original. Però això implicaria desconèixer l'enorme pressió a què Rabin estava sotmès per la violència incessant que es vivia a Terra Santa en aquelles dates. L'octubre de 1993 s'havia creat l'Aliança de les Forces Palestines entre els sectors islamistes filoiranians i els sectors irredemptistes laics de matriu socialista, de manera que hi havia un ventall d'organitzacions coordinades que operaven contra el procés d'Oslo als territoris i que comptaven amb el suport no gens dissimulat de Teheran, Beirut, Damasc i Bagdad a despit dels enfrontaments que hi havia també entre els governs d'aquestes capitals. El febrer de 1994 el kachanista Baruch Goldstein va matar vint-i-nou feligresos musulmans a la Cova dels Patriarques d'Hebron. L'abril de 1994 Hamas va fer explotar dos autobusos plens de passatgers a Afula i Hadera. L'octubre de 1994 un altre autobús va explotar a Tel Aviv. El gener de 1995 un suïcida que no veia clar que el deixessin entrar a l'autobús va decidir d'immolar-se directament a la parada en hora punta a Beit Lid. L'abril de 1995 un altre atemptat a Kfar Darom va deixar set soldats morts. L'agost del mateix any es repetia el malson en un autobús de Jerusalem.

Rabin no va coordinar el procés d'Oslo amb l'oposició i el revisionisme va ésser-ne des del començament molt hostil. Les coses haurien pogut anar d'una altra manera? Després de les experiències de Camp David, de la Guerra del Líban i de la *intifada* es deia sovint a Israel que la dreta sempre podria signar la pau i l'esquerra sempre podria declarar la guerra, atès que trobarien immediatament el suport de l'altre bàndol i el país afrontaria el repte de manera cohesionada. Certament que el suport, o almenys una mínima aquiescència, de l'oposició haurien donat al govern un marge per a negociar, per a mostrar fermesa i per a no deixar-se intimidar per grups extremistes. Rabin no havia volgut incloure cap representació revisionista a la coalició per a no veure's constret en les aventures diplomàtiques i tampoc no va intentar que hi hagués participació del

⁶⁹³ El text íntegre de l'acord pot ésser consultat digitalment a bit.ly/3CPUkkg.

Likud, encara que fos des de l'oposició, en les negociacions i en la implementació dels acords. És evident que estava escarmentat de la dinàmica del govern d'unitat però en adoptar mesures tan greus —i tan difícils de revertir— únicament amb la majoria ajustada que havia bastit a la Knesset obviava que en el fons havia guanyat de molt poc les eleccions i que a més el procés negociador no figurava stricto sensu en el seu programa electoral. Era doncs una iniciativa arriscada que obria la porta de la polarització i de la fractura social.

Yitzhak Rabin podia argumentar que amb el Likud no hi havia negociació possible perquè des del començament la dreta havia deslegitimat el seu govern i l'havia desconegut com a interlocutor. Un exemple de la veracitat d'aquesta acusació el trobem en l'article que Sharon va publicar al *Yediot Ahronot* en una data tan primerenca com la del 3 de juliol de 1992, quan el nou govern laborista encara no s'havia format i quedava més d'un any perquè hom sentís parlar per primer cop del procés d'Oslo. El capdavanter de l'ala dreta del Likud feia una curiosa anàlisi electoral que li permetia de concloure que el veritable *mahapach* no s'havia esdevingut el 1977 sinó quinze anys més tard:

El vertader canvi polític a l'Estat d'Israel, el que realment té un significat profund, no va produir-se amb les eleccions de 1977 sinó ara, amb les eleccions de 1992. El 1977 l'arribada del Likud al poder només va implicar que una majoria jueva fos substituïda per una altra majoria jueva. El 1992, en canvi, ha passat una cosa completament diferent, la qual ens hauria de torbar i de preocupar. Per primera vegada a la història del país, és la minoria àrab, i particularment la part antisionista d'aquesta minoria, la que determinarà qui encapçala l'Estat i en determina el futur.

El resultat de les eleccions més aproximat, si hom vol fer l'exercici de comptabilitzar la correlació de forces dintre del sector jueu, no és de seixanta-un contra cinquanta-nou sinó d'uns cinquanta-set per a la dreta enfront de cinquanta-un o cinquanta-dos per a l'esquerra. [...] El que ha passat respon a una realitat democràtica però també és el començament d'un camí que mena a la dissolució gradual de l'Estat d'Israel en els termes en què va crear-se, és a dir, d'acord amb la Declaració d'Independència, com "l'Estat jueu a la terra d'Israel"⁶⁹⁴.

Sharon estava dient, davant del silenci dels prohoms del Likud, que els resultats electorals no eren realment vàlids perquè els vots àrabs no tenien valor i el que calia comptar era la majoria jueva. D'acord amb això, Rabin no tenia majoria jueva per a

⁶⁹⁴ LANDAU, Maurice David (2014) *Arik: The Life...* pp. 362-363.

formar govern i el mer fet que l'establís en aquelles condicions posava en perill de “dissolució gradual” Israel. El plantejament era particularment xocant si hom tenia en compte que àdhuc des d'aquesta lògica sí que hi havia una “majoria jueva” que conformaven el Partit Laborista, el Meretz i el Shas, però Sharon al·legava que el Shas només s'havia sumat al govern perquè Rabin tenia manera de constituir-lo sense ell, altrament hauria seguit formant part d'una majoria natural juntament amb la resta d'ultraortodoxos, els nacionalreligiosos i els revisionistes. Hom va acusar-lo d'estar advocant per la desaparició de la democràcia a Israel i Sharon va reivindicar orgullosament la primacia de la judaïtat per damunt dels valors democràtics en un nou article al *Yediot Ahronot* intitulat “La democràcia i l'Estat jueu”:

M'enfronto als qui em retraten com un enemic de la democràcia emparant-se en citacions parcials i distorsionades del que jo vaig declarar a la convenció del Likud. El que vaig dir és, “els nostres pares i avis no van venir fins aquí per crear la democràcia. És una gran cosa que hàgim pogut establir una democràcia pròspera. Però, recordeu-ho bé, van venir aquí per crear un Estat jueu”. Sincerament no crec que la veritable concepció que Yitzhak Rabin té d'aquests que li donen suport [a l'usió clara a les llistes àrabs] sigui gaire diferent de la meua. Però em fa por que la seva debilitat, o ambició política, no li hagi enterbolit el judici i no hagi assuavitat els seus recels. Perquè deixar en mans dels àrabs israelians o de llurs representants el dret de determinar el destí d'Israel i del poble jueu seria un preu massa gran fins i tot si servís per a assegurar la supervivència del govern de Rabin⁶⁹⁵.

Certament que era molt difícil que Rabin pogués transigir o buscar punts en comú amb aquesta mena de postulats. També és veritat que Sharon parlava com a diputat del Likud i no era pas desautoritzat, en bona mesura perquè el partit no tenia una posició totalment definida sobre la ràpida successió d'esdeveniments que estaven produint-se ni tampoc hi havia un lideratge consolidat que pogués parlar i fer callar a discreció. Hi havia gent al Likud que tenia uns altres posicionaments; el respectat Moshe Arens havia arribat a al·legar en aquelles dates que “mai no he estat un activista del moviment del Gran Israel i no crec que aquest eslògan resolgui res, quant a Judea i Samaria hem d'arribar a un acord amb els palestins i no podem ignorar llurs demandes⁶⁹⁶”. A mesura que va anar plantejant-se el procés d'Oslo com una confrontació interna entre laborisme i

⁶⁹⁵ SHARON, Ariel. «Democracy and the Jewish State», *Yediot Ahronot*, 28 de maig de 1993.

⁶⁹⁶ LANDAU, Maurice David. «Likud, Smarting from Defeat, Decides to Elect New Leaders», *Jewish Telegraphic Agency Daily News Bulletin*, 30 de juny de 1992, p. 1.

revisiisme la polarització social va anar augmentant i el clima de violència política també. Rabin se sentia més pressionat per a guanyar-se la PLO i els grups palestins perquè sabia que havia lligat el seu fat polític al procés de pau i si fracassava seria una desfeta per a ell personalment i per al laborisme en general. Netanyahu veia que els esdeveniments estaven fora de control i que si no ho aturava el primer ministre seria capaç de fer qualsevol cosa i el revisiisme va enrocar-se en una posició de negativa frontal al procés d'Oslo que pretenia d'aturar-lo i de revertir-lo al preu que fos. Aquest preu incloïa, per tant, deslegitimar el govern de Rabin, la seva majoria parlamentària i els seus motius i equiparar-los a la traïció i als escenaris més llòbrecs de la tràgica història jueva. També implicava comprar el relat d'un Sharon que des de la seva renúncia com a ministre de Defensa havia restat un prohomsorollós del Likud però no pas un portaveu del lideratge revisiista.

L'assassinat del primer ministre Yitzhak Rabin la tarda del 4 de novembre de 1995 per un extremista jueu va ésser el desenllaç tràgic i dramàtic d'aquesta espiral verinosa. El fet que el matessin en sortir d'una manifestació que havia reunit més de 100 000 persones a favor del procés d'Oslo, i que s'esdevenia en resposta a una concentració també multitudinària que hi havia hagut el mes anterior en contra del mateix procés, era una prova de la gravetat de la situació en què Israel es trobava⁶⁹⁷. Que la seva mort fos celebrada a Teheran, als camps de refugiats palestins del Líban i entre els simpatitzants de Hamas i de Hezbollah també era molt significatiu. La dreta israeliana, compungida i espaordida del monstre que havia sortit de les seves rengleres, es mantenia capjupa; tant el Likud com el Mafdal van recomanar al president que Shimon Peres formés el següent govern i la seva investidura va esdevenir-se amb només vuit vots en contra perquè el gruix de l'oposició va optar per abstenir-se en senyal de solidaritat i de dol. També hi havia, però, qui veia en aquest escenari un libel de sang pel qual l'acció d'un fanàtic es feia recaure sobre tota una ideologia política respectable a fi de silenciar-la i de blanquejar així el procés d'Oslo. El futur primer ministre Naftali Bennett n'era un d'ells i declararia anys més tard que s'havia decidit a dur quipà en públic després de

⁶⁹⁷ Per a la comissió d'investigació posterior relativa al magnicidi vegi's SHENHAV, Yehouda (2001) «Managing Political Conflicts...» pp. 126-156.

presenciar com un home que en portava era escarnit al carrer per activistes d'esquerres en els dies immediatament posteriors al magnicidi⁶⁹⁸.

En qualsevol cas, l'assassinat de Rabin va transformar, encara que fos de manera efímera, l'estat d'esperit de l'opinió pública. Si en els mesos anteriors la popularitat del govern havia anat disminuint paral·lelament amb la del mateix procés de pau i els atemptats i la violència continus havien estat l'associació principal que hom feia amb Oslo, el dol nacional per la mort del primer ministre i les circumstàncies en què s'havia esdevingut van posar l'accent en els enemics del procés, des de l'extremisme arabomusulmà fins a la dreta revisionista. També en les coses bones que Oslo havia portat, com la millora de les relacions diplomàtiques amb la Unió Europea i el trencament del fantasma d'aïllament internacional que havia preocupat els prohoms israelians de la dècada anterior. Destacant per damunt de tot això hi havia, és clar, el tractat de pau formal i la consegüent normalització de les relacions amb Jordània, consumats a Washington el 25 de juliol de 1994 amb la signatura d'una declaració de no bel·ligerància i a la frontera de tots dos països al desert d'Arava el 26 d'octubre del mateix any amb la firma del tractat en si. L'acord implicava la devolució a Jordània de tres-cents quilòmetres quadrats, la definició del repartiment dels recursos hídrics entre ambdós països i l'oficialització dels arranjaments de seguretat que en el fons havien funcionat discretament durant dècades. El procés de pau amb els palestins aconseguia així que Israel fos acceptat per un país àrab més i que les dues fronteres més llargues passessin a quedar definitivament estabilitzades; només al nord, amb el Líban i Síria, el risc d'una guerra i les escaramusses frontereres ocasionals seguien esdevenint-se, però el govern israelià era raonablement optimista sobre la possibilitat que l'acord definitiu pacifiqués també aquella àrea.

L'acord amb Jordània s'havia fet sense una restitució real de territori, més enllà del simbolisme dels tres-cents quilòmetres, perquè la resta dels guanys que Israel havia adquirit el 1967 a expenses de la monarquia haiximita eren ara objecte de negociació amb una PLO que de fet va protestar intensament per l'entesa entre Jerusalem i Amman. Tant una cosa com l'altra feien que per al rei Hussein no fos una píndola fàcil d'empassar i de fet el parlament jordà només va ratificar l'acord després d'una discussió agra amb cinquanta-cinc vots a favor i vint-i-tres en contra. A Israel en canvi la Knesset

⁶⁹⁸ LEV, Tzvi. «“For About Two Years I Didn't Wear a Kippah”», *Israel National News*, 19 d'octubre de 2017.

va beneir plàcidament el pacte amb cent cinc vots que incloïen el Likud de Netanyahu; només els tres diputats del Moledet van votar-hi en contra si bé a la dreta un diputat del Mafdal i cinc del Likud (capitanejats per Ariel Sharon) van abstenir-s'hi nogensmenys. Era d'esperar que qualsevol entesa amb Síria requerís la devolució íntegra dels Alts del Golan i per tant comptés amb molta més contestació revisionista —no endebades l'annexió del Golan formava part del llegat de Menachem Begin— però de totes maneres Rabin havia estat explorant-la discretament amb la intermediació dels Estats Units des de l'agost de 1992 i Netanyahu, mal que parlava gairebé cada dia dels perills a què hom es veia abocat per culpa del procés d'Oslo, no era pas tan contundent en la denúncia de la qüestió siriana.

Si Shimon Peres hagués aprofitat per a convocar eleccions en aquell moment, alimentat pel rebuig del magnicidi i perquè tant a la premsa com al carrer hom es feia eco de les parts més afortunades del procés d'Oslo, possiblement hauria guanyat, i així van suggerir-li-ho alguns assessors. Però hauria estat una jugada baixa que hauria trencat l'ambient d'unitat nacional, que no podia justificar-se per la situació parlamentària (el Likud va tenir cura d'abstenir-se a la seva investidura i va mantenir un perfil molt baix en les setmanes següents) i que li hauria estat retreta com una acció de politiqueria impròpia de la solemnitat del moment. Escaldat per les crítiques a la “maniobra pudent” que havien acabat descavalcant-lo pocs anys abans, el vell nou líder laborista estava decidit a aprofitar aquesta segona oportunitat i a guanyar les eleccions pels seus propis mèrits.

El panorama polític que s'obria de cara als comicis de 1996 era d'una gran incertitud perquè per primera vegada les eleccions havien de celebrar-se en dues urnes. Qualsevol persona amb l'aval de més de deu diputats podia ésser candidata a l'urna de primer ministre i això volia dir que a més del Likud i del Partit Laborista hi havia forces sectorials que podien concórrer-hi. L'aspiració dels dos principals candidats, naturalment, havia d'ésser la de conjurar aquest escenari per a poder guanyar en primera volta.

Shimon Peres, amb tota l'esquerra cohesionada al seu voltant després del magnicidi, semblava tenir unes millors perspectives d'assolir aquest objectiu que no pas Benjamin Netanyahu. El líder revisionista havia decidit —i havia aconseguit que el comitè central

li aprovés— que la llista electoral del partit s'elegís també per primàries en què els candidats anirien numerats en funció del grau de suport que obtinguessin. Això volia dir eliminar els pactes entre famílies que fins llavors s'organitzaven als despatxos abans de cada elecció i que en el cas de 1992 havien donat un gran poder a David Levy perquè havia establert un corrent intern (el Gesher) i havia amenaçat d'escindir-se i de plantejar una alternativa sefardita si Shamir no cedia. Aquesta vegada va repetir la jugada. El 18 de juny de 1995, onze dies després de la votació del comitè central, Levy va anunciar que fundava un nou moviment i que presentaria candidatura no només a la Knesset sinó també a l'urna de primer ministre, si bé en el futur previsible pretenia de continuar sotmès a la disciplina parlamentària del Likud.

David Levy necessitava un motiu una mica més presentable que no la por que els seus deixebles dins del partit quedessin marginats de les primeres posicions. Idealment hauria anat a cercar-lo en alguna reivindicació socioeconòmica, però aquest és un terreny molt més complicat quan el partit és a l'oposició i pot fer-se seva amb alegria qualsevol reivindicació. En conseqüència va començar a presentar-se com un moderat en el procés de pau, va recordar com s'havia oposat a deixar entrar les Falanges Cristianes als camps de refugiats en els dies crítics de setembre de 1982 posteriors a l'assassinat de Bashir Gemayel i com havia defensat en el gabinet d'unitat nacional la retirada del Líban que Rabin i Peres havien impulsat el 1984. Això no volia dir que el procés d'Oslo estigués conduint-se de manera exemplar i que el govern no cometés errors, però calia abandonar la posició de bel·ligerància absoluta i cercar punts en comú i maneres de millorar-lo perquè era una dinàmica irreversible amb molt de suport internacional i el potencial d'oferir un horitzó de pau per a Israel. Els dies en què Levy bramava contra Shamir al costat de Sharon i de Modai i li'n retreia les debilitats i la covardia enfront del terrorisme palestí estaven absolutament absents d'aquest relat, és clar. El vell Shamir, que tenia més memòria i que s'adonava que Levy estava jugant ara amb el moll de l'os de la tradició revisionista, va demanar a Netanyahu que l'expulsés del Likud immediatament.

Netanyahu no va fer-li cas. Òbviament la seva relació amb Levy no era pas millor que la que Shamir havia tingut, però volia guanyar les eleccions i estava disposat a fer moltes concessions per a unificar la dreta. El 7 de febrer de 1996 va arribar a un pacte amb el Tzomet pel qual concorreria amb el Likud en una candidatura conjunta i Rafel Eitan seria el número dos de la llista. I l'11 de març aquesta solució va ampliar-se al Gesher

de Levy, de manera que Eitan va quedar desplaçat a la tercera posició, Levy va assumir-ne la segona i tant el Tzomet com el Gesher col·locaven set noms cadascun entre els quaranta-dos primers de la llista del Likud a la Knesset. Per a primer ministre, les tres forces acordaven de donar suport a Benjamin Netanyahu.

Aquesta mena de decisions van ésser contestades per una part important del Likud. D'una banda, els noms elegits en primàries haurien de desplaçar-se ara cap a posicions més baixes per a deixar lloc a unes persones designades a dit per Levy i per Eitan. Levy s'havia escindit justament perquè volia designar els candidats sense passar per eleccions internes, de manera que trencar el Likud li havia merescut una recompensa. Quina autoritat li quedava a Netanyahu després del pacte? ¿No seria una manera d'animar qualsevol parlamentari amb ganes d'ascens i de notorietat a esdevenir díscol per a beneficiar-se d'aquest prurit d'unitat? Comptat i debatut, el suport electoral de Levy era una incògnita perquè mai no havia concorregut en solitari i Rafi Eitan arribava a les urnes desgastat perquè el partit se li havia trencat a trossos i alguns diputats seus havien acceptat d'entrar al govern a canvi d'un ministeri, quelcom que des d'una perspectiva revisionista generava grans dubtes sobre el seu bon criteri a l'hora de confeccionar les candidatures. Yitzhak Shamir compartia totes aquelles crítiques. Fins en aquella hora havia estat un defensor de Netanyahu no perquè el veïés com una continuació del seu lideratge —en massa sentits, com s'ha vist, eren pols oposats— sinó perquè semblava tenir una ideologia sòlida, havia estat un home lleial de partit i era en qualsevol cas millor que no els altres aspirants. La decisió de transigir en el pacte amb el Tzomet i el Gesher omplia la llista de gent que era triada d'acord amb les dubtoses preferències d'Eitan i amb seguidors d'un Levy que a més de boicotejar les polítiques del Likud des de feia molts anys i d'amenaçar d'escindir-lo estava posant en qüestió la integritat de l'*Eretz Yisrael* en insinuar el seu suport al procés d'Oslo⁶⁹⁹. Que Netanyahu estigués disposat a portar a la Knesset aquesta plepa si amb això tenia garantida una candidatura unificada li semblava al vell comandant del Lechi una evidència de culte a la personalitat, d'abandonament de les funcions de guardià que un líder del Likud havia de tenir per damunt de tot i d'un eclecticisme ideològic perillós. Va ésser la primera mostra, encara latent, d'una ruptura que adquiriria molta més importància en els anys següents.

⁶⁹⁹ L'any 1994 Shamir havia escrit a les seves memòries que "l'única pau amb Israel que la PLO pot acceptar és la pau del cementiri", una convicció mantinguda sense variacions al llarg de tota la seva vida política. SHAMIR, Yitzhak (1994) *Summing Up: An...* p. 198.

Tot aquest malestar quedava somort per la frenesia preelectoral. Shimon Peres era conscient que, després de totes les concessions, calia que els acords es complissin i que la calma s'imposés. El fet que això no estigués passant, unit a la consciència que ell era percebut com a més pacifista que no Rabin i que per tant l'opinió pública dubtava de la seva capacitat de mostrar fermesa quan calia, l'empenyien a una confrontació amb Hamas, l'organització autora del gruix d'atemptats suïcides que havien assolat Israel en els mesos anteriors. El 5 de gener de 1996 va donar llum verda a l'assassinat de Yihye Ayash, àlies *l'enginyer*, l'autor intel·lectual d'atemptats més productiu de Hamas. La resposta anunciada pel grup integrista va ésser una onada d'atemptats suïcides que desbordaren ràpidament totes les previsions de Peres. El 25 de febrer va explotar un autobús de la línia 18 de Jerusalem amb un balanç de vint-i-sis morts i quaranta-quatre ferits. Aquell mateix dia un altre milicià es feia esclatar a Ashkelon i causava un mort i trenta-quatre ferits. El malson es repetia una setmana després, el 3 de març, a la mateixa línia 18 de Jerusalem, amb divuit morts i set ferits greus. L'endemà un altre suïcida implosionava a la cua d'entrada del Dizengoff Center de Tel Aviv i feia catorze morts i cent cinquanta-set ferits. La incapacitat de la intel·ligència israeliana per a preveure i aturar els atemptats, així com la passivitat de l'Autoritat Nacional Palestina, tornaven a fer ressonar en les orelles de l'electorat els advertiments de Netanyahu.

El 2 d'abril de 1996, a menys de dos mesos de les eleccions, el primer ministre Shimon Peres va anunciar que l'acord de pau definitiu que sortís del procés d'Oslo seria sotmès a referèndum. Tant l'esquerra dins d'Israel com la comunitat internacional van prendre-s'ho molt malament: el Meretz ho veia com una maniobra innecessària que generava incertitud, Arafat considerava que podia suposar un cop mortal per al procés de pau i els Estats Units no dissimulaven que aquella decisió unilateral no els agradava. Netanyahu deia, en una repetició del mateix argument que havia fet servir contra els seus rivals a les primàries, que no calia pas fer dues votacions perquè les eleccions ja servien de referèndum i tothom que discrepés amb la manera que Peres tenia de conduir les negociacions podia inclinar-se pel Likud. A despit de tota aquesta pluja de crítiques, el cap de govern s'adonava que Oslo havia esdevingut prou impopular perquè sense aquesta clàusula corregués el risc de perdre les eleccions. El seu fitxatge estel·lar com a número dos, l'excap de l'Estat Major Ehud Barak, va ésser l'encarregat de defensar la mesura en públic com una estratègia per a convèncer els electors que encara tenien dubtes sobre la pau i havien de menester dues votacions i no pas una per a veure-ho clar.

En una mostra d'adaptació a l'enduriment de les posicions entre l'opinió pública, el Partit Laborista va fer en aquells dies campanya contra l'establiment d'un Estat palestí i a favor d'una solució arranjada que inclogués una confederació amb Jordània.

No va ésser l'única evidència d'enduriment. Hafez Assad havia estat negociant amb l'executiu israelià una pau entre Jerusalem i Damasc que tindria com a contrapartida la devolució íntegra dels Alts del Golan. El problema irresoluble era la delimitació d'aquest territori, que Israel marcava d'acord amb els mapes de la constitució del Mandat britànic de Palestina mentre Síria ho feia en funció de l'*statu quo* que havia existit entre l'armistici de 1949 i 1967. Des del punt de vista territorial la diferència era ínfima (en àmplies zones el desacord es limitava a una franja de deu metres) però hi havia dues qüestions que impediien que la posició israeliana es flexibilitzés: la voluntat de posseir completament el llac Kinneret, clau per al proveïment d'aigua, i el fet que els mapes proposats per Israel implicaven la devolució de tot el territori que no pertanyia a l'*Eretz Yisrael* (definit comunament com l'àrea d'extensió del vell Mandat després de la retrocessió de Jordània) mentre que les peticions sirianes incloïen porcions (molt menudes, sí, però existents al capdavant) que sí que n'eren part. Peres sabia que aquesta mena de concessions serien escandaloses per al revisionisme i volia defugir aquesta tempesta, almenys de moment, i concentrar els esforços en el problema palestí, que era on previsiblement caldrien renúncies territorials de major entitat i on la necessitat d'un acord semblava més urgent.

Assad tenia uns altres plans. En veure que Israel no accedia a les demandes i que l'assumpte quedava congelat va repetir el que havia fet moltes vegades exitosament per a millorar la seva posició negociadora: fer servir el Líban com a *proxy* per a importunar Israel aprofitant la presència militar que tenia al país dels cedres i la voluntariosa col·laboració de Hezbollah. Quan els atacs amb coets contra el nord d'Israel esdevingueren massa recurrents, Peres decidí d'emprendre una operació militar.

L'Operació Raïms de la Ira que va desenvolupar-se entre els dies 11 i 27 d'abril de 1996 era essencialment una campanya de bombardejos per terra i per aire que pretenia d'obligar els habitants del sud del Líban a fugir cap al nord cercant refugi, de manera que el govern libanès no tindria cap alternativa altra que el desplegament de l'exèrcit per a aturar les guerrilles de Hezbollah que disparaven els coets. L'objectiu era doncs el d'aconseguir una quadratura del cercle que Israel havia buscat infructuosament durant

dècades: que les forces armades libaneses es fessin amb el control del territori i que aturessin els atacs sense que el veí del sud hagués de posar-hi tropes damunt del terreny. Era senzillament un propòsit impossible, perquè ho impediien les mateixes raons per les quals el govern maronita del Líban no havia pogut satisfer aquesta exigència als anys setanta quan sí que tenia un cert poder al país i temia realment les conseqüències d'una confrontació amb Israel, les quals raons es veien ara incrementades pel fet que la majoria musulmana disposava de molta més força i que l'exèrcit siria estava desplegat en els principals punts estratègics del territori. Hezbollah se les campava lliurement pel sud del Líban (a excepció de la franja controlada per Lahad) i el govern de Beirut no podia ni plantejar-se de moure un dit sense el consentiment siria, altrament s'abocava a una guerra civil que tenia tots els números de perdre. ¿I si les circumstàncies forçaven un desplaçament massiu de població que crearia una situació insostenible, tal com pretenia Israel? Doncs en aquest cas tot plegat seria un gran desastre però la consigna no canviaria pas, el govern libanès se sentia lligat de mans i peus i no gosaria fer res.

L'aspiració estratègica israeliana en llançar l'operació no era realista i demostrava una preocupant incapacitat per a entendre la realitat libanesa després de vint anys de discussions i d'anàlisis d'intel·ligència sobre aquell front. En canvi, el que sí que aconseguirien amb tota probabilitat els bombardejos massius en àrees altament poblades seria un gran nombre de baixes que farien que Jerusalem fos vist arreu del món com l'agressor, que commourien una opinió pública israeliana molt recelosa de qualsevol nova aventura libanesa i que corrien el risc de generar per deixadesa algun desastre de més magnitud.

Així va ésser. Com que no hi havia homes damunt del terreny i els coets llançats per Hezbollah sortien de plataformes mòbils en barris densament poblats, i com que a més no hi havia un gran treball d'intel·ligència previ a l'operació per a identificar i neutralitzar comandos sinó que l'IDF reaccionava amb represàlies *post facto*, la destrucció i les baixes al sud del Líban i a Beirut van anar fent-se més i més grans sense que Israel fos capaç de restaurar la tranquil·litat als seus pobles del nord. A mesura que els cadàvers anaven apilant-se les pressions de la comunitat internacional per a imposar un alto el foc també creixien, i dins de la mateixa coalició governamental hi havia una incomoditat cada vegada més difícil de dissimular; el 19 d'abril el ministre de Medi Ambient Yossi Sarid va ésser el primer a dir que Raïms de la Ira hauria d'acabar quant abans, un comentari subscrit en els dies següents pel gruix dels dirigents del Meretz. La

posició de Netanyahu en aquest context era molt còmoda, perquè podia donar suport a la solució militar al Líban com una qüestió de principi però donant a entendre que la preparació logística i organitzativa hauria estat millor amb un govern seu. En canvi Peres es veia atrapat per les seves declaracions que l'operació no s'aturaria fins que no es garantís la tranquil·litat al nord d'Israel, un argument que encara repetia el 22 d'abril i que era absurd perquè una campanya aèria hauria d'acabar-se —per la impossibilitat de sostenir davant del món i de l'opinió pública les enormes baixes causades— molt abans que la xarxa de túnels i búnquers de Hezbollah comencés a perillar. Si el primer ministre no tenia intenció d'iniciar una costosa campanya per terra per a assolir aquell objectiu, més valia que el condicionés a un alto el foc en comptes d'atribuir a l'exèrcit una capacitat que no tenia amb els paràmetres que hom havia concebut.

Un projectil israelià desviat que va impactar contra un refugi de les Nacions Unides a Qana amb un resultat de més d'un centenar de civils morts va accelerar el que era inevitable. Raïms de la Ira acabà així ignominiosament: Israel quedava amb la imatge internacional per terra, dins de la coalició de Peres el Meretz es desmarcava de la violència desencadenada (i els diputats àrabs acusaven el primer ministre de massacrar civils fins al punt de provocar un altercat a la Knesset que acabà amb quatre parlamentaris expulsats del plenari) i al Líban Hezbollah podia cantar victòria i presumir que els seus coets havien seguit caient fins al darrer minut i havien obligat Israel a abandonar l'operació. Si Peres havia volgut transmetre un missatge de força i de dissuasió al món àrab, havia fracassat. Si l'objectiu havia estat el de mostrar fermesa i experiència dins de casa, encara més. Netanyahu va limitar-se a constatar el que era obvi: que el Likud havia mantingut una actitud amb sentit d'Estat i havia donat suport al govern a despit de les moltes deficiències de l'operació i que Assad i Hezbollah es trobaven per culpa de la incompetència de Peres en una posició més favorable que no pas abans.

La confrontació violenta amb Israel podia acabar amb una victòria. Aquest missatge sublimar entrevist al Yom Kippur i a la Guerra del Líban s'havia repetit amb Raïms de la Ira i era perillós per les accions ofensives que podia desencadenar als territoris palestins, on hi havia un estat d'esperit fomentat per Hamas i per altres grups més radicals que sostenia que Arafat estava cedint massa i que la debilitat israeliana feia aconsellables accions de força que potser expulsarien Israel dels territoris sense necessitat de concessions. Això no va obstar perquè el líder de la PLO impulsés al

Consell Nacional Palestí del 25 d'abril de 1996, encara en plena operació militar al Líban, la derogació dels articles de la Carta Nacional de l'organització que advocaven per la destrucció d'Israel.

Que Arafat fes concessions dementre l'opinió pública àrab visualitzava Peres com un botxí era un gest arriscat que podia merèixer-li acusacions de traïció dins i fora de Terra Santa; de cop i volta emergia com el legitimador d'un primer ministre en hores baixes i li permetia de distreure l'atenció d'un fiasco de proporcions cada vegada més grans. És possible que en prendre aquesta acció temés la possibilitat d'una victòria del Likud que fins en aquell moment havia semblat remota i que després de l'episodi libanès havia esdevingut realista. Si aquest era el cas, això apuntaria que Arafat prioritzava encara la via negociada i no havia comprat com faria posteriorment el relat de la violència com a fórmula preferent per a acabar amb l'ocupació. El grau d'importància que aquestes consideracions tenien en el seu posicionament estratègic és difícil d'escatir, però, atès que hi havia dues qüestions de molta més importància que l'empenyien en aquesta direcció, a saber: la renúncia laborista a oposar-se a la creació d'un Estat palestí i la retirada israeliana d'Hebron.

Convé examinar-les. El lector ja ha vist com la idea d'un Estat palestí, efímerament prevista en el Pla de Partició de 1947, s'havia esvaït després de la Guerra d'Independència quan Egipte i Jordània assumiren les porcions del Mandat que havien quedat sota control àrab. Restablerta de iure com a part de l'estratègia nasseriana per a conjurar el fantasma d'una pau separada entre Israel i Jordània després de la Guerra dels Sis Dies, havia guanyat reconeixement al món arabomusulmà a mitjan dècada dels setanta i havia culminat amb una declaració d'independència beneïda també pel bloc soviètic i per la major part de països no alineats el 1988. Israel, però, mai no havia reconegut l'Estat palestí com una possibilitat i reivindicava la seva sobirania sobre tot aquell espai, mal que hi hagués el precedent de la devolució de la Franja de Gaza a Egipte el 1957 després de la Guerra de Suez. El llegat més important de Yitzhak Shamir havia estat justament el de gravar a foc com un consens compartit per les grans forces de la política israeliana que cap territori de l'*Eretz Yisrael* havia d'ésser retornat, quelcom que implicava generalitzar el que fins aleshores havia estat un punt de doctrina eminentment revisionista. Ara, a canvi de la derogació dels articles de la Carta Nacional, Arafat aconseguia de trencar aquest consens i que Peres mostrés la seva disposició —sense entrar en detalls de fronteres ni de limitacions militars— a concedir

aquest Estat. Àdhuc Netanyahu saludava la decisió palestina com una bona notícia i admetia que “els acords d’Oslo formen part d’una realitat que no pot ignorar-se⁷⁰⁰”. Si Arafat encara prioritzava la via diplomàtica això li servia com a evidència davant del seu poble que el procés no era cap engany ni cap blanquejament d’Israel sinó una manera d’aconseguir l’objectiu d’acabar amb l’ocupació. I si ja s’havia decidit a cercar una nova *intifada* per a expulsar Israel de Gaza i de Cisjordània també li era molt útil que en l’opinió pública israeliana quallés la visió que els territoris eren una cosa ben diferent a l’Israel pròpiament dit pels quals no valia la pena de lluitar. D’una manera o de l’altra, les declaracions de Peres tenien una gran significació per a la causa palestina.

La retirada d’Hebron, la més santa de les ciutats de Cisjordània, la capital de l’Israel bíblic ans que no ho fos Jerusalem, també era important per a Arafat essencialment per una qüestió d’oportunitat. No era una retirada completa perquè hi havia colons vivint al casc antic d’Hebron que no serien pas evacuats, però sí un replegament de forces que permetria que la PA assumís el control del vuitanta per cent de l’urbs. Shimon Peres s’havia compromès a implementar l’acord abans de les eleccions, però el fiasco libanès li havia restat autoritat i era evident que cercava alguna excusa per a posposar el compromís fins després dels comicis. Si el Likud guanyava, era dubtós que s’hi avingués. En conseqüència, Arafat tenia tots els al·licients per a fer gestos a favor de la pau i de la continuació del procés i per a reclamar que l’altra part també complís els compromisos. Així si el replegament s’efectuava la PA ampliaria l’àrea de control exclusiu a una ciutat de dos-cents mil habitants i si Peres es feia enrere hauria d’assumir davant de la comunitat internacional i de la pròpia esquerra israeliana el preu —en violència i en imatge— d’aital incompliment.

Revisionistes i nacionalreligiosos van percebre la vacil·lació de Peres i van intensificar llur campanya per a aturar el replegament de forces d’Hebron, una estratègia que va convèncer els ultraortodoxos del Shas i de la Yahadut HaTorah que també van mostrar-s’hi contraris. Conscient de la importància del vot ultraortodox a l’urna per a elegir primer ministre, Peres va claudicar i va comunicar que la retirada no es duria a terme fins després de veure’s reconfirmat en el càrrec. Els dubtes previs i la natura de la decisió final traslluen un cop més una imatge de debilitat i erosionaven la fidelitat a Peres d’un altre bloc d’electors que amb el nou sistema adquiria més importància, el

⁷⁰⁰ SHLAIM, Avi (1996) «The Likud in...» p. 293.

dels araboisraelians. El 21 de maig el diari àrab de Natzaret *As-Sinara* plantejava que els seus constituents eren com un vegetarià davant de dos plats, un de buit (Netanyahu) i un altre curull de carn (Peres). “Què fem, fotem la nostra ideologia a mar o ens morim de gana?” es preguntava. I immediatament donava la resposta: “els raïms de la ira han passat per sobre dels fruits de la pau⁷⁰¹”.

Era una resposta correcta. Amb els ultraortodoxos inclinats cap a Netanyahu a despit de les obertures de darrer moment de Peres i els araboisraelians empesos vers l’abstenció, els resultats dels comicis van mostrar un país partit per la meitat en què el líder del Likud s’imposava per només un punt percentual en les eleccions a l’urna de primer ministre. Durant les primeres hores de la nit electoral, quan els laboristes encara encapçalaven el recompte, alguns de llurs dirigents havien abandonat tota prudència a despit de l’estretor del marge i havien celebrat una victòria inexistent. “Aquesta votació ha mostrat el suport popular i el consens que hi ha a Israel a favor dels acords d’Oslo i de la continuïtat del procés de pau”, havia dit el fitxatge estel·lar Ehud Barak. Eren frases de massa grandiloqüència quan les projeccions de vot apuntaven a una victòria ajustada, ridícules quan els resultats finals van certificar la derrota. “Només el Likud i el Moledet queden descartats d’una coalició”, afirmava amb la mateixa lleugeresa el ministre de Finances Avraham Shochat, com si els laboristes tinguessin assegurat que formarien govern i com si la polarització a què abocava l’exclusió del líder a qui havia votat mig país fos una cosa a defensar orgullosament. Més cauta quant a les perspectives laboristes però amb un llenguatge no menys polaritzador, la vídua de Rabin advertia que “la victòria electoral de Netanyahu seria una tragèdia, significaria el triomf de la violència, de l’agressió i dels elements que espero que s’esborrin de la nostra societat⁷⁰²”.

Als quarters generals del Likud a Metzudat Zeev l’ambient havia estat decididament més pessimista. “Si només tenim trenta-dos diputats haurà estat un fracàs sense precedents, perquè cal considerar que dotze pertanyerien al Gesher i al Tzomet”, deia el veterà diputat Meir Shitrit. Era una crítica velada als pactes preelectorals que tant de malestar havien generat i que apuntava a un qüestionament del lideratge de Netanyahu

⁷⁰¹ CYMERMAN, Henrique. «El voto árabe israelí apuesta por Peres», *La Vanguardia*, 22 de maig de 1996, p. 8.

⁷⁰² CYMERMAN, Henrique. «Cerrado codo a codo entre Shimon Peres y Beniamin Netaniahu al avanzar el escrutinio», *La Vanguardia*, 30 de maig de 1996, p. 3.

si es confirmava que havia perdut les eleccions⁷⁰³, però era també una descripció exacta de la fragmentació de la Knesset. Si en els anteriors comicis la suma dels blocs donava cinquanta-nou diputats per a la dreta i seixanta-un per a l'esquerra, ara la suma del Likud-Gesher-Tzomet (32), el Shas (10), el Mafdal (9), la Yahadut HaTorah (4) i el Moledet (2) només arribava als cinquanta-set, mentre que els laboristes (34), el Meretz (9) i els dos partits àrabs (9) quedaven amb cinquanta-dos. Enmig de tots dos, però comminats a entendre's amb Netanyahu perquè així ho havien volgut els electors, hi havia el Yisrael Baaliyah de Natan Sharansky i la Tercera Via del general Avigdor Kahalani. La formació de govern més lògica passava per afegir com a mínim un d'aquests dos partits a la suma de revisionistes, nacionalreligiosos i ultraortodoxos amb què Netanyahu podia comptar.

Les trajectòries vitals del *refusenik* anticomunista Natan Sharansky i del *tzabar* fill de iemenites Avigdor Kahalani eren ben diferents. També ho eren els respectius electorats, conformats per immigrants russos recents en el primer cas i per habitants dels quibuts i dels *moshavim* del Golan en el segon. Quant al procés de pau, però, hi havia una gran coincidència en les postures: tots dos hi estaven a favor en principi però creien que estaven fent-se massa concessions i d'una manera bastant desordenada. “Hi ha moltes coses bones en el que Peres intenta de fer”, havia concedit Sharansky durant la campanya, “però sóc conscient que es mou massa de pressa cap a la pau i que pensa que el nou Orient Mitjà ja existeix, mal que això sigui cert només en el seu cap. Això esdevé perillós si Peres és primer ministre i per això calen partits moderadors que diguin que sí al procés de pau⁷⁰⁴”. Kahalani, un laborista de tota la vida que havia aprovat a la Knesset el procés d'Oslo en primera instància, estava alarmat per la imatge de debilitat que Israel transmetia a la frontera nord i creia que calia respectar l'annexió que Begin havia fet el 1981 —altrament, si tots els passos que Israel adoptava per dràstics que fossin es podien desfer tan bon punt un país àrab tingués disposició de negociar, mai no hi hauria dissuasió real— i incrementar la pressió militar sobre Beirut i Damasc per a aturar els atacs i per a mostrar als palestins que només el diàleg els serviria per a aconseguir uns objectius raonables i dignes però que requeririen nogensmenys de limitacions i concessions de part llur.

⁷⁰³ També era un atreviment venint de Shitrit, diputat que havia estat molt proper a Levy durant la dècada anterior.

⁷⁰⁴ CYMERMAN, Henrique. «“Peres va demasiado rápido hacia un nuevo Oriente Medio que sólo existe en su cabeza”», *La Vanguardia*, 19 de maig de 1996, p. 6.

En establir el Yisrael Baaliyah i la Tercera Via tant Sharansky com Kahalani s'havien imaginat l'escenari d'un nou govern laborista que ells des de dins podrien moderar. Ara que Netanyahu era l'encarregat de formar govern, el paper a què podien aspirar quant a política de defensa era el mateix però a la inversa; empènyer el nou primer ministre a reconèixer el procés d'Oslo com a *fait accompli* i a negociar a partir d'aquest marc un model acordat per a la pau a la regió que no pequés de les ingenuïtats i debilitats que havien entrevist en l'executiu anterior. No semblava un objectiu difícil, per tal com comptaven amb l'ajut dels sis diputats del Gesher de Levy que també remaven en aquesta mateixa direcció i d'algunes insinuacions que el mateix Netanyahu havia fet en campanya. Tanmateix aquest rumb tenia tots els números de generar problemes amb l'ala dreta del revisionisme i amb el Partit Nacional Religiós i casar les dues inclinacions en les negociacions per a la formació de govern amb un Likud que només podia comptar amb vint diputats propis no semblava una tasca gens senzilla.

Els discursos de victòria que van articular els diputats *likudniks* l'endemà procuraven de combinar ambigualement les dues línies d'argumentació que s'havien fet servir a la campanya, la de la pastanaga que sostenia que el Likud volia la pau i que estava disposat a fer concessions més ben pensades i executades que no les laboristes, i la del pal que presentava Oslo com una claudicació ominosa i fatal de la sobirania israeliana sobre les terres que més significació cultural i religiosa tenien per als jueus. “El món també reaccionava amb por el 1977 i després va resultar que Begin esdevingué el líder israelià que va aconseguir el primer tractat de pau i que a més va signar-lo amb la potència àrab número u”, afirmava un conciliador Uzi Landau, figura representativa de l'ala dura del Likud, als corresponents de premsa internacionals. I reiterava, en referència a les ciutats transferides a la zona A dels territoris, que “és obvi que no tornarem a ocupar els centres palestins”, si bé advertia també que “la pau ha de suposar una total seguretat per als israelians i gens d'immunitat per als terroristes que s'amaguen a Gaza i a les ciutats palestines de Cisjordània⁷⁰⁵”.

Si la dreta dura parlava en aquests termes, era d'esperar que els més pragmàtics dins del Likud encara recorreguessin més tros d'aquest camí. “El nou Likud estarà més a prop de Begin, que va fer la pau amb Egipte, i de Shamir, que va anar a la Conferència de Madrid, que no pas de l'extrema dreta”, deia l'alcalde jerosolimità Ehud Olmert. El

⁷⁰⁵ CYMERMAN, Henrique. «Likud: El éxito del sector pragmático del partido», *La Vanguardia*, 31 de maig de 1996, p. 6.

mateix discurs de victòria de Netanyahu reunia frases d'aquesta mena, "estic fermament compromès a fer avançar la pau entre Israel i els nostres veïns, incloent-hi els palestins", "pretenc de reforçar les relacions existents entre Israel i els països amb què hem firmat un tractat de pau". Quan Ariel Sharon i Rafel Eitan van contraatacar amb declaracions en què posaven en dubte la continuïtat dels acords d'Oslo, l'oficina del primer ministre electe va respondre que el compromís amb la pau era una declaració política vinculant. Netanyahu també va arranjar a corre-cuita una trobada amb Hosni Mubarak i amb el rei Hussein per al 5 de juny i va filtrar a la premsa que pretenia que les carteres ministerials principals estiguessin ocupades per perfils moderats com David Levy, Yitzhak Mordechai o Dan Meridor mentre que les personalitats més bel·licoses com els generals Sharon i Eitan quedarien en un segon pla⁷⁰⁶.

Desplaçar una figura tan influent per a una part del Likud com ho era Sharon del nucli de presa de decisions era més fàcil de dir que no de fer. Aquesta constatació encara era més evident en el cas d'Eitan perquè hi havia cinc diputats més a la Knesset que havien estat elegits a dit per ell i que en principi li serien lleials si es plantava. I a això calia encara sumar els dos diputats del Moledet i els nou parlamentaris nacionalreligiosos. Els números no sortien i la premsa va començar a especular amb la repetició d'un govern d'unitat que pogués desplegar Oslo d'una manera més consensuada i limitada.

Del costat laborista, tant Ehud Barak com Chaim Ramon veien en un govern d'unitat la manera de protegir el procés d'Oslo i de redirigir el Likud cap a l'acceptació de les seves implicacions geoestratègiques. El pacifista per excel·lència, el president Ezer Weizman, també va oferir-se a mitjançar per a l'establiment d'un executiu ampli si les parts li ho demanaven. Shimon Peres va reunir-se amb Netanyahu per a parlar d'assumptes de seguretat i en sortir tots dos van reiterar que en la lluita contra el terrorisme no hi tenien cap diferència d'opinió. El Consell Yesha, principal òrgan de representació dels colons de Gaza i de Cisjordània, va començar a posar-se nerviós i va aprovar un document amb suport del Mafdal en què demanava que el nou govern s'annexés els assentaments i que paralitzés la retirada d'Hebron immediatament.

El nerviosisme colon era lògic perquè arribats en aquest punt l'opció d'un govern d'unitat nacional rebia suports transversals que anaven des de l'arquitecte d'Oslo Yossi

⁷⁰⁶ CYMERMAN, Henrique. «Netaniahu confirma su victoria y se desmarca de sus halcones», *La Vanguardia*, 1 de juny de 1996, p. 3.

Beilin fins a l'intransigent ex primer ministre Yitzhak Shamir. És clar que no tots els qui ho verbalitzaven tenien al cap la mateixa idea de govern d'unitat, si bé una cosa sí que era comuna, la voluntat que la unió dels blocs arrossegues el contrari cap a les posicions pròpies, amb l'argument que d'aquesta manera es preservaria l'statu quo, que era el del marc negociador d'Oslo segons els laboristes i el de deixar les coses estrictament com estaven (sense desmantellar per tant aquest marc però sense accedir a noves concessions) a parer dels revisionistes; en això tant uns com altres es demostraven bons deixebles de Shamir i de la fórmula que aquest havia articulat als anys vuitanta.

Què faria Netanyahu? Hi havia qui plantejava els seus dilemes d'aquells dies des de l'òptica d'un producte de màrqueting, una persona molt preocupada per la seva imatge però sense substància al darrere, un penell que aniria a la dreta o a l'esquerra en funció de com bufés el vent. No era un plantejament acurat. Netanyahu, independentment de les seves estratègies retòriques i del seu domini dels recursos expressius que innegablement havia perseguit tota la vida, era també una persona sòlidament formada, lector voraç de geopolítica amb pensament propi i amb una gran reverència per la història que li venia de son pare, el medievalista Bentzion Netanyahu. Però sí que és veritat que el cap de govern electe no havia tingut mai abans responsabilitats ministerials i que li costava una mica adaptar-se a la convulsa i traïdorena política israeliana. Els pactes que havia adoptat abans de les eleccions i els magres resultats que havia obtingut a la Knesset —s'havia mantingut amb els mateixos trenta-dos diputats que quatre anys abans s'havien vist com una sonada derrota— encara li dificultaven més la tasca. I el fet que aquests dos elements fessin planar damunt d'ell una impressió de debilitat no l'ajudava gens; David Levy va organitzar de seguida una revolta per a tenir més influència en la designació de ministres i Netanyahu va acabar claudicant. Per Yitzhak Shamir allò era una mostra més que darrere d'una personalitat “a la Kennedy” no hi havia ni consistència ni fidelitat als principis jabotinskians i que el seu nomenament al capdavant del Likud havia estat un error.

Netanyahu no compartia la tendència de Shamir a posposar els problemes i a intentar que el temps els enterrés, sinó que tenia una personalitat molt més activa i una tendència natural a afrontar les qüestions, a polemitzar, a cercar la confrontació (i la victòria) en els temes que el preocupaven. Però encara que això els distingia, i encara que tenia una major inclinació que no el seu antecessor al capdavant del revisionisme a modificar els

seus postulats en funció de les circumstàncies i a fer concessions tàctiques, en el fons era un ideòleg. No veia bé un Estat palestí ni contemplava tampoc el procés d'Oslo amb bons ulls. El seu problema era que sabia que no podia desactivar-lo sense provocar un daltabaix dins d'Israel, una onada de violència molt difícil de gestionar i una campanya internacional en contra que podia menar a l'aïllament. Durant el període preelectoral havia circumdat la contradicció amb promeses vagues d'un Oslo millorat que satisfaria tothom, però en el fons sabia que això no era realista. En algun moment hauria d'enfrontar-se no a les peticions d'Arafat sinó al que els Estats Units —i els compromisos signats o verbals del govern anterior— esperaven que fes i contrastar-los amb les seves pròpies inclinacions i amb les dels sectors més irredemptistes de la família política que representava. Amb el replegament d'Hebron posposat per a just després dels comicis aquest moment estava molt pròxim. Caldria que digués que sí o que no i, per bé que el seu desig més profund era el de frenar les coses fent veure que no ho feia, el cert és que era molt difícil de materialitzar amb èxit.

El govern que va presentar Netanyahu a la Knesset tenia el suport de seixanta-sis dels cent vint diputats i comprenia els ultraortodoxos (UTJ i Shas), els nacionalreligiosos (Mafdal) i el Likud juntament amb els dos partits frontissa de Sharansky i Kahalani. Era per tant un bloc compacte de tota la dreta, amb la sola excepció del purisme irredemptista del Moledet, amb l'afegit dels partits de centre que necessitava per a bastir una majoria. Una combinació dura que dificultaria molt les concessions, però no prou dura perquè l'immobilisme no generés fractures. Particularment si hom tenia en compte que el lideratge del primer ministre no era absolut i que dins del Likud eren molts els qui volien substituir-lo.

Els tres anys de govern de Netanyahu van ésser una mica una projecció en un fris cronològic més llarg d'aquestes contradiccions que s'havien pogut entreveure durant la campanya i el procés de formació del govern. D'una banda hi havia el dirigent comunicativament capaç, popular entre el seu electorat i que aconseguia una reducció significativa dels atemptats i una prosperitat econòmica que en perspectiva contrasta amb el que s'havia viscut tant en els anys anteriors com en els posteriors. De l'altra, el líder d'autoritat mermada, dubtós a l'hora d'adoptar les grans decisions, sempre amb

problemes dins del gabinet i amb la perillosa tendència de crear-se enemics entre els seus col·laboradors més estrets.

El dilema endimoniat d'Hebron que el nou primer ministre havia heretat de Peres il·lustra perfectament aquestes dues cares de la seva gestió. En assumir el govern Netanyahu va decidir de paralitzar el replegament “per a estudiar-lo bé” sense plantejar un pla alternatiu ni descartar-lo del tot, una decisió provisional que cercava de guanyar temps. Havent forçat les coses en aquest punt, no va poder negar-se a una trobada cara a cara amb Arafat el 4 de setembre de 1996 que molta gent al Likud, incloent-hi son propi pare, li havien demanat que no acceptés. Vint dies després el líder palestí va aprofitar la protesta per l'obertura del túnel dels Asmoneus per a cridar a la *intifada* i demostrar de què era capaç la nova policia armada palestina: en tres dies el balanç va ésser de setze soldats israelians morts, una xifra inaudita en un sollevament dels territoris que va garratibar l'opinió pública, per a la qual les morts de setanta-un palestins no assuavien en absolut l'impacte del nou potencial d'una PLO reconvertida en Autoritat Nacional. L'esquerra culpava Netanyahu d'haver provocat la situació amb les seves reticències a implementar els acords a Hebron, la dreta li demanava que respongués a la provocació amb una revocació total dels acords i ho veia com la confirmació que Oslo havia estat un fiasco estratègic sense paliatius. Pressionat de totes bandes, el primer ministre va optar per un camí salomònic que no va satisfer ningú i en una cimera d'urgència a Washington el 2 d'octubre amb Clinton i Arafat va acceptar de negociar sobre Hebron. No estava assumint el replegament de Peres, és veritat, però sí que estava transmetent el missatge que tant havia criticat a l'oposició que la violència guanyava; al capdavant Arafat s'havia trobat amb la retirada paralitzada i n'havia tingut prou de provocar una insurrecció per a tornar a tenir-la damunt la taula. I era un escenari que situava Israel a l'antesala del replegament que va acabar efectuant-se dos mesos més tard i en què per primera vegada el revisionisme accedia a retirar-se de territoris que eren part de l'*Eretz Yisrael*. En aquest moment el trencament entre Netanyahu i Shamir ja va ésser absolut i irreversible. El ministre de Ciència i en els darrers mesos figura més falcona del Likud, Benny Begin, va presentar la dimissió immediatament.

Aquest patró d'Hebron va anar repetint-se. En la gestió del dia a dia les coses funcionaven raonablement bé i fins i tot millor que no en els governs anteriors; era el cas de la lluita antiterrorista, de la situació econòmica, de la construcció i millora d'infraestructures, de l'aposta per la innovació i el desenvolupament i de les inversions

a la perifèria. Però en els grans temes controvertits, els que generaven dissensions dins del govern i pressions internacionals contra Netanyahu, el primer ministre tendia a anar per un camí del mig inexistent fins que s'entrebancava i havia de cedir donant una imatge de debilitat a uns o a altres. Com que els perdedors no eren sempre els mateixos, hi havia un reguitzell cada vegada més llarg de desertors tant a la seva dreta com a la seva esquerra. El fiasco de l'intent d'assassinat de Khaled Mashaal a Jordània (i el consegüent alliberament del xeic Yassin com a rescat dels agents del Mossad capturats) constitueix un altre exemple en què una decisió bel·ligerant es torcia i acabava beneficiant les posicions més conciliadores del gabinet de manera que uns i altres quedaven descontents, els uns per l'acció inicial i els altres pel resultat final. Les anades i vingudes que precediren als acords de Wye i que acabaren essent el cant del cigne del govern en constituïren la darrera mostra i convé exposar-la amb més detall per a entendre l'abast de les contradiccions que el revisionisme afrontava en aquell moment.

Oslo s'havia concebut, ja s'ha vist, com un acord de dues fases el resultat final del qual quedava difús en els documents oficials però que la PLO tenia molt clar que havia d'ésser l'establiment d'un Estat palestí. La comunitat internacional i en particular els Estats Units que n'havien estat els impulsors des de l'estiu de 1993 compartien aquest darrer posicionament i el fet que Israel no el descartés d'una manera clara contribuïa que es considerés comunament com un desenllaç inevitable si el procés tenia èxit. Aquest havia estat el full de ruta que, d'una manera progressiva i sense fer soroll, havia guiat els passos de l'administració laborista. El revisionisme, en tornar al poder el 1996, tenia tres alternatives teòriques possibles, totes tres dolentes a parer seu, a saber:

1. La cancel·lació del procés d'Oslo i la tornada a l'escenari d'ocupació anterior.
2. La paràlisi del procés tal com les coses estaven en el moment en què Netanyahu havia jurat el càrrec.
3. La culminació d'Oslo i el consegüent establiment d'un Estat palestí.

La primera alternativa implicava una guerra, és clar, atès que ara la PA era una realitat damunt del terreny amb una força armada. Però volia dir més que això perquè, encara que hom cerqués una excusa apropiada aprofitant algun esclat de violència, comptat i debatut seria una guerra lliurada contra els acords i els compromisos subscrits pel mateix govern israelià. L'aliança estratègica amb uns Estats Units que s'havien implicat

en el procés fins al moll de l'os no suportaria un escenari així. Les relacions amb altres països occidentals tampoc. El tractat de pau amb Jordània es trencaria, previsiblement els acords de Camp David de 1978 també serien declarats nuls per Egipte. Tot el món àrab es mobilitzaria contra Israel en una dinàmica que bé podria desencadenar una nova guerra regional. El fantasma de l'aïllament i del camí de Sudàfrica planaven amenaçadorament damunt d'aquest escenari.

La segona opció era impossible perquè els palestins no estaven disposats a admetre-la. Arafat no volia una autonomia conformada per petits bantustans autogovernats sota un control general israelià, no havia acceptat allò sinó com una mostra de bona fe prèvia a l'obtenció dels seus objectius i ho havia fet per una durada de dos anys improrrogables. Qualsevol intent de perpetuar la situació sense avançar cap a l'acord definitiu en els paràmetres que comunament s'entenien inevitables seria contestat internacionalment i la PLO estava disposada a generar una escalada de violència que fes insostenible l'estatu quo. No es viuria una congelació del conflicte com havia passat en aquella mateixa dècada a Abcàsia i a Transnístria. La impaciència palestina, amb la participació de la policia armada de l'Autoritat Nacional, estava decidida a frustrar un tal escenari i a empènyer Israel vers un dels altres dos.

El tercer camí era anatema per al revisionisme, una claudicació en tota regla davant del món àrab, un trauma per als habitants dels assentaments, una amenaça per a la seguretat d'Israel i una traïció per a la cosmovisió messiànica dels nacionalreligiosos. Paral·lelament era la finalització lògica de la ruta que s'havia emprès a Oslo, la possibilitat de normalitzar la posició d'Israel a la regió i al món i l'escenari preferit per les elits econòmiques, per la intel·lectualitat israeliana i també per l'aparell funcional, judicial i militar. Era la via dels estadistes, el que la major part de l'opinió pública volia i el que la facció més pragmàtica del Likud, així com els partits de centre que formaven part de la coalició, estaven disposats a concedir.

Quina era la tria de Netanyahu, què és el que volia fer? Durant el seu primer mig any al govern, els canvis de ritme i les anades i vingudes havien convençut els dirigents polítics revisionistes que el primer ministre no tenia una aposta clara, de manera que tant a la dreta com a l'esquerra hi havia malcontentament amb la seva forma de governar, un soroll de fons que se sumava a la manca d'autoritat que alguns incidents previs, ja a l'oposició i també durant la campanya, havien posat de manifest. Després,

amb l'acceptació traumàtica del replegament d'Hebron de gener de 1997, va semblar que el cap de govern havia optat pel tercer camí, al capdavant s'havia retirat d'una part de l'*Eretz Yisrael* i s'havia compromès a més retirades en un termini de divuit mesos com a pas previ a l'acord definitiu. Això volia dir que hi hauria d'haver un acord definitiu. L'aprovació del compromís d'Hebron va partir el govern (i el Likud) per la meitat, set dels divuit ministres van votar-hi en contra, Benny Begin va dimitir i els nacionalreligiosos van amenaçar de sortir del govern. El cap de l'oposició Ehud Barak va dir elogiosament a la Knesset que Netanyahu estava comportant-se com Rabin, qui hauria pogut imaginar-s'ho a penes un any abans! Però aleshores van tornar a començar les dilacions, els dubtes, els esforços per a espaiar les retirades, la recerca del segon camí que inevitablement portava violència i que al final empenyia el primer ministre altra vegada cap al tercer, però en unes condicions de credibilitat i d'autoritat més precàries. El gener de 1998 David Levy va dimitir en protesta per aquesta dinàmica i el govern va quedar amb la més ajustada de les majories, seixanta-un a cinquanta-nou de l'oposició.

Netanyahu temia que la consecució d'un acord fracturaria irremissiblement el revisionisme, li faria perdre el control de la situació i en darrera instància el descavalcaria de la primera magistratura. "No pots traïr la teva pròpia tribu", havia dit en privat moltes vegades. Oslo era incompatible amb la manera de pensar del Likud i si tirava el procés endavant esdevindria un traïdor. Addicionalment, el primer ministre tampoc no confiava ni en la PLO ni en aquella pau. Creia que l'objectiu palestí continuava essent el de destruir Israel i veia en cada atemptat i en cada episodi de violència una prova més d'aquesta convicció. Una retirada israeliana només reflectiria debilitat, només estimularia els grups terroristes, només deixaria el país en una posició més precària, els temuts setze quilòmetres d'extensió entre la frontera i la mar. El seu problema és que no sabia com executar la conseqüència lògica d'aquest pensament —la cancel·lació d'Oslo— sense generar els enormes perjudicis per a Israel que calia preveure si hom optava per un tal escenari. Incapaç de resoldre aquest galimaties, l'acció de govern de Netanyahu va limitar-se a sobreviure en el dia a dia, amb la consegüent exasperació dels actors que sí que s'havien decidit, ja fos per convicció o per tacticisme, a seguir un dels camins fins al final.

Aquesta estratègia d'anar fent tenia uns límits que van anar visualitzant-se cada vegada més a mesura que avançava l'any 1998. Ja que l'acceptació d'un acord definitiu

semblava llunyana i de molt difícil obtenció, els Estats Units havien canviat lleugerament l'estratègia i havien convingut, amb l'aquiescència palestina, en un pla més gradualista pel qual els territoris de Gaza i de Cisjordània anirien transferint-se a la PA de manera esglaonada i les qüestions candents (els refugiats, Jerusalem i la proclamació de la independència) continuaven sine die. Ja s'ha vist que aquesta no era una realitat que pogués durar indefinidament però en el curt termini beneficiava tant Netanyahu —el qual podia controlar què donava i què no en les primeres fases i continuar posposant les decisions més doloroses— com un Arafat que tampoc no volia que arribés el dia en què hauria de renunciar a alguns dels extrems que la PLO havia reivindicat gairebé com a dogmes de fe durant més de tres dècades.

En conseqüència el primer ministre israelià es veia empès a seguir pel camí d'Hebron i a acceptar les mínimes condicions exigides pels Estats Units i per la PA per a continuar el procés, les quals es traduïen en aquest cas en una transferència de territoris de l'àrea C a l'àrea B i de l'àrea B a l'àrea A. La pretensió inicial de Clinton era que un 20% de Cisjordània canviés de mans en aquest moviment, però els negociadors israelians van aconseguir de reduir el percentatge fins a un 13% i de subdividir-lo encara en retirades mensuals, de manera que la primera (i única que va aplicar-se), la de novembre de 1998, només mouria el 2% del territori de l'àrea C a la B i el 7,2% de la B a la A.

Aquest va ésser el compromís signat a Wye River⁷⁰⁷. L'estabilitat de l'executiu era absolutament precària i per a poder tirar-lo endavant Netanyahu va necessitar fer Ariel Sharon ministre d'Exteriors: el vell falcó, sempre poc ideològic i interessat per damunt de tot en la seva rehabilitació política, va considerar que una de les tres carteres principals era suficient per a assuavir les seves posicions i comprar l'aposta del primer ministre, quelcom que va apaivagar les ires de l'ala més dura del Likud perquè encara hi havia en aquell sector una gran confiança en Sharon que no trigaria a veure's defraudada.

La complicitat de Sharon podia calmar momentàniament els dirigents més durs del Likud, gent com Uzi Landau o àdhuc el dissident Benny Begin, però el Tzomet de Rafal Eitan no estava disposat a endinsar-se en un escenari en què hi hauria noves retirades cada mes i va demanar eleccions immediatament. El Mafdal estava igualment convençut

⁷⁰⁷ El text íntegre del memoràndum de Wye River pot ésser consultat digitalment en anglès i en hebreu a bit.ly/3iit8kF.

de la necessitat de frenar una dinàmica com aquella, però hi havia una discussió interna molt renyida entre els partidaris de tombar el govern i els qui temien que això només menaria a una reconfiguració en clau pacifista de la majoria parlamentària de Netanyahu o, encara pitjor, a uns comicis que donarien una majoria d'esquerres. Sobre la primera possibilitat, David Levy va manifestar que si el cap de govern mantenia el seu compromís amb Wye estava disposat a retornar el Gesher a l'executiu, mentre Ariel Sharon sorprenia tothom amb un nou oferiment als laboristes d'intentar un govern d'unitat. En una inversió dels posicionaments de dos anys abans que mostrava com de sovint en la política israeliana la tàctica passa per damunt de la ideologia, ara un Ehud Barak que es veia guanyador dels comicis es negava a aquesta opció i demanava eleccions immediates dementre Shimon Peres, derrotat a les primàries i forçat a tornar al rol de número dos, veia en un govern ampli amb Netanyahu l'acció més responsable per a culminar el procés de pau.

Irònicament la persona menys entusiasta amb la preservació del govern era qui l'encapçalava. Benjamin Netanyahu volia i dolia, havia acceptat Wye perquè no sabia què més fer i perquè esperava que amb l'entrada de Sharon tots els compromisos serien més difícils, i se sorprenia ara amb la reconversió del seu ministre d'Exteriors en un partidari del procés d'Oslo i amb els elogis de l'esquerra i de Levy que seguien arrossegant-lo cap a un camí en el qual no creia. El 2 de desembre, enmig de les especulacions sobre un pacte imminent amb els laboristes, Netanyahu va fer una roda de premsa, va enumerar un llistat d'incompliments palestins i va notificar que la resta de retirades acordades a Wye quedaven paralitzades. Ehud Barak va considerar-ho l'enèsima evidència de la manca de seriositat de Netanyahu i una prova que el que calia eren eleccions. El Mafdal i el Tzomet van celebrar el moviment i van comprometre's a seguir a l'executiu ara que les retirades quedaven congelades.

El sector més pragmàtic del Likud havia vist massa vegades aquella pel·lícula durant la legislatura i intuïa què passaria en la seqüència següent: la PA emprendria alguna protesta violenta, la situació escalaria fora de control, els Estats Units impulsarien alguna forma de cimera o de compromís d'urgència i finalment Netanyahu acceptaria de reprendre els acords de Wye, els quals s'implementarien altra vegada però unes setmanes més tard, amb algunes víctimes mortals més a tots dos bàndols i amb el missatge que la violència guanya reforçat. El ministre de Defensa Yitzhak Mordechai va dir que ja n'havia tingut prou i va donar a entendre que formaria un partit nou, a

l'esquerra del Likud, juntament amb l'excap de l'Estat Major Amnon Lipkin-Shahak, un home nomenat per Rabin que havia tingut topades sonades amb Netanyahu i a qui se li coneixien conviccions favorables al procés d'Oslo. Entre la dreta radical també es temia aquest possible desenllaç i la desconfiança envers el primer ministre romanien ben viva.

Tal com Mordechai havia previst, el pèndol va inclinar-se altra vegada cap a l'esquerra; Netanyahu va permetre que Clinton visités la Franja de Gaza a despit de les peticions en sentit contrari d'Eitan i, després que Arafat —sempre ben disposat a explotar propagandísticament l'immobilisme israelià— renunciés públicament als articles de la Carta de la PLO que advocaven per la destrucció d'Israel en plena visita del president dels Estats Units, va anunciar que estava disposat a tornar a trobar-s'hi per a reprendre el procés de pau. Aquest nou moviment va acabar d'inclinar l'extrema dreta cap a la consideració que tombar el govern era convenient, i paral·lelament els partits centristes i els sectors moderats del Likud estaven arribant a la mateixa conclusió perquè sabien que el pèndol seguiria oscil·lant a banda i banda com si es tractés d'un rellotge de paret. L'única alternativa que li quedava al primer ministre era la de proposar un govern d'unitat nacional que sí que podia oferir algunes garanties a aquest darrer sector, però la negativa rotunda d'un Ehud Barak que ja ensumava la victòria va frustrar l'operació. El 16 de desembre Benjamin Netanyahu va intentar de clarificar les coses i va presentar a la Knesset un full de ruta d'acord amb el qual només continuaria el procés de pau si la PA acceptava cinc condicions, a saber:

1. Que qualsevol compromís israelià tingués reciprocitat en una mesura palestina acordada prèviament i que hauria d'implementar-se de manera simultània.
2. Que cap pres palestí amb delictes de sang hagués d'ésser alliberat.
3. Que la PA renunciés a proclamar-se Estat el 4 de maig de 1999.
4. Que la violència als territoris palestins acabés immediatament.
5. Que les forces policials de la PA fessin un esforç sincer per a confiscar les armes il·legals dels territoris.

Era un esforç per a definir un rumb clar per a les negociacions que pogués convèncer tant l'ala esquerra que volia aprofundir en aquella dinàmica com l'ala dreta que no volia negociacions de cap manera. La proposta va ésser rebutjada per la Knesset quaranta-vuit a cinquanta-sis. L'esquerra pensava que la caiguda del govern duria a una majoria

laborista que podria culminar el procés de pau, i tenia raó en la primera part d'aquesta premissa. La dreta radical creia que si Netanyahu queia s'obriria el meló successor al Likud i que un dirigent més ideològic i ferm podria reagrupar el partit i bastir un nou executiu en què hom no hauria de patir cada dia per si hi havia una nova reunió amb la PA, una altra retirada territorial o l'anunci d'un alliberament de presos. Cinc dies després la Knesset acordava amb una àmplia majoria de vuitanta-un diputats l'autodissolució amb el vot a favor de Netanyahu i les eleccions quedaven convocades per al maig de 1999.

Les consideracions del sector més irredemptista de la dreta partien d'un cras error de càlcul, no gaire diferent del que els havia duts a tombar el govern de Shamir el 1992 (després d'haver-li boicotejat la unitat nacional el 1990) sense adonar-se que era el millor que podien arribar a tenir. En aquesta ocasió tampoc no veien que Netanyahu era un dirigent molt més ideològic que no el gruix de la plana major del Likud, que justament aquest fet era el que l'empenyia a no abraçar plenament el paradigma negociador, que qualsevol de les altres alternatives col·locava Israel en un escenari impossible i que la major part dels valedors de l'extremisme eren o bé figures marginals en el mapa polític israelià o bé dirigents volubles que el que volien era guanyar el control del Likud i que en el fons sabien que la continuïtat d'Oslo era l'opció fàcil tant per a guanyar-se el suport de la majoria de l'opinió pública com per a mantenir bones relacions amb la comunitat internacional. Si el lideratge de Netanyahu feia figa no seria pas la dreta dura la que es faria amb el control del Likud perquè el partit implosionaria abans d'arribar en aquest escenari amb la deserció de tots els quadros moderats. I independentment de com es concretés la situació després, aquesta desorientació acabaria de garantir una victòria de les esquerres a la Knesset.

En els dies següents, mentre el Partit Laborista elegia Ehud Barak com a candidat als comicis per aclamació, certament va semblar que el Likud implosionaria i que Netanyahu, sol davant de tothom, hauria de claudicar. El mateix dia de la dissolució de la Knesset el ministre de Defensa Mordechai va criticar durament el seu cap per haver paralitzat els acords de Wye i la ministra de Comunicacions Livnat, ideològicament propera al cap de govern però descontenta amb els seus canvis de ritme, va anunciar que es presentaria a les primàries per a encapçalar el Likud. L'endemà l'exministre de Finances Dan Meridor va anunciar que abandonava el Likud i que formaria una plataforma pròpia que buscava suports centristes. L'exalcalde de Tel Aviv i capdavanter

de l'ànima liberal Roni Milo va apressar-se a dir que li faria costat. I encara el dia següent el diputat de línia dura Uzi Landau va anunciar que també es presentaria a les primàries del Likud amb un programa contrari a Oslo i va fer-ho acompanyat del vell Yitzhak Shamir. Veient el clima de deserció general, l'alcalde de Jerusalem Ehud Olmert, triomfalment reelegit l'any anterior, també va anunciar que saltava a l'arena política nacional i que es presentava per a liderar el Likud. Ariel Sharon, que s'havia mantingut fidel al cap de govern d'ençà que havia estat nomenat ministre d'Exteriors, va dir ara que un executiu d'unitat hauria estat molt millor i que Netanyahu hauria hagut d'aplicar-se més a intentar de fer-lo possible. Uns dies després Benny Begin va anunciar una candidatura pròpia a la dreta del Likud perquè "tant el Likud com el Partit Laborista i els nous centristes ens porten tots al mateix lloc, de dret cap a un Estat palestí de la PLO i de Hamas que no portarà ni pau ni seguretat a Israel⁷⁰⁸". El 28 de desembre Sharon anunciava que estava plantejant-se seriosament d'esdevenir candidat a les primàries. El 3 de gener Avigdor Liberman, cap de gabinet de Netanyahu fins a la retirada d'Hebron, anunciava la fundació d'un partit propi perquè "el país està dirigit pel Tribunal Suprem, el fiscal general, l'oficina del secretari del Tresor i els serveis d'investigació de la policia" i el primer ministre s'havia mostrat incapaç d'aturar aquella dinàmica⁷⁰⁹. L'11 de gener el veterà Moshe Arens que amb la seva retirada de la política el 1992 havia aplanat el camí a Netanyahu per a liderar el Likud va anunciar que tornava a setanta-tres anys per a encapçalar un lideratge de transició urgentment necessari. "Érem com pare i fill", va dir del primer ministre, "però això no canvia la difícil situació que viu el Likud amb l'èxode de diversos dels seus dirigents com Meridor o Begin, i el perill que d'altres segueixin aquest camí⁷¹⁰". Tots els desertors a dreta i esquerra coincidien que hi havia un problema de manca de rumb i de lideratge i que Netanyahu n'era el responsable i no podia reconstruir el que havia trencat.

⁷⁰⁸ SEGAL, Naomi. «Begin Quits Likud, Declares Candidacy for Prime Minister», *Jewish Telegraphic Agency Daily News Bulletin*, p. 3.

⁷⁰⁹ SEGAL, Naomi. «Ex-Aide to Netanyahu Says He Will Start a New Party Too», *Jewish Telegraphic Agency Daily News Bulletin*, p. 4. Per a les modificacions en els plantejaments territorials de Liberman en els anys que són objecte d'estudi en aquest document vegi's FILC, Dani (2010) *The Political Right...* pp. 103-123.

⁷¹⁰ CYMERMAN, Henrique. «Peres defiende la creación de un Estado palestino negociado con Israel», *La Vanguardia*, 12 de gener de 1999, p. 9.

La desbandada que estava produint-se no tenia cap mena de precedents, però de totes maneres Benjamin Netanyahu tenia alguns elements al seu favor. El revisionisme s'havia articulat políticament en una plataforma disciplinada i s'havia adaptat a les particularitats tàctiques i ideològiques de cadascun dels seus líders —Jabotinsky primer i, ja amb el Cherut com a nucli central, també Begin i Shamir— sense tombar-los mai a despit de les moltes dissidències i discrepàncies que s'havien esdevingut amb el pas dels anys. En aquest cas, a més, Netanyahu seguia essent primer ministre i per tant podia marcar fàcilment l'agenda, tenia un marge per a controlar a favor seu els temes d'actualitat i era més protagonista a la premsa i al carrer que no pas cap dels seus rivals. I per damunt de tot seguia mantenint el contacte amb la militància, la mateixa ambició del primer dia i un domini de la televisió i una capacitat argumentativa que no tenien parangó possible.

“Hi ha ningú aquí que no sigui membre del Likud⁷¹¹?” Netanyahu, amb tota la teatralitat possible i un somriure d'orella a orella, escoltava els nos del públic, s'obria l'americana i es treia l'armilla antibales. La multitud enfervorida aplaudia i el primer ministre, dempeus sense papers ni notes, començava un discurs de reivindicació de la seva obra de govern, de la fermesa i del rumb que havia imprès, de crítica de l'elitisme de l'esquerra i de tots els aprofitats que abandonaven el vaixell en moments de dificultat. No era ben bé l'estil de Menachem Begin però era molt més apassionat que no Shamir i clarament impressionava el seu públic. Dia rere dia, ciutat rere ciutat, la militància del Likud es convencia que no era bona idea canviar de cavall a meitat de la cursa. Netanyahu demostrava més energia i eloquència que cap dels seus rivals i el revisionisme, àdhuc en els sectors que no n'eren entusiastes, es resignava a tenir-lo com a líder natural a les eleccions. Avigdor Liberman va anunciar que mal que fundava un partit per a la Knesset volia que Netanyahu seguís essent el primer ministre i que el votaria a l'urna per a elegir cap de govern. El 15 de gener Uzi Landau, el protegit de Shamir, va renunciar a presentar-se i va donar suport a en Bibi. També Sharon va assumir l'evidència i va tancar files amb el líder.

“He fet arribar una carta a Yitzhak Mordechai”, va comunicar Netanyahu als seus simpatitzants en un acte de campanya el 23 de gener, mentre es posava les ulleres de llegir en un gest que ressemblava encara més el Begin dels bons temps:

⁷¹¹ KAMPEAS, Ron. «Netanyahu Removes Bulletproof Vest», *Associated Press*, 6 de gener de 1999.

La teva ambició personal és el més important per a tu, i a fi d'intentar assegurar-te el càrrec de ministre de Defensa en un futur govern estàs negociant amb un partit rival que intenta de provocar la nostra caiguda. La teva exigència que t'assegurés la cartera de Defensa sense que ni tan sols et comprometessis a ésser fidel a la nostra ideologia no podia ésser acceptada, has traït el Likud i ara els nostres camins han de separar-se i no podràs tornar a ésser ministre de Defensa en un govern encapçalat pel Likud⁷¹².

La decisió de destituir el díscol ministre de Defensa abans que ell no dimitís, i de fer-ho a més acusant-lo de duplicitat i d'interessos personals com a força motriu de les discrepàncies entre tots dos, era una mostra de fortitud; Mordechai havia comptat que Netanyahu el necessitava per a guanyar i que per tant podia jugar a dues bandes fins al darrer moment i n'havia sortit humiliat, mentre el primer ministre evidenciava que les crítiques per indecisió que li havien plogut en els darrers temps no sempre eren certes. La manera de procedir, amb una carta feta pública en un míting en què feia ús del verb trair, també tenia la dosi justa de populisme que sabia que complauria la militància. Després va anunciar que Moshe Arens en seria el successor i tornaria així a la tasca que havia desenvolupat en els darrers anys de Shamir. Era un missatge conciliador per als seguidors del vell líder del Lechi que es plantejaven desertar, però també una mostra de magnanimitat i d'integració: Mordechai no havia estat destituït per haver-se enfrontat a Netanyahu sinó per haver traït el Likud, i la prova era que Arens, mal que també era rival del primer ministre a les primàries, rebia el càrrec com a recompensa per ésser nogensmenys un home lleial al partit i als principis fonamentals que representava. (A més, així Arens es veia limitat en el grau de crítica pública que podia dirigir contra Netanyahu sense ésser titllat de duple). La resta de candidats van arrencar-se al voltant del primer ministre i les primàries van demostrar l'encert de l'aposta d'en Bibi, el qual va aconseguir el 82% dels suports enfront del 18% d'Arens.

La força havia estat la pedra angular de la campanya de les primàries i el primer ministre volia que ho fos també a les generals. *Netanyahu, un líder fort per a un poble fort* va ésser el lema elegit, a despit de les crítiques de l'esquerra que hi veia reminiscències feixistes. Les implicacions pràctiques d'aquest mot en el context territorial del moment eren, però, molt més difuses.

⁷¹² CYMERMAN, Henrique. «Netanyahu destituye a Mordejai tras acusarle de “desleal”», *La Vanguardia*, 24 de gener de 1999, p. 15.

El laborisme tenia, damunt del paper, un full de ruta aparentment clar i atractiu: arribar a un acord amb la PLO que definís una coexistència pacífica entre àrabs i jueus a l'*Eretz Yisrael* (cada vegada era més clar que això requeriria de dos Estats) i que al mateix temps oferiria l'impuls necessari per a un arranjament amb Síria (també semblava evident que això demanaria una devolució del Golan) i la pacificació de la frontera nord en col·laboració amb Damasc que aniria acompanyada d'una retirada definitiva del sud del Líban. L'ordre no tenia per què ésser exactament aquest, però a la fi de la legislatura l'objectiu era que els problemes palestí, libanès i sirià estiguessin resolts per la via del diàleg de manera que Israel visqués en pau i amb l'acceptació dels seus veïns. Hi havia una part relativament petita de l'opinió pública que no estava disposada a empassar-se aquestes concessions de cap manera, i una part més gran que s'inquietava per l'abast final de les renúncies, però en darrera instància semblava haver-hi una majoria social a favor d'intentar-ho.

El revisionisme del *líder fort* i del *poble fort* no compartia aquests paràmetres ni podia tampoc oferir-hi una alternativa. El sector moderat del Likud (una part del qual s'havia escindit però que calia atraure igualment per a imposar-se a l'urna del primer ministre si Netanyahu volia guanyar) volia fer exactament els mateixos passos i fins argumentava que, duts a terme des de la dreta, hi hauria molt més consens a Israel perquè l'oposició faria costat al govern i seria possible que tot el procés culminés sense desestabilitzacions traumàtiques. El sector radical del Likud i els partits que quedaven a la seva dreta volien desmuntar el procés d'Oslo i tornar a l'*statu quo ante* encara que, a excepció del Moledet de Zeevi, no ho deien d'una manera gaire oberta perquè no tenien clar com provocar llur escenari ideal sense generar un aïllament sense precedents d'Israel. Netanyahu, que adés havia donat suport als uns i adés als altres, podia parlar dels seus principis, de la lluita antiterrorista i de la política econòmica, però se sentia molt més incòmode quan s'afrontava la qüestió territorial. Volia la pau amb els palestins, és clar, però acceptaria un Estat palestí? Es retiraria del sud del Líban? Signaria la pau amb Síria? Les respostes clàssiques a aquestes preguntes (Israel vol una autonomia palestina i vol pau a canvi de pau amb els països de l'entorn) no eren realistes i l'opinió pública ho sabia. Quan el 28 de febrer el general Gerstein i tres soldats israelians més van morir al sud del Líban en una emboscada de Hezbollah totes aquestes contradiccions van passar a la primera plana de l'actualitat.

La resposta governamental va ésser un operatiu de represàlia que incloïa bombardejos al sud del Líban, a Beirut i a Tir. “No abandonarem la població del nord i els nostres soldats”, va dir el primer ministre. “Hem decidit de reaccionar i els colpejarem cada vegada més fort”. Alguns al gabinet, com el ministre de Seguretat Interior (i partidari de retenir el Golan a qualsevol preu) Avigdor Kahalani volien una escalada que apagués “els llums de Beirut”, una proposta que s’assemblava molt a la desastrosa Operació Raïms de la Ira que havia contribuït a la derrota de Peres tres anys abans. L’ala dura del Likud que encarnava Uzi Landau encara volia anar més enllà i proposava d’atacar Síria perquè “els sirians haurien de saber que mentre hi hagi soldats israelians que moren en bombes col·locades en els camins, també els soldats sirians tornaran a casa en tombes”, una idea que tornava a la memòria alguns dels plans de la “Gran Pines” de 1982. Netanyahu, sempre prudent en l’ús de l’exèrcit i conscient que els plans d’aquesta mena tenien més inconvenients que no avantatges i encara més si eren el producte d’una escalada precipitada sense planificació, no va dur les coses més enllà⁷¹³.

Això tenia el problema de transmetre una imatge d’impotència i de debilitat davant la mort del militar israelià de més rang des de la Guerra del Líban. I equivalia en certa manera a un reconeixement que el discurs laborista que el problema araboisraelià no tenia una solució militar i sí una de diplomàtica era cert. “Netanyahu és el responsable de la mort dels soldats al Líban”, bramava Yossi Beilin l’1 de març en el que representava un augment de diversos graus en la tensió de la campanya. “És el responsable que les negociacions amb Síria estiguin paralitzades i que l’IDF continuï atrapada al sud del Líban⁷¹⁴”. Ehud Barak va dir que el problema sirolibanès podia resoldre’s amb negociacions i va comprometre’s que “si formem govern el juny de 2000 serem fora del Líban”. “Netanyahu és un dèbil i no té collons de retirar-se”, va afegir en un agosarat intent de capgirar l’argument de la força que era central en la campanya del Likud. El president Weizman, sempre procliu a posar les oportunitats de pau per davant de la neutralitat del seu càrrec, va donar-li suport i va demanar que “els candidats fixin

⁷¹³ SEGAL, Naomi. «Israelis Seeking New Course as Death Toll Mounts in Lebanon», *Jewish Telegraphic Agency Daily News Bulletin*, 1 de març de 1999, p. 3.

⁷¹⁴ CYMERMAN, Henrique. «La respuesta israelí en el sur de Líbano dependerá de Hezbollah», *La Vanguardia*, 2 de març de 1999, p. 8.

una data per a sortir del Líban, des del benentès que sense Síria no és possible arribar a un acord⁷¹⁵.

Netanyahu no podia prometre amb gaire convicció una pau amb Síria ni amb els palestins i no volia ficar-se en una guerra general al nord que tenia tots els números d'acabar malament. Això volia dir serrar les dents i aguantar les coses com estaven, però aquesta alternativa, que era la que recomanava el ministre de Defensa Arens, l'únic entre les vaques sagrades del Likud que per edat i per mèrits era prou provecte per a parlar sense consideracions electorals al cap, era molt impopular. Els atemptats al Líban estaven convertint-se en una constant i la mort de Gerstein havia estat la gota que feia vessar el got. A més, com que no hi havia colons a la zona ni era part de l'*Eretz Yisrael* l'al·licient messiànic per a defensar-la era molt més petit i la temptació de deixar que Lahad i els seus homes s'espavilessin sols quallava entre l'opinió pública. La gent volia solucions i el laborisme en tenia, oferia diàleg, concessions i pau. El Likud també havia de presentar un pla que prometés de deixar les coses resoltes en el curt termini, no podia limitar-se a posar cara de mal atzar i a demanar paciència. I és així com d'una manera ràpida i lleugera va ordir-se un canvi en la posició del Likud i la promesa electoral de retirar-se unilateralment del Líban que Netanyahu va formular solemnement el 4 de març.

Aparentment una retirada del Líban no era cap trencament amb la ideologia revisionista i de fet no va escandalitzar ningú. Els quilòmetres més meridionals del país dels cedres no havien estat mai reivindicats com a part de l'*Eretz Yisrael* i tant Begin com Shamir havien dit que els evacuarien tan bon punt fos possible. Oferia també una recepta fàcil per a un problema que havia anat esdevenint peremptori i permetia de competir amb els laboristes, de fet la premsa àrab en aquells dies caricaturitzava Netanyahu i Barak com si fessin una cursa a veure qui se n'anava abans. I la unilateralitat tenia l'avantatge que no calia fer concessions a ningú i que en tot moment hom podia presumir de tenir la paella pel mànec.

Darrere d'aquests avantatges que l'equip de campanya del Likud va percebre de seguida s'hi amagava, però, un disegni funest. Per primera vegada entrava en el procés de pau la idea d'un moviment unilateral per a salvar els obstacles diplomàtics i arribar al mateix

⁷¹⁵ CYMERMAN, Henrique. «La retirada del sur del Líbano se convierte en tema electoral israelí», *La Vanguardia*, 3 de març de 1999, p. 8.

lloc. Com que la presència militar continuada era problemàtica i la negociació també, Israel renunciaria a l'una i a l'altra i aconseguiria el millor dels dos mons. En el pla immediat això col·locava el fràgil equilibri que Israel havia bastit al sud del Líban en gravíssim perill, perquè de cop i volta els dos candidats amb possibilitats de guanyar les eleccions deien que se'n retirarien a un any vista. L'efecte que això tenia per a la moral dels soldats i, encara més important, per als milicians de l'Exèrcit del Líban del Sud és fàcilment imaginable, i de fet la desintegració d'aquest grup proisraelià va començar aleshores. Ultra tot això, la percepció que quedava en els carrers dels països àrabs era ben clara: els atemptats feien que Israel reculés i abandonés territori, i que ho fes sense cap contrapartida ni negociació, simplement perquè no podia més. Hezbollah era l'organització responsable de l'alliberament del Líban i mostrava el camí per a aconseguir el que les taules de diàleg no podien donar, quelcom que feia que li apareguessin imitadors més al sud i que també li donava un prestigi entre la ciutadania que seria clau perquè es reestructurés com la força militar més gran del país i com a braç executor dels plans de l'Iran a la regió.

No passaria gaire temps abans que l'experiment del sud del Líban no es traslladés als territoris palestins, primer perquè Arafat va voler reproduir el model de Hezbollah per a construir finalment l'Estat que anhelava en unes millors condicions, quelcom que va donar lloc a la sagnant *intifada* d'Al-Aqsa, i després perquè en els anys següents el Likud encapçalat per Ariel Sharon tindria la temptació d'estendre el model libanès a Gaza i a Cisjordània i d'utilitzar-lo per a traçar unes fronteres definitives per al país que fossin defensables, continguessin pocs àrabs al dedins i compreguessin els grans blocs d'assentaments, una quadratura del cercle que naturalment no podia aconseguir-se en cap escenari realista de negociacions. El clímax de tot plegat va ésser la Guerra del Líban de 2006, la qual precipità el retorn de Netanyahu al poder en unes circumstàncies que paradoxalment li permeteren d'articular la seva via preferida d'estabilització de l' statu quo que li havia estat impossible als anys noranta.

En darrera instància Ehud Barak va guanyar els comicis de 1999. Al capdavant, encara que Netanyahu hagués emergit com a líder natural de la dreta durant la campanya i hagués aconseguit de recuperar la iniciativa amb la proposta unilateral libanesa, les fractures que s'havien observat dins del revisionisme durant els seus anys de govern

estaven lluny de quedar tancades. Yitzhak Shamir s'havia negat a votar per Netanyahu i havia mantingut la seva aposta per la Unió Nacional de Benny Begin fins al final. En les darreres setmanes de campanya, davant la constatació cada vegada més clara que hom avançava cap a una gran victòria laborista, els cops de timó erràtics del primer ministre que tant havien perjudicat la seva imatge en els mesos anteriors van tornar i en pocs dies va passar-se d'alliberar presos palestins en un gest de bona voluntat davant de la festa musulmana del sacrifici a intentar de forçar el tancament de l'Orient House que servia com a ambaixada palestina oficiosa a Jerusalem a despit de l'oposició del ministre de Seguretat Interior que l'acusava obertament d'electoralisme. En encaixar la derrota a la nit electoral Netanyahu va anunciar que havia entès el missatge de la gent i que abandonava la política. El Likud, reduït a uns tristos dinou diputats que el revisionisme no havia tornat a tenir mai d'ençà que havia començat l'estratègia d'unió amb el món liberal a principis dels anys seixanta, havia de preparar-se per a fer front a un flamant Ehud Barak que tenia un lideratge fort, una majoria social, un programa clar amb una via traçada per a assolir-lo i els anhels de la pau i de la normalització com a guies i referents.

El revisionisme freturava de tot allò i es veia forçat a fer foc nou, a trobar un altre lideratge i a delinear clarament els objectius de futur. Quines havien d'ésser les fronteres d'Israel? Què havia de fer-se amb el procés d'Oslo? Quin era el futur dels assentaments? Com respondre als desafiaments del terrorisme, dels països àrabs hostils, de la comunitat internacional, amb quina disposició i amb quines línies vermelles. Era el repte, en definitiva, d'esdevenir un altre cop el referent de la majoria sionista i de projectar aquesta ambició en les noves realitats del món del segle XXI. No era senzill davant de les dinàmiques canviants de dins i de fora de Terra Santa —la *intifada*, l'11-S, les guerres de l'Afganistan i de l'Iraq, el progressiu distanciament de russos i xinesos envers l'ordre liberal— i encara menys si hom considerava que el revisionisme havia arribat a agrupar des de l'irredemptisme messiànic més extrem fins a posicions que simpatitzaven amb el procés d'Oslo i amb la idea de devolució de territori, àdhuc si això comprenia àrees de l'*Eretz Yisrael*. En el capítol següent es veurà com aquestes circumstàncies van polaritzar aquest sector polític entre els partidaris de culminar la idea de dos Estats i els d'emprendre una involució política fins a l'escenari anterior a Oslo i com, després que això desencadenés una escissió traumàtica, la “gestió del conflicte” en clau conservadora va acabar imposant-se a les grans visions de banda i

banda, sota el lideratge d'un Netanyahu que en el fons sempre havia buscat aquest desenllaç.

APROXIMACIONS REVISIONISTES PER A LA RESOLUCIÓ DEL CONFLICTE

El 12 de febrer de 1990 va celebrar-se una sessió del comitè central del Likud —el màxim òrgan de presa de decisions del partit entre congressos— particularment tensa. La qüestió de fons que s’hi discutia no era altra que l’acceptació del primer ministre de mantenir negociacions amb grups palestins per a intentar de posar fi a l’onada de violència que s’havia desencadenat catorze mesos abans i que ha passat a la història com la Primera *Intifada*. La possibilitat de mantenir un diàleg amb representants palestins havia estat una píndola difícil d’empassar per a un home com Shamir, que en un discurs poc abans havia qualificat la possibilitat d’una conferència internacional per a la pau a l’Orient Mitjà amb els sucosos substantius de “miratge”, “malson”, “sacrifici”, “rendició”, “suïcidi” i “trampa”. Però la pressió dels Estats Units i del Partit Laborista, soci menor de la coalició de govern, va acabar torcent la voluntat del vell combatent del Lechi. Aquest canvi de posició constituïa, a ulls del ministre d’Indústria Ariel Sharon i d’una minoria del gabinet, una debilitat inacceptable.

Sharon encarnava en aquella època la línia més dura del revisionisme en les discussions sobre el territori. Home polèmic i baralladís, general reconegut pel seu paper a la Guerra dels Sis Dies i al Yom Kippur i ministre de Defensa durant la controvertida invasió del Líban, era en molts sentits el papu de tota l’esquerra i una icona per a la dreta, malgrat que a l’hora de la veritat fossin ben pocs els alts dirigents del Likud que tenien amb ell una interlocució fluida. Entre aquests, clarament no s’hi comptava el primer ministre.

El ministre d’Indústria també era, en aquella saó, el president del comitè central del partit, i com a tal va organitzar la sessió amb una introducció a càrrec seu, un discurs principal de Shamir i un debat polític obert als representants de la militància, al final del qual havia d’haver-hi la votació de les propostes de resolució. Però tan aviat com va començar la seva “introducció”, agafant una carta amb la mà i llegint-la amb tota la teatralitat de què era capaç, va veure’s clar que Sharon havia organitzat un parany formidable al líder del Likud:

Sr. Primer Ministre, amb aquesta carta faig efectiva la meva dimissió. He decidit de dimitir del govern perquè així podré continuar el combat pels objectius nacionals que estan en perill com a conseqüència de les polítiques d’aquest govern.

Continuaré com a diputat a la Knesset i com a president del comitè central del partit.

Sota el vostre govern el terrorisme palestí està expandint-se per tot Israel. Les vides jueves ja no tenen pràcticament cap valor. Jo no puc continuar formant part de tot això. La vostra proposta diplomàtica ha posat Israel de dret pel camí del pedregar, anem directes cap a la creació d'un Estat palestí. No me'n vaig amb el cor alegre. Però hi ha moments en què un home ha d'alçar-se i començar a cridar. Hi ha moments en què un home ha d'estar alerta i lluitar amb totes les seves forces perquè no arribi un desastre. Potser aquest sigui l'últim moment per a fer això. Vostre com sempre, Ariel Sharon.

Shamir, que no en sabia res de la maniobra però que havia sobreviscut a cinquanta mil batalles en l'atrafegada arena política israeliana, va sortir per la tangent i va dir que respondria a la carta quan hagués tingut temps de llegir-la amb deteniment. Després va fer un resum dels esforços diplomàtics impulsats per la seva administració i va demanar suport i lleialtat a la militància:

Estic duent a terme una lluita difícil contra diversos obstacles, dins i fora del país, per defensar els nostres principis i les nostres posicions. He hagut de suportar molta animositat i hostilitat des de molts sectors. Això no ha pas afeblit el meu compromís de quedar-me i de lluitar per les coses en què crec amb tot el meu cor. Però estic cansat i fart d'aquesta situació insostenible en què mentre se m'ataca viciosament des de fora he d'aguantar també les crítiques de companys de partit que em dediquen cada dia una munió d'insults i de desqualificacions.

En conseqüència, penso que tinc dret, moralment i política, de demanar-vos el vostre suport. La gent del país i de l'estranger tenen dret a saber si puc continuar parlant en nom vostre o no. El poble d'Israel necessita saber qui representa el Likud: si ho faig jo o si ho fan els meus intèrprets⁷¹⁶.

Fa de mal dir qui va guanyar la partida. El comitè central va dissoldre's sense acord, enmig de la cridòria dels dos bàndols que no reconeixien la validesa de les preguntes que els rivals aspiraven a sotmetre a votació. Sharon va sortir de l'executiu que Shamir va continuar encapçalant, però les negociacions no van pas fructificar i menys de quatre mesos després el primer ministre va corregir el rumb a contracor i va articular una nova coalició de govern amb partits de la dreta radical i l'Arik Sharon com a ministre

⁷¹⁶ LANDAU, Maurice David (2014) *Arik. The Life...* pp. 333-334. La traducció és pròpia.

d'Habitatge, en el que seria l'inici de dos anys de construcció massiva d'assentaments només frenada per l'arribada al poder de Yitzhak Rabin i el començament del procés d'Oslo. Els fets de febrer de 1990 il·lustraven, però, l'existència d'una divisió dins del Likud sobre la conveniència o no de mantenir contactes diplomàtics amb entitats que no reconeixien l'Estat d'Israel, o si més no que no ho feien en les fronteres defensades tradicionalment pel revisionisme. La dinàmica negociadora de la dècada següent, amb tots els seus altabaixos, posaria pressió damunt d'aquesta esquerra i acabaria provocant l'escissió del partit.

Font 38. El cap de govern Shamir agafa la carta de dimissió del ministre d'Indústria Sharon enmig de la cridòria general, a la reunió del Comitè Central del Likud del 12 de febrer de 1990. LANDAU, David (2014) *Arik: The Life...* p. 358.

Precisament el protagonista del trencament del Likud quinze anys després va ésser el mateix Ariel Sharon, aleshores primer ministre per una sèrie de circumstàncies que s'explicaran en aquest capítol. Però en contra del que el lector podria intuir dels paràgrafs previs, el trencament no va provocar-lo per la dreta sinó per l'esquerra. En l'últim discurs que va dirigir a un comitè central del partit abans d'escindir-se —discurs que no va arribar a pronunciar mai perquè la megafonia no funcionava i els crits dels militants contraris impedien que se sentís res— Sharon explicava la seva aposta:

Hem de decidir si el Likud vol posicionar-se al centre del consens nacional o si s'estima més ocupar una posició extremista i marginal de l'espectre polític. Jo vaig ésser un dels fundadors del veritable Likud, sota el lideratge del difunt Menachem Begin. Vaig servir a la coalició que ell va formar amb la gent del Moviment Demòcrata pel Canvi i amb Moshe Dayan. També hi era quan va signar-se el tractat de pau amb Egipte i quan va prendre's la dolorosa decisió d'evacuar i de desmantellar tots els assentaments que hi havia al Sinaí. Responsabilitat i sagacitat, aquests són els dos mots que descriuen el veritable Likud. Un moviment polític gran, centrista, liberal i nacionalista que no defuig les decisions difícils ni les concessions doloroses, i que lidera amb responsabilitat i amb sagacitat en recerca dels veritables interessos nacionals.

Avui tenim una oportunitat que mai no havíem tingut abans. Hem de deixar clara una veritat que en el fons ja sap tothom: quan ens asseiem en una taula de negociacions, si volem la pau, no podem pretendre que tot continuï a les nostres mans. Tenim un somni que és bo i que és just. Però hi ha una realitat que és dura i que demana sacrificis. No podem tenir un Estat jueu i democràtic al mateix temps que exercim el nostre domini sobre tot l'*Eretz Yisrael*. Si insistim a mantenir el somni tot sencer, podem acabar perdent-ho tot. Literalment tot. És per aquest camí del pedregar per on ens porta la proposta extremista. Els nostres esforços de futur han de centrar-se a apuntalar el nostre domini de Jerusalem, a completar el mur de seguretat i a reforçar els grans blocs d'assentaments, les àrees de seguretat i la vall del Jordà, el Negev, la Galilea i els alts del Golan⁷¹⁷.

Essencialment, entre el discurs d'Ariel Sharon al comitè central de febrer de 1990 i el darrer discurs que va preparar el setembre de 2005 queden compreses les perspectives territorials que el revisionisme ha articulats políticament durant els anys que són objecte d'estudi en aquesta tesi. Els èxits i els fracassos d'aquestes propostes, tant pel que refereixen a la relació d'Israel amb els països àrabs circumdants com pel que al·ludeixen a la convivència entre jueus i àrabs a l'oest del riu Jordà, han estat tractats a bastament en els dos capítols anteriors. En les pàgines que ara segueixen, plantejo més aviat una mirada al futur des de l'anàlisi de les propostes a llarg termini que el lideratge revisionista ha formulat des del tombant de segle.

⁷¹⁷ «It Is Impossible to Have a Jewish and Democratic State and to Rule over the Whole Land», *Haaretz*, 26 de setembre de 2005.

“Porto vint anys al servei del país i crec que encara tinc molt a aportar però cuido fer una pausa perquè ha arribat el moment d’estar amb la meva família⁷¹⁸”. Benjamin Netanyahu, compungit i amb els ulls humits, reconeixia així la derrota a la nit electoral. Certament que no admetia palliatius. A l’urna de primer ministre Ehud Barak havia aconseguit, amb 1 791 020 sufragis, una clara majoria del 56% enfront d’un Netanyahu que perdia gairebé cent mil vots respecte dels comicis anteriors i no arribava al 44%. A l’urna de la Knesset els resultats del Likud, 468 103 vots i 19 diputats, eren els pitjors de la història tant si es miraven en percentatge com en xifres absolutes.

Que el Likud havia perdut i els laboristes havien guanyat era incontestable, però de la mateixa manera que havia passat el 1992, una anàlisi més detinguda permetia d’endevinar alguns claroscurs. La suma del revisionisme del Likud (19), la Unió Nacional (4) i el Yisrael Beitenu (4) amb els nacionalreligiosos del Mafdal (5) i els ultraortodoxos del Shas (17) i la Yahadut HaTorah (5) arribava a cinquanta-dos mentre l’esquerra dels laboristes (26), el Meretz (10) i el sindicalisme de Peretz (2) amb les forces àrabs Raam (5), Chadash (3) i Balad (2) no totalitzava més de quaranta-vuit. El conjunt de vots centristes que ja havia fet d’àrbitre en l’elecció anterior quedava reforçat perquè, mal que Kahalani no aconseguia de creuar el llindar electoral aquesta vegada, la seva absència quedava compensada amb el sorgiment del laïcista Shinui de Yossef Lapid (6), la sectorial russa de Sharansky Yisrael Baaliyah (6) i el Partit del Centre de l’exministre de Defensa Yitzhak Mordechai (6). Aquesta tríada de sisos compartia una mateixa posició sobre el procés de pau, favorable a Oslo però amb condicions i concessions limitades, la qual posició era en el cas dels de Mordechai l’única raó d’ésser de la plataforma. El nou govern de Barak hauria de comptar necessàriament amb aquests partits per a bastir una majoria i, de la mateixa manera que Netanyahu s’havia vist forçat per aquesta circumstància a moderar els postulats irredemptistes de la coalició anterior, també Barak hauria de limitar les concessions que estava disposat a fer aquesta vegada. Quant al Likud, caldria que triés si implicar-se en el procés i reforçar la facció moderada del nou executiu o si tornar a un escenari d’oposició frontal i polaritzadora com havia passat després de 1992.

A diferència de l’elecció que havia catapultat Rabin altra vegada al capdavant del govern set anys abans, aquest cop el laborisme era ben conscient de les limitacions de la

⁷¹⁸ SHARROCK, David. «Hope for Middle East as Netanyahu Loses Election», *The Guardian*, 18 de maig de 1999.

victòria i de la conveniència d'afrontar amb consens els reptes que venien. “No descartem ningú a la coalició”, va proclamar el professor laborista Ben-Ami en conèixer els resultats, “sempre que això no la converteixi en una coalició de paràlisi nacional⁷¹⁹”. L’endemà el primer ministre electe va fer saber que li agradaria que els nacionalreligiosos i els ultraortodoxos estiguessin representats al govern i que, en canvi, s’estimava més prescindir dels partits àrabs, un plantejament que féu que alguns al Meretz i a l’esquerra del seu propi partit arrufessin el nas. Una setmana després va estendre aquest raonament per a encabir-hi també el Likud i va oferir la conformació d’un govern d’unitat nacional. A mesura que les negociacions anaren avançant es perfilà un executiu ampli a partir de negociacions amb el Mafdal, el Shinui, el Meretz, el Shas, el Likud, el Partit del Centre, el Yisrael Baaliyah, l’Am Echad i la Yahadut HaTorah, de les quals negociacions el 28 de juny va sortir-ne un govern amb tots aquests partits a excepció del Likud i del Shinui, una sòlida majoria parlamentària de setanta-set diputats que comprenia tota la representació ultraortodoxa i nacionalreligiosa de la Knesset i que evidenciava per primera vegada des del *Mahapach* un trencament seriós de la majoria natural que havia bastit Menachem Begin. La ruptura de la coalició de la dreta havia estat la segona opció de Barak, però, atès que la primera era la d’incorporar també el Likud a l’executiu, un extrem que va fer-se impossible perquè el pal de paller revisionista entrava en aquella hora en una cursa interna de lideratge i cap dels seus prohoms més destacats —incloent-hi el vell Ariel Sharon, designat líder provisional des de la convicció que a setanta-un anys ja estava amortitzat i no presentaria candidatura a les primàries— no es veia amb cor d’alienar-se la militància més irredemptista entrant en un govern que de segur que posaria damunt la taula retirades territorials i que contemplava l’establiment d’un Estat palestí.

Animo el president sirianès Hafez Assad, el líder palestí Yasser Arafat i el president libanès Émile Lahoud a signar al més aviat possible la pau dels valents en una regió que ha conegut guerres, dol, sang i sofriment. Aquest govern està determinat

⁷¹⁹ CYMERMAN, Henrique. «Barak y su bloque laborista infligen una derrota sin paliativos a Netanyahu y al Likud», *La Vanguardia*, 18 de maig de 1999, p. 3.

a fer tot el possible per a garantir la seguretat d'Israel i per a obtenir una pau duradora que eviti més guerres⁷²⁰.

Ehud Barak, dempeus a la tribuna d'oradors de la Knesset en la seva sessió d'investidura, pronunciava aquestes paraules amb què reproduïa les que havia articulat Menachem Begin en anunciar la visita de Sadat i Yitzhak Rabin en emprendre el procés d'Oslo. "He vist moltes vegades la mort com a soldat", insistia el nou primer ministre, "i ara és l'hora de la vida, l'hora d'assolir la pau". El ministre de Seguretat Interior Ben-Ami, amb menys poesia, advertia que "ens espera un any crític, fins a la campanya electoral nord-americana, en el qual ens retirarem del Líban, negociarem la pau amb Síria i està previst que acabin les negociacions amb els palestins per a l'estatus definitiu".

Les previsions de Ben-Ami reflectien exactament les intencions del govern israelià. El més interessant era l'ordre amb què ho enumerava, primer el Líban, després Síria i en acabat els palestins. Probablement el lector pensarà que no tenia gaire sentit; comptat i debatut, ja s'ha vist que el full de ruta inicial, el més lògic des d'un punt de vista tàctic, passava per arribar a un arranjament amb els palestins i aprofitar aleshores la dinàmica favorable a Israel i a la pau que s'hauria generat per a signar l'acord amb Síria, després del qual Hezbollah quedaria aïllada i, sense el suport del règim de Damasc, tindria molt menys marge de maniobra per a interferir en una retirada israeliana que comptaria amb el suport de les grans potències i amb les Nacions Unides com a garant. Quin sentit tenia fer-ho a l'inrevés? La retirada del Líban s'interpretaria com una fugida i no pas com el fruit d'una pau negociada, Hezbollah quedaria reforçada com a veritable artífex de l'alliberament del Líban i Síria, de retruc, se sentiria també més forta per a resistir-se a un acord de pau amb Israel o en tot cas per a posar-hi més condicions. Això incrementava les probabilitats que la violència a la frontera nord no cessés, que les posicions de l'opinió pública israeliana s'endurissin en conseqüència i que el diàleg amb els palestins també acabés descarrilant, bé perquè Arafat perdés el control davant dels extremistes de Hamas que voldrien imitar la "via libanesa" o bé perquè ell mateix decidís d'assumir aquest darrer camí i de posar-se al capdavant d'una alternativa violenta.

⁷²⁰ CYMERMAN, Henrique. «Barak presenta su Gobierno de coalición con la ambición de firmar la paz con Siria y la ANP», *La Vanguardia*, 7 de juliol de 1999, p. 3.

El problema d'aquesta anàlisi és que, mal que exacta, només té en compte les consideracions de seguretat d'Israel, i Ehud Barak també havia de tenir present la realitat política més immediata a l'hora de prendre decisions. L'esquerra no tenia una majoria absoluta a la Knesset per a conduir el procés de pau com hauria volgut. Li calien els partits moderats de centre i això imposava certes limitacions, les quals el primer ministre havia incrementat en insistir, a fi de comptar amb un consens més ampli dintre del país, a afegir nacionalreligiosos i ultraortodoxos a l'executiu. En aquestes condicions no podia afrontar les concessions que previsiblement li demanarien els palestins per a tancar la pau. La creació d'un Estat àrab a l'*Eretz Yisrael* i un arranament que d'una manera o d'una altra limitaria la sobirania israeliana sobre parts de Jerusalem eren píncoles impossibles d'empassar per la coalició que havia bastit; com li havia passat abans a Rabin, era de témer que en un tal escenari el govern se li desmuntaria i acabaria depenent dels partits àrabs, amb un marge de maniobra molt més estret i amb el risc que qualsevol atemptat acabés de desestabilitzar-lo i fes fracassar el procés de pau. En canvi, Barak sí que tenia un ampli consens per a retirar-se del Líban, una proposta que també el revisionisme havia comprat i que l'opinió pública anhelava cada dia més. Les negociacions amb Síria tenien més detractors, però en darrera instància el Golan no era part de l'*Eretz Yisrael* i el partit que més havia insistit en contra de la seva devolució, la Tercera Via de Kahalani, havia perdut la representació parlamentària. Si la retirada libanesa sortia bé, no era difícil que el seu govern pogués aprovar també la pau amb Síria en aquests termes. I aleshores, amb la seva imatge com a pacificador quasi providencial ben assentada dins i fora d'Israel, Barak sentia que sí que tindria prou capital polític per a imposar un pla de pau amb els palestins encara que requerís de concessions doloroses i que podria tirar-lo endavant a la Knesset sense gaires dificultats.

La fórmula Palestina-Síria-Líban era la més intel·ligent des d'un punt de vista geopolític, la fórmula Líban-Síria-Palestina tenia més sentit des d'una òptica estrictament d'estabilitat parlamentària. Hi havia una opció intermèdia, Síria-Líban-Palestina, que tenia la virtut de convertir la retirada del Líban en part d'un acord honorable amb Síria i que per aquesta raó era la preferida d'alguns dels assessors del cap de govern⁷²¹. Però

⁷²¹ Ahron Bregman considera aquesta darrera variant, de fet, l'estratègia política prioritària del govern al seu llibre *Elusive Peace*: "L'estratègia de pau de Barak era senzilla, almenys damunt del paper. Primer volia tancar un acord amb Síria, després treure les tropes israelianes del Líban [...] i llavors —i només

aquesta alternativa pecava de dos problemes: d'una banda Hafez Assad s'adonava que la posició israeliana al Líban estava cada vegada més deteriorada i volia esperar a veure si, tal com intuïa (i com acabaria passant), Israel se n'anava sense condicions perquè d'aquesta forma tindria marge per a exigir més en les negociacions entre Damasc i Jerusalem; de l'altra Barak no estava gaire segur de tenir l'autoritat suficient per a emprendre una retirada reeixida de territori annexat —amb el consegüent desmantellament d'assentaments— com a primera gran acció de govern i entre si pensava que li convenia més que una retirada exitosa al Líban el reforçés abans, pensament que va veure's refermat quan tant Sharansky com els nacionalreligiosos van deixar clara llur oposició a una retirada del Golan al consell de ministres i el Likud, intuïnt una esquerra sistèmica dins de la coalició, va convertir el tema en cavall de batalla.

El 26 de març de 2000, després que els bons oficis mitjancers de Clinton entre Síria i Israel fracassessin definitivament, Barak va decidir-se plenament per la fórmula Líban-Síria-Palestina a despit dels problemes que presentava des d'un punt de vista geoestratègic i de la creixent probabilitat que, atesa la desconfiança creada entre les parts, acabés reduint-se a una fórmula Líban-Palestina que deixaria la pota siriana enterament fora de l'equació de pau. En unes altres circumstàncies aquest plantejament hauria estat fortament contestat per l'exèrcit car implicava deixar la frontera nord a la mercè d'un grup terrorista sense cap mena de garantia d'una Síria que dominava el Líban i que continuaria essent totalment hostil a Israel, però les coses no van anar d'aquesta manera en part perquè el Likud ja havia legitimat durant la campanya la idea d'una retirada unilateral i en part perquè ran de totes les especulacions d'un replegament imminent els milicians de l'Exèrcit del Líban del Sud estaven desertant en massa i les posicions d'enllaç que l'IDF mantenia no serien sostenibles gaire més temps si no s'hi aportaven uns reforços que per descomptat Barak no estava disposat a proporcionar. El retorn d'Israel a la frontera internacional, certificat per les Nacions Unides el 23 de juny de 2000, va ésser per tant precipitat i desordenat, amb imatges que no van contribuir gens a realçar la popularitat i l'aurèola d'estadista del primer ministre sinó ben al contrari. Mentre tot això s'esdevenia, la sobtada mort de Hafez Assad va confirmar definitivament que la pau amb Síria no era un objectiu realista a curt termini atès que

llavors— afrontar seriosament el conflicte amb els palestins". BREGMAN, Ahron (2005) *Elusive Peace: How...* p. 3. La traducció és pròpia.

son fill Bashar, successor designat però objecte de nombroses intrigues de palau en aquells dies, no volia emprendre cap iniciativa que pogués desestabilitzar-lo o donar munició als seus adversaris.

L'aposta siriana havia estat un fracàs i la libanesa estava ben lluny de poder considerar-se un èxit, però Ehud Barak es veia nogensmenys comminat a afrontar en aquestes condicions la recta final del procés d'Oslo amb els palestins. L'escenari era naturalment ben diferent de com l'havia previst, però duia ja més d'un any al poder i no podia posposar més aquella eventualitat atès que l'administració Clinton volia deixar la qüestió resolta abans de la fi del segon mandat del president i el lideratge palestí tampoc no estava disposat a acceptar més demores.

Ja n'hi havia hagudes moltes. “No cal que perdem el nostre temps en assumptes petits⁷²²”, havia dit Barak a Arafat l'11 de juliol de 1999 al punt de creuament d'Erez, en llur primera trobada com a líders dels respectius pobles, quan el cap de la PLO li havia exigit el compliment dels terminis de replegament acordats per Netanyahu a Wye. La posició del nou primer ministre era que com que el seu govern arribaria a un pacte definitiu que seria bo per als dos bàndols, era millor no desgastar-se amb retirades graduals que a més distraurien l'atenció dels assumptes més urgents que li calia afrontar amb Beirut i Damasc.

Ben aviat va veure que ni els palestins tenien intenció de deixar passar el temps ni Clinton veia amb bons ulls una estratègia que podia desestabilitzar Terra Santa just quan semblaven donar-se tots els elements per a fer la pau possible. Pressionat, Barak va signar el 4 de setembre de 1999 el memoràndum de Sharm el-Sheik que alliberava tres-cents cinquanta presos palestins, comprometia Israel a implementar nous replegaments a Cisjordània i establia que la pau definitiva hauria de negociar-se al llarg de l'any següent, és a dir, abans que no acabés l'estiu de 2000. En virtut d'aquest pacte, que el govern israelià va vendre com un gest per a reforçar les relacions amb Egipte i amb Jordània, a l'octubre va obrir-se un pas segur entre Gaza i Cisjordània i en els mesos que transcorregueren fins el març de 2000 un 11% d'aquest darrer territori va transferir-se parcialment o total a la PA. Les mesures, baldament significatives, eren molt

⁷²² LANDAU, Maurice David (2014) *Arik: The Life...* p. 423.

inferiors al que esperava la PLO, la qual havia cregut que la victòria de Barak implicaria una obertura immediata de les negociacions finals. El desembre de 1999 Arafat va decidir d'interrompre la interlocució amb Israel davant l'expansió continuada dels assentaments i les seves divergències amb les posicions israelianes sobre les fronteres i Jerusalem que feien presagiar que l'acord final seria molt difícil.

La historiografia ha especulat moltes vegades, amb grans discrepàncies entre els autors, sobre quines eren les intencions d'Arafat en aquell moment. Pot ésser que ja s'hagués decidit a establir l'Estat palestí per mitjà d'una insurrecció general que li donaria l'aurèola de líder resistent i que li evitaria les acusacions de traïció o d'haver-se venut a Israel, en el qual cas les mostres d'insatisfacció d'aquells mesos serien només una manera de començar a escalfar l'ambient i un acte de duplicitat. Més probablement, però, el líder palestí no havia pres encara una decisió ferma sobre l'assumpte i estava sincerament descontent perquè no entenia l'estratègia negociadora de Barak i es trobava que, si ja Netanyahu donava llargues i cedia poc, el seu successor semblava anar pel camí de donar llargues i de cedir encara menys. Això no significa necessàriament que Arafat estigués disposat a signar un acord definitiu amb Israel, sinó que no havia pres una resolució definitiva sobre la qüestió. El líder palestí sempre havia estat un supervivent, un home amb una gran intuïció tàctica però amb un judici molt més dubtós en els afers estratègics. Sabia com articular un moviment de resistència, com mobilitzar el carrer i com utilitzar en benefici propi les diferents faccions de la societat palestina i de l'opinió pública àrab, coses totes elles que li havien permès de jugar un paper de primera línia des de finals dels anys seixanta. Aquesta habilitat no era obstacle perquè s'equivoqués moltes vegades en llegir l'escenari geopolític i apostés pel cavall perdedor, com li havia passat amb l'intent de derrocar Hussein de Jordània el 1970, amb la doble derrota que va experimentar al Líban el 1982 (primer per desencadenar amb accions precipitades una invasió israeliana abans de controlar bé els ressorts de poder libanesos, després per rendir-se i alienar-se així la poderosa maquinària siroiraniana) i altra vegada amb l'aposta per Saddam el 1991. De moment estava consolidant el seu poder als territoris, volia com més àrees i personal armat millor per a poder negociar des d'una posició de més força. Si a l'hora de la veritat això esdevindria un compromís històric de pau amb Israel amb el suport de les potències àrabs moderades o un sollevament a la libanesa amb què tornaria als seus orígens dependria de l'oferta final que presentés el govern de Jerusalem i de l'estat d'esperit que percebés al món àrab i en

particular entre els seus conciutadans. Comptat i debatut, en la seva escala de valors Arafat sempre aprecià l'èpica i menystingué l'estabilitat.

Si hom té present el caràcter d'Arafat, de segur que la relegació de la qüestió palestina a un segon pla i els fiascos de Barak amb Síria i el Líban que el feien semblar més dèbil i indecís no van contribuir gens que el rais palestí prioritzés una sortida diplomàtica. El maig de 2000, quan la desbandada de l'Exèrcit del Líban del Sud era ja un fet, la PLO va organitzar una mini-*intifada* aprofitant la commemoració de la independència d'Israel, un gest amb què Arafat va recuperar la lleialtat dels carrers palestins (i va contrarestar la propaganda integrista que el dibuixava com un venut als jueus) i que no va tenir més conseqüències que una interrupció momentània de les converses. D'aquest incident l'Autoritat Nacional Palestina va poder concloure que Israel seguiria negociant encara que es trobés sota foc i que, com havia passat amb altres episodis anàlegs en el govern de Netanyahu, la violència donava rèdits, elements tots que són importants de cara a analitzar l'esclat de la *intifada* d'Al-Aqsa quatre mesos més tard.

En l'endemig va haver-hi, és clar, la cimera de Camp David de juliol de 2000 que durant catorze dies tingué reunits Ehud Barak, Yasser Arafat i llurs equips negociadors per a acabar sense cap acord. L'anàlisi d'aquesta qüestió requereix que hom afronti abans les posicions del revisionisme en els mesos previs per entendre la influència que van tenir en el fracàs de les converses, en l'esclat subseqüent de la *intifada* i en la desintegració del govern laborista que va ésser paral·lela a aquests dos fenòmens.

Havent anunciat la retirada de la primera línia política la nit de la seva derrota electoral, Benjamin Netanyahu va confirmar la solidesa d'aquesta voluntat la setmana següent en abandonar el seu escó a la Knesset. Ariel Sharon va fer-se amb el lideratge provisional del partit amb el plàcet dels principals dirigents i el suport explícit del líder sortint, i va esdevenir cap de l'oposició després de negar-se a servir com a ministre de Barak perquè aquest volia deixar de construir a Jerusalem Est i estava obert a retornar el Golan, arguments que no eren gaire sòlids perquè també Netanyahu havia contemplat una retirada dels Alts a canvi de la pau amb Síria i perquè el nou govern sí que estava disposat a mantenir el ritme de construcció als principals blocs d'assentaments a canvi de comptar amb el Mafdal dintre de l'executiu.

En realitat Sharon s'adonava que, a despit de l'aparent solidesa del nou govern, la coalició de Barak tenia els peus de fang perquè els consensos amplis emmenaven a una acció política conservadora i a la paràlisi de qualsevol iniciativa diplomàtica agosarada, com bé s'havia posat de manifest en els anys de Shamir. Un executiu d'aquelles característiques amb la pretensió de canviar de soca-rel la relació amb els països de l'entorn i de renunciar als territoris més sagrats per a les tradicions revisionista i nacionalreligiosa era per definició un artefacte molt inestable. Àdhuc abans que no comencés el frenesí diplomàtic l'executiu havia donat mostres de fragilitat, com ja havia advertit el ministre de Sanitat del Shas Shlomo Benizri el mateix dia de la investidura en declarar que “no crec que aquest govern duri més de dos anys davant les crítiques decisions que ens esperen en el procés de pau, sobretot si el Meretz trenca l' statu quo i comença a defensar lleis antireligioses”. Barak havia confiat a conjurar aquest escenari amb èxits decisius a Síria i al Líban que li donarien una gran credibilitat i un poder inusual en l'arena política israeliana. Sharon calculava que, si les coses no li anaven tan bé i l'oposició del Likud reeixia a identificar les moltes línies de falla que presentava el govern, podria trencar-lo fins i tot abans que no acabessin els dos anys que havia predit Benizri.

Tanmateix a mesura que s'acostava l'hora de la veritat, enmig d'un cert desprestigi de Barak pels fracassos de les seves apostes prèvies, el govern s'endinsava progressivament en un escenari de descomposició. El líder espiritual del Shas Ovadia Yossef insultava obertament el ministre d'Ensenyament del Meretz Yossi Sarid⁷²³, el Mafdal amenaçava d'abandonar l'executiu si es transferien competències policials a la PA en àrees properes a Jerusalem i, davant la impotència de Barak, el Meretz decidia de sortir del govern perquè les escoles ultraortodoxes havien vist incrementades llurs subvencions, condició sine qua non perquè el Shas romangués a l'executiu. Yitzhak Mordechai, ministre de Transport i un home clau per a convèncer els sectors més moderats del revisionisme de les bondats de les negociacions, va haver de dimitir ran d'un escàndol sexual. El defensor per antonomàsia del paradigma de pau per territoris, el president Weizman, també va haver de dimitir per un cas de corrupció que s'havia esdevingut abans que no hagués assumit la presidència.

⁷²³ Concretament, en el seu sermó setmanal del 17 de març de 2000, Yossef va dir que Sarid es mereixia “un destí similar al d'Aman”, el lloctinent de Xerxes que d'acord amb el Llibre d'Ester havia intentat d'exterminar tots els jueus de Pèrsia i havia acabat penjat pels seus pecats. KOPELOWITZ, Ezra (2001) «Religious Politics and...» p. 166 i Est 3,1-9,25.

Ehud Barak havia perdut primer una part de la representació ultraortodoxa que no s'avenia amb el laïcisme del Meretz i després també el mateix Meretz en bloc de resultes dels seus esforços per a retenir l'altra facció *charedim*, i s'exposava a desercions més importants tant dels partits centristes com dels nacionalreligiosos si aprofundia en les concessions als palestins. Arafat, en un esforç per a crear grans expectatives que tant podia servir-li per a forçar Israel a cedir més com per a justificar un aixecament popular si en darrera instància els objectius traçats no s'acomplien, va anunciar solemnement que el 13 de setembre d'aquell any, setè aniversari de la històrica encaixada de mans entre ell i Rabin davant de Clinton, proclamaria la independència de l'Estat palestí amb Jerusalem Est de capital, ja fos mitjançant un acord amb Barak o bé unilateralment. “No podem ésser menys que els libanesos, els sirians, els jordans i els egipcis que ja han recuperat tota la terra ocupada, no, no, no⁷²⁴!” cridava el líder de la PLO davant de la multitud enfervorida. El primer ministre israelià va veure l'oportunitat de marcar perfil i de recuperar autoritat i va advertir que una independència no acordada tindria com a conseqüència la immediata annexió israeliana de les àrees colonitzades de Cisjordània. “Una proclamació unilateral d'independència seria l'equivalent de retirar-se del procés de pau⁷²⁵”, va recalcar el ministre d'Exteriors David Levy, el passat del qual dins del Likud el feia una veu creïble quan Barak volia mostrar contundència.

Bill Clinton va adonar-se de la creixent debilitat de Barak i va voler anticipar-se amb l'anunci, el 5 de juliol, d'una cimera que hauria de començar sis dies després, al mateix Camp David on el 1978 Sadat i Begin havien signat la històrica pau, la qual cimera es proposava de reunir els líders israelià i palestí durant tants dies com calgués per a tancar un acord, d'una manera anàloga a com Carter ho havia aconseguit en aquell precedent. Però el president nord-americà s'equivocava si pensava que aquesta maniobra posposaria les picabaralles del govern israelià i donaria per tant marge de maniobra a l'assetjat primer ministre. En comptes d'això va desencadenar-se una crisi de govern total, perquè Natan Sharansky va anunciar que ell i el seu Yisrael Baaliyah marxaven de la coalició. El líder nacionalreligiós Zevulun Orlev, sorprès d'haver estat desbordat per la dreta pel líder d'un partit pretesament centrista, va declarar que si la cimera esdevenia

⁷²⁴ CYMERMAN, Henrique. «Clinton mediará entre Barak y Arafat», *La Vanguardia*, 6 de juliol de 2000, p. 3.

⁷²⁵ CYMERMAN, Henrique. «La proclamación del Estado palestino será considerado casus belli por Israel», *La Vanguardia*, 5 de juliol de 2000, p. 12.

“una subhasta de l’Estat d’Israel⁷²⁶” ell i la resta de diputats del Mafdal també seguirien els seus passos.

Sharansky, com també Mordechai i Lapid, havia fet campanya el 1999 des d’una plataforma favorable a la culminació del procés d’Oslo si bé a partir de postulats que garantissin la seguretat d’Israel i que forcessin també els palestins a fer concessions doloroses, un paradigma que podia resumir-se amb un “sí a la pau i sí a l’Estat palestí, però no a qualsevol preu”. I arribats en aquell moment temia que Barak estava disposat a pagar qualsevol preu. D’una banda havia perdut la confiança en les capacitats negociadores del primer ministre després de veure’n la gestió de la retirada libanesa i de les converses amb Síria. De l’altra, havia demanat al consell de ministres que es definissin privadament les línies vermelles i Barak havia respost amb evasives i amb l’advertiment que el risc de filtracions era massa gran, quelcom que li havia transmès la clara sensació que senzillament no hi havia línies vermelles, o en tot cas que eren inconfessables de tan generoses. Per damunt de tot, però, hi havia la sensació que Barak no podia assumir un nou fracàs que a més colpiria de dret l’objectiu central de la legislatura. Si les negociacions amb els palestins fracassaven estava acabat, i això també ho sabia Arafat. En aquelles condicions Barak podia veure’s temptat de perseguir l’èxit de la cimera a qualsevol preu i Sharansky no volia contribuir amb el seu suport a un escenari que li semblava massa perillós.

Tots tres motius podien resumir-se en una manca de confiança en les intencions i en la paraula del primer ministre. Òbviament també els nacionalreligiosos i el Shas compartien aquesta percepció i van unir-se de seguida a demanar “línies vermelles” per a la cimera, les quals Barak no podia fer públiques sense carregar-se l’estructura que els Estats Units havien dissenyat per a les negociacions de manera que el procés d’Oslo quedaria definitivament en entredit. El primer ministre va respondre amb un desafiament, “mal que em quedi només amb nou ministres i un quart dels diputats de la Knesset presentaré l’acord aconseguit amb els palestins al poble en referèndum”. En part era la confirmació del que Sharansky es temia, però en part també dissuadia els partits moderats de marxar del govern; al capdavant si es quedaven al dedins i mostraven a Barak que estaven disposats a continuar col·laborant amb ell hi hauria més possibilitats que es plantés, mentre que en cas contrari el primer ministre era capaç d’estampar la

⁷²⁶ Vegi’s la nota 725 d’aquest document.

seva signatura en un acord que, mal que no arribés a reunir el suport del consell de ministres o de la Knesset, seria molt difícil de desconèixer després sense que es generés un gran oprobí internacional. L'oficina del cap de l'executiu va esforçar-se a transmetre sentit d'Estat i Barak va dir que la cimera tenia “un 50% de possibilitats d'èxit” i que convindria que el Mafdal i el Yisrael Baaliyah esperessin al resultat per a decidir llur futur dins de l'executiu, a més d'anticipar que si Camp David fracassava el que correspondria seria buscar un govern d'unitat amb el Likud. Eren tres missatges en un: 1) Barak no negociava a cegues sinó que tenia uns límits clars, per això les possibilitats d'èxit eren només d'un 50%; 2) el que pertocava per a estar a l'alçada de la gravetat del moment era fer costat al govern i donar un missatge d'unitat, i 3) si les coses anaven malament, no calia patir per si la desesperació portava Barak a fer un disbarat perquè hom ja sabia que el següent pas seria una oferta raonable i moderada a la principal força de l'oposició d'afrontar junts un camí difícil que segurament inclouria la gestió d'un esclat de violència.

El Yisrael Baaliyah, el Mafdal i el Shas no van pas comprar el relat del primer ministre i, després d'intentar infructuosament que es fes un govern d'unitat peremptori a imitació del que havia passat just abans de la Guerra dels Sis Dies (o que en cas contrari com a mínim es fes “abans de la cimera de Washington una cimera a Jerusalem per a aconseguir un acord nacional” sobre els temes a negociar) van dimitir en bloc. Barak va anar-se'n doncs a Camp David amb un govern en minoria que només sobrevivia les mocions de censura de la Knesset perquè el Meretz i els partits àrabs el salvaven des de l'oposició, un gest de gràcia que tothom sabia que només continuaria si la cimera anava bé.

En el joc de nervis que sempre ha estat la política israeliana, el fet que els tres partits més recelosos del procés de pau abandonessin la coalició tot i ponderar els riscos d'aculcar Barak reflectia també un càlcul de simple politiqueria: el primer ministre era creixentment impopular i, per més que pogués ésser sincer en les seves asseveracions, el cert era que al Likud li convenien unes eleccions en aquelles condicions i difícilment es prestaria a fer de salvavides del govern després de Camp David. Si el vaixell s'enfonsava, més els convenia que arribada l'hora de la convocatòria dels comicis a l'orquestra del *Titanic* no hi quedessin sinó músics laboristes.

Aquest càlcul també el feia David Levy. L'etern aspirant al lideratge del Likud, l'home que s'havia enfrontat a Shamir, a Sharon i a Netanyahu, que havia sabut fer-se un espai com a abanderat de les reivindicacions sefardites i després com un moderat en el procés de pau, havia desertat amb els seus col·laboradors més lleials cap al laborisme perquè Barak li oferia de recuperar la prestigiosa cartera d'Exteriors que havia detingut en els governs dels dos líders revisionistes anteriors. Probablement una part d'ell va penedir-se la mateixa nit electoral en veure el Likud reduït a dinou diputats i una alternativa genuïnament sefardita com el Shas trepitjant-lo amb disset, puix que si hagués seguit en el vell partit hauria pogut presentar-se fàcilment com l'únic dirigent capaç d'unir el revisionisme amb la identitat sefardita per a reconstruir sota la seva ègida la gran majoria natural de Begin, i hauria estat molt difícil —més amb la sortida precipitada de Netanyahu— que algú li barrés el pas. En els mesos següents la notorietat que li donava el ministeri d'Exteriors en moments de tanta activitat diplomàtica havia compensat una mica aquesta oportunitat perduda, però a mesura que les coses anaven de fracàs en fracàs la pruija de Levy per rectificar el rumb s'havia fet més intensa. La sortida de Sharansky, d'Orlev i dels deixebles d'Ovadia Yossef marcava el moment ideal. David Levy va convocar una roda de premsa i va anunciar solemnement que no aniria a Camp David perquè els palestins tenien “exigències exagerades i inacceptables” que feien que la cimera no tingués gens de sentit⁷²⁷.

“Només falta que mentre els israelians miren en directe per televisió el comiat oficial de Barak a l'aeroport vingui un ministre i li faci la traveta en el moment de pujar a l'avió”. Aquesta frase de l'editorial del *Yediot Ahronot* del 8 de juliol reflectia bé l'estat d'esperit del govern després d'impedir in extremis que la Knesset el tombés, una victòria pírrica per a la qual li havia calgut mobilitzar tots els partits d'esquerra que es trobaven a l'oposició i també dos trànsfuges del Yisrael Baaliyah encapçalats per Roman Bronfman. La situació de Barak era tan precària que no gosà destituir Levy a despit de la seva clara deslleialtat i es limità a endur-se el ministre de Seguretat Interior Ben-Ami a Camp David com a responsable d'Exteriors de facto. Yossi Beilin i Chaim Ramon van rebre l'encàrrec d'intentar teixir una nova coalició amb el que quedava del govern, el Meretz, el Shinui, l'Am Echad, els trànsfuges de Bronfman i les llistes àrabs

⁷²⁷ «News analysis: Absence of Israel's Levy is Conspicuous at Summit» *Deseret News*, 17 de juliol de 2000.

però no era gens clar que l'operació, la qual reuniria damunt del paper seixanta-dos diputats, pogués arribar a bon port.

Quan el 15 d'octubre de 1946 va dissoldre's la Conferència de París que havia de decidir els termes amb què els aliats signaven la pau amb Bulgària, Finlàndia, Hongria, Itàlia i Romania en acabar la II Guerra Mundial, els cent trenta periodistes acreditats (provinents de vint-i-set països diferents) que l'havien coberta van acceptar de respondre a una senzilla enquesta en què hom els feia una sola pregunta, a saber:

Com definiríeu el resultat de la Conferència?

A – Com un èxit.

B – Com un fracàs.

C – Com una farsa.

Trenta-un periodistes van respondre que havia estat un èxit, cinquanta-sis que havia estat un fracàs i trenta-tres que s'havia tractat d'una farsa⁷²⁸. És una llàstima que després de Camp David els cent cinquanta periodistes (representants també d'una trentena de països) que s'havien allotjat a la Thurmont Elementary School situada a nou quilòmetres del complex en què es desenvolupaven les negociacions no es veiessin confrontats a una pregunta anàloga, perquè probablement els percentatges de les respostes haurien estat molt similars. Les parts van al·legar que havia estat un èxit perquè la distància entre les posicions d'uns i d'altres s'havia escurçat i perquè tant els israelians com els palestins es comprometien a continuar negociant. El fracàs no podia dissimular-se, però, des del punt de vista que la trobada havia començat amb la idea de tancar un acord definitiu i aquella eventualitat no s'havia pas consumat. I indiscutiblement havia tingut també moments de farsa, com quan les forces de seguretat dels Estats Units van impedir l'entrada i la comunicació telefònica d'alguns dirigents de l'oposició palestina que volien conferenciar amb Arafat perquè temien que aquests no condicionessin el rais palestí cap a posicions més inflexibles.

Harold Nicolson solia dir que tota cimera comença com una tortuga i acaba com un llebrer. En el cas de Camp David les coses van anar una mica al revés, amb uns primers dies en què la premsa israeliana anava plena de rumors i d'especulacions —la major

⁷²⁸ NICOLSON, Harold (1947) «Peacemaking at Paris...» p. 190.

part dels quals es confirmaven unes hores després— que reflectien una flexibilització sense aturador de les posicions de Barak. Primer va oferir el lliurament a la PA de tres pobles adjacents a Jerusalem, en acabat una àmplia autonomia de la ciutat santa que la mantenia unificada i sota control israelià, més tard una “flexibilització” de la posició sobre els refugiats que era ambigua però que tothom entenia que implicava l’assentament a Israel de desenes de milers de palestins fugits durant la Guerra d’Independència, i després la partició de Jerusalem incloent-hi la divisió del casc antic. L’ambaixador dels Estats Units Martin Indyk narrava així la sorpresa que havia generat en l’equip del president Clinton aquesta darrera proposta:

La idea que la meitat de la ciutat vella quedés sota la sobirania d’Arafat era una cosa impensable per a qualsevol dels americans que érem a Camp David, i per descomptat també per a qualsevol dels israelians, amb l’excepció d’Ehud Barak. Va ésser una oferta molt generosa, gairebé xocant, que mai abans no havia estat proposada per un primer ministre israelià⁷²⁹.

Aquesta mena d’obertures van generar una preocupació enorme en els àmbits revisionistes. Ja el 7 de juliol, tres dies abans que no comencés la cimera, el Consell Yesha de colons havia declarat l’“estat d’emergència” davant “les intencions de Barak de capitular⁷³⁰”. El 15 de juliol va haver-hi disturbis a Hebron i l’endemà una gran manifestació del Likud i dels colons, amb parlaments d’Ariel Sharon i de l’alcalde jerosolimità Ehud Olmert, va tenir lloc a la Plaça Rabin de Tel Aviv, la vella Plaça dels Reis on s’havia esdevingut el magnicidi de novembre de 1995. El dia següent el Yisrael Beitenu i la Unió Nacional de Benny Begin van presentar una moció de censura contra Barak. El Likud va absentar-se de la votació en deferència perquè el primer ministre era fora del país, però de totes maneres Sharon sí que va assistir al debat i va pronunciar un discurs contundent des de la tribuna:

Senyor president, cap primer ministre no té dret de fer concessions sobre Jerusalem. Jerusalem és un dret natural de tot el poble jueu, un dret adquirit per naixement. La nostra generació ha tingut l’honor d’alliberar Jerusalem i d’unificar-la, i tenim l’obligació de preservar la ciutat com un llegat gloriós per a les properes generacions. Arafat diu, i he de dir que admiro realment que ho digui, que en l’assumpte de Jerusalem ha de menester l’aprovació de tot el món àrab i musulmà.

⁷²⁹ BREGMAN, Ahron (2005) *Elusive Peace: How...* p. 77.

⁷³⁰ CYMERMAN, Henrique. «Barak, dispuesto a hacer concesiones para que no fracase la cita de Camp David» *La Vanguardia*, 8 de juliol de 2000, p. 8.

Barak, en canvi, no entén que abans de signar res, abans fins i tot que no accepti verbalment res, cal que tingui l'aprovació i el consentiment de tot el poble jueu, a Israel i a la diàspora⁷³¹.

Totes aquestes obertures van quedar en no res perquè Arafat va mantenir-se ferm en les posicions que havia expressat des del primer dia de cimera: volia les fronteres de 1967 intactes i en cas contrari trencaria els acords i proclamaria la independència. Quant a Jerusalem, això no implicava una partició del casc antic sinó que els palestins n'assumissin el control sencer que abans de la Guerra dels Sis Dies havien detingut els jordans. Clarament no estava disposat a aconseguir menys del que havien obtingut Sadat i Hezbollah. Potser comptava que la desesperació de Barak era tan gran que aquest acabaria cedint i aconseguiria els seus propòsits per la via del diàleg que havia funcionat amb Egipte. Si no, esperava d'obtenir-los per la força que el precedent libanès ressaltava com a possibilitat factible. D'una manera o de l'altra, havia decidit que qualsevol cosa que fos menys que això seria una humiliació que el faria passar a la història com un traïdor al seu poble, a l'honor àrab i a la santedat de l'islam i ja mai més no va canviar d'opinió. Que els postulats israelians desbordessin tots els precedents anteriors i també les previsions més optimistes amb què treballaven els negociadors nord-americans no canviava res als seus ulls⁷³².

Quan va adonar-se que l'acord era impossible, Clinton va intentar de salvar els mobles amb un compromís escrit que expressés bona voluntat, confiança en la via del diàleg i la promesa d'una nova cimera en què acabarien de resoldre's les qüestions difícils. Tant els palestins com els israelians van avenir-s'hi a empentes i rodolons, però tothom s'adonava que l'abisme que s'havia obert no era transitable. Aleshores Ehud Barak va fer un nou gir i va tornar a la posició que si Camp David fracassava cercaria un govern d'unitat amb el Likud com ja abans de començar la cimera havia dit que faria en cas que es donés aquesta eventualitat. El 25 de juliol, en abandonar els Estats Units sense l'acord que havia anhelat, va reiterar aquesta línia argumental en dir que Arafat havia

⁷³¹ Actes de la Knesset: "No-Confidence Motion by the National Union Faction: Israel's Sovereignty over Jerusalem", 24 de juliol de 2000.

⁷³² Un testimoni molt interessant sobre el desenvolupament de la cimera és el que ofereix l'aleshores ambaixador dels Estats Units a Israel Martin Indyk a INDYK, Martin (2009) *Innocent Abroad: An...* pp. 313-335.

tingut “por de prendre decisions històriques⁷³³” i que baldament seguiria cercant la pau no ho faria pas a qualsevol preu.

Font 39. El president Clinton sembla que intenti —en una bona metàfora del que va ésser la cimera de Camp David— d’acostar físicament Barak i Arafat per a salvar una distància que, per bé que no gaire gran, va demostrar-se intransitable. 11 de juliol de 2000. Win McNamee-Reuters.

Ehud Barak havia ofert molt més que no podia oferir si volia mantenir el govern dempeus però s’havia adonat en el darrer moment que res d’allò no seria prou per a arribar a un acord amb Arafat. Per primera vegada en molt de temps, la frustració estatunidenca es concentrava en la part palestina, però això no li servia de gaire consol. Essencialment tenia dues sortides possibles, totes dues molt complicades. Una era la de girar cap a la dreta, buscar una entesa amb el Likud, desdir-se de les ofertes prèvies, condemnar a mort definitivament el procés de pau i esperar la gestió de l’onada de violència que s’esdevindria. L’altra era la de mantenir-se en la seva posició, a despit que la desintegració de l’executiu seria inevitable, amb l’esperança que en el darrer minut, davant la constatació que la finestra d’oportunitat es tancava i que la dreta tornaria al poder a Israel i engegaria totes les expectatives creades a rodar, Arafat abaixaria el cap i signaria. Les declaracions en què anunciava la voluntat de bastir un govern d’unitat

⁷³³ CYMERMAN, Henrique. «Barak dice que Arafat tuvo miedo de tomar decisiones históricas que llevarán al acuerdo», *La Vanguardia*, 26 de juliol de 2000, p. 9.

nacional apuntaven en la primera direcció, la signatura del document en què es comprometia a una nova cimera i qualificava Camp David de “pas endavant” s’inclinaven cap a la segona.

El dilema no era només de Barak sinó que també incumbia a l’oposició. Si el Likud agafava la mà que desesperadament li estenia el primer ministre, evitaria que les negociacions continuessin i allunyaria el fantasma d’una devolució de Cisjordània i d’una partició de Jerusalem, però es faria còmplice de l’acció governamental i donaria aire a la legislatura, de manera que la possibilitat —ben real d’acord amb les enquestes— de tornar al poder immediatament s’allunyaria (quedaven tres anys encara abans que no calgués convocar comicis) i quedaria a la mercè d’esdeveniments impossibles de controlar. Si en canvi rebutjava amb indignació el pacte amb un Barak que acabava de traïr els principis d’integritat de l’*Eretz Yisrael* d’una manera que ni tan sols havia semblat possible unes setmanes abans, podria previsiblement tombar el govern i anar a eleccions anticipades amb tots els números de guanyar, però hi havia el risc que en l’endemig el primer ministre se les apanyés per a tancar una convinença amb Arafat.

Totes les parts tenien consciència de trobar-se en una cruïlla i avançaven cautament. Natan Sharansky va ésser molt dur amb Barak, va dir que la decisió d’abandonar el govern es veia vindicada pel resultat de Camp David, on el primer ministre havia tingut “intenció de capitular” i àdhuc va afegir amb verinor que si “David Ben-Gurion va fundar l’Estat, Ehud Barak està desmantellant-lo⁷³⁴”. Però en comptes de demanar la dissolució de la Knesset i la convocatòria de noves eleccions, com hauria estat d’esperar després d’unes crítiques d’aquest gruix, va proposar un govern d’unitat. David Levy continuava essent ministre d’Exteriors malgrat trobar-se en oberta confrontació amb la política diplomàtica de l’executiu perquè ni ell havia gosat dimitir ni Barak s’havia atrevit a destituir-lo. En acabar Camp David va accentuar la seva deslleialtat en reunir-se públicament amb Sharon enmig de rumors que negociava la tornada al Likud, però després de tota l’expectació generada va limitar-se a dir el mateix que abans de la cimera: que calia que el primer ministre renunciés a fer concessions no consensuades i que cerqués amb bona fe de bastir un executiu d’unitat amb el revisionisme.

⁷³⁴ Vegi’s la nota 733 d’aquest document.

L'esdeveniment que va trencar aquest equilibri de silencis, recels i intrigues va ésser l'elecció presidencial que va celebrar-se a la Knesset el 30 de juliol per a elegir el successor del dimissionari Ezer Weizman. El laborisme presentava com a candidat Shimon Peres, amb el compromís de posar tot el prestigi del càrrec i de la figura al servei de la pau. El revisionisme va nominar el sefardita Moshe Katzav amb un discurs de respectar la neutralitat de la institució i de defugir els temes polèmics, però en el fons, com era inevitable, la votació secreta va esdevenir un doble referèndum sobre el procés d'Oslo i sobre el govern de Barak. El resultat va ésser una victòria de Katzav amb seixanta-tres diputats enfront dels cinquanta-set de Peres; el fet que per primera i única vegada a la història tots els diputats es pronunciessin per un dels candidats il·lustrava la transcendència i la polarització del moment.

Ràpidament tothom, a la premsa, als partits i al carrer, va començar a fer càlculs per a entendre com havia pogut sortir d'aquella Knesset una majoria absoluta sòlida a favor del candidat del Likud. L'oposició sencera que ara incloïa Sharansky no donava pas aquella xifra. El Mafdal s'hauria girat contra Peres? ¿Potser havia estat una revenja d'alguns diputats laboristes contra l'home que havia fet tots els papers de l'auca en el partit durant els quaranta anys anteriors i que per tant s'havia guanyat també un reguitzell d'enemics no gens desdenyable? Fos com fos, el cas és que s'havia visualitzat que l'oposició, almenys en votació secreta, tenia majoria. Era possible dissoldre la Knesset i convocar eleccions; per al Likud seria molt difícil explicar als seus electors qualsevol altre camí. Això resolvia el dilema tàctic que tant uns com altres tenien, inclinava l'oposició cap a la confrontació oberta amb Barak i el primer ministre cap a la recerca desesperada d'un acord de pau o d'alguna altra iniciativa que el salvés de la crema.

David Levy no havia tingut gens de pressa fins en aquell moment per a regularitzar la seva estranya posició com a ministre d'Exteriors que boicotejava la política exterior del govern on seia, però en veure l'elecció de Katzav va prémer l'accelerador: volia que Barak oferís l'entrada del Likud a l'executiu en vint-i-quatre hores i que el Likud l'acceptés en un termini idèntic, altrament plegaria. Ariel Sharon va dir que tenia la majoria de seixanta-un diputats per a tombar el govern i que la faria servir immediatament. El vell Ovadia Yossef va retreure que Barak hagués volgut "donar

mitja ciutat vella de Jerusalem a les serps palestines⁷³⁵” i va obrir el camí perquè el Shas tornés a la majoria natural de Begin i fes costat a la dreta. Dementre tots aquells moviments se succeïen, el primer ministre no s’estava pas quiet i procedia a articular decididament l’única alternativa que li quedava, la de girar a l’esquerra per a tancar un acord. Shlomo Ben-Ami va ésser nomenat nou ministre d’Exteriors i va anunciar de seguida que hi hauria una nova cimera i que seria la definitiva. I el 20 d’agost Ehud Barak va proposar que hom capgirés l’statu quo religiós i aprovés una Constitució laica en el termini d’un any, en un esforç per a conformar un nou govern de laboristes, esquerra radical, llistes àrabs, laïcistes del Shinui i diputats russos trànsfuges que també estaven interessats en aquella agenda.

Després de tots aquells moviments va tornar la calma, una calma parentètica, conseqüència de la necessitat dels dos bàndols de definir llurs posicions, d’assegurar-se la lleialtat de tots els diputats que els seguien i de preparar el terreny per a donar el següent pas. En el sector laborista era lògic que les coses s’estanquessin; comptat i debatut les condicions que posava Arafat eren inacceptables independentment del grau de desesperació de Barak i la nova cimera, que un Clinton sempre optimista havia plantejat en un primer moment per a finals d’agost, va posposar-se a setembre i després sine die quan el president nord-americà va haver constatat a l’assemblea anual de l’ONU que les posicions sobre Jerusalem seguien essent irreconciliables. El que estava passant a l’oposició era molt més anòmal. No havia dit Sharon que tenia els vots per a tombar el govern? ¿I no es temia tant la dreta que Barak no acabés fent una renúncia territorial important empès per la impotència i el desig d’un èxit a qualsevol preu? ¿Quin era doncs el motiu per a una espera que en aparença resultava perillosa i decididament contraproduent?

La raó calia buscar-la, una vegada més, en les consideracions de la petita política. Ariel Sharon havia estat elegit líder del Likud de manera provisional, per a organitzar el partit davant dels esdeveniments d’una legislatura que es preveia convulsa i amb el benentès que abans d’uns comicis hi hauria primàries per a elegir un nou candidat. A setanta-dos anys, el vell líder del Comandament Sud, l’home que havia aspirat a comandar l’exèrcit, que havia fundat el seu propi partit, que havia dirigit la Guerra del Líban com a delfí in pectore de Begin i que després del final ignominiós que havia tingut s’havia esforçat per

⁷³⁵ «El líder espiritual del Shas provoca a los israelíes con su versión del holocausto», *La Vanguardia*, 8 d’agost de 2000, p. 6.

a continuar essent rellevant i per a disputar el lideratge una vegada i una altra amb l'esperança d'arribar fins a la primera magistratura, sabia que es trobava davant de la seva única oportunitat. Durant el mes d'agost li havia semblat que el col·lapse precipitat del govern de Barak el col·locava, com a cap de l'oposició que era, com a candidat natural i havia tingut pressa per a fixar una data per als comicis. Ràpidament havia vist decebuda aquesta seva il·lusió. Limor Livnat i Silvan Shalom van anunciar que volien encapçalar el partit a les urnes i una clara majoria del comitè central va manifestar-se a favor de celebrar primàries immediatament. Benjamin Netanyahu no deia res, però creixien els rumors en el seu cercle íntim que també faria el pas i que tornaria per a liderar el Likud. Les enquestes reflectien que Barak perdria clarament si les presidencials el confrontaven a en Bibi, que perdria ajustadament si l'altre candidat era Shalom o Livnat, i que guanyaria per poc marge si Sharon era el líder del Likud. L'Arik seguia tenint els seus partidaris dins del partit, però tenia massa cadàvers amagats a l'armari i era una figura excessivament controvertida per a presentar a l'opinió pública de cap de cartell, de manera que era improbable que el Likud l'elegís, sobretot si hom tenia en compte el sistema de doble urna que hi havia en vigor des de 1996. Confrontat a aquesta realitat Ariel Sharon havia perdut la pressa per a convocar eleccions. Ehud Barak, que davant la impossibilitat de l'acord amb els palestins estava reorientant el rumb del govern cap a la idea d'una "revolució laica", tampoc no en tenia. L'estranya coincidència d'interessos entre el primer ministre i el cap de l'oposició anava més enllà, però, atès que no només no volien unes eleccions immediates sinó que, quan haguessin de celebrar-se, s'estimaven més de presentar-se l'un contra l'altre, la qual cosa obria la porta a una col·laboració tàctica totalment inusual que quedaria ben palesa en les setmanes següents, per la qual Sharon posposava la moció de censura i Barak intentava de formar un nou govern sobre premisses ben allunyades de les concessions territorials: l'ampliació dels serveis estatals en dissabte, la desaparició de la religió al document d'identitat, l'aprovació del matrimoni civil i l'obligatorietat d'un servei social (militar o no) per a tots els ciutadans en arribar a la majoria d'edat.

El gran damnificat d'aquest acord tàcit amb què Ehud Barak estava aconseguint una precària supervivència del seu govern era el procés de pau amb els palestins. El missatge que estava transmetent el primer ministre era que a Camp David havia arribat al final de les seves concessions, que més que allò era impossible. Arafat havia dit que

no llavors i seguia dient que no ara. Si un dels dos no canviava d'opinió, la via del diàleg per a la resolució del conflicte hauria entrat en un punt mort. I de fet, si encara hi havia calma era perquè les dues parts estaven esperant que l'altra abaixés el cap. Entre l'opinió pública palestina la impaciència anava guanyant terreny, i els corresponsals als territoris sentien cada vegada més comentaris com el de l'home que l'11 de setembre afirmava que l'“única via possible és la de les milícies xiïtes de Hezbollah que bé que van expulsar l'exèrcit israelià del sud del Líban⁷³⁶”. El 18 de setembre, després d'unes declaracions del ministre d'Exteriors Ben-Ami en què havia dit que “cap primer ministre ni abans ni després de Barak, no ens enganyem, anirà més enllà en els límits de les seves propostes com a israelià i com a jueu⁷³⁷”, Arafat va alertar que davant la intransigència israeliana podia “esclatar una crisi perillosa”. Hom havia arribat al final del camí.

Tots els divorcis requereixen d'un pretext i Jerusalem, amb el seu Mont del Temple⁷³⁸ i Esplanada de les Mesquites, n'era un de temptador. Rompre el diàleg per Jerusalem implicava mostrar-se no només com un nacionalista àrab i palestí de pedra picada sinó també com un musulmà orgullós i honorable, en particular davant dels partits integristes que havien anat guanyant popularitat entre la gent dels territoris. Ariel Sharon també estava interessat a fer-se notar i a reagrupar al seu entorn el conjunt de revisionistes, nacionalreligiosos i ultraortodoxos que volia encapçalar a les següents eleccions generals. La part de Jerusalem guanyada a la Guerra dels Sis Dies era el més gloriós dels fruits de la victòria per a dues de les tres potes de la coalició. I quan Ovadia Yossef parlava de les “serps palestines” a qui Barak volia donar mig Jerusalem evidenciava que la tercera pota també estava arrengherant-se amb aquell postulat. El cap de l'oposició va fer esforços en els mesos d'agost i de setembre per a abanderar, amb un discurs messiànic que no casava gaire amb el seu perfil secular, aitals postulats.

Barak ha acceptat de partir en dos la pedra angular del poble jueu: la ciutat vella de Jerusalem. Està disposat a sacrificar el Mont del Temple. Però intenta de daurar-nos la píldora demanant a Arafat que reconegui el dret dels jueus a pregar-hi. Només aquesta proposta, això que Arafat reconegui el dret jueu a pregar en el lloc

⁷³⁶ CYMERMAN, Henrique. «Los palestinos acusan a Israel de retrasar la reanudación de las negociaciones de paz» *La Vanguardia*, 12 de setembre de 2000, p. 4.

⁷³⁷ «Barak Offers Best Chance for Peace, UN Is Told» *Chicago Tribune*, 19 de setembre de 2000.

⁷³⁸ Per a la significació del Mont del Temple i el debat sobre la qüestió dins de la comunitat nacionalreligiosa en els anys d'Oslo vegi's INBARI, Motti (2007) «Religious Zionism and...» pp. 29-47.

més sagrat del poble jueu, ja és per si mateixa degradant i només ens demostra fins a quin punt el nostre govern ha caigut baix. La santedat de Jerusalem és molt més significativa per al poble jueu que no per als cristians o per als musulmans. Els jueus han estat els únics pioners en els annals d'aquesta terra, van transformar l'aspre sòl jerosolimità de matolls, roques i sorra en un entorn planer, verd i llauradís. Van fer-ho amb suor i amb un treball sacrificat, cap altre poble de la regió no va ésser creatiu d'aquesta mateixa manera. El poble jueu també va ésser el primer a establir un temple gloriós a Jerusalem que va ésser admirat i reconegut per tota la nació i arreu del territori⁷³⁹.

Era un joc d'equilibris curiós. Barak havia deixat de parlar del procés de pau i se centrava en qüestions de política interna amb què volia construir una nova majoria en clau anti-*charedim*. Sharon, laic com molta altra gent de la dreta però que feia molt de temps que havia guardat al calaix qualsevol discurs contra l'estatu quo religiós en benefici de l'entesa amb la seva "majoria natural", volia que Barak es concentrés en la qüestió laica perquè això li cohesionava la coalició i li donava marge de maniobra per a no precipitar la convocatòria electoral, però paral·lelament volia continuar parlant de Camp David, del desastre que havia estat a punt de passar i que ell es presentava com a millor candidat per a conjurar d'una vegada per totes. Era la manera més fàcil d'explotar la posició privilegiada que com a cap de l'oposició tenia envers la resta de rivals que li disputaven el lideratge del Likud. El 28 de setembre de 2000, envoltat de mitja dotzena de diputats revisionistes i d'un robust nombre de guardaespalles, Ariel Sharon va visitar durant quaranta-cinc minuts el Mont del Temple per a reivindicar-ne la sobirania israeliana.

Els esdeveniments van precipitar-se. L'endemà, les manifestacions palestines a l'Esplanada desbordaren la policia israeliana i la feren decidir-se a emprar el foc real amb un resultat de set morts. El diumenge 30 la generalització dels desordres arreu dels territoris i la subseqüent repressió van acabar amb les vides de setze palestins. El dilluns següent els disturbis van fer-se presents també en les comunitats àrabs de dins d'Israel⁷⁴⁰. En només cinc dies el balanç va ésser de més de cinquanta morts, tretze dels

⁷³⁹ Actes de la Knesset: "No-Confidence Motion by the Likud Faction: The Prime Minister's Trips Abroad to Negotiate with the Palestinians Contravening Cabinet Decisions", 15 d'agost de 2000.

⁷⁴⁰ Sobre l'actitud araboisraeliana en relació amb l'esclat de la II *Intifada* i més en general envers el procés d'Oslo vegi's RECHESS, Elie (2002) «The Arabs of...» pp. 1-44. Quant a l'informe de la comissió d'investigació establerta per a escatir les causes de la mort de dotze araboisraelians en els disturbis del 7 i el 8 d'octubre de 2000 vegi's OR, Theodor (2006) «The Report by...» pp. 23-25.

quals araboisraelians. I aquesta vegada, a despit dels esforços per a trobar una sortida d'urgència, un remei provisional o un alto el foc precari com s'havia aconseguit en altres moments en què el procés d'Oslo havia entrat en col·lapse, res no va poder impedir que la situació degenerés fins a una autèntica nova *intifada*, una guerra asimètrica intensa i mortífera entre l'IDF i les milícies palestines reforçades amb els cossos de seguretat de la PA.

En un primer moment, la narrativa palestina que culpava Sharon i la seva provocació de l'esclat de la violència va quallar. Tothom dins dels entorns àrabs i musulmans, Turquia i l'Aràbia Saudita incloses, va condemnar la repressió israeliana. I el govern hebreu va admetre almenys en part aquest relat i va comprometre's a continuar cercant una sortida diplomàtica urgent. "La protesta àrab no té precedents", explicava Shlomo Ben-Ami, "i és el resultat de la frustració econòmica, combinada amb ambicions religioses i nacionals no resoltes que fan que tot exploti com lava bullent"⁷⁴¹. "No estic convençut que tinguem ara mateix un interlocutor per a la pau", advertia Ehud Barak, "però la nostra obligació és intentar-ho i si en definitiva arribem a la conclusió que no tenim aquest interlocutor, estarem units davant dels duríssims exàmens que ens esperen". Era una anticipació velada d'un nou canvi de rumb i de la tornada a la cantarella del govern d'unitat nacional que s'havia vist després de Camp David, però ell mateix s'adonava de la futilitat del que deia quan prioritzava l'esforç negociador a despit de tot perquè "la nostra obligació és intentar-ho"⁷⁴². Era un camí que portava el carro del seu govern pel pedregar, però no semblava tenir cap altra sortida viable.

"Arafat ha arribat a un punt que ha vist que no pot rebre més en el procés de pau i per això ha orquestrat tota aquesta violència", deia Ariel Sharon el 4 d'octubre. "Intenta de pressionar el govern i espero que Ehud Barak resisteixi la pressió". Era un missatge que al començament va ésser rebutjat per tothom, en un escenari en què Sharon tornava a convertir-se en el pària que havia estat als anys vuitanta i en què la contestació es manifestava fugisserament fins dins del mateix Likud. Però a mesura que anaren passant els dies i que la violència seguia amb la plena participació dels aparells de seguretat

⁷⁴¹ CYMERMAN, Henrique. «Los choques bajan de intensidad mientras Hamas promete una oleada de atentados». *La Vanguardia*, 5 d'octubre de 2000, p. 4.

⁷⁴² Declaració del Primer Ministre Ehud Barak a Jerusalem, 7 d'octubre de 2000. Consultable digitalment al web del Ministeri d'Exteriors d'Israel a bit.ly/3qilQk3.

palestins, la narrativa canvià arreu⁷⁴³. El que hom estava vivint no era el resultat d'una agitació espontània de quatre eixelebrats sinó un sollevament pensat i planificat a consciència, ergo la responsabilitat última no podia recaure només sobre Sharon. I àdhuc si hom volia fer-l'en responsable, ¿no hauria estat una greu imprudència concedir Gaza, Cisjordània i la meitat de Jerusalem a una entitat que podia agafar les armes amb aquesta lleugeresa només perquè un polític de l'oposició, per important que fos, visitava un cert lloc, simbòlic com fos? Entre l'opinió pública israeliana aquestes reflexions van anar fent forat. L'administració Clinton, que considerava que Arafat era el culpable que no hi hagués hagut acord al juliol, també atribuïa als palestins la principal responsabilitat de l'episodi de violència. Àdhuc entre els països àrabs moderats l'entusiasme per la causa palestina va anar de baixada —als centres de poder, no pas al carrer— al llarg de l'octubre.

El govern israelià també hagué d'acabar adoptant aquella narrativa, ni que fos perquè no podia continuar justificant la PLO mentre havia d'enfrontar-s'hi. El 7 d'octubre Barak va emetre un ultimàtum de quaranta-vuit hores perquè Arafat aturés la insurrecció o en cas contrari “donaré per acabat el procés de pau i ordenaré a l'exèrcit que faci servir tots els mitjans per a acabar amb la violència”. Però el primer ministre, com li havia passat a Netanyahu en el mandat anterior, havia perdut l'oremus i no era capaç de mantenir la línia política que traçava, de manera que aquestes asseveracions —i les apel·lacions al Likud perquè, en nom de la responsabilitat nacional, accedís a conformar un govern de concentració— anaven acompanyades de reunions amb alts càrrecs de la PA, amb Mubarak i amb Arafat per intentar de trobar una sortida a l'atzucac. Això deixava Sharon en la còmoda posició de desdenyar les obertures de Barak —“si el primer ministre continua negociant amb els palestins d'acord amb el que va oferir a Camp David, l'oposició farà el que calgui per a tombar-lo⁷⁴⁴”, “no té sentit negociar la formació d'un govern d'unitat nacional quan Barak continua en la via de Camp

⁷⁴³ El president Clinton, a les seves memòries, n'ofereix un exemple clar en culpar els palestins de l'esclat de violència. “Tant jo com altres membres del meu equip vam instar Arafat a impedir que es desencadenés violència [ran de la visita de Sharon]. Era una gran oportunitat perquè els palestins, per una vegada, es neguessin a ésser provocats. Pensava que a Sharon haurien hagut de rebre'l nens palestins amb flors que li diguessin que quan el Mont del Temple fos palestí, ell sempre hi seria ben rebut. Però com Abba Eban havia dit feia temps, els palestins mai no perden l'oportunitat de perdre una oportunitat”. CLINTON, William Jefferson (2004) *Mi vida* p. 1072.

⁷⁴⁴ CYMERMAN, Henrique. «El pesimismo se apodera de la cumbre», *La Vanguardia*, 16 d'octubre de 2000, pp. 3-4.

David⁷⁴⁵ — des de la posició de força de qui es reivindicava cada vegada més com a visionari que amb la seva acció al Mont del Temple havia revelat a tothom el que d'altra manera hauria acabat passant igual però amb la PA convertida en un Estat independent reconegut per tractats solemnes per mor de la ingenuïtat d'Ehud Barak.

Era una força relativa, però, perquè totes les enquestes, tant entre la militància com entre el públic en general, reflectien que Netanyahu era molt més popular que no pas Sharon. L'exprimer ministre semblava decidit a tornar a la primera línia política i la convocatòria electoral que s'albirava després del fracàs del procés d'Oslo podia significar el final no només de l'any i mig de govern de Barak sinó també del període idèntic en què Sharon havia encapçalat el Likud. La coincidència d'objectius dels dos líders, a penes entrevista al setembre abans de la visita al Mont del Temple, tornava a posar-se de manifest. La insistència del cap de l'oposició en l'assumpte de Jerusalem li permetia de mostrar-se dur de cara al seu públic més irredemptista ensems que esquivava la qüestió espinosa de les àmplies devolucions de territori cisjordà que també s'havien ofert a Camp David, sobre les quals els plantejaments de Sharon eren cada vegada més heterodoxos.

El 23 d'octubre Barak i Sharon van anunciar que obrien reunions formals per a establir un executiu d'unitat nacional entre el laborisme i el Likud, amb les portes obertes a la resta de partits que volguessin formar-ne part i amb l'objectiu de treure el país de la difícil situació militar i diplomàtica en què es trobava immers. L'objectiu era triple, a saber:

1. Acabar militarment amb la insurrecció palestina.
2. Proposar a la PA un acord definitiu molt més modest que no s'havia ofert a Camp David, d'acord amb el qual hi hauria un Estat àrab només a Gaza i al 40% de Cisjordània sense Jerusalem.
3. En cas que l'acord fos rebutjat (com era segur que passaria) emprendre una "separació unilateral dels palestins" que, mal que es formulava en termes ambigus, podia entendre's que implicava una retirada israeliana de Gaza i del 60% de Cisjordània implementada unilateralment.

⁷⁴⁵ CYMERMAN, Henrique. «Acuerdo de mínimos para un alto el fuego», *La Vanguardia*, 18 d'octubre de 2000, pp. 3-4.

Amb aquests postulats Sharon i Barak van arribar a un principi d'acord el 27 d'octubre. Les coses ja no anaren més enllà perquè tots dos hagueren d'afrontar una revolta interna pel que els més puristes dels respectius partits veien com una conxorxa deturpadora i indigna de dos perdedors que volien aferrar-se a sengles càrrecs. Deu dels dinou diputats del Likud van signar un manifest en contra del govern d'unitat nacional perquè, com deia la diputada impulsora Limor Livnat, "és una maniobra per a salvar políticament Barak"⁷⁴⁶. El ministre d'Exteriors Shlomo Ben-Ami i el ministre de Justícia Yossi Beilin van advertir al cap de govern que dimitirien si la cosa anava endavant. Ni l'un ni l'altre tenien prou força interna per a mantenir el compromís i el govern va enfonsar-se. No sense un darrer canvi de rumb de Barak, el qual encara va intentar d'estabilitzar-lo amb una convinença infructuosa amb el Shas perquè tornés a l'executiu a canvi de la congelació dels plans de "revolució laica"⁷⁴⁷.

El pacte entre Barak i Sharon no va arribar a materialitzar-se i no ha estat objecte de gaire atenció historiogràfica. En bona part això es deu que tampoc en el moment la premsa va fer-se'n gaire ressò. En aquella hora Barak era vist com un polític acabat, patètic fins a l'extrem de la comicitat, el qual seria capaç de signar el que fos amb el Likud, amb Arafat o amb el *sursum corda* per tal de continuar al poder, i que mentrestant anava protagonitzant escenes ridícules com la de quedar-se tancat a l'ascensor de l'hotel Waldorf Astoria i posar-se a picar Morse a la porta perquè ningú no se n'adonava o la de quan va apagar-se-li la flama del memorial del Yad Vashem i va remenar totes les palanques sense èxit per a engegar-la altra vegada. Sharon també era vist com un oportunista amb poc futur, un home que havia fet girs de cent vuitanta graus en els seus postulats i que volia igualment seguir a primera línia al preu que fos. El contingut dels acords que poguessin tancar no tenia gaire importància *per se*, més enllà de testimoniar fins a quin punt els interessos personals ho tenien tot en la política israeliana. Era d'esperar que amb el retorn de Netanyahu i l'arribada d'una nova fornada de laboristes (Ben-Ami, Avrum Burg, Yossi Beilin) hom fes foc nou i hi hagués altres propostes damunt de la taula.

⁷⁴⁶ LANDAU, Maurice David. «Barak and Sharon Weigh Costs and Benefits of Unity» *Jewish Telegraphic Agency Daily News Bulletin*, 25 d'octubre de 2000, p. 1.

⁷⁴⁷ Sobre les implicacions d'aquest assumpte per a la sempre espinosa qüestió de l'exempció del servei militar als ultraortodoxos vegi's BARAK, Oren i SHEFFER, Gabriel (2010) *Militarism and Israeli...* pp. 120-144.

Que Ehud Barak i Ariel Sharon eren personalitats dinàmiques amb poca adhesió a postulats ideològics i una certa dosi d'oportunisme no és res que em proposi de desmentir. Però lluny d'ésser flor d'un dia, la idea de separació i de fixació unilateral de les fronteres entre Israel i els palestins tingué continuïtat i fou defensada per tots dos dirigents d'una manera cada vegada més explícita i constant en els anys que vingueren. En el seu discurs de comiat el 7 de març de 2001, en el marc de la sessió d'investidura que va convertir Ariel Sharon en primer ministre d'Israel, el cap de govern sortint ho expressava en aquests termes:

L'esperança de pau per a nosaltres, els israelians, rau en el principi de separació entre els palestins i nosaltres. Sento que és el meu deure solemne d'advertir els meus conciutadans en aquesta hora: si, Déu no ho vulgui, Israel fracassa en els propers anys en el procés d'implementació d'aquest crucial principi de separació envers els nostres veïns palestins —preferentment a través d'un acord, però si cal de manera unilateral— aleshores estarà en perill de mort no només la seguretat dels nostres ciutadans sinó també la seva essència més profunda com a Estat jueu i democràtic⁷⁴⁸.

Quant al primer ministre entrant, encara que durant un temps va deixar de referir-se obertament a aquests conceptes, tanmateix van ésser en tot moment l'horitzó al qual dirigia els esforços de govern, quelcom que va culminar amb la retirada de Gaza i l'escissió del Likud per a crear una força política que estigués disposada a implementar aquesta realitat també a Cisjordània. Un projecte que en el fons es basava en l'èxit dels sis anys de calma relativa que va proporcionar la retirada unilateral del Líban, el qual projecte va quedar a mitges precisament perquè la guerra amb Hezbollah de l'estiu de 2006 va deixar constància de manera dolorosa i punyent de les limitacions del concepte de "pau unilateral".

Si Ariel Sharon va esdevenir primer ministre va ésser perquè a Ehud Barak va acudir-se-li una tracamanya inesperada per a descol·locar Netanyahu. Així, mentre la majoria de la Knesset favorable a l'autodissolució discutia la data de les futures eleccions, el cap de govern va presentar de manera inesperada la dimissió, la qual cosa abocava els ciutadans a les urnes per a elegir primer ministre en seixanta dies i sense renovació

⁷⁴⁸ LANDAU, Maurice David (2014) *Arik: The Life...* p. 415. La traducció és pròpia.

parlamentària puix que la Knesset romania activa i la legislatura no s'havia esgotat. Això implicava també que, a diferència d'uns comicis ordinaris, només els membres del parlament que disposessin de deu signatures de diputats podien presentar candidatura; Netanyahu havia renunciat a l'escó el 1999 en retirar-se de la política i en quedava per tant exclòs. Era una jugada que beneficiava Sharon, el qual veia així una possibilitat d'ésser candidat, i també Barak, el qual sabia que tenia més opcions de guanyar amb Sharon de rival que no pas amb Netanyahu, tot i que a aquelles alçades —i més després d'aquesta nova “maniobra prudent”— en tenia ben poques de totes les maneres.

La premsa, l'opinió pública i els mateixos parlamentaris del Likud i del Partit Laborista van revoltar-se contra aquell acte mesquí. L'artífex de l'anterior “maniobra prudent”, Shimon Peres, va manifestar que es plantejava presentar-se a primer ministre contra Barak. Els diputats del Likud també van mostrar llur rebuig explícit i Sharon va afanyar-se a deixar clar que no hi havia tingut res a veure, si bé alguns partidaris de Netanyahu prou ciceronians per a preguntar-se *cui bono* ho posaven en dubte públicament.

El moviment de Barak podia rectificar-se si hi havia voluntat legislativa: la Llei Bàsica del Govern podia esmenar-se perquè qualsevol individu que reunís deu signatures, encara que no fos diputat, tingués dret a presentar-se, i l'anomalia que els comicis només tinguessin urna de primer ministre podia resoldre's si la Knesset s'autodissolia i convocava la renovació per a la data del 6 de febrer que el cap de govern havia deixat fixada en presentar la dimissió. El primer propòsit va aconseguir-se immediatament sense oposició d'un Partit Laborista mig avergonyit de la tracamanya del seu líder, però el segon va quedar en l'aire perquè el Shas sabia que no podria repetir la xifra històrica de disset diputats aconseguida el 1999 a l'escalf del victimisme per les investigacions de corrupció contra Aryeh Deri i veia ara l'oportunitat de quedar-se amb el millor de dos mons: una representació a la Knesset com a tercera força política a dos escons de la segona i un govern de revisionistes, nacionalreligiosos i ultraortodoxos. Això volia dir que el Likud quedaria amb només dinou parlamentaris encara que s'imposés als comicis i per Netanyahu, escarmentat de les dificultats que havia tingut amb la seva coalició en l'anterior executiu, era un escenari ingovernable. “Amb una Knesset com l'actual no té sentit ésser primer ministre perquè hom no pot dirigir el país”, va asseverar el 19 de

desembre. “Em presentaré als propers comicis que seran abans que molts no imaginin⁷⁴⁹”.

Netanyahu no només va refusar de presentar-se sinó que també va donar un suport obert a la candidatura de Sharon; com que en els dies anteriors l'excap de govern havia aconseguit el recolzament públic de disset dels dinou membres de la facció, allò equivalia a coronar-lo com a aspirant del Likud a primer ministre. No hi havia en les relacions prèvies entre tots dos homes ni una afinitat ideològica ni una proximitat personal, de fet Sharon li havia complicat molt la vida a en Bibi en la conformació del seu govern el 1996 i havia considerat presentar una candidatura pròpia a principis de 1999, en el moment més crític quan Netanyahu estava veient-se abandonat per gairebé tothom dins del Likud. La raó d'aquesta entesa era per tant merament tàctica: Sharon, per edat i per popularitat, semblava la personalitat que menys ombra li faria en encapçalar un govern inestable que es desmuntaria uns mesos després i obriria la porta a unes eleccions de dues urnes en què Netanyahu seria cap de llista del Likud i candidat a primer ministre.

Que Sharon reeixiria a derrotar Barak malgrat els seus defectes era una cosa que es donava cada vegada més per descomptada. Amb la repressió de la *intifada* el primer ministre s'havia alienat els votants araboisraelians, amb la “revolució laica” qualsevol col·laboració amb els ultraortodoxos, amb l'intent de pacte desesperat de darrera hora amb el Shas també s'havia allunyat dels votants amb una agenda secular, i les anades i vingudes en la qüestió territorial feien que ni els moderats ni els electors d'esquerres no confiessin en ell. A tot això calia afegir la indignació que havia generat la maniobra perquè els comicis només se celebressin a mitges. El president de la Knesset i prohom de l'ala esquerra laborista Avrum Burg va dir que Barak es mereixia una candidatura rival dins del laborisme. Shimon Peres va sentir-se interpel·lat i va presentar-la, amb un discurs pacifista de represa de les negociacions que semblava situar-lo a l'esquerra de Barak i que en les enquestes desplaçava el primer ministre fins a la tercera posició. En darrera instància aquesta candidatura va anar-se'n en fum perquè Peres no va aconseguir —l'enèmia humiliació després de les derrotes electorals de 1977 i 1996, el fiasco de la “maniobra prudent” de 1990 i el fracàs de la candidatura presidencial de 2000— les deu signatures de diputats que li calien, en bona mesura perquè el Meretz i els sectors de

⁷⁴⁹ SEGAL, Naomi. «Netanyahu's Decision to Bow Out Heightens Israeli Election Drama» *Jewish Telegraphic Agency Daily News Bulletin*, 20 de desembre de 2000, p. 3.

l'esquerra laborista que li donaven suport van fer cas de la reflexió de Ben-Ami que advertia que, independentment del que hom pensés sobre Barak, una candidatura rival només donaria incentius a Arafat per a esperar a veure si amb aquesta podia obtenir millors condicions de pau i acabaria per tant amb tota esperança de tancar un acord abans que el president Clinton no abandonés la Casa Blanca el 20 de gener de 2001. Que Ehud Barak tingués el camí clar i net com a candidat de l'esquerra no canviava, però, el fet que era una persona desprestigiada i contestada dins i fora del seu espai polític, algú que no tenia opcions de guanyar.

Sharon no va fer al·lusió durant la campanya al document d'unitat nacional que havia tancat amb Barak i que comprenia retirades territorials significatives, comptat i debatut era un tema molt divisiu dins de la seva família política i que en el seu moment s'havia vist com una maniobra deshonest per a barrar el pas a Netanyahu. Però sí que va apuntar decididament cap a la centralitat política i, malgrat prometre que seria ferm enfront del terrorisme, no va pas parlar de desmantellar les estructures d'Oslo ni encara menys d'annexar definitivament els territoris. Quan el 8 de gener el Likud i el moviment colon van fer una gran demostració de força al Mont del Temple amb 250 000 persones i la presència de personalitats moderades com Natan Sharansky o el mateix alcalde jerosolimità, el candidat Sharon va estimar-se més de no assistir-hi. Deu dies després, va proposar que l'Estat palestí es limités a les zones A i B de Cisjordània, les quals representaven un 42% del total, bastant menys del 60% que s'havia dibuixat en el principi d'acord amb Barak i molt menys del 90% llarg que havia estat ofert a Camp David. Però mal que es plantegés com una rebaixa i com una evidència de la duresa dels seus postulats, la proposta implicava implícitament l'acceptació immediata d'un Estat palestí que fins aleshores el revisionisme havia rebutjat rotundament, i més en general demostrava la disposició del cap de l'oposició a les negociacions amb la PLO. "Els àrabs entenen que no sóc tou però em respecten perquè saben que poden confiar en la meua paraula, estem compromesos amb la pau⁷⁵⁰", deia tres dies abans dels comicis. No proposava guerra i aïllament als electors sinó una pau amb respecte. O, com deia el seu lema de campanya, *shalom im bitachon*, pau amb seguretat.

La majoria d'analistes polítics dins d'Israel i de dirigents internacionals a fora veien en la moderació de Sharon una maniobra merament tàctica. Al capdavant, en aquelles

⁷⁵⁰ Entrevista d'Henrique Cymerman a Sharon a CYMERMAN, Henrique «"Ehud Barak sólo ha sabido dar, dar y dar"» *La Vanguardia*, 4 de febrer de 2001, p. 4.

eleccions no hi havia partits d'extrema dreta amb què competir sinó que era un cara a cara entre ell i Barak. Els vots extremistes del seu bàndol podia donar-los per descomptats i el que li calia era apellar al centre. Algunes personalitats veteranes s'adonaven, però, que els plans de Sharon anaven més enllà del tacticisme. “És un pragmàtic i jo el nomenaria ministre en el meu govern, en darrera instància tenim idees similars per bé que el nostre calendari sigui diferent⁷⁵¹”, deia Shimon Peres, vist fins al darrer moment com el recanvi ideal si Barak es reconciliava amb la realitat i s'adonava que no podia guanyar les eleccions i que més li valia fer un pas al costat. L'expressident Ezer Weizman, l'únic polític del *mainstream* israelià que podia superar el Nobel de la Pau en reputació pacifista, també va donar suport a Sharon perquè “el país necessita una mica d'ordre⁷⁵²”.

El 6 de febrer de 2001 la victòria de Sharon va ésser evident tan bon punt van tancar els col·legis electorals. El veredict final oferia un balanç de 1 698 077 vots per al líder del Likud enfront dels 1 023 944 sufragis que retenia Ehud Barak. 62% a 38%. La participació baixava del 79% al 62% com a conseqüència del massiu abstencionisme araboisraelià, però de totes maneres Sharon se les apanyava per a guanyar tres-cents mil vots respecte del resultat de Netanyahu el 1999 a expenses d'un Barak que se'n deixava gairebé vuit-cents mil. Quins d'aquests sufragis venien pel rostre moderat que l'Arik havia exhibit com a cap de l'oposició i quins per la figura de taujà irredemptista i bel·licós que s'havia forjat en les dècades anteriors estava per veure, com ho estava també el rumb que imprimiria al seu lideratge i la mena de govern que aconseguiria de bastir amb la precària situació que el Likud tenia a la Knesset que hom havia elegit dos anys abans, quan les esperances de pau volaven alt i ningú no tenia en ment una nova *intifada*.

“Sé que la pau exigeix compromisos però han de manifestar-se a les dues bandes, des d'aquí faig una crida als veïns palestins perquè abandonin la violència i tornin al camí del diàleg”, havia declarat Sharon la nit de la seva victòria. “El meu govern lluitarà per una Jerusalem unida capital eterna del poble d'Israel, i si m'oblidés de Jerusalem que

⁷⁵¹ CYMERMAN, Henrique. «Sharon, el luchador» *La Vanguardia*, 15 de gener de 2001, p. 12.

⁷⁵² «Ezer Weizman Supports Sharon», *Jewish Telegraphic Agency Daily News Bulletin*, 4 de gener de 2001, p. 2.

s'oblidi de mi la meua mà dreta⁷⁵³», va afegir. Eren les dues cares del revisionisme, la que prometia concessions territorials com a manera d'aconseguir la pau, ja amb diàleg o per via unilateral, i la que exhibia irredemptisme i recitava psalms. Des de feia temps, però, aquesta segona faceta de Sharon només es manifestava amb Jerusalem, no pas amb Cisjordània i Gaza.

La formació del govern era una prova de foc si Sharon volia prioritzar la primera faceta. Conseqüentment, el primer ministre electe es refermava en l'aposta de campanya per un executiu d'unitat nacional amb el Partit Laborista; qualsevol altra combinació el deixaria a la mercè de partits radicals de dreta que l'emmenarien a doctrines territorials molt més rígides. Ara faltava que els laboristes, colpits per la desfeta electoral i recelosos d'un Sharon que havia estat llur papu durant molts anys, estiguessin disposats a abellir-s'hi.

Shimon Peres i Chaim Ramon creien en la sinceritat dels objectius de Sharon i, recordant la vella màxima de la política israeliana que deia que la dreta sempre podria fer la pau i que l'esquerra sempre podria fer la guerra, també pensaven que tenia la capacitat d'assolir-los, de manera que defensaven fermament una entrada al govern. Shlomo Ben-Ami i Yossi Beilin, molt més escèptics com el gruix de l'ala pacifista del partit, n'eren contraris i volien una oposició determinada que tombés l'executiu aviat. Ehud Barak, que a la nit electoral havia anunciat que dimitia i que deixava la política com Netanyahu havia fet tres anys abans, va veure en l'ofertament de Sharon una manera de retenir el protagonisme i de mantenir-se com a negociador en cap del Partit Laborista davant l'eventualitat d'una incorporació al govern. Era una actitud estranya que ben aviat va generar recels perquè, com Peres va resumir el 8 de febrer, Barak “no actua com qui ha dimitit sinó que fa l'efecte que vulgui ésser ministre de Defensa⁷⁵⁴”. Que la derrota electoral no havia generat problemes d'amor propi en l'encara primer ministre en funcions va quedar palès l'endemà quan aquest va afirmar que la història el recordaria com “l'home que va canviar la consciència del poble israelià, que va obligar-lo a reconèixer el preu a pagar per a aconseguir la tranquil·litat” i que de segur que podria tornar a la vida política “en un futur”.

⁷⁵³ CYMERMAN, Henrique. «Sharon lanza un mensaje de moderación», *La Vanguardia*, 8 de febrer de 2001, p. 3.

⁷⁵⁴ CYMERMAN, Henrique. «Arafat expresa a Sharon su deseo de paz», *La Vanguardia*, 10 de febrer de 2001, p. 3.

Burton Benjamin sempre deia, al llarg dels més de quaranta anys que va exercir com a presentador i director del telenotícies de la CBS, que el futur és ara. Sense cap mena de dubte Ehud Barak hi estava d'acord. El 16 de febrer va informar que havia tancat una entesa amb Sharon i que, baldament “el cor em diu que he de marxar”, la raó i “el sentit de la responsabilitat em diuen que he d'acceptar la proposta d'ésser ministre de Defensa⁷⁵⁵”. Per segona vegada en quatre mesos Barak havia arribat a un pacte de govern amb Sharon i, de la mateixa manera que li havia passat en la primera, no va poder mantenir-lo per la revolta interna que va desencadenar-se en el seu propi partit. “No podem permetre que Barak defugui la responsabilitat de la pitjor derrota electoral de la història d'Israel⁷⁵⁶”, declarava Chaim Ramon, favorable a un govern d'unitat però contrari que Barak en fos el principal exponent laborista. L'assetjat líder va intentar de mantenir-se ferm durant quatre dies, àdhuc insinuant que sense ell les negociacions fracassarien, però finalment va desistir i el 20 de febrer va tornar a la posició que havia enunciat la nit electoral de retirada de la política, amb l'afegitó que tenia efectes immediats i que haurien d'ésser uns altres els qui decidissin la posició del partit sobre la conformació del nou govern⁷⁵⁷.

Shimon Peres va apressar-se a omplir el buit que Barak havia deixat i va tancar amb Sharon l'acord d'un govern paritari en el qual el Likud assumiria la cartera de Finances i els laboristes les de Defensa i Exteriors. Després va defensar-lo davant del Comitè Central laborista en què va assegurar que “el programa de govern de Sharon acceptarà compromisos territorials dolorosos i les resolucions 242 i 338 de l'ONU, respectarà els acords aprovats a la Knesset i no construirà nous assentaments” i va aconseguir-ne l'aprovació amb cinc-cents cinc vots a favor i dos-cents quaranta-tres en contra, un marge prou ampli per a oferir certa estabilitat a l'executiu que havia d'ésser investit en menys de dues setmanes⁷⁵⁸.

L'estat d'esperit del laborisme va variar en saber-se que el govern també inclouria els partits de la dreta radical, incloent-hi la Unió Nacional que en els anteriors comicis a la Knesset havia reagrupat els dissidents del Likud contraris al replegament d'Hebron amb

⁷⁵⁵ CYMERMAN, Henrique. «Barak divide al laborismo al pactar con Sharon» *La Vanguardia*, 17 de febrer de 2001, p. 6.

⁷⁵⁶ CYMERMAN, Henrique. «Barak se inclina por mantenerse en el gobierno Sharon como ministro de Defensa», *La Vanguardia*, 16 de febrer de 2001, p. 6.

⁷⁵⁷ BROWN, Derek. «Barak's Last “Zigzag”» *The Guardian*, 21 de febrer de 2001.

⁷⁵⁸ LANDAU, Maurice David. «Labor's Public Bloodletting Shows Peace Camp in Disarray» *Jewish Telegraphic Agency Daily News Bulletin*, 28 de febrer de 2001, pp. 1-2.

el Moledet de Rechavam Zeevi. Yossi Beilin, més teatralment que no d'habitud, va implorar a Peres una rectificació. “Shimon, no t'afegeixis al govern d'unitat, no et venguis a Sharon d'una manera tan barata, no ho facis, no taquis així el record de Yitzhak Rabin⁷⁵⁹!” Peres va mantenir-se ferm i el sector crític no va gosar desafiar una decisió tan recent del Comitè Central, però de totes maneres les altres vaques sagrades del laborisme —l'*speaker* Burg, Shlomo Ben-Ami, Chaim Ramon, Ofir Pines-Paz— van marcar distàncies amb el nou executiu (cap d'ells no va entrar-hi), el qual reunia el suport dels setanta-dos diputats que conformava la suma del Likud, el laborisme, el Shas, el Yisrael Baaliyah, el Yisrael Beitenu, la Unió Nacional i l'Am Echad. Sharon havia intentat que els nacionalreligiosos també s'hi afegissin, però aquests van rebutjar el nomenament de Dalia Rabin, filla de l'excap de govern, com a viceministra de Defensa i van optar per quedar-se a l'oposició.

En explorar un govern d'unitat l'octubre de 2000, Barak i Sharon havien esbossat tres objectius, a saber: la fi de la violència, les negociacions amb els palestins (amb una oferta a la baixa que era impossible que fos acceptada) i la fixació unilateral de les fronteres d'Israel. L'Arik, com a primer ministre, va perseguir aquests mateixos termes, que eren en el fons el primer i el tercer perquè la part de les negociacions no passava d'ésser una escenificació *pro forma* que justificués l'aposta per la unilateralitat davant de la comunitat internacional i en particular dels Estats Units. L'ordre dels factors va ésser també el mateix que hom havia plantejat en el precedent immediatament posterior a l'esclat de la *intifada*: primer controlar l'espiral de violència i després, des d'una posició de més força, impulsar els replegaments.

La situació de violència empenyia l'opinió pública a demanar accions militars decidides. L'1 de juny un atemptat a la porta de la discoteca Dolphinarium de Tel Aviv, plena de gom a gom d'estudiants de secundària que celebraven llur graduació, va deixar vint-i-tres morts. El 8 d'agost divuit persones van perdre la vida en l'explosió d'una pizzeria jerosolimitana. Dues bombes col·locades en sengles carrers de Jerusalem i de Haifa a principis de setembre de 2001 van fer trenta víctimes més. El 17 d'octubre el ministre de Turisme dimissionari i falcó incorregible Rechavam Zeevi va ésser assassinat per milicians del Front Popular per a l'Alliberament de Palestina. El 27 de

⁷⁵⁹ CYMERMAN, Henrique. «Shimon Peres y los siete enanitos» *La Vanguardia*, 3 de març de 2001, p. 4.

març de 2002, divuit persones que celebraven la Pasqua jueva van ésser occides en una explosió a l'Hotel Park de Netanya. A més de tots aquests incidents que deixaven xifres de morts de dos dígit, hi havia diàriament altres episodis de violència que acabaven a l'hospital o al cementiri⁷⁶⁰. Els turistes van desaparèixer quasi completament. Els carrers estaven deserts i la gastronomia i les activitats de lleure van veure's enormement afectades. L'expansió econòmica que havia portat el procés d'Oslo va interrompre's i va desembocar abruptament en una dura recessió. La situació no podia continuar.

Font 40. Dolphinarium no va tornar a obrir més després de l'atemptat. A la imatge les ruïnes de l'edifici l'any 2012, poc abans d'ésser destruïdes en les obres d'ampliació del passeig marítim de Tel Aviv. Wikimedia Commons.

Sharon sabia que la dinàmica dels esdeveniments l'empenyia a deixar tot escrúpol de banda i a neutralitzar les milícies palestines amb una ocupació total dels territoris i el desmantellament de la PA, un escenari que seria complicat de vendre a l'estranger però que havia esdevingut més plausible després dels atemptats contra les Torres Bessones de Nova York de setembre de 2001 que havien desencadenat la "guerra contra el terrorisme", dins la qual Israel podia intentar d'emmarcar els seus actes. El primer ministre no volia que les coses avancessin en aquesta direcció, car això faria molt més difícil de justificar una retirada israeliana posterior com era la seva intenció per a fixar

⁷⁶⁰ Per a l'anàlisi de les accions armades i de la influència del martirologi xiïta en els atacs de la II *Intifada* vegi's HILLEBRAND, Carole (2015) *Islam: A New...* pp. 244-245.

unes fronteres definitives defensables i que continguessin una sòlida majoria jueva. Per a prevenir-ho va emprendre una campanya pública que demanava resiliència a la població i l'animava a carregar-se de raons, la qual va tenir com a motiu recurrent el lema “la contenció és força”⁷⁶¹. També amb aquesta idea al cap va insistir que els laboristes havien d'assumir la cartera de Defensa i no pas la de Finances, una manera subtil d'assegurar que l'exèrcit rebria ordres més moderades i que ell podria culpar els laboristes de la inacció davant dels quadros revisionistes més intransigents.

De totes maneres, a mesura que va anar passant el temps, Sharon no va poder evitar d'aparèixer com a més moderat que no pas el seu ministre de Defensa Benjamin Ben-Eliezer. Hi ajudava el fet que Ben-Eliezer era un dels membres més durs del Partit Laborista en qüestions de seguretat, “l'extrema dreta del laborisme”, com solia anomenar-lo Henrique Cymerman, l'únic que mentre el Comitè Central discutia si les garanties de moderació de Sharon eren suficients per a justificar l'entrada al govern havia afirmat que “hem de donar cops ben forts als palestins fins que Arafat vagi als americans i els digui, si us plau, salveu-me d'aquests israelians”⁷⁶². Però era també la conseqüència que, a diferència d'un laborisme sense nord que es debatia entre la gestió del dia a dia proposada per Ben-Eliezer, l'aposta per una tornada a la taula de negociacions sobre la base dels Paràmetres Clinton⁷⁶³ com volia Mitzna i la idea unilateral que Barak havia formulat abans de retirar-se, Sharon sí que tenia un projecte per a Israel, encara que no el digués en veu gaire alta. El mateix Ben-Eliezer, com molts altres dirigents polítics israelians, va anar-ho apercebut amb el pas dels mesos:

Sharon continuava estant totalment preocupat per la defensa, com ho havia estat tota la vida. Però com a primer ministre veia les coses d'una manera diferent. De fet, jo era qui volia actuar amb més duresa, particularment contra els atemptats suïcides i la gent que hi havia al darrere. Ell era partidari d'accions més graduals, curoses i considerades. Sí, és veritat que sí que s'encenia quan es produïen actes de terrorisme. Però conscientment permetia que la resposta es moderés després. Podia

⁷⁶¹ MITCHELL, Thomas (2015) *Likud Leaders: The...* p. 174.

⁷⁶² Vegi's la nota 759 d'aquest document.

⁷⁶³ Essencialment, els Paràmetres Clinton recollien cinc principis, a saber: 1) 97% de Cisjordània, tot Gaza i un pas franc entre ambdues, 2) divisió de Jerusalem d'acord amb la majoria ètnica actual de cada barri, 3) Mont del Temple per als palestins, Mur de les Lamentacions per als israelians, 4) Refugiats de 1948 a l'Estat palestí i no pas a Israel, 5) Dret de Palestina a militaritzar-se però de comú acord amb Israel. BEN-AMI, Shlomo (2005) «So Close and...» pp. 82-83. La tornada a la taula de negociacions es veia complementada per les conclusions de l'Informe Mitchell d'abril de 2001 que l'administració Bush havia establert com a punt de partida, el qual pot consultar-se en una versió en català —traducció pròpia— a l'Annex d'aquest document, apartat 5 secció V, pp. 732-734.

posar-se a cridar, “matem-los”, “assassinats”, “bombardegem el cau d’Arafat”. Però després es calmava i les coses es decidien d’una manera diferent. A mesura que va anar passant el temps, va continuar canviant. Jo l’havia conegut des de feia molts anys, havia treballat amb ell a l’exèrcit i també al món polític, i vaig percebre-ho clarament.

Era l’efecte de l’impacte que ell causava al món, i també de l’impacte que el món li causava a ell. Des d’ésser una persona non grata s’havia transformat en un líder legítimat, fins i tot admirat. L’Arik havia passat per moltes coses a la vida. Però sempre havia sabut escoltar, tenia un gran interès a comunicar-se amb els líders occidentals. Amb Bush, sobretot. Amb Blair, en Blair i ell es portaven bé. Amb els altres. Quan els diplomàtics van anar coneixent-lo, van saber copsar la diferència entre la seva imatge i la seva sensibilitat. Era un home molt dur, al món li agraden els homes durs, però era un home amb qui hom podia parlar. En el segon any del seu mandat ja se sentia benvingut en els fòrums internacionals. Això va tenir un efecte genial. Podies veure com els ulls se li il·luminaven quan et parlava d’una conversa que havia tingut amb Bush, o àdhuc amb Mubarak. [...] Jo sabia que estava totalment decidit a dur aquella aposta fins al final. Havia començat molt abans, amb el mur de seguretat. Un cop ell havia assumit en el seu fur intern que calia fer quelcom, ho perseguia fins al final, costés el que costés. L’Arik sempre havia estat així. Tenia la sensació que hom esperava alguna cosa d’ell, que tenia una responsabilitat. Que havia de fer un pas⁷⁶⁴.

Sharon no podia implementar el seu programa sota un constant foc palestí i això va empènyer-lo finalment a llançar, després de l’atemptat de l’Hotel Park de Netanya, l’Operació Escut Defensiu per la qual l’IDF va penetrar en els nuclis urbans de Cisjordània (a excepció de Jericó i d’Hebron) per a forçar el desarmament de les milícies palestines. L’acció militar va ésser un èxit que, sense posar fi a la *intifada*, sí que va modificar la correlació de forces i va marcar un canvi de tendència. Àdhuc en aquest cas, però, va ésser més moderada que no s’havia previst, perquè la PA no fou desmantellada i la deportació d’Arafat es descartà en el darrer moment. Ni tan sols va modificar-se el missatge de resiliència que el govern transmetia a la població i que quedava encarnat pel lema “la contenció és força”, sinó que hom va enquadrar l’operació dintre d’aquesta màxima i només va admetre una modificació de les proporcions per la qual hi havia una mica menys de contenció i un poc més de força.

⁷⁶⁴ LANDAU, Maurice David (2014) *Arik: The Life...* p. 485. La traducció és pròpia.

Dins del Likud hi havia cada vegada més inquietud per la moderació de Sharon, una actitud que primer hom havia atribuït a les lluites pel poder dins del partit i després a les tàctiques electorals, però que ara ja no hi havia manera de negar que incidia en l'acció política del dia a dia en detriment dels tradicionals postulats revisionistes. “Israel vol donar als palestins el que ningú no els ha donat: un Estat”, havia proclamat el primer ministre a Latrun el 23 de setembre de 2001. “Ni els turcs, ni els britànics, ni els egipcis ni els jordans van donar-los aquesta possibilitat⁷⁶⁵”. Dues setmanes després el president Bush va declarar que “la idea d'un Estat palestí ha format sempre part de la nostra cosmovisió, amb la condició prèvia i necessària que el dret d'Israel a existir sigui respectat⁷⁶⁶”, i molta gent dins del camp revisionista, començant per Netanyahu, va considerar que aquest reconeixement de la nova administració republicana era culpa de les declaracions prèvies de Sharon que havien fet que la possibilitat d'emmarcar Israel com a representant del món lliure a l'Orient Mitjà i d'equiparar Arafat amb al-Qaeda se n'anés en orris. Al capdavant, ¿com podia retreure-se-li al president dels Estats Units que reconegués l'Estat palestí si el primer ministre israelià, revisionista per a més inri, també ho feia?

La confiança que la dreta encara conservava per Sharon, i els recels que l'esquerra mantenia, venien en bona mesura perquè, a despit d'aquesta actitud i d'aquesta retòrica, el primer ministre no semblava tenir gens d'interès a reprendre les negociacions. No només havia descartat qualsevol interlocució amb Arafat en qualificar-lo d'“enemic del món lliure” i de “perill per a la pau de la regió”, cosa que podia ésser comprensible si es tenia en compte la seva implicació en la *intifada*, sinó que també s'esforçava a minimitzar qualsevol altre esforç diplomàtic, ja provingués dels Estats Units o àdhuc de les dinàmiques regionals del mateix Orient Mitjà, com va ésser el cas de la Iniciativa de Pau Àrab que el príncep Abdullah de l'Aràbia Saudita va formular l'abril de 2002, d'acord amb la qual hi hauria un tractat de pau i una normalització de relacions diplomàtiques entre Israel i tots els països àrabs si en contrapartida s'establiria un Estat palestí a la Franja de Gaza i a Cisjordània amb Jerusalem com a capital. És veritat que la iniciativa tenia zones d'ombra —la qüestió dels refugiats no quedava pas resolta i la idea que la totalitat de països àrabs establirien vincles amb Israel no deixava d'ésser una

⁷⁶⁵ BLOOM, Gadi (2006) *Ariel Sharon: A...* Chapter 1: The Battle of Latrun, consultat digitalment a bit.ly/3u7KxC4.

⁷⁶⁶ KEMPSTER, Norman. «Bush Supports the Idea of a Palestinian State», *Los Angeles Times*, 3 d'octubre de 2001.

declaració de voluntarisme— però de totes maneres reflectia un canvi radical en la posició de les monarquies del Golf que, si s'hagués esdevingut en els anys del procés d'Oslo, ben segur que hauria dut a una acceleració dels contactes i de les negociacions. Sharon en canvi va limitar-se a donar la benvinguda al gest i no va explorar cap contacte ulterior en aquesta línia.

Font 41. Les tropes israelianes entren a Ramallah el 29 de març de 2002 en el marc de l'Operació Escut Defensiu. Unitat del Portaveu de l'IDF.

La raó, és clar, era que Sharon no volia un escenari negociat. Sabia que el que els palestins estaven disposats a acceptar no seria mai menys del que Clinton havia fixat als seus paràmetres de desembre de 2000 i no estava disposat a concedir-ho. La indivisibilitat de Jerusalem sota sobirania israeliana era sagrada, comptat i debatut era l'únic vincle que el primer ministre mantenia amb la reverència pels fruits de la victòria que constituïa el pinyol de la ideologia revisionista en què havia militat durant trenta anys. Els grans blocs d'assentaments també ho eren, puix que Sharon havia supervisat la retirada del Sinaí i sabia que repetir allò a una escala cent vegades més gran era missió impossible. I en canvi percebia la necessitat de separar-se dels palestins per a preservar la demografia jueva d'Israel i treure's del damunt, com a mínim interiorment dins del país, l'estigma de l'ocupació. La unilateralitat era la solució per a tots aquests problemes: Israel definiria lliurement les seves fronteres, retiraria tropes i colons de les

àrees que quedessin més enllà i tindria el millor dels dos mons. En aquest context les negociacions i els contactes diplomàtics només eren útils quan permetien d'evidenciar l'absència d'un interlocutor vàlid a l'altra banda, per tal com aleshores legitimaven l'aposta de Sharon. La Iniciativa de Pau Àrab dels saudites representava un bri d'esperança per a una solució negociada ensems que posava en qüestió la integritat jueva de Jerusalem, i aquestes dues raons la feien profundament inconvenient.

Una mesura que en canvi sí que interessava molt el govern era la de la construcció d'un "mur de seguretat" a Cisjordània, la qual només va ésser presentada per Sharon —i aprovada en consell de ministres el 23 de juny de 2002— després d'haver-se garantit el suport americà. Formalment es tractava d'una acció per a prevenir les infiltracions de terroristes dels territoris que no tenia implicacions en la definició de les fronteres d'Israel, però a la pràctica la tanca fronterera de cent tretze quilòmetres que entrava sistemàticament a Cisjordània per a incorporar-hi els grans blocs d'assentaments era una manera de traçar els límits del país sense fer soroll, un trencament innegable amb les doctrines tradicionals revisionistes de l'*Eretz Yisrael*.

La reunió del Comitè Central del Likud del 12 de maig de 2002 va marcar una primera confrontació entre les tesis revisionistes tradicionals, encarnades per l'exprimer ministre Benjamin Netanyahu, i la línia política d'Ariel Sharon. "Has debilitat la seguretat del país", va arrencar en Bibi des de la tribuna mentre es mirava Sharon de fit a fit:

Sense que cap mena de procés democràtic t'hi hagi autoritzat, ni en el partit, ni en el consell de ministres, ni a la Knesset, ni tampoc a la campanya de les passades eleccions generals, has decidit de debilitar sense motiu un pilar de la doctrina política del nostre moviment i un fonament de la nostra seguretat nacional. De cop i volta la posició de l'esquerra de donar suport a un Estat palestí, la posició de Sarid i de Peres, s'ha convertit en la política oficial del govern d'Israel.

Netanyahu va aconseguir que una àmplia majoria del Comitè es manifestés en contra de l'establiment d'un Estat palestí, en bona part perquè els partidaris de Sharon no van voler arriscar-se a una derrota i van boicotejar la votació. L'endemà, després de la reunió del grup parlamentari, Sharon va comparèixer davant la premsa i duia una resposta contundent preparada per quan li fessin esment del que havia passat a la vigília:

M'agradaria deixar una cosa ben clara. Les consideracions que em guien, i que afecten les decisions que prenc, es basen únicament en els interessos generals del

país. Tinc molt de respecte pels membres del comitè central del meu partit, però la responsabilitat és meva. Dos terços de l'electorat van votar per mi, amb la voluntat que jo prenguéss decisions. Doncs estic prenent decisions. Per tal d'aconseguir seguretat i pau he d'actuar amb fermesa, amb seny i amb paciència. I no permetré que hi hagi res que em distregui d'aquests objectius, i molt menys consideracions polítiques i ambicions personals que perjudiquen el país⁷⁶⁷.

La controvèrsia guardava algunes reminiscències amb la que s'havia esdevingut també en el Comitè Central del Likud el febrer de 1990 i que ha estat exposada en les primeres pàgines d'aquest capítol. En totes dues hi havia un primer ministre revisionista que volia adoptar polítiques més pragmàtiques i que topava per aquest motiu amb una resistència interna formidable. En ambdues l'episodi va ésser preludi d'una crisi de govern que en el primer cas va dur a la "maniobra prudent" i, en el segon, a la convocatòria d'unes eleccions anticipades.

Hi havia, però, dues diferències significatives, més enllà que en els dotze anys transcorreguts entre aquestes situacions el protagonista de l'una i de l'altra, Ariel Sharon, hagués passat de l'irredemptisme al pragmatisme. D'una banda, mentre el 1990 Shamir es limitava a fer concessions tàctiques que no pretenien de modificar en cap cas els principis ideològics i la indivisibilitat de l'*Eretz Yisrael*, aquesta vegada Sharon sí que es proposava de canviar això i de tocar per tant el moll de l'os dels principis jabotinskians, una revolució sense precedents com a mínim des de la "revisió del revisionisme" dels anys seixanta, només comparable a l'acceptació de la retrocessió de Jordània. I mentre aquest reconeixement de la natura àrab de Jordània havia requerit de més de mig segle per al Cherut i els seus successors ideològics⁷⁶⁸, en canvi Sharon es proposava que la solució de dos Estats des de la unilateralitat s'admetés en un sol mandat. Això portava fins a l'altra diferència: si Shamir havia disposat d'una lleugera majoria dins del Likud però la dissidència li havia frustrat els plans perquè li deixava un camí massa estret entre els socis de coalició irredemptistes i la gent d'esquerra a què no podia apel·lar, Sharon estava en clara minoria en el seu partit en les tesis que expressava però ho compensava amb la gran popularitat personal que tenia i amb la penetració en nínxols electorals que eren lluny de l'òrbita ideològica revisionista. Durant els dos anys següents el primer ministre va lliurar una batalla èpica per a imposar els seus postulats

⁷⁶⁷ VERTER, Yossi. «Sharon Reassures: My Policy Will Take No Account of "Political Considerations"» *Haaretz*, 14 de maig de 2002.

⁷⁶⁸ Vegi's sobre aquest procés SHELEV, Nadav (2004) «From "Both Banks..."» pp. 125-148.

sobre la base quasi exclusiva d'una adhesió carismàtica enfront de la ideologitzada majoria del partit que sabia que no comptava amb els mateixos percentatges en el conjunt del país i que només l'Arik era l'únic en condicions de proporcionar una victòria electoral contundent.

Netanyahu havia renunciat a presentar-se a les eleccions a primer ministre perquè pensava que la formació del govern seria impossible o donaria com a resultat un executiu inoperant. Sharon va sorprendre tothom en aconseguir una certa estabilitat — bé és cert que en una situació d'emergència que afavoria la cohesió nacional— a partir d'una majoria àmplia i a despit de pretendre d'implementar un programa que era revolucionari en més d'un sentit. De totes maneres, la precarietat de la seva posició a la Knesset era evident per a tothom i, a mesura que la legislatura s'estenia més enllà del seu equador, les pressions de cada partit per a marcar perfil havien de desestabilitzar necessàriament l'executiu. El maig de 2002 Sharon va destituir els ministres del Shas perquè s'havien negat a votar a favor de les mesures d'austeritat econòmica a què abocava la *intifada*; mal que ràpidament va haver-hi una reconciliació les relacions van quedar tocades i per consegüent també la solidesa de la “majoria natural”. El juliol de 2002 Dalia Rabin, el nomenament de la qual l'any anterior havia representat la constatació més clara de la pluralitat del govern i havia empès el Mafdal a l'oposició, va dimitir en protesta pel desdeny per les gestions diplomàtiques respecte del conflicte palestí.

La veritable pedra angular de l'executiu, la que el sostenia i permetia que les diverses crisis que s'esdevenien —amb el Shas, amb el Mafdal, amb el Gesher de David Levy— fossin passatgeres, era el pacte d'unitat nacional amb els vint-i-sis diputats del Partit Laborista, un acord que des del començament havia estat molt contestat entre les files de l'esquerra. El ministre de Defensa Ben-Eliezer, l'“extrema dreta del laborisme”, n'havia estat un clar partidari, però volia guanyar les primàries i tenir possibilitats a les eleccions i s'adonava cada vegada més que cap dels dos objectius no era factible com a soci de Sharon. Arribats a la fi de 2002, tothom calculava que cercaria alguna excusa per a rebutjar els pressupostos de l'any següent i forçar així la convocatòria de comicis.

La carta socioeconòmica semblava l'opció més lògica. Comptat i debatut, el govern d'Ariel Sharon havia retallat significativament els subsidis per a les classes populars

sense que la recessió semblés tenir aturador; el creixement econòmic del 6,4% de 2000 havia esdevingut una contracció del -0,5% el 2001 i s'aprofundia el 2002 fins al -1,2%, mentre l'atur assolía els dos dígitos entre la població activa i la inflació s'enfilava fins al 6,5%. El Shas ja havia entrevist l'encert estratègic d'erigir-se en defensor dels pobres i de demanar un canvi de política, si bé no havia gosat sortir del govern perquè en darrera instància sabia que la seva xarxa clientelar se'n ressentiria. Els laboristes en canvi no tenien aquest problema, i a més podien enquadrar la protesta en una discrepància ideològica més gran amb la dinàmica liberalitzadora que el Likud havia impulsat des dels anys setanta, un discurs que potser podria acabar amb l'anomalia israeliana — anomalia aleshores, en les dècades següents esdevindria un fenomen molt més generalitzat arreu del món occidental— d'una dreta sostinguda per les classes baixes que es confrontava amb una esquerra que rebia el suport de les elits. Encara més, si el procés d'Oslo deixava d'ésser una possibilitat tangible i susceptible d'ésser reivindicada a les urnes, la tornada a una agenda de prioritats econòmiques semblava un bon succedani per al laborisme. Chaim Ramon, prohom rellevant en el partit d'ençà que havia guanyat les eleccions a la Histadrut de 1994 amb un discurs en aquesta línia, hi estava totalment a favor. Amir Peretz, el seu número dos en aquella saó i ara líder a la Knesset de la facció sindicalista Am Echad que tothom sabia que era un partit satèl·lit per a reintegrar-se al laborisme en millors condicions, també ho reivindicava.

Les demandes d'un canvi de rumb socioeconòmic podien ésser bones per al laborisme, però no tant per a la figura que l'encapçalava, el general a la reserva Benjamin Ben-Eliezer que tenia experiència en qüestions de seguretat però no gens en les gestions pressupostàries ni en les lluites sindicals. El distintiu que li havia permès d'arribar al lideratge enmig de la *intifada* era precisament aquest i intentar de fer-se fort en altres esferes implicaria desviar els arguments cap a un terreny en què competiria en inferioritat de condicions amb la resta de candidats a les primàries que havien de celebrar-se ben aviat. Aquesta reflexió li obria, emperò, nous problemes perquè, d'una banda, la seguretat era també el punt fort de Sharon i, de l'altra, Ben-Eliezer no deixava d'ésser laborista i d'apel·lar a aquest públic, de manera que no podia situar-se obertament a la dreta del primer ministre en aquesta mena de temes i pretendre de seguir essent creïble i de retenir el seu electorat.

Finalment el líder laborista va trobar una manera de conjuminar la seva expertesa en defensa amb les qüestions socioeconòmiques en què es trobava més còmode el gruix del seu partit, i de fer-ho per a arranjar una crisi de govern que el desconnectés de Sharon:

Que [el primer ministre Sharon] no em doni lliçons de responsabilitat ni d'unitat nacional. ¿Quina mena d'unitat és aquesta en què la majoria de la població ha de renunciar cada vegada a més i més coses mentre hi ha una petita minoria [referència inequívoca als colons] que se les empesca per a aconseguir com més va més diners⁷⁶⁹?

Dels cinquanta-set mil milions de xéqels del projecte pressupostari, Ben-Eliezer només objectava del destí de cent quaranta-cinc milions que hom havia previst dedicar als assentaments i que el ministre de Defensa volia desplaçar als “pobles en desenvolupament” del sud del país, és a dir, a la perifèria sefardita castigada per les retallades governamentals. Si Sharon satisfesia aquella condició, la qual afectava a penes un 0,2% del total del pressupost, rebria el vot favorable dels laboristes i la legislatura podria continuar fins al final previst per a la tardor següent. Era una manera de pescar vots en les àrees sefardites en què des de feia molts anys només el Likud i el Shas eren competitiu i de visualitzar l'esforç econòmic que les colònies representaven per a la resta de la ciutadania israeliana, però ultra tot això tenia la virtut de desestabilitzar Sharon d'una manera més profunda. El primer ministre també havia fet aquest discurs i justificava la necessitat de separar-se dels palestins i de traçar les fronteres d'Israel perquè ni la demografia ni l'economia no permetien cap altra opció en el llarg termini. Era una part del seu partit, cada vegada més identificada amb Netanyahu i més hostil al govern, la que reivindicava el contrari. La popularitat de Sharon entre el conjunt de l'opinió pública venia en bona mesura del rol que cada vegada assumia més de figura paternal que feia el que convenia i que estava per damunt dels obtusos dogmatismes ideològics i de les jugades brutes de la politiqueria de partit. Ben-Eliezer estava obligant-lo a triar entre l'actitud oberta i de centre ampli que li donava els vots per a guanyar i la lleialtat de la base més estreta i dretana que el mantenia al capdavant del Likud i del govern.

Ariel Sharon coneixia el Likud com si fos casa seva i sabia que tard o d'hora hauria d'enfrontar-se amb la seva ala dreta si volia implementar polítiques de replegament, i

⁷⁶⁹ LANDAU, Maurice David (2014) *Arik: The Life...* pp. 534-535.

que la batalla seria difícil i no estava en absolut guanyada. També coneixia l'alternativa d'escindir-se, la que havia provat el 1977 amb el resultat de dos magres diputats. Com a primer ministre les coses serien diferents, però de totes maneres no era pas un terreny que volgués explorar. El camí del mig que es proposava de recórrer passava per aconseguir una gran victòria electoral des del Likud que el consolidés com a líder indiscutible i que des d'aquesta força li permetés de fer girar el timó de la nau cent vuitanta graus. De la mateixa manera que en la política de país primer volia esclafar la *intifada* i només després impulsar els replegaments, en la política de partit primer havia de guanyar-se la lleialtat dels militants per a després demanar-los que sacrificuessin molts de llurs postulats en nom de la responsabilitat nacional. Va dir que no a Ben-Eliezer i va desencadenar així la sortida del laborisme del govern que el deixava amb la insostenible xifra de cinquanta-cinc diputats lleials a la Knesset, un escenari ideal per a anar a eleccions.

La principal preocupació del primer ministre era que la dreta dura s'oferís a donar-li suport perquè conformés un govern estret que li fes perdre el centre polític i el deixés sense marge de maniobra com li havia passat a Shamir en els seus dos últims anys de govern. Afortunadament, els polítics més irredemptistes, que el detestaven cada vegada més, van descartar tots sols aquella possibilitat. “He sentit que el primer ministre va dient que la primera cosa que intentarà després de les properes eleccions serà repetir el govern d'unitat nacional, és a dir, que s'estima més tenir de socis Shimon Peres i Amram Mitza en comptes de tenir-nos-hi a nosaltres”, tronava el líder del Yisrael Beitenu Avigdor Liberman. “¿Què coi s'ha pensat que som, una mena de xiclet que pot mastegar quan li convingui i després llençar-lo a la paperera⁷⁷⁰?” Sharon se'l mirava inexpressivament mentre sentia, uns dies després a la Knesset, com li repetia obertament les acusacions. “Tu ens vols per a salvar la coalició però quan se'n vagi el bon gust del xiclet ens tiraràs i tornaràs a unir-te amb els laboristes”. Sempre és un plaer tenir aquesta mena d'aliats quan hom vol que els pactes no fructifiquin.

Sharon va sentir-se prou confiat per a fingir obertures cap a la dreta dura. L'excap de l'Estat Major de Netanyahu Shaul Mofaz va ésser nomenat ministre de Defensa en substitució del dimissionari Ben-Eliezer, i el primer ministre va demanar a la Unió

⁷⁷⁰ Actes de la Knesset. “Appointment of Defense Minister”, 4 de novembre de 2002. El comentari, repetit en un acte de campanya amb alguna variació, també queda recollit a CYMERMAN, Henrique «Sharon anticipa las elecciones israelíes», *La Vanguardia*, 6 de novembre de 2002, p. 3.

Nacional conformada per Liberman i pel Moledet que entrés a govern. El Moledet hi estava disposat però amb la condició que Sharon rebutgés l'Estat palestí i el full de ruta, el Yisrael Beitenu se'n fiava tan poc que volia anar a eleccions immediatament de totes maneres. Poc importava una posició o l'altra, puix que les temptatives de Sharon eren només de cara a la galeria. Shimon Peres, encara ingenu després de tots aquells anys, lamentava públicament el risc que l'executiu s'escorés a la dreta i criticava que Ben-Eliezer "ha provocat la mort del govern d'unitat no pels pressupostos destinats a les colònies jueves com ha dit sinó per les eleccions primàries del partit"⁷⁷¹. Que Peres donés credibilitat als esforços de Sharon per a reconstruir el govern era bo per al vertader objectiu del primer ministre, que era el de reforçar-se dins del Likud. Sharon va demanar solidaritat a tots els militants i va oferir públicament a Netanyahu el ministeri d'Exteriors. Si en Bibi deia que sí passaria a ésser corresponsable de les decisions del govern i ja no podria articular una dissidència interna entre la militància de manera efectiva. Si deia que no, estaria essent obertament deslleial al líder revisionista i li seria més difícil presentar-se com a portaveu del veritable Likud. Netanyahu, també caut en aquesta mena d'equilibris tan propis de la política israeliana en què els protagonistes van fent ofertes enverinades a rivals que detesten però que tracten en públic com si fossin amics íntims mentre somriuen amb cara de nyau-nyau, va dir que sí a Sharon però va posar-li una condició, la convocatòria immediata d'eleccions perquè l'estabilitat en aquella Knesset era impossible de garantir.

Netanyahu veia així l'oportunitat de mesurar-se amb Sharon en unes primàries abans que el dia a dia al govern no el convertís en un subordinat seu i també podia argumentar que l'anàlisi que l'havia dut a retirar la candidatura en l'escenari de finals de 2000 no havia estat totalment equivocada. Però en darrera instància era una victòria incontestable de Sharon que amb la maniobra havia reeixit a unir el partit, a posar Netanyahu sota el seu control i a anar immediatament a uns comicis generals. "Ara que el primer ministre ja ha fet el pas que havia de fer i tenint en compte que afrontem desafiaments molt complicats", va declarar en Bibi, "l'he informat que estic preparat per a acceptar el càrrec de ministre d'Exteriors i les responsabilitats que comporta"⁷⁷². La setmana següent aquesta unitat encara quedava més visibilitzada en un gran acte conjunt dels dos dirigents en què, agafats de la mà, van comprometre's a exhibir una imatge

⁷⁷¹ CYMERMAN, Henrique. «Los duros Netanyahu y Liberman, opciones para relevar a Peres en Exteriores». *La Vanguardia*, 1 de novembre de 2002, p. 4.

⁷⁷² «Netanyahu to Be Sworn in Today» *Haaretz*, 6 de novembre de 2002.

d'unitat i de concòrdia. “Hi ha una cosa que ja puc prometre-us ara”, deia Netanyahu apassionadament, “l’Arik i jo anirem de la mà per a garantir que el Likud aconseguixi aquesta victòria històrica. Anirem junts, l’Arik i jo, jo i l’Arik”.

Hi havia alguns indicis que apuntaven que aquest idil·li podia tòrcer-se aviat. Un era, és clar, que al capdavant Netanyahu i Sharon no devien caminar tan junts si en dues setmanes havien d'enfrontar-se en unes primàries. En aquell mateix acte en què havien aparegut plegats i agafats de la mà en Bibi havia promès que expulsaria Arafat dels territoris “quan seré líder del Likud” i l’Arik, en pujar tribuna, havia començat amb una referència no gaire velada a aquella frase en dir que “jo no faré promeses endebades ni actuaré amb esperit de venjança⁷⁷³”. Uns dies després, el 22 de novembre, Mofaz i Netanyahu van adherir-se a la proposta del diputat *likudnik* (i fill de la Geula Cohen del Tzichia) Tzachi Hanegbi de desmantellar la PA després de les eleccions. “Què preteneu?” va respondre Sharon. “¿Que ens quedem per sempre a les ciutats palestins i que governem tres milions i mig de persones? Que hàgim d’estar mobilitzant reservistes tota la vida⁷⁷⁴?” El primer ministre va reiterar que calien compromisos dolorosos, que quan acabés completament la campanya terrorista hi hauria un Estat palestí desmilitaritzat i amb una força policial només d’armes lleugeres i que, a diferència de la voluntat de Netanyahu d’establir un govern estret de la dreta, ell volia un ampli govern d’unitat com l’anterior que havia encapçalat.

Aquesta eventualitat es veia ara més complicada, atès que Benjamin Ben-Eliezer havia estat derrotat uns dies abans per l’alcalde de Haifa Amram Mitzna a les primàries laboristes. Mitzna tenia també un llarg passat a l’exèrcit però era un home molt més compromès amb les lluites sindicalistes i amb simpaties en l’ala esquerra del partit. En comptes d’insistir en el procés d’Oslo, el nou líder laborista va posar damunt la taula una proposta que anava en la línia unilateral esbossada per Barak i continuada per Sharon, a saber: la retirada de Gaza.

Hem de retirar-nos de Gaza perquè és l’interès israelià. Que no em diguin que només ha d’evacuar-se Gaza amb un acord i no sota pressió. Vam retirar-nos del Sinaí el 1956 i el 1973 sota pressió i així ho hem fet recentment del sud del Líban i de la Mukata d’Arafat. Hem de fer-ho també en els assentaments de Gaza, si no pot

⁷⁷³ «Netanyahu Vows to Expel Arafat» *Jewish Telegraphic Agency Daily News Bulletin*, p. 1.

⁷⁷⁴ CYMERMAN, Henrique. «El ministro de Defensa apoya la tesis de Netanyahu sobre la expulsión de Arafat», *La Vanguardia*, 23 de novembre de 2002, p. 4.

ésser amb un acord, sí en el moment que convingui. L'ocupació corromp els nostres joves. Quan un noi de divuit anys, soldat, ha d'entrar de nit a cases de palestins a Ramallah per a buscar terroristes, que ningú no se sorprengui si després al cap de setmana té actituds violentes en seguir un partit de futbol a Tel Aviv o si entra a casa seva donant una puntada de peu a la porta⁷⁷⁵.

Aquesta mena d'arguments i la finalitat que pretenien de justificar eren idèntics als que Sharon formulà menys d'un any després i que s'implementaren l'estiu de 2005. El primer ministre no va pas donar-los suport en aquella campanya, però tampoc no va criticar-los formalment. Va deixar que la dreta dura s'escandalitzés i que el missatge anés quallant entre l'opinió pública. Les crítiques més significatives, de fet, van venir de dirigents del Partit Laborista que s'identificaven amb l'ala esquerra i que fins en aquell moment havien tingut molt bones relacions amb Mitzna. Una de les veus més destacades en aquella direcció fou la de Shlomo Ben-Ami, el qual no va dubtar a qualificar la proposta de Mitzna d'"ingenuïtat perillosa"⁷⁷⁶.

El raonament de Ben-Ami i de la resta de crítics que continuaven creient en una sortida negociada en la línia del procés d'Oslo era que la unilateralitat no seria considerada una mostra de fortalesa sinó de debilitat. El retorn de territoris a canvi d'un acord de pau era una garantia de seguretat per a Israel com ja s'havia demostrat amb el tractat egipci de 1979 i amb el jordà de 1994. Cedir-los motu proprio implicava en canvi que l'altra part passava a controlar terres sense haver de cedir en res i sense cap contrapartida, un escenari en què la població atribuiria la desbandada israeliana a la manca de capacitat —o de voluntat— per a mantenir-s'hi, i naturalment tendiria a relacionar això amb la *intifada* i particularment amb els grups armats palestins que més s'hi havien significat, de manera anàloga a com havia passat al Líban dos anys i mig abans. L'assumpte era particularment pertinent si hom té en compte el repunt en el nombre d'atemptats que va viure's en aquells dies i que va manifestar-se amb particular cruïsa a Hebron (dotze morts el 15 de novembre), a Jerusalem (onze morts el 28 de novembre), a Beit Shean (vuit morts el 28 de novembre) i a Tel Aviv (vint-i-tres morts el 5 de gener).

⁷⁷⁵ CYMERMAN, Henrique. «Sharon promete a Bush que la coalición con los ultras no radicalizará Israel», *La Vanguardia*, 2 de novembre de 2002, p. 4.

⁷⁷⁶ RAMOS RIOJA, Isabel. «Es una falacia que haya una solución sólo militar al conflicto entre Israel y Palestina», *La Vanguardia*, 23 de novembre de 2002, p. 4.

Les primàries del Likud que van celebrar-se el 28 de novembre per a elegir el cap de cartell i el 9 de desembre per a definir l'ordre dels diputats a la llista deixaven dues possibles lectures. Una era que Ariel Sharon, a despit d'anunciar la creació d'un Estat palestí i de rebre les crítiques de tota la dreta dura per aquest posicionament, aconseguia una victòria clara en fer-se amb el 56% dels vots de la militància enfront del 40% recollit per Netanyahu. L'altra era que els candidats a diputat de la dreta vinculats amb en Bibi aconseguien d'acaparar les primeres posicions i marginaven les personalitats pragmàtiques que s'havien significat al costat del cap de govern, com el ministre de Defensa Mofaz (només número dotze malgrat ocupar un dels ministeris més rellevants) o l'alcalde jerosolimità Ehud Olmert (número trenta-tres a despit de l'elevat perfil públic que havia mantingut en la dècada anterior). Reuven Rivlin, al qual en aquest moment tothom arrenglerava també amb l'Arik per la desamistat manifesta que mantenia amb Netanyahu, ocupava la posició trenta-vuit i va ésser per tant el darrer diputat *likudnik* a entrar a la Knesset. Sharon, una vegada reelegit, no va deixar-se condicionar per aquests resultats i va mantenir les posicions més importants en mans dels seus lleials, amb Mofaz a Defensa, Olmert a Indústria i Rivlin com a *speaker*.

La paradoxa reflectia una circumstància que havia anat visualitzant-se en els mesos anteriors. D'una banda Ariel Sharon havia esdevingut el polític més popular d'Israel, havia reeixit a situar-se en una posició que en algun sentit estava per damunt del bé i del mal i tenia una majoria de l'opinió pública fermament a favor de la línia de replegament que estava implementant, tant per les implicacions d'aquestes accions polítiques com per la confiança en l'home que les impulsava. La militància del Likud n'era plenament conscient i sabia que per a guanyar les eleccions i realçar el pes polític del partit no hi havia ningú com el primer ministre. A la vegada, però, el revisionisme es ressentia de les temptatives de retirada de territoris de l'*Eretz Yisrael* que s'insinuaven. La decisió de mantenir Sharon al capdavant alhora que la llista electoral anava plena d'irredemptistes no era sinó un intent de trobar una mitja tinta, el millor líder amb la millor ideologia, encara que l'un no s'adigués amb l'altra. El primer ministre pensava que la combinació de les dues victòries (a les primàries i a les eleccions generals) seria suficient per a moure el timó de la nau en la direcció que desitjava. El gruix dels mariners que ocuparien els escons de la futura Knesset només estaven disposats a deixar-li el timó a condició que mantingués el rumb intacte. Totes dues coses no podien

passar alhora, és clar, i la següent legislatura seria testimoni d'aquesta contradicció des del començament fins al final.

Les eleccions del 28 de gener de 2003 representaren sens cap mena de dubte l'adhesió entusiasta de la població israeliana a Ariel Sharon, al seu partit i a la seva gestió. Els trenta-vuit diputats aconseguits pel Likud eren el millor resultat del partit des dels comicis de 1988 i no han estat superats tampoc en les vuit eleccions que hi ha hagut des d'aleshores. La segona força política, el laborisme d'Amram Mitzna, aconseguia només la meitat dels vots i dels escons. La "majoria natural" de Begin, suma dels diputats revisionistes del Likud (38) i de la Unió Nacional (7) amb els nacionalreligiosos del Mafdal (6) i els ultraortodoxos del Shas (11) i de la Yahadut HaTorah (5) arribava a la còmoda xifra de seixanta-set parlamentaris, als quals calia encara sumar els dos del Yisrael Baaliyah de Natan Sharansky que ràpidament van abandonar les expectatives de partit frontissa per a fusionar-se amb el Likud.

Aquesta no era la mena de govern que Sharon volia formar, com havia deixat molt clar en campanya en apostar per un executiu d'unitat nacional que requeria dels dinou escons del laborisme i potser també dels quinze diputats del liberalisme laïcista que encapçalava el veterà periodista Tommy Lapid. Ràpidament la pressió perquè el primer ministre canviés d'opinió va començar. "No hem de témer un govern amb la dreta i els religiosos", deia el ministre de Finances Silvan Shalom, un prohom de la línia dura del Likud que volia daurar-li la píldora a l'Arik. "No oblidem que Menachem Begin va signar la pau amb Egipte amb un govern d'aquesta mena i que Yitzhak Shamir va dur Israel a la conferència de Madrid també amb una composició semblant"⁷⁷⁷. (Sharon recordava bé aquest darrer episodi, que havia acabat amb la caiguda del govern i amb la fi del regnat de Shamir en bona part per deslleialtat seva⁷⁷⁸, i no estava disposat que li passés el mateix). "A molts ens agradaria veure un govern laic", afegia Limor Livnat, molt hostil a en Bibi i per tant vista com a propera a Sharon, però amb conviccions ideològiques profundament addictes a l'*Eretz Yisrael*, "però, ¿què passarà si anul·lem la nostra entesa històrica amb els ultraortodoxos i d'aquí a uns anys ens trobem que el Shinui desapareix del mapa polític?" Més preocupant encara per al primer ministre, el

⁷⁷⁷ CYMERMAN, Henrique. «Sharon teme que su triunfo hunda al laborismo». *La Vanguardia*, 28 de gener de 2003, p. 9.

⁷⁷⁸ Vegiu-se sobre aquesta qüestió les pàgines 444-452 d'aquest document.

líder laborista Amram Mitzna es mostrava ferm en la negativa a entrar al govern. “Sharon confia que el Partit Laborista tornarà a ésser el tapall amb el qual podrà dur a terme les seves polítiques fallides”, havia dit el candidat derrotat davant la decebuda multitud que es concentrava per a escoltar-lo a la seu central del laborisme a Tel Aviv. “Però nosaltres no tenim cap intenció d’unir-nos al seu govern. Al contrari, volem ésser-ne l’alternativa⁷⁷⁹”.

Sharon se sentia prou fort per a desestimar tota aquella xerrameca i insistir en les seves posicions anteriors; va afirmar que no incorporaria l’extrema dreta a l’executiu i que abans s’estimaria més un escenari inèdit de repetició de les eleccions. Segurament confiava que aconseguiria de trencar la resistència laborista, al capdavant en totes les eleccions que havia perdut des de 1988 el laborisme havia negat que estigués disposat a incorporar-se al govern i tanmateix, llevat dels comicis de 1996 en què Netanyahu no l’havia pas convidat, havia acabat sumant-s’hi sempre. El 19 de febrer fonts laboristes expressaven des de l’anonimat llur sorpresa perquè Sharon s’havia mostrat disposat a “adoptar tot el nostre programa polític” i els havia parlat “d’una àmplia retirada a Cisjordània, del desmantellament de colònies i d’un Estat palestí al final del procés de pau així com d’una pau real amb els palestins⁷⁸⁰”. No sembla probable que Sharon estigués disposat a reconèixer públicament aquests extrems encara que amb això els laboristes pugessin al seu carro, i encara menys que fos sincer si amb “una pau real” es referia a un acord bilateral o multilateral amb la PLO o amb els països àrabs. En qualsevol cas, tot plegat va ésser en va perquè el líder laborista no volia parlar d’aquesta mena d’escenaris. En veure que Amram Mitzna no era tan voluble com Ehud Barak o Shimon Peres el primer ministre va canviar d’estratègia i va trucar a la porta de Tommy Lapid, el qual també havia negat la possibilitat d’un tal escenari abans dels comicis⁷⁸¹ però va modificar de seguida les seves posicions a canvi que hom adoptés una agenda secularista, una maniobra que l’Arik també havia après del precedent fallit d’Ehud Barak i la seva “revolució laica” en els agònics últims mesos de govern laborista⁷⁸².

⁷⁷⁹ SEGAL, Naomi. «Amid Violence and Terror Warnings, Some Predict Next Government’s Fall» *Jewish Telegraphic Agency Daily News Bulletin*, 27 de gener de 2003, p. 3.

⁷⁸⁰ CYMERMAN, Henrique. «Catorce palestinos mueren en una doble ofensiva israelí en Gaza y Nablús» *La Vanguardia*, 20 de febrer de 2003, p. 11.

⁷⁸¹ Entrevista de Leon Charney a Tommy Lapid a *Charney Report*, 2 de febrer de 2003.

⁷⁸² Hadar Lipshits va publicar el 2015 un interessant estudi sobre els pressupostos educatius destinats a la comunitat ultraortodoxa, una de les qüestions més denunciades —com una extorsió a l’Estat— del

L'executiu que Sharon va anunciar el 24 de febrer estava conformat pel Mafdal, el Shinui i la Unió Nacional, de manera que reunia el revisionisme, el moviment nacionalreligiós i els liberals laïcistes però no tenia gens de representació ultraortodoxa atès que tant el Shas com la Yahadut HaTorah quedaven a l'oposició i denunciaven la "traïció" del primer ministre. Omri Sharon, fill i mà dreta de l'Arik i també diputat al Likud en aquella saó, parlaria anys més tard d'aquest moviment:

Per a entendre la configuració de la coalició de 2003 cal entendre primer la confrontació que va haver-hi amb el Shas durant el 2002. Mon pare va comprendre aleshores que el Shas només podia ésser soci de coalició a un preu massa alt, que era un partit tan immobilista que no podies fer res amb ell. S'oposava de manera sistemàtica a qualsevol canvi, a qualsevol reforma. En conseqüència, va decidir que havia de prescindir dels ultraortodoxos per a poder fer alguns canvis. Canvis significatius⁷⁸³.

Certament que Sharon, un home laic que s'havia criat en un entorn agrícola com a fill de russos allunyats de la religió, no tenia gaires simpaties pels dogmatismes dels vells rabins barbuts que conformaven els consells de savis del Shas i de la Yahadut. També és cert que l'episodi de maig de 2002 a què Omri Sharon fa referència havia esquarterat la majoria natural. Però cal tenir present que el Shas va continuar al govern després d'allò i que el que realment interessava el primer ministre en aquell moment era el pla de fixació de les fronteres definitives per a Israel. Els ultraortodoxos no tenien una cosmovisió pacifista però no eren ni de bon tros els més abrandats sobre l'afer i si des del govern hom els proporcionava subvencions per a l'ensenyament i per a les famílies nombroses i no s'alterava l' statu quo era fàcil que es mantinguessin com a aliats. Si Sharon havia pogut nomenar Liberman ministre de Transports malgrat la tórria que li tenia i que s'havia passat la campanya donant-li voltes a la metàfora del xiclet, bé podia transigir i trobar tres o quatre ministeris de segona fila per al líder del Shas Yishai i un parell de comitès o de viceministeris per al cap de llista de la Yahadut HaTorah Litzman⁷⁸⁴.

Shinui de Tommy Lapid i també després del Yesh Atid de son fill Yair. Pot consultar-se a LIPSHITS, Hadar (2015) «Budgeting for Ultra-Orthodox...» pp. 135-162.

⁷⁸³ LANDAU, Maurice David (2014) *Arik: The Life...* p. 563.

⁷⁸⁴ Els ultraortodoxos asquenazites continuen negant-se, com a reminiscència de l'antisionisme original del moviment, a ésser ministres d'un govern d'Israel, de manera que quan en formen part assumeixen el control d'una cartera com a viceministres i amb el primer ministre que exerceix com a titular de iure. L'agost de 2015 el mateix Litzman va acabar amb aquesta tradició en jurar el càrrec com a ministre de

No hi ha cap dubte que Sharon volia fer “alguns canvis, canvis significatius”, i el que necessitava per a això, més que no prescindir dels ultraortodoxos, era trencar la majoria natural que havia heretat dels seus predecessors al capdavant del Likud. Amb un govern estable de revisionistes, nacionalreligiosos i *charedim* qualsevol pas cap a un replegament esdevindria una crisi la responsabilitat de la qual s’atribuiria en primera instància al primer ministre, amb la consegüent agitació de l’ala dreta del seu partit. El que volia era un govern amb els laboristes que, com en la legislatura anterior, li permetés de justificar certes mesures en nom de la unitat nacional i que el col·loqués davant de l’opinió pública com a capdavanter d’un centre ampli que estava per damunt de la politiqueria del dia a dia. Com que de moment no podia tenir-ho, li convenia més un govern inestable, un executiu que calgués canviar en algun moment i en què les accions orientades a la retirada de territoris no fossin obra seva sinó una exigència natural d’algun dels socis. Tommy Lapid ofería aquesta possibilitat. Els seus quinze diputats compensaven els setze parlamentaris ultraortodoxos, les posicions del Shinui sobre el territori i els palestins eren pacifistes i l’agenda laica que reclamava impediria que la “majoria natural” s’articulés mentre els seus homes estiguessin asseguts al consell de ministres. Quan les contradiccions arribessin a punt de solfa, Sharon podria veure’s “obligat” a obrir una crisi formal i a treure els nacionalreligiosos i la Unió Nacional del govern en benefici dels laboristes per a mantenir el pacte amb Lapid, o àdhuc toldre’ls tant a ells com al mateix Shinui per a reemplaçar-los per una combinació pacifista de laboristes i d’ultraortodoxos.

Ari Shavit, en aquella hora una jove promesa del periodisme d’esquerres que despuntava al *Haaretz*, va entrevistar el primer ministre l’abril de 2003. De les preguntes que li feia es traslluïa l’escepticisme que molta gent en aquell sector ideològic continuava tenint davant l’heterodox discurs públic de Sharon.

SHAVIT: La proposició “concessions doloroses” no és un eslògan buit?

SHARON: Rotundament no. La pronuncio des del fons del meu cor. Mira, estem parlant de la pedra angular del poble jueu. Tota la nostra història està lligada a aquests indrets: Betlem, Shiloh, Bet-El. I jo sé que d’alguns d’aquests llocs haurem

Salut, després d’un requeriment de la Cort Suprema que pretenia d’impedir-li l’assistència a les reunions del gabinet si no feia el pas.

de marxar-ne. Com a jueu, això em provoca molta repulsa. Però la meua determinació racional d'aconseguir una entesa passa per damunt de les meues emocions.

SHAVIT: Has acceptat de manera genuïna la idea de dos Estats per a dues nacions? Realment pretens de dur a terme amb seriositat una partició de l'oest de Palestina?

SHARON: Penso que això haurà d'acabar passant. Hem de mirar-nos-ho de manera realista, al final hi haurà un Estat palestí. Ho dic pensant en primer lloc des de la nostra pròpia perspectiva. No crec que hàgim d'estar governant un altre poble i decidint sobre la seva vida i el seu destí eternament. No crec que tinguem forces per a fer-ho. És un llast massa pesat per al nostre poble que ens provoca seriosos problemes morals i greus trasbalsos econòmics⁷⁸⁵.

El dia 30 del mateix mes, el president Bush va presentar públicament el Full de Ruta per a la qüestió palestina que havia acordat amb Rússia, amb la Unió Europea i amb les Nacions Unides⁷⁸⁶, el qual buscava, com Sharon, “una solució permanent de dos Estats” amb el “naixement d'un Estat palestí independent, democràtic i viable que visqui en pau i seguretat al costat d'Israel⁷⁸⁷”. A diferència del que volia el primer ministre, però, la proposta internacional no contemplava una fixació unilateral israeliana de les pròpies fronteres sinó “un acord ampli i definitiu” entre Israel i la PA que hauria de concretar-se abans de 2005 i que comptaria amb tres fases a començar immediatament, a saber:

1. Al llarg dels dos mesos següents, fins el juny de 2003, la violència palestina hauria de cessar i els dos bàndols haurien de cooperar en l'esforç genuí de la PA per a desmantellar els grups terroristes, al mateix temps que Israel suspendria les accions repressives, retiraria gradualment l'exèrcit fins a les posicions prèvies a l'esclat de la *intifada*, congelaria el creixement dels assentaments i desmantellaria els que s'haguessin construït en els dos anys anteriors.
2. Entre juny i desembre de 2003 caldria que se celebressin eleccions palestines lliures i una conferència internacional per a restaurar la dinàmica d'Oslo. El resultat final de tot plegat hauria d'ésser la creació d'un “Estat palestí amb

⁷⁸⁵ «Sharon Talks of Opportunity for Peace», *Tampa Bay Times*, 20 d'abril de 2003, consultable digitalment a bit.ly/3LdzU7V.

⁷⁸⁶ Una versió en català del Full de Ruta —traducció pròpia— pot consultar-se a l'Annex d'aquest document, apartat 5 secció VI, pp. 734-739.

⁷⁸⁷ Al·locució del president Bush del 24 de juny de 2002. La transcripció íntegra pot consultar-se digitalment a bit.ly/3CVZ1c5.

fronteres provisionals i atributs de sobirania” (implícitament s’entenia que a les àrees A i B com estaven definides abans de la *intifada*) que seria admès a l’ONU ja en aquell estadi.

3. En els anys 2004 i 2005 es pactaria “una pau araboisraeliana generalitzada” en el marc de la qual hom acordaria la resolució definitiva i permanent de tots els temes en litigi, és a dir, les fronteres, Jerusalem, el destí dels refugiats i el futur dels assentaments.

El Full de Ruta era profundament indesitjable a ulls d’Ariel Sharon. D’una banda, les condicions amb què podria pactar-se la “pau araboisraeliana generalitzada” serien en el millor dels casos les dels Paràmetres Clinton que pel primer ministre eren inacceptables i que a més era improbable que resolguessin l’hostilitat amb Síria i amb les milícies integristes que no eren sinó manifestacions *proxies* de l’Iran, cada vegada més definit com a arxienemic irreductible d’Israel a la regió. De l’altra, compartia la mateixa dinàmica pròpia del procés d’Oslo de deixar els temes més complexos per al final i de donar abans a la PLO el gruix del que volia, de manera que abans que no s’acordés la resolució dels temes en litigi més importants (i sense cap garantia que aquest acord arribaria realment en algun moment) la PA ja hauria aconseguit el ple reconeixement internacional com a Estat i la total participació a les Nacions Unides.

L’esquerra israeliana va saludar el Full de Ruta amb entusiasme. Entre els sectors radicals de la dreta, naturalment aquesta repetició espúria d’Oslo era anatema. Sharon corria el risc de veure’s atrapat entre les dues aigües: si s’arreglerava amb els primers podia trobar-se forçat a sucumbir davant de la pressió internacional i del parer de la majoria dels nous socis que hauria de buscar, si ho feia amb els segons caldria que s’oblidés de tota aspiració d’un replegament en el futur previsible.

El primer ministre va optar per seguir el primer camí. Sabia per experiència que el que resultava molt difícil —i requeria tota la voluntat del món— a l’Orient Mitjà era que les negociacions fructifiquessin; fer-les descarrilar en canvi era una cosa ben senzilla que sovint no requeria de cap esforç. Les reticències de Yasser Arafat, el qual només a empentes i rodolons havia accedit en el darrer moment a nomenar un primer ministre (el mandat del qual es demostraria efímer) a fi que el Full de Ruta pogués implementar-se, eren un auguri nefast que el reforçava en aquest plantejament. Si volia que el Full de Ruta s’esgarriés ja arribaria el moment d’aconseguir-ho abans que els palestins no

poguessin tastar-ne cap fruit. Mentrestant convenia mostrar *bona fides*, sentit d'Estat i compromís amb la pau tant a l'interior com a l'exterior perquè seria un prestigi que caldria utilitzar quan arribés l'hora de plantejar la via unilateral.

No puc pas dir que l'Estat palestí sigui el somni de ma vida. Però si mirem cap al futur, no és correcte que Israel governi de manera militar els destins de tres milions i mig de palestins. Jo conec cada muntanya i cada turó de Judea i Samaria. Conec la ideologia. Però hem de trobar una solució que serveixi per a les generacions futures⁷⁸⁸.

Amb aquestes paraules Ariel Sharon demanava als seus ministres que votessin a favor del Full de Ruta en la reunió de gabinet del 26 de maig. El fet que no mostrés cap intenció de canviar el govern i que incorporés catorze objeccions a la proposta internacional reflectia el seu escepticisme i el desig d'alentir les coses. Tot això no era en absolut suficient per als sectors més radicals, sobretot tenint en compte que les desviacions ideològiques del primer ministre no eren flor d'un dia. El gabinet aprovà el pla amb dotze vots a favor, set en contra i quatre abstencions; la Unió Nacional s'hi oposà i el Likud es partí. David Levy, que d'entre les moltes cares que tenia havia tornat a posar-se la més irredemptista com quan en els vells bons temps a principis dels noranta feia equip amb els "restrictors" Sharon i Modai, va declarar que el Full de Ruta era "el document que conté les pitjors coses mai acceptades per un govern d'Israel"⁷⁸⁹. L'endemà el primer ministre va reiterar, sense esmentar el Full de Ruta explícitament, que a despit del que pensessin alguns membres de l'executiu calia acabar amb l'ocupació de manera peremptòria.

Deixeu-me que us parli sense embuts. Estic decidit a fer tots els esforços necessaris per a aconseguir una solució política del conflicte. També he de dir-vos que cada vegada tinc més clar que la idea de mantenir permanentment tres milions i mig de palestins sota un règim d'ocupació —sí, ja sé que a alguns no us agrada aquesta paraula, però anem a dir les coses per llur nom— ens porta pel camí del pedregar. És un escenari dolent per a Israel, dolent per als palestins, dolent per a l'economia. Hem d'alliberar-nos de la càrrega que representa controlar aquests tres milions i mig de palestins que a més a més no paren d'augmentar.

⁷⁸⁸ SPOLAR, Christine. «Sharon's Cabinet Gives Peace "Steps" Green Light» *Chicago Tribune*, 25 de maig de 2003.

⁷⁸⁹ SEGAL, Naomi. «"Road Map" Vote Seen as Historic, but the Hard Part Is Just Beginning», *Jewish Telegraphic Agency Daily News Bulletin*, 27 de maig de 2003, pp. 1-2.

Després que el fiscal general Rubinstein l'instés a no emprar el mot *ocupació* i a fer servir en el seu lloc *territoris disputats* a petició d'alguns dels ministres, Sharon va rebutjar desafiant aquesta recomanació davant la Knesset en ple:

Vull refermar-me en les meves posicions. Estic decidit a fer tots els esforços necessaris per aconseguir una solució política perquè és quelcom de gran importància per al futur d'Israel. I també penso que la idea de mantenir tres milions de palestins sota una ocupació és dolenta. I ja sé que no us agrada aquesta paraula, però és el que és⁷⁹⁰.

El primer ministre continuava fent al·lusió a una solució política i semblava que estigués defensant el Full de Ruta, però el discurs no reflectia que les negociacions tinguessin gens de prioritat sinó que calia abordar immediatament la fi de l'ocupació per les conseqüències econòmiques i demogràfiques que tenia, no pas per aturar la violència o per reconèixer els drets nacionals palestins. Si l'estratègia als anys noranta havia estat la de dialogar per arribar a un acord en què calgués cedir el mínim, ara hi havia una pressa per cedir determinades porcions de territori —naturalment no totes les que reivindicava la PA— combinada amb un escepticisme desdenyós envers qualsevol conversa de pau. Era l'antesala de la unilateralitat.

En els mesos que van seguir, Sharon va col·laborar amb les iniciatives diplomàtiques vinculades al Full de Ruta, les quals van tenir com a moment culminant la cimera d'Àqaba del 4 de juny de 2003 entre Sharon, el primer ministre palestí Mahmud Abbas, el president Bush i el rei Abdullah en què Abbas va denunciar la violència i el terrorisme. Aquell mateix mes, després que Hamas i la resta de milícies integristes se sumessin a l'alto el foc de tres mesos que la PA demanava, Israel va correspondre i va retirar l'IDF de les àrees de Gaza que havien quedat sota jurisdicció palestina en els acords d'Oslo i de la ciutat de Betlem. Va ésser l'únic pas, però, atès que Israel va poder al·legar que els palestins no estaven complint amb llur part i, de fet, Abbas va dimitir el 6 de setembre perquè Arafat estava boicotejant-li els esforços per a desarmar les organitzacions fonamentalistes en compliment del Full de Ruta. La via negociada que s'havia obert a l'abril com una continuació tardana d'Oslo quedava així colgada per la manca de voluntat de les dues parts.

⁷⁹⁰ LANDAU, Maurice David (2014) *Arik: The Life...* pp. 571-572.

Havia arribat l'hora de plantejar obertament la via unilateral que el primer ministre havia estat barrinant en els tres anys anteriors. Sharon no podia demorar-se gaire, puix que hi havia indicis creixents que l'estatu quo podia fer-se insostenible. El mateix setembre de 2003 vint-i-set reservistes de la força aèria van fer-se objectors amb una carta pública en què declaraven que no acatarien ordres per a dur a terme "atacs il·legals i immorals als territoris"⁷⁹¹. El 14 de novembre els excaps del Shin Bet Avraham Shalom, Yaakov Peri, Carmi Gilon i Ami Ayalon van oferir una entrevista conjunta al *Yediot Ahronot* en què demanaven a Sharon que es retirés dels territoris i que es confrontés amb els colons⁷⁹². L'1 de desembre el pacifista israelià (i negociador d'Oslo) Yossi Beilin va presentar amb l'activista palestí Yasser Abed Rabbo una proposta d'acord definitiu que formulava solucions per a tots els problemes que havien quedat pendents a Camp David. Sharon va rebutjar-la contundentment i va tenir la sort que Arafat tampoc no va mostrar-hi interès, però s'adonava que el seu marge de maniobra s'estrenyia. Si esperava més temps corria el risc de quedar enquadrat amb els sectors irredemptistes, situació que faria que el seu pla unilateral nasqués mort perquè necessitava per a articular-lo del suport de l'esquerra i del pacifisme. Havia arribat el moment de fer el pas.

El primer ministre podia fer-lo amb la tranquil·litat de comptar amb millors perspectives per a formar un govern. Amram Mitzna no havia arribat a controlar realment el Partit Laborista en cap moment. La seva candidatura des del municipalisme, amb una agenda socioeconòmica i propostes novedoses com la retirada unilateral de Gaza, era vista per la vella guàrdia com la impertinència d'un novell que aspirava a llocs més elevats que no li corresponien i que ficava el nas en assumptes que no arribava a entendre del tot. La seva imatge pública transmetia bonhomia i calma amb les ulleres discretes i la barba serrada, però també manca de caràcter, de geni per a entomar els cops i per a tornar-s'hi com calia molt sovint fer en la política israeliana. La gestió de les negociacions per a formar el govern, en què Sharon li havia concedit tot el que es proposava sense que encara així donés el plàcet a l'acord per l'escrúpol de respectar un compromís electoral solemne, havia incrementat dins del partit la percepció que era indecís i inexpert. Si tan clar tenia que no volia entrar al govern, per què havia negociat en primer terme? ¿No

⁷⁹¹ MYRE, Greg. «27 Israeli Reserve Pilots Say They Refuse to Bomb Civilians» *New York Times*, 25 de setembre de 2003.

⁷⁹² MCGREAL, Chris. «Israel on Road to Ruin, Warn Former Shin Bet Chiefs», *The Guardian*, 15 de novembre de 2003.

s'adonava de les conseqüències de romandre a l'oposició, sense càrrecs de confiança ni espais d'influència, essent com era que tenia l'oportunitat de participar del poder en condicions honorables? A totes aquestes qüestions s'hi unia, és clar, la magnitud de la derrota, només dinou diputats que no arribaven al 15% dels vots, un terç menys que els resultats de 1999 que ja havien estat els més magres de tota la història del laborisme.

El 4 de maig de 2003 Mitzna va tirar la tovallola. "Hi ha gent dins del partit que ha dit tot el que ha pogut per a perjudicar-me", va declarar en una referència clara al seu gran rival Benjamin Ben-Eliezer. "Han posat els interessos personals per davant dels del partit, fins i tot durant la campanya per a les eleccions generals⁷⁹³". Davant d'aquesta dimissió Shimon Peres va ésser elegit com a líder de consens per a pilotar una junta de transició que hauria de celebrar primàries en el transcurs d'un any. Com li havia passat a Sharon, Peres no estava disposat que els seus setanta-nou anys fossin un obstacle per a recuperar l'hegemonia dins del partit que havia conquerit per primera vegada vint-i-sis anys abans i no tenia cap intenció que el seu lideratge fos transitori. I d'una manera o de l'altra, continuava pensant que Sharon volia la pau i podia aconseguir-la, i que el paper històric del laborisme era el d'estar al costat seu per a fer-ne realitat l'objectiu. La distinció entre la via negociada i la via unilateral tenia en el seu cap molt poca importància en comparació amb els riscos de l'immobilisme.

Conscient que disposava ara d'un laborisme disposat a cobrir-li les esquenes i que ningú no podria acusar-lo de sabotejar un Full de Ruta que havia entrat en via morta, el 18 de desembre de 2003 Ariel Sharon va presentar el seu Pla de Desconnexió a la Conferència Herzliya.

No pretenc d'esperar indefinidament. Si en els propers mesos els palestins continuen negligint llurs obligacions en la implementació damunt del terreny de la part del Full de Ruta que els toca, aleshores Israel començarà a separar-se'n unilateralment, com una mesura de seguretat necessària. L'objectiu del Pla de Desconnexió és el de reduir el terror tant com sigui possible i el de garantir als ciutadans d'Israel el màxim nivell de seguretat. Els passos unilaterals que Israel adopti com a part de la planificació del Pla de Desconnexió es coordinaran plenament amb els Estats Units. El Pla de Desconnexió proporcionarà molta més

⁷⁹³ SEGAL, Naomi. «Mitzna's Resignation as Chief Leaves Labor Party in more Disarray». *Jewish Telegraphic Agency Daily News Bulletin*, p. 3.

seguretat i minimitzarà les escaramusses entre israelians i palestins. Estem interessats a mantenir negociacions directes, sí, però no podem esperar eternament que l'altra part estigui preparada per a negociar⁷⁹⁴.

Era un plantejament caut que pretenia que tothom se sentís còmode, un anticlímax davant de la dinàmica revolucionària que estava a punt d'impulsar. Per a l'esquerra hi havia el missatge que la unilateralitat no naixia per a esquivar les negociacions sinó que s'articulava com a alternativa justament perquè el diàleg no estava anant enlloc i l'estatu quo era insostenible, amb la garantia que la iniciativa tindria reconeixement internacional en forma de "coordinació plena amb els Estats Units". Per a la dreta Sharon presentava la mesura no com una renúncia territorial ni com un viratge ideològic sinó com una mera estratègia contra la insurgència, "reduir el terror" i "garantir el màxim nivell de seguretat" n'eren els objectius.

Ben segur que el lector s'identificarà amb els periodistes que no van acabar d'entendre'l i que en acabar el discurs van preguntar-li per les implicacions pràctiques d'aquell pla. Quins assentaments, quines àrees i quin nombre d'habitants se'n veurien afectats? "Ja sé que voldríeu sentir noms, però hi ha coses que hem de deixar per a més endavant". ¿Quines fronteres pretenia de fixar, les de 1967, les que s'havien ofert a Camp David, les del pla Allon, unes de noves? "La recol·locació dels assentaments es farà, en primer lloc i prioritàriament, seguint la geografia més lògica per a traçar una frontera definitiva de l'Estat d'Israel". De totes maneres, els més perspicaces podien endevinar d'algunes de les seves críptiques rèpliques cap on es dirigia el primer ministre:

Israel accelerarà considerablement els terminis de construcció del mur de seguretat. Avui ja podem veure com tot això va prenent forma. [...] Mentre la implementació del full de ruta no pugui reprendre's, l'IDF es desplegarà seguint la lògica d'aquesta frontera.

El que Sharon tenia al cap era una retirada israeliana de tots els territoris que quedaven a l'altra banda de la tanca que havia començat a construir el juny de 2002, és a dir, de la totalitat de la Franja de Gaza i d'un 84% de Cisjordània, al mateix temps que conservaria els grans blocs d'assentaments i la Jerusalem unificada com a capital d'Israel. Naturalment els palestins no acceptarien mai un tal escenari, però el primer

⁷⁹⁴ La traducció íntegra a l'anglès de la transcripció del discurs està penjada al web del Ministeri d'Exteriors d'Israel i pot ésser consultada digitalment a bit.ly/3ImzMRE.

ministre confiava a imposar-lo per la força. Si hi havia violència a l'altra banda, hom respondria militarment com si es tractés de l'agressió d'un país estranger. La sòlida majoria demogràfica jueva que quedaria al dedins d'aquestes fronteres garantia que podria acabar-se amb l'ocupació —si més no, amb l'ocupació entesa com el manteniment de milions d'àrabs sense representació política dins del país— i donar plens drets de ciutadania a tots els habitants.

No hi havia una gran bossa d'electors a Israel que defensés el programa unilateral, el qual ni tan sols havia estat vist com una opció realista abans que Netanyahu i Barak no comencessin a parlar-ne com a solució per al Líban durant la campanya de 1999. Però sí que hi havia un gruix de votants que en abstracte confiava en Sharon i en les seves decisions polítiques. Aquesta adhesió personalista que s'havia vist reforçada amb la gran victòria electoral del gener havia d'ésser complementada amb militants de la dreta que entenguessin que el projecte que impulsava era una millor alternativa que no Oslo (i que Sharon era la figura ideal per a mantenir la dreta al poder) i per membres de l'esquerra que advertissin que la tria real a fer no era entre la unilateralitat i les negociacions sinó entre la unilateralitat i l'immobilisme.

Font 42. La tanca de seguretat amb què Sharon pretenia de traçar les fronteres entre Israel i les terres àrabs de Cisjordània, vista des de Mont Sió, a l'extrem oriental del municipi de Jerusalem. Kyle Taylor-Wikimedia Commons.

Durant un parell de mesos el primer ministre va estudiar la resposta que el Pla de Desconnexió, encara en abstracte, havia tingut entre l'opinió pública, entre la militància del Likud i molt particularment entre els diputats de la seva facció. Quant a aquests dos

darrers grups, la conclusió era que la resistència a qualsevol renúncia territorial que compregués parts de l'*Eretz Yisrael* seguia estant molt generalitzada i que probablement perdria el control del partit si insistia a desafiar-la sense més.

Sempre pragmàtic, Sharon va mantenir doncs l'estratègia però va modificar-ne la tàctica. Si el Pla de Desconnexió sencer era massa perquè el revisionisme l'assumís, llavors el que corresponia era fraccionar-lo. Gaza, com a primer pas, era ideal perquè comptava amb unes fronteres molt definides que no caldria regatejar amb ningú i perquè la majoria demogràfica àrab era innegable i abassegadora: més d'un milió i mig de palestins enfront d'uns vuit mil colons jueus concentrats majoritàriament en el bloc d'assentaments de Gush Katif que ocupava prop d'un 20% de l'extensió total de la franja. Certament que això implicava deixar la realitat molt més traumàtica de Cisjordània per a més endavant, amb el consegüent manteniment de la inestabilitat dins del Likud i la possibilitat que la posició de Sharon com a líder del revisionisme es deteriorés. També oferia, emperò, l'avantatge que si sortia bé a Gaza això reforçaria el lideratge de Sharon en el conjunt del país i precipitaria una allau de reconeixements, felicitacions i inversions econòmiques internacionals que també estimularia la continuïtat de l'estratègia. El primer ministre sabia que els atemptats dels grups integristes oposats a la pau amb Israel havien estat la perdició d'Oslo. En aquest cas, com que no hi havia cap acord a signar, Sharon estava convençut que els palestins no atacarien, car fer-ho implicaria posar en risc l'obtenció gratis de més territori que encara els seria fàcil de reivindicar com una victòria tardana de la *intifada*; una anàlisi en darrera instància no del tot desencaminada que donava la volta a les objeccions de Ben-Ami però que menystenia, ai las, tant l'escenari de l'endemà de la retirada com la competició entre les faccions palestines per a ésser vistes per llur opinió pública com a causants del replegament. Dins del Likud, el primer ministre comptava que només Netanyahu li suposava una amenaça existencial i que per tant la situació seria controlable mentre en Bibi no es posicionés obertament en contra d'ell.

Per descomptat que hi haurà intranquil·litat al país. No serà fàcil, això. Jo tindré problemes dins del Likud. Si no hi ha cap més remei, hauré de canviar la composició del govern. Em prenc les protestes dels militants del Likud molt seriosament, però no puc permetre que canviïn el que penso que és millor per als interessos generals d'Israel. La gent ha d'entendre que hi ha diferències entre les

ideologies pristines i la realitat pràctica de cada dia. El meu pla garanteix que Israel perduri amb la màxima seguretat possible⁷⁹⁵.

Aquestes declaracions que Sharon va fer en el transcurs d'una entrevista amb Yoel Marcus del *Haaretz* el 2 de febrer de 2004 són molt il·lustratives tant de l'estratègia com de la tàctica que seguia el primer ministre. Aquell dia Sharon va anunciar que la retirada només afectaria Gaza i tres colònies jueves aïllades del nord de Cisjordània. ¿Per què incorporar tres assentaments de Cisjordània merament simbòlics que òbviament incrementaven la complexitat logística de l'operatiu? Podia interpretar-se com una mostra que aquell replegament més restringit era només una primera fase i que el seu abast continuava apuntant més enllà de Gaza, però també com una rebaixa de les expectatives generades pel seu anunci de dos mesos abans en què havia semblat que Israel abandonaria el gruix de Cisjordània; potser les protestes revisionistes havien acabat moderant-lo substancialment i no calia fer més esvalot. Sharon no va dir ni una cosa ni l'altra en aquell estadi tan inicial sinó que clarament volia que tothom entengués el que li fos més assumible. Tant el Sharon pràctic de tota la vida que desdenyava la ideologia —“la gent ha d'entendre que hi ha diferències entre les ideologies pristines i la realitat pràctica de cada dia”— com l'home que s'erigia cada vegada més per damunt de la resta de polítics com a defensor del que realment convenia a Israel —“no puc permetre que canviïn el que penso que és millor per als interessos generals”— quedaven ben palesos en l'entrevista.

Que Sharon triés el *Haaretz*, el principal diari d'esquerres d'Israel, per a una entrevista exclusiva el dia de l'anunci era una jugada arriscada. D'una banda, el primer ministre necessitava mantenir certes ambigüitats perquè tothom continués a bord del vaixell i el redactor en cap del *Haaretz* David Landau era qui estava més disposat a facilitar-li les coses. Era un “religiós d'esquerres”, un d'aquells nacionalreligiosos moderats de l'època de Chaim-Moshe Shapira i Yossef Burg que es trobaven en perill d'extinció. A més d'això havia rebut un encàrrec per a escriure una biografia de l'Arik i se sentia creixentment fascinat per sa vida i pel potencial que aquest tenia per a aconseguir que l'ocupació s'acabés. Això tenia una cara obaga, però, perquè que el *Haaretz* esdevingués un mitjà oficiós de les polítiques territorials del govern incrementava

⁷⁹⁵ MARCUS, Yoel. «PM's Pullout Plan: 20 Settlements to Go Within a Year or Two» *Haaretz*, 3 de febrer de 2004.

naturalment els recels cada vegada menys dissimulats de tota la dreta, també la de dintre del Likud.

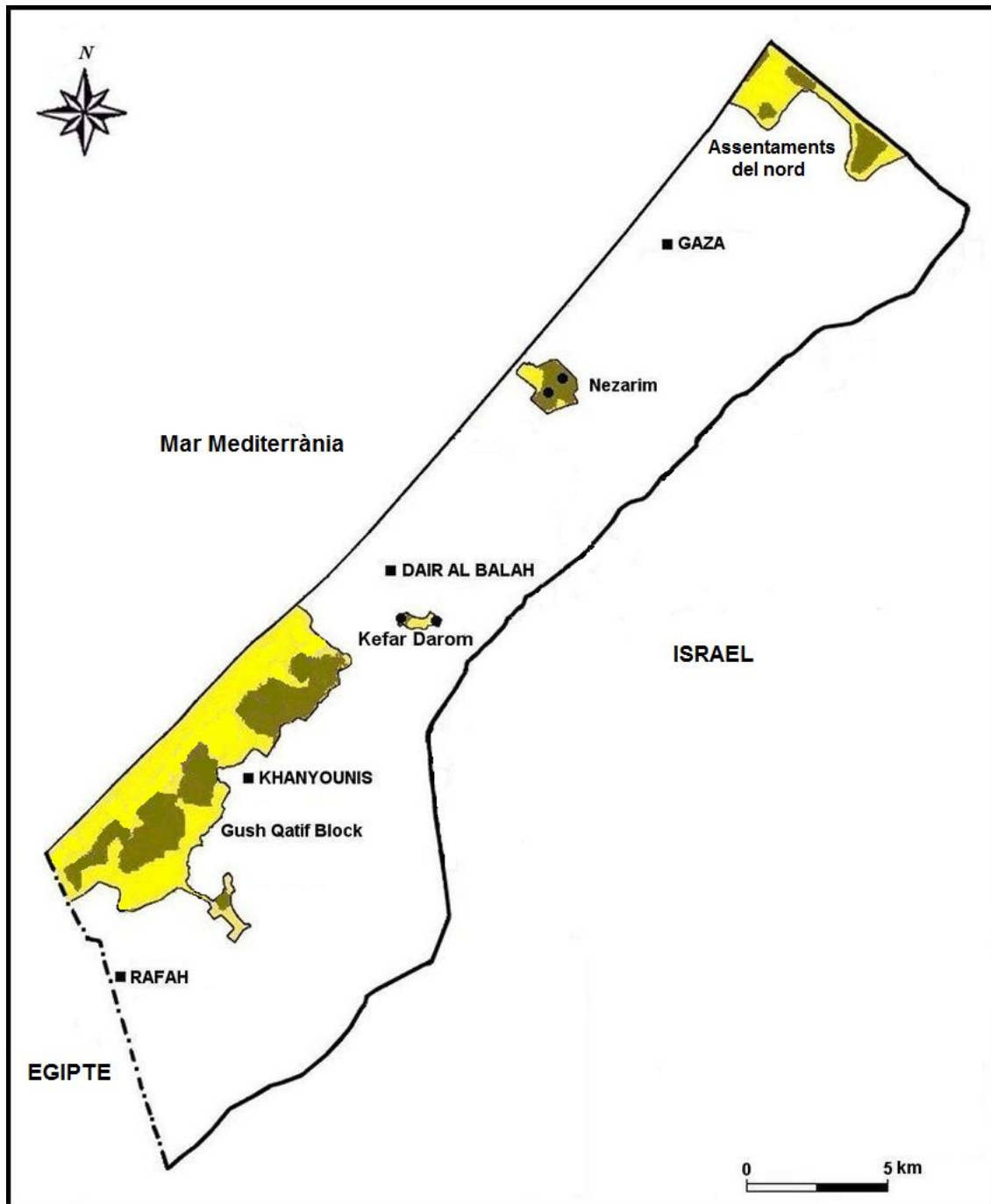
“Si Sharon presenta aquest pla perdrà tota l'autoritat moral per a continuar al poder”, va afirmar el Consell Yesha en un comunicat. “És un accident de trànsit que involucra tota la nació”, va reblar Avigdor Liberman, sempre disposat a trobar noves metàfores per a definir les polítiques del seu gran enemic. “Sharon està experimentant una transformació”, concordava el diputat del Mafdal Shaul Yahalom. “Està convertint-se en un home d'esquerres i la seva obligació moral és dimitir⁷⁹⁶”. El primer ministre ja havia previst aquesta mena de reaccions i havia advertit que “si no hi ha cap més remei, hauré de canviar la composició del govern”, però en el fons volia evitar-ho perquè sabia que com més temps els revisionistes i els nacionalreligiosos l'acompanyessin en el camí més difícil els seria organitzar una alternativa creïble a les seves polítiques. El 14 d'abril de 2004 Sharon va aconseguir una gran victòria diplomàtica en obtenir de l'administració Bush no només el beneplàcit per a la retirada sinó també la garantia que la posició dels Estats Units en qualsevol negociació per a un acord definitiu seria que els grans blocs d'assentaments haurien de seguir essent part d'Israel, una idea que el seu successor Barack Obama va abandonar en el que constituïa una mostra primerenca de l'erosió del consens bipartidista en la política exterior de Washington que aniria a més amb el pas dels anys⁷⁹⁷.

La posició de Sharon en aquells dies, plantejada cada vegada més com una lluita per a guanyar-se l'adhesió de la militància, de la seva família política i també del conjunt de l'opinió pública, era que la retirada de Gaza era l'única sortida a llarg termini. Qualsevol acord amb els palestins requeriria sempre d'abandonar Gaza, qualsevol arranjament unilateral que pretengués de mantenir una majoria demogràfica jueva també. El replegament era per tant inevitable, i convenia fer-lo ara que podia plantejar-se com una acció ponderada ben allunyada la precipitació de la retirada libanesa. Al capdavant, la posició immobiliària era insostenible en el llarg termini i el primer ministre havia aconseguit que fer el pas en aquest moment tingués com a recompensa l'implícit

⁷⁹⁶ LANDAU, Maurice David (2014) *Arik: The Life...* pp. 594-595.

⁷⁹⁷ Sobre les relacions entre els Estats Units i Israel durant l'administració Obama són particularment útils els treballs de SALTZMAN, Ilai (2017) «Not So 'Special...» pp. 50-75 i el de TIBON, Amir i SHALEV, Tal. «Scenes from a Marriage: The Worst Relationship Between a U.S. President and an Israeli Prime Minister Ever — As Autopsied by the People Closest to Them» *Huffington Post*, novembre de 2015 (aquest darrer pot consultar-se digitalment a bit.ly/3N3Noom). Vegi's també AVISHAI, Bernard «Netanyahu and the Republicans» *New Yorker*, 4 de febrer de 2015.

reconeixement estatunidenc de la sobirania israeliana dels grans blocs d'assentaments que corregia en benefici d'Israel els aspectes més negatius dels Paràmetres Clinton.

Font 43. Els assentaments israelians a la Franja de Gaza abans de la implementació del pla de Desconnexió. L'extensió més important en territori i habitants era Gush Katif, al sud, a la qual calia afegir una secció a la frontera nord (Nissanit, Elei Sinai i Dugit) i els assentaments aïllats de Kfar Darom i Netzarim. En groc el territori controlat per Israel (àrea C) dins de la Franja; en marró els assentaments pròpiament dits. Elaboració pròpia a partir del mapa de AL-HALLAQ, Akram Hassan a ResearchGate.

Benjamin Netanyahu, ministre d'Exteriors de Sharon durant la campanya electoral de 2003 i ministre de Finances en el nou govern format després dels comicis, era l'únic home que podia articular l'oposició al Pla de Desconnexió dins del Likud fins a forçar Sharon a canviar de rumb o a avortar la legislatura. En Bibi sabia, però, que una confrontació directa per aquesta qüestió el deixaria amb la lleialtat de la facció més radical del revisionisme i dels nacionalreligiosos però sense el centre polític que calia per a guanyar a les urnes. En els cinquanta-cinc anys transcorreguts des de l'establiment de l'Estat el revisionisme només havia tingut quatre líders: Menachem Begin, Yitzhak Shamir, Netanyahu i Sharon⁷⁹⁸. Tots ells s'havien trobat amb problemes interns i dissidències varies, però tots havien estat també capaços de controlar-los, de fer-se forts i de romandre al capdavant d'una nau molt més disciplinada que no la laborista. Begin havia perdut les eleccions vuit vegades i tanmateix havia pogut mantenir-se com a líder. El mateix Netanyahu havia superat un escenari en què es veia abandonat per tothom quan el govern se li havia descomposat i a despit d'això després de la derrota a les urnes de 1999 hauria pogut tornar a ésser el candidat si ho hagués volgut. Ell mateix havia donat suport a Sharon com a successor i el primer ministre tenia, a setanta-sis anys i amb una salut cada vegada més precària, un futur polític limitat. Fins a quin punt valia la pena partir el Likud per la meitat? ¿No seria contraproduent per a les seves expectatives de tornar al poder i de refer una coalició majoritària duradora el fet d'emergir com el gran enemic del popular cap de govern? D'altra banda en Bibi havia de considerar les greus implicacions del camí que Sharon havia adoptat. Recordava bé com s'havia trobat amb la impossibilitat d'abandonar el procés d'Oslo en arribar al poder el 1996 i com les contradiccions derivades d'aquest fet li havien desmuntat l'executiu. Si l'Arik aconseguia de retirar-se de Gaza i impulsava un procés anàleg en àmplies porcions de Cisjordània, com Netanyahu sabia que volia fer, aquesta acció no tindria marxa enrere i condicionaria així el comportament de qualsevol govern posterior. Les aspiracions ideològiques i pragmàtiques del ministre de Finances es conjuminaven per a plantejar-li una tria molt difícil.

Netanyahu va resoldre el seu dilema de la mà d'una proposta de l'ambiciós ministre d'Agricultura Yisrael Katz, un *likudnik* de l'ala dura que en els seus temps a les joventuts a principis dels vuitanta s'havia esforçat a bastir una facció de partidaris per a Ariel Sharon dins del partit però que ara estava distanciant-se del primer ministre pel

⁷⁹⁸ Aquesta afirmació continua essent certa a dia d'avui, divuit anys després.

que percebia com una desviació ideològica inacceptable. Katz era massa ambiciós per a convertir-se en col·laborador estret d'un Netanyahu sempre recelós de qualsevol que pogués fer-li ombra, però en aquest cas va presentar una proposta que venia com l'anell al dit al titular de Finances: que es convoqués un referèndum dins del Likud sobre els plans de Sharon. Si el primer ministre el guanyava, en Bibi (i quasi tota l'ala dreta del partit) es comprometia a fer pinya al seu costat. Si perdia, caldria que abandonés aquell rumb. Era una mesura democràtica, neta i que garantia la cohesió del partit, davant la qual ningú no podia ésser acusat de deslleialtat o de "disparar dins del tanc", com diu l'expressió en hebreu. Un cop formulada va guanyar l'adhesió d'una gran majoria del comitè central i va fer-se impossible d'ignorar.

Sharon no podia permetre's de desdenyar la militància dient que no a una proposta així, però a la vegada s'adonava que estava caient en un parany formidable davant del qual no tenia cap manera bona de deseixir-se. El que Netanyahu i Katz oferien a la militància era la possibilitat de dir que sí al govern de Sharon i de dir que no a la seva línia política a la vegada, el somni del gruix de revisionistes que volia beneficiar-se de la popularitat del primer ministre però que recelava dels postulats que mantenia en la qüestió territorial. Era massa temptador, era una formulació virtualment impossible de derrotar. Conscient de la popularitat del Pla de Desconnexió entre l'opinió pública en general, l'Arik va contrarestar-la amb la proposta d'un referèndum nacional. Era encara més democràtic que no pas una consulta només als militants del Likud i posaria de manifest un dels axiomes més repetits pel primer ministre, a saber, que el govern i l'home que l'encapçalava eren de tots els israelians i no només de la militància revisionista o dels qui l'havien votat.

Segurament era la millor sortida que tenia, però no hi havia cap llei ni precedent que contemplés la convocatòria d'un referèndum d'aquestes característiques. Sharon podria haver intentat d'aprovar-ne una, parapetar-se darrere d'aquesta narrativa i capgirar l'argument dels seus rivals de la dreta per a acusar-los d'antidemocràtics. El Likud difícilment podria votar-hi en contra malgrat que la facció més dretana preferís decididament la consulta restringida de Katz, i si des dels sectors més irredemptistes, així nacionalreligiosos com revisionistes, hom hi oposava resistència això serviria per a alimentar el relat del primer ministre. Entre l'esquerra també hi havia qui ho veia com una maniobra dilatòria i com un mal precedent per a ulteriors devolucions de territori que caldria fer, però molts diputats estaven disposats a votar a favor de qualsevol

iniciativa governamental que impulsés (mal que fos de manera obliqua) la fi de l'ocupació, de manera que era també un terreny explorable. Ara bé, l'Arik sabia que dementre tot aquest procés legislatiu es discutís estaria molt pressionat per a endarrerir la retirada. Això volia dir més temps perquè es magnifiqués el trauma entre els colons i perquè la comunitat internacional alimentés dubtes sobre les seves intencions i menys marge per a impulsar noves fases de la retirada a Cisjordània en aquella legislatura. Com que aquest escenari tampoc no se li feia plaent va oferir un compromís als seus rivals. Estava disposat a oblidar-se de la proposta de referèndum i a celebrar una consulta només entre la militància del Likud, però amb el benentès que tots els membres del govern donarien suport al Pla que s'havia aprovat en consell de ministres en nom de la lleialtat institucional. Netanyahu de seguida va dir que sí i el 30 de març Sharon va anunciar una consulta que va quedar fixada per a cinc setmanes després.

Va ésser un cras error de càlcul del primer ministre. Netanyahu, així com altres vaques sagrades del partit que no veien amb bons ulls la proposta com Limor Livnat o Silvan Shalom, va complir la seva paraula en el sentit més restrictiu del terme: no va dir res en contra del Pla o de la línia governamental però tampoc no hi digué res a favor. No li calia, atès que el Consell Yesha de colons va preparar una campanya extraordinària per a guanyar la consulta, l'abast de la qual desbordava àmpliament les expectatives de Sharon i de qualsevol dels seus assessors.

El Consell va aconseguir de seguida, cosa ben fàcil tenint esguard de la gran quantitat de *likudniks* que s'oposaven al Pla, les dades de tota la militància del Likud i va procedir a dividir-la entre les famílies colones de Gaza, de manera que cada família havia d'"adoptar" cinc afiliats del Likud. Això volia dir saber com se deien, la professió, l'edat, el lloc on vivien, els noms de llurs fills i cònjuges, les aficions i qualsevol altra cosa que els permetés d'establir-hi un vincle d'empatia. Les "adopcions" van fer-se de manera intelligent, buscant alguna coincidència —per ofici, per afecció, per grau de religiositat, pel fet de tenir criatures d'edat similar— que facilités l'empresa. I immediatament venia la presa de contacte per mitjà de cartes, trucades telefòniques i, sempre que era possible, amb l'establiment d'un vincle personal i d'invitacions a la família adoptada perquè visités la llar i l'assentament del colon en qüestió. Que veiessin qui era, que en coneguessin la família, la casa, el barri, que entenguessin que allà hi havia enterrada la mare, que hi havien crescut els infants, que era el tros de terra que tenien i que de llur vot depenia que seguissin conservant-lo o que els fos arrabassat. Era

una campanya profundament emocional i molt efectiva que convertia el sufragi de cada militant del Likud en dipositari de la ventura d'una gent que havia conegut personalment. Era molt difícil competir amb allò per més que hi hagués un intercanvi de cartes amb George Bush, apel·lacions a la responsabilitat nacional o un lideratge carismàtic.

Sharon havia calculat que no hi hauria atemptats al llarg d'aquest procés perquè els palestins podien guanyar molt més si s'estaven quiets, però no comptava que entre les faccions de Gaza es desencadenaria una lluita pel relat de qui havia fet fora els israelians que desmuntaria parcialment aquestes suposicions. El dia de la consulta na Tali Hatuel i les seves quatre filles van sortir amb el cotxe de l'assentament de Gush Katif per a reunir-se amb llur marit i pare a Ashkelon, on aquest treballava i on pensaven passar la tarda fent campanya a les portes del local del Likud que servia de col·legi electoral. Un comando conjunt del Gihad Islàmic i de les Brigades dels Màrtirs les emboscà i assassinà a la carretera. El funeral va ésser a Ashkelon la mateixa tarda i fent costat al vidu hi havia el líder nacionalreligiós Efi Eitam. "Si ningú coneix un militant del Likud si us plau que li telefoni, que li digui que vagi a votar pels assentaments de Gaza i per aquesta família ultratjada. Que el seu sacrifici no hagi estat en va". Eren aquestes paraules i era la imatge d'indefensió dels cadàvers d'una mare i de quatre nenes, els vidres trencats del cotxe, l'enganxina d'"un cor jueu no es desconnecta" tacada de sang. Sharon va perdre la consulta per més de vint punts i no va veure's amb cor de comparèixer aquella nit sinó que va enviar-hi l'assessor legal del partit⁷⁹⁹. "El vostre president volia saber què pensàveu els militants de base. Ara ja ho sap". ¿Era la constatació lacònica d'una derrota o el cinisme d'aquell qui està disposat a continuar el mateix camí com si no hagués passat res?

Molta gent va pensar que era el final del Pla de Desconnexió. Al capdavant, Sharon s'havia compromès a acatar els resultats de la votació. Shimon Peres va demanar eleccions i va dir que serien els laboristes els qui ara impulsarien el Pla, en una mostra de fins a quin punt sota el seu lideratge el programa del partit s'havia fet indistingible del de Sharon. D'altres van creure que l'Arik escindiria el Likud i que hi hauria una llista conjunta entre ell i els laboristes, potser amb la participació també dels laïcistes de Tommy Lapid. No era una idea desencaminada però sí prematura. Ariel Sharon no

⁷⁹⁹ HASSON, Nir. «Thousands Mourn Slain Mother and Girls» *Haaretz*, 3 de maig de 2004.

havia deixat mai que cap escrúpol s'interposés en els seus objectius quan quedava convençut d'una cosa, així havia estat quan s'havia insubordinat a Mitle durant la Guerra de 1956, quan havia creuat el canal de Suez a la Guerra del Yom Kippur a despit de les reserves de l'Estat Major, quan havia implementat una "gran Pines" al Líban malgrat l'oposició de bona part del consell de ministres o quan havia forçat la legalitat per a donar un sostre als immigrants russos com a ministre d'Habitatge a principis dels noranta o per a finançar-se la campanya interna amb què va assolir el lideratge del Likud després que Netanyahu hagués fet un pas al costat. Clarament no estava disposat que una consulta a la militància li arruïnés el gran disseny que tenia per al futur d'Israel.

Les accions terroristes palestines a Gaza van continuar. L'11 de maig sis soldats moriren en l'explosió d'una mina en un vehicle de transport de personal. L'endemà cinc israelians més van perdre la vida en el mateix lloc i per la mateixa causa. Com ja havia passat al Líban, aquests esdeveniments podien fer-se servir per a esperonar la fatiga d'una part important del públic israelià envers l'ocupació i el preu que comportava. El dia 15 cent cinquanta mil persones van concentrar-se a Tel Aviv, a la plaça Yitzhak Rabin, per a manifestar-se a favor del pla de Sharon. Els assistents eren en bona part la mateixa gent que nou anys abans havia assistit al gran acte per la pau que havia acabat en magnicidi. El primer ministre no hi era, però el cap de l'oposició Shimon Peres sí, en una mostra més de l'estranya inversió dels papers que estava esdevenint-se. "Aquesta no és una manifestació de l'esquerra, és una manifestació de la majoria⁸⁰⁰", va declarar el vell líder laborista. A la Casa Aghion hom servava silenci, però l'Arik estava en contacte amb els ministres i els parlamentaris del seu partit per a intentar de reconstruir el seu disseny com si la consulta a la militància no s'hagués esdevingut mai.

L'hora de la veritat va arribar el 23 de maig, quan Ariel Sharon va tornar a portar el Pla de Desconnexió davant del gabinet i va enfrontar-se obertament als seus rivals de la dreta.

BENJAMIN NETANYAHU: El primer ministre va comprometre's a acatar els resultats del referèndum. No va pas dir que els acataria si guanyava i que els llençaria a la paperera si perdia. Quina mena de missatge democràtic estem donant a la població?

ARIEL SHARON: No em donis lliçons de lleialtat als militants del Likud. Jo vaig crear el Likud. I vaig assumir-ne el comandament quan s'havia quedat amb només

⁸⁰⁰ «Thousands of Israelis Rally for Peace, Pullout» *Tampa Bay Times*, 28 d'agost de 2005.

dinou diputats i he augmentat aquesta xifra fins als trenta-vuit. El Likud és tan important per a mi com per a qualsevol altre militant⁸⁰¹.

Arribats a la votació, el Pla va ésser desestimat amb onze ministres a favor i dotze en contra. Sharon va anunciar aleshores, amb un posat greu, que el ministre de Transport Avigdor Liberman i el ministre de Turisme Benny Elon quedaven destituïts i que la votació es reprendria quaranta-vuit hores després, quan aquests cessaments serien efectius i previsiblement hi hauria una majoria diferent al gabinet.

Les destitucions només afectaven els ministres de la Unió Nacional-Yisrael Beitenu i equivalien per tant a la sortida d'aquest partit de la coalició. Faltava veure si el Mafdal també se'n retirava en solidaritat i deixava el govern en minoria i si el sector del Likud que encapçalava Netanyahu també feia un pas cap a l'escissió. "Tot un partit membre de la coalició de govern ha estat expulsat per a aconseguir una majoria artificial al gabinet i el primer ministre no té cap mena de vergonya a l'hora de reconèixer-ho públicament", s'exclamava el destituït Benny Elon. "I si encara així no aconsegueix una majoria, què farà? Suposo que cessarà dos o tres ministres més". "Aquest home no és res més que un dictador⁸⁰²", coincidia Uri Ariel, líder de la facció més radical de la Unió Nacional, abans de demanar a la resta d'opositors al Pla que dimitissin en solidaritat. "Porto seixanta anys al front", responia el primer ministre aprofitant un acte amb veterans de guerra. "Em coneixeu i sabeu que quan lluito per quelcom que és just i que és correcte, no tinc aturador".

Sharon s'adonava que s'havia equivocat amb la consulta i que amb el cop de geni bengurionesc de destituir Liberman i Elon havia portat les coses al límit. No volia cremar les naus i anar a unes eleccions que precipitarien unes primàries prèvies molt difícils, creia que el Likud no estava encara perdut i que en qualsevol cas necessitava algun èxit tangible abans de res. Al capdavant s'havia imposat a Netanyahu abans de les darreres eleccions fent referència a un Estat palestí, les seves posicions des d'aleshores ençà només s'havien concretat, no pas transformat. Per això havia cessat els dos ministres de la facció més radical i no pas els dotze que s'havien oposat a la proposta. Volia retenir els altres deu i s'adonava que aquests també vacil·laven davant la

⁸⁰¹ SUSSER, Leslie. «In Push for Amended Pullout Plan, Sharon Faces Tough Political Battles» *World Report*, p. 1. Vegi's també LANDAU, Maurice David (2014) *Arik: The Life...* p. 629.

⁸⁰² Actes de la Knesset: "Debate on the Implementation of the Disengagement Law", 2 de novembre de 2004.

possibilitat de creuar el Rubicó amb una carta de dimissió. Va oferir-los un compromís: s'aprovaria només un Pla de Desconnexió “en abstracte” que no implicaria encara cap evacuació concreta. Més endavant, quan calgués emprendre'n alguna, hi hauria una nova votació per a determinar-ne l'abast. Era una manera de salvar la cara amb el potencial de posposar el Pla sine die i Netanyahu va dir que sí. Quaranta-vuit hores després aquest compromís va rebre el vist-i-plau del consell de ministres amb catorze vots a favor i set en contra. D'una retirada de Gaza i del gruix de Cisjordània s'havia passat a una retirada de Gaza i de tres assentaments simbòlics i d'aquesta a un pla “en abstracte” que en aquell moment no significava res damunt del terreny. Per als partidaris de l'aposta de Sharon les coses havien arribat a llur punt més baix.

Tanmateix la determinació del primer ministre no havia minvat gens. L'estranya conversió del Pla de Desconnexió en una cosa abstracta no significava pas que Sharon renunciés a la visió d'una fixació completa de les fronteres d'Israel, de la mateixa manera que quan havia circumscrit el replegament a Gaza i a tres comunitats aïllades de Cisjordània no havia perdut de vista la resta dels seus objectius. Només eren concessions tàctiques i momentànies. Sharon acabava de perdre una consulta i una votació al gabinet, no podia donar la sensació que actuava completament sol, que no acceptava les regles del joc, que era l'únic culpable de tota la inestabilitat que estava generant-se. Li calia en primer lloc una victòria i, mal que petita, l'acceptació del Pla “en abstracte” ja li permetia de dir que el govern compartia el seu projecte i de parlar-ne contínuament perquè l'opinió pública anés habituant-s'hi.

El següent pas era una remodelació del govern que fes entrar el Partit Laborista ara que Shimon Peres l'encapçalava i estava decidit a ajudar-lo. La dreta del Likud, envalentida després de les victòries a la consulta i al gabinet, va presentar una moció al Comitè Central del partit per a impedir una hipotètica entrada del laborisme a l'executiu i va guanyar-la clarament amb vuit-cents quaranta-tres vots favorables enfront de sis-cents dotze de contraris. Omri Sharon, el fill del primer ministre, va reaccionar amb una contraproposta que afirmava que “el Consell Nacional veu amb bons ulls les negociacions amb qualsevol partit sionista que tinguin com a objectiu ampliar la base de la coalició”. Que l'impulsor de la moció fos l'Omri i no pas l'Arik era una manera de distanciar-se una mica d'una idea que no era clar que guanyés al mateix temps que es

feia evident que el primer ministre hi estava al darrere. El resultat va ésser una derrota de Sharon perquè la proposta va quedar descartada amb set-cents seixanta vots a favor i set-cents seixanta-cinc en contra⁸⁰³. El Likud continuava partit per la meitat però el primer ministre no estava pas sense opcions i el destí, d'aleshores endavant, va començar a somriure-li.

Com que incorporar el Partit Laborista sense més hauria estat una provocació després d'aquest episodi, Sharon va haver d'enginyar-s'ho per a desencadenar una crisi de govern que ho fes inevitable. La manera va ésser un pacte amb la Yahadut HaTorah pel qual el govern destinaria dos-cents noranta milions de xéquels a les escoles ultraortodoxes a canvi del suport d'aquesta aliança als pressupostos. Era un acord per a reconstruir la "majoria natural" que el primer ministre havia desdenyat en la conformació del govern de 2003 i, com a tal, no podia ésser rebutjat per la dreta dura revisionista que reivindicava aquell pacte forjat originalment per Menachem Begin. Com Sharon sabia, també era la manera de fer sortir els liberals laïcistes del Shinui de la coalició, la qual cosa tampoc no podia ésser mal vista pels sectors més irredemptistes que desconfiaven del pacifisme de Lapid. I després d'allò, com que el Shinui tenia quinze diputats i la Yahadut HaTorah només en tenia cinc, calia també acceptar la generosa oferta de Shimon Peres perquè els dinou parlamentaris laboristes entressin també a l'executiu juntament amb els de la Yahadut. Mil quatre-cents deu membres del Comitè Central del Likud van beneir la proposta del primer ministre enfront dels només vuit-cents cinquanta-sis que van oposar-s'hi, circumstància a què va ajudar molt que Peres, conscient de la precarietat de la posició de Sharon, acceptés d'entrar al govern malgrat que les tres carteres principals (Defensa amb Mofaz, Finances amb Netanyahu i Exteriors amb Shalom) continuarien en mans del Likud. Finalment l'Arik havia desactivat totes les mines i se les havia empescades per a bastir la mena de govern que volia. El debat per als pressupostos de 2005 que li havia permès la maniobra també representà la reactivació a tot gas del Pla de Desconnexió i així ho anuncià a la Knesset el 25 d'octubre:

Crec amb tot el meu cor que la decisió d'implementar el pla de desconnexió és necessària i estic decidit a impulsar-la fins al final amb totes les conseqüències. Estic convençut fins al moll del meu esperit i del meu intel·lecte que aquesta desconnexió reforçarà la legitimitat d'Israel per a preservar el territori que és vital

⁸⁰³ LANDAU, Maurice David (2014) *Arik: The Life...* pp. 635-636.

per a la seva supervivència, al mateix temps que ens farà guanyar el suport i l'afecte de països propers i llunyans, reduirà les enemistats, desmuntarà les temptatives de boicots i de setges, i ens permetrà d'avançar en el camí de la pau amb els palestins i amb la resta dels nostres veïns⁸⁰⁴.

Netanyahu s'adonava que amb la remodelació del govern la nova votació al consell de ministres que havia de transformar el pla des d'un projecte abstracte fins a una realitat concreta i amb terminis ben ajustats tiraria endavant. En conseqüència va fer marxa enrere i va recuperar la vella proposta de Sharon d'un referèndum nacional previ. El primer ministre, que comptava de tenir prou vots a la Knesset entre el Partit Laborista, la Yahadut HaTorah i l'oposició d'esquerres, va dir que no i va arriscar-se a una topada frontal. En Bibi va amenaçar de dimitir però finalment no va gosar. El 26 d'octubre de 2004 va votar a favor de la retirada de Gaza i de quatre (no pas tres) assentaments de Cisjordània però amb l'avertiment que si Sharon no convocava un referèndum en dues setmanes abandonaria el govern. La mort d'Arafat setze dies després va servir-li d'excusa per a rescindir també aquest compromís i continuar a l'executiu, en nom d'una "responsabilitat nacional" que el primer ministre també feia servir sovint quan volia anar-se'n per la tangent.

El 5 d'agost de 2005 Benjamin Netanyahu va ésser entrevistat per Caroline Glick, una activista de la dreta dura des dels anys del procés d'Oslo, al *Jerusalem Post*. L'entrevista reflectia les contradiccions d'un home que s'oposava a la imminent retirada de Gaza però que hi havia votat a favor i havia seguit al govern.

CAROLINE GLICK: Afectarà la retirada de Gaza el Negev occidental? Si és així, com?

BENJAMIN NETANYAHU: Hem destinat tres-cents milions de xéquels per a protegir les comunitats del Negev occidental. Aquesta mera despesa ja mostra que hi ha una possibilitat real que es deteriori la situació de seguretat perquè fins ara bé que no ens calia protegir aquestes comunitats. Aquest és el problema bàsic i la raó per la qual m'oposo a la retirada de Gaza. És una retirada que està esdevenint-se sota pressió terrorista. Independentment de si el terrorisme és el que ens ha dut a la decisió de retirar-nos, el cert és que els palestins així ho creuen. Els líders de

⁸⁰⁴ LANDAU, Maurice David (2014) *Arik: The Life...* pp. 643-644.

Hamas i del Gihad Islàmic diuen que des de llur perspectiva la retirada és una desfeta d'Israel i no pas una elecció. Per mor d'això estan fent-se més forts políticament i militar i es veuen encoratjats per a continuar fent servir aquests mètodes. Per tant, la pregunta és simple, ¿la situació de seguretat d'Israel es veurà millorada o perjudicada per la retirada —i potser també per la manera com s'implementi— que està tenint lloc sense gens de benefici per a nosaltres i amb un reforçament de les forces terroristes? A parer meu la situació anirà a pitjor i és per això que m'oposaré a la retirada quan el govern en voti els terminis d'implementació diumenge.

CAROLINE GLICK: ¿El contacte entre Gaza i el Sinaí després de la retirada de la carretera Philadelphi i l'obertura de Gaza al món amb l'establiment d'un port i d'un aeroport després de la retirada tindran conseqüències?

BENJAMIN NETANYAHU: No només Hamas està fent-se més forta davant dels nostres ulls, i no només està anunciant obertament que mourà els míssils des de Gaza fins a Judea i Samaria per a fer-los esclatar contra els suburbis de Tel Aviv. Hi ha el problema addicional de terroristes estrangers i d'armament letal molt pitjor que no hem vist fins ara, els quals podran entrar a Gaza des del Sinaí tan bon punt abandonem el control de les fronteres de la Franja.

CAROLINE GLICK: ¿La decisió de retirar-se a les línies d'armistici de 1949 tindrà efectes per a les reivindicacions territorials israelianes a Judea i Samaria en el futur?

BENJAMIN NETANYAHU: La retirada unilateral sense acord i sense cap compensació —de fet, amb la “compensació” negativa d'un reforçament de les milícies terroristes— és quelcom que no hauríem d'estar fent. La retirada d'Elei Sinai, de Nisanit i de Dugit al nord de la Franja de Gaza crearà un precedent favorable al retorn a les fronteres de 1967, un precedent que justificarà aquesta exigència. L'argument que la comunitat internacional no acceptarà una retirada més petita [...] ha de dividir-se en dues parts. Des de la perspectiva dels àrabs, particularment de les forces extremistes que hi ha al món àrab, una retirada fins a l'últim metre de Gaza i fins a l'últim metre de Judea i Samaria no acabaria amb l'ocupació. L'ocupació acabaria quan estiguéssim a la mar, sota les onades. Aquest és el vertader alliberament de Palestina, perquè tots els territoris de Gaza i de Judea i Samaria són només els afores de Palestina. La Palestina de debò, com ells mateixos diuen, és Jaffa i Acre i Haifa i tot Jerusalem. Aquesta és una ideologia fantasiosa però és la que dicta, perllonga i reforça el conflicte. I quan veuen que fan

progressos devers aquest objectiu, la fantasia es fa més forta i aporta més combustible al contenciós. Quant a la resta de la comunitat internacional hi ha atemptats a Londres, a Madrid, a Nova York, a Bali i a tot arreu. Per descomptat que les necessitats de seguretat d'Israel poden ésser explicades en aquestes capitals. No crec que hi hagi cap país al món que estigui disposat a evacuar massivament territori en estreta proximitat a les seves ciutats i suburbis dementre afronta la possibilitat i el perill que hi entrin forces terroristes.

L'entrevista seguia amb aquest to de crítica constant al govern durant quatre llargues pàgines del diari fins que al final Glick el confrontava obertament amb l'antinòmia d'estar posicionant-se obertament en contra de la línia política del govern en què servia.

CAROLINE GLICK: Hi ha molta gent que diu que davant la vostra oposició al Pla de Desconnexió, hauríeu d'abandonar el govern i liderar l'oposició.

BENJAMIN NETANYAHU: La majoria que hi ha a la Knesset i al govern és clara i no canviarà. Ho dic amb mal cor però és la meva anàlisi. Alhora els nostres problemes de seguretat no desapareixeran amb la retirada sinó que aniran a més. I hi haurà un munt d'assumptes a afrontar abans no es convoquin eleccions. Mentre pugui influenciar la seguretat d'Israel i el rumb de l'economia em mantindré en el càrrec. Per exemple, va haver-hi una discussió sobre si destruir o conservar les cases dels ciutadans que hom evacuarà. Crec que la meva posició va tenir-hi un pes. Ara estem afrontant l'assumpte de si armem o no els palestins, que és un altre error terrible. Penso que he parlat molt clarament en contra d'això i vull creure que les meves opinions seran escoltades.

CAROLINE GLICK: No pagareu un preu polític pel fet de romandre al govern?

BENJAMIN NETANYAHU: No penso pas en això. No vaig tenir en compte el cost polític que tindria quan vaig oposar-me al procés d'Oslo el 1993 dementre el 70% de l'opinió pública s'hi manifestava a favor. No vaig tenir en compte el cost polític que causaria que el 70% de l'opinió pública s'oposés a les meves reformes econòmiques. I tampoc no tinc en compte el cost polític quan planto cara a aquesta retirada ara que l'opinió pública hi dóna suport. Faig el que crec que és correcte⁸⁰⁵.

“Mentre entrevistava l'ara exministre de Finances Benjamin Netanyahu dimecres passat era evident que es trobava en mig d'un gran dilema personal”, explicava Glick tres dies

⁸⁰⁵ Caroline Glick Archive: “Interview with Binyamin Netanyahu”, 5 d'agost de 2005. Consultable digitalment a bit.ly/3ucU1Mi. La traducció és pròpia.

després. “A mesura que anava enumerant les maneres en què la seva presència al govern havia mitigat alguns dels enormes danys que causarà a la seguretat d’Israel el pla de retirada i d’expulsió de Gaza i del nord de Samaria se’m feia palès que a parer seu no n’hi havia prou. I tenia raó”. En l’endemig Netanyahu havia convocat una roda de premsa on, amb els ulls vermells i el rostre desencaixat després de l’aprovació de l’operatiu per a desmantellar sense dilació els assentaments de Gaza i del nord de Cisjordània, havia anunciat que dimitia. “He conclòs les reformes econòmiques del país”, va declarar, “i ara actuo segons el que em dicta la consciència”. En el seu article *La gran aposta de Netanyahu* Glick no ocultava la satisfacció que aquesta decisió li mereixia i l’admiració que tenia per en Bibi, però ni això ni l’oposició visceral que mantenia envers la línia política de Sharon no li impedia visualitzar que el primer ministre tenia en aquell moment de la partida molt millors cartes.

És difícil veure quin guany polític pot treure Netanyahu, el qual aspira a reemplaçar Sharon com a primer ministre, de la seva dimissió. Sharon, en nomenar el seu lacai, el viceprimer ministre Ehud Olmert, perquè substitueixi Netanyahu en el ministeri de Finances, ha aconseguit de capturar l’única part del govern que fins ara no controlava. A penes pot dubtar-se que farà servir les notables reserves financeres que Netanyahu ha pogut reunir per al país en els darrers dos anys i mig per a continuar comprant el vot de ministres, membres de la Knesset i quadros del partit de manera que veurà reforçat el seu poder en el futur previsible.

Com a parlamentari ras a la Knesset, Netanyahu avui no té la capacitat de guanyar una posició parlamentària rellevant. Tots els comitès importants tenen caps que no li deixaran el lloc. Àdhuc esdevenir membre dels prestigiosos comitès de Finances, d’Exteriors o de Defensa se li farà difícil. A més a més tindrà una oficina amb menys gent i per tant també una capacitat molt més limitada per a contactar amb els membres del partit als quals, per a més inri, no podrà oferir-los favors a canvi de llur suport. Això mateix pot aplicar-se a la resta de ministres del Likud que romanen al govern. Danny Naveh, Yisrael Katz, Tzachi Hanegbi, Silvan Shalom i Limor Livnat no guanyaran res en el pla personal si donen suport a Netanyahu. Tres quarts del mateix quant als viceministres.

La dreta ideològica que avui encapçala el diputat Uzi Landau —la mateixa dreta que d’una manera idiota va tombar el govern de Netanyahu el 1999 i el de Yitzhak Shamir el 1992— amb prou feines podia dissimular la seva gasiveria en assabentar-se de la dimissió. Landau va ésser sens dubte un factor important en la decisió de

Netanyahu perquè havia amenaçat d'enfrontar-s'hi en les futures primàries. Si Landau complís amb aquest desafiament estaria regalant-li a Sharon el lideratge del Likud perquè dividiria el sector nacionalista entre ell i Netanyahu. Sempre un polític deficient, Landau, el purista ideològic, a penes si va poder mussitar una dotzena de mots de suport a la dimissió de Netanyahu la tarda de diumenge⁸⁰⁶.

L'anàlisi de Glick recollia dos arguments molt interessants que el lector ha pogut visualitzar en les pàgines anteriors. D'una banda, la frustració perquè l'irredemptisme ideològic revisionista es demostrava una vegada i una altra incapaç d'identificar bé la mena de polítics que, com Shamir o Netanyahu, tenien una línia política definida i coincident amb els objectius del moviment, de manera que tendia a tombar-los o a abandonar-los per qüestions menors en benefici d'altres dirigents com Levy, Eitan o Sharon dotats d'una mentalitat molt més aventurera i procliu a l'heterodòxia. De l'altra, retratava molt bé la situació d'aïllament en què es trobava Netanyahu. Un any abans, després de la derrota de Sharon en la consulta interna del Likud, el primer ministre s'havia quedat sense majoria al govern, havia fracassat en la seva gran aposta i semblava vulnerable a un desafiament intern. Netanyahu havia tingut dubtes aleshores i no havia gosat enfrontar-s'hi frontalment. En mantenir-se a l'executiu havia contribuït que el primer ministre es veiés legitimat i estabilitzat i la seva imatge s'havia erosionat entre el públic més irredemptista de la Unió Nacional (i de sectors marginals del Likud que havien buscat un nou referent en Uzi Landau), circumstàncies totes elles que Sharon havia aprofitat per a reforçar el seu lideratge, per a modificar la composició de l'executiu en benefici dels seus propòsits i per a aconseguir que una àmplia majoria a la Knesset i entre l'opinió pública aprovés la retirada de Gaza que era ara imminent. L'únic que li quedava a en Bibi era l'esperança que hi hagués algun fiasco en la implementació de la retirada, algun episodi que desprestigiés Sharon, erosionés la seva aurèola de líder providencial i inclinés la balança, si més no al dedins d'un Likud que continuava dividit en dues meitats aproximadament iguals, definitivament a favor seu.

Hamas s'esforça per a presentar-se davant del públic palestí com a veritable artífex de la retirada. "La sang dels màrtirs ha dut a l'alliberament", posava als cartells que el moviment islamista va distribuir per tota la Franja. La simbologia presentava moltes

⁸⁰⁶ Caroline Glick Archive: "Netanyahu's Great Gamble", 8 d'agost de 2005. Consultable digitalment a bit.ly/3Jp2Adz.

variants però un sol motiu: un guerriller gegant que amb la bota esclafava el sostre d'un xalet jueu, un islamista descomunal que arrencava amb les mans les casetes i els jardins de Gush Katif, un milicià armat que feia fugir els soldats de l'IDF caricaturitzats amb les clàssiques faccions jueves. Els corresponsals de premsa que cobrien l'episodi entrevistaven molta gent a peu de carrer que considerava el replegament com una mostra de debilitat d'Israel i ben poca que ho veiés com un gest de pau. A Israel en canvi Sharon semblava reeixir en l'esforç d'apellar al gruix de l'opinió pública, a la gent que se sentia incòmoda amb l'ocupació però que no es fiava de la PLO i que veia en la nova iniciativa una manera de quedar-se amb el millor dels dos mons.

La realitat canviant de la nació, de la regió i del món m'han modificat la mentalitat i les posicions polítiques. No podem romandre a Gaza per sempre. Hi viuen més d'un milió de palestins que es multipliquen per dos a cada generació i que saturen aquest lloc de camps de refugiats, pobresa i desesperança. [...] Avui obrim una nova via que comporta riscos però també una llum d'esperança per a tothom⁸⁰⁷.

Ariel Sharon es dirigia així al país per a anunciar el començament de l'evacuació el 15 d'agost. Ho feia assegut amb un posat greu però paternal, amb les mans creuades damunt d'una taula neta en què el públic només podia veure-hi una petita gerra amb aigua. Al darrere, les fotos de família i els llibres de rigor i una bandera israeliana el blanc i el blau de la qual lligaven amb els colors de la camisa i de la corbata que duia. Això últim no era pas casual: el blanc i el blau havien estat utilitzats pels seus partidaris en les setmanes prèvies per a compensar les banderetes, els pins i les enganxines taronja amb què s'identificaven els sectors favorables a romandre a Gaza. La idea del taronja havia vingut de la revolució prooccidental que havia dut Viktor Yushchenko al poder a Ucraïna a penes uns mesos abans i volia simbolitzar un aixecament popular en contra de la injustícia i de l'arbitrarietat que guanyava força espontàniament i a despit de les maquinacions corruptes del govern i dels poders fàctics que hi estaven vinculats. Enfront d'això, el blanc i el blau simbolitzaven el patriotisme, el benefici del conjunt en contraposició als interessos particulars dels colons, just la mena de missatge que Sharon volia transmetre.

Estava sortint-se'n. La darrera manifestació taronja, celebrada a Tel Aviv l'11 d'agost, va punxar a despit de l'assistència de nombrosos diputats de la dreta, alguns dels quals

⁸⁰⁷ L'al·locució íntegra pot visualitzar-se digitalment a youtu.be/TQga1I-60xo.

del mateix Likud. Cinc dies més tard el mateix Uzi Landau que qualificava Sharon de “corrupte, mentider, cruel i sense cor” i que considerava que el mateix Netanyahu era perillosament tou reconeixia que no hi havia res a fer. “Hem perdut la batalla quant a la retirada de Gaza, ara hem de lluitar per Judea i Samaria⁸⁰⁸”. La bona organització logística, la coordinació amb Egipte i la discreta col·laboració (ara sí) de les milícies palestines que volien celebrar la victòria sense sobresalts va permetre que les coses sortissin bé. La Franja havia quedat totalment envoltada per l'exèrcit per a evitar que arribessin reforços d'entre els colons activistes de Cisjordània. El nombre de soldats superava de llarg el de residents i permetia que qualsevol uniformat que es veiés desbordat per les circumstàncies fos rellevat immediatament. L'amabilitat era absoluta, per a transportar l'equipatge, per a donar temps per a acomiadar-se, per a evitar qualsevol situació que deixés l'IDF en una mala posició dins d'Israel. Les amenaces, els insults i els gestos de desesperació de la facció colona més radical van respondre's amb somriures, amb empatia i amb un ús mínim de la força que només era possible pel gran avantatge numèric. El general Aviv Kochavi va ésser el darrer soldat a abandonar la Franja l'11 de setembre. “La bandera que arriem aquí l'alçarem a Kissufim a Israel, és el final d'un capítol i el principi d'un altre, la nostra esperança és que això porti a la pau i a un bon veïnatge⁸⁰⁹”.

L'endemà les sinagogues que havien quedat dempeus a Gaza van ésser saquejades i destruïdes, però aquest auguri llòbrec no va modificar la percepció general que el govern de Sharon sortia reforçat de l'episodi. L'esquerra israeliana havia comprovat esperançada que l'ocupació no era irreversible⁸¹⁰ i que la retirada de colons podia fer-se sense violència, sense sang i sense els espectres apocalíptics de guerra civil que alguns Jeremies de la dreta dura havien profetitzat. L'1 de setembre Pervez Musharraf va anunciar que el Pakistan establiria relacions diplomàtiques amb Israel i va vincular-ho obertament a la “valentia” del primer ministre. “Després de cinquanta-set anys de guerra i de terrorisme ha arribat el moment de la reconciliació, els palestins també tenen dret a

⁸⁰⁸ ALON, Gideon. «Sharon Remains Silent as MKs Hurl Insults Over Disengagement» *Haaretz*, 23 d'agost de 2005.

⁸⁰⁹ CYMERMAN, Henrique. «La ANP derriba contra reloj las sinagogas para evitar su saqueo» *La Vanguardia*, 13 de setembre de 2005, p. 5. Aviv Kochavi ha exercit des del 2018 com a cap de l'Estat Major de l'exèrcit israelià.

⁸¹⁰ Sobre el sector de la historiografia que considera que Israel continua essent potència ocupant de Gaza malgrat la implementació de la retirada vegi's BOCKEL, Alain (2005) «Le retrait israélien...» pp. 21-23.

un Estat⁸¹¹», afirmava Sharon a l'Assemblea General de les Nacions Unides dues setmanes després, enmig de les felicitacions dels caps d'Estat i de govern d'arreu del món⁸¹². L'oficina del primer ministre va comunicar que havia arranjat una reunió amb el nou líder palestí Abbas el 2 d'octubre i alguns van pensar que potser l'Arik es veia ara capaç àdhuc de transcendir el seu pla unilateral i d'intentar explorar la disposició àrab per a impulsar l'acord de pau que els laboristes no havien pogut tancar a la dècada dels noranta⁸¹³.

L'èxit de la retirada de Gaza empenyia Sharon a resoldre un dilema que se li feia cada vegada més urgent. “Hem perdut la batalla quant a la retirada de Gaza, ara hem de lluitar per Judea i Samaria”, havia dit Uzi Landau. I certament que la batalla més difícil que havia d'afrontar el primer ministre es lliurava dins del Likud. El 29 d'agost el tribunal intern del partit havia convocat un comitè central per als dies 25 i 26 de setembre amb l'objectiu de decidir sobre l'anticipació de les eleccions primàries que caldria celebrar abans del final de la legislatura previst per al novembre de 2006. L'endemà Netanyahu va anunciar que presentaria candidatura.

Sharon era més popular que mai perquè, a més dels vots del centre, estava captant cada cop més els de l'esquerra. En part era perquè el discurs del laborisme s'havia esllanguit amb Shimon Peres fins a fer-se indistingible del seu, però en part també perquè hi havia l'etèria convicció que només ell podia culminar el procés, que el seu lideratge providencial havia evitat una violència en l'evacuació que altrament hauria estat segura i que només ell tenia la força i el prestigi per a repetir la gesta a Cisjordània. Que la seva autoritat moral, si s'ho proposava, podia empènyer Israel a adoptar compromisos

⁸¹¹ El discurs de Sharon pot visualitzar-se íntegrament a bit.ly/3imm1HQ.

⁸¹² El mandat de l'Arik havia començat enmig d'una gran hostilitat de les cancelleries europees que va anar rectificand-se després de l'anunci del Pla de Desconnexió. En alguns casos, com el de la diplomàcia alemanya aleshores encapçalada per Joschka Fischer, les dues circumstàncies estaven estretament relacionades. En d'altres, com en els casos espanyol i italià, la millora de les relacions es devia fonamentalment a una reorientació de la política exterior que era bàsicament independent de les accions d'Israel —sobre aquest darrer cas vegi's MARZANO, Arturo (2011) «Italian Foreign Policy...» pp. 79-103)— i encara va haver-hi excepcions com la turca en què les relacions van deteriorar-se, també com a conseqüència d'un realineament internacional impulsat pel nou partit de govern a Ankara. El lector trobarà una bona descripció d'aquest cas a TÜRK, Özlem (2012) «Turkey and Israel...» pp. 45-66.

⁸¹³ L'únic pas en aquesta línia va ésser el Pacte sobre moviments i accessos a Gaza acordat entre Israel i la PA el 15 de novembre de 2005 sota els bons oficis de la Unió Europea. Una versió en català d'aquest acord —traducció pròpia— figura a l'Annex d'aquest document, apartat 5 secció VII, pp. 740-741.

dolorosos que si eren intentats per qualsevol altre no anirien més enllà del desgavell que hom ja havia presenciats en els darrers mesos de govern d'Ehud Barak.

Tot i que la dreta tenia moltes reserves sobre aquell full de ruta, Sharon provenia del revisionisme, era el líder del Likud i hi tenia també molts amics i simpatitzants. Si les coses havien estat freqüent a freqüent abans de l'evacuació, per força hauria hagut de guanyar una mica més de suports després que l'episodi s'hagués resolt d'una manera tan plàcida, més quan totes les enquestes apuntaven que el seu lideratge era la garantia segura que el Likud mantindria l'hegemonia durant una legislatura més. Fins aleshores havia navegat sense una majoria dins del partit i se les havia empescades per a trobar a cada moment els pactes, les sorpreses, els artilugis i les tracamanyes que li permetien continuar el camí. Si perseverava tenia moltes possibilitats de seguir reeixint-hi.

L'èxit li havia obert una altra porta, però, la de l'escissió. Fins en aquell moment la idea de situar-se fora del Likud li havia fet basarda. Era veritat que tenia una base de simpatitzants i que gaudia d'una gran popularitat, però això estava lluny d'ésser una garantia sòlida. L'esquerra ja tenia el Partit Laborista, el centre tenia el Shinui i a la dreta hi havia el Likud. Ell controlava el Likud i des d'aquí pescava vots del centre (i àdhuc alguns de l'esquerra) i ampliava el seu espai, estratègia que després complementava als despatxos amb aliances intel·ligents que maximitzaven el rendiment dels seus diputats. Si es quedava sense partit, ni el Shinui ni sobretot el Partit Laborista no li obririen les portes com a cap de llista, i això el deixava en un escenari incert. Quants diputats aconseguiria sol? Deu, quinze, potser vint? A setanta-set anys afrontava la seva darrera aventura política i no volia acabar com un perdedor.

Després de la retirada de Gaza la situació havia canviat una mica. Sharon ja no era només un polític popular que estava fent coses que hom no esperaria d'una personalitat de la dreta i que feien que la militància d'altres partits volgués una entesa amb ell, sinó que havia esdevingut l'home providencial que a parer de molts podia arribar —encara que no fos ben bé de la manera que haurien volgut i encara que no estigués del tot clar si realment ho desitjava— a la pau amb els palestins i amb el món àrab, al vell somni de la normalització de relacions entre Israel i la resta de la regió. I que si no feia tant i seguia estrictament la lògica unilateral igualment acabaria amb l'ocupació de bona part de Cisjordània i per tant deixaria la feina més difícil enllestida per a futurs lideratges. ¿Podien fer Shimon Peres, Ehud Barak o qui fos que els succeís al capdavant del

laborisme res de semblant? Ben difícilment. Aquesta era la clau per a transformar la simpatia en adhesió i per a fer-se amb una majoria que estigués disposada a seguir-lo anés on anés.

Sharon podia doncs quedar-se al Likud i intentar de seduir el partit per a impulsar des d'allà la desconexió de Cisjordània. Seria una píndola més difícil d'empassar des de tots els punts de vista, però entre els qui li havien donat suport a Gaza qui més qui menys el sostindria també en aquest nou avatar. També podia deixar-se de lluites internes, impulsar una escissió que incorporés personalitats del centre i de l'esquerra i jugar-s'ho tot en unes eleccions que, si les guanyava, el deixarien amb les mans lliures per a implementar el seu programa sense desgast. Si es quedava corria el risc de trobar-se inesperadament desconfit, com li havia passat un any abans amb la consulta interna, i de veure's abocat a l'altre escenari no des de l'aura d'una inevitabilitat exitosa sinó com un derrotat que no tenia altre remei. Si marxava potser descobria que de tots els partidaris que creia tenir només l'en seguia una part. Comptat i debatut, també havia estat una personalitat coneguda i popular després d'haver creuat el canal i capgirat el curs de la Guerra del Yom Kippur i en concórrer per lliure el 1977 no havia obtingut sinó dos miserables diputats.

L'instint conservador induïa Sharon a no tancar-se cap porta. Des del Likud el replegament de Cisjordània podria dur-se a terme en els catorze mesos que quedaven de legislatura i no caldria arriscar-se a unes eleccions que li farien perdre temps i que potser generarien dinàmiques imprevistes que dificultarien la implementació posterior del pla. Aquest era l'escenari ideal, però el primer ministre no podia descartar que la pressió de Netanyahu i de Landau es fes insostenible i acabés forçant-lo a marxar. "És el primer cop en la història d'Israel que un partit en el govern vol renunciar a tot un any de mandat", s'exclamava Sharon en una entrevista al Canal 10 de la televisió en què denunciava les maniobres de Netanyahu i advertia que en Bibi era un home procliu a "deixar-se pressionar i a entrar en pànic". La seva idea era romandre al Likud i el que feien els dissidents que envoltaven l'exministre de Finances no era només una deslleialtat personal cap a ell sinó també cap a tot el partit. "En Bibi ha clavat un ganivet

a l'esquena del Likud⁸¹⁴», corroborava el nou ministre de Finances i número dos de l'Arik Ehud Olmert.

El problema era que deixar la porta oberta a una escissió feia molt més difícil que Sharon seduís el Likud, perquè el xantatge no agrada a ningú i dir que acataràs la voluntat de la militància si et complau i que marxaràs si et desplaça no és mai una bona manera de guanyar-te-la, sobretot havent-hi el precedent de la consulta interna de l'any anterior. El ministre de Defensa Shaul Mofaz, considerat un home proper a Sharon, va demanar unitat. Netanyahu va percebre de seguida la línia argumental favorable i va comprometre's a respectar les decisions dels afiliats al mateix temps que demanava que l'Arik també ho fes. Altres vaques sagrades del Likud van apressar-se a secundar-lo. Algunes eren revisionistes de pedra picada com Limor Livnat o Uzi Landau que ja es comptava que se situarien en aquesta posició, però d'altres eren persones que havien estat properes a Sharon com Yisrael Katz o Gideon Saar, gent que certament no era entusiasta del Pla de Desconnexió però que sobretot el que no volia era un divorci dins del Likud. També en temps de Begin i de Shamir hi havia hagut diferències sobre la política territorial entre liberals i *cherutniks* (i al dedins de sengles partits) i el rol del líder havia estat el d'intentar apaivagar-les —amb un èxit raonable— en comptes d'avivar el foc.

El Comitè Central del Likud dels dies 25 i 26 de setembre de 2005 semblava el moment decisiu perquè el primer ministre adoptés un rumb clar, atès que la votació per a decidir si les primàries s'anticipaven o no confrontaria obertament les forces dels partidaris de Netanyahu que s'inclinaven pel sí i dels de Sharon que defensaven el no. Conscient que les seves ambigüitats li donaven un aire de superioritat superbiosa que era contraproductiu, Sharon va esforçar-se a capgirar l'argument. "Hi ha qui vol que marxi del Likud però jo no vull fer-ho", deia el 21 de setembre, com si en comptes d'ésser ell qui es plantejava abandonar el vaixell hi hagués algú que volgués expulsar-l'en. "Tenim el poder a les nostres mans fins al final de la legislatura el novembre de 2006 i per tant no hi ha motiu per a renunciar al govern per la nostra pròpia iniciativa⁸¹⁵". "Qui vulgui

⁸¹⁴ CYMERMAN, Henrique. «Netanyahu abre una crisis en el Likud» *La Vanguardia*, 31 d'agost de 2005, p. 3.

⁸¹⁵ CYMERMAN, Henrique. «Sharon no descarta abandonar el Likud si el comité central decide adelantar las primarias» *La Vanguardia*, 22 de setembre de 2005, p. 10.

el suïcidi col·lectiu del Likud que se'n vagi amb Benjamin Netanyahu⁸¹⁶», insistia a la vigília de la reunió del Comitè. També feia servir l'humor, com quan en el marc de les reunions de l'Assemblea General de les Nacions Unides el ministre d'Exteriors de Timor Oriental va demanar-li assessorament econòmic i l'Arik va respondre mordaç que “al meu país hi tinc un economista molt bo que va ésser ministre i que ara és a l'atur⁸¹⁷”. Enlloc no va comprometre's, però, a romandre al Likud passés el que passés, una circumstància que Netanyahu explotava contínuament. “Si algú ha d'amenaçar-nos d'abandonar el Likud”, va dir en Bibi només començar el Consell, “si us plau que se'n vagi⁸¹⁸”.

El resultat del Comitè Central va ésser poc concloent. Amb mil tres-cents vint-i-nou vots a favor i mil quatre-cents trenta-tres en contra, la proposta d'anticipar les primàries era derrotada i el primer ministre es veia refermat en el càrrec fins que calgués celebrar-les de totes maneres a la fi de la primavera. No obstant això es tractava d'una victòria molt estreta per a Sharon si hom tenia en compte que l'èxit logístic de la retirada el situava en el seu moment més dolç. Més de la meitat dels diputats (i dels ministres!) del Likud havien votat en contra del criteri del cap de govern. Un replegament a Cisjordània en aquelles condicions seria molt difícil de tirar endavant i probablement qualsevol nova sessió del Comitè Central podria reunir-hi una majoria contrària. El fet que Netanyahu s'hagués referit obertament al rerefons ideològic de la qüestió durant el debat —“hem de decidir si som el Likud o si ens trobem a l'esquerra del Meretz”— mentre Sharon es limitava a victimitzar-se i havia apel·lat a formalismes sobre la continuïtat del govern durant un any més n'era una bona mostra. La situació oferia una oportunitat, potser l'última, perquè el primer ministre abandonés el Likud per la porta gran com un líder victoriós que decidia motu proprio d'afrontar la batalla des d'una nova plataforma.

El seu delfí Ehud Olmert i el seu confident Dov Weissglas eren partidaris de fundar un nou partit que atrauria els seguidors que li quedaven a la dreta i que apel·laria molt millor a l'electorat de centre i d'esquerra. Son fill Omri i el ministre de Defensa Mofaz eren partidaris de no arriscar i de romandre al Likud. Ariel Sharon, sense

⁸¹⁶ CYMERMAN, Henrique. «Sharon-Netanyahu: un duelo personal e ideológico» *La Vanguardia*, 25 de setembre de 2005, p. 8.

⁸¹⁷ «Sharon enverrait bien son rival Netanyahu au Timor oriental» *L'Agefi*, 16 de setembre de 2005.

⁸¹⁸ CYMERMAN, Henrique. «Un sabotage impide a Sharon exposer su postura ante el comité central del partido» *La Vanguardia*, 26 de setembre de 2005, p. 7.

comprometre's, va procurar que la victòria del 26 de setembre fos vista per tothom com a tal i que els esforços durant l'octubre es concentrassin a completar la tanca de seguretat cisjordana, empresa que comptava amb un consens més gran que no un aprofundiment en el Pla de Desconnexió i que seria instrumental en tota articulació posterior dels replegaments que preveia.

L'esfullada de la margarida no pogué durar gaire temps perquè els esdeveniments es precipitaren. La convocatòria del Comitè Central del setembre i les especulacions posteriors sobre la possibilitat d'una escissió i d'un final abrupte de la legislatura van abocar a la convocatòria d'unes primàries per al lideratge del Partit Laborista, les quals van celebrar-se el 10 de novembre i, en comptes d'ésser el camí de roses que tothom esperava per al veterà Shimon Peres, van acabar en una enorme sorpresa quan el sindicalista Amir Peretz, cap de la llista Am Echad en els dos comicis generals anteriors, va derrotar-lo ajustadament i va fer-se amb el control del partit.

No havia semblat factible que Peres perdés en un procediment intern en què ni Barak ni Ben-Ami ni cap altre dels peixos grossos no hi concorria. En els dies següents la premsa va fer autocrítica per no haver previst aquella eventualitat i va apuntar a la humiliant condició de Peres com a perdedor crònic de la política israeliana. El resultat era lògic, però, també per una altra causa. L'esquerra israeliana havia fet de la pau el leitmotiv que li'n guiava els passos des del començament del procés d'Oslo i el resultat havia estat un fiasco des del punt de vista social així com econòmic i electoral. A vuitanta-dos anys, Shimon Peres era el darrer exponent d'aquella generació que havia guanyat i perdut en l'arena pública durant més de quatre dècades, que havia apostat per Oslo i que ara no tenia més discurs que el seguidisme de Sharon, res de nou a aportar, cap il·lusió a transmetre. Amir Peretz no havia semblat un rival d'envergadura perquè no era pròpiament un laborista sinó que havia encapçalat una petita escissió en els dos comicis anteriors, però justament aquest fet —i el seu passat a la Histadrut— el feia conegut. Tenia un discurs socioeconòmic d'esquerra populista que contraposava a les retallades de Sharon, sabia com fer campanya i prometia la mena de confrontació que el laborisme ja havia buscat el 2003 per a passar a ésser, com succeïa en els països “normals”, una esquerra que apel·lés a les classes baixes. El fet que Peretz fos un sefardita nascut al Marroc i per tant més capaç de connectar amb aquest grup ètnic que sempre votava Likud i Shas no era gens trivial en aquest context.

La sorprenent victòria d'Amir Peretz i el consegüent impuls que la seva figura va rebre dins del partit l'empenyia ineludiblement a apartar-se de Sharon. Si un falcó com Ben-Eliezer no havia pogut resistir les crides a sortir del govern en l'escenari preelectoral de 2002-2003, encara molt menys podia fer-ho un Peretz que aspirava obertament a fer campanya en qüestions socioeconòmiques com a gran rival del programa liberalitzador que Netanyahu (i per extensió, Sharon) havia articulat en els anys previs. La pau li semblava molt bé i els laboristes no havien de demostrar res a ningú perquè sempre hi havien estat més proclius que no pas el Likud, però el seu vertader interès eren les butxaques dels treballadors de coll blau. La seva espontaneïtat entre planera i burleta, el mostatxo llarg i poblat i l'habitud d'anar sempre en mànigues de camisa ajudaven a fer sentir autèntica aquesta imatge d'una manera que l'elitisme dels seus equivalents contemporanis Oskar Lafontaine o Jean-Pierre Chevènement no podia aconseguir ni a Alemanya ni a França. La mateixa nit de la victòria va demanar al primer ministre que fixés una data pròxima per a les eleccions i va advertir-lo que en cas contrari cercaria de reunir una majoria a la Knesset per a tombar-lo. El Mafdal i la Unió Nacional, que ja havien perdut tota esperança que el govern de Sharon els representés en algun àmbit, van anunciar que hi col·laborarien.

El primer ministre podria haver intentat que els quinze diputats del Shinui de Tommy Lapid compensessin la sortida dels dinou parlamentaris laboristes, però més enllà dels problemes que li hauria causat aquesta maniobra en el Comitè Central del Likud, Sharon sabia que si ho feia s'alienaria l'aquiescència ultraortodoxa que li havia anat tan bé a Gaza i que tornaria a necessitar a Cisjordània. El 17 de novembre va creuar el Rubicó en dir que, mal que era irresponsable, si Peretz volia eleccions tindria eleccions. "Ens uns dies convocaré els quaranta diputats del Likud i els anunciaré que el meu pla de pau és el Full de Ruta proposat pel Quartet Internacional". La provocació no tenia pal·liatius car del pla unilateral que en el seu dia havia venut a la dreta com una manera d'esquivar el Full de Ruta havia passat a reivindicar aquest darrer obertament com a línia política del seu govern. Sharon no podia ni somniar que el Comitè Central del Likud li aprovés una cosa així. En constatar que no tenia govern per a implementar la *chitnatkut* a Cisjordània sense passar abans per eleccions els esforços per a mantenir una majoria dins del partit perdien llur utilitat. Havia arribat l'hora del divorci.

Els defensors per excel·lència del moviment colon i de la plena sobirania sobre tot l'*Eretz Yisrael* dins i fora del Likud van entendre de seguida la nova situació que

s'obria. "El Likud és un gran moviment molt arrelat al poble i per això guanyarem les eleccions amb Sharon o sense, encara que el president de Tunísia sigui el nostre candidat", va afirmar el diputat Michael Ratzon. Sempre mirant un pas més enllà, el Consell Yesha va demanar la unió de tots els partits de la dreta, assumint que el Likud tornaria a l'ortodòxia revisionista, perquè "si tots els partits fidels a l'*Eretz Yisrael* s'uneixen per a representar els habitants dels assentaments podríem esdevenir la tercera facció de la Knesset i defensar molt millor els nostres interessos⁸¹⁹". El 20 de novembre l'Arik, sempre àgil per a no perdre la iniciativa, va comparèixer per a oficialitzar els termes de la ruptura.

Aquest matí he demanat permís al president per a dissoldre la Knesset, anar a eleccions, deixar el Likud i iniciar un nou moviment liberal que pugui liderar Israel. Vaig establir el Likud per a donar forma a una idea nacional i oferir esperança, però avui les coses ja no són així. Segurament hauria pogut guanyar les primàries i les eleccions des del Likud, però això voldria dir perdre el temps en disputes internes en comptes de treballar en benefici de l'Estat.

Els ciutadans m'han elegit perquè els serveixi i aquest moviment que estic fundant serà una nova casa per a molts israelians, oferirà estabilitat, responsabilitat, prosperitat i pau. Tenim dos objectius al davant, el Full de Ruta i la Desconnexió, i hem de posar la casa en ordre i reprendre el control de l'ensenyament, de la pobresa i del crim. He servit l'Estat des de fa seixanta anys, en conec les fronteres i els ciutadans. He demostrat la meva determinació amb fets i espero revalidar un tercer cop la confiança que ja m'heu donat dues vegades⁸²⁰.

Era un discurs que contenia tots els elements que Sharon havia anat cultivant en els darrers temps. La imatge de victòria, d'algú que funda un altre partit pel bé del país i no perquè es troba en minoria en el seu. De persona que està per damunt de les consideracions d'oportunitat i de la petita política, que només vol treballar pels ciutadans, que ha de fer moltes coses, que té pressa i no té temps per a foteses. D'adult responsable en una habitació plena de criatures, l'únic que sap què cal fer i què no. I que serva silenci sobre aquesta coneixença, com demostrava l'ambigua referència a "el Full

⁸¹⁹ CYMERMAN, Henrique. «Sharon promete elecciones relámpago» *La Vanguardia*, 18 de novembre de 2005, pp. 3-4.

⁸²⁰ Roda de premsa d'Ariel Sharon, 21 de novembre de 2005. Pot visualitzar-se íntegra a C-SPAN Archive: "Israeli Prime Minister Party Resignation", consultable digitalment a bit.ly/3qeZP6U.

de Ruta i la Desconnexió” com si no hi hagués cap contradicció entre la via dialogada que requeria el primer i l’aposta unilateral implícita en la segona.

L’allocució va ésser molt breu i en menys de cinc minuts el primer ministre va baixar del faristol, va asseure’s pesadament en una de les cadires del davant i va començar a respondre a les preguntes dels periodistes. Ho feia amb calidesa i jovialitat, però no revelava les seves cartes. “Quan parlo de resoldre el conflicte vull dir que s’acompleixi el Full de Ruta, no hi ha cap altre pla”, però “el Full de Ruta no té un temps definit, cal que cada fase estigui completament implementada abans de passar a la següent i això depèn que els palestins compleixin amb llur part”. I encara, “no hi ha cap pla de desconnexió més enllà del Full de Ruta; els blocs d’assentaments i les àrees de seguretat quedaran dins d’Israel”.

Què estava dient Sharon? D’una banda feia anys que traçava un pla per a fixar unilateralment les fronteres del país, el qual passava per cedir la totalitat de Gaza, objectiu ja acomplert, i per crear amb la construcció del mur de Cisjordània una barrera física que definís el que era Israel i el que era àrab també allà, la qual construcció hauria d’anar seguida d’un desmantellament de tots els assentaments que quedessin a l’altre costat. De l’altra, després de la retirada de Gaza i d’haver decidit d’abandonar el Likud el primer ministre s’havia mostrat molt més procliu a assumir una aposta negociada sobre la base del Full de Ruta i estava plantejant el Pla de Desconnexió i la iniciativa internacional impulsada per Bush com si fossin tot u. Era evident que en el curt termini els dos projectes podien entrellagar-se fins a un cert punt, perquè tots els territoris de què Sharon estava retirant-se eren reivindicats per l’Estat palestí en què el Full de Ruta havia de culminar. Però era evident també que els palestins no es conformarien amb allò i que no signarien res que no fos com a mínim igual de generós que els Paràmetres Clinton. Tard o d’hora el primer ministre israelià hauria de decidir quin dels dos criteris seguia, si entenia que el replegament de Cisjordània era el final del camí o si pactava un arranjament negociat que l’aprofundia fins a fer-lo acceptable per a la PLO i per al món àrab en la línia del Full de Ruta.

La clau per a resoldre aquesta contradicció, si més no en el cap de Sharon, podia trobar-se en una altra de les rèpliques que el primer ministre va fer aquell matí.

M’agradaria tenir pau i seguretat al més aviat possible i estic preparat per a fer concessions doloroses, però no faré cap concessió en relació amb la seguretat

d'Israel. Com que no correrem pas en això i hem patit terrorisme àrab durant més de cent anys, ja veurem si podem implementar-lo [el Full de Ruta] en el proper mandat.

Sharon havia arribat a convèncer-se que Israel no podria mantenir l'escenari d'ocupació en el llarg termini, que la demografia i la creixent hegemonia liberal del món no li ho permetrien i acabarien convertint el país en un pària internacional com Sudàfrica o en un Líban més gros i igual de descompost per les lluites interètniques i interconfessionals si hom s'obcecava en l'immobilisme. A la vegada, havia après de les causes del fracàs d'Oslo i temia que la PLO no busqués justament aquell escenari per a impulsar una degradació de l'Estat jueu a foc lent. Estava disposat a negociar, però no a fiar el seu llegat polític i l'avenir d'Israel a la bona voluntat d'altri. El replegament que havia dissenyat garantia la sostenibilitat del país i de la seva natura jueva durant el futur previsible. Si aquesta execució obria un escenari de diàleg i de concòrdia que permetia d'arribar a la pau li hi donaria la benvinguda i estaria disposat a anar més enllà fins a posicions probablement similars a les de Camp David. Si no les coses quedarien així i podrien mantenir-s'hi durant molt de temps, de la mateixa manera que els jueus havien estat en conflicte a Terra Santa “durant més de cent anys” i havien pogut aguantar-ho. L'escenari ideal podia ésser la pau (el Full de Ruta) però Sharon tenia preparat un plantejament més modest en què el futur d'Israel quedava igualment garantit (el Pla de Desconnexió). Si realment va arribar a estar disposat a pagar un preu equivalent al dels Paràmetres Clinton per a fer realitat el primer escenari en cas que hi hagués voluntat d'entesa a l'altre costat és, com en el cas de Rabin, probable i coherent amb la trajectòria prèvia però impossible d'afirmar amb seguretat.

La campanya electoral que va seguir va ésser anticlimàtica. Només catorze dels quaranta diputats del Likud van acompanyar Sharon al Kadima⁸²¹ en aquell moment, circumstància conseqüent amb els resultats de les primàries prèvies en què el primer ministre havia guanyat però els defensors de posicions revisionistes ortodoxes s'havien fet amb la major part de posicions de sortida a les llistes. Shimon Peres, després de dubtar una mica, també va sumar-se al carro⁸²², i darrere seu van apuntar-s'hi Chaim

⁸²¹ *Endavant* en hebreu.

⁸²² La pressió familiar perquè ho fes era molt gran. Son germà Gigi va arribar a declarar en aquells dies, en una frase molt reveladora del desdeny que la generació fundacional seguia tenint pels sefardites, que

Ramon i Dalia Itzik. L'atracció gravitatòria que l'estel Sharon exercia sobre els planetes del centre polític va acabar de descomposar el Shinui, ja malmès per les disfuncions de lideratge de Tommy Lapid, de manera que el que la premsa denominava *big bang* de la política israeliana va acabar de prendre forma.

Paral·lelament el revisionisme havia perdut el nord i semblava a prop del "suïcidi col·lectiu" que Sharon havia predit si el Likud s'inclinava per Netanyahu. Avigdor Liberman va veure l'oportunitat d'aprofitar la destrossa per a emergir com a líder de la dreta i va afanyar-se a trencar la Unió Nacional i a presentar el seu Yisrael Beiteinu com una alternativa secular i revisionista "que segueix el valent camí traçat per Zeev Jabotinsky⁸²³" sense rabins barbuts. El ministre de Defensa Shaul Mofaz va dir que el Likud seguiria essent casa seva, que el Kadima era "el partit dels defensors del procés d'Oslo⁸²⁴" i que competiria a les primàries per a fer-se'n amb el lideratge, però uns dies després va repensar-s'ho i va unir-se a Sharon amb l'expectativa de retenir la cartera ministerial que detenia. Tzachi Hanegbi, el fill de Geula Cohen, va esdevenir president interí del partit i encarregat de convocar primàries per al 19 de desembre amb la confiança que "serem el moviment més ampli i formarem govern" i que "el Kadima anirà cap enrere⁸²⁵", però no s'ho creia ni ell; el 7 de desembre va desertar inopinadament perquè "el cor em diu Likud però el cap em diu Kadima⁸²⁶". Les enquestes que posaven Sharon per damunt dels quaranta diputats i el Likud (Netanyahu va guanyar les primàries enfrontant-se a Silvan Shalom i a Moshe Feiglin el 19 de desembre) a penes amb una quinzena devien tenir-hi també alguna cosa a veure.

Però llavors, com tantes altres vegades ha passat a la història de l'Orient Mitjà, els elements van arrencar-se per a desbaratar la gran aposta que, amb les ambigüitats i les reserves que hom vulgui, havia començat a canviar la realitat territorial d'Israel i es presentava sota la marca Kadima per a culminar aquesta gesta. D'una banda, la vida política d'Ariel Sharon va acabar-se abruptament el 4 de gener de 2006 en patir una

"Peretz i els nord-africans s'han apoderat del partit igual que el generalíssim Franco va apoderar-se d'Espanya als anys trenta, quan va entrar a Madrid i va destrossar la magnífica República".

⁸²³ Programa electoral del Yisrael Beiteinu per a les eleccions de 2006, apartat "Bringing the Zionist Dream to Life". Consultable digitalment a bit.ly/3tpg97i.

⁸²⁴ CYMERMAN, Henrique. «El apoyo de Shimon Peres al nuevo partido de Sharon sacude el mapa político israelí» *La Vanguardia*, 2 de desembre de 2005, p. 8.

⁸²⁵ «El Likud convoca primarias para el 19 de diciembre en su primera reunión sin Sharon» *La Vanguardia*, 25 de novembre de 2005, p. 6.

⁸²⁶ «Hanegbi Joins Sharon's Kadima Party» *Jewish Telegraphic Agency Daily News Bulletin*, 8 de desembre de 2005, p. 1.

apoplexia que va deixar-lo en estat vegetatiu durant els vuit anys que encara li quedaven d'existència. De l'altra, la victòria de Hamas a les legislatives palestines setze dies després va debilitar irreversiblement l'autoritat del rais Abbas i va fer que l'aposta negociada del Full de Ruta, a despit d'algun intent posterior, quedés en via morta.

Passat el primer moment de caos i de confusió en què Shimon Peres va arribar a acariciar la possibilitat d'encapçalar una llista electoral per sisena vegada a la vida, el Kadima va arrencar-se darrere d'Ehud Olmert, l'hereu més natural de Sharon. El prestigi i el pes polític que tenia el ministre de Finances i exalcalde de Jerusalem era molt més reduït, però, particularment entre la dreta moderada que desconfiava cada vegada més d'aquell periodista l'esposa i els fills del qual votaven al Meretz. L'evacuació a principi de febrer de l'assentament il·legal d'Amona a Cisjordània, en què vivien amb prou feines dues-centes persones, va acabar amb greus aldarulls i quaranta-cinc policies i cent setanta-quatre civils ferits, un balanç que no admetia comparació amb el d'un Sharon que havia impulsat la retirada d'una àrea immensament més gran i quaranta vegades més poblada sense escenes de violència. A *Eretz Nehederet*, el programa de sàtira política més vist de la televisió israeliana, Ehud Olmert apareixia disfressat de Sharon amb una gran panxa, “per què em diu Olmert si jo sóc en Sharon?” deia l'imitador a un ciutadà que amb una agulla li punxava el globus que duia a l'abdomen i el deixava en evidència. En un altre gag, el nou cap de govern era aclamat per tothom mentre caminava pel carrer fins que s'adonava que en realitat la gent no el saludava a ell sinó al pòster de campanya que duia amb la fotografia de Sharon⁸²⁷. El primer ministre accidental va anunciar que continuaria el replegament a Cisjordània i que pretenia evacuar 16 000 colons en una primera fase, si bé la capacitat real de fer-ho es veia molt dubtosa si hom havia de dilucidar-la amb la gestió d'Amona com a punt de referència.

Ehud Olmert va guanyar les eleccions amb un marge molt més estret que no s'havia esperat abans de la incapacitació de Sharon. “Em dirigeixo al president de l'Autoritat Palestina Mahmud Abbas”, va declarar la nit electoral, “i li dic de la manera més simple i directa possible que estem disposats a arribar a un compromís i a renunciar a part de la nostra estimada terra d'Israel, així com a evacuar jueus, per tal que vosaltres pugueu complir el somni de viure al costat nostre amb un Estat propi i en pau i tranquil·litat⁸²⁸”.

⁸²⁷ Per a consultar digitalment els esquetxos de l'*Eretz Nehederet* d'aquells dies vegi's bit.ly/365GsXh.

⁸²⁸ CYMERMAN, Henrique. «Olmert governará en coalición» *La Vanguardia*, 29 de març de 2006, p. 3.

L'aliança amb el Partit Laborista, les plataformes ultraortodoxes i el partit sectorial de jubilats Gil li donava setanta-dos diputats per a intentar-ho (als quals encara podien afegir-s'hi els cinc del Meretz) i àdhuc Liberman, que havia encarnat l'irredemptisme en els anys anteriors però que ara aspirava a conrear una reputació d'home d'Estat en constatar que havia pogut igualar la força electoral del Likud, afirmava que si el pla de retirada de Cisjordània era sostingut per una majoria d'israelians ell també l'acceptaria. Netanyahu va mantenir-se com a líder del Likud, però amb només dotze diputats difícilment podia plantar batalla en aquell moment. "Qui deia que Sharon no tenia legitimitat per a retirar-se de Gaza rep ara la legitimitat d'Olmert per a evacuar Cisjordània⁸²⁹", escrivia optimista la periodista d'esquerres Sima Kadmon al *Yediot Ahronot*. A despit del fiasco d'Amona i de la victòria de Hamas, alguns encara creien que el camí traçat per Sharon podia recórrer-se.

La realitat va desenganyar-los aviat. Ehud Olmert no va tenir gens de pressa a implementar el programa després d'haver vist com Amona feia perillar la seva reputació, i de fet no va impulsar cap altra evacuació d'assentaments en els tres anys que va ésser primer ministre. Les investigacions per corrupció que acabaren tombant-lo i enviant-lo a la presó començaren poc després i li erosionaren seriosament el prestigi i la credibilitat. Però el que realment va paralitzar l'acció política del govern quant a la qüestió territorial va ésser la constatació que les retirades no acabaven amb la violència sinó que la feien més perillosa i difícil de controlar.

El 25 de juny de 2006 el soldat israelià Gilad Shalit va ésser capturat per milicians del braç armat de Hamas que van fer-lo presoner a la Franja. Olmert va llançar una operació militar per a alliberar-lo però va topat amb una resistència molt més organitzada que no un any abans, la qual controlava totalment el territori i era capaç de causar danys materials i pànic entre la població israeliana amb el llançament massiu de coets de fabricació més o menys casolana. Després de quatre mesos de bombardejos i d'incursions que van deixar més de quatre-cents palestins morts i una pèssima imatge internacional d'Israel, el govern hagué d'abandonar l'operació amb un balanç d'onze baixes pròpies i sense haver pogut alliberar Shalit, el qual romandria presoner durant els

⁸²⁹ CYMERMAN, Henrique. «Olmert aglutina "el campo de la paz"» *La Vanguardia*, 30 de març de 2006, p. 3.

cinc anys següents i només va recuperar la llibertat en el marc d'un acord que va veure com a contrapartida l'alliberament d'un miler llarg de presos palestins, entre els quals molts amb delictes de sang.

Més important encara, el 12 de juliol una incursió de Hezbollah a la frontera nord en solidaritat amb el sofriment dels palestins de Gaza va tenir com a resultat la mort de deu soldats (i la captura de dos dels cadàvers) i va provocar una guerra de trenta-tres dies en què Israel va ésser incapaç d'aturar el llançament de coets i de míssils a despit de l'àmplia destrucció d'infraestructures que va perpetrar en territori libanès. Olmert va veure's finalment forçat a acceptar un humiliant alto el foc que plantejava un desarmament de Hezbollah de iure però que deixava les coses en un statu quo *ante bellum* de facto. El balanç era de cent vint-i-un israelians morts i de més d'un miler de libanesos. Ni Gaza ni el sud del Líban no van ésser reconquerits, però la possibilitat de repetir a Cisjordània un patró que deixava plena llibertat de moviments als grups armats àrabs per a organitzar-se, controlar el territori i acumular material bèl·lic va passar a ésser anatema. Benjamin Netanyahu va veure vindicada la seva posició contrària a la retirada —posició que no havia estat totalment constant en el temps i que en qualsevol cas no havia pas manifestat en el cas libanès— i les següents eleccions, l'any 2009, van deixar un empat tècnic entre el Kadima de Livni que s'havia convertit essencialment en la força principal del centreesquerra i el Likud de Netanyahu que plantejava un immobilisme de “gestió del conflicte” com a línia política a seguir. El rol d'àrbitre va correspondre a un Liberman que, com Rafi Eitan abans que ell, se sentia temptat per les polítiques anti-*charedim* que li oferia Livni però que en darrera instància prioritzava una doctrina exterior i de seguretat intransigent, de manera que s'inclinà per Netanyahu i li permeté de començar el període d'hegemonia més llarg d'un sol individu en tota la història d'Israel: dotze anys i tres mesos que només van arribar a la fi el juny de 2021, de la mà d'unes circumstàncies molt diferents però en què hom pot identificar un important patró comú amb l'episodi d'escissió de Sharon; tant en un cas com en l'altre el Likud va perdre el poder per una dissensió interna del camp revisionista i, en totes dues conjuntures, el successor va ésser un home que provenia de les files pròpies.

Netanyahu va tornar al poder dient que la unilateralitat només expressava debilitat i que la retirada de Gaza havia estat un error. Les guerres que Israel hagué d'afrontar-hi el

2008, el 2012, el 2014 i el 2021, cada vegada amb unes milícies palestines més ben armades a despit dels esforços israelians per a sostenir un bloqueig de la Franja que hi impedis l'entrada de materials susceptibles d'ésser usats amb finalitat bèl·liques i de la construcció d'un sistema defensiu d'antimíssils conegut com a Cúpula de Ferro, semblaven donar-li la raó. Tanmateix, els arguments i les motivacions de Sharon devien tenir també algun pes en la seva presa de decisions, perquè malgrat els conflictes oberts i les incomptables escaramusses que van esdevenir-se en el transcurs de la dècada llarga de mandat no va plantejar-se en cap moment de reocupar Gaza. El mateix pot dir-se del Líban, on des del 2006 ençà hom ha viscut en una calma tensa en què les capacitats armamentístiques de Hezbollah no han parat d'augmentar i es tradueixen en uns cent mil míssils i coets que apunten Israel des de l'altra banda de la frontera.

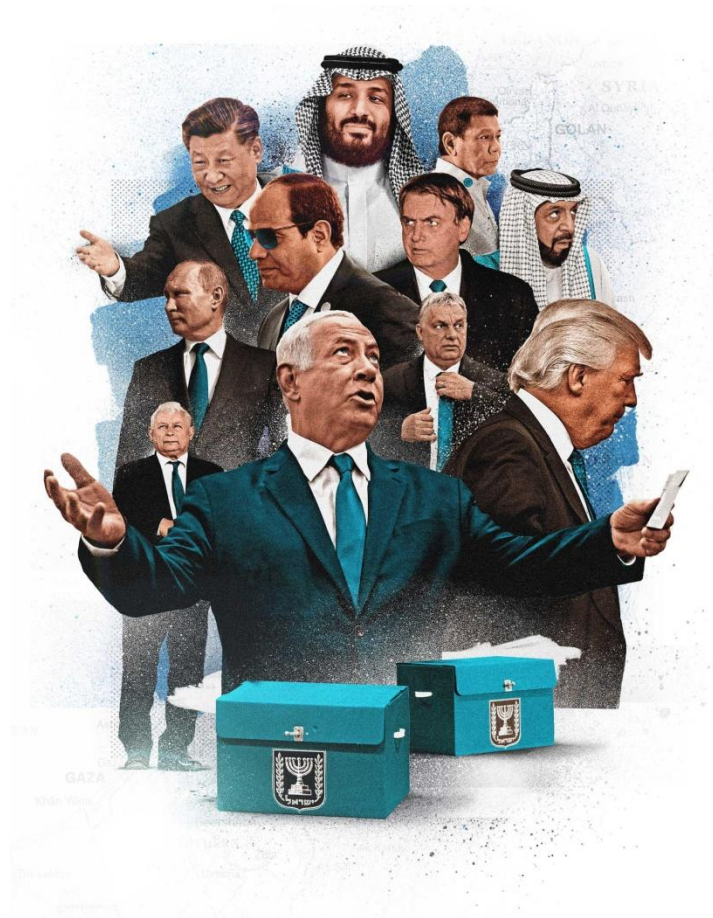
Això no treu que, alliberat de les cotilles que li imposava el procés d'Oslo, Netanyahu demostrés que, a diferència del que pensava Sharon, la “gestió del conflicte” és factible de sostenir en el llarg termini. Els seus dotze anys de govern van veure un increment de la prosperitat, una expansió econòmica i una relativa calma a les fronteres per comparació a qualsevol període previ. Les natalitats respectives dels sectors àrab i jueu tendiren a convergir (mercès en bona part a la creixent importància demogràfica dels blocs ultraortodox i nacionalreligiós) i lluny d'ésser desestabilitzat des de dins per la minoria àrab o condemnat a l'ostracisme per la resta del món Israel va esdevenir un poder de primer ordre en l'arena internacional molt per damunt de la força que caldria esperar davant l'extensió territorial que ocupa i el nombre d'habitants que té. Els Acords d'Abraham de 2020 amb els Emirats Àrabs i Bahrain evidenciaven que també des d'un paradigma de “pau a través de la força” podien normalitzar-se les relacions entre Israel i alguns Estats àrabs en contra dels que els defensors del procés d'Oslo havien argüït durant tot aquell temps.

L'anàlisi dels anys de govern de Netanyahu i de llurs implicacions per a la regió, per a les perspectives territorials d'Israel i per a les expectatives futures de pau no són temes que s'abordin en aquest document. Sí que és important, però, que hom analitzi els plantejaments del revisionisme del qual ha estat la figura més destacada del darrer quart de segle i explori les causes i les conseqüències dels canvis que s'han esdevingut. Per a fer-ho cal que el lector tingui presents les circumstàncies internes israelianes —una dinàmica demogràfica i un desengany amb la idea de pau, primer negociada i després unilateral, que ha desplaçat el país progressivament cap a la dreta— i també els corrents

de fons d'un món que ha esdevingut més multipolar i menys liberal, de manera que alguns dels plantejaments que s'havien fet a Israel als anys noranta des de la perspectiva d'allò que Francis Fukuyama va denominar “final de la història” han hagut de reconsiderar-se. El lector trobarà una anàlisi d'aquests assumptes a les pàgines conclusives que segueixen.

CONCLUSIONS

On September 12, 2019 Robert Kagan published in the *Washington Post* a long and significant dissertation under the title “Israel and the Decline of the Liberal Order”, in which he reflected —with a particularly close Israeli election about to happen— on the rise of nationalism all over the world, the common elements that could be identified in this tendency and the Israeli role in it. The author identified a “growing confrontation between the liberal world and its anti-liberal nationalist and authoritarian opponents” in which “in recent years Israeli foreign policy has been trending in a decidedly anti-liberal direction”. The illustration at the article front page, a collage by Neil Jamieson which showed Netanyahu in front of a row of world leaders which featured Donald Trump, Viktor Orban, Vladimir Putin, Xi Jinping, Jair Bolsonaro, Abdel-Fatah al Sissi and Mohammad bin Salman, vanished any doubt that could possibly remain about the message that Kagan intended to send.

By no means can Kagan be considered a leftist ideologue. Founder —side by side with John Bolton, United States ambassador at UN with Bush (2005-2006) and National

Security Advisor with Trump (2018-2019)— of the Project for the New American Century think tank in the late nineties, he has worked as an analyst on foreign policy for several Republican administrations and was John McCain’s main advisor in this field during his 2008 presidential campaign, before abruptly abandoning the GOP when Donald Trump became its nominee after the 2016 presidential primaries. Ever since then his narrative —as has happened with other neoconservative analysts like Max Boot— has been very critical of the “fascist tendencies” that he identifies within Trump’s administration.

In the 20-pages long essay published in the *Washington Post* Kagan complained about a change “about the middle of 2015” by which the Israeli government “has embraced Hungary’s avowedly ‘illiberal’ prime minister, Viktor Orban” while it “worked to forge close ties with Poland’s ruling Law and Justice party, despite its limitations on civil liberties and legislation outlawing public discussion of Poland’s role in the Holocaust”, “warmly embraced Brazil’s right-wing nationalist leader, Jair Bolsonaro”, “provided a state visit for President Rodrigo Duterte of the Philippines, who once likened himself to Adolf Hitler” and even “stood up for Saudi Crown Prince Mohammed bin Salman following the October 2018 murder of Jamal Khashoggi”. The columnist was not seeing these events as proof of Netanyahu’s ability to forge international alliances but as a planned and conscious scheme that made the Israeli prime minister “a central figure in the global non-liberal camp” to which all the aforementioned leaders would belong.

Kagan wanted to emphasize that the majority of the leaders labeled as illiberals have come to power recently or at least have taken this path only in the last few years. He also underlined that Jerusalem authorities had traditionally “struggled to embed their nation ever more firmly within the liberal economic, political and strategic order — believing it was their shared values more than anything else that would protect Israel against its enemies”, so this transformation, seen as “absurd even a decade ago, when Israelis still regarded themselves as members in good standing in the liberal world”, was an innovation due to changes in the “current state of Israeli politics and society”, “a course chosen by Netanyahu, pursuing his vision of his own interests and of his nation’s” and “also a symptom of the liberal world order’s decline”. After stressing that the decline of liberalism was something new both for the world and for Israel, Kagan introduced a third reflection, centered around the perils that this political discourse entails for the Jewish state.

The author admitted that in the short term the decline of liberalism might offer some opportunities that would have been hardly possible in other circumstances and recognized Netanyahu's ability to exploit this fact.

As he [Netanyahu] expressed during a meeting with his Hungarian and Polish counterparts and others two years ago, "we have special relations with China, and they don't care about political issues. [Indian President Narendra] Modi told me he has to look after the interests of India; Russia doesn't set political conditions, and Africa doesn't, either. Only the European Union does". Indeed, the right-wing nationalist movements in Europe are staunchly pro-Israel even as they maintain historical anti-Semitic tendencies. They admire Israel's combative nationalism and its plucky resistance to their common enemy, the European Union. Even Germany's far-right nationalists these days see an increasingly nationalist Israel as "a role model for Germany". The result may be that some Israelis no longer believe they need the liberal world order, and that they no longer have to tolerate its criticisms. Israel is militarily powerful, is economically successful and now has allies who don't care whether Israel remains liberal or democratic. Might not Israel fare better in the coming global disorder, a world where, as Trump's then-national security adviser H. R. McMaster put it, there is no "global community" but only an "arena where nations compete for advantage"?

As expected, Kagan answered his question with a resounding no. On the one hand, "Israelis would have to stop counting on U.S. support" because in an *America first* scenario the will to befriend the much more populous Arab world would supersede the American-Israeli strategic alliance. On the other, in a world where "Russia, China, India, Japan, Iran, the stronger European powers and the United States" are pitted against one another Israel would be barely more than "a mouse surrounded by elephants". Moreover, the rise of nationalisms poses a very concrete threat to Israel because in spite of there being "no necessary correlation between nationalism and anti-Semitism, there has certainly been a historical correlation, especially in Europe" that forebodes trouble both to Jewish diaspora —"when a government seeks to protect a nation's historical culture from contamination by 'others', the 'others' have historically always included the Jews"— and to the very future of Israel as a sovereign state.

The reader will indulge my not examining Kagan's statement on the existence of a conscious and effective coordination among the very different people whom he places at the forefront of an assault against the global liberal order: this purpose could easily

warrant another PhD dissertation. But the two other elements that he puts on the table—that is, 1) the Israeli transition from being a solid link within the liberal chain⁸³⁰ to becoming a key of the nationalist alternative and 2) the consequences of this fact for the Jewish state—are indeed very fitting here. To put it another way, has there been a real strategic change in Israeli foreign policy during these last years as Kagan affirms? If so, which have been the ultimate goals of this change and how are they related to the different territorial narratives for Israel's future? Has it been a consensual change between Israeli main political families or has it been limited to the Revisionist camp's will, or is it controversial even within this camp? Has it implied a change in policy or is it just a realignment consequent with Revisionist strategy as pursued since the upheaval that brought Likud to power in 1977? How big of an impact has it had in diplomatic relations with the Arab states and the Palestinians? What kind of restlessness causes in Israel and which answers are offered by Revisionism against Kagan's gloomy forebodings?

All these questions, which deep down are just variants of the very same questions that have been formulated in this document's introduction, have overflowed the preceding chapters and conditioned my choice of topics to address and phenomena to analyze. My exposition may have aided the reader to consolidate or nuance his previous thoughts on the matter, and anyway he is likely to guess which would be my answers. Even so, I think this document would not be complete were I not to use its conclusions to make my reasoning totally explicit. That is the goal of the pages which follow here.

The last tweaks of this dissertation have been given while Ukrainians were defending themselves courageously from a non-provoked invasion by earth, sea and air that Russia started on February 24, 2022 after months of denials, disinformation and spurious and everchanging pretexts intended to justify the great deployment of troops that were amassing at the border. The decision to invade a sovereign country without any

⁸³⁰ It is hard not to remember here what Abba Eban wrote in 1951, when he asserted that "independence and the maintenance of democratic institutions are causes for which the mass of Israeli citizens are prepared to struggle to the end. This is not so universally true of all states in the world—or in the Near East—as to be without import in the calculations of the greater Powers. Concern for the defense of world democracy must surely include concern for the preservation of the new democracy growing to strength and vigor at the crossroads where three continents meet". EBAN, Abba (1951) «Israel: The Emergence...» p. 435.

previous provocation and the subsequent accomplishment of an on-the-ground bombing and artillery campaign which has caused thousands of deaths brings to mind scenes from the 1930s that are vividly engraved in European collective memory. The ultimate goals of Putin's operation equally evoke deeply distinct recollections of the Hungarian and Czechoslovak episodes of the 1950s and 1960s.

These grave events offer the vivid constataion that the international order finds itself in a deeply fragile situation. Francis Fukuyama, the same who formulated in 1989 that "we may be witnessing not just the end of the Cold War [...] but the end of history as such: that is, the end point of mankind's ideological evolution and the universalization of Western liberal democracy as the final form of human government"⁸³¹ and inaugurated thus a school of thought which was to thrive in later years, has now asserted that the episode "marks the end of the post-cold war era, a rollback of the *Europe whole and free* that we thought emerged after 1991, or indeed, the end of 'The End of History'⁸³²".

There have been many occurrences during the last decade pointing to a deterioration of global liberal order in the way of Kagan's predictions. On this basis, the very 2014 Russian annexation of Crimea, Moscow's penetration to Syria in order to save Bashar al-Assad's regime from a much spread Sunnite insurrection, the brutal repression of civic protests in Hong Kong, Beijing's not-so-veiled threats to Taipei, the putsch against Nobel Peace Prize and Myanmar State Counsellor Aung San Suu Kyi or the American defeats in Iraq and (much more showily) in Afghanistan suggested already before this last stroke that the geopolitical course was taking a totally different path than that predicted by Western observers at the beginning of the current century.

None of the hereinbefore circumstances has had the impact of Russian invasion against Kiev, however. Public opinion commotion everywhere in the Western world has changed into a liberal awakening for many years unseen. Ukraine has fought against the aggression with an unexpected tenacity that totally surprised US military analysts who expected Kiev to collapse within a couple of days. European Union has been uncharacteristically quick and unanimous in condemning the aggression. NATO has seen vindicated its current *raison d'être*, which was questioned by large segments of Western citizenry, and the anti-Atlanticist approaches that have always circulated in this

⁸³¹ FUKUYAMA, Francis (1989) «The End of...» pp. 3-18.

⁸³² FUKUYAMA, Francis. «Putin's War on the Liberal Order» *Financial Times*, March 4th 2022.

side of the Atlantic —and also in later years and in a more novel way, in the other one— seem to be at least momentarily discredited, as is also the case of some populisms which mirrored themselves in Vladimir Putin's in order to gain traction within Western democracies' parliamentary systems.

The final result of the current hostilities is still impossible to predict, as well as its consequences for the dynamics heretofore described. It is evident, though, that Kagan's description of a slow decline of post-Cold War values which was looked upon with gay abandon in Western countries, as if it were a Boiling Frog Syndrome case, is a reality no more, at least for the foreseeable future. Out of ten persons who were alongside Putin in the illustration of the article «Israel and the Decline of the Liberal Order», all save Chinese leader Xi Jinping have condemned, more or less strongly depending on the case, the Russian aggression. I believe this fact has to be ascribed both to a certain exaggeration of Kagan's when lumping personalities with very different weltanschauungen together and to the pressure of popular views which were very opinionated against Russia in the case of some Western countries and which tilted on that direction leaders —I am thinking specifically of Viktor Orban— who otherwise would have been way more reluctant to position themselves against the Kremlin. This is only a tangential observation which is not to be developed here, so I defer to the reader the degree in which these condemnations may be attributed to one reason or to the other. Be that as it may, the situation seems hopeful, all caution notwithstanding, for those who are committed to defending liberalism.

What we do analyze here is Kagan's assertion of Israel coming from being a link of the liberal chain to becoming a key piece of the nationalist alternative, as well as the consequences of this fact for the country⁸³³. These times of war in Eastern Europe brought to memory a controversy which happened in 1999, in the similar but small-scale scenario of the Yugoslav Wars, between then prime minister Netanyahu and Foreign Minister Sharon. We follow on this David Landau's account:

Sharon stood out in his unconcealed preference for the Serbs, who were backed by their traditional ally—Russia. Urged by his professional staff at the Foreign Ministry to join his voice to worldwide condemnation of the Serbs, he agreed only

⁸³³ There have been factions within the Revisionist right which have given credit to this paradigm and have placed themselves, with some nuances, proudly into the nationalist camp, with Yoram Hazony's book *The Virtue of Nationalism* as their intellectual banner.

to a general and vaguely worded condemnation of all aggression against innocent persons. “Today bad things are being done to the Albanians; not long ago bad things were done to the Serbs”.

Sharon’s reasoning was complex. First, there was the memory, still very much alive among some Israelis, of the Serbian people’s support for persecuted Jews during the Nazi Holocaust, a distinct rarity among the nations of Europe. Then there was his basic belief that Israel needed to improve its relations with Russia. Beyond that, Sharon urged Israeli policy makers to look to the future: if armed intervention by outside powers to enforce a solution to a regional conflict was legitimate in one part of the world, it would be legitimate in other parts of the world. Israel could become a future victim of such legitimacy.

Netanyahu tried to stand behind Washington while at the same time not falling out with Sharon on the eve of the election. His office formally announced that Israel supported the NATO bombing. Sharon still tried to have it both ways. “As loyal friends of the U.S.”, a Foreign Ministry statement said, “we expect U.S. and NATO forces to do everything to end the sufferings of innocent people and bring about a resumption of negotiations between the parties as soon as possible⁸³⁴”.

Benjamin Netanyahu, partly raised and educated in the United States, has been both by character and by vital experiences the most pro-American of all the prime ministers Israel has had and the one who has identified the more with the “free world” in his public speeches, which were prone to draw a parallel —and even a direct equivalence— between Israel’s enemies and those of the Western side, something that was already evident in the books he published in the 1980s and 1990s, whose very titles —as well as the fact that they were written in English— are an eloquent proof of it: *International Terrorism: Challenge and Response* (1981), *Terrorism: How the West Can Win* (1987), *A Durable Peace: Israel and Its Place Among the Nations*⁸³⁵ (1993) and *Fighting Terrorism: How Democracies Can Defeat Domestic and International Terrorism* (1995). All of them have Israel as the centerpiece but always as a link to a very clear and defined chain, that of “the West” and “the democracies”.

⁸³⁴ LANDAU, Maurice David (2014) *Arik: The Life...* pp. 410-411. A broader perspective of the Russian-Israeli relations in the 1990s may be found in FREEDMAN, Robert Owen (1998) «Russia and Israel...» pp. 140-169.

⁸³⁵ In this particular case the book was published in Hebrew and only translated to English in 1999.

It is true that Israel was already anchored in the Western Bloc since way before that. Despite the youthful Marxist influences which flustered some of the more outstanding members of the foundational generation, and the key role of Czechoslovak weaponry in securing victory during the War of Independence, Ben-Gurion never contemplated seriously any other alternative and everything in his political thought, from the admiration of England to the rejection of Communism and Fascism understood as one and the same, led to this conclusion. The same may be said about Revisionism and in fact it has already been stated that Jabotinsky, in spite of some occasional flirts with Fascism and an inclination —common back then— to glorify might, was nonetheless a liberal at heart. Menachem Begin put this question to rest once and for all for his political camp in 1954 Cherut's 3rd National Convention and immortalized subordination to law with the sentence "there are judges in Jerusalem" so many times uttered when he reached power. All this notwithstanding, that generation of Revisionists had a way more wary view of the Western world which, for them, was ultimately an extension of the anti-Semite Europe who had begotten the Holocaust. The reader has already seen how Begin had this very much in mind when dealing with Germany — from the war reparation controversy when in the opposition to the crisis with Chancellor Schmidt as prime minister— but also with France or the United States, and more generally he was prone to draw comparisons with World War II events anywhere in the world when he reacted to actions or speeches that he perceived as hostile to Israel, in which case he automatically tended to attribute them to everpresent anti-Semite dynamics. Lechi had a public discourse akin to a decolonization movement and Yitzhak Shamir admired Mao. All of them were pro-West —at the end of the day, Cold War circumstances made very hard any other outcome and they fully understood Kagan's descriptions of the perils involved in Israel's exploring a hypothetical wild world of might without right— but seldom sans reservations. In 1999 Sharon saw that Kosovans were Muslims, that Milosevic had not messed with him in any way and that good relations with Russia would be positive for Israel, prospects which to him counseled Israel's turning a blind eye to the human rights violations that were happening then and there.

The dynamics of liberalization which Begin's partners promoted after the *Mahapach* and the consolidation of a "peace for land" paradigm during the Oslo process after the bitter experience of the First Intifada made the wedge between US-aligned countries and Israel more blurred than ever. Benjamin Netanyahu was both a consequence and an

instigator of this phenomenon. Not only did he want to align Israel with the West but indeed considered his country an indivisible part of the Western world, maybe even the cultural inspiration for the rest of the free countries⁸³⁶. During the 1999 Israeli general elections campaign the relations with the White House were fairly cold and the prime minister believed Clinton to be the main responsible of his bleak situation but even so the option to disavow Kosovo's NATO operation was anathema. This same perspective is seen when recent trends of Israeli legislation are analyzed in fields ranging from judicial review to homosexual rights, something which draws attention to the parallelism in the evolution and in mutual influences between Jerusalem and the rest of the Western countries.

Obviously this causes problems and frustrations sometimes. On the one hand, there are sectors with an increasing demographic weight which have conservative and religious worldviews that make them react against the dynamics of liberalizing social mores. On the other, not having the ability to use full force in war situations is always a frustrating experience for a society with a high level of militarization and a superior arsenal as compared to neighboring countries, one which gives weight to the perception that the IDF must endure unfair limitations which force her to fight with a hand tied behind her back and subject to moral standards way stricter than those expected for the militiae which she is confronting. These dynamics may be observed in many different fields, from the rejection of civil marriage —or of any other modification of the religious status quo— to the recurrent calls to recover the death penalty which has never been fully operative in the country.

It is true that the government has sometimes used this state of mind for its own benefit and has forged commercial and even deeper alliances with countries lacking a liberal weltanschauung, but there are nonetheless very clear limits to this kind of flirts. Pines Operation in the 1980s, First Intifada in the 1990s and Second Intifada in the 2000s have shown the way civil society reacts when it perceives practices that take the country apart from liberal conventions and how the government is then forced to set right the

⁸³⁶ This is also a powerful idea within the GOP right-wing. "The purpose of progressives, non-Jewish progressives, Antifa, others", told David Wurmser from the ultraconservative Center for Security Policy in October 2021, "is to destroy the Jewish people. It isn't their only purpose, their purpose is to destroy the West, but they know the history of Israel and the history of the Jewish people is intertwined with the history of the West. Whether we like it or not America is a Judeo-Christian culture, it's Rome and Jerusalem, they know that without Jerusalem the whole thing comes down. So they need to destroy the Judeo-Christian core". *The Caroline Glick Show*, episode 23, October 24th 2021.

course in view of demonstrations, insubordinations and social divide which otherwise appear. The “conflict management” of Netanyahu’s years has featured an inclination for diplomacy instead of force and a more circumspect usage of the army than any of the previous premiers had done before, although the public discourse has usually been harsher than that. Neither in that regard nor in the judicial cases opened against him has he made steps towards a real rupture with the rule of law —the passage of power to Naftali Bennett last July, bitter but civic, stands in contrast with the last analogous situation in the United States— and in fact the later revelation of malpractice in judicial proceedings during the investigation through the use of personal information in order to blackmail indicted persons while they were being questioned shows that liberal rebukes about this cannot go only one way.

If that is correct in Netanyahu’s case, it is even more so for the generation which has succeeded him in government. Naftali Bennett and Ayelet Shaked, the wunderkinder that bounced back Mafdal in 2012 defending a more decisive action in Gaza and the annexion of West Bank’s Area C, have ended up forming a coalition government with the left in order to “return to normalcy”, “reestablish confidence in the institutions” and help bring about an “orderly succession” after twelve years with the same man on top and a biennium of political instability and repeated elections; reasons all of them that do not sound illiberal at all. Their main partner in the coalition, Yair Lapid, Tommy’s son, is a liberal to the bone and both the general diplomatic orientation which he has pursued as Foreign Minister and the concrete attitude he has taken during the Ukrainian crisis show that enough. Israel’s identity as a “solid link within the liberal chain” is not in danger nor has it been in later years if this concept is used to refer to international alignment and core values that inform domestic policy, in spite of recent dynamics that may be seen elsewhere which counsel never to fully disregard that possibility.

What about the occupation, however? Dominance over all *Eretz Yisrael* cannot be achieved within a democratic and liberal state sans a military occupation which implies by its own nature the immediate emergence of a contradiction, unless one essays before, as some radical right-wing sectors have suggested at some point without this proposal ever becoming seriously considered inside Revisionist debates, a “transfer of population” which would surely be anti-liberal.

A certain flexibilization of Israeli positions may be found on this. Begin and Shamir were stubborn opponents to any sovereignty concession in *Eretz Yisrael*, territorial irredentism was a core ideological idea for them as well as for all of Jabotinsky's disciples, the very element which had brought them to break with the Zionist Organization and with the official *yishuv* institutions of the Mandate in the first place. Netanyahu, an Oslo process opponent who never approved of the Gaza withdrawal, is not exactly that. He is certainly against "peace for land" approaches but not so because he does not want to hand over territories as because he thinks that such a course would not lead to peace and that, albeit not an ideal situation, Israel does not really have —nor will in the foreseeable future— a better alternative than the current status quo.

This is a general feature of the current non-religious Right, ideological irredentism of this kind is virtually nonexistent in Israel nowadays. As was the case with the best part of political spectrum, Revisionism understood that occupation dynamics were toxic and became willing to give in in exchange for security guarantees and a normalization of diplomatic relations —it can be discussed up to which point the concessions were enough or who was the main obstacle to Oslo process success, but no question of these does alter the fact that this was the preferred paradigm— which ended up in disgrace with the outbreak of the Second Intifada. Afterwards it tried to get round the problem with a unilateral bet that was shared by part of the Left and which was criticized by a transideological faction —Netanyahu and Ben-Ami agreed on that— not for its implications of territorial retrocession but because they thought it endangered Israel's security while strengthening extremism in the Arab world. The more evident proof of this is Gaza; if the Strip were to be seriously considered an irredemptist piece of land, a reoccupation —or at least the symbolic reconstruction of settlements such as Nissanit, Dugit or Elei Sinai which had geographical contiguity with the State of Israel— would have been a reasonable outcome in the summer of 2014 when Israeli infantry put boots on the ground again in the context of Operation Protective Edge.

In the 1990s Netanyahu accepted withdrawals which fitted Oslo's parameters and would have had Palestinian statehood as the ultimate natural outcome. When he came back to power in 2009 he admitted in Bar-Ilan speech that his long-term vision was a demilitarized Palestinian entity with full domestic attributions which could be called a

state⁸³⁷. Sharon, when embracing the Road Map, was even more eloquent. Liberman, the obstinate radical who run with Moledet on the same list and who during the Knesset Disengagement debate called Sharon's plan "a road accident involving the entire nation", formulated some years after a transfer proposal which had the slogan "Ariel for Israel, Umm al-Fahm for Palestinians" and which fitted to a T an Oslo-like Two-State solution, albeit a more openly ethnic one. And if there were times during the last decade when it seemed that there was a reaction to the right of Likud against these inclinations this illusion fades as soon as one looks at the coalition that has been built by its most outspoken supporters: Prime Minister Bennett, Interior Minister Shaked, Justice Minister Saar or the Benny Begin who in 1999 was at the top of an Ultra-Nationalist list and who is now sitting in the Knesset as a coalition member. The Israeli Right outside the National Religious community does not reject outright the two-States idea of territorial partition these days, even though this fact may be clouded by everyday rhetoric and by electoral strategies which always shape Israeli public discourse. At the end of the day, despite the noise and visibility which they have managed to get, all Revisionists splits based upon territorial irredentism since Techiya's times have reached only a marginal share of votes at best every time the hour of truth has come⁸³⁸.

Revisionists nevertheless do think that currently there is no available partner for peace with reasonable proposals to exchange. The peace experience with Egypt remains a rarity without much chance to be repeated, one which has anyway been imperiled at certain moments —the September 2011 scenes at Cairo embassy during Arab Spring turmoil and the following dynamics of Mohammed Morsi's tenure are two outstanding examples of that— and which remains therefore as an undisputed long-lasting diplomatic success but it is seen more as of a circumstantial entente due to shared interests which may end at some point as happened before with similar experiences with Turkey⁸³⁹ and Iran rather than as a genuinely friendly relationship. The coldening of relations with Jordan during the last two decades reinforces this very point. And of

⁸³⁷ For Netanyahu's previous positions concerning Palestinian statehood, BEN-PORAT, Guy (2005) «Netanyahu's Second Coming...» pp. 239-241.

⁸³⁸ It is interesting to refer here to Jonathan Rynhold, who in 2001 had identified four big undercurrents within Israeli policy-makers, i.e., Ultra-Nationalists, Conservatives, Statists and Progressives, with the prediction that Oslo would make Ultra-Nationalism marginal (a correct formulation which was all the more risky at the time if it is considered that the author still included Sharon as the embodiment of this tendency) and that both Statism and Progressivism would grow subordinated to a Netanyahu-led conservatism, something which certainly happened during the following decade. RYNHOLD, Jonathan (2001) «Re-Conceptualizing Israeli Approaches...» pp. 33-52.

⁸³⁹ On this v. TÜR, Özlem (2012) «Turkey and Israel...» pp. 45-66.

course, the Syrian border situation shows the limits of diplomacy the same way as the Lebanese border situation shows those of unilateralism. Netanyahu, a conservative man by character, does not have the urgency of Barak or Sharon to end the conflict and thinks that what has worked during fifty years may work as well for fifty more. That does not mean he has no plan B or he lacks the ambition to solve the problem — something that would make of him, already the most important (although also the most controversial) politician of his generation, an immortal father of the nation on a par with Ben-Gurion— but that he has seen it simply impossible and has achieved, with his “day by day management”, a relatively stable peace and some undisputed diplomatic successes which have been founded, as each and every agreement between Israel and the Arab world up until today, upon circumstantial shared interests caused by the existence of common enemies. With the change of government, perspectives have remained the same, not that much because the new coalition has many conflicting views inside —although this is the reason everybody gives to its constituents— but because there seems to be no viable alternative. Bar-Ilan speech was deep down an acceptance of the Two-State Solution. Donald Trump’s “Vision for Peace⁸⁴⁰” is also a Two-State model, although with important gains for Israel in the elements and places of the conflict which bear a more symbolic significance; it nevertheless contemplates also the transfer to Palestinians of many more Israeli sovereign lands than those proposed by the Clinton Parameters. The quiet and circumspect way in which settlements have expanded during the last decade reinforces this assertion. If there emerges a Palestinian leadership willing to close the wounds of the past and to offer a historical compromise which guarantees Israel’s security as a Jewish state, the door for dialogue with Revisionism remains open and the country’s liberal ethos⁸⁴¹ make it improbable for it to close in the foreseeable future.

This document has attempted to explain the evolution of the Israeli Right between the 1970s and the beginning of the current century. In order to do so I have detailed the more important features of Jabotinsky’s ideology —and that of its closest fellow

⁸⁴⁰ Formally “Peace to Prosperity: A Vision to Improve the Lives of the Palestinian and Israeli People”, it can be found at bit.ly/37JJbpG.

⁸⁴¹ On this identification between Israel and liberalism it is interesting the workings of Yossi Yonah, Philosophy professor at Ben-Gurion University and Labor MK between 2015-2019 in YONAH, Yossi (2000) «Israel’s Political Stability...» pp. 128-153.

travelers— as well as the main traits of Israel's state structure, with a particular attention being given to the years which oversaw the transformation of Revisionism from an irredentist ideology that had not fully abandoned authoritarian reminiscences common during the interwar period towards its full acceptance of the long-term implications of the Israeli foundational values' adoption —the values in themselves had already been adopted by it a long time ago— as its own.

History is always complex, change is never lineal and the historian, while making the inevitable choices when condensing in a few hundred pages a nearly boundless amount of material, has the risk either to offer too simplistic a thread which may send the reader towards dangerously biased narratives or to incur the opposite vice of getting him lost among a mess of data and informations with neither coherence nor cohesion. I have tried to avoid these two scenarios with a narrative centered around the territorial formulations and the political discourse which shaped them, particularly in parliament, without eluding digressions when they were useful to delineate the main currents of thought but trying more often than not that they be spontaneously apprehensible to the reader just owing to the very order of events. Having reached the conclusion of this dissertation, it seemed fair to me that I make explicit my personal judgment of the topics which are the core of this thesis —the evolution of Revisionism and the Two-State solution— so whoever reads it can compare it with his own and know of the author's beliefs before giving to the formulations herein written the value that he may consider proper.

This is intended to be an academical paper and, as such, I have written it with the scientific eagerness to create and divulge knowledge, but I do not escape the practical utility which a comprehensive understanding of Revisionism's ideological formulations and future perspectives may have for a future resolution of the centennial Middle East conflict. Although I have focused my research on this region I see the case which I am describing as a representation, small-scale and obviously with its distinctive features, of a reality which may be found in many right-wing Nationalist ideologies all over the world which, despite being inclined towards the adoption of a liberal worldview, are nonetheless susceptible to authoritarian temptations if the circumstances press them towards that end. In Israel's case it is hard to see how such an outcome could happen nowadays, but hereinbefore there are descriptions of certain moments in which, either because of political dynamics or because of the leader's idiosyncrasy, there were flirts

—occasional and marginal as they may have been— with other alternatives, circumstance for which it would be easy to trace analogies with other realities that are closer to the Catalan and European reader in time, sometimes also in space, and anyway probably more important geopolitically. The reflections which may follow, both from a particular perspective —for example, about the mistakes in the implementation of the two-State solution which heretofore have frustrated the longing for a lasting arrangement— and from the broader vision of promoting policies engaged with peace, human rights and democratic values, will undoubtedly be both fitting and welcome.

Terrassa,
March 2022

BIBLIOGRAFIA

L'elaboració d'aquesta tesi ha requerit de la lectura i del processament de dades provinents de fonts d'informació molt diverses, a les quals caldria encara afegir la documentació que l'autor havia compilat prèviament per a l'elaboració d'un treball de fi de màster, d'articles acadèmics i de diverses col·laboracions que remunten fins i tot la seva incorporació als entorns universitaris. Aquesta bibliografia pretén d'ésser exhaustiva, però té algunes limitacions que s'exposen a continuació. Igualment, el lector disposa a la introducció d'aquest document (pp. 13-20) d'un breu assaig bibliogràfic de les obres més rellevants.

He classificat la informació bibliogràfica en quatre apartats: llibres, articles, hemeroteques i documents oficials. Pel que fa als primers, només introdueixo les obres que s'han utilitzat com a mínim en una citació a peu de pàgina, i ho faig amb referència a l'edició (editorial i ciutat on s'ha imprès) que he consultat, que és sempre o bé l'original o bé una traducció a l'anglès, l'espanyol o el francès. L'any que s'indica entre parèntesis és el de la primera edició de l'obra, però quan la versió que he fet servir és una altra indico l'any de publicació de l'edició consultada al final, seguit del nom del traductor en cas que correspongui. Excepcionalment, quan el llibre ha estat consultat en un format digital que no em permet de conèixer l'edició o la paginació, ometo aquests criteris i em limito a enllaçar el portal web des d'on pot accedir-s'hi. En les notes a peu de pàgina la citació està abreujada al nom de l'autor, l'any, les tres primeres paraules del títol i les pàgines a què es fa referència, criteri que segueixo igualment amb els articles de revista. Quan la citació és d'un capítol de llibre, ho indico a la nota al peu i em limito a fer constar el títol i els autors (o directors o coordinadors, si és el cas) de l'obra completa a la bibliografia final. Quan el títol de l'obra consultada està en hebreu, el tradueixo al costat al català entre claudàtors, traducció que en tots els casos és pròpia i que no es reflecteix a la nota al peu sinó només a la bibliografia final.

Les hemeroteques que s'enumeren són també només les que han estat citades al llarg de la tesi. A diferència del criteri seguit amb els articles de revista, però, m'he limitat a fer constar el nom de les capçaleres sense detallar cadascun dels articles consultats, atès que l'opció contrària trauria de tota proporció la mida de la llista resultant. Quant als documents i informes oficials, el lector pot consultar-los traduïts al català —íntegrament

o en una selecció dels fragments més importants, en funció de la rellevància i extensió de cadascun— a la secció 5 de l'annex d'aquest mateix document (pp. 720-741).

Llibres

- ACHCAR, Gilbert, i WARSCHAWSKI, Michel (2006). *La guerra de los 33 días. Israel contra Hezbolá en el Líbano y sus consecuencias*. Icaria, Barcelona, 2007.
- AMIT, Zalman, y LEVIT, Daphna (2011). *Israeli Rejectionism: A Hidden Agenda in the Middle East Peace Process*. Pluto Press.
- ANDERSON, Benedict (1983). *Imagined Communities. Reflection on the Origin and Spread of Nationalism*. Verso, Londres, 2006 (3ª edició).
- ARENS, Moshe (1995). *Broken Covenant: American Foreign Policy and the Crisis Between the U.S. and Israel*. Simon & Schuster, Nova York.
- AVI-HAI, Avraham (1974). *Ben-Gurion, State-BUILDER. Principles and Pragmatism, 1948-1963*. Israel Universities Press, Jerusalem.
- AVNER, Yehuda (2010). *The Prime Ministers. An Intimate Narrative of Israeli Leadership*. The Toby Press, Jerusalem, 2012 (4ª edició).
- BAKER, James (1995). *The Politics of Diplomacy*. Amb la col·laboració de Thomas M. DeFrank. G. P. Putman's Sons, Nova York.
- BAR-ON, Mordechai (2012). *Moshe Dayan. Israel's Controversial Hero*. Yale University Press, New Haven.
- BARAK, Oren i SHEFFER, Gabriel (2010). *Militarism and Israeli Society*. Indiana University Press, Bloomington.
- BALL, Terence i BELLAMY, Richard (eds., 2003). *The Cambridge History of Twentieth Century Political Thought*. Cambridge University Press.
- BAUER, Julien (1994). *Les juifs hassidiques*. Presses Universitaires de France, París.
- BAUER, Julien (1998). *Les partis religieux en Israël*. Presses Universitaires de France, París.
- BAUER, Julien (2000). *Le système politique israélien*. Presses Universitaires de France, París.
- BEN-AMI, Shlomo (2005). *Cicatrices de guerra, heridas de paz. La tragedia árabe-israelí*. Ediciones B, Barcelona, 2006 (1ª edició).

- BEN-GURION, David (1976). זיכרונות [*Memòries*]. Am Oved, Tel Aviv. Edició en cinc volums.
- BENTON, Edward [Ted] (1996). *The Greening of Marxism*. Guilford Press, Nova York.
- BENZIMAN, Uzi (1985). *Sharon: An Israeli Caesar*. Robson Books, Nova York.
- BLOOM, Gadi i HEFEZ, Nir (2006). *Ariel Sharon: A Life*. Random House, Nova York.
- BREGMAN, Ahron (2002). *Israel's Wars*. Routledge, Nova York.
- BREGMAN, Ahron (2005). *Elusive Peace: How the Holy Land Defeated America*. Penguin Books, Londres.
- BUCAILLE, Laetitia (2002). *Generación Intifada*. Ediciones B, Barcelona, 2004. Traducció de Rosa María Martínez Coll.
- BURKETT, Paul (1999). *Marx and Nature*. Saint Martin's Press, Nova York.
- BURR, Millard, i COLLINS, Robert (2008). *Darfur: The Long Road to Disaster*. Markus Wiener Books, Princeton. Hi ha un llibre anterior publicat el 1999 dels mateixos autors i amb el mateix títol, però és prou diferent per a considerar-la una obra diferent i no una reedició.
- CAMARGO ADROVER, Jesús (2015). *El conflicto palestino-israelí a partir del pensamiento de Edward W. Said*. Tesi doctoral dirigida pel Dr. Bernat Riutort Serra, Universitat de les Illes Balears.
- CATTAN, Henry (1969). *Palestina, los árabes e Israel*. Siglo XXI Editores, Ciutat de Mèxic, 1971. Traducció d'Alejandro Licona.
- CELA CONDE, Camilo José, i AYALA, Francisco (2013). *Evolución humana*. Alianza Editorial, Madrid, 2013 (1ª edició).
- CHAIM, Yossef (1899). *The Pesach Haggadah*. Tevuna Publishers, Bnei Brak, 1996. La traducció i edició és a cura de Shalom Meir Wallach.
- CLARK, Barry (1998). *Political Economy: A Comparative Approach*. Praeger, Londres.
- CLINTON, Robert Lawry (1997). *God and Man in the Law: The Foundations of Anglo-American Constitutionalism*. University Press of Kansas, Lawrence, Kansas.

- CLINTON, William Jefferson (2004). *Mi vida*. Plaza Janés, Barcelona, 2004 (1ª edició).
- COBBAN, Helena (1984). *The Palestinian Liberation Organisation: People, Power, and Politics*. Cambridge University Press, Cambridge.
- COHEN, Hillel (2006). ערבים טובים: המודיעין הישראלי והערבים בישראל. [Bons àrabs: La intelligència israeliana i els àrabs d'Israel.] Premsa de la Universitat Hebrea de Jerusalem, Jerusalem. Hi ha traducció anglesa, publicada el 2010.
- COHEN, Michael (1982). *Palestine and the Great Powers, 1945-1948*. Princeton University Press, Princeton, Nova Jersey.
- CORM, Georges (2003). *Le Liban contemporain. Histoire et société*. Éditions La Découverte, París.
- CORWIN, Edwin (1941). *Constitutional Revolution, Ltd*. Claremont Colleges, Califòrnia.
- CULLA, Joan Baptista (2004). *Israel, el somni i la tragèdia. Del sionisme al conflicte de Palestina*. Edicions La Campana, Barcelona, 2004 (3ª edició).
- DAVIES, William David, i FINKELSTEIN, Louis (eds, 1984). *The Cambridge History of Judaism, volume I. Introduction; The Persian Period*. Cambridge University Press, Cambridge.
- DAVIES, William David, i FINKELSTEIN, Louis (eds, 1989). *The Cambridge History of Judaism, volume II. The Hellenistic Age*. Cambridge University Press, Cambridge, 2003 (2ª impressió).
- DRAENGER, Jacob (1956). *Nahoum Goldmann*. Éditions Météore, París.
- DUECK, Colin (2010). *Hard Line. The Republican Party and U.S. Foreign Policy since World War II*. Princeton University Press, Princeton.
- EATWELL, Roger i MUDDLE, Cas (eds., 2004). *Western Democracies and the New Extreme Right Challenge*. Routledge, Londres.
- EDGAR, Andrew (2005). *The philosophy of Habermas*. Routledge, Londres.
- EITAN, Rafel (1992). *A Soldier's Story*. SPI Books/Shapolsky, Nova York.
- ENCEL, Frédéric, i THUAL, François (2004). *Géopolitique d'Israël. Dictionnaire pour sortir des fantasmes*. Éditions du Seuil, Lonrai (Orne), 2004.
- EYSENCK, Hans (1960). *Psicología de la decisión política*. Ediciones Ariel, Barcelona, 1964 (1ª edició). Traducció de J. Romero Maura.

- FAURE, Claude (2004). *Dictionary of the Israeli-Palestinian Conflict*. Macmillan Reference, Nova York, 2005 (2ª edició).
- FAYE, Jean-Pierre (1996). *El siglo de las ideologías*. Ediciones del Serbal, Barcelona, 1998 (1ª edició). Traducció de Juan Carlos García-Borrón.
- FILC, Dani (2010). *The Political Right in Israel: Different Faces of Jewish Populism*. Routledge.
- FLORISTÁN, Alfredo (coord., 2002). *Historia Moderna Universal*. Ariel, Barcelona.
- FOUCAULT, Michel (2004, obra pòstuma). *Security, Territory, Population. Lectures at the Collège de France, 1977-1978*. Edició a cura de Michel Senellart. Palgrave Macmillan, Londres, 2007 (1ª edició). Traducció de Graham Burchell.
- FRIEDMAN, Isaiah (1977). *Germany, Turkey, Zionism: 1897-1918*. Transaction Publishers, 1998 (reedició).
- FULLER, Robert Lynn (2012). *The Origins of the French Nationalist Movement, 1886-1914*. McFarland & Company Publishers, Jefferson (Carolina del Nord).
- GAMASY, Mohamed (1993). *The October War. Memoirs of Field Marshal El-Gamasy of Egypt*. AUC Press, El Caire.
- GAVISON, Ruth (1998). *The Constitutional Revolution. Reality or Self-Fulfilling Profecy*. The Israel Democracy Institute, Jerusalem.
- GLICK, Caroline B. (2014). *The Israeli Solution. A One-State Plan for Peace in the Middle East*. Random House, Nova York, 2014.
- GOLDSTEIN, Yossi (2006) רבין: ביוגרפיה [Rabin: Una biografia]. Schocken Books, Tel Aviv.
- GOODMAN, Micah (2017). *Catch-67: The Left, the Right, and the Legacy of the Six-Day War*. Yale University Press, New Haven, 2018. Traducció a l'anglès d'Eylon Levy.
- GORDIS, Daniel (2014). *Menachem Begin and the Battle for Israel's Soul*. Nextbook.
- GORENBERG, Gershom (2006). *The Accidental Empire: Israel and the Birth of the Settlements, 1967-1977*. Times Books, Nova York.

- HANANEL, Ravit, i ALTERMAN, Rachelle (2015). המדיניות הקרקעית בישראל. נטורי קרקע הערכים והשיקולים מהחורי. [La política territorial a Israel. Consideracions i valors de la terra.] HaKibbutz HaMeuchad Publishing House, Tel Aviv.
- HAREL, Isser (1989). ביטחון ודמוקרטיה. [Seguretat i democràcia]. Idanim, Tel Aviv.
- HARRIS, Marvin (1981). *Introducción a la antropología general*. Alianza Editorial, Madrid, 2011 (7ª edició).
- HAYWARD, Jack; BARRY, Brian, i BROWN, Archie (2003). *The British Study of Politics in the Twentieth Century*. Oxford University Press, Oxford.
- HECHT, Ben (1961). *Perfidy*. Messner, Nova York.
- HELLER, Joseph (1995). *The Stern Gang: Ideology, Politics and Terror 1940-1949*. Frank Cass, Londres, 1995.
- HERRING, George (2008). *From Colony to Superpower: U.S. Foreign Relations Since 1776*. Oxford University Press, Nova York.
- HERZL, Theodor (1896). *L'État Juif*. L'Herne, París, 1969 (reedició).
- HILLEBRAND, Carole (2015). *Islam. A New Historical Introduction*. Thames & Hudson, Londres, 2015.
- INDYK, Martin S. (2009). *Innocent Abroad: An Intimate Account of American Peace Diplomacy in the Middle East*. Simon & Schuster, Nova York, 2009.
- JABOTINSKY, Vladimir Ze'ev (1942, pòstuma). *The War and the Jew*. Ruttle, Shaw & Wetherill Inc., Filadèlfia.
- JOHNSON, Paul (1987). *La historia de los judíos*. Ediciones B, Barcelona, 2015 (3ª reimpressió).
- JOIREMAN, Sandra Fullerton (2003). *Nationalism and Political Identity*. MPG Books Ltd., Cornualla.
- JUDT, Tony (2005). *Postguerra. Una historia de Europa desde 1945*. Taurus, Barcelona, 2017 (12ª reimpressió). Traducció de Jesús Cuéllar i Victoria Gordo del Rey.
- KAUFMAN, Robert (2011). *Henry M. Jackson: A Life in Politics*. University of Washington Press, Seattle.
- KAYYALI, Abdul Wahhab (1978). *Palestine. A Modern History*. Croom Helm, Londres, 1981.

- KENNEDY, David (1999). *Freedom from Fear: The American People in Depression and War, 1929-1945*. Oxford University Press, Nova York.
- KERSHAW, Ian (2015). *L'Europe en enfer*. Seuil, París, 2016.
- KIMCHE, David (1991). *The Last Option: After Nasser, Sadat and Saddam Hussein*. Weidenfeld & Nicholson, Londres.
- KISSINGER, Henry (2003). *Crisis: The Anatomy of Two Major Foreign Policy Crises*. Simon & Schuster, Nova York.
- KLAGSBRUN, Francine (2017). *Lioness. Golda Meir and the Nation of Israel*. Schocken Books, Nova York.
- KLEIN, Claude (1997). *La démocratie d'Israël*. Éditions du Seuil, París.
- KOCHAVI, Noam (2009). *Nixon and Israel: Forging a Conservative Partnership*. State University of New York Press, Nova York.
- KRAMER, Martin (2016). *The War on Error. Israel, Islam, and the Middle East*. Transaction Publishers, New Brunswick (Nova Jersey), 2016.
- KUSHNER, Tony i SOLOMON, Alisa (2003). *Wrestling with Zion: Progressive Jewish-American Responses to the Israeli-Palestinian Conflict*. Grove Atlantic, Nova York.
- LANDAU, Maurice David (1993). *Piety & Power: The World of Jewish Fundamentalism*. Secker & Warburg, Londres.
- LANDAU, Maurice David (2014). *Arik. The Life of Ariel Sharon*. Knopf, Nova York, 2014.
- LENIN, Vladimir Ilich (1917). *The State and the Revolution*. Per a aquesta tesi s'ha consultat la traducció canònica publicada el 1952 per la Foreign Languages Publishing House de Moscou, en la versió digital que figura a bit.ly/2VBmDvq.
- LINN, Amnon (1999). *Stormy Skies. Jews and Arabs in Israel*. Karni, Tel Aviv.
- LUKACS, Yehuda (1991). *The Israeli-Palestinian Conflict: A Documentary Record*. Cambridge University Press, Cambridge.
- LUSTICK, Ian S. (1980). *Arabs in the Jewish State: Israel's Control of a National Minority*. Texas University Press, Austin.
- LUSTICK, Ian S. (1988). *For the Land and the Lord: Jewish Fundamentalism in Israel*. Council of Foreign Relations, Londres.

- MAHLER, Gregory S. (2004). *Politics and Government in Israel. The Maturation of a Modern State*. Roman and Littlefield, Landham, 2011 (2ª edició).
- MAMAN, Daniel; BEN-ARI, Eyal, i ROSENHEK, Zeev (2001). *Military, State and Society in Israel*. Transaction Publishers, New Brunswick.
- MASSAD, Joseph (2001). *Colonial Effects: The Making of National Identity in Jordan*. Columbia University Press, Nova York.
- MEIR, Golda (1975). *My Life*. Weidenfeld & Nicolson, Londres.
- MEYER, Michael (1988). *Response to Modernity. A History of the Reform Movement in Judaism*. Wayne State University Press, Detroit.
- MERINERO MARTÍN, María Jesús (2004). *La República Islámica de Irán. Dinámicas sociopolíticas y relevo de las elites*. Libros de la Catarata, Madrid.
- MITCHELL, Thomas G. (2015). *Likud Leaders. The Lives and Careers of Menachem Begin, Yitzhak Shamir, Benjamin Netanyahu and Ariel Sharon*. McFarland and Co., Jefferson, Carolina del Nord.
- MORENO SECO, Mónica (coord., 2019). *Asociación de Historia Contemporánea. Actas del XIV Congreso. Del siglo XIX al XXI, tendencias y debates*. Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes, Alacant.
- MORRIS, Benny (2007). *Making Israel*. The University of Michigan Press, Ann Arbor.
- MORRIS, Benny (2011). *Righteous Victims: A History of the Zionist-Arab Conflict, 1881-1998*. Knopf, Nova York.
- NAVARRO, Fernando (2015). *Procesos de securitización en Israel: El camino hacia la segunda intifada examinado desde la sociología del poder*. Tesis doctoral dirigida pel Dr. Ferran Izquierdo Brichs, Universitat Autònoma de Barcelona.
- NETANYAHU, Benjamin (1993). *A Place among the Nations. Israel and the World*. Warner Books, Nova York, 2000.
- NIXON, Richard (1990). *RN: The Memoirs of Richard Nixon*. Simon & Schuster, Nova York.
- NUTTING, Anthony (1992). *Nasser*. E. P. Dutton, Nova York.
- OBAMA, Barack (2006). *The Audacity of Hope*. Vintage Books, Nova York.
- OLIVARES, Ángela (2005). *Golda Meir*. Edimat Libros, Madrid, 2005.

- OREN, Michael B. (2002). *La Guerra de los Seis Días*. RBA, Barcelona, 2006. Traducció de María de la Vega Rodríguez.
- PEDAHZUR, Ami (2012). *The Triumph of Israel's Radical Right*. Oxford University Press.
- PERES, Shimon (1995). *Battling for Peace: A Memoir*. Random House, Nova York.
- PÉREZ VELASCO, Natalia (2012). *El sistema político de Israel y su impacto en el proceso de paz con los palestinos*. Tesi doctoral dirigida per la Dra. Ana Isabel Planet Contreras, Universidad Autónoma de Madrid.
- PERI, Yoram (1983). *Between Battles and Ballots: Israeli Military in Politics*. Cambridge University Press, Cambridge.
- PERLSTEIN, Rick (2001). *Before the Storm. Barry Goldwater and the Unmaking of the American Consensus*. Nation Books, Nova York.
- PERLSTEIN, Rick (2008). *Nixonland. The Rise of a President and the Fracturing of America*. Scribner, Nova York.
- PERLSTEIN, Rick (2014). *The Invisible Bridge. The Fall of Nixon and the Rise of Reagan*. Simon & Schuster, Nova York.
- PERLSTEIN, Rick (2020). *Reaganland. America's Right Turn 1976-1980*. Simon & Schuster, Nova York.
- POLLACK, Kenneth Michael (2004). *Arabs at War: Military Effectiveness, 1948-1991*. University of Nebraska Press, Lincoln.
- RABINOVICH, Abraham (2004). *The Yom Kippur War. The Epic Encounter that Transformed the Middle East*. Schocken Books, Nova York.
- RABINOVICH, Itamar, i REINHARZ, Jehuda (eds., 2008). *Israel in the Middle East. Documents and Readings on Society, Politics, and Foreign Relations, Pre-1948 to the Present*. Brandeis University Press, Massachusetts.
- RODINSON, Maxime (1985). *Israel, estat colonial?* La Magrana, Barcelona, 1985. Traducció de Lluïsa Sallés.
- ROIZ, Javier (2008). *Sociedad vigilante y mundo judío en la concepción del Estado*. Editorial Complutense, Madrid.
- ROKEACH, Milton (1973). *The Nature of Human Values*. The Free Press, Nova York.

- ROUHANA, Nadim (2017). *Israel and Its Palestinian Citizens: Ethnic Privileges in the Jewish State*. Cambridge University Press, Cambridge.
- ROURA, Joan (1998). *El complot dels intransigents*. Edicions de la Magrana, Barcelona.
- ROVNER, Adam (2014). *In the Shadow of Zion. Promised Lands Before Israel*. New York University Press, Nova York.
- SADAT, Anwar (1978). *In Search of Identity. An Autobiography*. Harper-Collins, Londres.
- SAID, Edward (1978). *Orientalism*. Vintage Books, Nova York, 2003.
- SALIBI, Kamal (1965). *Histoire du Liban. Du XVIIème siècle à nos jours*. Naufal, París, 1992 (2ª edició). Traducció de Sylvie Besse.
- SCHATTNER, Marius (1990). *Histoire de la droite israélienne. De Jabotinsky à Shamir*. Éditions Complexe, Bruselas.
- SCHOLEM, Gershom (1974). *Las grandes tendencias de la mística judía*. Ediciones Siruela, Madrid, 2006 (3ª edició). Traducció de Beatriz Oberländer.
- SEGEV, Tom (1999). *One Palestine, Complete. Jews and Arabs under the British Mandate*. Henry Holt and Company, Nova York, 2000.
- SHAMIR, Yitzhak (1994). *Summing Up: An Autobiography*. Weidenfeld & Nicolson, Londres.
- SHAPIRA, Anita (2001). *מדינה בדרך החברה הישראלית בעשורים הראשונים*. [La societat israeliana en les primeres dècades de l'Estat.] Shazar, Jerusalem.
- SHAPIRO, Jonathan (1989). *דרכה של תנועת החרות*. [El recorregut del Tnuat haCherut.] Am Oved, Tel Aviv.
- SHAPIRO, Judith (2001). *Mao's War Against Nature: Politics and the Environment in Revolutionary China*. Cambridge University Press.
- SHARON, Ariel (1989). *Warrior. The Autobiography of Ariel Sharon*. Simon & Schuster, Nova York.
- SHAVIT, Ari (2013). *Mi tierra prometida. El triunfo y la tragedia de Israel*. Debate, Barcelona, 2014 (1ª edició en espanyol).
- SHILON, Avi (2012). *Menachem Begin: A Life*. Yale University Press, New Haven. Traducció de Danielle Zilberberg i Yoram Sharett.
- SHLAIM, Avi (2007). *Lion of Jordan: The Life of King Hussein in War and Peace*. Vintage Books, Nova York.

- SILBERSTEIN, Lawrence (coord., 1991). *New Perspectives on Israeli History: The Early Years of the State*. New York University Press, Nova York.
- SMITH, Alexander i TATALOVICH, Raymond (2003). *Cultures at War: Moral Conflicts in Western Democracies*. Broadview Press, Toronto.
- STEIN, Kenneth (1999). *Heroic Diplomacy: Sadat, Kissinger, Carter, Begin, and the Quest for Arab-Israeli Peace*. Routledge, Nova York.
- STEFFEN, Gustaf (1915). *Weltkrieg und Imperialismus*. Diederichs, Jena.
- STERNHELL, Zeev (1995). *Aux Origines d'Israël*. Gallimard, París, 1996 (1ª edició).
- SZPORLUK, Roman (1991). *Communism and Nationalism*. Oxford University Press.
- TEVETH, Shabtai (1996). *Ben-Gurion's Spy: the Story of the Political Scandal that Shaped Modern Israel*. Columbia University Press, Nova York.
- THIBAUDET, Albert (1932). *Les idées politiques de la France*. Stock, París.
- THORNHILL, Chris (2011). *A Sociology of Constitutions. Constitutions and State Legitimacy in Historical-Sociological Perspective*. Cambridge University Press, Cambridge.
- TIVEY, Leonard (coord., 1981). *El Estado Nación*. Ediciones Península, Barcelona, 1987 (1ª edició). Traducció de Marco-Aurelio Galmarini.
- TOCQUEVILLE, Alexis de (1835). *Democracy in America*. Longmans, Londres, 1862. Traducció de Henry Reeve.
- TUCKER, Spencer (2008). *The Encyclopedia of the Arab-Israeli Conflict. A Political, Social and Military History*. ABC-Clio, Santa Barbara, Califòrnia.
- UFFENHEIMER, Rivka (2005). *הרעיון המשיחי מאז גירוש ספרד*. [Des de l'era messiànica fins a l'expulsió de Sefarad.] Publicacions de l'Universitat Hebrea de Jerusalem, Jerusalem.
- VALADÉS, Diego et alii (coordinadors, 2011). *Ideas e instituciones constitucionales en el siglo XX*. Siglo XXI Editores, Ciutat de Mèxic.
- VOLTAS, Pere (1928). *El sionisme o la qüestió nacional hebraica*. La Paraula Cristiana, Barcelona. Dos volums.
- WALLERSTEIN, Immanuel (1999). *The End of the World as We Know It. Social Science for the Twenty-First Century*. University of Minnesota Press, Minneapolis.

- WATRY, David (2014). *Diplomacy at the Brink: Eisenhower, Churchill, and Eden in the Cold War*. Louisiana State University Press, Baton Rouge.
- WEINSTOCK, Nathan (1969). *Le sionisme contre Israël*. Cahiers Livres François Maspero, París.
- WIESEL, Elie (1975). *Celebración bíblica: retratos y leyendas del Antiguo Testamento*. Muchnik Editores, Barcelona, 1987. Traducció de Magdalena Guilló.
- ZOHAR, Zion (2005). *Sephardic and Mizrahi Jewry: From the Golden Age of Spain to Modern Times*. New York University Press, Nova York.
- ZUMWALT, Elmo (1976). *On Watch: A Memoir*. The New York Times Book Co., Nova York.

Articles

- ABRAMSON, Glenda (2015). «“Perhaps We’ll Meet Again” – Moshe Sharett’s Military Service». *Israel Studies*, 20 (3), pp. 18-38.
- ARONOFF, Myron (2000). «The “Americanization” of Israeli Politics: Political and Cultural Change». *Israel Studies*, 5 (1), pp. 92-127.
- ARONOFF, Yael (2010). «From Warfare to Withdrawal: The Legacy of Ariel Sharon». *Israel Studies*, 15 (2), pp. 149-173.
- ARONSON, Shlomo (1998). «David Ben-Gurion and the British Constitutional Model». *Israel Studies*, 3 (2), pp. 193-214.
- BADOLATO, Edward (1984). «A Clash of Cultures: The Expulsion of Soviet Military Advisors from Egypt». *Naval War College Review*, 37 (2), pp. 69-81.
- BAR, Gideon (2008). «Reconstructing the Past: The Creation of Jewish Sacred Space in the State of Israel, 1948-1967». *Israel Studies*, 13 (3), pp. 1-21.
- BAR-ON, Mordechai (2000). «Small Wars, Big Wars: Security Debates During Israel’s First Decade». *Israel Studies*, 5 (2), pp. 107-127.
- BARAK, Aharon (1998). «The Role of the Supreme Court in a Democracy». *Israel Studies*, 3 (2), pp. 6-29.
- BARAK, Aharon (2005). «Begin and the Rule of Law». *Israel Studies*, 10 (3), pp. 1-28.
- BARAK, Oren (2010). «Ambiguity and Conflict in Israeli-Lebanese Relations». *Israel Studies*, 15 (3), pp. 163-188.

- BAYME, Steven (2012). «On Gabriel Sheffer's "Loyalty and Criticism in the Relations Between World Jewry and Israel"». *Israel Studies*, 17 (2), pp. 111-119.
- BEKERMAN, Tzvi (1999). «Israeli Traditionalists and Liberals: A Social-Constructivist Perspective». *Israel Studies*, 4 (2), pp. 90-120.
- BEN-AMI, Shlomo (2005). «So Close and Yet So Far: Lessons from the Israeli-Palestinian Peace Process». *Israel Studies*, 10 (2), pp. 72-90.
- BEN-PORAT, Guy (2005). «Netanyahu's Second Coming: A Neoconservative Policy Paradigm?» *Israel Studies*, 10 (3), pp. 225-245.
- BEN-RAFAEL, Eliezer (2007). «Mizrahi and Russian Challenges to Israel's Dominant Culture: Divergences and Convergences». *Israel Studies*, 12 (3), pp. 68-81.
- BERLIN, Isaiah (1959). «Who Is a Jew?». Adreçat a David Ben-Gurion, s'ha consultat la versió editada a *Israel Studies*, 13 (3), pp. 170-177.
- BEUTTEL, Ashley (1997). «Policies of Ethnic Preference: Collective vs Individual Rights in Israel». *Middle East Policy*, 5 (3), pp. 69-88.
- BIALER, Uri (2002). «Top Hat, Tuxedo and Cannons: Israeli Foreign Policy From 1948 to 1956 as a Field of Study». *Israel Studies*, 7 (1), pp. 1- 80.
- BIGER, Gideon (2008). «The Boundaries of Israel-Palestine Past, Present and Future: A Critical Geographical View». *Israel Studies*, 13 (1), pp. 68-93.
- BLIDSTEIN, Yaacov (1996). «The Treatment of Hostile Civilian Populations: The Contemporary Halakhic Discussion in Israel». *Israel Studies*, 1 (2), pp. 27-45.
- BOCKEL, Alain (2005). «Le retrait israélien de Gaza et ses conséquences sur le droit international». *Annuaire Français de Droit International*, 51 (1), pp. 16-26.
- BRINKLEY, Alan (2005). «The Debate over the Constitutional Revolution of 1937». *The American Historical Review*, 110 (4), pp. 1046-1051.
- CAPLAN, Neil (2002). «The 1956 Sinai Campaign Viewed From Asia: Selections From Moshe Sharett's Diaries». *Israel Studies*, 7 (1), pp. 81-103.
- COHEN, Avner (1998). «Before the Beginning: The Early History of Israel's Nuclear Project (1948-1954)». *Israel Studies*, 3 (1), pp. 112-139.
- DAHL, Robert (1984). «Polyarchy, pluralism, and scale». *Scandinavian Political Studies*, 7 (4), pp. 225-240.

- DAYAN, Moshe (1955). «Israel's Border and Security Problems». *Foreign Affairs*, 33 (2), pp. 250-267.
- DON-YEHIYA, Eliezer (2007). «Mamlakhtiyut, Education and Religion in the Struggle over the Mass Immigration». *Journal of Israeli History*, 26 (2), pp. 229-250.
- DON-YEHIYA, Eliezer (2012). «Orthodox and Other American Jews and their Attitude to the State of Israel». *Israel Studies*, 17 (2), pp. 120-128.
- DON-YEHIYA, Eliezer (2014). «Messianism and Politics: The Ideological Transformation of Religious Zionism». *Israel Studies*, 19 (2), pp. 239-263.
- DORON, Gideon (2005). «Right as Opposed to Wrong as Opposed to Left». *Israel Studies*, 10 (3), pp. 29-53.
- DOWTY, Alan (1998). «Zionism's Greatest Conceit». *Israel Studies*, 3 (1), pp. 1-23.
- DOWTY, Alan (1999). «Is Israel Democratic? Substance and Semantics in the "Ethnic Democracy" Debate». *Israel Studies*, 4 (2), pp. 1-15.
- EBAN, Abba (1951). «Israel: The Emergence of a Democracy». *Foreign Affairs*, 29 (3), pp. 424-435.
- EDELMAN, Martin (1998). «Who Is an Israeli? 'Halakhah' and Citizenship in the Jewish State». *Jewish Political Studies Review*, 10 (3-4), pp. 87-115.
- EPHRATT, Michal (2017). «The Silent Address: Silence as it Emerged from Media Commentators and Respondents, Following Prime Minister Benjamin Netanyahu's 2015 Address at the UN». *Israel Studies*, 22 (3), pp. 200-228.
- EYSENCK, Hans (1976). «The Structure of Social Attitudes». *Psychological Reports*, 39 (2), pp. 463-466.
- FERGUSON, Leonard (1941). «The Stability of the Primary Social Attitudes: I Religionism and Humanitarianism». *Journal of Psychology*, 12 (2), pp. 283-288.
- FINKELMAN, Yoel (2014). «The Ambivalent Haredi Jew». *Israel Studies*, 19 (2), pp. 264-293.
- FISCHER, Louise (2014). «Turning Point on the Road to Peace: The Government of Yitzhak Rabin and the Interim Agreement with Egypt (Sinai II)». *Israel Studies*, 19 (3), pp. 55-80.

- FORMAN, Jeremy (2010). «Liberal Reform in an Illiberal Land Regime: The Land Settlement Ordinance Amendment of 1960». *Israel Studies*, 15 (1), pp. 47-72.
- FREEDMAN, Robert Owen (1998). «Russia and Israel under Yeltsin». *Israel Studies*, 3 (1), pp. 140-169.
- FRIEDMAN, Isaiah (2004). «Theodor Herzl: Political Activity and Achievements». *Israel Studies*, 9 (3), pp. 46-79.
- FRILING, Tuvia, i TROEN, Ilan (1998). «Proclaiming Independence: Five Days in May from Ben-Gurion's Diary». *Israel Studies*, 3 (1), pp. 170-194.
- FUKUYAMA, Francis (1989). «The End of History?» *The National Interest*, 16 (2), pp. 3-18.
- GALNOOR, Itzhak (2009). «The Zionist Debates on Partition (1919-1947)». *Israel Studies*, 14 (2), pp. 74-87.
- GAVISON, Ruth (1999). «Jewish and Democratic? A Rejoinder to the "Ethnic Democracy" Debate». *Israel Studies*, 4 (1), pp. 44-73.
- GAZIT, Mordechai (1997). «Egypt and Israel — Was There a Peace Opportunity Missed in 1971?» *Journal of Contemporary History*, 32 (1), pp. 97-115.
- GELBER, Yoav (2013). «Israel's Policy towards Its Arab Minority, 1947-1950». *Israel Affairs*, 19 (1), pp. 51-81.
- GELLER, Randall (2014). «Defense Minister Pinhas Lavon and the Arab Draft that Never Was». *Israel Studies*, 19 (1), pp. 1-23.
- GHANEM, Assad (1998). «Questioning "Ethnic Democracy": A Response to Sammy Smoocha». *Israel Studies*, 3 (2), pp. 253-267.
- GHANEM, Assad (2009). «The Bi-National State Solution». *Israel Studies*, 14 (2), pp. 120-133.
- GINOR, Isabella, i REMEZ, Gideon (2006). «The Spymaster, the Communist, and Foxbats over Dimona: the USSR's Motive for Instigating the Six-Day War». *Israel Studies*, 11 (2), pp. 88-130.
- GLUBB, John Bagot (1954). «Violence on the Jordan-Israel Border: A Jordanian View». *Foreign Affairs*, 32 (4), pp. 552-562.
- GOLDBERG, Giora (1998). «Religious Zionism and the Framing of a Constitution for Israel». *Israel Studies*, 3 (1), pp. 211-229.

- GOLDSTEIN, Amir (2011). «“We Have a Rendezvous With Destiny” – The Rise and Fall of the Liberal Alternative». *Israel Studies*, 16 (1), pp. 26-52.
- GOLDSTEIN, Amir (2015). «Crisis and Development: Menachem Begin’s Leadership Throughout the 1960s». *Israel Studies*, 20 (1), pp. 110-133.
- GORDIS, Daniel (2012). «From a Jewish People to a Jewish Religion: A Shifting American Jewish *Weltanschauung* and Its Implications for Israel». *Israel Studies*, 17 (2), pp. 102-110.
- GORNY, Yossef (2015). «“Between Two Mountains”: On Moshe Sharett and His Relations With David Ben-Gurion and Chaim Weizmann». *Israel Studies*, 20 (3), pp. 63-76.
- GRUWEIS-KOVALSKY, Ofira (2016). «Between Ideology and Reality: The Right Wing Organizations, the Jerusalem Question, and the Role of Menachem Begin 1948-1949». *Israel Studies*, 21 (3), pp. 74-125.
- HARRIS, Michael (1999). «Assessing the Electoral Reform of 1992 and its Impact on the Elections of 1996 and 1999». *Israel Studies*, 4 (2), pp. 16-39.
- HEIMANN, Gadi (2010). «Diverging Goals: The French and Israeli Pursuit of the Bomb, 1958-1962». *Israel Studies*, 15 (2), pp. 104-126.
- HEIMANN, Gadi (2011). «From ‘Irresponsible’ to ‘Immoral’: The Shifts in de Gaulle’s Perception of Israel and the Jews». *Journal of Contemporary History*, 46 (4), pp. 897-919.
- HEIMANN, Gadi (2015). «The Need to be Part of Europe: Israel’s Struggle for an Association Agreement with the EEC, 1957-1961». *Israel Studies*, 20 (1), pp. 86-109.
- HILTERMANN, Joost (1991). «Settling for War: Soviet Immigration and Israel’s Settlement Policy in East Jerusalem». *Journal of Palestine Studies*, pp. 71-85.
- HIRSCHL, Ran (1997). «The ‘Constitutional Revolution’ and the Emergence of a New Economic Order in Israel». *Israel Studies*, 2 (1), pp. 136-155.
- HUNCZAK, Taras i SZAJKOWSKI, Zosa (1970). «Communications». *Jewish Social Studies*, 32 (3), pp. 246-263.
- ICG (International Crisis Group) (2013). «Leap of Faith: Israel’s National Religious and the Israeli-Palestinian Conflict». *Middle East Report*, 147.

- INBARI, Motti (2007). «Religious Zionism and the Temple Mount Dilemma: Key Trends». *Israel Studies*, 12 (2), pp. 29-47.
- KABALO, Paula (2008). «Mediating Between Citizens and a New State: The History of Shurat Ha-mitnadvim». *Israel Studies*, 13 (2), pp. 97-121.
- KAFKAFI, Eyal (1998). «Segregation or Integration of the Israeli Arabs: Two Concepts in Mapai». *International Journal of Middle East Studies*, 30 (1), pp. 347-367.
- KAPLAN, Eran (2005). «A Rebel with a Cause: Hillel Kook, Begin and Jabotinsky's Ideological Legacy». *Israel Studies*, 10 (3), pp. 87-103.
- KAYE, Dalia Dassa (2002). «The Israeli Decision to Withdraw from Southern Lebanon: Political Leadership and Security Policy». *Political Science Quarterly*, 117 (4), pp. 561-585.
- KEDAR, Nir (2002). «Ben-Gurion's *Mamlakhtiyut*: Etymological and Theoretical Roots». *Israel Studies*, 7 (3), pp. 117-133.
- KEDAR, Nir (2010). «Democracy and Judicial Autonomy in Israel's Early Years». *Israel Studies*, 15 (1), pp. 25-46.
- KIDRON, Hedva Ben-Israel (2003). «Zionism and European Nationalisms; Comparative Aspects». *Israel Studies*, 8 (1), pp. 91-104.
- KLEIMAN, Ephraim (1997). «The Waning of Israeli *Étatisme*». *Israel Studies*, 2 (2), pp. 146-171.
- KLEIN, Menachem (2008). «Jerusalem as an Israeli Problem — A Review of Forty Years of Israeli Rule over Arab Jerusalem». *Israel Studies*, 13 (2), pp. 54-72.
- KOPELOWITZ, Ezra (2001). «Religious Politics and Israel's Ethnic Democracy». *Israel Studies*, 6 (3), pp. 166-190.
- LAHAV, Pnina (2010). «A Small Nation Goes to War: Israel's Cabinet Authorization of the 1956 War». *Israel Studies*, 15 (3), pp. 61-86.
- LASKIER, Michael (2001). «Israel and Algeria amid French Colonialism and the Arab-Israeli Conflict, 1954-1978». *Israel Studies*, 6 (2), pp. 1-32.
- LEBEL, Udi (2005). «“Beyond the Pantheon”: Bereavement, Memory, and the Strategy of De-Legitimization Against Herut». *Israel Studies*, 10 (3), pp. 104-126.

- LEON, Nissim (2008). «The Secular Origins of Mizrahi Traditionalism». *Israel Studies*, 13 (3), pp. 22-42.
- LESLAU, Ohad (2015). «Love/Hate Story: Moshe Sharett and AMAN (Military Intelligence), 1954-1956». *Israel Studies*, 20 (3), pp. 77-101.
- LEVEY, Zach (2006). «United States Arms Policy toward Jordan, 1963-68». *Journal of Contemporary History*, 41 (3), pp. 527-543.
- LEVIN, Leah Simmons (1999). «Setting the Agenda: The Success of the 1977 Israel Women's Party». *Israel Studies*, 4 (2), pp. 40-63.
- LIPSHITS, Hadar (2015). «Budgeting for Ultra-Orthodox Education — The Failure of Ultra-Orthodox Politics (1996-2006)». *Israel Studies*, 20 (2), pp. 135-162.
- LUSTICK, Ian (1996). «To Build and Be Built By: Israel and the Hidden Logic of the Iron Wall». *Israel Studies*, 1 (1), pp. 196-223.
- LUSTIG, Jacob (1928). «The New Constitution of the Palestine Jews». *Foreign Affairs*, 6 (3), pp. 505-506.
- LUZ, Ehud (2002). «"Jewish Ethics" as an Argument in the Public Debate over the Israeli Reaction to Palestinian Terror». *Israel Studies*, 7 (3), pp. 134-157.
- MAGAL, Aryeh (2010). «*Al-Mirsad*: Mapam's Voice in Arabic, Arab Voice in Mapam». *Israel Studies*, 15 (1), pp. 115-146.
- MAGNES, Judah (1943). «Toward Peace in Palestine». *Foreign Affairs*, 21 (2), pp. 239-249.
- MALIK, Charles (1952). «The Near East: The Search for Truth». *Foreign Affairs*, 30 (2), pp. 231-264.
- MALIK, Charles (1956). «Call to Action in the Near East». *Foreign Affairs*, 34 (4), pp. 637-654.
- MARZANO, Arturo (2011). «Italian Foreign Policy towards Israel: The Turning Point of the Berlusconi Government (2001-2006)». *Israel Studies*, 16 (1), pp. 79-103.
- MCFADYEAN, Andrew (1934). «Immigration and Labor in Palestine». *Foreign Affairs*, 12 (4), pp. 682-688.
- MEYDANI, Assaf (2011). «The Intervention of the Israeli High Court of Justice in Government Decisions: An Empirical, Quantitative Perspective». *Israel Studies*, 16 (3), pp. 174-190.

- MONTAGNE, Robert (1952). «Modern Nations and Islam». *Foreign Affairs*, 30 (4), pp. 580-592.
- MORRIS, Benny (2005). «The Historiography of Deir Yassin». *Journal of Israeli History*, 24 (1), pp. 79-107.
- MOSHKOVICH, Yaffa (2011). «Changes in Likud Party organization as an outcome of electoral victory in 1988 and electoral defeat in 1992: an Israeli case study». *Israel Affairs*, 17 (4), pp. 583-603.
- MOSSE, George (1997). «Can Nationalism Be Saved? About Zionism, Rightful and Unjust Nationalism». *Israel Studies*, 2 (1), pp. 156-173.
- NAOR, Arye (1999). «The Security Argument in the Territorial Debate in Israel: Rhetoric and Policy». *Israel Studies*, 4 (2), pp. 154-181.
- NAOR, Arye (2005). «Hawks' Beaks, Doves' Feathers: Likud Prime Ministers Between Ideology and Reality». *Israel Studies*, 10 (3), pp. 154-191.
- NAOR, Arye (2016). «Menachem Begin and "Basic Law: Jerusalem, Capital of Israel"». *Israel Studies*, 21 (3), pp. 36-48.
- NAOR, Arye (2017). «The Purifying Effect of Truth: Jabotinsky's Interpretation of the Balfour Declaration». *Israel Studies*, 22 (3), pp. 31-47.
- NAOR, Moshe (2006). «From Voluntary Funds to National Loans: The Financing of Israel's 1948 War Effort». *Israel Studies*, 11 (3), pp. 62-82.
- NASSER, Gamal Abdel (1955). «The Egyptian Revolution». *Foreign Affairs*, 33 (2), pp. 199-211.
- NAVOT, Doron, i PELED, Yoav (2009). «Towards a Constitutional Counter-Revolution in Israel?». *Constellations*, 16 (3), pp. 429-444.
- NEWMAN, David (2005). «From Hitnachalut to Hitnatkut: The Impact of Gush Emunim and the Settlement Movement on Israeli Politics and Society». *Israel Studies*, 10 (3), pp. 192-224.
- NEWMAN, David (2008). «Geographic Discourses: The Changing Spatial and Territorial Dimensions of Israeli Politics and Society». *Israel Studies*, 13 (1), pp. 1-19.
- NICOLSON, Harold (1947). «Peacemaking at Paris: Success, Failure or Farce?». *Foreign Affairs*, 25 (2), pp. 190-203.
- NIXON, Richard (1967). «Asia after Viet Nam». *Foreign Affairs*, 46 (1), pp. 111-125.

- OR, Theodor (2006). «The Report by the State Commission of Inquiry into the Events of October 2000». *Israel Studies*, 11 (2), pp. 23-25.
- OREN, Michael (2005). «The Revelations of 1967: New Research on the Six Day War and Its Lessons for the Contemporary Middle East». *Israel Studies*, 10 (2), pp. 1-14.
- OTTOLENGHI, Emanuele (2001). «Carl Schmitt and the Jewish Leviathan: The Supreme Court vs. the Sovereign Knesset». *Israel Studies*, 6 (1), pp. 101-124.
- PACH, Chester (2006). «The Reagan Doctrine: Principle, Pragmatism, and Policy». *Presidential Studies Quarterly*, 36 (1), pp. 75-88.
- PARSONS, Laila (1997). «The Palestinian Druze in the 1947-1949 Arab-Israeli War». *Israel Studies*, 2 (1), pp. 72-93.
- PATTERSON, Gardner (1954). «Israel's Economic Problems». *Foreign Affairs*, 32 (2), pp. 310-322.
- PELED, Yoav (1998). «Towards a redefinition of Jewish nationalism in Israel? The enigma of Shas». *Ethnic and Racial Studies*, 21 (4), pp. 703-727.
- PELEG, Ilan (1998). «Israel's Constitutional Order and *Kulturkampf*: The Role of Ben-Gurion». *Israel Studies*, 3 (1), pp. 230-250.
- PELEG, Ilan (2005). «The Zionist Right and Constructivist Realism: Ideological Persistence and Tactical Readjustment». *Israel Studies*, 10 (3), pp. 127-153.
- PERETZ, Don (1954). «The Arab Refugee Dilemma». *Foreign Affairs*, 33 (1), pp. 134-148.
- PHILBY, Harry St. John (1937). «The Arabs and the Future of Palestine». *Foreign Affairs*, 16 (1), pp. 156-166.
- PICARD, Avi (2017). «Like a Phoenix: The Renaissance of Sephardic/Mizrahi Identity in Israel in the 1970s and 1980s». *Israel Studies*, 22 (2), pp. 1-25.
- PINKUS, Binyamin (2002). «Atomic Power to Israel's Rescue: French-Israeli Nuclear Cooperation, 1949-1957». *Israel Studies*, 7 (1), pp. 104-138.
- PODEH, Elie (1999). «The Desire to Belong Syndrome: Israel and Middle-Eastern Defense, 1948-1954». *Israel Studies*, 4 (2), pp. 121-149.
- RADZYNER, Amihai (2010). «A Constitution for Israel: The Design of the Leo Kohn Proposal, 1948». *Israel Studies*, 15 (1), pp. 1-24.
- RAN, Yaron (2015). «Moshe Shertok and the Arab Problem: First Steps, 1931-1933». *Israel Studies*, 20 (3), pp. 39-62.

- RECHESS, Elie (2002). «The Arabs of Israel after Oslo: Localization of the National Struggle». *Israel Studies*, 7 (3), pp. 1-44.
- RECHESS, Elie (2007). «The Evolvement of an Arab-Palestinian National Minority in Israel». *Israel Studies*, 12 (3), pp. 1-28.
- REICH, Bernard (1978). «Israel's Year of Decision». *Current History*, 74 (433), pp. 15-40.
- RODINSON, Maxime (1967). «Israël, fait colonial?» *Les Temps Modernes*, 253 (2), pp. 17-88.
- ROZIN, Orit (2010). «Israel and the Right to Travel Abroad 1948-1961». *Israel Studies*, 15 (1), pp. 147-176.
- RUBIN-PELED, Alisa (2002). «The Other Side of 1948: The Forgotten Benevolence of Bechor Shalom Shitrit and the Ministry of Minority Affairs». *Israel Affairs*, 8 (3), pp. 84-103.
- RUBINSTEIN, Elyakim (1998). «The Declaration of Independence as a Basic Document of the State of Israel». *Israel Studies*, 3 (1), pp. 195-210.
- RUDNITZKY, Arik (2014). «The Contemporary Historiographical Debate in Israel on Government Policies on Arabs in Israel During the Military Administration Period (1948-1966)». *Israel Studies*, 19 (1), pp. 24-47.
- RUSTOW, Dankwart (1956). «Defense of the Near East». *Foreign Affairs*, 34 (2), pp. 271-286.
- RYNHOLD, Jonathan (2001). «Re-conceptualizing Israeli Approaches to 'Land for Peace' and the Palestinian Question since 1967». *Israel Studies*, 6 (2), pp. 33-52.
- RYNHOLD, Jonathan (2002). «In Search of Israeli Conservatism». *Journal of Political Ideologies*, 7 (2), pp. 199-220.
- SALTZMAN, Ilai (2017). «Not So "Special Relationship"? US-Israel Relations during Obama's Presidency». *Israel Studies*, 22 (1), pp. 50-75.
- SAMUEL, Herbert Louis (1937). «Alternatives to Partition». *Foreign Affairs*, 16 (1), pp. 143-155.
- SASSON, Theodore i KELNER, Shaul (2008). «From Shrine to Forum: Massada and the Politics of Jewish Extremism». *Israel Studies*, 13 (2), pp. 146-163.

- SAVIR, Yehuda (1963). «The Definition of a Jew under Israel's Law of Return». *SMU Law Review*, 17 (1), pp. 123-133.
- SCHULZE, Kirsten (1998). «Israeli Crisis Decision-Making in the Lebanon War: Group Madness or Individual Ambition?» *Israel Studies*, 3 (2), pp. 215-237.
- SEGAL, Zeev (1998). «צללים מרחפים על שלטון החוק — עם פרשת בר־און ובעקבותיה». [Les ombres s'estrenyent sobre el poder. El cas Bar-On i les seves conseqüències.] *משפט וממשל [Llei i govern]*, 4 (2), pp. 587-665. Consultable digitalment a bit.ly/3quCLyL.
- SEIDLER, Meir (2012). «Zionism's Conflicting Founding Designs and their Ideological Impact». *Israel Studies*, 17 (3), pp. 176-190.
- SELA, Avraham (2005). «Politics, Identity and Peacemaking: The Arab Discourse on Peace with Israel in the 1990s». *Israel Studies*, 10 (2), pp. 15-71.
- SHALOM, Zaki (1996). «Kennedy, Ben-Gurion and the Dimona Project, 1962-1963». *Israel Studies*, 1 (1), pp. 3-33.
- SHALOM, Zaki (1997). «Document: David Ben-Gurion and Chancellor Adenauer at the Waldorf Astoria on 14 March 1960». *Israel Studies*, 2 (1), pp. 50-71.
- SHALOM, Zaki (1999). «Lyndon Johnson's Meeting with Abba Eban, 26 May 1967 – An Introduction». *Israel Studies*, 4 (2), pp. 221-236.
- SHALOM, Zaki (2002). «Kissinger and the American Jewish Leadership after the 1973 War». *Israel Studies*, 7 (1), pp. 195-217.
- SHALOM, Zaki (2003). «Ben-Gurion and Tewfik Toubi Finally Meet (October 28, 1966)». *Israel Studies*, 8 (2), pp. 45-69.
- SHARETT, Yaakov (2015). «Moshe Sharett – Right or Wrong?» *Israel Studies*, 20 (3), pp. 158-175.
- SHEFFER, Gabriel (1997). «Individualism vs. National Coherence: The Current Discourse on Sovereignty, Citizenship and Loyalty». *Israel Studies*, 2 (2), pp. 118-145.
- SHEFFER, Gabriel (2010). «Moshe Sharett, the Ministry of Foreign Affairs and the Jewish Diaspora». *Israel Studies*, 15 (3), pp. 27-46.
- SHEFFER, Gabriel (2012). «Loyalty and Criticism in the Relations Between World Jewry and Israel». *Israel Studies*, 17 (2), pp. 77-85.

- SHEFFER, Gabriel (2015). «The Sharett Legacy». *Israel Studies*, 20 (3), pp. 1-17.
- SHELEV, Nadav (2004). «From “Both Banks of the River” to the “Whole Land of Israel”: Ideological Change in Revisionist Zionism». *Israel Studies*, 9 (1), pp. 125-148.
- SHEMESH, Moshe (2002). «The IDF Raid On Samu’: The Turning-Point in Jordan’s Relations With Israel and the West Bank Palestinians». *Israel Studies*, 7 (1), pp. 139-167.
- SHEMESH, Moshe (2004). «The Palestinian Society in the Wake of the 1948 War: From Social Fragmentation to Consolidation». *Israel Studies*, 9 (1), pp. 86-100.
- SHEMESH, Moshe (2004). «Prelude to the Six-Day War: The Arab-Israeli Struggle Over Water Resources». *Israel Studies*, 9 (3), pp. 1-45.
- SHEMESH, Moshe (2006). «The Fida’iyyun Organization’s Contribution to the Descent to the Six-Day War». *Israel Studies*, 11 (1), pp. 1-34.
- SHEMESH, Moshe (2008). «The Origins of Sadat’s Strategic *Volte-face*: Marking 30 years since Sadat’s historic visit to Israel, November 1977». *Israel Studies*, 13 (2), pp. 28-53.
- SHEMESH, Moshe (2010). «On Two Parallel Tracks – The Secret Jordanian-Israeli Talks (July 1967-September 1973)». *Israel Studies*, 15 (3), pp. 87-120.
- SHENHAV, Shaul (2010). «Incoherent Narrator: Israeli Public Diplomacy during the Disengagement and the Elections in the Palestinian Authority». *Israel Studies*, 15 (3), pp. 143-162.
- SHENHAV, Yehouda (2001). «Managing Political Conflicts: The Sociology of State Commissions of Inquiry in Israel». *Israel Studies*, 6 (1), pp. 126-156.
- SHENHAV, Yehouda (2007). «Modernity and the hybridization of nationalism and religion: Zionism and the Jews of the Middle East as a heuristic case». *Theory and society*, 36 (1), pp. 1-30.
- SHICHOR, Yitzhak (2015). «Striking When the Iron is Cold: Moshe Sharett and Sino-Israeli Relations». *Israel Studies*, 20 (3), pp. 102-130.
- SHINDLER, Colin (2000). «Likud and the Christian Dispensationalists: A Symbiotic Relationship». *Israel Studies*, 5 (1), pp. 153-182.

- SHINDLER, Colin (2009). «Opposing Partition: The Zionist Predicaments After the Shoah». *Israel Studies*, 14 (2), pp. 88-104.
- SHLAIM, Avi (1996). «The Likud in Power: The Historiography of Revisionist Zionism». *Israel Studies*, 1 (2), pp. 278-293.
- SMOOHA, Sammy (1982). «Existing and Alternative Policy towards the Arabs in Israel». *Ethnic and Racial Studies*, 5 (1), pp. 71-98.
- SMOOHA, Sammy (1997). «Ethnic Democracy: Israel as an Archetype». *Israel Studies*, 2 (2), pp. 198-241.
- SPAAK, Paul-Henri (1957). «The West in Disarray». *Foreign Affairs*, 35 (2), pp. 184-190.
- STEIN, Leonard (1926). «The Jews in Palestine». *Foreign Affairs*, 4 (3), pp. 415-432.
- SUSSER, Asher (2009). «Partition and the Arab Palestinian Minority in Israel». *Israel Studies*, 14 (2), pp. 105-119.
- TAL, David (2014). «A Tested Alliance: The American Airlift to Israel in the 1973 Yom Kippur War». *Israel Studies*, 19 (3), pp. 29-54.
- TRIGER, Tzvi (2014). «Golda Meir's Reluctant Feminism: The Pre-State Years». *Israel Studies*, 19 (3), pp. 108-133.
- TROEN, Ilan, i SHALOM, Zaki (1999). «Ben-Gurion's Diary for the 1967 Six-Day War: An Introduction». *Israel Studies*, 4 (2), pp. 195-220.
- TÜR, Özlem (2012). «Turkey and Israel in the 2000s: From Cooperation to Conflict». *Israel Studies*, 17 (3), pp. 45-66.
- VANETIK, Boaz, i SHALOM, Zaki (2011). «The White House Middle East Policy in 1973 as a Catalyst for the Outbreak of the Yom Kippur War». *Israel Studies*, 16 (1), pp. 53-78.
- WAXMAN, Dov (2008). «From Controversy to Consensus: Cultural Conflict and the Israeli Debate over Territorial Withdrawal». *Israel Studies*, 13 (2), pp. 73-96.
- WEINGROD, Alex (1998). «Ehud Barak's Apology: Letters from the Israeli Press». *Israel Studies*, 3 (2), pp. 238-252.
- WEITZ, Yechiam (2001). «To Fantasy and Back: David Ben-Gurion's First Resignation, 1953». *Israel Affairs*, 8 (1-2), pp. 59-78.

- WEITZ, Yechiam (2005). «The Road to the “Upheaval”: A Capsule History of the Herut Movement, 1948-1977». *Israel Studies*, 10 (3), pp. 54-86.
- WEITZ, Yechiam (2014). «From Peace in the South to War in the North: Menachem Begin as Prime Minister, 1977-1983». *Israel Studies*, 19 (1), pp. 145-165.
- WEITZ, Yechiam (2015). «Why Was Moshe Sharett Deposed? A Historical Question and a Historiographical Issue». *Israel Studies*, 20 (3), pp. 131-157.
- WEIZMANN, Chaim (1942). «Palestine’s Role in the Solution of the Jewish Problem». *Foreign Affairs*, 20 (2), pp. 324-338.
- WOOLBERT, Robert Gale (1938). «Pan Arabism and the Palestine Problem». *Foreign Affairs*, 16 (2), pp. 309-322.
- YANAI, Natan (1996). «The Citizen as Pioneer: Ben-Gurion’s Concept of Citizenship». *Israel Studies*, 1 (1), pp. 127-143.
- YEFIMOVICH, Ilia (2016). «Ministering Justice: A Conversation with Ayelet Shaked». *Foreign Affairs*, 95 (4), pp. 2-8.
- YEGAR, Moshe (2010). «Moshe Sharett and the Origins of Israel’s Diplomacy». *Israel Studies*, 15 (3), pp. 1-26.
- YONAH, Yossi (2000). «Israel’s Political Stability: A Matter of Principle». *Israel Studies*, 5 (2), pp. 128-153.
- YUCHTMAN-YAAR, Ephraim (2000). «Shas: The Haredi-Dovish Image in a Changing Reality». *Israel Studies*, 5 (2), pp. 32-77.
- ZAK, Moshe (1996). «The Shift in Ben-Gurion’s Attitude toward the Kingdom of Jordan». *Israel Studies*, 1 (2), pp. 140-169.
- ZAKARIA, Fareed (1997). «The Rise of Illiberal Democracy». *Foreign Affairs*, 76 (6), pp. 22-43.
- ZAMERET, Tzvi (1999). «Judaism in Israel: Ben-Gurion’s Private Beliefs and Public Policy». *Israel Studies*, 4 (2), pp. 64-89.
- ZILBERSHEID, Uri (2004). «The Utopia of Theodor Herzl». *Israel Studies*, 9 (3), pp. 80-114.
- ZISSER, Eyal (2002). «June 1967: Israel’s Capture of the Golan Heights». *Israel Studies*, 7 (1), pp. 168-194.

Hemeroteques consultades

- *Chicago Tribune*
- *Daily News*
- *Davar* (דבר)
- *El País*
- *Financial Times*
- *Haaretz*
- *HaOlam HaZeh* (העולם הזה)
- *Irish Times*
- *Jerusalem Post* (i *Jerusalem Post Magazine*)
- *Jewish Daily Forward*
- *Jewish Telegraphical Agency Daily News Bulletin*
- *Maariv* (מעריב)
- *New York Jewish Week*
- *New York Times*
- *New Yorker*
- *La Vanguardia*
- *Los Angeles Times*
- *Swarajya Magazine*
- *Tampa Bay Times*
- *Times of Israel*
- *The Guardian*
- *Washington Post*
- *Yedioth Ahronoth*

Documents i informes oficials

- Resolució 242 del Consell de Seguretat de les Nacions Unides, 22 de novembre de 1967.
- Resolució 338 del Consell de Seguretat de les Nacions Unides. 22 d'octubre de 1973.
- The Framework for Peace in the Middle East. Document marc dels acords de Camp David. 17 de setembre de 1978.

- Intercanvi de correspondència entre Yasser Arafat i el primer ministre Rabin per al reconeixement mutu del govern israelià i de la PLO. Principis de setembre de 1993.
- Declaration of Principles on Interim Self-Government Arrangements (Declaració de principis de les disposicions d'autogovern interí). Document marc dels acords d'Oslo. 13 de setembre de 1993.
- Informe Mitchell. 30 d'abril de 2001.
- Road Map (Full de Ruta). 30 d'abril de 2003.
- Documents acordats sobre l'accés i el moviment de persones a Gaza. 15 de novembre de 2005.

ÍNDEX DE NOMS

- ABBAS, Mahmud. 565, 589, 600
 ABDULLAH de l'Aràbia Saudita. 546
 ABDULLAH I de Jordània. 565
 ABRAHAM (patriarca). 136, 388, 391
 ABUCHATZIRA, Aharon. 169, 394
 ADENAUER, Konrad. 57, 70, 92, 100
 AGHION, Edward. 152
 AGRANAT, Shimon. 187, 263, 267
 AHIMEIR, Abba. 58-60
 AL-ALAMI, Musa. 67
 AL-BANNA, Sabri (Abu Nidal). 379
 AL-HUSSEINI, Amin. 9, 60, 63, 77, 192
 AL-WAZIR, Khalil (Abu Gihad). 423
 ALCOVERRO, Tomàs. 297, 427
 ALEXANDRE el Gran. 131
 ALEXANDRE II de Rússia. 47
 ALKALAI, Judah. 47
 ALLON, Yigal. 207, 212, 224-229, 239, 241, 264, 268-269, 272, 274, 289, 327, 373, 384, 416
 ALMOGI, Yossef. 273
 ALONI, Shulamit. 438
 ALTMAN, Aryeh. 86, 89, 109
 AMIT, Meir. 288
 AMIT, Zalman. 17
 AMNON de Magúncia. 348-350, 359
 AMOR, Shaul. 163, 276
 AMSTERDAM, Chaim. 113
 AOUN, Michel. 381
 ARAFAT, Yasser. 19, 228-229, 302-303, 305, 307, 309, 380, 381, 417-419, 421, 427-428, 434-435, 442, 454, 463-465, 474, 477-479, 484-487, 489, 491, 500, 507-508, 511-513, 515-516, 519-523, 525-527, 529-530, 532, 536, 542-544, 553, 561, 563-564, 580, 644
 ARBEL, Michal. 388
 ARENDT, Hannah. 83
 ARENS, Moshe. 15, 195, 386, 394, 421, 435, 438, 441, 444, 456-457, 468, 494, 496, 498
 ARGOV, Shlomo. 374, 379
 ARIDOR, Yoram. 333, 394, 409
 ARIEL, Uri. 579
 ARLOZOROV, Chaim. 59-60, 66-68, 143
 ARONOFF, Yael. 342
 ARROW, Kenneth. 259
 ASSAD, Bashar. 513, 610
 ASSAD, Hafez. 261, 266, 277, 283, 297, 308-309, 336, 352-353, 371, 375, 475, 477, 509, 512
 ASQUITH, Herbert Henry. 147
 ATTLEE, Clement. 72-75
 AUERBACH, Meir. 47
 AVINERI, Shlomo. 41
 AVNER, Yehuda. 76, 114, 301, 353
 AVNERY, Uri (Helmut Ostermann). 87, 168
 AYALON, Ami. 566
 AYASH, Yihye. 474
 BADER, Yochanan. 104, 170, 271
 BAKR, Ahmed. 309
 BAKER, James. 436-438, 442-443
 BALDWIN, Stanley. 8

BALFOUR, Arthur James. 8, 52, 55, 67, 162, 191, 248
 BALLADUR, Édouard. 32
 BAR, Shmuel. 460
 BAR-GIORA, Shimon. 67
 BAR-LEV, Chaim. 117-119, 224, 241, 245-246
 BAR-KOCHBA, Simó. 60, 135-136
 BAR-ON, Roni. 178
 BAR-SIMANTOV, Yaakov. 377
 BARAK, Aharon. 22, 171, 177-178, 180-188, 289, 315
 BARAK, Ehud. 157, 167, 169, 174, 198, 201-202, 204-205, 403, 474, 480, 483, 488, 490-493, 498-500, 506-518, 520-540, 542, 553, 557, 567, 587-588, 592, 614
 BARAZANI, Moshe. 338
 BARKER, Evelyn. 356
 BARRUEL, Augustin. 428
 BAUER, Julien. 20
 BÄUML, Yair. 157
 BEGIN, Aliza. 115, 395
 BEGIN, Benny. 124, 435, 456, 458-459, 462, 486, 488, 490, 493, 500, 520, 613
 BEGIN, Menachem. 2, 6, 11, 14, 16, 19-22, 26, 59-61, 76, 78-86, 88-94, 96-97, 99, 101-105, 107-110, 112-113, 115-121, 144, 151, 167, 169, 172, 177, 180-182, 198, 204, 206, 208, 212-214, 216-217, 223-224, 226, 233-237, 246-248, 262, 266, 268-269, 271-272, 275-277, 286-297, 300-302, 306-342, 344-364, 366-369, 372, 374-381, 386-387, 393-396, 398-401, 403-405, 408-410, 413, 417, 420, 424, 439-440, 444, 448, 452, 458-459, 470, 481-482, 494-495, 499, 505, 507-508, 515, 518, 525, 556, 571, 579, 609-610, 612
 BEILIN, Yossi. 175, 462, 483, 498, 518, 532, 538, 540, 564
 BEINISCH, Dorit. 187
 BEN-AMI, Shlomo. 19, 443, 507-508, 518, 525, 527, 529, 532, 536, 538, 540, 554, 568, 592, 613
 BEN-CHAIM, Avichai. 20
 BEN-ELIEZER, Aryeh. 91, 329, 332
 BEN-ELIEZER, Binyamin. 26, 169, 542, 548-553, 565, 592
 BEN-ELIEZER, Yisrael (Baal Shem Tov). 40, 141
 BEN-GAL, Avigdor. 337
 BEN-GVIR, Itamar. 167
 BEN-GURION, David. 21-22, 46, 50, 52, 56-57, 60-61, 65-70, 75-85, 87-97, 99-107, 110-111, 114-118, 120, 132-133, 136-137, 143-144, 146-152, 154-157, 159, 161-164, 168, 170, 175, 178-179, 187-188, 198, 207, 212, 214, 216, 221, 224, 227, 248, 250, 271-273, 279, 289, 293, 316, 335, 340, 343, 382, 391-392, 400, 404, 442, 449, 523, 609, 614
 BEN-HABIB, Moshe. 190
 BEN-PORAT, Guy. 18
 BEN-PORAT, Mordechai. 409
 BEN-TZVI, Yitzhak. 105, 163-164
 BEN-YAIR, Eleazar. 138
 BEN-YAIR, Michael. 186
 BEN-YEHUDA, Eliezer. 145-146
 BENES, Edvard. 317
 BENIZRI, Shlomo. 516
 BENJAMIN, Burton. 541

BENN, Ernest. 124
 BENNETT, Naftali. 24, 30, 105, 216, 469, 611, 613
 BENTWICH, Norman. 177
 BENZIMAN, Uzi. 157
 BERLIN, Isaiah. 162
 BERMAN, Yitzhak. 394, 406
 BERNADOTTE, Folke. 81
 BERNSTEIN, Eduard. 56
 BERNSTEIN, Louis. 260
 BERNSTEIN, Peretz. 95, 101, 109-110
 BETTEL, Xavier. 32
 BISHARA, Azmi. 166-167
 BIDEN, Joe. 408
 BITAN, David. 186
 BLAIR, Tony. 36, 543
 BLOOMBERG, Daniel. 260
 BODENHEIMER, Max. 42
 BOLSONARO, Jair. 606-607
 BOLTON, John. 16, 602
 BONAPARTE, Napoleó. 39, 251
 BOOT, Max. 607
 BOROCHOV, Ber. 53
 BOSCHWITZ, Rudy. 356
 BOUMÉDIÈNE, Houari. 261, 300, 303
 BOURGÈS-MAUNOURY, Maurice. 142
 BOURGUIBA, Habib. 298
 BOUTROS-GHALI, Boutros. 309
 BREGMAN, Ahron. 511
 BREZHNEV, Leonid. 217, 300
 BRONFMAN, Roman. 520
 BROWN, Dean. 283
 BROWN, Jonathan. 35
 BRZEZINSKI, Zbigniew. 294
 BURG, Avrum. 534, 537, 542
 BURG, Yossef. 208, 226, 264, 345, 353, 375-376, 378, 571
 BURKE, Edmund. 34, 38
 BUSH, George Herbert. 23, 200, 435, 442-443
 BUSH, George Walker. 372, 542-544, 560, 563, 570, 573, 595, 602
 CALLAGHAN, James. 312, 318
 CARINGTON, Peter. 351
 CARTER, Jimmy. 290, 293-296, 299, 301, 311-313, 316-318, 320, 322-323, 348-351, 362, 435, 517
 CASANELLAS, Pere. 25
 CASAS, Just. 11
 CASTRO, Fidel. 298
 CHAIAT, Lior. 11
 CHAMBERLAIN, Neville. 147, 323, 369, 377, 381
 CHAMOUN, Camille. 283, 377
 CHARISH, Michael. 452
 CHARNEY, Leon. 15, 559
 CHARTIER, Émile (Alain). 34
 CHENEY, Dick. 340
 CHESHIN, Mishaël. 188
 CHEVÈNEMENT, Jean-Pierre. 595
 CHIANG, Kai-shek. 250
 CHINN, Trevor. 433
 CHIRAC, Jacques. 32
 CHOAT, Simon. 35
 CHURCHILL, Winston. 8, 71-73, 147, 399
 CLARK, Barry. 36
 CLINTON, Bill. 340, 390, 461, 463, 465, 486, 490, 492, 512-513, 517, 522-524, 527,

532, 538, 544, 547, 563, 573, 597-598, 614, 619

COHEN, Geula. 14, 23, 169, 216, 314, 321, 324, 326-329, 346, 350-351, 374, 386, 416, 445, 553, 597

COHEN, Hillel. 157-158

COHEN, Raanan. 157

COLE, Lewis. 260

CULLA, Joan Baptista. 4, 10, 11, 19

CYMERMAN, Henrique. 538, 544

DAHL, Robert. 129

DAHLAN, Mohammed. 205

DALADIER, Édouard. 368, 376, 381

DARWISH, Abdullah. 168

DASSA, Robert. 96

DAVID (rei d'Israel). 132, 135, 137, 352, 396

DAYAN, Moshe. 6, 23, 95-96, 106, 115, 117, 120, 156, 169, 213, 223-224, 226-227, 238-241, 246, 255, 264-270, 272-274, 292-293, 310-312, 314-317, 322, 324, 328-329, 331-332, 334, 343, 345-346, 362, 374, 408-409, 505

DE GAULLE, Charles. 71, 142, 249, 282-283

DE MENTON, François. 71

DE TOCQUEVILLE, Alexis. 140

DERI, Aryeh. 177, 185-187, 201, 441, 455, 534

DESTENAY, Gauthier. 32

DICHTER, Avi. 124

DINITZ, Simcha. 255, 258

DON YEHIYA, Eliezer. 18.

DORI, Yaakov. 115

DREYFUS, Alfred. 39, 52

DRUCKMAN, Chaim. 168

DUBINSKY, Melvin. 260

DUBNOW, Simon. 53

DUECK, Colin. 38

DULLES, John Foster. 224-225

DUTERTE, Rodrigo. 607

DYMSHITS, Mark. 200

EATWELL, Roger. 38

EBAN, Abba. 209, 222-225, 228, 252, 258, 274, 289, 373, 532, 609

EDDÉ, Émile. 283

EDELSTEIN, Yuli-Yoel. 176, 388, 390

EHRlich, Simcha. 169, 181, 207, 272, 286, 333, 342-345, 352-353, 361, 375-376, 378, 380, 395, 412

EICHMANN, Adolf. 195

EINSTEIN, Albert. 83

EISENHOWER, Dwight 97, 230, 237, 248, 250

EISENSTADT, Samuel Noah. 110

EISNER, Kurt. 56

EITAN, Rafael (Raful). 14-15, 169, 337, 339, 343-344, 357-361, 365, 369, 374-378, 380, 384, 429, 441, 445-447, 450, 456, 472-473, 483, 490, 492, 586, 602

EITAM, Efi. 577

ELAZAR, David (Dado). 246, 255, 267

ELIASHIV, Yossef. 193-194

ELIAV, Aryeh. 168

ELON, Benny. 579

EPSTEIN, Roy. 260

ERHARD, Ludwig. 226

ESHKOL, Levi. 94-95, 105-107, 110-112, 114-116, 151-152, 156, 164, 179, 208, 211-

213, 223-228, 231, 234, 268, 272, 274, 301, 330
 ESTARLICH, Jordi. 11
 EYSENCK, Hans. 35
 FAHMI, Ismail. 309
 FAISAL I de l'Aràbia Saudita. 261, 304, 317
 FAISAL I de l'Iraq. 367
 FAISAL II de l'Iraq. 216, 219, 224, 279, 297
 FARID, Abd al-Majid. 218
 FARUQ I d'Egipte. 96, 302
 FAYE, Jean-Pierre. 35
 FEIGLIN, Moshe. 599
 FEINBERG, Avshalom. 248
 FEINSTEIN, Meir. 338
 FELIP II d'Espanya. 39
 FERGUSON, Leonard. 35
 FIGUEROLA, Jordi. 11
 FILC, Dani. 17
 FISCHER, Joschka. 589
 FISHER, Max. 260, 262
 FLAPAN, Simcha. 157
 FLATTO-SHARON, Shmuel. 167, 291
 FLOWERS, Gennifer. 461
 FORD, Gerald. 251, 284, 293, 362
 FORTET, Jordi. 11
 FOUCAULT, Michel. 129
 FRANCO, Francisco. 599
 FRANGIEH, Suleiman. 283
 FRIEDMAN, Daniel. 189
 FUKUYAMA, Francis. 604, 610
 GABBAY, Avi. 31
 GADDAFI, Muammar. 297-298, 300, 307-309, 364, 419, 442
 GALANT, Shmuel. 47
 GALANTE, Moshe. 190-191
 GALILI, Yisrael. 268, 274
 GANTZ, Benny. 105
 GARMETT, Leonard. 260
 GAVISON, Ruth. 126
 GELBER, Yoav. 159
 GEMAYEL, Amin. 283, 374, 381, 384
 GEMAYEL, Bashir. 368, 372, 374, 377, 380, 384, 472
 GEORGE, Lloyd. 8, 147, 212
 GERSTEIN, Erez. 497, 499
 GHANEM, Assad. 126
 GIL, Miquel. 11
 GILADI, Eliyahu. 400-401
 GILON, Carmi. 566
 GIRONÈS, Mireia. 4
 GISCARD D'ESTAING, Valéry. 313, 317
 GLICK, Caroline. 16, 24, 187, 333, 582-586
 GLUBB, John Bagot. 156
 GOLDMANN, Nahum. 60, 100-101
 GOLOMB, David. 288
 GÓMEZ, Gabriel. 11
 GOMULKA, Wladislaw. 199
 GOODMAN, Micah. 43, 136
 GOLAN, Aviezer. 96
 GOLDSTEIN, Baruch. 388, 466
 GONEN, Shmuel. 246, 267
 GORDIS, Daniel. 234
 GOREN, Shlomo. 389
 GORKI, Maxim. 53

GORENBERG, Gershon. 17
 GRADY, Henry. 75
 GRANOT, Avraham. 154
 GRINER, Jacob. 192
 GROMYKO, Andrei. 218, 231
 GRUENWALD, Malchiel. 287-288
 GRUNIS, Asher. 187
 GRUNZWEIG, Emil. 204
 GUILLEM II d'Alemanya. 47
 GUR, Efraim. 439
 GUR, Mordechai. 354, 361, 382, 406
 GUTMAN, Shmarya. 137-138
 HAAM, Ahad. 41, 48-49, 53
 HABASH, George. 311
 HABERMAS, Jürgen. 129
 HACHOEN, Menachem. 407
 HADAD, Saad. 347, 368, 377, 379, 404, 415
 HAIG, Alexander. 354, 356, 378-379
 HALEVY, Benjamin. 287-288
 HAMER, Zvulun. 441
 HAMILTON, Alexander. 171
 HAMMAD, Gamal. 245
 HANEGBI, Tzachi. 186, 326, 555, 585, 599
 HARARI, Yizhar. 151
 HAREL, Isser. 157-158
 HARRIS, Marvin. 14, 16
 HASSAN II del Marroc. 304, 311
 HATUEL, Tali. 577
 HAY, John. 254
 HAZONY, Yoram. 612
 HECHT, Ben. 288
 HERTZBERG, Arthur. 260
 HERZL, Theodor. 40-43, 47-50, 52-53, 55, 143, 147, 442
 HERZOG, Chaim. 163, 438-439, 441
 HERZOG, Yaakov. 222-223
 HERZOG, Yitzhak. 30-31
 HILLEL, Shlomo. 354
 HIRSCHFELD, Yair. 462
 HITLER, Adolf. 57, 59-60, 63, 68, 70, 87, 110, 221, 251, 336, 399-400, 607
 HOWEIDI, Amin. 220
 HUNCZAK, Taras. 58
 HURVITZ, Yigal. 168-169, 333, 408, 413
 HUSSEIN I de Jordània. 218-219, 221-225, 227-230, 242, 244, 278-279, 297-298, 302-304, 308, 318, 367, 417-421, 424-428, 453, 470, 483, 514
 IDRIS I de Líbia. 297
 INDYK, Martin. 522-523
 INGLEHART, Ronald. 35-36
 ISAAC (patriarca). 136, 138, 388
 ISAÏES (profeta). 135
 ISMAIL, Hafez. 253
 ITZIK, Dalia. 599
 IZQUIERDO, Ferran. 19
 JABOTINSKY, Ari. 85, 90
 JABOTINSKY, Vladimir (Ze'ev). 22, 44, 53-63, 66, 79, 85-86, 90, 107, 109, 142, 207, 213, 293, 398, 416, 442, 495, 599, 613, 616
 JACKSON, Scoop. 256, 278, 294, 356, 363
 JACOB (patriarca). 136, 388, 396
 JAKOBOVITS, Immanuel. 433
 JAMIESON, Neil. 606
 JEREMIES (profeta). 135

JERRING, Gunnar. 233, 238
 JESSUP, Peter. 364
 JESÚS de Natzaret. 317
 JOHNSON, Boris. 126
 JOHNSON, Lyndon. 209, 218, 250, 294, 371
 JOHNSON, Paul. 19, 75
 JOSEP, Flavi. 131
 JUDT, Tony. 71
 KADMON, Sima. 601
 KAFKAFI, Eyal. 159
 KAGAN, Elena. 181
 KAGAN, Robert. 606-612, 614
 KAHALANI, Avigdor. 169, 481-482, 485, 498, 508, 511
 KAHAN, Yitzhak. 14, 187, 359, 385, 402, 445
 KAHANA, Shmuel. 190
 KAHANE, Meir. 167, 413
 KAMEL, Muhammad Ibrahim. 319
 KASZTNER, Rudolf. 287-288
 KATZ, Chaim. 186, 195
 KATZ, Shmuel. 82, 313
 KATZ, Yisrael. 574-575, 585, 592
 KATZAV, Moshe. 195, 441, 526
 KATZIR, Efraim. 274, 276, 292
 KAUFMAN, Robert. 256
 KAYE, Dalia Dassa. 20
 KEDAR, Nir. 134
 KEDOURIE, Elie. 139
 KEIDAN, David. 145
 KENNEDY, Edward (Ted). 356
 KENNEDY, John. 461, 484
 KHALID I de l'Aràbia Saudita. 317
 KHALIL, Mustafa. 323
 KHAN, Daud. 362
 KHASHOGGI, Jamal. 607
 KHATIB, Khamal. 32
 KHOMEINI, Ruhollah. 362
 KIMCHE, David. 417
 KING, Henry Churchill. 52
 KIRKPATRICK, Jeanne. 363
 KISSINGER, Henry. 231, 251-262, 266, 271, 273, 276-277, 284, 290, 294, 299, 362
 KLAGSBRUN, Francine. 233
 KLAUSNER, Joseph. 82, 85, 163
 KLEIN, Claude. 20
 KLEINER, Michael. 195
 KOCHAVI, Aviv. 588
 KOCHAVI, Noam. 256
 KOHN, Leo. 150
 KOL, Moshe. 106, 111, 226
 KOLLEK, Teddy. 198
 KONDRASHOV, Sergey. 280
 KOOK, Abraham Isaac. 49, 53-54, 191-193
 KOOK, Hillel. 90
 KOOPMAN, Rita. 71
 KORN, Alina. 161
 KULA, Witold. 71
 KUN, Bela. 56
 KUZNETSOV, Eduard. 200
 KYI, Aung San Suu. 610
 LAFONTAINE, Oskar. 595
 LAHAD, Antoine. 205, 415, 476, 499
 LAHOUD, Émile. 509
 LANDAU, Chaim. 81, 93, 226, 235, 313, 327, 331

LANDAU, David. 15-17, 19, 77-78, 342, 571, 612
 LANDAU, Moshe. 187-188
 LANDAU, Uzi. 175, 482, 490, 494-495, 498, 585-586, 588-589, 591-592
 LANDES, David. 259
 LAPID, Shulamit. 195
 LAPID, Yair. 31, 105, 616
 LAPID, Yossef (Tommy). 194-195, 508, 518, 558-561, 577, 581, 595, 599
 LAVON, Pinchas. 94-97, 102-106, 111, 179, 223, 315, 373
 LEBAI, David. 171
 LENIN, Vladimir. 129
 LEVIT, Daphna. 17
 LEVY, David. 396-404, 411, 435, 438, 441, 444, 448-450, 457-462, 472-473, 481-484, 489, 491, 517, 520, 525-526, 550, 564
 LEVY, Maxim. 461
 LEVY, Victor. 96
 LEVY-ABEKASIS, Orly. 403
 LEWIS, Sam. 354, 357, 363-364, 374-375, 444
 LIBERMAN, Avigdor. 24, 26, 30, 170, 186, 201-202, 403, 494-495, 553-554, 560, 572, 579, 599, 601-602, 617
 LICHENSTEIN, Chuck. 250-251
 LINFIELD, Susie. 17
 LINN, Amnon. 157-159
 LIPKIN-SHAHAK, Amnon. 167, 186, 492
 LIPSET, Seymour. 259
 LIPSHITS, Hadar. 559
 LISHANSKY, Aharon. 441
 LITZMAN, Yaakov. 186, 560
 LIVNAT, Limor. 493, 528, 534, 558, 576, 585, 592
 LIVNI, Eitan. 81
 LIVNI, Tzipi. 25, 30-31, 125, 386, 602
 LOEWENSTEIN, Meir David. 40
 LUKES, Steven. 37-38
 LUSTICK, Ian. 17, 157-158
 LUXEMBURG, Rosa. 56
 LYNN, Uriel. 171-172, 182
 MACHEL, Samora. 362
 MACHLOUF, Baruch. 460-461
 MACRON, Emmanuel. 32
 MAGEN, David. 195, 441
 MAHLER, Gregory. 20
 MAIMONIDES, Moisés. 137
 MAJALI, Hazza. 219, 221
 MAKOV, Herzl. 331
 MALIK, Charles. 9, 137
 MANDELBLIT, Avichai. 177-178
 MANSOUR, Atallah. 158
 MAO, Tse-tung. 15, 37, 399, 614
 MARCEL, Gabriel. 70
 MARCUS, Yoel. 395, 571
 MARSHALL, George. 84
 MARSHALL, John. 181
 MARTÍNEZ, Caritat. 11
 MARX, Karl. 37, 39, 56
 MARZEL, Baruch. 167
 MASHAAL, Khaled. 487
 MCCAIN, John. 607
 MCFADYEAN, Andrew. 59, 155
 MCGOVERN, George. 294
 MCKINLEY, William. 254
 MCMASTER, Herbert Raymond. 608

MCNAMEE, Win. 524
 MEANS, Gardiner. 181
 MEDZINI, Meron. 18
 MEIR, Golda. 95-96, 106, 116-120, 224, 226-227, 229, 231-234, 236-237, 241, 244, 246-247, 253, 255-256, 258-259, 262-269, 271-274, 277, 301, 328, 350
 MEIR, Yaakov. 191, 193
 MENGISTU, Haile. 199
 MENKES, Yossef. 78
 MERIDOR, Dan. 441, 483, 493-494
 MERIDOR, Yaakov. 81, 331
 MERLIN, Shmuel. 89
 MEYDANI, Assaf. 188
 MILO, Roni. 441, 494
 MILOSEVIC, Slobodan. 614
 MITTERRAND, François. 339
 MITZNA, Amram. 169, 544, 555-556, 558-559, 566-567
 MIZRACHI, Eliezer. 439
 MODAI, Yitzhak. 378, 395, 402, 412, 435-436, 438, 441, 444, 472, 564
 MODI, Narendra. 608
 MOFAZ, Shaul. 386, 553, 555, 557, 581, 592-593, 599
 MOHAMMED bin Salman. 606-607
 MOISÈS (profeta). 131, 396
 MOLINERO, Carme. 11
 MOLLET, Guy. 142, 221
 MOLOTOV, Vyacheslav. 63
 MONTAGNE, Robert. 63
 MORDECHAI, Yitzhak. 167, 186, 195, 483, 491-493, 495-496, 508, 516, 518
 MORENO, Montserrat. 11
 MORRIS, Benny. 80
 MORRISON, Herbert. 75
 MORSI, Mohammed. 618
 MOSSE, George. 40
 MOYNIHAN, Daniel Patrick. 356
 MOZER, Yariv. 148
 MUBARAK, Hosni. 483, 532, 545
 MUGABE, Robert. 362
 MUSHARRAF, Pervez. 588
 MUSSOLINI, Benito. 57, 60, 142
 NACHMÀNIDES, Moisés. 40
 NAOR, Aryeh. 19
 NAOR, Miriam. 187
 NASHASHIBI, Ragheb. 9
 NASSER, Gamal Abdel. 114, 210, 217-222, 225, 228-231, 236-237, 241, 243, 249, 297-299, 302, 304
 NATANSON, Phillip. 96
 NAVARRO, Fernando. 19
 NAVEH, Danny. 585
 NEEMAN, Yuval. 23, 169, 216, 441, 445
 NEHEMKIN, Aryeh. 406
 NETANYAHU, Benjamin. 2, 11, 14-15, 20, 22, 24-26, 30-31, 105, 125, 153, 167, 173-174, 176-178, 186, 194, 197, 202, 204, 208, 326, 333, 367, 388, 390-391, 400, 403, 454, 457-462, 469, 471-474, 477, 479-502, 508, 513-515, 520, 528, 532-540, 546, 548, 550, 552-555, 557, 559, 569-570, 574-576, 578-586, 588-589, 591-593, 595, 599, 601-603, 606-608, 612-618
 NETANYAHU, Bentzion. 484
 NETANYAHU, Sara. 460
 NETO, Agostinho. 362

NEWMAN, David. 18
 NICOLAU II de Rússia. 52
 NICOLSON, Harold. 521
 NINIO, Marcelle. 96
 NISSIM, Moshe. 353, 412, 441
 NIXON, Richard. 229, 231-233, 236, 238, 250-251, 253, 255-257, 278, 284, 293, 362
 NOF, Akiva. 287
 NOLAN, David. 34-35
 NUMEIRY, Jaafar. 364
 OBAMA, Barack. 181-182, 390, 572
 OCHANA, Amir. 33
 OFER, Avraham. 170, 287
 OLMERT, Ehud. 20, 26, 113, 177, 386, 401, 441, 482, 494, 522, 557, 585, 592-593, 600-602
 OLSHAN, Yitzhak. 187
 OR, Theodor. 155
 ORBAN, Viktor. 32, 606-607, 611
 ORLEV, Zevulun. 517, 520
 OZ, Amos. 46
 OZACKY-LAZAR, Sarah. 157
 PACKWOOD, Robert. 356
 PAHLAVI, Reza. 199, 322, 362, 364
 PALACKÝ, Frantisek. 50-51
 PARK, Chung-Hee. 294, 296, 362
 PATT, Gideon. 395, 441
 PAWLOWSKI, Gregor (Jacob Griner). 192
 PEDAHZUR, Ami. 17
 PEEL, Robert. 8
 PEEL, William. 8-9, 77, 138, 283
 PELEG, Ilan. 18
 PENCE, Michael (Mike). 16
 PERES, Gigi. 598
 PERES, Shimon. 25-26, 100, 120, 142, 174, 181-182, 198, 201, 221, 224, 226, 265, 268, 270, 274-276, 278, 285, 289, 292, 313, 315, 321, 324, 329, 339, 341-342, 345, 354, 373, 388, 396, 406-407, 409-415, 418, 420, 423-426, 428-429, 431-440, 447, 450-455, 463, 469, 471-472, 474-475, 477-481, 483, 486, 491, 498, 526, 536-537, 539-542, 548, 553-554, 559, 567, 577-578, 580-581, 589-590, 594, 598, 600
 PERETZ, Amir. 169, 508, 551, 594-595, 599
 PERETZ, Yitzhak-Chaim. 441
 PÉREZ VELASCO, Natalia. 20
 PERI, Yaakov. 566
 PERONA, Purificació. 11
 PETLIURA, Symon. 58, 142
 PHILBY, Harry St. John. 8, 77
 PILSUDSKI, Jozef. 399
 PINCHASI, Rafael. 185, 441
 PINES-PAZ, Ofir. 542
 PIUS XI (Papa Ratti). 43
 PLANET, Ana Isabel. 20
 POLLACK, Kenneth. 300
 PORAZ, Avraham. 195
 PREMINGER, Otto. 74
 PUNDAK, Ron. 462
 PUNGA, Josep. 4
 PUTIN, Vladimir. 390, 606, 610-611
 QUREIA, Ahmed. 205, 262
 RAANAN, Shlomo. 388
 RABBO, Yasser Abed. 566
 RABIN, Dalia. 542, 550
 RABIN, Leah. 120, 289, 480

RABIN, Yitzhak. 16, 26, 120, 172, 177-178, 181-182, 185-186, 204, 208, 253, 265, 268-269, 273-278, 281, 284-285, 287-289, 292, 301, 307, 313, 315, 324, 329, 342-343, 354, 361, 373, 388, 424-425, 428, 430, 432, 436, 438-439, 446-458, 462-472, 474, 489, 492, 506, 508, 510-511, 517, 522, 542, 598
 RABINOVICH, Abraham. 246
 RAMON, Chaim. 483, 520, 540-542, 551, 598-599
 RATZON, Michael. 596
 REAGAN, Ronald. 333, 340, 354, 356, 362-364, 366, 369, 381, 384-385, 407, 411, 416-417, 428, 435
 RECHES, Avinoam. 331
 RECHES, Elie. 159
 RIAD, Mohammed. 309
 RIBBENTROP, Joachim von. 63
 RINAWI-ZOABI, Jida. 33
 RIVLIN, Reuven. 24, 124, 388, 390, 557
 ROBOAM (rei). 135
 RODINSON, Maxime. 46
 ROGERS, William. 118, 219, 230-231, 233-234, 236-238, 247, 252-253, 255-257, 262, 275
 ROHAN, Denis. 304
 ROKACH, Yisrael. 91, 95, 99
 ROKEACH, Aharon. 191
 ROKEACH, Milton. 35
 ROKEACH, Eleazar. 141
 ROKEACH, Yissachar. 141
 ROOSEVELT, Franklin. 181
 ROSEN, Pinchas. 95, 99, 102, 110, 150, 179
 ROSOVSKY, Henry. 259
 ROTHSCHILD, Meir. 140
 ROTHSCHILD, Moses. 141
 ROTHSCHILD, Nathaniel. 141
 ROURA, Joan. 389
 RUBÍ, Gemma. 11
 RUBIN, Yaakov. 91
 RUBIN-PELED, Alisa. 159
 RUBINSTEIN, Amnon. 167-168, 171, 183, 288
 RUBINSTEIN, Elyakim. 565
 RUFESSEN, Oswald (fra Daniel). 192
 RUPPIN, Arthur. 66, 143
 RUSTOW, Dankwart. 249
 RYNHOLD, Jonathan. 618
 SAAR, Gideon. 592, 617
 SADAT, Anwar. 114, 180, 228-230, 247, 253-255, 257, 261, 265, 270, 285, 297-311, 313-314, 316-323, 340, 348, 350, 382, 417, 510, 517, 523
 SADDAM, Hussein. 339, 441
 SAID, Edward. 45
 SALADÍ (emir, sultà i visir). 351
 SALOMÓ (rei). 132, 135, 137
 SALTAN, Jeremy. 30
 SAMUEL (jutge). 134
 SAMUEL, Herbert Louis. 140
 SAPIR, Pinchas. 226-227, 268, 272-274
 SAPIR, Yossef. 99, 115, 226
 SARGÓ d'Akkad. 131
 SARID, Yossi. 354, 382, 425, 476, 516, 548
 SARKIS, Elias. 308, 367-368
 SAÛL (rei). 131-132, 134-135
 SAVIDOR, Menachem. 353, 405, 412

SCHATTNER, Marius. 17, 58

SCHINDLER, Alexander. 260, 262, 295

SCHLESINGER, James. 256-257

SCHMIDT, Helmut. 334, 336, 376, 614

SEGEV, Shmuel. 340

SEGEV, Tom. 157

SERRALLONGA, Joan. 11

SHACH, Eleazar. 169

SHAKED, Ayelet. 18, 24, 189, 615, 617

SHAKI, Avner-Chai. 441

SHALIT, Gilad. 601

SHALOM, Avraham. 566

SHALOM, Silvan. 528, 558, 576, 581, 585, 599

SHALOM, Zaki. 260, 262

SHALOM-SHITRIT, Bechor. 161

SHAMIR, Moshe. 326-328

SHAMIR, Yitzhak. 14-15, 17, 22, 171-172, 182, 200-201, 262, 286, 330-331, 339, 353-354, 374-375, 394, 396-397, 399-418, 420-421, 423-452, 454, 456-459, 461, 472-473, 478, 482, 484, 486, 493-496, 499, 501, 504-506, 516, 520, 549, 553, 558, 574, 585-586, 592, 614, 616

SHAMIR, Yair. 403

SHAMGAR, Meir. 178, 187

SHAPIRA, Chaim-Moshe. 208, 226, 235, 571

SHAPIRA, Yaakov. 264, 269

SHARANSKY, Natan. 170, 201-202, 481-482, 485, 508, 512, 517-518, 520, 525-526, 538, 558

SHARETT, Moshe. 52, 94-96, 104-105, 161, 223, 227, 279, 373

SHARIR, Avraham. 395

SHARON, Ariel. 10, 14-16, 19-20, 22, 24, 77, 117-119, 168, 174, 193-195, 200-202, 204-205, 208, 236, 246, 258, 262, 272, 275-276, 285-286, 288-289, 291, 326-327, 339, 342-345, 353-354, 357-366, 369, 371, 374-380, 384-386, 394-397, 400, 402-403, 406, 408, 411-412, 414, 416, 424-425, 429-430, 435-436, 438, 441, 443-445, 448-450, 457-460, 467-469, 471-472, 483, 490-491, 494-495, 500, 504-507, 509, 515-516, 520, 522, 525-572, 574-582, 585-603, 612, 614, 617-618

SHARON, Omri. 560, 580, 593

SHAVIT, Ari. 17, 19-20, 206, 561-562

SHAZAR, Zalman. 163, 226

SHEM-TOV, Victor. 414, 425

SHILANSKY, Dov. 172, 432

SHILOACH, Reuven. 279

SHITRIT, Meir. 480-481

SHNIRER, Moshe. 42

SHOCHAT, Avraham. 480

SHOSTAK, Eliezer. 109, 112-113

SHUKEIRI, Ahmed. 222

SHULTZ, George. 408

SISSI, Abdel-Fatah. 606

SKOCPOL, Theda. 129

SMITH, Ian. 362

SMOOHA, Sammy. 126, 158

SOKOLOW, Nahum. 50

SPEISER, Eliyahu. 406

ST. JOHN, Robert. 145

STALIN, Josep. 37, 63, 87, 147

STEFFEN, Gustaf. 51

STEIN, Jacob. 260

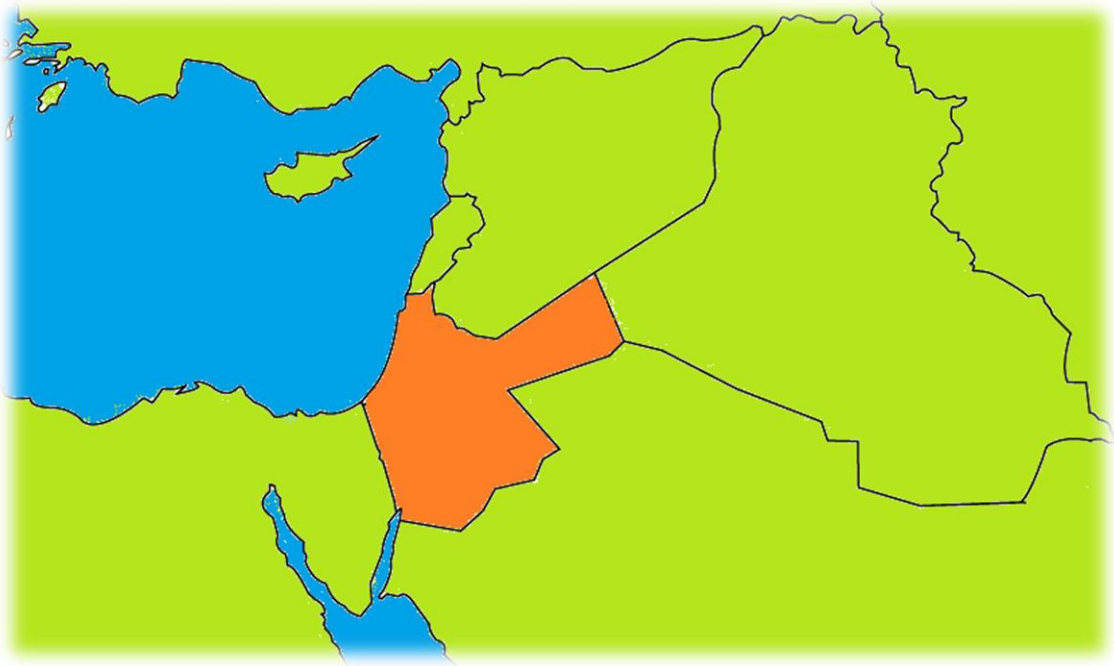
STEIN, Martin. 433

STERN, Avraham. 68, 400
 STROOK, Orit. 390
 SZAJKOWSKI, Zosa. 58
 TAFT, Robert. 250
 TAL, Wasfi. 278
 TALAT-PASHA, Mehmet. 52
 TAMIR, Shmuel. 112-113, 117-118, 287
 TARAKI, Nur Muhammad. 362
 TAUB, Gadi. 454
 TAYLOR, Kyle. 569
 TAYLOR, Telford. 71
 TEVET, Shabtai. 198
 THANT, U. 210
 THATCHER, Margaret. 333
 THIBAUDET, Albert. 34
 TIAR, Avraham. 113
 TOLEDANO, Lluís Ferran. 11
 TOLSTOI, Lev. 53
 TOPAZ, Dudu. 337-338
 TORRENTS, Joan. 11
 TOUBI, Tewfik. 156
 TROTSKY, Lev. 56
 TRUMAN, Harry. 71, 74-76, 248, 294
 TRUMP, Donald. 16, 126, 390, 606-608, 619
 TRUMPELDOR, Joseph. 54
 TZIDON, Yoash. 165
 URIS, Leon. 74
 UZAN, Aharon. 394
 VAARHAFTIG, Zerach. 151
 VAN HISE, Charles. 181
 VANCE, Cyrus. 294, 311
 VANIK, Charles. 278
 VEIGA, Francisco. 11
 VERDIGER, Avraham. 168
 VILANOVA, Francesc. 11
 VIRSHUBSKY, Mordechai. 167
 VOLTAS, Pere. 43-44
 VORSTER, John. 294, 296
 WALLENBERG, Raoul. 194
 WALZER, Michael. 259
 WARBURG, Otto. 48-50, 52, 64, 143
 WEBER, Max. 130
 WEIL, Simone. 70
 WEINBERGER, Caspar. 354, 364
 WEISMAN, Herman. 260
 WEISSGLAS, Dov. 593
 WEITZ, Yechiam. 306, 331
 WEIZMAN, Ezer. 6, 23, 117, 163, 180, 226, 235, 246, 272, 275-276, 286, 314-316, 321, 324, 328, 330-331, 333, 339, 343-344, 359, 382, 400, 423, 432, 434-435, 483, 498, 516, 526, 539
 WEIZMANN, Chaim. 44, 48-50, 52-54, 66-67, 75-76, 79, 82, 85, 90, 98, 118, 143, 146, 148, 162-163, 191, 275
 WELZEL, Christian. 35-36
 WIESEL, Elie. 138
 WILSON, Woodrow. 140, 248
 WINTER, Elmer. 260
 WOLFFSOHN, David. 42, 48-50, 52, 143
 WOOLBERT, Robert. 283
 WURMSER, David. 614
 XI, Jinping. 606, 611
 XERXES I de Pèrsia. 516
 YAALON, Moshe. 390
 YAAKOVI, Gad. 414

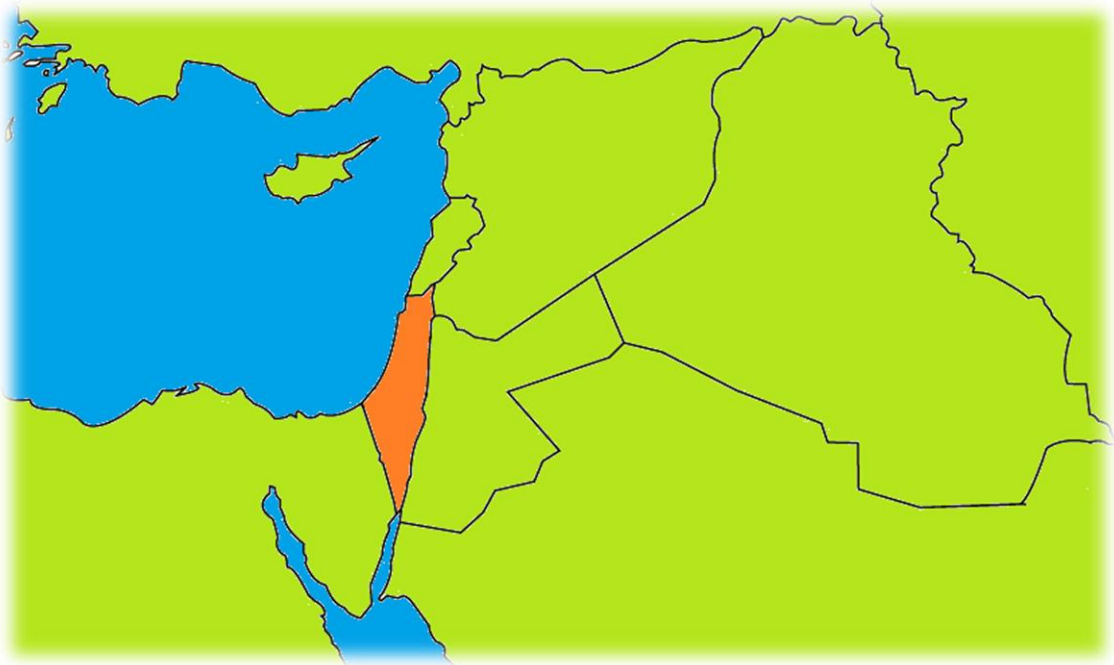
YADIN, Yigael. 167, 287, 289, 291, 324-325, 361
 YADLIN, Asher. 287
 YAHALOM, Shaul. 572
 YASSIN, Ahmed. 487
 YAVIN, Chaim. 121
 YELLIN-MOR, Natan. 89
 YISHAI, Eli. 201, 560
 YONAH, Yossi. 619
 YOSSEF, Ovadia. 167, 169, 189, 193, 438, 458, 516, 520, 526, 529
 YSÀS, Pere. 11
 YUSHCHENKO, Viktor. 587
 ZADOK, Chaim. 269
 ZAKAI, Yehezkel. 407
 ZAKARIA, Fareed. 127
 ZALMAN, Elijah (Gaó de Vílnius) 40, 47, 167
 ZALMANSON, Dedi. 78
 ZAMIR, Ben-Ami. 78
 ZAMIR, Tzvi. 255
 ZANGWILL, Israel. 48, 138
 ZEEVI, Rechavam. 168, 393, 497, 542
 ZEIDNER, Joseph. 42
 ZEIGERMAN, Dror. 406
 ZEIRA, Eliyahu. 267
 ZENÓ d'Elea. 437
 ZMOIRA, Moshe. 187
 ZOABI, Haneen. 22
 ZUCKERMAN, Paul. 260
 ZUMWALT, Elmo. 256
 ZUSSMAN, Yoel. 187

ANNEXOS

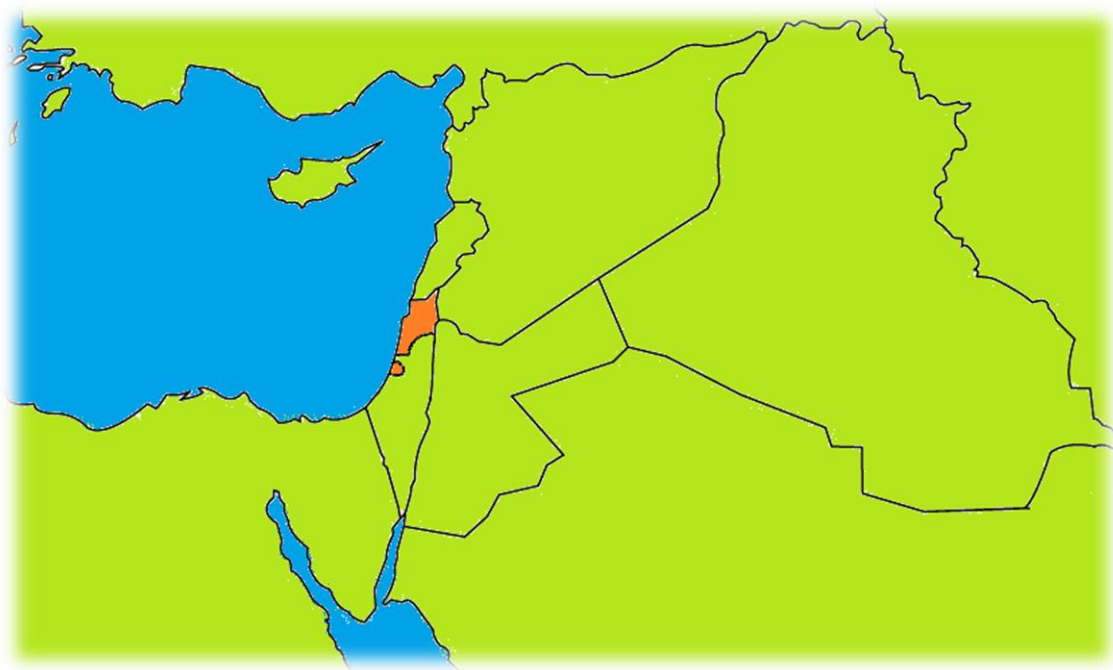
1. Extensió territorial d'Israel, 1920-2009.

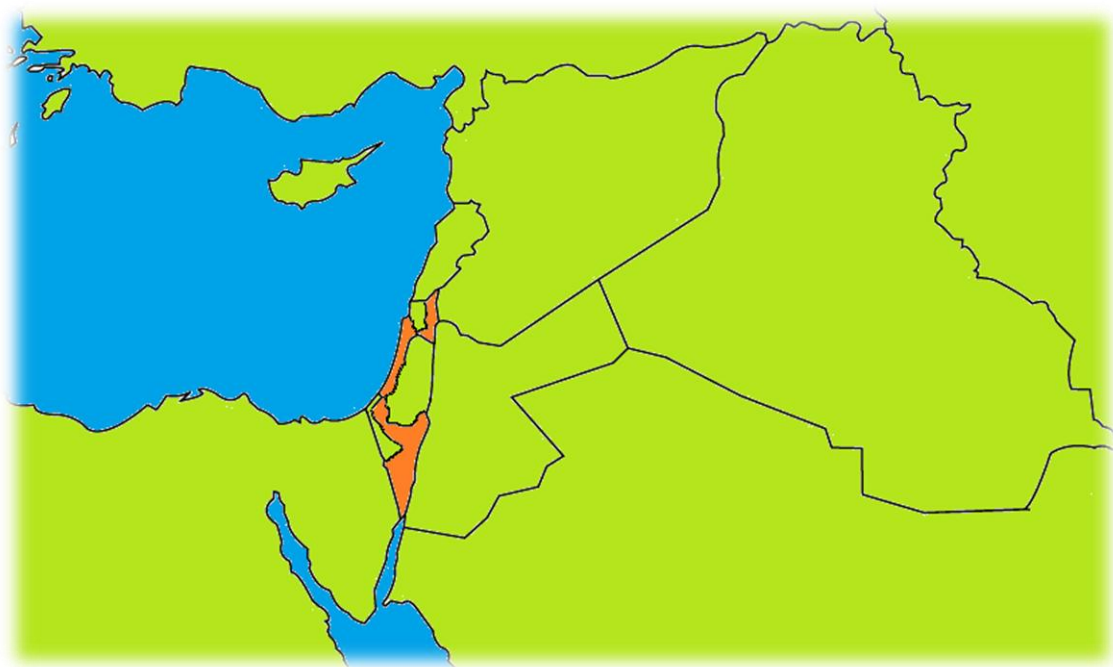
Font 1. El Mandat Britànic de Palestina el 1920. Elaboració pròpia.

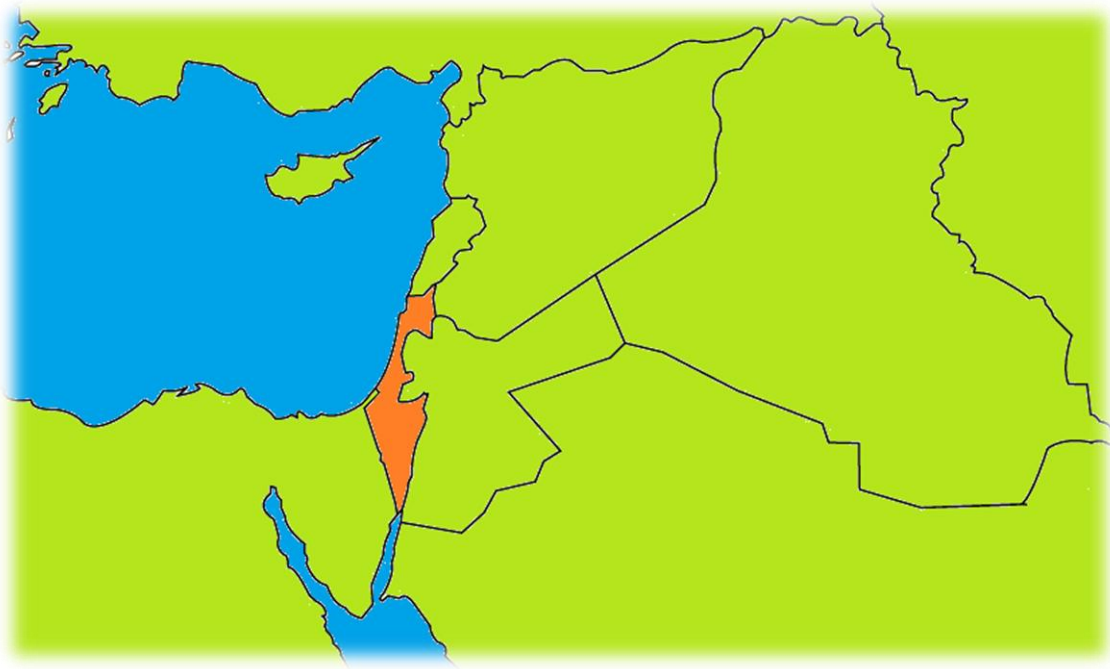
Font 2. La “llar nacional jueva” després de la segregació de la riba Est del Jordà el 1922. Elaboració pròpia.

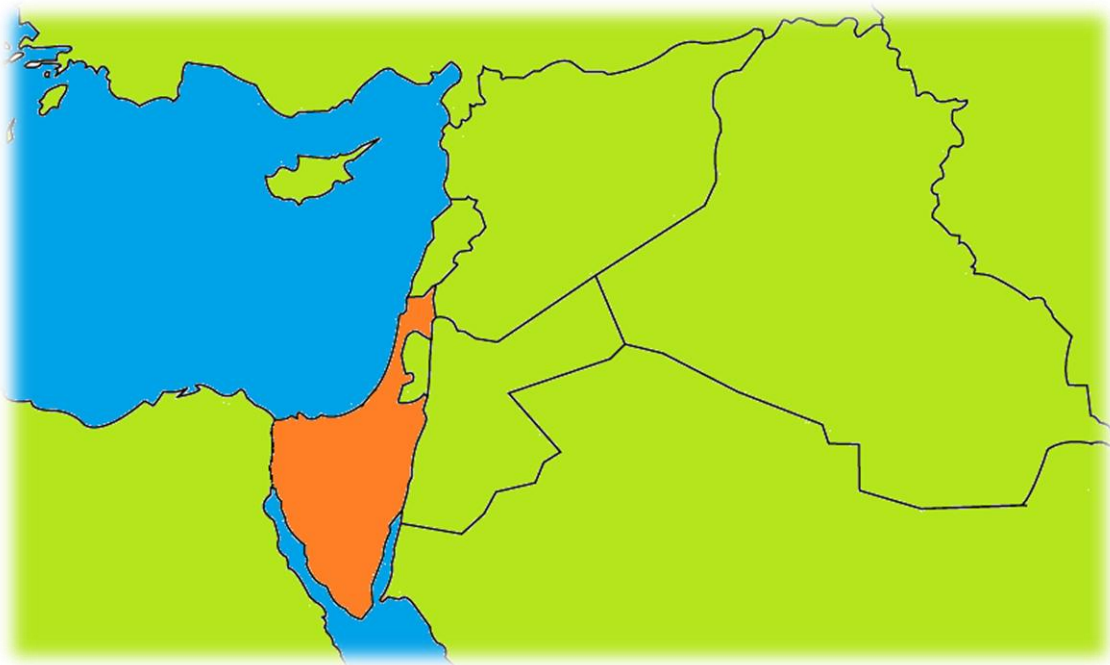
Font 3. Proposta d'Estat jueu d'acord amb el pla Peel de 1936. Elaboració pròpia.

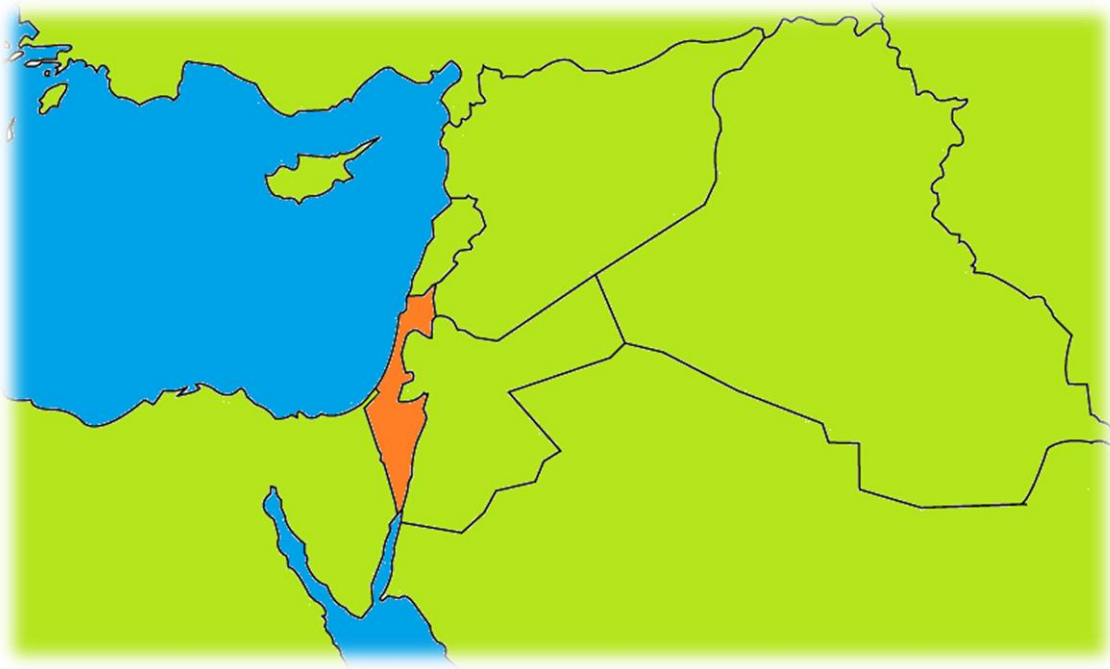
Font 4. Pla de Partició de l'ONU de 1947. Elaboració pròpia.

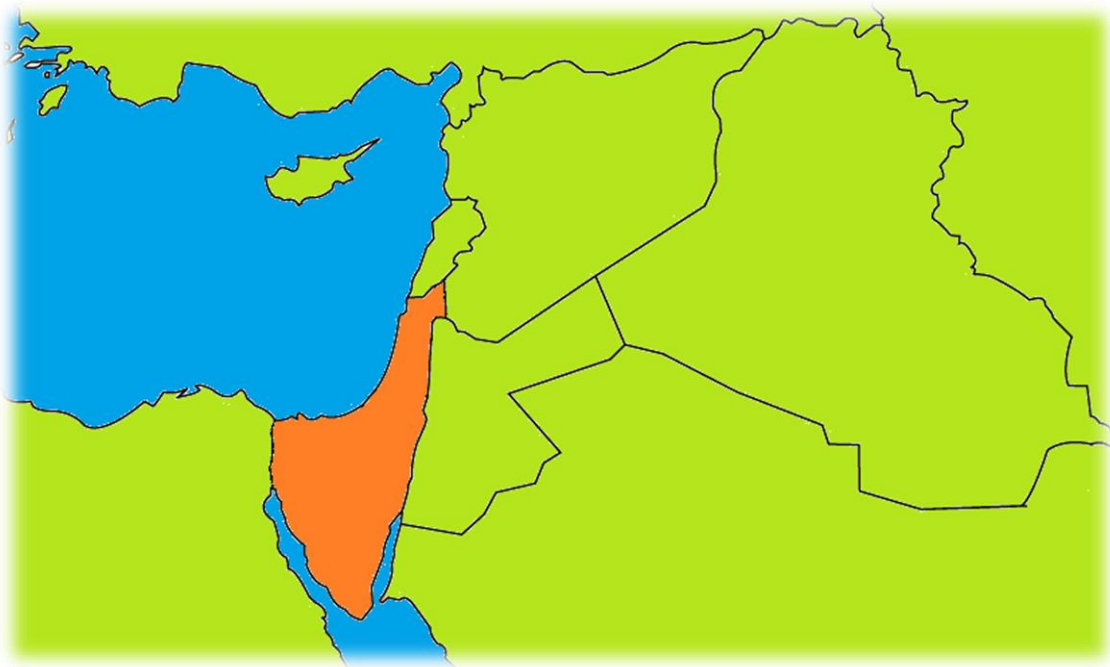
Font 5. Israel després de la fi de la Guerra d'Independència, 1949. Elaboració pròpia.

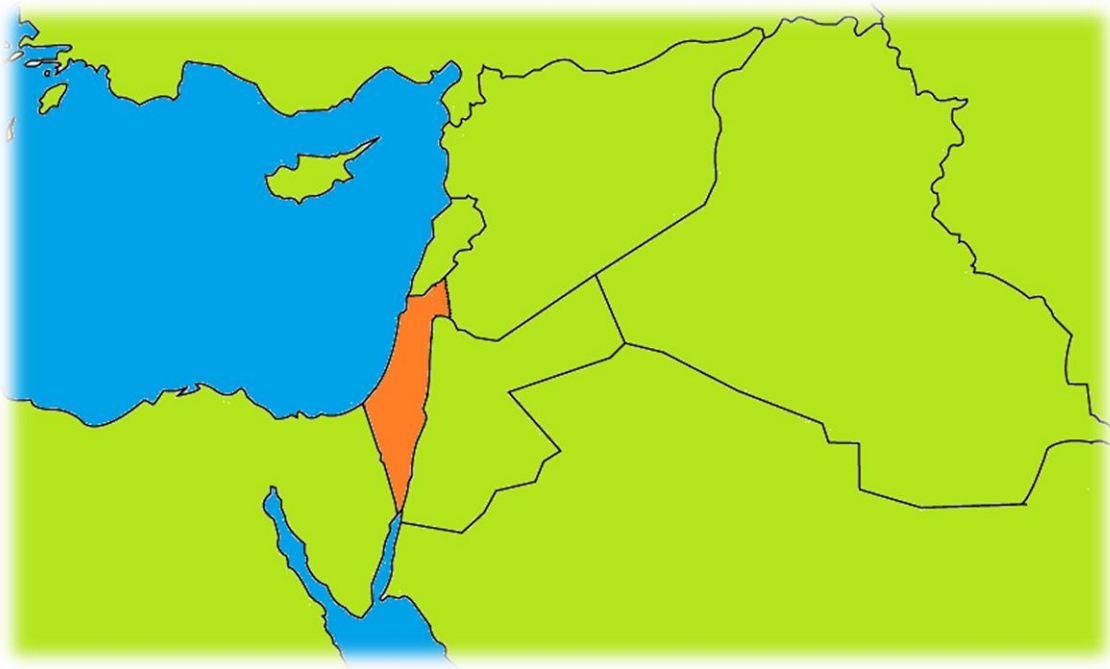
Font 6. Israel després de la Guerra de Suez, 1956. Elaboració pròpia.

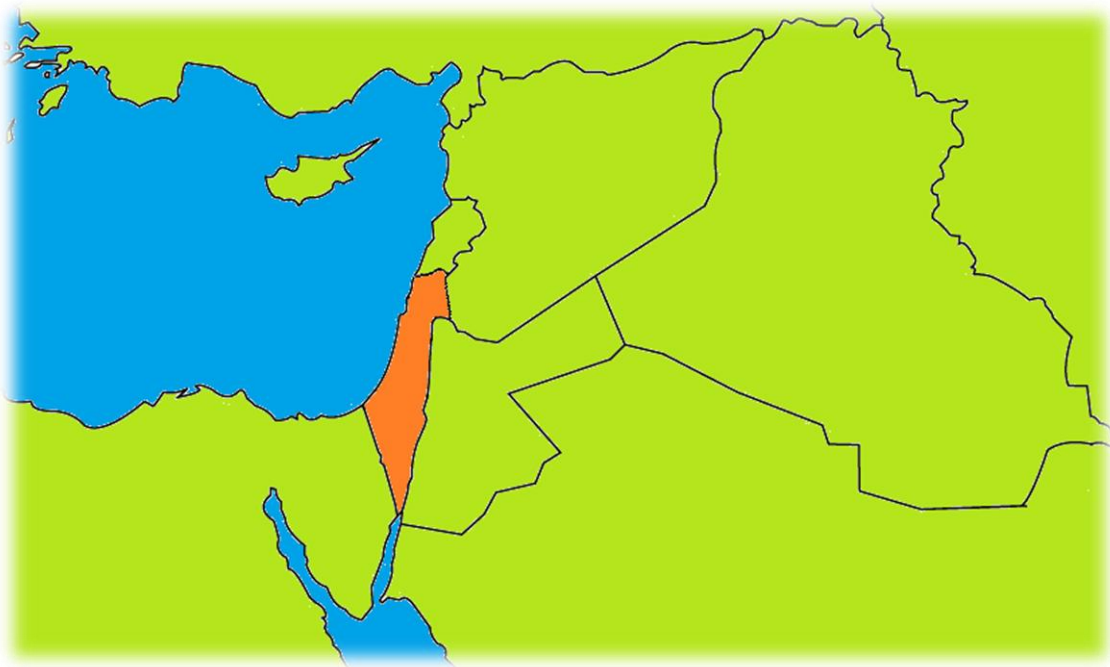
Font 7. Israel després de la retirada del Sinaí, 1957. Elaboració pròpia.

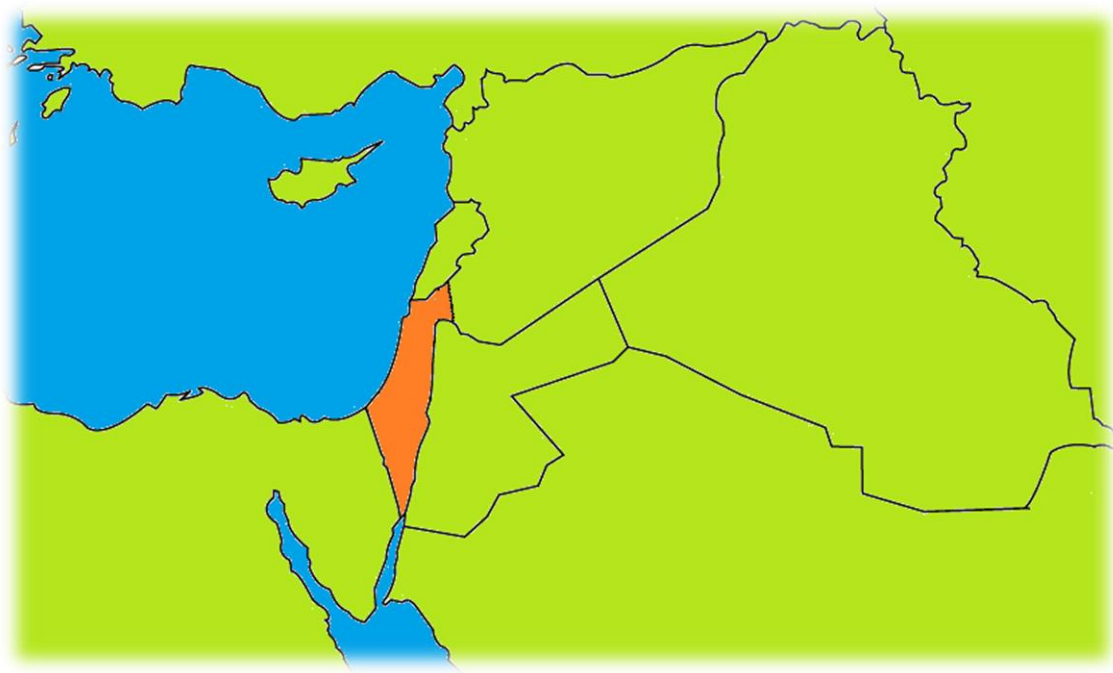
Font 8. Israel després de la Guerra dels Sis Dies, 1967. Elaboració pròpia.

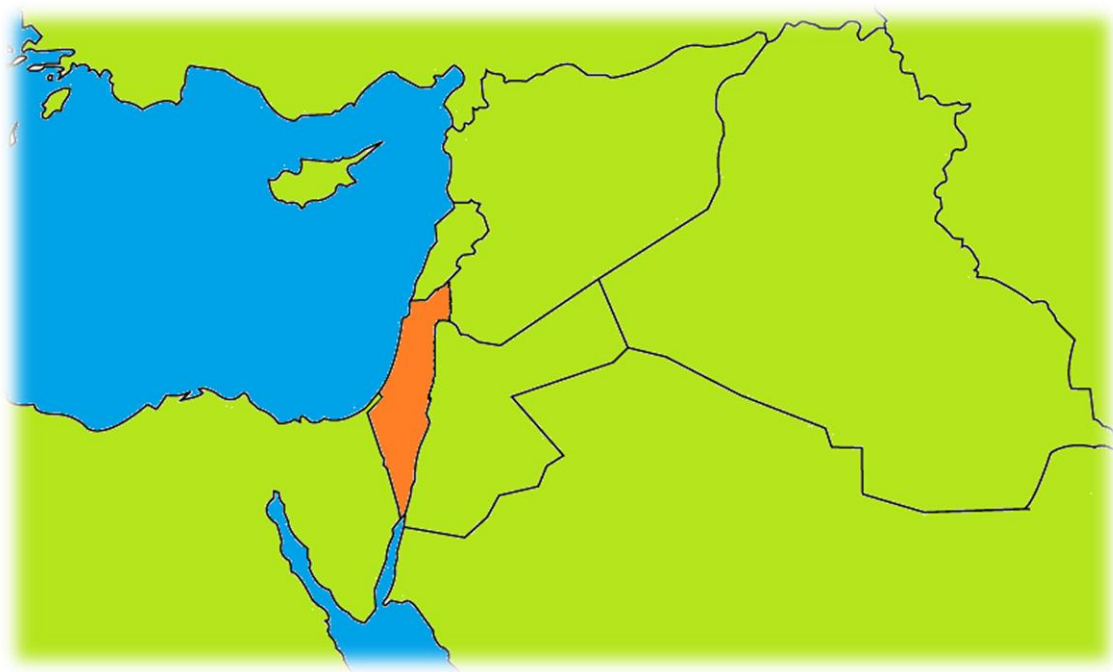
Font 9. Israel després dels acords de Camp David, 1982. Elaboració pròpia.

Font 10. Israel després de la batalla de Beaufort, invasió del Líban. Elaboració pròpia.

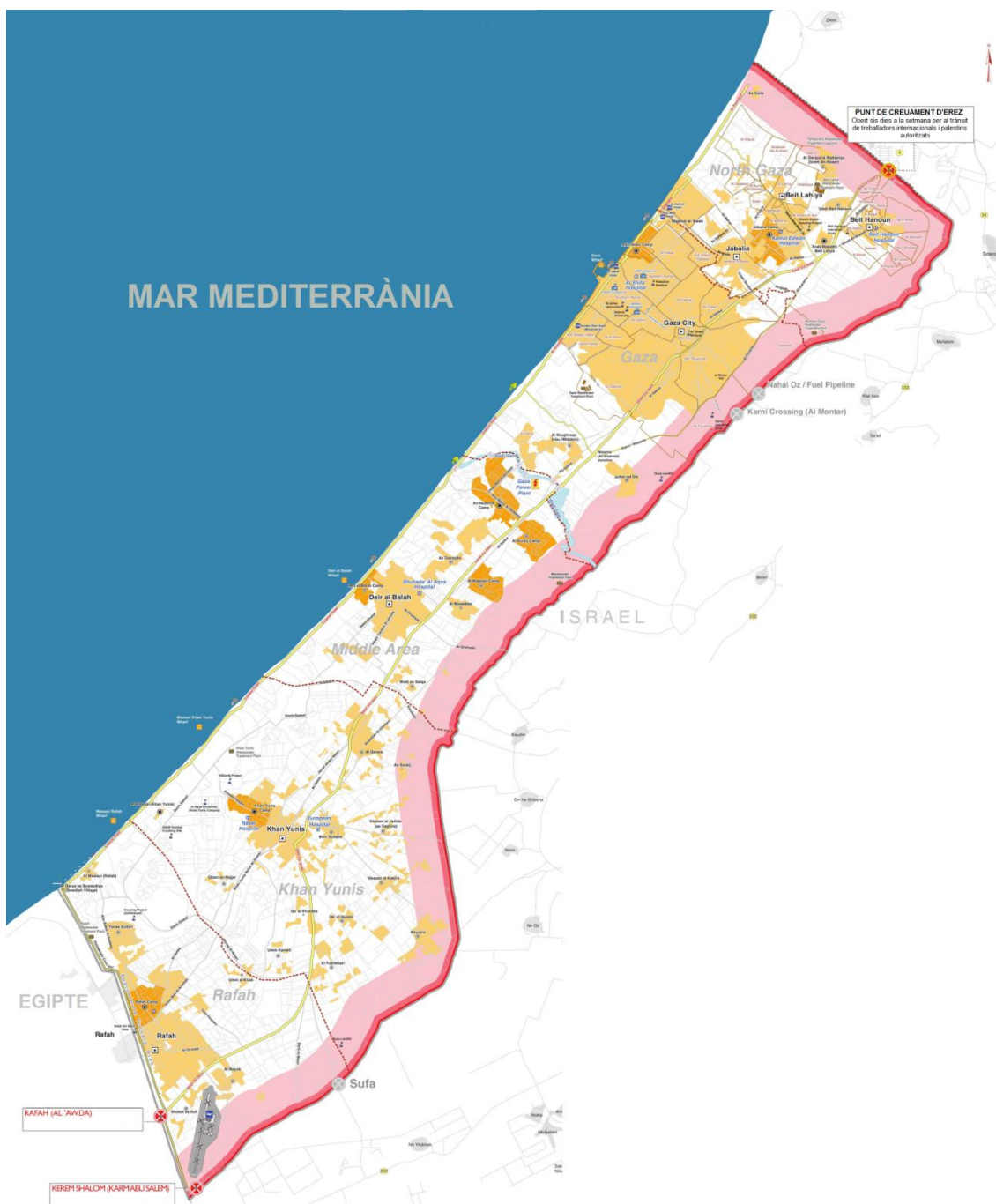

Font 11. Israel després de la retirada del sud del Líban, 2000. Elaboració pròpia.

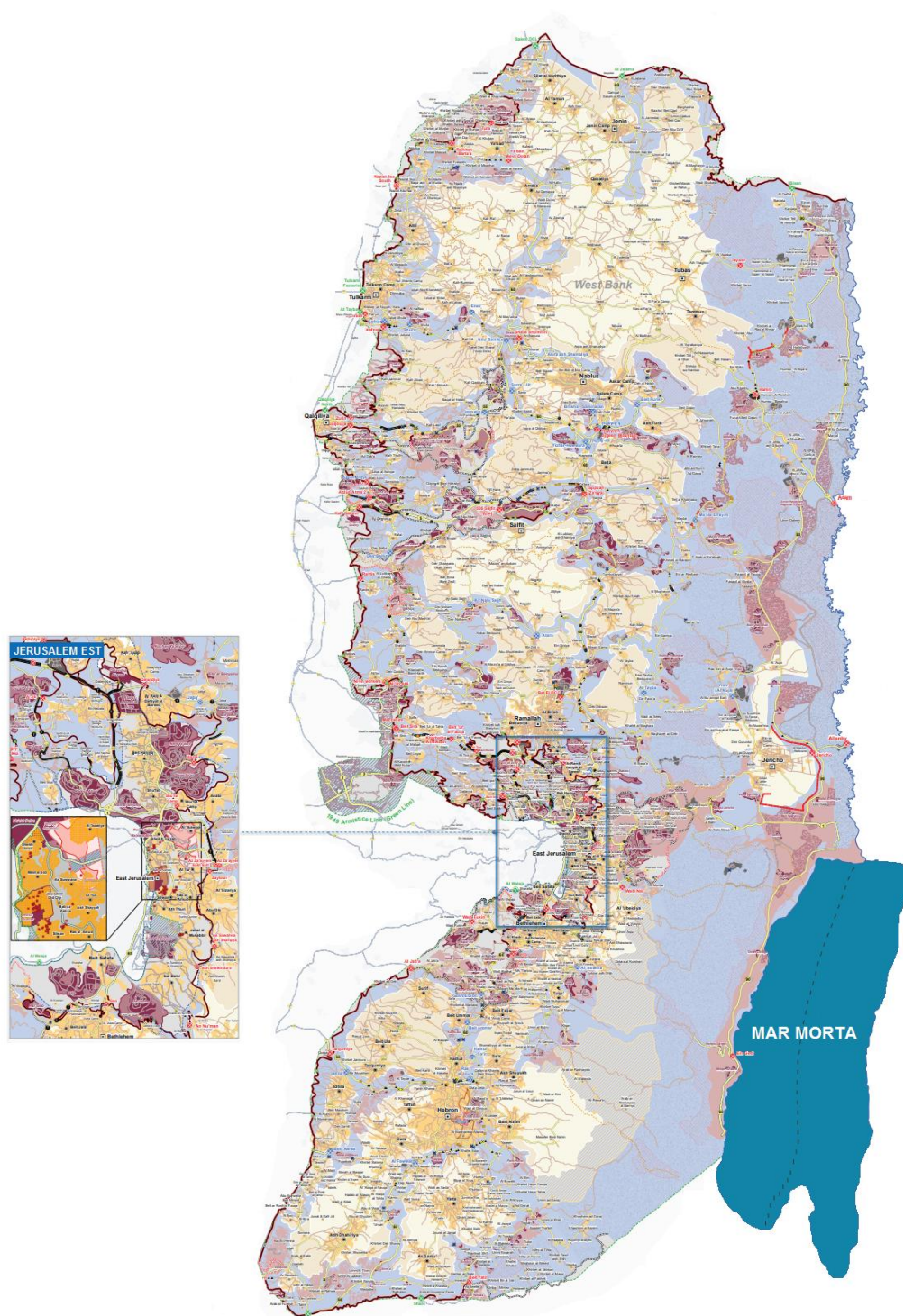

Font 12. Israel després de la retirada de Gaza, 2005. Elaboració pròpia.

2. Fronteres d'Israel, 2009.

Font 13. Franja de Gaza. Publicada per l'Oficina de Coordinació Humanitària de les Nacions Unides el 22 de febrer de 2013, amb modificacions pròpies.

Font 14. Cisjordània. En porpra els assentaments israelians, en lila l'“àrea C” administrada íntegrament per Israel. En colors ocres les zones administrades per l'Autoritat Palestina. Publicat per l'Oficina de Coordinació Humanitària de les Nacions Unides el 13 d'octubre de 2014, amb modificacions pròpies.

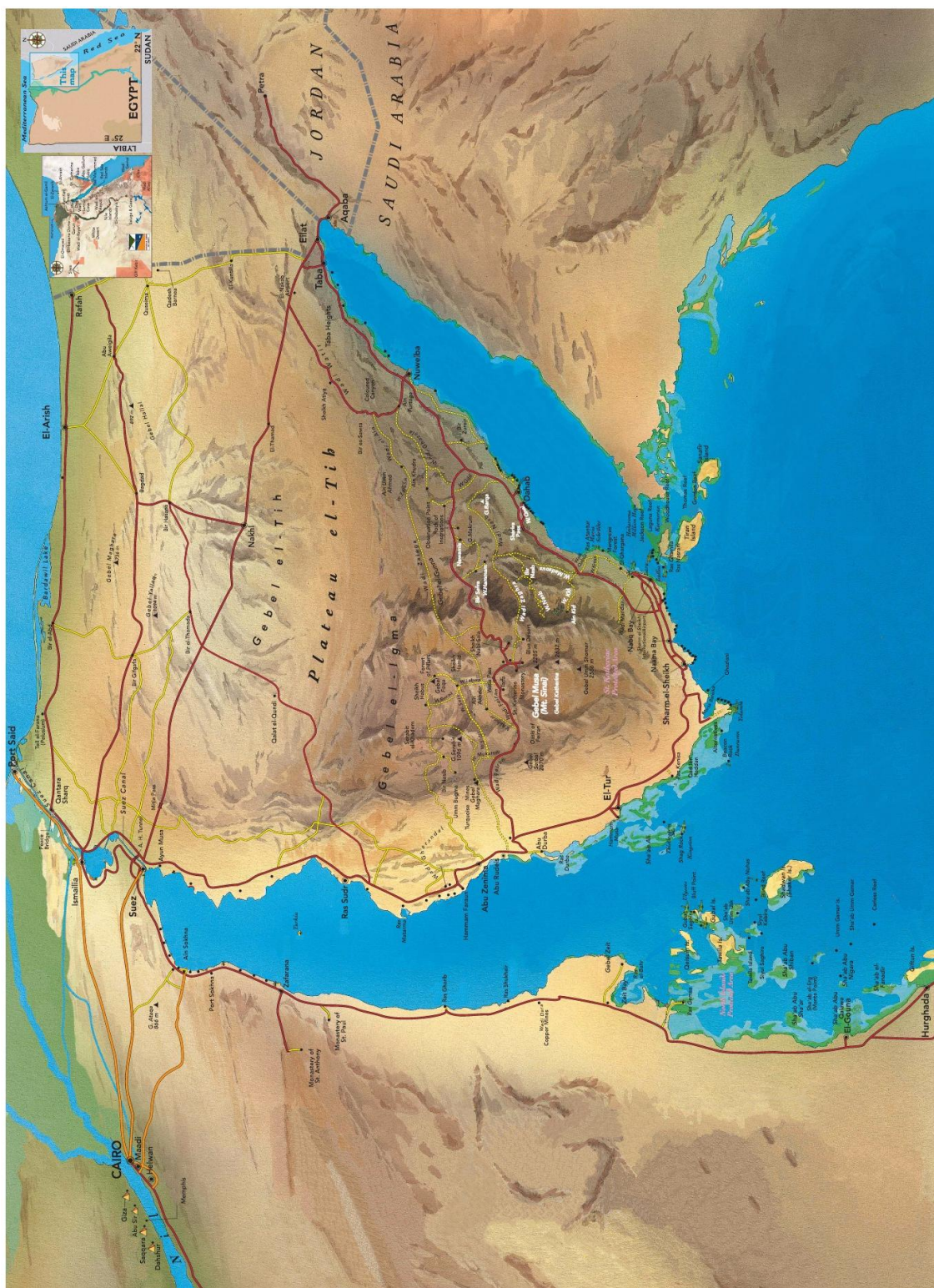
Font 15. Frontera entre el Líban i Israel. Elaboració pròpia basada en el mapa publicat per Thomas Blomberg a Wikimedia Commons el 4 d'agost del 2006.

Font 16. Sud del Sinaí i mar Roja, amb les illes de Tiran i Sanafir que han estat objecte d'una llarga polèmica entre Egipte i l'Aràbia Saudita que, indirectament, ha afectat Israel. Elaboració pròpia a partir d'una imatge de Voltaire.net de 2017.

Font 18. Jordània. CIA, 2004 (amb modificacions pròpies).

Font 19. Frontera amb Egipte i orografia del Sinai. Elaboració pròpia a partir del *Sinai Diving Map* de Geodia.

3- Govern d'Israel, 1948-2018.

ANY	PRESIDENT	PRIMER MINISTRE	SPEAKER
1948	Chaim Weizmann	David Ben-Gurion	
1949			Yosef Sprinzak
1950			
1951			
1952			
1953	Moshe Sharett		
1954			
1955	David Ben-Gurion		
1956			
1957			
1958			
1959		Nahum Nir	
1960		Kadish Luz	
1961			
1962			
1963	Zalman Shazar		Levi Eshkol

ANY	PRESIDENT	PRIMER MINISTRE	SPEAKER
1964			
1965			
1966			
1967			
1968			
1969			
1970		Golda Meir	<i>Reuven Barkat</i>
1971			
1972			<i>Yisrael Yeshayahu-Sharabi</i>
1973			
1974			
1975			
1976	Ephraim Katzir	Yitzhak Rabin	
1977			
1978			
1979	Yitzhak Navon	Menachem Begin	Yitzhak Shamir
1980			<i>Yitzhak Berman</i>

ANY	PRESIDENT	PRIMER MINISTRE	SPEAKER	
1981			Menachem Savidor	
1982				
1983				
1984	Chaim Herzog	Yitzhak Shamir		
1985		Shimon Peres		
1986				Shlomo Hillel
1987				
1988				
1989				
1990		Yitzhak Shamir	Dov Shilansky	
1991				
1992				
1993				
1994	Ezer Weizman	Yitzhak Rabin	Shevach Weiss	
1995		Shimon Peres		
1996		Benjamin Netanyahu		Dan Tichon

ANY	PRESIDENT	PRIMER MINISTRE	SPEAKER
1997			
1998			
1999			
2000		Ehud Barak	Avraham Burg
2001	Ariel Sharon		
2002			
2003		Reuven Rivlin	
2004			
2005			
2006		Ehud Olmert	Dalia Itzik
2007			
2008			
2009	Shimon Peres	Benjamin Netanyahu	Reuven Rivlin
2010			
2011			
2012			
2013			Yuli-Yoel Edelstein

ANY	PRESIDENT	PRIMER MINISTRE	SPEAKER
2014	<i>Reuven Rivlin</i>		
2015			
2016			
2017			
2018			

ANY	PRIMER MINISTRE	DEFENSA	FINANCES	EXTERIORS	
1948	David Ben-Gurion	David Ben-Gurion	Eliezer Kaplan	Moshe Sharett	
1949					
1950					
1951					
1952					
1953					
1954	Moshe Sharett	Pinchas Lavon	Levi Eshkol		
1955					
1956	David Ben-Gurion	David Ben-Gurion			Golda Meir
1957					

ANY	PRIMER MINISTRE	DEFENSA	FINANCES	EXTERIORS
1958				
1959				
1960				
1961				
1962				
1963	Levi Eshkol	Levi Eshkol	Pinchas Sapir	
1964				
1965				
1966			Pinchas Sapir	
1967				
1968				
1969	Golda Meir	Moshe Dayan	Ze'ev Sherf	Abba Eban
1970				
1971				
1972				
1973				

ANY	PRIMER MINISTRE	DEFENSA	FINANCES	EXTERIORS	
1974	Yitzhak Rabin	Shimon Peres	Yehoshua Rabinovitz	Yigal Allon	
1975					
1976					
1977					
1978	Menachem Begin	Ezer Weizman	Simcha Ehrlich	Moshe Dayan	
1979			Yigal Hurvitz	Menachem Begin	
1980					Ariel Sharon
1981					
1982					
1983					
1984		Yitzhak Shamir	Moshe Arens	Yigal Cohen- Orgad	Yitzhak Shamir
1985	Shimon Peres	Yitzhak Rabin	Yitzhak Modai		
1986			Yitzhak Shamir	Moshe Nissim	
1987					
1988	Shimon Peres			Moshe Arens	
1989					

ANY	PRIMER MINISTRE	DEFENSA	FINANCES	EXTERIORS
1990				
1991		Moshe Arens	Yitzhak Modai	David Levy
1992				
1993	Yitzhak Rabin	Yitzhak Rabin	Avraham Shochat	Shimon Peres
1994				
1995				
1996	Shimon Peres	Shimon Peres		Ehud Barak
1997	Benjamin Netanyahu	Yitzhak Mordechai	Dan Meridor	David Levy
			Benjamin Netanyahu	
			Yaakov Neeman	Benjamin Netanyahu
1998				Ariel Sharon
1999		Moshe Arens	Meir Sheetrit	
2000	Ehud Barak	Ehud Barak	Avraham Shochat	David Levy
				Shlomo Ben-Ami
2001	Ariel Sharon	Benjamin Ben-Eliezer	Silvan Shalom	Shimon Peres
2002				Benjamin Netanyahu
2003		Shaul Mofaz	Benjamin Netanyahu	Silvan Shalom
2004				
2005			Ehud Olmert	

ANY	PRIMER MINISTRE	DEFENSA	FINANCES	EXTERIORS
2006	Ehud Olmert	Amir Peretz	Avraham Hirschson	Tzipi Livni
2007			Ehud Olmert	
2008			Roni Bar-On	
2009			Ehud Barak	
2010				
2011				
2012				
2013	Benjamin Netanyahu			
2014		Yair Lapid		Avigdor Liberman
2015		Benjamin Netanyahu		
2016	Moshe Ya'alon	Moshe Kachlon	Benjamin Netanyahu	
2017				
2018				Benjamin Netanyahu

ANY	PRIMER MINISTRE	AGRICULT.	IMMIGRACIÓ	COMUNIC.	
1948	David Ben-Gurion	Aharon Zisling	Chaim-Moshe Shapira	David Ben-Gurion	
1949		Dov Yosef			
1950					
1951		Pinchas Lavon	David Ben-Gurion		
1952		Levi Eshkol			
		Peretz Naftali			
1953	Moshe Sharett		Moshe Sharett	Yosef Burg	
1954					
1955					
1956	David Ben-Gurion	Kadish Luz	David Ben-Gurion		Yosef Burg
1957					
1958					
1959					
1960		Moshe Dayan		David Ben-Gurion	Yisrael Barzilai
1961					David Ben-Gurion
			Benjamin Mintz		
1962			Eliyahu Sasson		
1963	Levi Eshkol	Levi Eshkol			

ANY	PRIMER MINISTRE	AGRICULT.	IMMIGRACIÓ	COMUNIC.
1964		Chaim Gvati		Yisrael Yeshayahu
1965				
1966				
1967				
1968				
1969	Golda Meir	Chaim Gvati	Yigal Allon	Elimelech Rimalt
1970			<i>Shimon Peres</i>	
1971			Natan Peled	<i>Shimon Peres</i>
1972				
1973				
1974	Yitzhak Rabin	Aharon Uzan	Shlomo Rosen	Yitzhak Rabin
1975				Aharon Uzan
1976				
1977	Menachem Begin	Ariel Sharon	David Levy	Meir Amit
1978				Menachem Begin
1979				Yitzhak Modai

ANY	PRIMER MINISTRE	AGRICULT.	IMMIGRACIÓ	COMUNIC.
1980				
1981				Menachem Begin
				Yoram Aridor
1982		Simcha Ehrlich	Aharon Abuchatzira	Mordechai Tzipori
1983		Menachem Begin	Aharon Uzan	
1984	Yitzhak Shamir	Pesach Grupper		
1985	<i>Shimon Peres</i>	Aryeh Nehemkin	Yaakov Tzur	Amnon Rubinstein
1986				
1987				
1988				
1989		Yitzhak Shamir	Avraham Katz-Oz	Yitzhak Peretz
1990		Raful Eitan		
1991				
1992		Yitzhak Shamir		Moshe Shachal
1993	Yitzhak Rabin	Yaakov Tzur	Yair Tzaban	Shulamit Aloni
1994				
1995				
	<i>Shimon Peres</i>			

ANY	PRIMER MINISTRE	AGRICULT.	IMMIGRACIÓ	COMUNIC.
1996	Benjamin Netanyahu	Raful Eitan	Yuli-Yoel Edelstein	Limor Livnat
1997				
1998				
1999				
2000	Ehud Barak	Chaim Oron	Yuli Tamir	Benjamin Ben- Eliezer
2001		Ehud Barak		
2002	Ariel Sharon	Shalom Simchon	Ariel Sharon	Reuven Rivlin
2003		Tzipi Livni		
2004		Yisrael Katz	Tzipi Livni	Ariel Sharon
2005				Ehud Olmert
2006				Dalia Itzik
2007				Ariel Sharon
2008	Ehud Olmert	Shalom Simchon	Ze'ev Boim	Ariel Atias
2009			Yaakov Edri	
2010			Eli Aflalo	
2011	Benjamin Netanyahu	Orit Noked	Sofa Landver	Moshe Kachlon
2012				

ANY	PRIMER MINISTRE	AGRICULT.	IMMIGRACIÓ	COMUNIC.	
2012					
2013		Yair Shamir			Gilad Erdan
2014					Uri Ariel
2015		Sofa Landver	Ayub Kara		
2016				Yariv Levin	
2017					
2018					

ANY	PRIMER MINISTRE	CONSTRUC.	INDÚSTRIA	EDUCACIÓ
1948	David Ben-Gurion	David Ben-Gurion	Peretz Bernstein	David Ben-Gurion
1949			Eliezer Kaplan	Zalman Shazar
1950				
1951			Yaakov Geri	David Remez
				David Ben-Gurion
1952			Dov Yosef	Ben-Zion Dinur
1953			Peretz Bernstein	
1954				

ANY	PRIMER MINISTRE	CONSTRUC.	INDÚSTRIA	EDUCACIÓ	
1955	David Ben-Gurion	David Ben-Gurion	Peretz Naftali	Zalman Aran	
1956					
1957					
1958					
1959					
1960			Pinchas Sapir		David Ben-Gurion
1961					
1962			Giora Yoseftal		Abba Eban
1963			Yosef Almogi		
1964					
1965	Levi Eshkol	Chaim-Yosef Zadok			
1966		Zalman Aran			
1967	Mordechai Bentov		Zeev Sherf		
1968					
1969					
1970	Golda Meir	Ze'ev Sherf	Yosef Sapir	Yigal Allon	
			Pinchas Sapir		

ANY	PRIMER MINISTRE	CONSTRUC.	INDÚSTRIA	EDUCACIÓ	
1971					
1972			Chaim Bar-Lev		
1973					
1974					
1975	Yitzhak Rabin	Avraham Ofer	Chaim Bar-Lev	Aharon Yadlin	
1976					
1977					
1978	Menachem Begin	Gideon Patt	Yigal Hurvitz	Zevulun Hammer	
1979			Menachem Begin		
1980		David Levy	Gideon Patt		
1981					
1982					
1983					
1984			Yitzhak Shamir		Ariel Sharon
1985			Shimon Peres		
1986	Yitzhak Shamir				
1987					

ANY	PRIMER MINISTRE	CONSTRUC.	INDÚSTRIA	EDUCACIÓ
1988				
1989				
1990				
1991		Ariel Sharon	Moshe Nissim	Zevulun Hammer
1992				
1993	Yitzhak Rabin	Benjamin Ben-Eliezer	Michael Harish	Shulamit Aloni
1994				Yitzhak Rabin
1995				Amnon Rubinstein
	<i>Shimon Peres</i>			
1996	Benjamin Netanyahu	Benjamin Netanyahu	Natan Sharansky	Zevulun Hammer
1997				Yitzhak Levy
1998				
1999				
2000	Ehud Barak	Yitzhak Levy	Ran Cohen	Yossi Sarid
		Benjamin Ben-Eliezer	Ehud Barak	Ehud Barak
2001	Ariel Sharon	Natan Sharansky	Dalia Itzik	Limor Livnat
2002			Ariel Sharon	
2003		Effi Eitam	Ehud Olmert	

ANY	PRIMER MINISTRE	CONSTRUC.	INDÚSTRIA	EDUCACIÓ
2004				
		Tzipi Livni		
2005		Yitzhak Herzog		
		Ze'ev Boim		
2006	Ehud Olmert		Eli Yishai	Yuli Tamir
2007		Meir Sheetrit		
2008		Ze'ev Boim		
2009	Benjamin Netanyahu	Ariel Atias	Benjamin Ben- Eliezer	Gideon Saar
2010				
2011				
2012			Shalom Simchon	
2013		Uri Ariel	Naftali Bennett	Shai Piron
2014				Benjamin Netanyahu
2015		Yoav Galant	Aryeh Deri	Naftali Bennett
2016			Benjamin Netanyahu	
2017			Moshe Kachlon	
2018			Eli Cohen	

ANY	PRIMER MINISTRE	SALUT	INTERIOR	JUSTÍCIA
1948	David Ben-Gurion	Chaim-Moshe Shapira	Yitzhak Gruenbaum	Pinchas Rosen
1949			Chaim-Moshe Shapira	
1950				
1951				
1952		Yosef Burg		Dov Yosef
1953		Yosef Sapir	Yisrael Rokach	Chaim Cohn
1954		Yosef Serlin		
1955		Dov Yosef		
1956	Moshe Sharett	Yisrael Barzilai		
1957				
1958				
1959				
1960			Chaim-Moshe Shapira	Dov Yosef
1961				
1962				
1963				

ANY	PRIMER MINISTRE	SALUT	INTERIOR	JUSTÍCIA
1964		Yisrael Barzilai		Yaakov Shimshon Shapira
1965				
1966				
1967				
1968				
1969	Golda Meir	Chaim Gvati	Yosef Burg	Yaakov Shimshon Shapira
1970				
1971				
1972				
1973				
1974	Yitzhak Rabin	Victor Shem-Tov	Shlomo Hillel	Chaim Yosef Zadok
1975			Yosef Burg	
1976			Yitzhak Rabin	
1977			Shlomo Hillel	
1978	Menachem Begin	Eliezer Shostak	Yosef Burg	Shmuel Tamir
1979				

ANY	PRIMER MINISTRE	SALUT	INTERIOR	JUSTÍCIA	
1980				Moshe Nissim	
1981					
1982					
1983					
1984	Yitzhak Shamir	Mordechai Gur	Yitzhak Peretz	Yitzhak Modai	
1985	Shimon Peres				
1986					Yitzhak Shamir
1987					
1988		Yaakov Tzur	Aryeh Deri		
1989				Ehud Olmert	
1990					
1991					
1992					
1993	Yitzhak Rabin	Chaim Ramon	Yitzhak Rabin	David Libai	
1994		Efraim Sneh			
1995					David Libai
					Chaim Ramon

ANY	PRIMER MINISTRE	SALUT	INTERIOR	JUSTÍCIA
1996	Benjamin Netanyahu	Tzachi Hanegbi	Eli Suissa	Yaakov Neeman
1997		Yehoshua Matza		Tzachi Hanegbi
1998				
1999				
2000	Ehud Barak	Shlomo Benizri	Natan Sharansky	Yossi Beilin
2001		Roni Milo	Chaim Ramon	
2002	Ariel Sharon	Nissim Dahan	Eli Yishai	Meir Sheerit
2003		Dan Naveh	Avraham Poraz	Tommy Lapid
2004			Ariel Sharon	Tzipi Livni
2005			Ofir Pines-Paz	
2006			Ariel Sharon	
2007	Ehud Olmert	Yaakov Ben-Yezri	Roni Bar-On	Meir Sheerit
2008			Meir Sheerit	Tzipi Livni
2009				Daniel Friedmann
2010	Benjamin Netanyahu	Benjamin Netanyahu	Eli Yishai	Yaakov Neeman
2011				

ANY	PRIMER MINISTRE	SALUT	INTERIOR	JUSTÍCIA
2012				
2013		Yael German	Gideon Saar	Tzipi Livni
2014				
2015		Benjamin Netanyahu	Gilad Erdan	Benjamin Netanyahu
			Silvan Shalom	
2016		Yaakov Litzman	Benjamin Netanyahu	Ayelet Shaked
			Aryeh Deri	
2017		Benjamin Netanyahu		
2018				

ANY	PRIMER MINISTRE	INFRAESTR.	POLICIA	RELIGIÓ
1948	David Ben-Gurion	David Ben-Gurion	Bechor-Shalom Sheetrit	Yehuda Leib Maimon
1949				
1950				
1951				
1952		Dov Yosef		Chaim-Moshe Shapira
1953				
1954	Moshe Sharett			

ANY	PRIMER MINISTRE	INFRAESTR.	POLICIA	RELIGIÓ	
1955	David Ben-Gurion	Mordechai Bentov			
1956					
1957					
1958					
1959					
1960		Yaakov-Moshe Toledano			
1961		David Ben-Gurion			
1962	Levi Eshkol	Giora Yoseftal		Zerach Warhaftig	
1963		Yosef Almogi			
1964					
1965					Chaim Yosef Zadok
1966		Moshe Kol			Eliyahu Sasson
1967					
1968					
1969	Golda Meir	Chaim Landau	Shlomo Hillel		
1970		Chaim Gvati			
1971					

ANY	PRIMER MINISTRE	INFRAESTR.	POLICIA	RELIGIÓ
1972	Yitzhak Rabin	Yitzhak Rabin		
1973				
1974				
1975				Yitzhak Rafael
1976				Chaim-Yosef Zadok
1977	Menachem Begin	Yitzhak Modai	Menachem Begin	Aharon Abuhatzira
1978				
1979				
1980				
1981		Yitzhak Berman		Yosef Burg
1982				
1983		Yitzhak Modai		
1984		Yitzhak Shamir		
1985	Shimon Peres	Chaim Bar-Lev	Zevulun Hammer	
1986	Yitzhak Shamir			
1987				

ANY	PRIMER MINISTRE	INFRAESTR.	POLICIA	RELIGIÓ
1988				
1989				
1990				
1991		Yuval Neeman	Roni Milo	Avner Shaki
1992		Yitzhak Shamir	Moshe Shachal	Yitzhak Rabin
1993	Amnon Rubinstein			
	Moshe Shachal			
1994		Shimon Sheetrit		
1995				
	<i>Shimon Peres</i>			
1996	Benjamin Netanyahu	Yitzhak Levy	Avigdor Kahalani	Benjamin Netanyahu
1997		Ariel Sharon		Eli Suissa
				Zevulun Hammer
1998				Yitzhak Levy
1999				Eli Suissa
2000	Ehud Barak	Eli Suissa	Shlomo Ben-Ami	Yitzhak Cohen
		Avraham Shochat		Yossi Beilin
2001	Ariel Sharon	Avigdor Liberman	Uzi Landau	Asher Ochana
2002		Ariel Sharon		
		Effi Eitam		
2003			Yosef Paritzky	Tzachi Hanegbi

ANY	PRIMER MINISTRE	INFRAESTR.	POLICIA	RELIGIÓ
2004			Gideon Ezra	
		Eliezer Sandberg		
2005		Benjamin Ben-Eliezer		
		Ariel Sharon		
2006	Ehud Olmert	Benjamin Ben-Eliezer	Avi Dichter	Ehud Olmert
2007				
2008				Yitzhak Cohen
2009	Benjamin Netanyahu	Uzi Landau	Yitzhak Aharonovich	Yaakov Margi
2010				
2011				
2012				
2013		Silvan Shalom		Naftali Bennett
2014				
2015		Yuval Steinitz	Gilad Erdan	David Azulai
2016				
2017				
2018				Aryeh Deri

ANY	PRIMER MINISTRE	BENESTAR SOCIAL	TRANSPORT
1948	David Ben-Gurion	Yitzhak-Meir Levin	David Remez
1949			
1950			
1951			Dov Yosef
1952			David-Zvi Pinkas
1953		Chaim-Moshe Shapira	Yosef Sapir
1954			
1955	Moshe Sharett		Zalman Aran
1956	David Ben-Gurion	Chaim-Moshe Shapira	Moshe Carmel
1957			
1958			
1959			
1960		David Ben-Gurion	
1961		Peretz Naftali	
1962	Levi Eshkol	Yosef Burg	Yitzhak Ben-Aharon
1963			Yisrael Bar-Yehuda
1964			

ANY	PRIMER MINISTRE	BENESTAR SOCIAL	TRANSPORT
1965			Moshe Carmel
1966			
1967			
1968			
1969			
1970	Golda Meir	Michael Hasani	Ezer Weizman
1971			Shimon Peres
1972			
1973			
1974			
1975	Yitzhak Rabin	Victor Shem-Tov	Gad Yaakovi
1976		Michael Hasani	
1977		Zevulun Hammer	
1978		Yitzhak Rabin	
1979		Moshe Baram	
1980	Menachem Begin	Menachem Begin	Menachem Begin
1981		Yisrael Katz	Meir Amit
1982			Menachem Begin
1983			Chaim Landau

ANY	PRIMER MINISTRE	BENESTAR SOCIAL	TRANSPORT
1981			Chaim Korfu
1982		Aharon Abuhatzira	
1983		Aharon Uzan	
1984	Yitzhak Shamir		
1985	Shimon Peres	Moshe Katzav	
1986			
1987			
1988	Yitzhak Shamir	Yitzhak Shamir	Moshe Katzav
1989			
1990			
1991			
1992	Yitzhak Rabin	Yitzhak Rabin	Yisrael Kessar
1993		Ora Namir	
1994			
1995			
1996	Shimon Peres	Eli Yishai	Yitzhak Levy
	Benjamin Netanyahu		

ANY	PRIMER MINISTRE	BENESTAR SOCIAL	TRANSPORT
1997			
1998			Shaul Yahalom
1999			Yitzhak Mordechai
2000	Ehud Barak		Ehud Barak
2001	Raanan Cohen		Amnon Lipkin-Shachak
2002	Ariel Sharon	Shlomo Benizri	Efraim Sneh
2003			Tzachi Hanegbi
2004			Avigdor Liberman
2005		Ariel Sharon	Ariel Sharon
2006		Ehud Olmert	Meir Sheetrit
2007			Shaul Mofaz
2008			
2009	Benjamin Netanyahu	Yitzhak Herzog	
2010			
2011		Moshe Kachlon	
2012			

ANY	PRIMER MINISTRE	BENESTAR SOCIAL	TRANSPORT
2013			
2014		Meir Cohen	
2015		Benjamin Netanyahu	
2016		Chaim Katz	
2017			
2018			

4. Resultats de les eleccions a la Knesset (1949-2021)

<u>Primera Knesset — 25 de gener de 1949</u>				
MAPAI	David Ben-Gurion	155 274	35,7%	46
MAPAM	Meir Yaari	64 018	14,7%	19
FRONT UNIT RELIGIÓS	Yehuda Leib Maimon	52 982	12,2%	16
CHERUT	Menachem Begin	49 782	11,5%	14
SIONISTES GENERALS	Yisrael Rokach	22 661	5,2%	7
PARTIT PROGRESSISTA	Pinchas Rosen	17 786	4,1%	5
LLISTA SEFARDITA	Bechor-Shalom Sheetrit	15 287	3,5%	4
MAKI	Shmuel Mikunis	15 148	3,5%	4
LLISTA DE NATZARET	Seif Zoubi	7387	1,7%	2
LLISTA DELS COMBATENTS	Nathan Yellin-Mor	5363	1,2%	1
WIZO	Rachel Cohen-Kagan	5173	1,2%	1
LLISTA IEMENITA	Zecharia Glosca	4399	1%	1

<u>Segona Knesset — 30 de juliol de 1951</u>				
MAPAI	David Ben-Gurion	256 456	37,3%	45
SIONISTES GENERALS	Yisrael Rokach	111 394	16,2%	20
MAPAM	Meir Yaari	86 095	12,5%	15
POALEI MIZRACHI	Chaim-Moshe Shapira	46 347	6,8%	8
CHERUT	Menachem Begin	45 651	6,6%	8
MAKI	Shmuel Mikunis	27 334	4%	5
PARTIT PROGRESSISTA	Pinchas Rosen	22 171	3,2%	4
LLISTA DE NATZARET	Seif Zoubi	16 370	2,4%	3
AGUDAT YISRAEL	Yitzhak-Meir Levin	13 799	2%	3
LLISTA SEFARDITA	Eliyahu Eliashar	12 002	1,8%	2
POALEI AGUDAT YISRAEL	Binyamin Mintz	11 194	1,6%	2
MIZRACHI	David-Zvi Pinkas	10 383	1,5%	2
PROGRÉS I TREBALL	Salah Hanifes	8067	1,2%	1
LLISTA IEMENITA	Shimon Garidi	7965	1,2%	1
AGRICULTURA I DESENVOLUPAMENT	Faras Hamdan	7851	1,1%	1

<u>Tercera Knesset — 26 de juliol de 1955</u>				
MAPAI	David Ben-Gurion	274 735	32,2%	40
CHERUT	Menachem Begin	107 190	12,6%	15
SIONISTES GENERALS	Yisrael Rokach	87 099	10,2%	13
PARTIT NACIONAL RELIGIÓS	Chaim-Moshe Shapira	77 936	9,1%	11
ACHDUT HAAVODAH	Yitzhak Tabenkin	69 475	8,2%	10
MAPAM	Meir Yaari	62 401	7,3%	9
FRONT UNIT DE LA TORAH	Yitzhak-Meir Levin	39 836	4,7%	6
MAKI	Shmuel Mikunis	38 492	4,5%	6
PARTIT PROGRESSISTA	Pinchas Rosen	37 661	4,4%	5
LLISTA DE NATZARET	Seif Zoubi	15 475	1,8%	2
PROGRÉS I TREBALL	Salah Hanifes	12 511	1,5%	2
AGRICULTURA I DESENVOLUPAMENT	Faras Hamdan	9791	1,1%	1

<u>Quarta Knesset — 3 de novembre de 1959</u>				
MAPAI	David Ben-Gurion	370 585	38,2%	47
CHERUT	Menachem Begin	130 515	13,5%	17
PARTIT NACIONAL RELIGIÓS	Chaim-Moshe Shapira	95 581	9,9%	12
MAPAM	Meir Yaari	69 468	7,2%	9
SIONISTES GENERALS	Yosef Sapir	59 700	6,2%	8
ACHDUT HAAVODAH	Yisrael Galili	58 043	6%	7
FRONT UNIT DE LA TORAH	Yitzhak-Meir Levin	45 569	4,7%	6
PARTIT PROGRESSISTA	Pinchas Rosen	44 889	4,6%	6
MAKI	Shmuel Mikunis	27 374	2,8%	3
PROGRÉS I SOLIDARITAT	Ahmed A-Dahar	12 347	1,3%	2
COOPERACIÓ I GERMANOR	Labib Abu Rokan	11 104	1,1%	2
AGRICULTURA I DESENVOLUPAMENT	Mahmud Al-Nashaf	10 902	1,1%	1

<u>Quinta Knesset — 15 d'agost de 1961</u>				
MAPAI	David Ben-Gurion	349 330	34,7%	42
CHERUT	Menachem Begin	138 599	13,8%	17
PARTIT LIBERAL	Peretz Bernstein	137 255	13,6%	17
PARTIT NACIONAL RELIGIÓS	Chaim-Moshe Shapira	98 786	9,8%	12
MAPAM	Meir Yaari	75 654	7,5%	9
ACHDUT HAAVODAH	Yisrael Galili	66 170	6,6%	8
MAKI	Shmuel Mikunis	42 111	4,2%	5
AGUDAT YISRAEL	Yitzhak-Meir Levin	37 178	3,7%	4
POALEI AGUDAT YISRAEL	Kalman Kahana	19 428	1,9%	2
COOPERACIÓ I GERMANOR	Diyab Obeid	19 342	1,9%	2
PROGRÉS I SOLIDARITAT	Ahmed A-Dahar	16 034	1,6%	2

<u>Sisena Knesset — 2 de novembre de 1965</u>				
MAARACH	Levi Eshkol	443 379	36,7%	45
GACHAL	Menachem Begin	256 957	21,3%	26
PARTIT NACIONAL RELIGIÓS	Chaim-Moshe Shapira	107 966	8,9%	11
RAFI	David Ben-Gurion	95 328	7,9%	10
MAPAM	Meir Yaari	79 985	6,6%	8
PARTIT LIBERAL INDEPENDENT	Moshe Kol	45 299	3,8%	5
AGUDAT YISRAEL	Yitzhak-Meir Levin	39 795	3,3%	4
RAKACH	Meir Vilner	27 413	2,3%	3
PROGRÉS I SOLIDARITAT	Seif Zoubi	23 430	1,9%	2
POALEI AGUDAT YISRAEL	Kalman Kahana	22 066	1,8%	2
COOPERACIÓ I GERMANOR	Diyab Obeid	16 464	1,3%	2
MERI	Uri Avnery	14 124	1,2%	1
MAKI	Shmuel Mikunis	13 617	1,1%	1

Setena Knesset — 28 d'octubre de 1969				
MAARACH	Golda Meir	632 035	46,2%	56
GACHAL	Menachem Begin	296 294	21,7%	26
PARTIT NACIONAL RELIGIÓS	Chaim-Moshe Shapira	133 238	9,7%	12
AGUDAT YISRAEL	Yitzhak-Meir Levin	44 002	3,2%	4
PARTIT LIBERAL INDEPENDENT	Moshe Kol	43 933	3,2%	4
LLISTA NACIONAL	David Ben-Gurion	42 654	3,1%	4
RAKACH	Meir Vilner	38 827	2,8%	3
PROGRÉS I SOLIDARITAT	Seif Zoubi	28 046	2,1%	2
POALEI AGUDAT YISRAEL	Kalman Kahana	24 968	1,9%	2
COOPERACIÓ I GERMANOR	Diab Obeid	19 943	1,4%	2
MERI	Uri Avnery	16 853	1,2%	2
CENTRE LLIURE	Shmuel Tamir	16 393	1,2%	2
MAKI	Moshe Sneh	15 712	1,1%	1

Vuitena Knesset — 31 de desembre de 1973				
MAARACH	Golda Meir	621 183	39,6%	51
LIKUD	Menachem Begin	473 309	30,2%	39
PARTIT NACIONAL RELIGIÓS	Yosef Burg	130 349	8,3%	10
FRONT UNIT DE LA TORAH	Shlomo Lorincz	60 012	3,8%	5
PARTIT LIBERAL INDEPENDENT	Moshe Kol	56 560	3,6%	4
RAKACH	Meir Vilner	53 353	3,4%	4
RATZ	Shulamit Aloni	35 023	2,2%	3
PROGRÉS I SOLIDARITAT	Seif Zoubi	22 604	1,4%	2
MAKI	Meir Pail	22 147	1,4%	1
LLISTA BEDUÏNA	Hamad Abu Rabia	16 408	1%	1

Novena Knesset — 17 de maig de 1977				
LIKUD	Menachem Begin	583 968	33,4%	43
MAARACH	Shimon Peres	430 023	24,6%	32
DASH	Yigael Yadin	202 265	11,6%	15
MAFDAL	Yosef Burg	160 787	9,2%	12
CHADASH	Meir Vilner	80 118	4,6%	5
AGUDAT YISRAEL	Yehuda Abramowicz	58 652	3,3%	4
PAU I DESENVOLUPAMENT	Shmuel Flatto-Sharon	35 049	2%	1
SHLOMTZION	Ariel Sharon	33 947	1,9%	2
SHELI	Aryeh Eliav	27 281	1,6%	2
LLISTA ÀRAB	Seif Zoubi	24 185	1,4%	1
POALEI AGUDAT YISRAEL	Kalman Kahana	23 571	1,3%	1
RATZ	Shulamit Aloni	20 621	1,2%	1
PARTIT LIBERAL INDEPENDENT	Gideon Hausner	20 384	1,2%	1

Desena Knesset — 30 de juny de 1981				
LIKUD	Menachem Begin	718 941	37,1%	48
MAARACH	Shimon Peres	708 536	36,6%	47
MAFDAL	Yosef Burg	95 232	4,9%	6
AGUDAT YISRAEL	Avraham Shapira	72 312	3,7%	4
CHADASH	Meir Vilner	64 918	3,4%	4
TECHIYA	Yuval Neeman	44 700	2,3%	3
TAMI	Aharon Abuchatzira	44 466	2,3%	3
TELEM	Moshe Dayan	30 600	1,6%	2
SHINUI	Amnon Rubinstein	29 837	1,5%	2
RATZ	Shulamit Aloni	27 921	1,4%	1

<u>Onzena Knesset — 23 de juliol de 1984</u>				
MAARACH	Shimon Peres	724 074	34,9%	44
LIKUD	Yitzhak Shamir	661 302	31,9%	41
TECHIYA-TZOMET	Yuval Neeman	83 037	4%	5
MAFDAL	Yosef Burg	73 530	3,5%	4
CHADASH	Meir Vilner	69 815	3,4%	4
SHAS	Yitzhak Peretz	63 605	3,1%	4
SHINUI	Amnon Rubinstein	54 747	2,7%	3
RATZ	Shulamit Aloni	49 698	2,4%	3
YACHAD	Ezer Weizman	46 302	2,2%	3
LLISTA PACIFISTA	Mohammed Miari	38 012	1,8%	2
AGUDAT YISRAEL	Avraham Shapira	36 079	1,7%	2
MORASHA	Chaim Drukman	33 287	1,6%	2
TAMI	Aharon Abuchatzira	31 103	1,5%	1
KACH	Meir Kahane	25 907	1,2%	1
OMETZ	Yigal Hurvitz	23 845	1,2%	1

<u>Dotzena Knesset — 1 de novembre de 1988</u>				
LIKUD	Yitzhak Shamir	709 305	31,1%	40
MAARACH	Shimon Peres	685 363	30%	39
SHAS	Yitzhak Peretz	107 709	4,7%	6
AGUDAT YISRAEL	Moshe Feldman	102 714	4,5%	5
RATZ	Shulamit Aloni	97 513	4,3%	5
MAFDAL	Avner Shaki	89 720	3,9%	5
CHADASH	Meir Vilner	84 032	3,7%	4
TECHIYA	Yuval Neeman	70 730	3,1%	3
MAPAM	Yair Tzaban	56 345	2,5%	3
TZOMET	Rafael Eitan	45 489	2%	2
MOLEDET	Rechavam Zeevi	44 174	1,9%	2
SHINUI	Amnon Rubinstein	39 538	1,7%	2
DEGEL HATORAH	Avraham Ravitz	34 279	1,5%	2
LLISTA PACIFISTA	Mohammed Miari	33 695	1,5%	1
MADA	Abdulwahab Daraushe	27 012	1,2%	1

Tretzena Knesset — 23 de juny de 1992				
PARTIT LABORISTA	Yitzhak Rabin	906 810	34,7%	44
LIKUD	Yitzhak Shamir	651 229	24,9%	32
MERETZ	Shulamit Aloni	250 667	9,6%	12
TZOMET	Rafael Eitan	166 366	6,4%	8
MAFDAL	Zevulun Hamer	129 663	5%	6
SHAS	Aryeh Deri	129 347	4,9%	6
UTJ	Avraham Shapira	86 167	3,3%	4
CHADASH	Tawfiq Ziad	62 546	2,4%	3
MOLEDET	Rechavam Zeevi	62 269	2,4%	3
MADA	Abdulwahab Daraushe	40 788	1,6%	2

Catorzena Knesset — 29 de maig de 1996				
PARTIT LABORISTA	Shimon Peres	818 741	27,5%	34
LIKUD-GESHER-TZOMET	Benjamin Netanyahu	767 401	25,8%	32
SHAS	Aryeh Deri	259 796	8,7%	10
MAFDAL	Zevulun Hamer	240 271	8,1%	9
MERETZ	Yossi Sarid	226 275	7,5%	9
YISRAEL BALIYA	Natan Sharansky	174 994	5,8%	7
CHADASH-BALAD	Hashem Mahameed	129 455	4,4%	5
UTJ	Meir Porush	98 657	3,3%	4
TERCERA VIA	Avigdor Kahalani	96 474	3,2%	4
RAAM-MADA	Abdulmalik Dhamshe	89 514	3%	4
MOLEDET	Rehavam Zeevi	72 002	2,4%	2

Quinzena Knesset — 17 de maig de 1999				
UN ISRAEL	Ehud Barak	670 484	20,3%	26
LIKUD	Benjamin Netanyahu	468 103	14,1%	19
SHAS	Aryeh Deri	430 676	13%	17
MERETZ	Yossi Sarid	253 525	7,6%	10
YISRAEL BALIYA	Natan Sharansky	171 705	5,1%	6
SHINUI	Yosef Lapid	167 748	5%	6
PARTIT DE CENTRE	Yitzhak Mordechai	165 622	5%	6
MAFDAL	Yitzhak Levi	140 307	4,2%	5
UTJ	Meir Porush	125 741	3,7%	5
LLISTA ÀRAB	Abdulmalik Dhamshe	114 810	3,4%	5
UNIÓ NACIONAL	Benny Begin	100 181	3%	4
YISRAEL BEITENU	Avigdor Liberman	86 153	2,6%	4
CHADASH	Mohammad Barakeh	87 022	2,6%	3
BALAD	Azmi Bishara	66 103	1,9%	2
UNA NACIÓ	Amir Peretz	64 143	1,9%	2

Setzena Knesset — 28 de gener de 2003				
LIKUD	Ariel Sharon	925 279	29,4%	38
PARTIT LABORISTA	Amram Mitzna	455 183	14,5%	19
SHINUI	Yosef Lapid	386 535	12,3%	15
SHAS	Eli Yishai	258 879	8,2%	11
UNIÓ NACIONAL	Avigdor Liberman	173 973	5,5%	7
MERETZ	Yossi Sarid	164 122	5,2%	6
MAFDAL	Effi Eitam	132 370	4,2%	6
UTJ	Yaakov Litzman	135 087	4,3%	5
CHADASH-TAAL	Mohammad Barakeh	93 819	3%	3
UNA NACIÓ	Amir Peretz	86 808	2,8%	3
BALAD	Azmi Bishara	71 299	2,3%	3
YISRAEL BALIYA	Natan Sharansky	67 719	2,2%	2
LLISTA ÀRAB	Abdulmalik Dhamshe	65 551	2,1%	2

<u>Dissetena Knesset — 28 de març de 2006</u>				
KADIMA	Ehud Olmert	690 901	22%	29
PARTIT LABORISTA	Amir Peretz	472 366	15,1%	19
SHAS	Eli Yishai	299 054	9,5%	12
LIKUD	Benjamin Netanyahu	281 996	9%	12
YISRAEL BEITENU	Avigdor Liberman	281 880	9%	11
UNIÓ NACIONAL-MAFDAL	Benny Elon	224 083	7,1%	9
GIL	Rafi Eitan	185 759	5,9%	7
UTJ	Yaakov Litzman	147 091	4,7%	6
MERETZ	Yossi Beilin	118 302	3,8%	5
RAAM-TAAL	Ibrahim Sarsur	94 786	3%	4
CHADASH	Mohammad Barakeh	86 092	2,7%	3
BALAD	Azmi Bishara	72 066	2,3%	3

<u>Divuitena Knesset — 10 de febrer de 2009</u>				
KADIMA	Tzipi Livni	758 032	22,5%	28
LIKUD	Benjamin Netanyahu	729 054	21,6%	27
YISRAEL BEITENU	Avigdor Liberman	394 577	11,7%	15
PARTIT LABORISTA	Ehud Barak	334 900	9,9%	13
SHAS	Eli Yishai	286 300	8,5%	11
UTJ	Yaakov Litzman	147 954	4,4%	5
RAAM-TAAL	Ibrahim Sarsur	113 954	3,4%	4
UNIÓ NACIONAL	Yaakov Katz	112 570	3,3%	4
CHADASH	Mohammad Barakeh	112 130	3,3%	4
MERETZ	Chaim Oron	99 611	3%	3
BAYIT YEHUDI	Daniel Hershkowitz	96 765	2,9%	3
BALAD	Jamal Zahalka	83 739	2,5%	3

<u>Dinovenena Knesset — 22 de gener de 2013</u>				
LIKUD YISRAEL BEITENU	Benjamin Netanyahu	885 054	23,3%	31
YESH ATID	Yair Lapid	543 458	14,3%	19
PARTIT LABORISTA	Shelly Yachimovich	432 118	11,4%	15
BAYIT YEHUDI	Naftali Bennett	345 985	9,1%	12
SHAS	Eli Yishai	331 868	8,8%	11
UTJ	Yaakov Litzman	195 892	5,2%	7
HATNUA	Tzipi Livni	189 167	5%	6
MERETZ	Zehava Gal-On	172 403	4,6%	6
LLISTA ÀRAB	Ibrahim Sarsur	138 450	3,7%	4
CHADASH	Mohammad Barakeh	113 439	3%	4
BALAD	Jamal Zahalka	97 030	2,6%	3
KADIMA	Shaul Mofaz	79 081	2,1%	2

<u>Vintena Knesset — 17 de març de 2015</u>				
LIKUD	Benjamin Netanyahu	985 408	23,4%	30
UNIÓ SIONISTA	Yitzhak Herzog	786 313	18,7%	24
LLISTA ÀRAB	Ayman Odeh	446 583	10,5%	13
YESH ATID	Yair Lapid	371 602	8,8%	11
KULANU	Moshe Kachlon	315 360	7,5%	10
BAYIT YEHUDI	Naftali Bennett	283 910	6,7%	8
SHAS	Aryeh Deri	241 613	5,7%	7
YISRAEL BEITENU	Avigdor Liberman	214 906	5,1%	6
UTJ	Yaakov Litzman	210 143	5%	6
MERETZ	Zehava Gal-On	165 529	3,9%	5

Vint-i-unena Knesset — 9 d'abril de 2019				
LIKUD	Benjamin Netanyahu	1 140 370	26,5%	35
BLAU I BLANC	Benny Gantz	1 125 881	26,1%	35
SHAS	Aryeh Deri	258 275	6%	8
UTJ	Yaakov Litzman	249 049	5,8%	8
CHADASH-TAAL	Ayman Odeh	193 442	4,5%	6
PARTIT LABORISTA	Avi Gabbay	190 870	4,4%	6
YISRAEL BEITENU	Avigdor Liberman	173 004	4%	5
YICHUD HA YAMIN	Rafi Peretz	159 468	3,7%	5
MERETZ	Tamar Zandberg	156 473	3,6%	4
KULANU	Moshe Kachlon	152 756	3,5%	4
RAAM-BALAD	Mansur Abbas	143 666	3,3%	4

Vint-i-dosena Knesset — 17 de setembre de 2019				
BLAU I BLANC	Benny Gantz	1 151 214	26%	33
LIKUD	Benjamin Netanyahu	1 113 617	25,1%	32
LLISTA ÀRAB	Ayman Odeh	470 211	10,6%	13
SHAS	Aryeh Deri	330 199	7,4%	9
YISRAEL BEITENU	Avigdor Liberman	310 154	7%	8
UTJ	Yaakov Litzman	268 775	6,1%	7
YAMINA	Ayelet Shaked	260 655	5,9%	7
PARTIT LABORISTA-GESHER	Amir Peretz	212 782	4,8%	6
UNIÓ DEMOCRÀTICA	Nitzan Horowitz	192 495	4,3%	5

<u>Vint-i-tresena Knesset — 2 de març de 2020</u>				
LIKUD	Benjamin Netanyahu	1 352 449	29,5%	36
BLAU I BLANC	Benny Gantz	1 220 381	26,6%	33
LLISTA ÀRAB	Ayman Odeh	581 507	12,7%	15
SHAS	Aryeh Deri	352 853	7,7%	9
UTJ	Yaakov Litzman	274 437	6%	7
LABORISME-GESHER-MERETZ	Amir Peretz	267 480	5,8%	7
YISRAEL BEITENU	Avigdor Liberman	263 365	5,7%	7
YAMINA	Naftali Bennett	240 689	5,2%	6

<u>Vint-i-quatrena Knesset — 23 de març de 2021</u>				
LIKUD	Benjamin Netanyahu	1 066 892	24,2%	30
YESH ATID	Yair Lapid	614 112	13,9%	17
SHAS	Aryeh Deri	316 008	7,2%	9
BLAU I BLANC	Benny Gantz	292 257	6,6%	8
YAMINA	Naftali Bennett	273 836	6,2%	7
PARTIT LABORISTA	Merav Michaeli	268 767	6,1%	7
UTJ	Moshe Gafni	248 391	5,6%	7
YISRAEL BEITENU	Avigdor Liberman	248 370	5,6%	7
PARTIT RELIGIÓS SIONISTA	Betzalel Smotrich	225 641	5,1%	6
LLISTA ÀRAB	Ayman Odeh	212 583	4,8%	6
TIKVAH CHADASHAH	Gideon Saar	209 161	4,7%	6
MERETZ	Nitzan Horowitz	202 218	4,6%	6
RAAM	Mansour Abbas	167 064	3,8%	4

5. Selecció de documents diplomàtics, 1967-2005

I

Resolució 242 del Consell de Seguretat de les Nacions Unides

22 de novembre de 1967

El Consell de Seguretat,

Expressant la seva preocupació permanent per la greu situació que travessa l'Orient Mitjà,

Emfatitzant la inadmissibilitat de l'adquisició de territoris a través de la guerra i la necessitat de treballar perquè s'aconsegueixi una pau justa i duradora en la qual cada Estat de la zona pugui viure amb seguretat,

Emfatitzant a més a més que tots els Estats membres han subscrit, en llur acceptació de la Carta de les Nacions Unides, un compromís d'actuar d'acord amb l'article 2 de la Carta,

1. *Afirma* que l'acompliment dels principis de la Carta requereix que s'estableixi una pau justa i duradora a l'Orient Mitjà que ha d'incloure l'aplicació dels dos principis que s'enumeren dejús:
 - i. La retirada de les forces armades israelianes de(ls) territoris ocupats en el conflicte esdevingut recentment.
 - ii. El final de totes les querelles i estats de bel·ligerància i el respecte i el reconeixement de la sobirania, la integritat territorial i la independència política de cadascun dels Estats de l'àrea i de llur dret de viure en pau amb fronteres segures i reconegudes que estiguin lliures de desafiaments i d'actes de força.
2. *Afirma* a més a més la necessitat de:
 - i. Garantir la llibertat de navegació per les aigües internacionals de la zona.
 - ii. Arribar a una solució justa en relació amb el problema dels refugiats.
 - iii. Garantir la inviolabilitat territorial i la independència política de cadascun dels Estats de l'àrea, a través de mesures que poden incloure l'establiment de zones desmilitaritzades.

3. *Sollicita* al secretari general que nomeni un representant especial perquè es desplaci a l'Orient Mitjà i mantingui contactes amb els Estats implicats a fi de promoure un acord i ajudar en els esforços realitzats per a aconseguir una solució pacífica i acceptada que estigui d'acord amb les provisions i els principis que consten en aquesta resolució.
4. *Sollicita* al secretari general que informi el Consell de Seguretat dels progressos que es realitzin en els esforços del representant especial al més aviat possible.

II

Resolució 338 del Consell de Seguretat de les Nacions Unides

22 d'octubre de 1973

El Consell de Seguretat,

1. *Apella* a totes les parts implicades en el conflicte actual perquè aturin els trets i acabin amb tota activitat militar de manera immediata, i en qualsevol cas no més tard de 12 hores a comptar a partir del moment d'aprovació d'aquesta resolució, en les posicions que ocupen actualment.
2. *Apella* a totes les parts implicades perquè immediatament després de l'alto el foc comencin a implementar totes les parts de la Resolució 242 del Consell de Seguretat de les Nacions Unides (1967).
3. *Decideix* que, de manera immediata i paral·lela amb l'alto el foc, començaran negociacions entre les parts implicades sota el lideratge apropiat amb l'objectiu d'establir una pau justa i duradora a l'Orient Mitjà.

III

Acords de Camp David

17 de setembre de 1978

Mohammed Anwar al-Sadat, president de la República Àrab d'Egipte, i Menachem Begin, primer ministre d'Israel, s'han reunit amb Jimmy Carter, president dels Estats Units d'Amèrica, en una cimera celebrada a Camp David entre el 5 de setembre i el 17 de setembre d'aquest any de 1978, en la qual han acordat el marc de referència que s'exposa dejús per aconseguir la pau a l'Orient Mitjà. També conviden altres parts implicades en el conflicte entre Israel i els països àrabs a adherir-s'hi.

Preàmbul

La recerca de la pau a l'Orient Mitjà ha d'estar regida pels principis següents:

- La base acordada damunt la qual pot trobar-se una solució pacífica per al conflicte entre Israel i els seus veïns és la Resolució 242 del Consell de Seguretat de les Nacions Unides, en totes les seves parts. La iniciativa històrica del president Sadat de visitar Jerusalem i la recepció que va oferir-li el parlament, el govern i el poble d'Israel, així com la visita recíproca del primer ministre Begin a Ismailia, les propostes de pau fetes per ambdós dirigents, i la càlida recepció que tots aquests esforços van tenir en ambdós pobles, han creat una oportunitat de pau sense precedents que no pot desaprofitar-se si vol evitar-se que aquesta generació i les generacions futures quedin altre cop danyades per les tragèdies de la guerra.
- La pau requereix respecte per la sobirania, la integritat territorial i la independència política de cadascun dels Estats de la zona, així com del reconeixement de llur dret a viure en pau amb fronteres segures i reconegudes que estiguin lliures de desafiaments i d'actes de força.
- La seguretat es veu incrementada per les relacions de pau i la cooperació entre les nacions que mantenen relacions normals. Addicionalment, en els compromisos dels tractats de pau, les parts implicades poden, des d'una base recíproca, acordar pactes especials de seguretat com són les zones desmilitaritzades, les àrees de transport limitat d'armament, les estacions de

vigilància anticipades, la presència de forces internacionals, els enllaços i les mesures que puguin acordar-se per a vigilar, elements tots ells als quals pot afegir-s'hi qualsevol altre acord que sigui recíproc i sembli útil i convenient.

Marc de referència

Tenint en consideració tots aquests factors, les parts implicades estan determinades a aconseguir una solució detallada, justa i duradora del conflicte de l'Orient Mitjà a través de la signatura de tractats de pau basats en tots els extrems de les resolucions 242 i 338 del Consell de Seguretat. L'objectiu és aconseguir la pau i unes bones relacions veïnals. Hom reconeix també que perquè la pau perduri, cal que hi estiguin involucrats tots els actors que han estat implicats d'una manera més profunda en el conflicte. En conseqüència, s'entén que aquest acord no només constitueix una base per a la pau entre Israel i Egipte, sinó també entre Israel i qualsevol dels seus altres veïns que estigui preparat per a negociar la pau amb Israel a partir d'aquesta base. Amb aquest objectiu com a pedra angular, les parts han acordat els següents extrems:

A. Cisjordània i Gaza

1. Egipte, Israel, Jordània i els representants del poble palestí han de participar en negociacions per a resoldre tots els aspectes del problema palestí. Per a aconseguir aquest objectiu, les negociacions relacionades amb Cisjordània i amb Gaza han d'efectuar-se en tres temps:
 - i. Egipte i Israel estan d'acord que, per tal d'assegurar una transferència d'autoritat pacífica i ordenada, i tenint en consideració les preocupacions de seguretat de totes les parts, ha d'haver-hi acords de transició per a Cisjordània i Gaza per un període que no depassi els cinc anys. A fi de proveir una autonomia completa per a llurs habitants, sota aquests acords el govern militar israelià i la seva administració civil es retiraran tan aviat com una autoritat d'autogovern hagi estat elegida lliurement en aquestes àrees per a substituir el govern militar que existeix actualment. Per a negociar els detalls dels acords transicionals, Jordània serà convidada a unir-se a les negociacions, partint d'aquest acord com a base. La solució a què s'arribi haurà de considerar tant el principi d'autogovern per als

habitants d'aquests territoris com les legítimes preocupacions de seguretat de les parts implicades.

- ii. Egipte, Israel i Jordània hauran d'acordar la manera concreta amb la qual elegiran una autoritat d'autogovern a Cisjordània i a Gaza. Les delegacions d'Egipte i de Jordània podran incloure palestins de Cisjordània i Gaza o altres palestins que siguin acordats mútuament. Les parts implicades negociaran un acord que definirà els poders i les responsabilitats que l'autoritat d'autogovern podrà exercir a Cisjordània i a Gaza. També tindrà lloc una retirada de les forces armades israelianes i hi haurà una redistribució de les forces israelianes restants, que es concentraran en ubicacions acordades per raons de seguretat. L'acord també incorporarà disposicions per a assegurar la pau interior i exterior i l'ordre públic. Una força de policia local potent serà establerta, i podrà incloure ciutadans jordans. Addicionalment, les forces israelianes i jordanes participaran en patrulles conjuntes i vetllaran pel bon funcionament dels emplaçaments de control destinats a blindar la seguretat de les fronteres.
- iii. Quan l'autoritat d'autogovern (consell administratiu) a Cisjordània i a Gaza sigui establerta i comenci a funcionar, s'iniciarà el període de transició de cinc anys. Tan aviat com sigui possible, però en qualsevol cas no més tard del tercer any després del començament del període de transició, hi haurà negociacions per a determinar l'estatus final de Cisjordània i de Gaza i llurs relacions amb llurs veïns, així com per a acordar un tractat de pau entre Israel i Jordània abans del final del període de transició. Aquestes negociacions seran dutes a terme entre Egipte, Israel, Jordània i els representants electes dels habitants de Cisjordània i de Gaza. Les negociacions hauran de basar-se en totes les provisions i principis de la Resolució 242 de les Nacions Unides. Les negociacions resoldran, a més d'altres assumptes, la localització de les fronteres i la natura exacta de les disposicions de seguretat. La solució que emergeixi de les negociacions també haurà de reconèixer el dret legítim dels pobles palestins i llurs peticions justes.

B. Marc de referència per a un tractat de pau entre Egipte i Israel

Per tal d'aconseguir la pau entre tots dos, Israel i Egipte estan d'acord a negociar de bona fe amb l'objectiu de tancar un acord de pau entre els dos països en els tres mesos posteriors a la signatura d'aquest marc de referència. Les disposicions del tractat de pau seran implementades entre dos i tres anys després de la signatura del propi tractat.

Els següents assumptes ja han quedat acordats entre les parts:

1. El ple dret d'Egipte a l'exercici de la seva sobirania fins a la frontera internacionalment reconeguda entre Egipte i l'antic mandat de Palestina.
2. La retirada de les forces armades israelianes del Sinaí.
3. L'ús dels aeròdroms deixats pels israelians únicament amb finalitats civils.
4. El dret a la lliure circulació de vaixells israelians pel golf de Suez i pel canal de Suez, d'acord amb el principi que la Convenció de Constantinoble de 1888 és aplicable a totes les nacions; l'estret de Tiran i el golf d'Àqaba són també aigües internacionals obertes a totes les nacions per a una llibertat de navegació i de vol que no podrà suspendre's ni quedarà subjecta a cap impediment.
5. La construcció d'una carretera franca entre el Sinaí i Jordània que passarà a la vora d'Eilat i que garantirà el pas pacífic de ciutadans egipcis i jordans d'un país a l'altre.
6. L'estacionament de forces militars d'acord amb els criteris que s'adjunten dejús:
 - i. En l'àrea que s'estén entre el golf de Suez i aproximadament 50 quilòmetres (30 milles) més a l'est no podrà haver-hi més d'una divisió (mecanitzada o d'infanteria) de les forces armades egípcies.
 - ii. Només les forces de les Nacions Unides i la policia civil equipada amb armes lleugeres per a gestionar funcions normals i pròpies de la policia podran ésser estacionades en l'àrea que se situa entre la frontera internacional i el golf d'Àqaba, i que varia en amplada entre 20 quilòmetres (12 milles) i 40 quilòmetres (24 milles).
 - iii. En la zona que es troba a menys de 3 quilòmetres a l'est de la frontera internacional hi haurà forces israelianes limitades, que no podran excedir els quatre batallons d'infanteria, i observadors de les Nacions Unides.

- iv. Podran existir estacions de guaita avançades a fi d'assegurar l'acompliment de les disposicions de l'acord.
- v. Després de la signatura del tractat de pau i de l'acompliment de la retirada establerta, s'hauran de desenvolupar relacions normals entre Egipte i Israel, les quals inclouran un reconeixement mutu ple; relacions diplomàtiques, econòmiques i culturals; la fi dels boicots econòmics i de les barreres per al lliure moviment de béns i de persones, i la protecció mútua dels ciutadans d'acord amb els processos legals adequats.
- vi. En el període que s'estendrà entre passats tres mesos i passats nou mesos a partir de la signatura del tractat de pau, totes les forces israelianes es retiraran a l'est d'una línia imaginària que s'estendrà des d'El-Arish, a l'est, fins a Ras Muhammad.

En nom del govern de la República Àrab d'Egipte signa:

Mohammed Anwar al-Sadat

En nom del govern d'Israel signa:

Menachem Begin

Com a testimoni signa:

Jimmy Carter, president dels Estats Units d'Amèrica

IV

Acords d'Oslo

Setembre de 1993

Reconeixement mutu entre Israel i la PLO:

Intercanvi de cartes entre el primer ministre Rabin i el cap de la PLO Arafat

1. Carta de Yasser Arafat al primer ministre Rabin

9 de setembre de 1993

Yitzhak Rabin

Primer Ministre d'Israel

Sr. Primer Ministre,

La signatura de la Declaració de Principis marca una nova era en la història de l'Orient Mitjà. D'acord amb aquesta ferma convicció, aprofito l'avinentsa per a refermar els següents compromisos adoptats per la PLO:

- La PLO reconeix el dret de l'Estat d'Israel a existir amb pau i seguretat.
- La PLO accepta les resolucions 242 i 338 del Consell de Seguretat de les Nacions Unides.
- La PLO es compromet amb el procés de pau de l'Orient Mitjà, i amb una resolució pacífica del conflicte entre les dues parts, i declara que tots els assumptes que encara estan pendents per a arribar a una solució permanent hauran de resoldre's per la via de les negociacions.
- La PLO considera que la signatura de la Declaració de Principis constitueix un esdeveniment històric que inaugura una nova època de coexistència pacífica, lliure de violència i de qualssevol altres actes que posin en perill la pau i l'estabilitat. D'acord amb aquest paradigma, la PLO renuncia a l'ús del terrorisme i d'altres actes de violència i assumirà la seva responsabilitat sobre tots els militants i el personal de la PLO per tal d'assegurar-ne el compliment, prevenir violacions i disciplinar els possibles violadors.

En vista de la promesa d'una nova era i de la signatura de la Declaració de Principis, i d'acord amb l'acceptació palestina de les resolucions 242 i 338 del Consell de Seguretat de les Nacions Unides, la PLO afirma que tots els articles

de la Carta Palestina que neguen el dret d'Israel a existir, així com les provisions de la Carta que són incompatibles amb els compromisos que s'han adoptat en aquesta lletra, són d'ara endavant invàlids i inoperatius. Conseqüentment, la PLO es compromet a enviar aquesta lletra al Consell Nacional Palestí perquè aprovi formalment els canvis necessaris per tal que la Carta Palestina quedi actualitzada d'acord amb aquests principis.

Atentament,

Yasser Arafat

Cap de l'Organització per a l'Alliberament de Palestina

2. Carta del primer ministre Rabin a Yasser Arafat

9 de setembre de 1993

Yasser Arafat

Cap de l'Organització per a l'Alliberament de Palestina

Senyor cap de la PLO,

En resposta a la carta que m'ha enviat aquest matí, voldria confirmar-li que, després d'haver llegit els compromisos de la PLO inclosos a la seva carta, el govern d'Israel ha decidit reconèixer la PLO com a representant del poble palestí i iniciar negociacions amb la PLO en el marc del procés de pau de l'Orient Mitjà.

Yitzhak Rabin

Primer Ministre d'Israel

Declaració de Principis sobre les disposicions internes d'autogovern

13 de setembre de 1993

El govern de l'Estat d'Israel i l'equip de la PLO, representant del poble palestí, han acordat que ja és hora de posar fi a dècades de confrontació i de conflicte, mitjançant el reconeixement de llur mútua legitimitat i de llurs drets polítics, i la realització d'esforços per a viure amb dignitat, seguretat i havent assolit una coexistència pacífica.

D'aquesta manera podrà arribar-se a un acord de pau detallat i permanent i a una conciliació històrica que es definirà a través d'un procés polític acordat. En conseqüència, les dues parts han establert els principis següents:

Article I

Objectiu de les negociacions

L'objectiu de les negociacions entre Israel i els palestins en el marc de l'actual procés de pau de l'Orient Mitjà és, entre d'altres coses, l'establiment d'una autoritat interina d'autogovern palestí, un consell electe (el "Consell") del poble palestí de Cisjordània i de la Franja de Gaza, per a un període de transició que no depassarà els cinc anys i que conduirà a un acord permanent basat en les resolucions 242 i 338 del Consell de Seguretat de les Nacions Unides.

Aquests acords interins s'establiran amb el benentès que són una part integral de tot el procés de pau, i d'acord amb el principi que les negociacions per a un estatus permanent conduiran a la implementació de les resolucions 242 i 338 del Consell de Seguretat de les Nacions Unides.

Article III

Eleccions

1. Per tal que el poble palestí a Cisjordània i a la Franja de Gaza pugui autogovernar-se d'acord amb principis democràtics, hom celebrarà eleccions generals lliures i directes per a elegir el Consell sota una supervisió acordada i la presència d'observadors internacionals, mentre que la policia palestina s'encarregarà d'assegurar l'ordre públic.
2. Caldrà arribar posteriorment a un acord sobre les condicions i la metodologia exactes de les eleccions.
3. Aquestes eleccions constituïran un graó significatiu en la preparació interina perquè el poble palestí pugui acomplir els seus drets legítims i les seves justes demandes.

Article IV

Jurisdicció

La jurisdicció del Consell abastarà el territori de Cisjordània i de la Franja de Gaza, a excepció dels assumptes que seran negociats en les converses per a un estatus permanent. Les dues parts veuen Cisjordània i la Franja de Gaza com una sola unitat territorial, la integritat de la qual ha d'ésser preservada durant el període d'interinitat.

Article V

Període de transició i negociacions per a un estatus permanent

1. El període de transició de cinc anys començarà quan s'esdevingui la retirada israeliana de la Franja de Gaza i de l'àrea de Jericó.
2. Les negociacions per a un estatus permanent s'iniciaran al més aviat possible, i en qualsevol cas no més tard del començament del tercer any del període d'interinitat, i es realitzaran entre el govern d'Israel i els representants del poble palestí.
3. Aquestes negociacions hauran de cobrir, condició que les parts reconeixen, tots els assumptes restants, a saber: Jerusalem, els refugiats, els assentaments, les disposicions de seguretat, les fronteres, les relacions i la cooperació amb els altres veïns, i altres assumptes d'interès comú.
4. Les dues parts estan d'acord que el desenllaç de les negociacions per a un estatus permanent no ha de veure's perjudicat o predefinit per acords a què s'hagi arribat durant el període d'interinitat.

Article VI

Mesures preliminars per a la transferència de poders i responsabilitats

1. Des del moment en què aquesta Declaració de Principis entri en vigor i s'efectuï la retirada de la Franja de Gaza i de l'àrea de Jericó, començarà una transferència d'autoritat des del govern militar israelià i la seva administració civil cap als palestins que hagin estat autoritzats per a dur a terme aquesta tasca. Aquesta transferència d'autoritat, ja detallada en aquest document, tindrà només una natura preparatòria fins que no s'inauguri la primera sessió del Consell.
2. Immediatament després de l'entrada en vigor d'aquesta Declaració de Principis i de la retirada israeliana de la Franja de Gaza i de l'àrea de Jericó, caldrà que

l'autoritat sigui transferida als palestins, amb l'objectiu de promoure el desenvolupament econòmic a Cisjordània i a la Franja de Gaza, en les esferes següents: educació i cultura, salut, benestar social, impostos directes i turisme. Les autoritats palestines emprendran aleshores l'establiment d'una força policial palestina, tal com s'ha acordat dessús. En espera de la inauguració de la primera sessió del Consell, les dues parts podran negociar la transferència de més responsabilitats i de poders addicionals, com també s'ha acordat dessús.

Article VII

Acord Interí

1. Les delegacions d'Israel i de Palestina negociaran un acord sobre el període d'interinitat (l'“Acord Interí”).
2. L'Acord Interí haurà d'especificar, entre d'altres coses, l'estructura del Consell, el nombre de membres que el conformaran i la transferència de poders i de responsabilitats des del govern militar israelià i la seva administració civil cap al Consell. L'Acord Interí també haurà d'especificar l'autoritat executiva del Consell i l'autoritat legislativa que aquest tindrà d'acord amb l'article IX indicat dejús, així com l'autoritat dels òrgans judicials palestins independents.
5. Després de la inauguració del Consell, l'administració civil serà dissolta, i el govern militar israelià deixarà d'existir.

Article XIII

Replegament de les forces israelianes

1. Després que aquesta Declaració de Principis hagi entrat en vigor, i abans de la vigília de les primeres eleccions per al Consell, tindrà lloc un replegament de les forces militars israelianes a Cisjordània i a la Franja de Gaza, el qual s'afegirà a la retirada de les forces israelianes que ja s'ha acordat a l'article XIV.
2. En el replegament de les seves forces armades, Israel haurà de guiar-se pel principi que les seves forces armades han de desplegar-se principalment fora de les àrees poblades.
3. Replegaments més extensos en determinades localitats seran implementats gradualment, de manera equilibrada amb l'Article VIII indicat dessús i amb el benentès que les forces policials palestines assumiran llur responsabilitat en l'ordre públic i la seguretat interior.

Article XIV

Retirada israeliana de la Franja de Gaza i de l'àrea de Jericó

Israel es retirará de la Franja de Gaza i de l'àrea de Jericó, tal com es detalla en les disposicions que s'han fet constar en l'annex II.

Signat a Washington D. C., en aquest dia tretze de setembre de 1993.

V

L'informe Mitchell

30 d'abril de 2001

Compendi de recomanacions

El govern d'Israel (GOI) i l'Autoritat Palestina (PA) han d'actuar ràpidament i de manera decisiva per a aturar la violència. Llurs objectius immediats han d'ésser, amb aquest objectiu, reconstruir la confiança mútua i reprendre les negociacions.

Aturar la violència

- El GOI i la PA han de refermar llur compromís en els acords ja existents i han d'implementar un alto el foc immediat i incondicional.
- El GOI i la PA han de reprendre de manera immediata la cooperació en temes de seguretat.

Refer la confiança

- La PA i el GOI haurien de treballar plegats per a establir un "període de calma" efectiu i implementar mesures de confiança addicionals.
- La PA i el GOI haurien de reprendre llurs esforços per a identificar, condemnar i descoratjar les incitacions de qualsevol mena.
- La PA hauria de prendre mesures concretes per a deixar clar a israelians i palestins que el terrorisme és reprensible i inacceptable, i per a garantir que la PA està compromesa al cent per cent a evitar operacions terroristes i a castigar-ne els culpables. Aquesta voluntat hauria de traduir-se de manera immediata en

operacions per a capturar i empresonar els terroristes que operen en les àrees sota jurisdicció de la PA.

- El GOI hauria d'aturar tota l'activitat constructora dels assentaments, incloent-hi el "creixement natural" dels assentaments que ja existeixen.
- El GOI hauria d'assegurar-se que l'IDF adopti i faci complir protocols que no contemplin respostes letals contra manifestants desarmats, amb l'objectiu de minimitzar el nombre de víctimes i les friccions que s'esdevenen entre les dues comunitats.
- La PA hauria d'impedir que els pistolers utilitzin àrees poblades palestines per a disparar contra les àrees poblades israelianes i les posicions de l'IDF. La continuïtat d'aquesta tàctica sotmet les vides dels civils d'ambdós bàndols a un risc innecessari.
- El GOI hauria de tindre les barreres de circulació, transferir tots els impostos de la PA que està retenint i permetre que els palestins que tenen un lloc de treball a Israel tornin a la feina. A més, convindria que s'assegurés que les forces de seguretat i els colons s'abstenen de destruir cases i carreteres, així com arbres i altres propietats agrícoles que es troben en àrees palestines.
- La PA i el GOI haurien de considerar un acord conjunt per a preservar i protegir els llocs que són sagrats en les tradicions de jueus, musulmans i cristians.
- El GOI i la PA haurien de donar suport, conjuntament i per separat, a les tasques de les organitzacions no governamentals israelianes i palestines que s'han involucrat en iniciatives d'enllaç entre els dos pobles.

Reprendre les negociacions

- En nom de l'esperit de Sharm el-Sheikh i de les altres enteses dels anys 1999 i 2000, recomanem que les parts es trobin per a refermar el compromís amb els acords signats i amb les enteses mútues, així com per a prendre les mesures necessàries. Aquesta hauria d'ésser la base per a iniciar negociacions sinceres i amb finalitats constructives.

Signen aquest informe:

George J. Mitchell, president.

Senador (1980-1995) i cap de la majoria (1989-1995) del Senat dels Estats Units

Suleyman Demirel

9è president de la República de Turquia

Thorbjoern Jagland

Ministre d'Afers Exteriors de Noruega

Warren B. Rudman

Senador (1980-1993) del Senat dels Estats Units

Javier Solana

Alt Representant per a la Política Exterior de la Unió Europea

VI

El Full de Ruta

30 d'abril de 2003

El document que s'exposa a continuació és un full de ruta basat en els esdeveniments que s'han produït sobre el terreny i amb un objectiu clar i delimitat, el qual compta amb fases, terminis, dates límit i punts de referència per a aconseguir que les dues parts facin progressos en els àmbits polític, econòmic, humanitari, institucional i de seguretat. El projecte està auspicat pel Quartet [els Estats Units, la Unió Europea, les Nacions Unides i Rússia]. L'objectiu final és arribar a un acord definitiu i detallat del conflicte entre Israel i Palestina vers el 2005, tal com va formular-ho el president Bush en el seu discurs del 24 de juny, i va ésser celebrat per la Unió Europea, Rússia i l'ONU.

Una solució de dos Estats per al conflicte entre Israel i Palestina només podrà assolir-se mitjançant la fi de la violència i del terrorisme, quan el poble palestí compti amb un lideratge capaç d'actuar decididament contra el terror i desitjós de construir una democràcia pragmàtica basada en la tolerància i en la llibertat, i quan el poble israelià estigui preparat per a fer tot el que calgui perquè un Estat palestí democràtic sigui establert, amb l'acceptació inequívoca de les dues parts de l'objectiu d'arribar a un acord negociat com el que es descriu dejús.

Fase I: Acabar amb el terror i la violència, normalitzar la vida palestina i construir les institucions palestines. Des d'ara fins el maig de 2003.

A la Fase I, els palestins emprendran d'una manera immediata un cessament incondicional de la violència. Aquesta acció haurà d'anar acompanyada per mesures de suport dutes a terme per Israel. Els palestins i els israelians reprendran la cooperació en assumptes de seguretat basant-se en el pla de treball Tenet per a acabar amb la violència, el terrorisme i la incitació mitjançant unes forces de seguretat palestines reestructurades i efectives. Els palestins emprendran reformes polítiques detallades com a preparació per a esdevenir un Estat, incloent-hi l'elaboració d'un esborrany de la constitució palestina i la celebració d'eleccions lliures, justes i obertes com a base de totes aquestes mesures. Israel adoptarà tots els extrems que calguin per a ajudar a la normalització de la vida palestina. Israel es retirarà de les àrees palestines que ha ocupat després del 28 de setembre de 2000, i totes dues parts restauraran l'estatu quo que hi havia en aquell moment, així com la col·laboració de seguretat i els acords de cooperació. Israel també aturarà tota activitat constructora als assentaments, d'acord amb les disposicions establertes a l'informe Mitchell.

Al començament de la Fase I:

- El lideratge palestí ha d'emetre un comunicat inequívoc en què reiterarà el dret d'Israel a existir amb pau i seguretat i cridarà a un alto el foc immediat i incondicional per tal que l'activitat armada i els actes de violència contra els israelians s'acabin arreu. Totes les institucions oficials palestines hauran d'aturar la incitació contra Israel.
- El lideratge israelià ha d'emetre un comunicat inequívoc en què afirmarà el seu compromís amb la solució de dos Estats i amb la visió d'una Palestina independent, viable i sobirana que viurà amb pau i seguretat al costat d'Israel, tal com ha expressat el president Bush. Caldrà que hi hagi una crida perquè la violència contra els palestins s'aturi arreu, i totes les institucions oficials israelianes hauran d'aturar la incitació contra els palestins.

Seguretat:

- Els palestins han de declarar un final inequívoc a la violència i al terrorisme i han d'emprendre esforços visibles damunt del terreny per a arrestar, frustrar i

contenir els individus i grups que planifiquen o duen a terme atacs violents contra israelians, onsevulla que es cometin.

- L'aparell de seguretat de l'Autoritat Palestina haurà de reconstruir-se i tornar a centrar-se a realitzar operacions efectives, concretes i constants per a enfrontar-se a tots aquells que estiguin realitzant actes de terror i per a desmantellar les capacitats i les infraestructures terroristes. Aquest benentès inclou la confiscació de les armes il·legals i la consolidació d'una autoritat de seguretat, lliure de corrupció i de qualsevol associació amb el terrorisme.
- El GOI haurà d'evitar d'emprendre accions que debilitin la confiança, quelcom que inclou deportacions, atacs contra civils, confiscacions o demolicions de cases i de propietats palestines com a mesures punitives o per a facilitar l'ampliació d'assentaments, destruccions d'edificis institucionals palestins, o altres mesures que s'han rebutjat al pla de treball Tenet.
- Caldrà implementar, com s'ha establert prèviament, el pla de reconstrucció, entrenament i cooperació en afers de seguretat que els Estats Units han presentat amb el suport d'Egipte i de Jordània. El Quartet dona suport als esforços per a aconseguir un alto el foc detallat i durador.
 - Totes les organitzacions de seguretat palestines hauran d'agrupar-se en tres seccions que estaran sota control d'un ministeri d'Interior plenipotenciari.
 - Les forces de seguretat palestines reestructurades i llurs contraparts de l'IDF hauran de reprendre progressivament la cooperació en matèria de seguretat i en els altres compromisos necessaris per a implementar el pla de treball Tenet, incloent-hi trobades regulars entre oficials d'alt nivell amb la participació d'oficials de seguretat dels Estats Units.
- Els Estats àrabs hauran d'aturar qualsevol finançament públic o privat, i qualsevol altra forma de suport devers els grups que donen recolzament o estan compromesos amb la violència i el terror.
- Tots els donants que vulguin proveir els palestins de suport econòmic hauran de canalitzar els diners a través del Compte Únic de Tresoreria del ministeri de Finances palestí.
- A mesura que els progressos en matèria de seguretat avancin, l'IDF anirà retirant-se gradualment de les àrees ocupades després del 28 de setembre de 2000, i ambdós bàndols restauraran l' statu quo que existia amb anterioritat a

aquest 28 de setembre de 2000. Les forces de seguretat palestines es redespel·liran a les àrees que l'IDF hagi abandonat.

Construcció de les institucions palestines:

- Caldrà que s'emprenguin accions immediates per a engegar un procés creïble que desemboqui en un esborrany de constitució per a l'Estat palestí.
- Caldrà nomenar un primer ministre interí o un consell de ministres amb poder per a prendre decisions i comptar amb autoritat executiva.
- El GOI haurà de facilitar plenament els viatges dels oficials palestins per a assistir a les sessions de llur consell de ministres, així com els exercicis d'entrenament de seguretat (supervisats internacionalment), les preparacions electorals i altres activitats reformistes.
- Els palestins hauran d'exercir les responsabilitats judicials, administratives i econòmiques d'acord amb el que ha establert la Força Especial Internacional en relació amb les reformes necessàries a Palestina.
- Tan aviat com sigui possible, els palestins hauran de celebrar eleccions lliures, obertes i justes.
- El GOI haurà de facilitar a la Força Especial Internacional l'assistència, el registre dels votants, el moviment dels candidats i els oficials electorals. També haurà de donar suport a les ONG que estiguin involucrades en el procés electoral.
- El GOI reobrirà la Cambra de Comerç palestina i altres institucions palestines que han estat clausurades a Jerusalem Est.

Assentaments:

- El GOI haurà de desmantellar immediatament els assentaments que s'han construït després del març de 2001.
- D'acord amb les conclusions de l'Informe Mitchell, el GOI haurà de congelar tota l'activitat constructora als assentaments (incloent-hi el creixement natural dels assentaments).

Fase II: Transició. De juny de 2003 a desembre de 2003.

En aquesta segona fase, els esforços se centraran en la possibilitat de crear un Estat palestí independent amb fronteres provisionals i atributs de sobirania, basats en la nova

constitució, com a estació intermèdia per a arribar a una solució permanent. Com ja s'ha fet notar, aquest objectiu final podrà aconseguir-se quan el poble palestí compti amb un lideratge que actuï decididament contra el terror, capaç i desitjós de construir una democràcia pragmàtica basada en la tolerància i en la llibertat. Amb un lideratge com el que es descriu, i amb unes estructures de seguretat i institucions civils reformades, els palestins tindran el suport del Quartet i de tota la comunitat internacional per a establir un Estat independent i viable.

Els progressos cap a la Fase II estaran basats en el judici consensuat del Quartet, que tindrà en compte les actuacions d'ambdós bàndols i decidirà si les condicions són apropiades per a fer un pas endavant. La Fase II començarà després de les eleccions palestines i acabarà amb el possible establiment d'un Estat palestí independent amb fronteres provisionals el 2003. Amb aquesta finalitat:

- Se celebrarà una conferència internacional, convocada pel Quartet després de fer consultes amb les parts, immediatament després que la celebració d'eleccions palestines culmini amb èxit. En aquesta conferència es donarà suport a la recuperació econòmica palestina i es llançarà un procés que culminarà quan s'estableixi un Estat palestí independent amb fronteres provisionals. Igualment, la conferència haurà de tenir les característiques que es detallen dejús.
 - La trobada haurà d'ésser inclusiva, basada en l'objectiu d'una pau concreta i detallada a l'Orient Mitjà (incloent-hi la pau entre Israel i Síria, i entre Israel i el Líban), i sostinguda pels principis definits al preàmbul d'aquest document.
 - Els Estats àrabs hauran de restaurar llurs llaços anteriors amb Israel (oficials de comerç i etcètera).
 - Caldrà fer reviure els compromisos multilaterals en relació amb els recursos hídrics regionals, el medi ambient, el desenvolupament econòmic, els refugiats i el control de les armes.
- Els membres del Quartet promouran el reconeixement internacional de l'Estat palestí, incloent-ne la seva possible pertinença a l'ONU.

Fase III: Acord definitiu i fi del conflicte entre Israel i els palestins. Del 2004 al 2005.

Els progressos cap a la Fase III seran determinats mitjançant un judici consensuat del Quartet. Els objectius de la Fase III són la consolidació de les reformes i l'estabilització de les institucions palestines, la confirmació d'una actuació palestina efectiva i continuada en el temps en matèria de seguretat, i les negociacions entre Israel i els palestins que hauran de conduir cap a un acord definitiu i permanent el 2005, fonamentat en els següents punts:

- Una segona conferència internacional serà convocada pel Quartet, amb prèvia consulta amb les parts, a començaments de 2004, a fi de llançar un procés que comptarà amb el suport operacional actiu i continuat del Quartet per a trobar una solució definitiva al conflicte el 2005, la qual inclourà acords sobre les fronteres, Jerusalem, els refugiats i els assentaments. Igualment, la conferència donarà suport als esforços per a trobar un compromís general a l'Orient Mitjà que inclogui la pau entre Israel i el Líban i entre Israel i Síria, el qual haurà de pactar-se al més aviat millor.
- Les parts implicades arribaran a un acord permanent i definitiu que posarà fi al conflicte entre Israel i els palestins el 2005. Això inclourà una solució realista, justa, equilibrada i acordada sobre la qüestió dels refugiats, i una negociació sobre l'estatus de Jerusalem que tindrà presents les preocupacions polítiques i religioses d'ambdós costats i que protegirà els interessos religiosos de jueus, cristians i musulmans arreu del món, a més d'acomplir el somni de veure dos Estats, Israel i la Palestina sobirana, independent, democràtica i viable; vivint l'un al costat de l'altre amb pau i seguretat.
- Els àrabs acceptaran mantenir relacions plenament normals amb Israel i es comprometran amb la seguretat de tots els Estats de la regió en un context de pau detallada i definitiva entre el món àrab i Israel.

VII

Pacte sobre moviments i accessos a Gaza

15 de novembre de 2005

Rafah

La frontera de Rafah quedarà oberta tan aviat com estigui preparada per a exercir les funcions frontereres definides i estàndards que hom reconeix internacionalment (les quals queden recollides en les especificacions d'aquest acord) i tan de pressa com la Unió Europea estigui preparada per a fer de testimoni, amb el proper 25 de novembre com a data límit.

Punts de creuament

Les duanes funcionaran de manera continuada. En una mesura d'urgència, Israel permetrà l'exportació des de Gaza de tots els productes agrícoles d'aquesta collita de 2005. Els nous controls addicionals estaran preparats i entraran plenament en vigor el 31 de desembre. En tal data, el nombre de camions amb exportacions que passaran per Karni arribarà a 150 al dia, i serà de 400 al dia en acabar-se l'any 2006. Israel permetrà les exportacions de productes agrícoles des de Gaza i facilitarà llur ràpida sortida i els moviments de trànsit a fi que la qualitat i la frescor puguin ésser mantingudes. A més, la PA haurà d'assegurar-se que les carreteres del costat palestí de la frontera es mantinguin protegides.

Enllaç entre Gaza i Cisjordània

Israel permetrà el pas d'alguns vehicles amb l'objectiu de facilitar el moviment de béns i de persones. Més específicament:

- S'establiran rutes d'autobús definides a partir del 15 de desembre.
- S'establiran rutes de camions definides a partir del 15 de gener.
- Els acords detallats per a implementar aquests extrems es pactaran en un comitè bilateral del GOI i la PA, amb la participació dels equips del Quartet i del coordinador de seguretat dels Estats Units en la mesura que sigui necessària.

Tot plegat s'acorda amb el benentès que la seguretat és una preocupació primordial i constant d'Israel, de manera que acords apropiats que l'assegurin hauran d'ésser forçosament adoptats.

Moviments dins de Cisjordània

D'acord amb les necessitats israelianes de seguretat, a fi de facilitar el moviment de persones i de béns dins de Cisjordània i de minimitzar els problemes que puguin generar-se en les rutines dels palestins, els treballs que actualment estan duent-se a terme entre Israel i els Estats Units per a establir una llista acordada d'obstacles al moviment i desenvolupar un pla per a reduir-los tant com sigui possible s'accelerará de manera que la tasca pugui quedar completada abans del 31 de desembre.

Port de Gaza

La construcció d'un port a la Franja pot iniciar-se. El GOI es compromet a donar garanties als inversors que no interferirà amb les operacions necessàries per a erigir el port.

Aeroport

Totes les parts comparteixen la idea que un aeroport és un element d'importància. En conseqüència, continuaran les discussions sobre els compromisos de seguretat, de construcció i d'operacions necessaris per a fer-lo viable.

Testimoni

El testimoni (la Unió Europea) tindrà l'autoritat d'assegurar que la PA compleix amb totes les lleis i regulacions aplicables en relació amb el punt de creuament de Rafah i amb els termes d'aquest acord. En cas d'incompliment, el testimoni tindrà l'autoritat per a ordenar que qualsevol passatger, maleta, vehicle o bé material sigui reexaminat i revalorat. Mentre aquesta petició no hagi estat executada, el passatger, maleta, vehicle o bé material en qüestió haurà de romandre dins de les instal·lacions del punt de creuament de Rafah.

El testimoni també oferirà assistència a la PA per a consolidar un equip eficient — mitjançant entrenament, equipament i assistència tècnica— en duanes i gestió fronterera.